ՈՒՐԲԱԹ–ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-2
VENDREDI-SAMEDI
1er-2 NOVEMBRE
2002
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·548 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.548

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԵԼ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԼՔԵՑԻՆ ՇԱՐՈՆԸ

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, Հոկտ· 30–ին, աշխատաւորականները քաշուեցան Շարոնի Ազգային Միաւորման կառավարութենէն, դժուարութեան մատնելով վարչապետը: Իրենց դրդապատճառը կը վերաբերէր 2003–ի պիւտճէին, ուր, ըստ իրենց, չափազանցուած են այն վարկերը որոնք կը չնորհուին հրեայ նորահաստատ գաղութներուն, մինչ զգալի կերպով կը նուազին ընկերային ծրագիրներու վարկերը: Շարոն ցաւ յայտնած է աշխատաւորականներու այս ընթացքին համար եւ որ պատասխանատուութիւնը կը թողու անոնց մէկ մէկին՝ Պաշտպանութեան նախարար՝ Պին Էլիէզէրի: «Ամէն մարդ գիտէ, ըսած է Շարոն, այն կարեւորութիւնը զոր կու տամ Ազգային Միաւորման կառավարութեան մը: Ամէն մարդ պէտք է մխանականութեան եւ պատասխանատուութեան փաստը տայ»:

Աշխատաւորականները Իսրայէլի երկրորդ քաղաքական ուժն են եւ իրենց քաշվիլը ծանր հարուած մըն է վարչապետին համար, որ կը զրկուի հինգ նախարարներէ: Այնուամենայնիւ, ան յաջողած է քուէարկել տալ, առաջին ընթերցումով, խնդրոյ առարկայ պիւտճէն ներկայ 114 երեսփոխաններէն 67–ի ձայներով (45՝ դէմ): Այս պայմաններու մէջ, կանխահաս ընտրութիւնները անխուսափելի կը թուին: Աշխատաւորականները, Էլիէզէրի բերնով կը պահանջէին որ Հրեաններու նախատեսուած վարկերը 140 միլիոն եւրոյի նուազում մը արձանագրեն (այդ գաղութները հաստատուած են Այսրյորդանան եւ Գազայի գօտին), առարկելով որ որեւէ պատճառ չկայ որ անոնք խնայուին խստակեցութեան դրութենէն որու, գալ տարի, պիտի ենթարկուին բոլոր Իսրայէլացիները: Այս ընթացքը կը բացատրուի նաեւ անով որ Նոյեմբեր 19–ին, աշխատաւորականները համադումար ունին եւ պէտք է նշանակեն իրենց թեկնածուն, ապագայ վարչապետի մը աթոռին եւ Էլիէզէրի դիրքը չատ փայլուն չէ, ըստ հարցախոյզերու: Ինչ իր կուսակցութեան բազէներու պարագլուխն է եւ առաջնակարգ դիրքի վրայ են իր երկու մրցակիցները, որոնք «ազաւնի» ներու մաս կը կազմեն:

Մինչ այդ ճակատումը, Շարոն երկու ելք ունի: Կրնայ, կարճ ժամանակ մը, կառավարել կրճատելով ծայրայեղ ազգի տարրերուն վրայ, ապա, յարմար նկատած պահուն հրաժարիլ եւ կանխահաս ընտրութեան դուռ բանալ: Կրնայ նաեւ փորձել լեզու գտնել աշխատաւորականներու հետ, ընտրութեան թուականը ձգելու համար եւ Խորհրդարանի ցրտումի օրէնք մը քուէարկել տալ:

ՖԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Առողջապահութեան նախարարը՝ Եուրի Շեվչէնկօ, չորս օրերու լռութենէ ետք, Հոկ· 30–ին, յայտնեց թէ ինք կապ գործածուած էր եւ որու հետեւանքները աղէտալի էին: Կ'ըսէ թէ ափին պարունակող զօրաւոր թմրեցուցիչ մըն էր, որ կը գործածուի հիւանդանոցը հեղուկ ճեւի տակ, զգայազրկումի համար: Մահերը կը բացատրուին պառանդներու չատ տկար –անօթի, ծարաւ, ջղագրգիռ– վիճակով: Նախարարին յայտնութիւնները ու արդարացումները չատ համոզիչ չեն թուիր: Գերման բժիշկներ, որոնք պատանդներ քննած են, այլ կազմ մը՝ Հալոթանի հետքեր դրտած են, որ նաեւ կը գործածուի զգայազրկումի համար, ինչ որ մտածել կու տայ որ իրականին մէջ խառնուրդ մը, այսինքն fnfpէյլ մը գործածուած է:

ԶԷԶԷՆԻՈՅ նախագահը Մասխադով յայտարարած է որ այլեւս ոչինչ ունին կորսնցնելիք: «Այս պատերազմը, կ'ըսէ ան, արմատական պիտի դարձնենք Ռուսաստանի նկատմամբ: Արեւմուտքը, տեղական ամբողջական հարցերը լուծելու համար, Պալքանները, Աֆղանիստան, Վրաստան եւ հիմա Իրաք, ձգտում ունի Ռուսաստանի խաղը խաղալու»: Մասխադով այս յայտարարութիւնները ըրեր է Ֆրանսական մամուլի գործակալութեան, Հոկտ· 18–ին, այսինքն Մոսկուայի թատրոնի գրաւումէն հինգ օր առաջ: Վերջին չաթաթներուն, Մասխադով դիրք փոխած է, զինուորական իր համազգեստին գուրանէն հատուածներ կարել տուած եւ ծայրայեղ Բասայեւը նշանակած է չէչէն գործողութիւններու գլուխը, որովհետեւ չէ յաջողած քաղաքական լուծումի մը յանգիլ հակառակ իր ջանքերուն: Կարելի չէ եղած նաեւ ճշդել թէ թատրոնին վրայ յարձակողները բոլորն ալ –50 հոգի– Զէչէն էին թէ ոչ կային օտարներ: Ըստ մամուլի մը 60%–ը չէչէն էր, այլ՝ արաբ եւ աֆղան, ինչ որ ահաբեկչութեան արարքին միջազգային բնոյթ կու տայ: Միւս կողմէ, Դանիացիք 13 օր պիտի պահեն Ա· Զակայեւը, զոր ձերբակալեցին Հոկտ· 30–ին, նախքան որեւէ որոշում տալը: Ըստ Ռուսերուն, ծրագրողներէն մէկը եղած է Մոսկուայի արարքին եւ 1996–էն 1999 մասնակցած է ահաբեկչական բազմաթիւ արարքներու: Ինք, թէեւ չափաւորի համբաւ կը վայելէ եւ դատապարտած էր պատանդներու գործողութիւնը:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ կը ջանան մեղմացնել իրենց տարակարծութեանց հետեւանքով ստեղծուած լարուած մթնոլորտը: Ֆրանսայի կառավարութեան բանբերը յայտարարած է որ չատ բնական է որ երկու բարեկամ երկիրներ զանազան հարցեր ծեծեն: Ծանօթ է որ տարակարծութիւնները կը վերաբերէին Եւրոպայի զիւղատնտեսական քաղաքականութեան եւ բրիտանական օժանդակութեան նուազումին՝ հասարակաց պիւտճէին:

ՓԱՐԻԶԻ ոճրային յատուկ ատեանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց իսլամապաշտ 2 ահաբեկիչները՝ Պուալէմ Պէնսայիտ եւ Սմայն Ա.Յ.Թ Ալի Պելքասէմ: Այս վերջինը 1995 Հոկտեմբերի ոճրափորձին (Միւզէ մ'Օրսէ կայանը, 30 վիրաւոր) հեղինակը կը նկատուի, իսկ Պէնսայիտ այդ ոճիրին մեղսակիցը, ինչպէս նաեւ Սէն–Միշէլի ոճրափորձին (8 մեռեալ, 150 վիրաւոր 1995 Յուլիս 25–ին): Պէնսայիտի ցկեանս դատապարտութեան կցուած է 22 տարուան բանտարկութեան ապահովութիւն մը:

ԹԷՆԻՍ

Հոկտ· 30–ին, Մ· Սաֆին (Ռուսաստան) պարտութեան մատնեց Դ· Նալպանտեանը 6–3, 6–2, Պէրսիի մրցաշարքի Բ· շրջանին:

ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ ՎՆԱՍԱԾ ԵՆ ՌՈՒՍԵԽԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

Չէչէն ահաբեկիչներու խումբին Մոսկուայի արարքը որոշ լարում մը պատճառ եղած է ռուսեւթուրք յարաբերութիւններուն մէջ: Ահաբեկիչները իրենց արարքին ընթացքին բազմաթիւ անգամներ հեռաձայնած են Պոլիս եւ Անգարա գտնուող խօսակիցներու որոնց հեռաձայնի թիւերը ռուս գաղտնի գործակալութիւնը փոխանցած է Թրքական Միթ–ին: Թուրք մամուլը լուրին հետ կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիոյ իշխանութիւնները ահաբեկչութեան ընթացքին իսկ Մոսկուայի թուրք դեսպանին միջոցով ռուս պատասխանատուներու տեղեկացուցած են թէ ոչ մէկ կերպով կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ չէչէն ահաբեկիչներուն Թուրքիոյ կողմէ ապաստան տալու հեռանկար մը:

Միւս կողմէն, Ռուսաստանի Անգարայի դեսպանը Ալ· Լեպեեւ խստօրէն քննադատած է թուրք մամուլի կարգ մը անուններուն կեցուածքը, այն պատճառով որ անոնք մեղադրական սխալ տեղեկատուութիւն կատարած են, ահաբեկչական արարքին լուծումին համար կապի գործածութիւնը պատրուակելով: Դեսպանը չեչտած է թէ արեւմտեան չատ մը մեծ երկիրներու ղեկավարներ յաճախութիւն որակած են գործողութիւնը եւ անոնց կարծիքը իրեն համար թուրք քանի մը լրագրողի պնդումներէն չատ աւելի ազդեցիկ է:

Վլադիմիր Լեպեեւ դրաւոր իր հաղորդագրութեան մէջ ակնարկած է Քիւրտերու դէմ թուրք զինեալ ուժերու մղած պայքարին ալ, ըսելով որ այդ ընթացքին ալ մեծ թիւով պարզ քաղաքացիներ մահացած են:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 30/31)

Մ· ՊՈՃՈԼԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Հոկտ· 30–ի նիստին ամբաստանեալը ըսած է թէ կը մերժէ մեղադրանքը եւ մեղաւոր չի նկատեր ինքզինք: Իր ընտանիքը 1963–ին առաջին ըլլալով ներգաղթած է Թուրքիայէն: 1971–ին, ընդգրկուած է Խորհ· Միութեան արտաքին հետախուզութեան մարմիններուն մէջ, Թուրքիոյ դէմ հետախուզութիւն կատարելու: Ատիկա ըրած չըլլալին նոյնիսկ իր ամէնէն մերձաւոր անձերը տեղեակ չեն եղած իր գործունէութեան: Ներկայացնելով իր կենսագրական տուեալները, ըսած է թէ 1981–91 աշխատած է հեռատեսիլ–ձայնասփիւռի պետական կոմիտէին, յետոյ Գերագոյն Խորհուրդի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին մէջ· 1992–ին ղեկավարած է Արտաքին գործերու նախարարութեան Թուրքիոյ բաժինը: Նոյն տարին Սեւ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՄԱՀԸ

Փրէզնոյի փր բնակարանին մէջ, Հոկտեմբեր 9–ին, իր մահկանացուն կնքած է Հայկ Վարուժան, կրտսեր զաւակը Դանիէլ Վարուժանի: Ծնած է 1915–ին: Դանիէլ Վարուժանի նահատակութենէն ետք, կինն ու զաւակները կ'անցնին Զուիցերիա, ուր Հայկ եւ եղբայրն ու քոյրը ուսում կը ստանան, մինչեւ Միացեալ Նահանգներ հաստատուիլը 1928–ին:

Բ· Աշխարհամարտին Հայկ կը ծառայէ ամերիկեան բանակին: Ապա կ'ամուսնանայ Ալիսի հետ եւ կը փոխադրուի Փրէզնօ, ուր կ'աշխատի իբրեւ փորագրիչ տպագրական ընկերութիւններու համար, որոնց կարգին՝ «Փրէզնօ Պի» օրաթերթին, մինչեւ թոշակառու դառնալը 1985–ին: Այդ տարին է որ թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս–Անճըլըսի վարչութեան հրաւէրով Հայկ եւ Ալիս Վարուժան ներկայ կ'ըլլան Ցեղասպանութեան 70–ամեակի չրջագիծէն ներս կազմակերպուած դրական ճեռնարկի մը, նուիրուած անմահ բանաստեղծի յիշատակին:

Վարդանանց Ասպետներու անդամ Հայկ Վարուժանի ընտանիքէն կը վերապրին քոյրը՝ Վերոնա Սաֆրաստեան եւ երկու զաւակները՝ Դանիէլ Բ· եւ Վարդան: Հինգ տարի առաջ իր կինը կորսնցնելէ ետք, Հայկ Վարուժան կ'ապրէր առանձին, հեռու իր զաւակներէն:

ՇԻՐՄԱՔԱՐԵՐՆ ԱԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՁԱՓԱՆԻՇՈՎ...

«Ակօս» չաթաթաթերթը (Հոկտ· 25) տեղական մամուլի քաղուածքով մը կ'անդրադառնայ պատչաճեցումի այն աշխատանքին որուն Թուրքիոյ մէջ կ'ենթարկուին չիրմաքարեր, որպէս պատրաստութիւն Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան: Նշուած առաջին պարագան Հայերու տարագրութեան մէջ ալ դեր կատարած Կաղ Օսմանի չիրմաքարն է: Կ'ըսուի թէ անոր չիրմաքարին վրայ փորագրուած էր «Պոնտոսցիներու բնաջնջումին» մէջ ունեցած վաստակին ներքոյդը: Այդ ներքոյդը մէկ գիշերուան մէջ քերթուած, մաքրուած է քարէն ու ժամանակակից պահանջներու յարիր նոր բնագիր մը արձանագրուած:

«Հիւրրիյէթ»ի լրագրողներէն Մուրատ Պարտաքչը անդրադառնալով երեւոյթին, կը գրէ թէ քանի որ հարցը հասած է Եւրոպայի սիրոյն մինչեւ իսկ չիրմաքարերը կարգի բերելու, օգտակար կը նկատէ ցանկը տալ չիրմներու որոնք անյապաղ պէտք է փլչուին, նոյն տրամաբանութեան հետեւելով: Առաջինը Պոլիս, Թալաաթի չիրիմն է, երկրորդը Էրզրումի մէջ ճէմալ փաչայի չիրիմը:

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, «Ճառագ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 1–ին:

Մեր յաջորդ թիւը՝ «Ճառագ – Միտք եւ Արուեստ» (Կիրակի, Նոյ· 3) ամբողջովին նուիրուած է Ա.Թամ Եղոյեանի «Արարատ» ֆիլմին, հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Զրույց Արարատի շուրջ
Ա· Եղոյեանի եւ Ա· Խաճեռեանի
յարկի տակ — Ա· ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Արարատը Գանատայի ափին
— Ժ· ԶՈԼԱՓԵԱՆ

Հապա աւետեսանելիօ՞ն — ԳՐ· ՊՐԼՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՓՐՈՖԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

Անակնկալս մեծ եղաւ տեսնելով թէ ինչպէս ազգին տաղանդաւոր զաւակները, սովետական վարչակարգին կողմէ, յատուկ խնամքի առարկայ էին: Ներկայ դեկավարները որ մեր երկրին անցեալի բոլոր դէշ աւանդութիւնները հատատարմօրէն կը չարունակեն, ինչո՞ւ լաւ կողմերն ալ չեն որդեգրած, նուազագոյն ուշադրութիւն մը դարձնելով իր տաղանդաւոր զաւակներուն, այնքան որ ՉՀԵՌԱՆԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ: Երկիրը ամեոնոյ կարիքն ունի. երբ ազգի մը հոգին ցամքի, նիւթապաշտութիւնը կ'իշխէ համատարած...: Պատմութեան ընթացքին, նիւթը մեզի ոչինչ տուած է միշտ հոգիկան արժէքներով կանգուն մնացած ենք, դարերով...:

Քալելու հաճոյքը մէջս մտած էր: Կ'անցնիմ դիմացի մայթը: Մատենադարանի անկիւնէն պտոյտս կը չարունակեմ, այս անգամ դէպի վար, Մոսկովեանի դիմացի ափը:

Անուշեղէնի 3 խանութներով կը սկսի այս մայթը: Օգտակար խանութներ են. Երեւանցիին զառնութիւնը քիչ մը ամոքելու վրկարար կեդրոններ:

Ցաղօրդը, պետական հսկայ համալիր հիւրանոց մըն է, երեւելի այցելուներուն վերապահուած, ուր տեղի պիտի ունենային Հայաստան _ Սփիւռք Բ. համադումարի նիստերը, փառաւոր պարահեղներով օժտուած:

Կայան մը, Երեւան _ Թալին մեկնող օթօբարներու, Սայաթ Նովեան նախկին արճարան մը, ներքին ճաշակաւոր եզակի զարդարանքներով, որ Ս. Մարկոսի հրապարակին նշանաւոր «ՖԼՕՐԻԱՆ _ ԳԱՖԷ»ն կը յիշեցնէ, այժմ վերածուած ըրբահանութի, ուր մեծ հաճոյքով մտայ եւ մի քանի օգտակար դիրքեր դնեցի:

Նոյն հոգիով զարդարուած ՔՈՆԵԱԿի խանութ մը կողքին, վայրէ կամարներով, բակի մը մուտքը իր անպակաս հնակարկատի անկիւնով, «ՊԵՂԼԻՍՍԻՄՕ» մակնիշով 100 տոլարնոց ապրանքներու խանութ մը, թիւ 43_ին մէջ բնակած է Առնօ Բաբաճանեան, Անուշաւան Տէր _ Ղեւոնդեան, «Մարիոնէթներէ պետական թատրոն» գեղարուեստական ապակեփեղկով, ապա Հարօ Ստեփանեանի, Հրաչեայ Աճառեանի բնակարանները, Պրաւատուն մը, ԼԻՆՑ անունով գազինօ մը, Սրբուհի Լիսիցեանի (դիմանվան) եւ Անոյշ Օվերայի հեղինակ՝ Արմէն Տիգրանեանի բնակարանները, ԵԴԵՄ «արուեստի տուն» ուր կը գտնէք, կերպընկալէ ապրանքներ, մոգէթ, անձեռոց եւ այլն, հաց, դինի, ուրիշ գազինօ մը՝ Փօքէր Սիկմա Ռուսաեալ ռակեդէն, Գոդա դոլա _ մթերք, ապա ոմն Լեւոն Ներսիսեան հոգու եւ ազատութեան ասպետ (sic), սիրուն օրիորդ մը, պաղպաղակի անուշկին վրայ նստած խաչբառ կը լուծէ, ապասելով յաճախորդի..., Աւանդարտ ճինդ խանութ, Իմփէրիալ Պիժութիէ, գալուկ տխուր աղջիկ մը, փոշիոտ ապակափեղկի մը եռեւը նստած, անկեղծան նայուածքով, գազինօ մը եւս Դէքօր_սէքի® կոչուած, մեծ մարդու մը ապրած տունը՝ Գուրգէն Տիգրանի Զօրաքեան, եւ բժշկական հրաշագործ կեդրոն մը: Տեսէ՛ք թէ քանի _ քանի մասնագիտութիւններով օժտուած է, իր գոյնզգոյն անուններով... Զմոռնամ ըսելու որ ԱՐՄԱ է կեդրոնին անունը.

_ «Թէրափիա, մաշկային թէրափիա, սրտաբանութիւն, ռէվմաթոլոգիա, նէֆրոլոգիա, ալէրկոլոգիա, էնդոկրինոլոգիա, կաստրոէնդրոլոգիա, նեւրոպաթանութիւն, վիրաբուժութիւն, մանկաբարձութիւն, ակնաբուժութիւն, օնկօֆամդոլոգիա, քիմիկոլոգիա, մէկոսպատոլոգիա, էկզ, մէդռամ, ասեղնաբուժութիւն, կաստրոսկոպիա, հօմէօպաթիա» ... _ Քիչ մը յուսարէն _ լատիներէն իմանալով հանդերձ կ'երդնում որ բան չհասկցայ այս ՍՈՒՓԷՐ _ ՄԱՐՔԷԹ բուժական կեդրոնէն: Պռաւօ Երեւան, այս որքա՞ն յառաջդիմութիւն. Գօշէնը կամ Պուսիդոն պիտի նախանձին վրադ...:

Թիւ մը անդին Արամ Մերանդուլեանի ապրած բնակարանն է: Ո՞վ չի յիշեր այս համակրելի «ժողովրդական արդիւսին» դեկավարած ազգագրական գործիքներէ բաղկացած նուագախումբը: Ո՞ւր են անոնք, ո՞ւր անյայտացան այս հին մարդիկը: Շատ քիչերն են Հայրենիք մնացեր. Օհան Տուրեան, Ցովհաննէս Չէքիճեան, Ռոպէր Ամիրխանեան...: Հայաստանի մէջ գործող չուրջ 12 հեռատեսիլի կայաններն ալ, սկսած Հ. 1 պետականէն, Արմենիա, Ար, Պրոմեթեւս, Արմէն Ցակոբ, Երեւան, Մայր Հայրենիք, Դաւթաչէն, Մուզ Թ. վ.. Սինէմաքս, Նոյեան տապան, գովազդներով եւ տխօք եղանակներով ողողուած են: Մեր հոգին վրայ, անտառներուն մէջ կապիկ չունինք, բայց բնութիւնը մեզ օժտած է կապկելու հրաշագործ յատկութիւններով եւ մեր բոլոր բեմերէն, բացօթեայ արճարաններէն, մանաւանդ Աչտարակի «Վանաձոր» կոչուածէն, որ չես դիտեր որ ՊՈՍԻՆ կը պատկանի, օրական 24 ժամ, մեր նոր սերունդի բոլոր խաւերը, արեւմտեան եւ ամերիկեան արդի երաժշտութիւնը կը ներկայացնեն ուր մարզանքի բաժինը երգչին չատ աւելի է... եւ պէտք է տեսնել թէ մեր պատանիները ինչերո՛վ թիմած են իրենց գանկերը:

Ամէնուն երազն է ՎԻՏԷՈԳԼիֆ մը հանել: Այ ու ձախ դիմումներ կը կատարեն, դրամական օգնութիւն ուզելու, որ իրենց ծրագիրը իրագործեն: Վերջին տեսածս, ազգային կայանէն սփռուած, սրբապղծութեան դուռը հասած՝ արդի պարմըն էր, ոօք եղանակով, կիսամերկ աղջիկները ԵՂԵՌՆԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲՈՑԻՆ ՇՈՒՐՋ, կարճ փէչերը հովին տուած, բոլորտիքը կը զառնային մերթ ընդ մերթ աստիճաններէն ելլել _ իջնելով...: Դեռ չեմ հասկցած թէ սա օրհնեալ երկիրը պետութիւն ունի՞ կամ ոչ: Ո՞ւր է Մշակոյթի նախարարը, ինչո՞ւ անընդունելի չափերու հասնող կառուցապատութիւն կը տիրէ օփերայի աշխարհին ներս: «Պատիւս արժանաւորաց» կ'ըսէին հինները, իսկ նորերը առանց ըսելու կը մատնեն «ՀԱԼԱԼ ԸԼԼԱՑ ԳՈՂԵՐՈՒՆ»...:

Մերանդուլեանի նախկին բնակարանին տակը կը գործէ թարգմանական կեդրոն մը, քայլ մը անդին վաստակաւոր դերձակ Միքայէլ Թաւրիզեանի մը բնակարանը, ապա ե՜ւմ _ ե՜ւմ պար մը, նորափթիթ երիտասարդներու հանդիպման վայր, չատ հաճելի՝ եթէ համպուրկըրի այրած իւղ չհոտէր. Պաղպաղակ Շանթ_ի խանութով կը սկսի օփերայի զանգուածը:

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Գ.

Հէ – ռուս _ տա – հա – ղոր – դա – չար

Մը – չա – կու – թա – դոր _ ծա – րա – նա – յին

Գիւղ _ տե – պար – դա – մեն – տա – մար – դե – տինկ

Տե – սո – ղու – նա _ կա – ղի – մա – դրո – ղա – կա _ նու – թիւն

Բռ – նա – պե – տա _ կա – նա – ժա – մա – նա – կա _ չր – ջան...

Օգտագործուած բառերը հայերէն են, թարգմութիւնները հայաստաներէն... քաղուած Երեւանեան մամուլի չքնաղ էջերէն:

_ Դանիէլ Վարուժանի գործերէն ՁՈՐՍ էջի պէտք ունէի. դիմեցի Ազգային Պետական Գրադարան, դումարով, պատճէնահանում կատարելու. ամէն ինչ ռուսերէն էր: Ամբողջ առաւօտ մը հարկ եղաւ ՁՈՀԵԼ այդ չորս էջերուն համար...:

_ Ապարանցիին կը հարցնեն. Ինչո՞ւ չես ամուսնացած:

_ Ո՞նց ամուսնանամ. Մօտիկ ազգական չմնաց:

_ Այսի՞նքն...:

_ Տատս պապիս հետ ամուսնացաւ. հայրս՝ մօրս, քոյրս՝ վեհապիտ, եղբայրս՝ հարսիս հետ. ինձ մարդ չմնաց...:

_ Պանանը ինչի՞ չես կեղտում.

_ Ինչի՞ կեղտեմ. դիտեմ մէջը ինչ կայ:

ԴԷՊԻ ԿԱՊՈՑՏ

Մինչեւ Գէորգին ժամանելը, օրուան թերթերուն աչք մը կու տայի: Հոն կը խօսուէր ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿի մը մասին, որուան չեմ պիտեր որ մէկ ամերիկահայ գրասէրներու միութենէն (միշտ նոյները), անթօչնելի Տիկին Սփիվա Կապուտիկեանի եւ ուրշ սովետական չրջանէն մնացած մէկու մը, մեռալէն բայի, բաղկացած նաեւ 1000 _ 1500 տոլարի դումարով մը:

Ես բանաստեղծութենէ բան չեմ հասկընար, ոչ ալ Տիկին Կապուտիկեանի դէմ որեւէ թշնամութիւն ունիմ, բայց կը կարծեմ որ սա մեր Սփիւռքի հոս _ հոսները սովետական տարիներէն մնացած երկրպագութիւններուն վերջ մը պէտք է տան եւ քաջութիւնն ունենան ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ հետամուտ ըլլալ: Մանաւանդ որ, բազմաթիւ անգամներ վարձատրուած, անհաչիւ նուէրներ ստացած մեծարգոյ Տիկինը, այդ գումարին կարիքը չունի, բայց նոր սերունդի ոեւէ տաղանդաւոր գրող կրնար աւելի օգտակար կերպով գործածել զայն:

Սովետական կարգերու չարունակութիւնը միայն Հայաստանցիին հոգեբանութեան մէջ չէ որ կենդանի մնացած է. Սփիւռքահայ դասական միութիւնները ալ տակաւին չեն կրցած ձերբազատիլ անոնցմէ:

80 տարի, յառաջդիմական կոչուած ճակատ մը սովետական աշխարհին դուրսէն, ստրկացուցած ԵՐԿՐԱԻՈՐ ԴՐԱՒՈՏ ներկայացուց, իրենց տարեկան ճամբորդութիւններէն նուէրներով վերադարձին այդ ԴՐԱՒՈՏԷՆ, դիտակից սուտը քարոզեցին ու տարածեցին որպէս ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ... հիմա հակասովետական, հակահամայնավար կատարուածներու հետ սիրաբանութեան եղած են, հանրութեան յայտարարելով թէ փրենք ՆԱՒԱԳԱՀԱՄԻՏ ԵՆ... քանի իրենց մտահոգութիւնը ժողովուրդը չէ եղած երբեք, այլ նախապատիւը: Խեղճ ժողովուրդը, անօթութեան սեմին հասած, ի՞նչ կրնայ տալ իրենց որ կուշտ են, մանաւանդ թէ ճարպակալած... մինչ նախադահը իրաւասութիւն ունի ԱՖՈՌ եւ իշխանութիւն տալու ... ինչո՞ւ չըլլալ ՆԱՒԱԳԱՀԱՄԻՏ:

Եթէ ես պահ մը միայն նախագահ ըլլայի, կը կանչէի մեծապէս այդ մարդոց ուղղամտութեան վրայ, կը զգուշացնայի անոնց թմրամոլիկ խօսքերէն, կը վտարէի իմ ընկերութենէս եւ Գէորգին հետ կ'երթայի Կապոյտ, բնութեան դիրկը, ապականած մթնոլորտէն հեռու մըսնալու համար:

Եա, առանց նախագահ ըլլալու, հաւատարակէս ճամբայ կ'ինկայ, Գէորգին եւ բնատնիքին հետ, դէպի Վայքի մարզ, անտեսելով բոլոր տեսակի մարդկային մակարոյծները:

Հոն, չրջաններուն մէջ, հայ գեղջուկին համար պայքարը եւ ասպետական յարգանքը բնութեան տարրերուն հանդէպ, ինծի լաւատեսութիւն եւ բարոյական ուժ կը ներարկեն:

Արարատեան դաշտին վերջին հատուածին, Արմաշի եւ Երասխի միջեւ, լեռնէրը չսկսած, հոն ուր Հայաստան, Նախիջեւան, Պարսկաստան եւ Թուրքիա, քանի մը քիլոմեթր տարբերութեամբ կը խաչաձեւուին եւ կը բաժնուին միայն Արաքսի մէջտեղով, տարօրինակ երեւոյթի մը ականատես եղանք: Հարիւրաւոր, ըստպիտակ, ընտանեկան աղաւնիէն քիչ մը մեծ, երկարապոչ թռչուններ, օդին մէջ անչարժ կեցած կը թափրտէին, երկար կանգ առինք բնութեան այդ հրաչքը դիտելու, նկարելու: Գէորգ տարիներ անդադար անցած էր այդ վայրէն, բոլոր եղանակներուն, նման բան չէր յիշեր: Կրնար բացառիկ զուգադիպութիւն մըլլալ: Առաւ ամէներեւները, Արաքսի յորդումէն ձեւացած ճահիճները, բուսակատնութեան փարթամ աճը, հիանալի պայմաններ ստեղծած պիտի ըլլան միջատներու բազմանալուն, եւ այդ գաղթական թռչունները, պահ մը իրենց երկնային բարձունքներէն, ցած իջած, ընդառաջ երթալով բնութեան պարգեւած անսպասելի խնճոյքի հրաւէրին, միօրեայ կայք հաստատած Հայաստանի այդ չքնաղ անկիւնը: Վերադարձին որեւէ հետք չէր մնացած անոնցմէ:

Վայքի մէջ, մինչ կանգ առած էինք մեր սովորական խանութը, մի քանի անհրաժեշտ գնումներ կատարելու եւ ծանօթներ բարեւելու, հաւերու, բազերու խուճապահար անակնկալ վախուտը, միկնուս ուշադրութիւնը դարձուց դէպի մայրուղի, ուր խելայեղ արագութեամբ եռեւ եռեւ ՊՄՎ. եւ Մէրսէտէս սեւ կառքեր կը սուրային վայրենիներու նման, կարծես ամերիկեան «կէնկսթէրական» ժապաւէն ըլլար... Ի՞նչ էր պատահած: Սովորական երեւոյթ _ ըսաւ մեր համակերպած խանութպանը: Վարչապետը կը վերադառնայ Ղարաբաղէն, ուր գացած էր Շուշիի ազատագրումի հանդիսութիւններուն նախագահելու ...

_ Բայց սա վերաւոր կուպրին վրայ ինչպէ՞ս կարելի է այդպէս արագ վազել, կրնայ արկած պատահիլ, անուշադիր երթալ ճամբայ... _ չտեսա՞ր ինչպէս մեր դիմդի երկու ոստիկանները վայրացած բարեւի կեցած էին... կրնա՞ն ուրիշ բան ընել:

Ճամբան կարեւոր չեղում մը խնդրեցի Գէորգէն. Ուրծալանջ չհասած, չեղեցանք դէպի ձախ, դէպի Ուրծ լեռ, որ իր 2445 մեթր բարձրութենէն, կանոնաւոր լերկ կատարէն, մեզի կը ժպտէր. ուխտի կ'երթայինք իր Սրբավայրը՝ Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՆՔ:

(Շար. 10)

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՁՈՀ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

Դ.

ԹԻՒԵՐ՝ ԽԱԲՈՒՍԻԿ ՈՒ ԱՆԱՐԴԱՐԱՆԱԼԻ

ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Դ. _ Ուսուցչաց սնաուկի, առողջապահական եւ այլ տուրքերու մասնակցութեան պարտաւորութիւնները, որոնք ծանրը կ'բառած են ու կը կշռեն հայ վարժարանի վիճակ պիւտճէին վրայ:

Պարզ է: Մուտքի ազբիւրներու սահմանափակումը եւ ելքի բաժնի զգալի յաւելումը յառաջացուցած են պիւտճէական անհատասարակշռութիւն մը ի վնաս հայ դպրոցին:

Ինչպէ՞ս դիմագրաւել ստեղծուած այս անթարեւնպաստ կացութիւնը դուրս գալու այս տհաճ ու մտահոգիչ իրավիճակէն եւ մանաւանդ գործնական եւ ապագայ միջոցներով դիմագրաւելու համար առնրոյ ապագան:

Առենէ մը ի վեր կը թեւածեն մտածումներ եւ կ'ըլլան թեզադրութիւններ եւ առաջարկներ միաւորելու եւ համախմբելու հայկական վարժարանները: Մանաւանդ անո՛նք որ նոյն պատկանելիութիւնը ունին, աշխարհագրականօրէն տեղադրուած են նոյն չրջաններուն մէջ: Կարդ մը պարագաներու, եթէ անհնար է ամբողջական միաւորում կամ համախմբում, դէթ կարելի է միացնել բարձ-

Դ.

ԹԻՒԵՐ՝ ԽԱԲՈՒՍԻԿ ՈՒ ԱՆԱՐԴԱՐԱՆԱԼԻ

ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Հայ դպրոցին ներկայի տագնապին պատճառները բազմաբնոյթ ըլլալով հանդերձ, հիմնականը, առանցքայինը կը հանդիսանայ տնտեսականը կամ պիւտճէականը: Բազմաթիւ հայ վարժարաններու համար, չըսելու համար բոլորին, մղձաւանջն ու եօթը գլխանի հրէշը դարձած է նիւթականը: Տարիներու ընթացքին գիտուղ պիւտճէական պարտաւորութիւնները չափազանց վարչապետական թերացումներու եւ անհեռատես ծրագրաւորումի հետեւանքով, հայ դպրոցը, իր մեծամասնութեան մէջ, առաջնորդած է այսօրուան ճակատագրական տագնապին: Հայ դպրոցին տնտեսական տագնապին պատճառները հիմնականին մէջ եւրեք են.

Ա. _ Ծնողներուն հետզհետէ վատթարացող տնտեսական վիճակը, հետեւաբար՝ կրթավարձի վճարելու անհնարինութիւնը:

Բ. _ Ուսուցիչներու աշխատավարձերու զգալի բարձրացումը, հետեւանք՝ տարիներու ընթացքին կատարուած օրինականացումներու:

Գ. _ Ուսուցչաց նպաստի, առողջապահական եւ այլ տուրքերու մասնակցութեան պարտաւորութիւնները, որոնք ծանրը կ'բառած են ու կը կշռեն հայ վարժարանի վիճակ պիւտճէին վրայ:

Պարզ է: Մուտքի ազբիւրներու սահմանափակումը եւ ելքի բաժնի զգալի յաւելումը յառաջացուցած են պիւտճէական անհատասարակշռութիւն մը ի վնաս հայ դպրոցին:

Ինչպէ՞ս դիմագրաւել ստեղծուած այս անթարեւնպաստ կացութիւնը դուրս գալու այս տհաճ ու մտահոգիչ իրավիճակէն եւ մանաւանդ գործնական եւ ապագայ միջոցներով դիմագրաւելու համար առնրոյ ապագան:

Առենէ մը ի վեր կը թեւածեն մտածումներ եւ կ'ըլլան թեզադրութիւններ եւ առաջարկներ միաւորելու եւ համախմբելու հայկական վարժարանները: Մանաւանդ անո՛նք որ նոյն պատկանելիութիւնը ունին, աշխարհագրականօրէն տեղադրուած են նոյն չրջաններուն մէջ: Կարդ մը պարագաներու, եթէ անհնար է ամբողջական միաւորում կամ համախմբում, դէթ կարելի է միացնել բարձ-

ՅԻՍՈՒՍԻ ԵՂԲՕՐ ՅԱԿՈԲԻՆ ՈՍԿՐԱՏՈՒՓԸ

— • —

Երբայերէն ու արամէերէն արձանագրութիւններու եւ լեզուաբանութեան փորձառու մասնագէտ մը ցնցիչ յայտնաբերում մը ըրած է որուն կ'արձագանգէ մինչպզային մամուլը: Այդ մասնագէտը կը կոչուի Անտրէ Լըմէր. ուսումնասիրութեան ղեկավար է Սորպոնի բարձրագոյն ուսումնարաններու բաժինին մէջ: Յայտնաբերումը առընչուած է ոսկրատուփի մը վրայի արձանագրութեան որ հետեւեալն է. «Յակոբ, որդի Յովսէփի, եղբայր Յիսուսի»: Ոսկրատուփը քանի մը տարի առաջ գնուած է Երուսաղէմի մէկ հնավաճառէն: Մաս կը կազմէ անձնական հաւաքածոյի մը: Այս պարագան որոշ խնդրականութիւն մը կը ստեղծէ, քանի որ տուփը պաշտօնական պեղումներէ դուրս եղած չէ:

Արձանագրութեան վերծանումը փրոֆեսոր մասնագէտը հարց տալու մղած է թէ հոն յիշատակուած Յակորը, Յովսէփը, Յիսուսը այն անձերը չե՞ն որոնց մասին կը խօսի Նոր Կտակարանը: Արդեօք ոսկրատուփը հնագրանական ու պատմական ամենահին վկայութիւնը չե՞ք քրիստոնէութեան հիմնադիրին մասին:

Հարկաւոր ստուգումները կատարուած են նախ տուփին վրայ. կրաքարէ այդ առարկանէրուն մէջ կը գետեղուին մահացողներու ոսկորները, դիակին տարուան մը տարբաղադրութենէն ետք: Անոնց գործածութիւնը սկսած է մեր ժամանակաշրջանէն քիչ առաջ եւ չարունակուած է մինչեւ Երուսաղէմի Հռովմէացիներու կողմէ դրաւումը, 70 թուականին: Իսկ Յիսուսի աշակերտներէն Յակոբ որուն «Արդար» մականիշը տրուած է, կամ «փոքրը», դանազանելու համար երկրորդ Յակոբէ մը, Առտուածաշունչին որոշ մասերուն մէջ կը ներկայացուի որպէս Յիսուսի եղբայրը: Ան քարկոծուելով մեռած է 62 թուականին, ինչպէս կը վկայէ ժամանակակից պատմաբան մը: Մանրակրկիտ քննութեան ենթարկուած են արձանագրութեան տառերուն ձեւերն ու բնագիրն ալ: Ոսկրատուփը էլեկտրոնիկ մանրադէտով մըն ալ քննուած է եւ եզրակացութիւնը այն եղած որ 19 դարու հնութեամբ առարկան արդիական ոչ մէկ միջամտութեան հետք կը կրէ:

Կեղծ ըլլալու վարկածը մէկդի դնելէ ետք, կարգը հասած է նշուած Յակոբին ինքնութիւնը ճշդելու: Լը մէր կ'ըսէ թէ եթէ արձանագրութիւնը նչէր. «Արդար Յակոբ, Յիսուս Նազովրեցի, կամ Յիսուս Մեսիան», գործը աւելի դիւրին կ'ըլլար: Սակայն, արձանագրութիւնը չատ կարճ է, ծայր աստիճան ճշդրտութեամբ կարենալ խօսելու համար: Ուստի սկսած է գործել հաւանականութիւններու վարկածով:

Նախ ձեռք առած է յատուկ անուններու մարդը: Երուսաղէմի մէջ, Ա. դարուն մեծ զանազանութիւն չէր ներկայացներ ան: Մօտաւորապէս, տասը հոգիին մէկը Յովսէփ կը կոչուէր: Նոյնն էր պարագան Յիսուս անունին: Յակոբը քիչ մը աւելի նուազ կը գործածուէր: Նկատի առնելով Երուսաղէմի այդ չորրորդ դարու բնակչութեան 80 հազարի թիւը, կը մէր եզրակացուցած է թէ չէր կրնար աւելի քան 20 Յակոբ դանուիլ հոն, որոնք Յովսէփ անուն հայր եւ Յիսուս անուն եղբայր ունենային: Անոր ուշադրութիւնը դրաւած է որ դասաւորուած երկու – երեք հազար ոսկրատուփերէն միայն մէկ ուրիշի մը վրայ եղբօր մը անունը նչուած է. ատոր համար յատուկ պատճառ մը պէտք է գտնուի: Իսկ խնդրոյ առարկայ ոսկրատուփին պարագան առով հաւանական կը դարձնէ նախ Յակորին ինքնութեան ճշդումը, ապա Յիսուսին:

Լըմէրի ուսումնասիրութեան յայտնուած վերապահութիւնները զոյդ են. նախ կայ ոսկրատուփին պաշտօնական պեղումէ մը դանուած չըլլալու պարագան: Բայց դիտական ակնոցով, ոչ ոք իրաւունք ունի դիպուածի արդիւնք ձեռք անցած առարկաներու արձանագրութիւնները անդիտանալու: Երկրորդ քննադատութիւնը կու գայ Աւետարանի կաթողիկէ մեկնիչներէն որոնք չեն ուզեր ընդունիլ Յիսուսի եւ Յակորի միջեւ եղբայրական կապի մը գոյութիւնը: Այդ եղբայրութիւնը Առտուածաշունչին մէջ բացայայտ կերպով նշուած ըլլալով հանդերձ, յետոյ վէճի նիւթ եղած է, քանի որ կը հակասէ Մարիամի յաւերժական կուսութեան վարդապետութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇՈՂԻԿ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 9-ին, Կրընոպլի երաժշտանոցին մէջ է, որ Հայաստանի Արմաւիրի շրջանի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ «Շողիկ» երգչախումբը համերգ մը կուտայ, որ մեծ տպաւորութիւն պործեց: Հանդիսութեան բացումը կատարեց Պր. Կրեկուար Ադամեան, որ ողջունելէ ետք ներկաները, խօսքը տուաւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Վալանսի Հոգեւոր Հովիւ պատուելի Թագ Զոհրաբեանի: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց Հայ Մշակոյթի Տան ըրած հրաւէրին համար, ներկայացուց երգչախումբը որուն նախաձեռնողներն եղած էին վերապատուելի Ռըմնէ Լեւոնեան եւ Յարութ Ներսէսեան 2000 Յունիսին: Երգչախումբին այս տարուան չրջագայութին նպատակն էր ելոյթներ ունենալ Ֆրանսա «Ցոյս Հայաստանի Համար» կազմակերպութեան 10-րդ տարեդարձին առթիւ եւ հասոյթը տրամադրել որբ եւ հաշմանդամ մանուկներուն: Ան ներկայացուց նաեւ գեղարուեստական բաժնի գլխաւոր դեկավար՝ Գարուշ Անտոնեանը եւ խումբին պատասխանատուները:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ 10-էն 16 տարեկան, երկու սեռէ, 12 հոգինոց խումբը, դեկավարութեամբ՝ Մարիէթա Կիրակոսեանի եւ ներկաներուն հրամցուց հոգեւոր եւ ազգային երգերու փունջ մը: Զուգերգ մը կատարեցին Քրիսթին եւ Արմէն Աւետիսեան, դուդուկահար Աչոտ Պետրոսեան եւ Արթիւր Յարութիւնեան, որ պատասխանատուն էր երաժշտական յարմարեցումներուն, անոնք աւելցուցին երգերուն փայլը:

Յայտագրին երկրորդ բաժինը տրամադրուած էր տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Նարէ Արզամանեանին, որ դեղեցիկ կտորներու չարք մը նուագեց խանդավառելով հանդիսականները: Ա. պագայ խոստացող օժտուած արուեստագիտուհի մըն է, որ երկար ծափահարութիւններով ալ դնահատուեցաւ:

ՇԱՒԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳՐԱԳԱՒՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԳԱՒՈՒԹ

ՕԹԹՈՄԱՆՅԱՆ Հայաստանի դեսպանատան մուտքին, Սեպտեմբեր 21-ին, բացումը կատարուած է «Յաւերժական Հայաստան» յուշակոթողին: Քանի մը հարիւր Գանատահայերու ներկայութեան, դեսպան Արա Պապեան եւ քանդակագործ Լեւոն Թոքմաճեան քօղազերծած են 3 մեթր բարձրութեամբ հայկական տուֆ քարով քանդակուած յուշակոթողը եւ Ա. Պապեան կարդացած է Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեանի շնորհաւորական դիրը: Ապա, գանատահայ թեմի առաջնորդ՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի եւ մասնակցութեամբ Կիլիկեան կաթողիկոսութեան ներկայացուցիչ՝ Ծաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեանի ու Աւետարանական Մայր Եկեղեցւոյ հովիւ՝ վերապատուելի Մհեր Մաչիկեանի կատարուած է յուշակոթողի օրհնութեան արարողութիւնը: Վեց թոն կշռող տուֆ ժայռը Հայաստանէն, տարի մը առաջ, բերուած է շնորհիւ դեսպան Ա. Պապեանի եւ Լեւոն Թոքմաճեան ու իր գործակիցները յուշակոթողը: Բացման այս հանդիսութենէն ետք, ժողովուրդը հաւաքուած է Շաթօ Լորիէի Առտմ Ռում սրահը, ուր տօնուած է անկախութեան 11-րդ տարեդարձը: Հանդիսավար Վինսընթ Լիմա բարի գալուստ մաղթած է հայերէն թէ ֆրանսերէն, որմէ ետք տեղի ունեցած է ճաշը, յետոյ գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Յունաստանի դեսպան՝ Լէոնիտաս Խրիսանթոփուլոս, որ 1993 – 1994-ին դեսպան եղած է Հայաստան: Ան մասնանշած է Բիւզանդական կայսրութենէն սկսած յոյն – հայ յարաբերութիւնները եւ թուած Ա. աշխարհամարտին Յոյներու եւ Հայերու փոխադարձ օգնութիւնները: Փակման խօսքը արտասանած է դեսպան Արա Պապեան:

*
**

ՖԼՈՐԻԴԻԴԻ մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին, տօնուած է Ֆլորիդուցիներու Օրը, նախ կրօնական արարողութեամբ Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ, ապա Սիրոյ Սեղանով ի նպաստ Մկրտչեան վարժարանի: Երկու հանդիսութեանց ալ նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Պատարագէն ետք, ներկաները հաւաքուած են Նպար Շերմինօղլու սրահին մէջ: Հանդիսավարութիւնը կատարած է վարժարանի աշակերտուհիներէն՝ Տիգրիս Թիւրքէր, ապա, խօսք առած է Մատաղի յանձնախումբի ատենապետուհի՝ Տիկին Մէլմա Իսքէնտէրօղ, որ ողջունած է ներկաները եւ չնորհակալութիւն յայտնած բոլոր անոնց որոնք իրենց աւանդը բերած են ձեռնարկին յաջողութեան: Թաղային Մորհուրդի անդամներէն՝ Կարպիս Տէվլի բացատրութիւններ տուած է Եկեղեցւոյ եւ Դպրոցին պիւտճէին մասին, ծանրանալով հայերէն դաստիարակութեան դաղափարին վրայ: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը, վերջաւորութեան տեսերիզ մը ցուցադրուած է, որ կը ներկայացնէր եկեղեցւոյ նորոգութիւնները: Քաղաքապետ Սարքկիւլէն եւս, խօսք առած է Պատրիարքը: Ան յիշեցէ եւս թէ նախորդ չաբաթ տօնախմբած էին «Մշակոյթի չաբաթը», թելադրած է որ տէր կանգնինք մեր արժէքներուն եւ հաւատարիմ մնանք անոնց: Մեսրոպեան վարժարանի ի նպաստ նուիրահաւաքումը կատարուած է էլեկտրոնիկ սարքերու միջոցաւ եւ սփռուած է պաստառի մը վրայ, ինչպէս եղած էր Գումգաբուի Պէզճեան Մայր Վարժարանի ի նպաստ, Պատրիարքին թելադրութեամբ այս դրութիւնը կարզապահութիւն եւ կանոնաւորութիւն կ'ապահովէ: «Հուսկ Բանք»ը արտատպած է Շահան Արք.:

ՍՏԱՑՈՂ

ԽՍՋՔԱՐ
ԵՒ
ՐՈՆՍՍԱՐ
բանաստեղծութիւններ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փարիզ, 2002

ՅԻՍՈՒՍԻ ԵՂԲՕՐ ՅԱԿՈԲԻՆ ՈՍԿՐԱՏՈՒՓԸ

— • —

Երբայերէն ու արամէերէն արձանագրութիւններու եւ լեզուաբանութեան փորձառու մասնագէտ մը ցնցիչ յայտնաբերում մը ըրած է որուն կ'արձագանգէ մինչպզային մամուլը: Այդ մասնագէտը կը կոչուի Անտրէ Լըմէր. ուսումնասիրութեան ղեկավար է Սորպոնի բարձրագոյն ուսումնարաններու բաժինին մէջ: Յայտնաբերումը առընչուած է ոսկրատուփի մը վրայի արձանագրութեան որ հետեւեալն է. «Յակոբ, որդի Յովսէփի, եղբայր Յիսուսի»: Ոսկրատուփը քանի մը տարի առաջ գնուած է Երուսաղէմի մէկ հնավաճառէն: Մաս կը կազմէ անձնական հաւաքածոյի մը: Այս պարագան որոշ խնդրականութիւն մը կը ստեղծէ, քանի որ տուփը պաշտօնական պեղումներէ դուրս եղած չէ:

Արձանագրութեան վերծանումը փրոֆեսոր մասնագէտը հարց տալու մղած է թէ հոն յիշատակուած Յակորը, Յովսէփը, Յիսուսը այն անձերը չե՞ն որոնց մասին կը խօսի Նոր Կտակարանը: Արդեօք ոսկրատուփը հնագրանական ու պատմական ամենահին վկայութիւնը չե՞ք քրիստոնէութեան հիմնադիրին մասին:

Հարկաւոր ստուգումները կատարուած են նախ տուփին վրայ. կրաքարէ այդ աոարկաներուն մէջ կը գետեղուին մահացողներու ոսկորները, դիակին տարուան մը տարբաղադրութենէն ետք: Անոնց գործածութիւնը սկսած է մեր ժամանակաշրջանէն քիչ առաջ եւ չարունակուած է մինչեւ Երուսաղէմի Հռովմէացիներու կողմէ դրաւումը, 70 թուականին: Իսկ Յիսուսի աշակերտներէն Յակոբ որուն «Արդար» մականիշը տրուած է, կամ «փոքրը», դանազանելու համար երկրորդ Յակոբէ մը, Առտուածաշունչին որոշ մասերուն մէջ կը ներկայացուի որպէս Յիսուսի եղբայրը: Ան քարկոծուելով մեռած է 62 թուականին, ինչպէս կը վկայէ ժամանակակից պատմաբան մը: Մանրակրկիտ քննութեան ենթարկուած են արձանագրութեան տառերուն ձեւերն ու բնագիրն ալ: Ոսկրատուփը էլեկտրոնիկ մանրադէտով մըն ալ քննուած է եւ եզրակացութիւնը այն եղած որ 19 դարու հնութեամբ առարկան արդիական ոչ մէկ միջամտութեան հետք կը կրէ:

Կեղծ ըլլալու վարկածը մէկդի դնելէ ետք, կարգը հասած է նշուած Յակորին ինքնութիւնը ճշդելու: Լը մէր կ'ըսէ թէ եթէ արձանագրութիւնը նչէր. «Արդար Յակոբ, Յիսուս Նազովրեցի, կամ Յիսուս Մեսիան», գործը աւելի դիւրին կ'ըլլար: Սակայն, արձանագրութիւնը չատ կարճ է, ծայր աստիճան ճշդրտութեամբ կարենալ խօսելու համար: Ուստի սկսած է գործել հաւանականութիւններու վարկածով:

Նախ ձեռք առած է յատուկ անուններու մարդը: Երուսաղէմի մէջ, Ա. դարուն մեծ զանազանութիւն չէր ներկայացներ ան: Մօտաւորապէս, տասը հոգիին մէկը Յովսէփ կը կոչուէր: Նոյնն էր պարագան Յիսուս անունին: Յակոբը քիչ մը աւելի նուագ կը գործածուէր: Նկատի առնելով Երուսաղէմի այդ չորրորդ դարու բնակչութեան 80 հազարի թիւը, կը մէր եզրակացուցած է թէ չէր կրնար աւելի քան 20 Յակոբ դանուիլ հոն, որոնք Յովսէփ անուն հայր եւ Յիսուս անուն եղբայր ունենային: Անոր ուշադրութիւնը դրաւած է որ դասաւորուած երկու – երեք հազար ոսկրատուփերէն միայն մէկ ուրիշի մը վրայ եղբօր մը անունը նչուած է. ատոր համար յատուկ պատճառ մը պէտք է գտնուի: Իսկ խնդրոյ առարկայ ոսկրատուփին պարագան առով հաւանական կը դարձնէ նախ Յակորին ինքնութեան ճշդումը, ապա Յիսուսին:

Լը մէրի ուսումնասիրութեան յայտնուած վերապահութիւնները զոյդ են. նախ կայ ոսկրատուփին պաշտօնական պեղումէ մը դանուած չըլլալու պարագան: Բայց դիտական ակնոցով, ոչ ոք իրաւունք ունի դիպուածի արդիւնք ձեռք անցած առարկաներու արձանագրութիւնները անդիտանալու: Երկրորդ քննադատութիւնը կու գայ Աւետարանի կաթողիկէ մեկնիչներէն որոնք չեն ուզեր ընդունիլ Յիսուսի եւ Յակորի միջեւ եղբայրական կապի մը գոյութիւնը: Այդ եղբայրութիւնը Առտուածաշունչին մէջ բացայայտ կերպով նշուած ըլլալով հանդերձ, յետոյ վէճի նիւթ եղած է, քանի որ կը հակասէ Մարիամի յաւերժական կուսութեան վարդապետութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇՈՂԻԿ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 9-ին, Կրընոպլի երաժշտանոցին մէջ է, որ Հայաստանի Արմաւիրի չրջանի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ «Շողիկ» երգչախումբը համերգ մը կուտայ, որ մեծ տպաւորութիւն պործեց: Հանդիսութեան բացումը կատարեց Պր. Կրեկուար Ադամեան, որ ողջունելէ ետք ներկաները, խօսքը տուաւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Վալանսի Հոգեւոր Հովիւ պատուելի Թագ Զոհրաբեանի: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց Հայ Մշակոյթի Տան ըրած հրաւէրին համար, ներկայացուց երգչախումբը որուն նախաձեռնողներն եղած էին վերապատուելի Ռըմնէ Լեւոնեան եւ Յարութ Ներսէսեան 2000 Յունիսին: Երգչախումբին այս տարուան չրջագայութին նպատակն էր ելոյթներ ունենալ Ֆրանսա «Ցոյս Հայաստանի Համար» կազմակերպութեան 10-րդ տարեդարձին առթիւ եւ հասոյթը տրամադրել որբ եւ հաշմանդամ մանուկներուն: Ան ներկայացուց նաեւ գեղարուեստական բաժնի գլխաւոր դեկավար՝ Գարուշ Անտոնեանը եւ խումբին պատասխանատուները:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ 10-էն 16 տարեկան, երկու սեռէ, 12 հոգինոց խումբը, դեկավարութեամբ՝ Մարիէթա Կիրակոսեանի եւ ներկաներուն հրամցուց հոգեւոր եւ ազգային երգերու փունջ մը: Զուգերգ մը կատարեցին Քրիսթին եւ Արմէն Աւետիսեան, դուդուկահար Աչոտ Պետրոսեան եւ Արթիւր Յարութիւնեան, որ պատասխանատուն էր երաժշտական յարմարեցումներուն, անոնք աւելցուցին երգերուն փայլը:

Յայտագրին երկրորդ բաժինը տրամադրուած էր տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Նարէ Արզամանեանին, որ դեղեցիկ կտորներու չարք մը նուագեց խանդավառելով հանդիսականները: Ապագայ խոստացող օժտուած արուեստագիտուհի մըն է, որ երկար ծափահարութիւններով ալ դնահատուեցաւ:

ՇԱՒԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳՐԱԳԱՒՈՒԹԻՒՆ ԳՐԱԳԱՒՈՒԹ

ՕԹԹՈՄԱՆՅԱՆ Հայաստանի դեսպանատան մուտքին, Սեպտեմբեր 21-ին, բացումը կատարուած է «Յաւերժական Հայաստան» յուշակոթողին: Քանի մը հարիւր Գանատահայերու ներկայութեան, դեսպան Արա Պապեան եւ քանդակագործ Լեւոն Թոքմաճեան քօղազերծած են 3 մեթր բարձրութեամբ հայկական տուֆ քարով քանդակուած յուշակոթողը եւ Ա. Պապեան կարդացած է Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեանի շնորհաւորական դիրը: Ապա, գանատահայ թեմի առաջնորդ՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեանի եւ մասնակցութեամբ Կիլիկեան կաթողիկոսութեան ներկայացուցիչ՝ Ծաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեանի ու Աւետարանական Մայր Եկեղեցւոյ հովիւ՝ վերապատուելի Մհեր Մաչիկեանի կատարուած է յուշակոթողի օրհնութեան արարողութիւնը: Վեց թոն կշռող տուֆ ժայռը Հայաստանէն, տարի մը առաջ, բերուած է շնորհիւ դեսպան Ա. Պապեանի եւ Լեւոն Թոքմաճեան ու իր գործակիցները յուշակոթողը: Բացման այս հանդիսութենէն ետք, ժողովուրդը հաւաքուած է Շաթօ Լորիէի Առտմ Ռում սրահը, ուր տօնուած է անկախութեան 11-րդ տարեդարձը: Հանդիսավար Վինսընթ Լիմա բարի գալուստ մաղթած է հայերէն թէ ֆրանսերէն, որմէ ետք տեղի ունեցած է ճաշը, յետոյ գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Յունաստանի դեսպան՝ Լէոնիտաս Խրիսանթոփուլոս, որ 1993 – 1994-ին դեսպան եղած է Հայաստան: Ան մասնանշած է Բիւզանդական կայսրութենէն սկսած յոյն – հայ յարաբերութիւնները եւ թուած Ա. աշխարհամարտին Յոյներու եւ Հայերու փոխադարձ օգնութիւնները: Փակման խօսքը արտասանած է դեսպան Արա Պապեան:

*
**

ՖԼՈՐԻԴԻԴԻ մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին, տօնուած է Ֆլորիդուցիներու Օրը, նախ կրօնական արարողութեամբ Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ, ապա Սիրոյ Սեղանով ի նպաստ Մկրտչեան վարժարանի: Երկու հանդիսութեանց ալ նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Պատարագէն ետք, ներկաները հաւաքուած են Նպար Շերմինօղլու սրահին մէջ: Հանդիսավարութիւնը կատարած է վարժարանի աշակերտուհիներէն՝ Տիգրիս Թիւրքէր, ապա, խօսք առած է Մատաղի յանձնախումբի ատենապետուհի՝ Տիկին Մէլմա Իսքէնտէրօղ, որ ողջունած է ներկաները եւ չնորհակալութիւն յայտնած բոլոր անոնց որոնք իրենց աւանդը բերած են ձեռնարկին յաջողութեան: Թաղային Մորհուրդի անդամներէն՝ Կարպիս Տէվլի բացատրութիւններ տուած է Եկեղեցւոյ եւ Դպրոցին պիւտճէին մասին, ծանրանալով հայերէն դաստիարակութեան դաղափարին վրայ: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը, վերջաւորութեան տեսերիզ մը ցուցադրուած է, որ կը ներկայացնէր եկեղեցւոյ նորոգութիւնները: Քաղաքապետ Սարքկիւլէն եւս, խօսք առած է Պատրիարքը: Ան յիշեցէ եւս թէ նախորդ չաբաթ տօնախմբած էին «Մշակոյթի չաբաթը», թելադրած է որ տէր կանգնինք մեր արժէքներուն եւ հաւատարիմ մնանք անոնց: Մեսրոպեան վարժարանի ի նպաստ նուիրահաւաքումը կատարուած է էլեկտրոնիկ սարքերու միջոցաւ եւ սփռուած է պաստառի մը վրայ, ինչպէս եղած էր Գումգաբուի Պէզճեան Մայր Վարժարանի ի նպաստ, Պատրիարքին թելադրութեամբ այս դրութիւնը կարզապահութիւն եւ կանոնաւորութիւն կ'ապահովէ: «Հուսկ Բանք»ը արտատպած է Շահան Արք.:

ՍՏԱՑՈՂ

ԽՍՋՔԱՐ
ԵՒ
ՐՈՆՍՍԱՐ
բանաստեղծութիւններ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փարիզ, 2002

(Շար. Ա. Էջէճ)

ծովեան տնտեսական գործակցութեան չրջանակին մէջ Թուրքիա մեկնած առաջին պատուիրակութեան մաս կազմած է։ Դասը կը չարունակուի Նոյեմբեր 4–ին։

***

ԱԻԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Հոկտ. 30–ին Գիւմրիի մէջ վերաբացուած է Աւետիք Իսահակեանի յուշատուն–թանգարանը որ վնասուած էր 1988–ի երկրաչարժին ու փակ էր 14 տարիէ ի վեր։ Բանաստեղծը ծնած է այդ տան մէջ։ Վերաբացումի հանդիսութեան մասնակցած են Շիրակի մարզպետը, Մշակոյթի եւ Քաղաքաչինութեան նախարարները, Աւետիք Իսահակեանի հարազատները, մտաւորականներ, դիւմրեցիներ։ Շրջանին մէջ կը վերանորոգուին Ալամազեան քոյրերու պատկերասրահը, քանդակագործ Սերգէյ Մերկուրովի տուն–թանգարանը, Ց. Շիրազի թանգարանը, Ջաջուռի մէջ Մինաս Աւետիսեանի թանգարանը, եւլն.։

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 2

Տօն Ամենայն Սրբոց՝ Հնոց, Նորոց, Քայլից, Անյայտից։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3

Ը. Կիլակի Սրբոյ Խաչի

Այսօր երրորդ տարեդարձն է օծման Նորին Սուրբ Օծութիւն Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարք – Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց։

Այս երջանիկ առիթով, Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, ի ժամու Ս. պատարագին, «ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ» պիտի կատարուի վասն արեւշատութեան Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին։

Նոյն առեն, պիտի կարդացուի Վեհափառ Հայրապետի Օրհնութեան Գիրը Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին հիմնարկութեան 100–ամեակին առթիւ։

Կը հրաւիրենք ամէնքն այդ օր մասնակիլ մեր աղօթքներուն՝ հայցելով՝ զի Աստուած յաւիտեան ծաղկեալ պահէ գաւազանն իշխանութեան մերոյ Հայրապետին։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

EN PRELUDE AU 3e PHONETHON

DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

REUNION D'INFORMATION SUR LA ROUTE DORSALE DU KARABAGH

le jeudi 7 novembre à 20 heures

Dans la salle de la Cathédrale arménienne
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

PROJECTION D'UN DOCUMENTAIRE INEDIT
SUR LE DEVELOPPEMENT SOCIO-ECONOMIQUE DU KARABAGH

Interventions de BEDROS TERZIAN et MICHEL PAZOUMIAN
(entrée libre)

Adressez vos dons dès maintenant en composant le :

N° Vert 0800 805 805
Appel gratuit

ՁԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սարհատ Գիւլէնճեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Ժողէթ Գիւլէնճեանի եւ զաւկին Հրայր Գիւլէնճեանի եւ ազգականներուն իրենց մօր, մեծմօր, կեսրոջ ընկերուհի՝ Պէաթրիս Գիւլէնճեանի մահուան առթիւ։

Այս առթիւ վարչութիւնս չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարաճեանէ 50 Եւրօ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE THEATRALE

organisée par

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section D. Séréngulian

le Mardi 5 novembre à 20 heures 30
à l'Auditorium du Conservatoire
11, rue Danton, Issy-les-Moulineaux

NAREK DOURIAN
présente

Welcome to Glendale

Réservation auprès de :
— **Mme Minassian : 01 40 95 81 33**
— **Mme Papazian : 01 46 42 90 68**

***

ՀԱՆԳԻՍՏԻ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋ ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչը կը հրաւիրէ իր բոլոր բարեկամները ընտանեօք, 3 հաճելի օրեր անցընելու Ժիւրայի լեռներուն վրայ ծուարած իր կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 9, 10, 11։

Եկէք վայելելու լեռնային հրաշալի բնութիւնը, ընկերային հաճելի պահեր եւ հայկական համեղ ճաշերը։

Մասնակցութեան սակն է 70 Եւրօ, ճամբորդութեան, կեցութեան եւ ճաշերուն համար։

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝ Ալիսին՝ 04 74 85 29 75 թիւով, կամ՝ Սիլվարդին՝ 04 78 49 28 87 թիւով, մինչեւ Նոյեմբեր 3։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական վարչութիւնը

Կը պարզեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ – ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-Ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շուէօ – *Սոփրանօ*
Մարիա Օքի – *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան – *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին։

***

ՃԱՋԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ռումանիահայէն

Դաշնակ եւ սրինգ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16–ին Փարիզի 9–րդ թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը

6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Ծախքերու մասնակցութիւն։

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février

SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE

AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles
organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
—— Prochainement le programme ——

GALERIE FRAMOND
3, Rue des Saints-Pères, 75006 Paris

ROHNER
DESSINS
&
AQUARELLES

Du 17 octobre au 30 novembre

Tous les jours ouvrables
de 10h à 12h30 et de 14h30 à 19h.

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ԵՒ ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Իսիի եկեղեցւոյ Նուրհան Փրէնկեան սրահին մէջ կը վերսկսին վերոյիշեալ դասընթացքները 4–է 14 տարեկան աշակերտ – աշակերտուհիներու համար, Ձորեքշաբթի օրերը, ժամը 9–էն 12·30։

Վերաբացում Ձորեքշաբթի օր, Նոյեմբեր 6–ին։

UGAB - MARSEILLE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet —
13009 Marseille
Tél. : 04 91 22 10 45

Jeudi 7 novembre
à 20 heures 30

Récital de violon et piano

avec

SATENIK KHOURDOIAN (violon)
Elève de Maître JEAN TER-MERGUERIAN

SARKIS PALOYAN (piano)
Directeur de l'Ecole Nationale de Musique de Toulon

Programme :
Bach — Brahms — Corelli — Paganini — Ysaye

Participation aux frais :
Adultes: 10 euros/Etudiants: 5 euros

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
DIMANCHE
3 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՔ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 286

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·549 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.549

ԶՐՈՅՑ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՇՈՒՐՋ ԱԹՕՄ ԵՂՈՅԵԱՆԻ ԵՒ ԱՐՍԻՆԷ ԽԱՆՃԵԱՆԻ ՅԱՐԿԻ ՏԱԿ

ԳՐԵՑ՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Աւելի քան երկու տասնամեակ է, որ մօտիկ ճանաչել եմ Աթօմ Եղոյեանին ու Արսինէ Խանճեանին: Առաջին անգամ նրանց հանդիպել եմ Թորոնթոյում «Զօրեան Հիմնարկ»-ի կազմակերպած, մարքի փոխանակման մի մտերմիկ հաւաքի ժամանակ: Այդ երեկոյ յայտնեց նոր է աւարտել իր անդրանիկ՝ NEXT OF KIN ֆիլմը եւ հրաւիրեց որ դիտեմ: Այդպիսով սկսուեց մեր մտերիմ բարեկամութիւնն ու չարժարուեստի, յատկապէս իր աշխատանքի շուրջ ծաւալուող, մանրամասն երկար զրոյցները: Զրոյցներին յաճախ ներկայ է եղել նաեւ Արսինէ Խանճեանը:

Մինչ այժմ խուսափել եմ մամուլի մէջ արտայայտուել Եղոյեանի մշակած չարժարուեստի մասին: Հայկական նիւթ չօշափելու մարզում ԱՐԱՐԱՏ-ը նրա անդրանիկ քայլը չէ: Զանազան առիթներով, հպանցիկ կերպով փորձել է այդ: NEXT OF KIN-ը պատկերում է հարազատ զգացական կեանքից զրկուած զանատացի մի երիտասարդի, որ իր տեղն է գտնում մի հայ ընտանիքի մէջ: FAMILY VIEWING-ը ունի անձնական կեանքից ներշնչուած՝ ընտանիքից հեռու մղուած, մեծ-մօր մունջ տիպարը եւ վերջապէս CALENDAR-ի մէջ, բեմադիր-լուսանկարիչն իր յանձնառութիւնն իրագործելու համար, սիրած կնոջ հետ այցելում է Հայաստանի սրբավայրերը:

Բոլոր պարագաներում էլ, հայկականութիւնը իրրեւ մշակոյթ, հոգեբանութիւն կամ հասարակական ու քաղաքական հարց, առանցքային եւ յետ մղուած դրոյթներ ունեն: Յատկանշական է նաեւ այն փաստը, որ Հայաստանի սրբավայրերն այցելելիս, Եղոյեանի նկարահանման խցիկը կառոյցներից դուրս է մնացել: Միշտ նկարահանել է դրսից: Երբեք չէ փորձել ներս մտնել, դրանց հետ ներսից հաղորդակցուել: Ներքուստ դիտածը ֆիլմի մէջ անցնում է Թորոնթոյում, բեմադիրի կնոջ բացակայութեան պահին, մի ինչ-որ չբացատրուած ֆիլմի համար անցնող, օտար մշակոյթներից սերուած դերասանուհիների ստուգատեսութեան ժամանակ: Այս երեւոյթը, Աթօմի ներաշխարհն ըմբռնելու համար, ինձ խիստ յատկանշական եւ խօսուն էր թուացել: Նկատելով, որ ստեղծագործական առումով նա այժմ իր հասուն տարիքումն է գտնւում, որոշեցի ԱՐԱՐԱՏ-ն առիթ ունենալով, ներքուստ իր եւ Արսինէի հետ, չօշափել հարցը:

Ըստ Աթօմի՝ Գաննի փառատօնի (Մայիս 2002) ցուցադրութիւնից յետոյ, ֆիլմի արտադրիչ-ցրիչները առաջարկել էին ամերիկեան չուկայի համար, ԱՐԱՐԱՏ-ի մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցնել: Տարուող այդ աշխատանքի պահին էր, որ Թորոնթօ գտնւածս օրերին դիտեցի ֆիլմը (Յուլիս 25): Մեր այս զրոյցը ԱՐԱՐԱՏ-ի շուրջ, կայացաւ մեծամասնաբար անդրէրէնով, բեմադրիչի բնակարանում, Արսինէ Խանճեանի եւ նրանց որդու՝ փոքրիկ Արշիլի ներկայութեամբ (Յուլիս 29): Այն տեւեց աւելի քան վեց ժամ, որից չորսը ձայնագրուած է: Յաճախ խիստ մասնագիտական ու երբեմն էլ անձնական բնոյթ ունենալու բերումով, բոլորը չէ, որ պիտի ներկայացնեմ հետաքրքրուող ընթերցողին: Զեմ ներառնելու յատկապէս՝ ֆիլմին մաս կազմող, Արշիլ Կորքիին վերաբերող հատուածները մասին տարուած, երկարատեւ զրոյցների բաժինը: Փորձել եմ նիւթը խտացնել ու ուշադրութիւնս սեւեռել այն հարցերի ու երեւոյթների վրայ, որոնք կարող են աւելի պարզաբանել, բացատրել ցեղասպանութեան հարցի չուրջ բեմադիրի ու նրա դերասանուհու ապրած մտահոգութիւնները, մտածելակերպն ու դժուարութիւնները:

■

Եղոյեան-Խանճեան զոյգի բնակարանը ներս մտնելիս, դիմաւորողը նախ Աթօմն է իսկ փոքրիկ Արշիլը ոգեւորուած առիճաններից վայր է իջնում: Մինչ այդ հայրը վեր է բարձրացել Արսինէին կանչելու: Արշիլը այսուհետ, մինչեւ ուշ ժամ, մերթում է վեր բարձրանալ ու ներկայ է մնում մեր զրոյցին: Իսկ երբ ժամն շատ է յառաջանում, ձգւում է բազմոցի վրայ ու մունջ մունջ քուն է մտնում:

ԱՐԱՐԱՏ-ի մասին խօսելիս առաջին խօսքս ուղղուած է Արսինէին: Շնորհաւորում եմ դերակատարումը ու յիշում, որ առաջին անգամն է, որ նրա կատարման մէջ, անկեղծ ներքին ապրում է նկատում: Զարմանում՝ չնորհակալութիւն է յայտնում ու աւելացնում է թէ լաւ չի ըմբռնել խօսքս: Բացատրում եմ՝ «Մինչ այժմ կատարածդ բոլոր դերերը, ներքին ապրումներով կառուցուած, կամ դրուած տիպարներ չեն եղել: ԱՐԱՐԱՏ-ի մէջ Անին, որոշակի ներքին ապրումներ ունի. նկատելի է, որ դու՝ խաղդ այս անգամ աւելի դրանց վրայ ես հիմնել քան թէ արտաքին դրոյթների»:

Արսինէն նայուածքը ուղղում է Աթօմին ու ասում՝ «Թերեւս դրուածքից է»:

Աթօմ (այսուհետ՝ Ա.Ե.)– Միւսներն էլ են այդպէս դրուել:

Արքի (Այսուհետ՝ Ա.Յ.)– Թերեւս, բայց ամբողջ ֆիլմի մէջ, միայն Անին ու Րաֆֆին են, որ համոզիչ ներքին կեանք են դրսեւորում: Կարծեմ Արսինէն անճնապէս է այդ ապրումները չօշափում: Նրա մօտ որոշ հայկական զգայունութիւն կայ: Նոյնն է զգացւում նաեւ Տէյվիտ Ալփայի մօտ:

Ա.Ե.– Նա էլ հայ է: Մնողները Պոլսից են:

Ա.Յ.– Ես դա չդիտէի:

Ա.Ե.– Ֆիլմում հայերէն է խօսում:

Ա.Յ.– Անունը բնաւ հայկական չէր: Կարծում էի օտարազգի է. ֆիլմի համար է մի քանի բառ հայերէն սովորել:

Արսինէ (այսուհետ՝ Ա.Խ.)– Ճիշդ է. օտար հնչում ունի:

Ա.Յ.– Այդուհանդերձ նրա ներքին աշխարհը, լռութեամբ ապրուածը կամ անգլերէնով խօսածը, ամբողջովին հայկական ապրում ունեն: Մինչդեռ, Աղնաւուրն ու Էրիք Պօղոսեանը՝ հայ լինելով ու հայեր ներկայացնելով հանդերձ, չեն յաջողում նոյնը ապրել ու փոխանցել:

Ա.Խ.– Հետաքրքիր է:

Ա.Յ.– Քանի որ մտադիր եմ «Ցառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ, այս զրոյցիս մասեր հրատարակել, կարեւոր է, որ մէկ անգամ ընդ միշտ պարզես բոլորի համար թէ անունդ հայերէնով ինչպէս պէտք է գրուի:

Ա.Ե.– Աթօմ...

Ա.Յ.– Թո՞ո–ով:

Ա.Ե.– Ա.յո՛:

Ա.Յ.– Ազգանո՞ւնդ:

Ա.Ե.– Եղոյեան:

Ա.Յ.– Ուրեմն Աթօմ Եղոյեան եւ ոչ թէ Ատոմ Էգոյեան կամ Էկոյեան:

Ա.Ե.– Այո՛, Աթօմ Եղոյեան:

Ա.Յ.– ԱՐԱՐԱՏ-ի մէջ ի՞նչ է նպատակադրուած:

Ա.Ե.– Հետաքրքրուած եմ մեր (հայկական) այսօրուայ մշակոյթի մէջ գոյութիւն ունեցող երեւոյթներով: Հին օրերից եկած, մինչեւ հիմա ապրուող մեր ժողովրդական մշակոյթներով: Ներառնելով Շառլ Ազնաւուրի նման մի տիպարի եւ Էրիք Պօղոսեանին, կամ Լոս-Անճըլըսի մէջ կազմուած փոփ երաժշտական խումբը, իրականում մեր մշակոյթի չարունակութիւնն է արտայայտում: Զեմ ցանկացել որ երեւոյթները առանձնապէս միակուսեն: Միայն առիթ եմ ստեղծել որ դրանցից մի քանիսը լինեն: Ցանկացել եմ ժամանակակից ժողովրդական տիպարներ օգտագործել:

Ա.Յ.– Ո՞րոնք են ժամանակակից ժողովրդական տիպարները:

Ա.Ե.– Օր.՝ Շառլ Ազնաւուրը, որի անձը ներառուել է գործող անձերի մէջ:

Ա.Յ.– Ազնաւուրը ճանաչուած դէմք է, բայց ոչ ժողովրդական տիպար կամ մեր ժողովրդական մշակոյթի ներկայացուցիչը:

Ա.Ե.– Ճիշդ ես. տարբերութիւն կայ. ճանաչուած դէմք է բայց ոչ թէ հայ մշակոյթի ներկայացուցիչ: Ինձ համար հարց է թէ այս օրերիս որն է մեր մշակոյթը: Դու ինքդ էլ այդ հարցը դրել ես ֆիլմիդ մէջ[1]: Մենք ներկայիս մեր ֆիլմերը փորձում ենք նկարել այնպէս, ինչպէս մշակոյթը արձագանգում է մեր մօտ: Մեծ հարց է՝ հաւատարիմ մնալով իր զգացմունքներին, մարդ ինչպէս պէտք է այն օգտագործի: Սփիւռքում մենք հայկական նիւթով ֆիլմ պատրաստելու կամ դիտելու լիւքսը չունենք: Ես բախտ եմ ունեցել փարիզ կազմակերպուած հայկական ֆիլմերի փառատօնում[2] քո ֆիլմը տեսնելու: Տեսել եմ նաեւ Մալեանի ՆԱՀԱՊԵՏ-ը, Փելէչեանի ֆիլմերը... Նոյնիսկ՝ ... Վէրնէօյի ՄԱՅՐԻԿ-ը ... Աչխատում եմ հաւատարիմ մնալ այդ աւանդութեան: Փորձել եմ տեսածիցս օգտուել...

Ա.Յ.– Այդ ֆիլմերը ի՞նչի մասին էին: Դրանք ի՞նչով էին տարբեր ուրիշ մշակոյթների ֆիլմերից: Երբ ասում ես հայկական մշակոյթ, դա քեզ համար ի՞նչ է նշանակում: Դրա իմաստը քո մօտ ուզում եմ լաւ հասկանալ:

Ա.Ե.– Դրանք բոլորն էլ... Այդ ֆիլմերն հասկանալու համար կարեւոր էր հասկանալ թէ ի՞նչ է նշանակում քայքայուել: Ի՞նչ է նշանակում աւրել ոգու ներդրմամբ ստեղծուածը: Ի՞նչ է նշանակում ղրկուել այդ ուժից: Դրանք բոլորն էլ խնդիր էին դարձնում արուեստը, մեր մշակոյթի մէջ նրա մղիչ ուժն էին դրսեւորում:

Ա.Յ.– Այդ առումով, դու ինչպէ՞ս ես կզում Ազնաւուրի ֆրանսական մշակոյթին ուղղուած եւ Էրիք Պօղոսեանի ամերիկեան հնչով ապրուած արտայայտութիւնները:

Ա.Ե.– Նրանք առընչւում են ֆիլմի մէջ դրուած ֆիլմին:

Ա.Յ.– Գիտեմ: Բայց հիմա քո աշխարհում: Պարզ է որ իրրեւ արուեստագէտներ նրանք տարբեր միջավայրերում, տարբեր մշակոյթներում են աճել: Հայ մշակոյթի մէջ ուղղակի ներդրում չունեն: Նրանց մշակած մշակոյթը տարբեր չարժառիթներ է ենում:

Ա.Ե.– Շառլի եղանակները եւ խօսքերը աշուղական ակունքներ ունեն:

Ա.Յ.– Դա մակերեսային ազդեցութիւն է եւ ոչ թէ դիտակցուած աւանդութիւն: Գերիչխողը՝ դիտակցուածը, ապրողը փքրանսականն է:

Ա.Ե.– Կախում ունի մարդ ուր է ծընուել: Որպէսզի լինենք, ստիպուած ենք մերուել իչխող մշակոյթի մէջ: Ես, ինչպէս դիտես հայկական կեանքի երեք աւանդական կառոյցներից՝ լեզու, եկեղեցի ու համայնք, ոչ մէկը չեմ ունեցել, չեմ ապրել: Իմ մանկութեան մէջ դրանք ինձ չեն տրուել: Դա յետագային փնտռտուքների ու հարցադրումների ճամբով է ինձ հասել:

Ա.Յ.– Ինչո՞ւ այդքան ուշ:

Ա.Ե.– Դա, ա... ա... ա... չատ խորն է ...հայերէնը իմ մայրենի լեզուն է եղել: Առաջին լեզուն էր որ ես խօսել եմ: Իրականում մեծ-մօրս չնորհիւ: Հիմա եմ նկատում թէ դա որքան կարեւոր դեր է կատարել իմ կեանքում: Երբ նա դնաց մեր տնից, խոր ու ցնցիչ հետք ձգեց իմ վրայ: Նա... ա... ա... ա... միակ անձն էր որի հետ կարելի էր չարունակ հայերէն խօսել... երբ նա դնաց, սկսուեց իմ օտարացումը:

Ա.Յ.– Մնողներդ հայերէն չդիտէի՞ն:

Ա.Ե.– Նրանք հասկացել էին որ ... ես էլ հիմա, ծնող լինելով նոյնն եմ հասկանում... Դժուար է հարցը... Իրրեւ մանուկ, ես ցանկանում էի միւսներին նմանուել. դոցում էի ականջներս: Երբ ընկերներս մեր տուն էին գալիս, ամաչում էի. չէի ցանկանում իմանան թէ մենք ուրիշ երկրից ենք եկել: Մինչեւ տասնուեօթ տարեկանս, այդպէս էր... Ամաչում էի, չէի հպարտանում...

Ա.Յ.– Դա հասկանալի է: Միայն մի բան չեմ հասկանում, կամ աւելի ճիշդ ցանկանում եմ լաւ պարզաբանես պատմածդ ճեղքուած, երկօրակ վիճակը: Մեծմօրդ հետ ունեցած զգացական կապը բաւարար չափով զօրեղ չէ՞ր, որ քեզ օգնէր: Ան չինչէ դեր չունեցա՞ւ, չվերապրուե՞ց:

Ա.Ե.– Ա...

Ա.Խ.– Վերապրուեց երբ տասնուեօթ տարեկան էիր: Երբ որոշեցիր արուեստագէտ դառնալ:

Ա.Ե.– Մնողներս երկուսն էլ արուեստագէտ էին. երկուսն էլ նկարիչ էին: Հայ համայնքների մէջ նրանք, մշակութային առումով, առանձնապէս տեղ չունէին: Իրենց հեռու էին պահում: Տէ՛ս, նոյնիսկ Մոնրէալից՝ ազգականներից հեռու քաչեցին, դնացին երկրի միւս ծայրը՝ Անգլիական Գոլոմպիա: Այնտեղ նրանք միակ Հայերն էին...

Ա.Յ.– Ինչի՞ց էին փախչում:

Ա.Ե.– Ինչի՞ց էին փախչում... խնդիրը բարդ է: Հայրս տասնվեց տարեկանում մեծ յաջողութեամբ Գահիրէ իր առաջին անհատական ցուցահանդէսն էր ունեցել: Իրապաշտ դիմապատկերների այդ ցուցահանդէսը, ամբողջովին գնուել էր հայ համայնքի կողմից: Գնահատուելով, կրթաթոշակ էր ստացել Շիքագոյի Արուեստի Ինստիտուտն անցնելու ու սովորելու: Երբ հասնում է Շիքագո, յիսնական թուերն են. այնտեղ ապստրակտ արուեստի հետ է ծանօթանում. դա է սովորում: Վերադառնալով Գահիրէ, ցուցահանդէս է ունենում որը չէ գնահատում: Դա մեծ ճեղքուածք է առաջացնում նրա մօտ: Մօրս հանդիպել էր արուեստի դպրոցում: Ամուսնանում է: 62 թուին Նասէրի ազգային չարժումների բերումով, բազմաթիւ Հայերի պէս անցնում են արտաստման՝ նախ Վանքուվըր:

Ա.Յ.– Մեծ-մօրդ հետ...

Ա.Ե.– Ա.յո: Մօրս մօրը հետ:

Ա.Յ.– Ուրեմն մեծ-մայրդ ու դու նրանց հետ Գանատա հասաք:

Ա.Ե.– Ա.յո՛. նոր ոդով... Վիկտորիայի մէջ փորձում են արդի արուեստի առաջին ցուցասրահը հիմնել: Նկատում են որ չպիտի յարատեւի, վեր են ածում աճքիճ գոյքերի եւ արդի կարասիների վաճառատան:

Ա.Յ.– Հետաքրքիր է, նրանք կարող էին արեւելեան աճքիճ գոյքեր հրամցնել, բայց այդպէս չեն վարուում...

Ա.Ե.– Ոչ... կարասիները սկանտինաւեան արդի ոճի էին:

Ա.Յ.– Կրկին ինձ թուում է թէ նրանք մի ինչ-որ բանից փախչում կամ հեռանալ, մոռանալ՝ ժխտել են ուզում:

Ա.Ե.– Զգիտեմ իրապէս փախչո՞ւմ էին թէ ո՛չ. կարծեմ ցանկանում էին յառաջդէմ լինել: Ուզում էին... Սա ան-

(Շար.ը Գ. էջ)

ՀԱՊԱ ԱՆՏԵՍԱՆԵԼԻՕՆ

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Երբ դուրս կ'ելլեմ սրահէն, քիչ մը անտարբեր, քիչ մը կրկնապատկուած կասկածով ֆիլմի արուեստին հանդէպ, կ'ըսեմ ես ինծի. – ինչո՞ւ մեզի այնքան մօտիկ, մեր մորթին կպած հարց մը կը մընայ այսքան անյաղթահարելիօրէն հեռու եւ մեզմէ աննուաճ:

Ի՞նչ է մեզի առաջարկուածը. վկայութի՞ւն մը, թէ արուեստի գործ մը: Եթէ առաջինը բացառուած է, երկրորդը գովելի փառասիրութիւն մըն է: Իսկ ո՞րն է այս ֆիլմին առաջնորդող թեման. ցեղասպանութի՞ւնը, յիշողութի՞ւնը, ուրացո՞ւմը, ցեղասպանութեան ձգած խոտորիչ հետքե՞րը Հայոց կեանքին մէջ, Արարատ–խորհրդանի՞շը կամ աղէտին կերպընկալո՞ւմը: Այս բոլորը միասին գուցէ, ըստ դիտողին: Սակայն այս բոլորը միասին այնքան ընդարձակ ու անզեղչելի ատաղձ մը կը կազմեն որ դամերային աչքը բաւական չէ այդ չզանազանուած, չբաժրերակուած զանգուածը կարգաւորելու:

Աղէտը Արարատ մըն է, Նարեկացիի օրերէն ի վեր, զոր գրելու համար աշխարհիս ամբողջ մելանը անբաւական է, բոլոր ժապաւէնները սահմանափակ (կը յարաբեմ Մատեանին սուրբը, Բան Թ): Ի հարկէ արուեստագէտ մը չի կրնար ապաստանիլ անասելիի հռետորութեան մէջ, այլապէս պիտի հարկադրուի լռելու: Իսկ լռելը մեղսակից դառնալու պէս բան մը չէ՞ արդեօք: Գուցէ: Ո՛չ միշտ, անշուշտ:

Ասիկա կը նշանակէ միայն այն որ աղէտը որեւէ նիւթ չէ եւ անոր մօտենալը կ'ենթադրէ տաղանդ, հանճարէ, ձիրքէ ու թէքնիքէ բոլորովին տարբեր բան մը՝ հարցին իմացութիւնը: Իսկ իմացութիւնը բան մը չէ որ ունինք, որ գոհերը ունին, ի սկզբանէ, ինչպէս կը կարծուի յաճախ: Զոհերուն անտարագելի տառապանքը դրաւական մը չէ այդ իմացութեան որ կը նուաճուի տքնանքով: Մտքի ճամբով:

Բայց ֆիլմը պատրաստողները գիտե՞ն, պահ մը իսկ անդրադարձա՞ծ են որ աղէտ կոչուածը ամէնէն առաջ ջնջած է միտքը, եւ անոր դինը սոսկապէս «հարկ» մը չէր, այլ չատ աւելին: Ուստի իմացութեամբ նուաճուելիքը միայն պատկերը չէ, այլ մեր անինքնացումը աղէտին: Գուցէ այդքան հեռուները երթալու անհրաժեշտութիւնը չկայ, քանի որ «Արարատ»ի բեմադիրը կարծէք կը տառապի հարցի պատմութեան իսկ չիմացութենէն: Ի վերջոյ հարցերը պատմութիւն ունին:

Ամէն բան ըսելու, այս պարագային ցոյց տալու, պատկերի վերածելու եւ պաստառելու ձգտումը դեղարուեստական միտք մը չի թելադրեր: Նկատի չունիմ անգամ ձախաւեր, կխաւտ, իրարու հետ առընչութիւն չունեցող բաներուն ներկայութիւնը որ cohérenceի, համահիւսումի պակաս կարելի է կոչել կամ բեմադիրի տարտամութիւն, անկարող լրջրծուն magmaն կերպընկալելու կամ ձեւաւորելու: Ինառնուրդը, քաոսը դեղարուեստական կը դառնան միայն երբ մեր միտքը այնտեղ դասեր, կարգեր, սահմաններ, մակարդակներ, իմաստի խուրձեր կ'որոշէ եւ կը ձգէ հետքերը անոր որ չի կրնար տեսանելի դառնալ: «Պատկերը ամէն ինչ չէ»: Պատկերը կըրնայ նոյնիսկ հերքումը դառնալ իր տրւածին, երբ արուեստագէտը անկարող կը դառնայ մեզի փոխանցելու ինչ որ պատկերելի չէ եւ որմէ պատկերը կը հանէ իր օրինաւորութիւնը:

Հոս ամէն ինչ մտած է, ի սկիզբանէ, պատկերացումի տրամաբանութեան մէջ: Կայ միայն ինչ որ կը տեսնեմ: Բայց ասիկա հեռատեսիլին առջեւ մեծցած երախտին հակազդեցութիւնը կը յիշեցնէ առհասարակ, որ կարող չէ պաստառի ոճիրը զանազանել զանգուածային սպանդէն եւ կը կարծէ որ ամէն ինչ կը յանգի հոն:

Ֆիլմին թերեւս ամէնէն ծածուկ, նաեւ, կարծեմ, չտիրապետուած արդիւնքն ալ այն է որ աղէտի ամէն պատկերացում դատապարտուած է ձախողութեան, երբ չի պարտադրեր ատաղձի նորովի ընկալում:

Արուեստի գործին անորոշութիւնը եւ տարտամութիւնը տարբեր բաներ են: Առաջինը կը վերաբերի նշանակութեան բազմադիմութեան, որմով արուեստագէտը կը թուի թէ վերին չէզոքութիւն մը կ'որդեգրէ պատմածին կամ ցոյց տուածին հանդէպ, ձգելով դիտողին կամ ընթերցողին որ ինք որոշէ իմաստը: Երկրորդը՝ տարտամութիւնը ցոյց տրուած պատկերներուն խառնակութեան մէկ արդիւնքն է, առաղձին չթափանցած մտքին մէկ հետեւանքը:

Ժապաւէնի մը երիզը տեղաւորել փակ տուփի մը մէջ, ուրկէ յայտնուի թմբրեցուցիչի փոշին, ինչպէս ճշմարտութիւնը ծածկեալչին, ահա տարտամութեան պարագայ մը, որ տարրին անորոշութիւնը կը լուծարկէ եւ մեր առջեւ կը դնէ մաքսանենգութեան սովորական, գրեթէ այժմէական պարագայ մը: Եւ ի հարկէ հարց կու տանք, Աղթամարէն եկող երիզը երկրի պատկերին թմրեցուցի՞չն է, թէ դահիճին յետին եւ ոչ վերջին մէկ հարուածը: Հարցը այն չէ թէ ո՞ր մեկնաբանութիւնը ճիշդ, այլ այն թէ ո՞ր մէկը արուեստի գործին ի նպաստ կը բանի:

Ֆիլմին մէջ՝ ուրիշ ֆիլմ մը, վհատրուժով (mise en abyme)· բայց այնպէս որ մէկուն աւարտը սկիզբն է միւսին: Արդ՝ եթէ մէկը հոլիվուտեան մեծածախք փեփլումները կը յիշեցնէ, իսկ միւսը ասոնց ծաղրը կը թուի կամ երգիծանքը, ապա ո՞ւր կը մնայ ուրացումին բացայայտումը: Երգիծանքը վտանգաւոր գործիք մըն է, որ յաճախ կը կոտրի գործածողի ձեռքին մէջ: Այն առեն մեր միտքը կը լքէ պատկերին թելադրածը եւ կը տարուի ծաղրով: Մանաւանդ, եւ ահա աւելի ծանրակչիռը, ի՞նչ հանդամանք վերադրել վհատրումին· ըսել բաներ որ ֆիլմը չուզեր կամ չի՞ համարձակիր ըսել, երգիծանկարե՞լ, թէ մոցնել տեսանկիւն մը որ ֆիլմը չի բաժներ:

Երկար – բարակ խօսակցութիւնները դաստիարակչական, ծանուցողական նըպատակներ կը հետապնդեն թերեւս, կը տեղափոխուին փաստի, ապացոյցի տրամաբանութեան մէջ, որ նոյն առեն կ'ենթարկուի խնդրականացումի պատրաստուղ ֆիլմի երգիծանքի երկայնքին: Այս կրկնակ եւ հակոտնեայ ձգտումը սակայն հարցադրութիւն մը չի ստեղծեր: Գուցէ ամէնէն աւելի ատոր պակասն է որ տաղնապ մը կը ստեղծէ մեր մտքին առջեւ:

Կայ ճարտարախաղ (virtuosité), ուզածիդ չափ, (վհատրումը անոր մէկ ամէնէն յայտարար կերպն է), բայց ոչ բնաւ հարցադրութիւն:

Ի՞նչ է «Արարատ»ի արարածը: Անիկա ոչ մեր երեւակայութիւնը կը խթանէ, ոչ ալ իմացական հաճոյք մը կը բերէ (կը մոռնամ զգայարանականը, որ վերածուած է միայն անկոչինի տեսարանի մը): Նկատի չունիմ անգամ ցաւազերծումը, խոցազրկումը, որոնք խնդիրը կը փոխադրեն ախտերու աշխարհը:

Բազմակեդրոն պատում կ'ուզէ ըլլալ ֆիլմը: Ամէն մէկ տիպար պատումը կը տանի իրեն, ֆիլմն ալ հեռը: Անշուշտ, պղտիկ ճիգով մը այդ բոլոր կեդրոնները կարելի է վերածել մէկի, վերահաստատել ֆիլմային միաթաւալ պատմութիւն մը, որուն հնարաւոր է յարմարցնել վերջ մը եւ սկիզբ մը: Բայց այն առեն հետապնդուած պատումի պայթումը կը դառնայ չափազանց ձեւական:

Թէ աղէտը կեդրոն չունի եւ կը տարածուի ամէն ուղղութեամբ, անտարակոյս. միայն թէ ֆիլմ մը աղէտը չէ եւ արդէն այս մէկը զուրկ է այս ամենատարածութեան առթած տագնապանքէն: Ամէն պատումի կեդրոն ինքնին լուսամուտ մը կը կազմէ, շրջանակ մը, որմէ անդին պէտք է միայն գուշակենք այն որ սահմանելի չէ: Ֆիլմը բազմապատկած է այդ պատուհանները. Կորքին (նկարիչ), Սարոյեանը (ֆիլմարտադրիչ), դասախօսուհին (պատկերի մեկնաբան), ասոր զաւակը (լուսանկար փոխադրող), եւայլն: Սակայն այս նկարները, պատկերները եթէ կը թարգմանեն փորձ մը հեռաւորացընելու ցեղասպանութեան զանգուածեղ, արարատային «միօրինակութիւնը», նոյն առեն մեզ կը ձգեն պատկերուածի մակարդակին, միայն, քիչ մը տարաչխարհիկ, քիչ մը տաքուկ ու մեզամօտ, բայց դատարկ:

Ինչպէ՞ս զանազանել բռնաբարումի մը սարսափը անոր չեչոտվին սովորականացումէն, մանրացումէն, այսինքն՝ ուրիշ ֆիլմ մը հեղնելու, ծաղրելու խանդէն: Ինչպէ՞ս գիտնալ որ ցոյց տրուածը բըրտութիւն մըն է եւ ոչ բեմական իրողութիւն մը: Ինչ է ցոյց տրուածին օրինավիճակը ի վերջոյ· իրողութի՞ւն, թէ պատրանք (մինչ դամերան կ'անցնի բրտնաբարուող կնոջմէն, կառքին տակը ծըւարած աղջնակի մը ժպիտին): Երջանիկ բռնաբարո՞ւմ: Երբ պատկերուածը կը դառնայ այդքան երկդիմի, այն առեն կրնայ հնթարկուիլ որեւէ քմահաճ ձեռնածումի: Դէպքին ժխտումը հեռու չէ ի հարկէ: Սակայն այդ ժխտումը այն չէ որ իբր թէ նիւթն է ֆիլմին, այլեւ ֆիլմին իսկ տարտամութեան մէկ արդիւնքը:

Գամերաներուն, տեսերիզներուն, ամէն տեսակի դարձող պատկերներուն բազմապատկումը (յաճախա՞կը) ցոյց տրուածը կ'իրականաղրկէ: Բայց ցոյց տրուածը գոյութիւն ունեցա՞ծ է թէ ախտաւոր խելապատակէ մը դուրս եկած բանդագուշանք է: Եւ ես ինծի հարց կու տամ կրկին, Վանի ինքնապաշտպանութիւնը պատմական դէ՞պք է թէ Սարոյեանի մը մէկ փանթազմը որ ֆիլմը կը ցուցանէ մեր առջեւ: Բայց քանի որ տեղ մը, ֆիլմին մէջ իսկ, ատիկա երեւակայածին չէ, այլ մէկու մը տեսանկիւնէն դիտուած դէպք մը, ինչո՞ւ այն առեն այս հակումը իրականաղրկելու դէպքը: Որովհետեւ ամէն ինչ պատկե՞ր է:

Երեք թէ չորս ժամանակ կայ, հետեւող պատումներուն, հետեւող սերունդներուն եւ յիշողութեան ու դէպքի փոխանցման միջոցներուն (ամերիկացի հիւպատոսին պատումը, Կորքիի իւղանկարը, Թրքաստան հօր առեղծուածը եւ որդիին ժխտական երիզները): Ատոնց միջեւ կապեր չկան, այսինքն՝ կառուցման ճիգ՝ որ մեր աչքն ու միտքը, զգայութեան աշխարհը տանէր, փոխադրէր մէկ ժամանակէն միւսը, փոխաբերութեանց գործութեամբ: Անշուշտ, հատ ու կենտ պահեր հնարաւորութիւններ կը ստեղծեն բայց չեն տեւեր: Միակ տեսարանը երբ կապ մը կը հաստատուի այն է երբ դասախօս կինը կը մտնէ պատրաստուող ֆիլմի բեմադրութեան մէջ: Միայն թէ մէկ ծաղիկով գարուն չի գար, կ'ըսէ առածը:

Գլուխները տեղի, դէպքի, հոգեբանութեան, տիպարի, մարդոց՝ թուրքի, հայու, սփիւռքահայու: Սիամանթոյի անխուսափելի պար: Կամ նոր գլուխ. Արշիլ Կորքի, որուն արդիականութենէն կը թուի կառչիլ հայութեան մէկ մասը ներկայիս, արդիականութեան մէջ հայր մը գտնելու իր տիպար ջանքին մէջ: Արդ՝ արուեստի գործ մը գլուխները ոչ միայն կը նորոգէ, նոյնիսկ երբ զանոնք կը թուէ, կը մէջբերէ, կը ցուցանէ կամ կը չակերտէ, այլեւ անոնց տակէն կը հանէ ծածկուածը: Ի՞նչ կը թելադրեն «Արարատ»ի գլուխները: Միայն այն՝ որ արուեստագէտ միտքը կը նահանջէ երբ չի գիտեր գլուխները բանիլ ներսէն ու քայքայել, կամ երբ չի ճգտիր ընտրելու:

Գերմանուհին կը պատմէ դէպքը եւ քերթուածին թելադրած պարը կը պատկերանայ միջոցին մէջ: Պատկերը կը կրկնէ Սիամանթոյի խօսքը: Ասիկա ըստ Սարոյեան բեմադիրի տրամաբանութեան: Միայն թէ, նոյնիսկ եթէ չակերտուած կամ փակագծուած է այդ պարը, անոր այդպէս խամաճիկային պատկերացումը ոչ թէ պատկերը, այլ պատկերացուածը կասկածի տակ կը դնէ: Այլ հարց, որ նոյնն է, կրկնաբանութիւնը կործանիչ է արուեստի գործի մը:

Կորքին եւ իր հռչակաւոր իւղանկարը կը կատարեն ներքին մօտէլի դեր մը: Զարմանալի կերպով միակ դեղարուեստական յուզում ստեղծող պահերը կը բերեն իրենց հետ: Կրնային կազմել ընթացքը ուրիշ եւ թերեւս աւելի համոզիչ ֆիլմի մը, եթէ բեմադիրը հրաժարած ըլլար ամէն բան ֆիլմին մէջ ներմուծելու խանդավառութենէն եւ բաւարարուէր արուեստագէտի մը ողբերգութեամբ. ասիկա ինքնին աղէտի ոլորտին մէջ զարգացող երեւոյթ մըն էր, որ կարելի կը դարձնէր աղէտի պատկերացումէն ոչ թէ խուսափումը, այլ անոր մերժումը: Իւղանկարի աւարտի տեսարանը, երբ նկարիչը կը ջնջէ կամ անաւարտ կը ձգէ մօր ձեռքերը, այս ֆիլմին ամէնէն յուզիչ, ամէնէն նշանակալից տեսարաններէն մէկն է, երբ սա կամ նա հեգնելու, սա կամ նա առաջադրանքը, պահանջը պարտադրելու հարկադրանքէն կը զերծի դամերան եւ կը տարուի իւղանկարի յուշարձանային լըռութեամբ:

Ենթակայութիւնը, որ արուեստի պայմաններէն մին է, դժնդակօրէն կը պակսի հոս: «Արարատ»ի բեմադիրը չի յաջողեր անհատական մօտեցում մը պարտադրել մեզի հասարակաց ատաղձէն եւ կ'ապաւինի հապճեպ, փորձուած լուծումներուն, այսինքն՝ կը կատարէ այն ինչ որ նման նիւթի համար ամէնէն ճակատագրականն է: Կարծես չանդրադառնար որ նման նիւթ սորվուած բոլոր լուծումները խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ: Փոխանակ իր ուշադրութիւնը սեւեռելու կերպարի մը, ասոր տագնապներուն վրայ, դամերան կը դարձնէ ամէն կողմ, կարծես պատրուակ փնտռէր խուսափելու խորացումէն եւ չլացած կամ չուարած նիւթի ընդարձակութենէն: Եւ այսպէս, հոսկէհոնկէ բերուած կտորտանքներով, ինչպէս մեր քէմփերու տուները, կը յօրինէ կուռ կառոյցէ զուրկ բարդում մը: Արդ՝ քէմփի տուները չտապանքի մը կը համապատասխանէին, որուն համար ծախսալից չարժանկար մը պերճանք մըն էր: Մեր քէմփերը հում, անբառ, անպատկեր աղէտն էին, բզկտուած, կոտորակուած բայց պերճախօս: Եւ հարց կու տամ կըրկին ես ինծի. ինչո՞ւ հեղինակին «Օրացոյցը» եւ նախկին ֆիլմերուն մէկ կարեւոր մասը մեզ աւելի վճռական կերպով կը տանին աքսորին, տեղահանութեան, վերապրումին, յիշողութեան պարապներուն ու ներքին խոցերուն քան այս «Արարատ»ը: Պատասխանը, նոյնիսկ եթէ պարզ չըլլայ, ակնյայտ է· անոնք չեն իյնար պատկերացումի վտանգաւոր խաղին մէջ եւ աղէտի ոլորտին մէջ մնալով կը յաջողին ենթակայական ընկալում մը պարտադրել հասարակաց ատաղձին:

Բարոյական, քաղաքական, դեղարուեստական հարցեր յարուցանող նիւթ մըն է աղէտը: Երեքէն վերջինը վճռական նշանակութիւն ունի, անկէ կախեալ է ֆիլմի մը կամ որեւէ գործի նշանակութիւնը: Երբ արուեստագէտը կը մոռնայ արուեստը, ըսել կ'ուզեմ կը մոռնայ արուեստին առաջին ու հիմնական պարտքը, որ է դեղարուեստական հարցադրութիւն մը կամ անոր տագնապը յօրինել, միւս եզրերը կը կորսնցնեն իրենց չհեկճուկութիւնը եւ արդէն անոնց մասին չի խօսուիր:

Անմիջական մեր ներկային եղած տուրքեր կան, որոնք աւելի դիջումի կը նմանին, ինչպէս Սարոյեանի բերնին մէջ դըրուած հարցումը «ինչո՞ւ մեզ այսքա՞ն կ'ատեն»· ասիկա ո՛չ միայն հարցին քաղաքական եզրէն փոխադրումն է զգացական եզրին (ինքնին տգայական արարք), այլ կը յիշեցնէ չեմ գիտեր ո՞ր նախագահին ազամաշուէչ յայտարարութիւններէն մին: Գուցէ պէտք էր... «քաղաքականօրէն ընդունելիի» վարմունք մը ստանձնել, չէ՞: Մանաւանդ այս օրերուս:

Ինչպէս չատ մը վրիպած գործեր այս մէկն ալ հետաքրքրականութիւն մը ունի, այն չափով որ մեզ կը մղէ մտածելու: Հարցը այն է որ ինք քիչ անգամ կը կատարէ այդ արարքը: Իսկ արուեստի գործի մը մտածելու կերպը գաղափարներու արտայայտութեան մէջ չէ, ինչպէս կոպտօրէն կ'ըլլայ ակամայ մաքսանենգին բերնով, այլ մխիթարի թելադրանքին սաստկութեամբ:

Ո՛չ առաջին, գուցէ ոչ ալ վերջին անգամն է երբ արուեստագէտ մը կը զգեստաւորէ նիւթին: Թերեւս մեր աչքերուն դիմաց կը սփռուի ոչ թէ արուեստի գործ մը այլ անոր ցանկութիւնը: Իսկ ցանկութիւնը անհուն է: ■

ԶՐՈՅՑ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՇՈՒՐՋ ԱԹՕՄ ԵՂՈՅԵԱՆԻ ԵՒ ԱՐՄԻՆԷ ԽԱՆՃԵԱՆԻ ՅԱՐԿԻ ՏԱԿ

(Շար. Ա. Էջէն)

չափ հետաքրքիր հարց է։ Փախո՞ւստ էր թէ ո՛չ։ կարծեմ չգիտեմ եւ հէնց ա՛յս է որ փորձում եմ հասկանալ ֆիլմի մէջ...

Ա.Խ.– Ներանք ինչո՞ւ այդ գործը Մոնրէալում չարեցին։ Կարող էին հայ համայնքի, ազգականների հետ կապի մէջ մնալով անէին։ Ներանք ընտրել են հակառակը, գնացել են մի տեղ որ Հայեր չլինեն։

Ա.Ե.– Բայց միշտ այդպէս է. դա բնական պահանջ է. մարդ միշտ ուզում է իրեն մոռանալ. ջնջել հինը, նորը սկսել. զարգանալ, լեզու գտնել...

Ա.Յ.– Հետաքրքիր մի բան ասացիր՝ զարգանալ ... լեզու գտնել ... ինչո՞ւ պէտք է ժխտելով, մերժելով զարգանալ եւ ոչ թէ օրգանապէս ապրուած. հարազատ միջոցներով ու կապերով։ Իրրեւ նկարիչ, Կորքուս հետ նոյնը չէ պատահել։

Ա.Ե.– Հը՛մ։

Ա.Յ.– Կորքին մարմնապէս՝ օրգանապէս կապուած է իր ընտանիքին, իր յուշերին։ Դեռ մանուկ՝ նա ստիպուած միայն տեղ է փոխել. նրա ներքին աշխարհը չարունակել է նոյնը ապրել։ Հանդիպել է նորին, բողբոջել, ծաղկել է։ Կորքուս մօտ դա խիստ յատկանշական է ու կարեւոր։ Նա քո կարծած սանթիմանթալ կերպով, անցեալի յուշերի դերի կամ նրանցից փախչող էակը չէ։ Զգայուն ու առնական է նրա ներաշխարհը։ Այդ բերումով էլ կարողացել է ստեղծագործել։ Նման է սպանացի Միրոյին, որ դերիրապաշտներին հանդիպելով, իր նեռաշխարհն արտայայտելու համար, նոր միջոցներ գտաւ։ Դա ժամանակակից կէանքի զարկերակին դիպչել, յարակցուել ու զարգանալ է նչանակում եւ ոչ թէ ժխտում։ Այն ինչ որ ես քեզնից լսեցի՝ քո, մեծ–մօրդ ու ծնողներիդ մասին, խզում է ներկայացնում։ Որոշակի միտում կայ ակունքները ժխտելու, կոծկելու... ինչո՞ւ։ Փորձում եմ դա հասկանալ։

Ա.Ե.– Այդ մասին աւելին չեմ կարող պարզաբանել։ Դա ծնողներիս որոշումն է եղել։

Այս պատասխանով աւարտւում են Աթոմի մինչ չափահաս տարիքը ստացած ազգային ժառանգութեան չուրջ ծաւալուող հարցադրումներս ու սկսւում է դրա բացը փարատելու, նրա անձնական փնտրտուքների աշխարհը։ Այդտեղ հիմնական դեր է կատարում Արսինէ Խանճեանը։ Հէնց այդ բերումով է, որ հարցը կամբրջում է նրա պատասխանով։

Ա.Խ.– Ներանք մինչեւ անդամ չեն ցանկացել հայկական հարցերով հետաքրքրուել։ Քո մանկութեան տարիներում, լեզուն չխօսելուց բացի չեն խօսել նաեւ Հայոց պատմութեան՝ ցեղասպանութեան մասին։ Քեզ դա պարտադրուել է իմ հայկականութեամբ։ Մեր յարաբերութեան առաջին տարիներում, մեծ վէճեր ենք ունեցել։ Որտե՞ղ է գտնւում հայկականութիւնը. լեզուն խօսելո՞ւ թէ չխօսելու մէջ։ Երկար ենք խօսել դաստիարակութեան մասին։ Մնողներիդ հետ մեծ վէճեր եմ ունեցել թէ ինչո՞ւ է լեզուն կարեւոր՝ պատմական դիտակցութիւնը հարկաւոր։ Այս բոլորը նրանց կողմից համարւում էր քաղաքականութիւն։ Քանի որ յստակ կեցուածք ունէի թէ Սփիւռքում ինչպէս պէտք է գոյատեւել, բնականաբար ինձ էլ դասում էին չափազանց քաղաքականների չարքը։ Քո մանկութեան օրերին, այս բոլորը վիկտորեան մշակոյթի մէջ վեր էր ածուել մի ինչ–որ էկզոթիք վիճակի։ Բոլորը գիտէին որ նրանք հայ են, սակայն իրենք, իրենց տարբեր էին ձեւացնում, փորձում էին իրենց հասկացած ձեւով մօտերն լինել, հեռու մնալ հայկական որեէ միջավայրից։ Ես գիտէի որ ինքը հայ է, քանի որ ծնողները հայեր էին։ Մի քիչ հայերէն գիտէր եւ չէր ասում որ հայ չէ։ Միայն այդքան։ Իմ տեսանկիւնից ինձ համար նա միանգամայն ձուլուած էր։ Քանի որ չատ մօտ, անձնական յարաբերութիւն ունէի եւ ինքնութեամբս հաստատ էի, ըմբռնեցի, որ այս երկորակ մշակութային վիճակը, հաւասար մասեր ունի։ Մէկին պէտք էր ուսուցանել իսկ միւսին յիշեցնել։

Ա.Յ.– Նա բացառութիւն չէր։ Սփիւռքի մէջ դա ընդհանրացած վիճակ է։

Ա.Խ.– Ի հարկէ։

■

Ա.Յ.– Քանի որ ԱՐԱՐԱՏ–ը յիշողութեանը նուիրուած մէկ սեղմ դրուագ ունի, այժմ այդ մասին խօսենք։ Բեմադիրը (Ազնաւուր՝ Էտուարդ Սարգսեան) երբ հասնում է մաքսատուն, իր հետ մի պըտուղ՝ նռան ունի։ Այստեղ ոչ մի յատուկ ընդհանրացած մշակութային սովորութիւն կամ աւանդ չկայ։ Պարզ անձնական յուշ ու ապրում է բերածը։ Երբ նրան յայտնում են թէ մօր յիշատակին առընչուող՝ հայրենական տան այդ պտուղը չի կարող օտար երկիր բերել, նա դա ուտում՝ կուլ է տալիս։

Ա.Ե.– Ճիշդ է։ Դա ինձ համար նչանակում է, եթէ մարդ ուզում է պահպանել իր ապրածը, կեանքի փորձը, ստիպուած է ազդու, նոյնիսկ վայրագ միջոցների դիմել։

Ա.Յ.– Ես հէնց դրան եմ ուզում հասնել։ Ինձ դրա բացայայտելն է հետաքրքրում։ Մի բան կանխուել է, արգիլուել է ու դա ապրւում է տարբեր ձեւով։ Աւսինքն օրէնքը յարգւում է եւ արգիլուած պտուղը չարունակում է անձնական մարմնի մէջ ապրել՝ դրուածը այդպէս է չէ՞։ Լա՛ւ։ Ուրեմն դա մի իւրայատուկ մտածողութիւն ու հոգեվիճակ է արտայայտում։ Կարճ՝ եթէ դու ինձ արգիլես, ես ինձ համար թանկը կը թաքցնեմ ու կը վայելեմ այն իմ սահմաններում...

Ա.Ե.– ...եւ սահմանումներդ յարգելով, չափազանց արտասովոր միջոցների կը դիմեմ, հնարամիտ կը դառնամ, յուշերս պաշտպանելու համար երեւակայութեանս կը դիմեմ, ստեղծագործ քայլ առնելով յուշերս կ'ապրեցնեմ...

Ա.Յ.– Ֆիլմի մէջ Ազնաւուր/Սարոյեանը այդ խնդիրը չէ զարգացնում։

Ա.Ե.– Ոչ։

Ա.Յ.– Սակայն ֆիլմի վերջում՝ կրկին տեսնում ենք, որ նա արգիլուած պտղի հատիկները հրամցնում է իր ֆիլմի մէջ ամերիկացի բժիշկի դերը կատարող դերասանին։ Եթէ նա չյաջողեց պտուղը Գանատա մտցնել, որտեղի՞ց է հրամցնում այն։

Ա.Ե.– Ֆանուէթ է մտել, գնել է։

Ա.Յ.– Ուրեմն տարբեր արմատից է։ Հայրենի տան նուռը չէ։

Ա.Ե.– Ո՛չ։ Չի՛ կարող լինել։

Ա.Խ.– Խորհրդանիշով է փոխարինուել։

Ա.Յ.– Ուրեմն արմատական փորձառութիւնները՝ ապրումները, արգիլուելու պարագային յարմարեցում, խորհրդանիշների ճամբով, նմանակիութեամբ, երեւութապէս են ապրում եւ ոչ թէ էապէս իրենց բուն ինչպիսիութեամբ։

Ա.Ե.– Այո։ Դա դրուած է ֆիլմում։ Անին Կորքուս մասին գիրք է գրել, Խուըրտ Սարոյեանը աշխատում է ֆիլմ նը–կարահանել, Րաֆֆին էլ փորձում է իր միջոցներով կապ հաստատել իր ակունքների հետ։

■

Ա.Յ.– Ցիչո՞ւմ ես՝ նախ մտադիր էիր «Մուսա լերան 40 օրը» նկարահանել։ Ետոյ այն փոխարինուեց դրա նկարահանման դժուարութիւնները պատկերող ֆիլմի ծրագրով ու վերջապէս հասար այս ձեւակերպումին։ Եթէ «...40 օրը» նկարահանէիր, այն Սարոյեանի ֆիլմի՞ն էր նմանուելու։

Ա.Ե.– Ցոյս ունեմ ոչ։ Բայց թերեւս այ՛ո՛։ Որովհետեւ ամէն մի վայրկեանի մէջ չափազանց անձնագիտակ լինելով, Սարոյեանի վիճակի մէջ պիտի գտնուէի։

Ա.Յ.– Խուըրտ Սարոյեանը մտաւորականի մօտեցմամբ, Թրիւֆոյի եւ Ազնաւուրի կապը յիշեցնող, քո երեւակայութեամբ ստեղծուած տիպար է։ Ընդհանրապէս նրան մեծ բեմադիր որակուս մը տալով հանդերձ, ինչո՞ւ ես նրանից զլացել ստեղծագործ, յառաջադէմ բեմադիր լինելու տուեալները։

Ա.Ե.– Որովհետեւ նա ֆիլմը նկարահանում է յարգանք վայելելու միտումով։ Ֆիլմը նկարում է որ... Ցստակ պատասխան պիտի տամ այս հարցին։ ... Որեւէ ձեւով չեմ ուզում նրա ֆիլմը ծաղրել։ Չեմ ուզում հեգնել։ Ցոյց եմ տալիս, որ մարդ կարող է բարի նպատակով, անկեղծօրէն ֆիլմ նկարել. սակայն ճնշումների ներքոյ նա չպիտի յաջողի. կը զիջի. արուեստի գործ չի ստեղծել։

Ա.Յ.– Բայց մենք նրա վրայ բանեցուղ որեւէ ճնշում չենք տեսնում։

Ա.Ե.– Ճնշումը գալիս է նրանից, որ նա փորձում է իր մեծ–մօր ու մօր պատմութիւնը՝ տառապանքները պատմել։

Ա.Յ.– Դա ինչո՞ւ չի կարելի գեղարուեստական մակարդակով տալ։

Ա.Ե.– Օ՛հ, կարելի է։ Միանգամայն կարելի է, բայց միեւնոյն ժամանակ...

Ա.Խ.– Ինչո՞ւ այդպիսին չէ։

Ա.Ե. Ջեմ կարծում որ այդպիսին չէ։ Այն միայն յատուկ ոճի ֆիլմ է։

Ա.Յ.– Սարոյեանի ֆիլմը զուրկ է որեւէ ճշմարիտ ապրումից ու լեցքից։ Կառուցուած է պատմական դրոյթների եւ բեւեռական վերակերտումների, գլխի՛ւ վերածուած պատկերազարդումներով միայն։ Երբ վերջում Սարոյեանի ֆիլմը իր աւարտին ու բացման երեկոյին է հասնում, մեզ անհասկանալի է թէ նա տարբեր չարունակ էապէս ի՞նչ է ցանկացել արտայայտուել։ Սպասւում էր ֆիլմի բացման երեկոյին դիտուող կանանց բերնաբարումը, միայն պատկերի մակարդակում չմնար։ Այն պէտք էր իր իմաստաւորուած լեցքը, տեղն ունենար։ Սարոյեանի ֆիլմը՝ յաղող կամ անյաղող, պէտք էր որ իր էութեամբ, ԱՐԱՐԱՏ–ի ընդհանուր կառոյցի մէջ խօսուն լինէր։ Այն քեզ համար միայն միջոց է, մի քանի պատմական դէպքեր պատմելու, ցուցադրելու համար։ Որեւէ ուրիշ բեմադրական կամ ստեղծագործական իմաստ ու լեցք չունի. որեւէ արժանիք չի ներկայացնում։ Եւ վերջապէս, Սարոյեանի ֆիլմի տեսարանները ինչո՞ւ են այնպէս դասաւորուած, որ կարծես թէ՝ Հայերն են նախ թուրք բանակի վրայ կրակողները։

Ա.Ե.– Դա միտումնաւոր եմ արել։ Այստեղ ես ցանկացել եմ կանխել Թուրքերի բոլոր այն յարձակումները թէ՝ ֆիլմի մէջ Հայերը միայն իրրեւ անմեղ հրեշտակներ են ներկայացուել։

Ա.Յ.– Այդ նկատառումը, այդպիսի ինքնապաշտպանութիւնը միանգամայն անընդունելի է։ Քո մօտեցումը, բուն նիւթին ու հարցին անծանօթ դիտողին, կարող է չփոթի մատնել։ Պարզապէս պատկերով բովանդակութեան ճիշդ հակառակն է արտայայտում։

■

Ա.Յ.– Քո կերտած տիպարները կարեւոր հարցեր են յարուցում, սակայն չեն փորձում դրանք ապրել կամ գործողութեան մէջ բերել։ Օրինակ Րաֆֆին իր ընտանեկան անցեալով, բնականաբար կարող է Թրքական ծագումով դերասան Ալիին կարեւոր հարցեր ուղղել։ Սակայն՝ Սարոյեանի միջանկեալ խորհրդածութեամբ, նրա հարցադրման աղբիւրը խանդարւում է։ Լուրջ հարցի համար սպանուած մարդու որդուն ասւում է, որ ժողովրդի մեծաթիւ կորուստն աւելի նուազ կարեւոր հարց է քան այն թէ՝ Թուրքը ինչո՞ւ է Հային ատում։

Ա.Խ.– Անպայման դա գիտակցուած ու չգիտակցուած զգացական բարդոյթների արդիւնք է։ Բայց անպայմանօրէն միանգամայն չմտածուած էլ չէ։ Հայերից միշտ պահանջուել է որ մոռանանք անցեալը[3]։

Ա.Յ.– Եւ Ազնաւուրի խօսքերով հէնց դա է կատարւում։ Դեռ աւելին նա դրամ տալով, Րաֆֆիին առալարկում է...

Ա.Խ.– Շամփայն...

Ա.Յ.– Սա խիստ չփոթ է առաջացնում։ Տարիներ բուն հարցով տառապած ու յարմար առիթին սպասող արուեստագէտը, յանկարծ մի պարզ «դերակատարում»–ից յետոյ, խորն հարցադրումներով ծանրաբեռնուած երիտասարդի միջոցով, հակառակորդ կողմի համար շամփայն է ուղարկում։ Սա երիտասարդի անցեալի նկատմամբ անազնիւ վերաբերմունք է։ Այստեղ ուրիշ նկատառումներ կան։

Ա.Ե.– Գիտեմ ինչո՞ւ ֆիլմի մէջ նման հարցերին ես պիտի պատասխանեմ։ Գիտեմ ինչո՞ւ ես եմ պատասխանատու եթէ հայկական հարցի մասին նախապէս ֆիլմ չի պատրաստուել։ Գիտեմ որ նախապէս փորձեր են եղել։ Բայց չէ յաջողուել։ Ձանգարուել է կամ արգիլուքը իր նպատակին չի հասել։ Գիտեմ ի՞նչ պատճառներով կամ ինչի՞ց վախենալով է, որ նախորդ սերունդները չեն նկարահանել։ Դա ցաւ է պատճառում ինձ։

Ա.Յ.– Բայց դու լա՛ւ գիտես թէ ինչո՞ւ ֆիլմ չի նկարուել։

Ա.Ե.– Պատճառները չատ են։

Ա.Յ.– Բայց դու այդ չատ լա՛ւ գիտես թէ ինչո՞ւ։

Ա.Ե.– Ճիշդ է գիտեմ։ Թուրքիան խանգարեց որ Մամուլեանը M.G.M.–ի համար «Մուսա լերան 40 օրը» պատրաստի[4]։

Ա.Յ.– Միւս հարցերն էլ գիտես։ Ընդհանրապէս Հայերը չգիտեն, բայց դու եւ ֆիլմի արհեստավարժ շրջանակները չա՛տ լաւ գիտեն։ Շատ պարզ էր թէ ինչո՞ւ չի կարելի հայկական ցեղասպանութեան մասին ֆիլմ նկարել։

Ա.Ե.– Հը՛մ։

Ա.Խ.– Ինչո՞ւ։ Քաղաքակա՞ն պատճառով։ Ճնշումների՞։

Ա.Յ.– Նախ տնտեսական, երկրորդ՝ քաղաքական։ Այդպէս եղաւ նաեւ վաթսունական թուերին։ Երբ կրկին առիթ ստեղծուեց «Մուսա լերան 40 օրը» նկարահանելու, Վէրնէօյը վերջին վայրկեանին մերժեց աշխատանքը, քանի որ ֆինանսաւորողները նրան համոզեցին թէ այդ ֆիլմը նրա carrière–ը պիտի աւրի։

Ա.Ե.– Իմ հարցը հէնց այդտեղ է։ Հէնց այդպիսի նկատառումներն ու վախն է որ մէկ կողմ չեն դրել։

Ա.Խ.– Աթօմ թերեւս նրանց վախը յարգելի պատճառներ է ունեցել։ Դու այդ չգիտես։

Ա.Յ.– Դու խօսում ես քո հիսթերիաթեան մասին։ Արագօրէն մոռացութեան ես մատնել անցեալը ու դատում ես նախորդներին։ Շատ լաւ գիտես որ Պէրլինի պատի փլուզումից առաջ, հնարաւոր չէր միջազգային կառոյցներից ոչ մէկի հետ, հայերէն կամ հայկական նիւթով ֆիլմ նկարահանել։ Ես քեզ դա պատմել եմ։ Քո Calendar–ն էլ վիճակախաղման արդիւնքն է։ Քեզ այժմ առիթ է տրուել որ «համարձակուես»։ Նախորդ սերունդների մարդիկ՝ յատկապէս վերապրողները, տեղահան եղած, նուաստացած, աչքարհի չորս կողմը ցրուած հազիւ էին իրենք իրենց պահպանում։ Ի՞նչ միջոցներով կամ ո՞ւմ դրամագլուխով պիտի արհեստավարժ ֆիլմեր պատրաստուէին։ Օտար արտադրիչը ի՞նչ չահ ունէր հայկական ցեղասպանութիւնը բեմ հանելու մէջ։ Իսկ ժամանակին ոչ մի «անկախ» հայկական դրամագլուխ գոյութիւն չունէր։ Եթէ այսօր օտար արտադրիչները հետաքրքրքրւում են հարցով, մի մոռանալ որ նրանք նկատի ունեն նաեւ այս հարցի մէջ դրուած իրենց հասնելիք նիւթական չափը։

■

Ա.Յ.– Քո ֆիլմերում միշտ էլ խօսել է զանազան տեսակի ոճիրների, ուրացումի ու հատուցման մասին, սակայն այստեղ ԱՐԱՐԱՏ–ի մէջ, հարցը միայն սեռային կամ ընկերային դիտանկիւնով չէ որ պիտի դիտուի։ Այնտեղ դրուած է նաեւ ցեղասպանութեան ու դրա ժխտումի՝ ուրացումի հարցը։ Քեզ համար նչածս երկու տեսակի ոճիրների միջեւ ընկած տարբերութիւնը ո՞րն է։

Ա.Ե.– (Մտախոհ լուռ է)։

Ա.Խ.– Հարցդ կարեւոր է... Սա ծայրագոյն ոճիրն է՝ սպանելը, մահը։

Ա.Յ.– Felicia's Journey–ի[5] ոճրագործն եւս մահ է սփռել իր չուրջը։ Այնտեղ անհատն է միայն. այստեղ կայ պետութիւնը, կառավարութիւնը։

Ա.Խ.– Ուզում եմ որ այդտեղ հասնենք։ Քաղաքական պատասխանատուութեան հարցին։

Ա.Ե.– (Մտախոհ լուռ է)։

Ա.Յ.– Այդ մասին ֆիլմում ղեկոյուն, բայց կրկին անպատասխան մնացած մի հատուած կայ։ Երբ Ալին՝ Րաֆֆիին ասում է «Դու եւ ես այստեղ (Գանատա) ենք ծնուել, այստեղ ենք մեծացել. այլեւս վտանգի տակ չենք գտնւում. մեզ հիմա ոչ ոք չէ սպանելու. ինչո՞ւ ես մտահոգւում»։ Դու այդ մտքին պատասխան չես տալիս։ Հաւատո՞մ ես այդ խօսքերին։

Ա.Ե.– Սեպտեմբեր 11–ից յետոյ ոչ։

Ա.Յ.– Նախապէս ես դրել ու նկարահանել. ինչո՞ւ չես պատասխանել։

Ա.Ե.– Մենք ապրում ենք ընդդրկուած...

Ա.Խ.– Հարցը պատասխանիր։ Դո՛ւ դրան հաւատո՞մ ես։

Ա.Ե.– Ո՛չ։

Ա.Խ.– Քանի որ այս երկրում ապրողները բոլորն էլ եկել են տարբեր տեղերից, պարտադրուած են իրենց անցեալն մոռանալու։ Տնտեսական պայմաններ ստեղծելով, նիւթական ապահովութիւն տալով, բոլորին հաշտ ապրեցնելու համար, նրանցից մոռացում է պահանջւում։

Ա.Յ.– Ցիշածդ մոռացում՝ հանդուրժողութիւն պահանջուած երկրում, մաքսատան պաշտօնեայի եւ նրա որդու միջեւ դրուած, միասեռականութիւնն ընդունելու խնդիրը, բարոյական հարց է եւ ոչ թէ տնտեսական կամ քաղաքական։ Րաֆֆիի հարցը տարբեր է։ Ինչո՞ւ դրանք պիտի միակցուի, համադրուի ու համահաւասարուի։

ԱՐԱՐԱՏԸ Գանատայի Ափին

Գրեց՝ ԺԻՐԱՅՐ ԶՈՒԱՔԵԱՆ

Պահը պիտի գար ու եկաւ: Պահը, երբ պատկերահան մը յանդգնէր հաւաքակատարութենէ մը, մեզմէ պատկեր մը տալ մեզի պատահին վրայ: Օտարութեան մէջ, Սփիւռքին մէջ: Այժմեան պատկեր մը՝ գրաւիչ, որովհետեւ ժամանակակից ակնոցով դիտուած, իր անձնական ըմբռնումը հաւաքական դիտարկումին ենթարկելու տրամադիր: Պատմութիւնը, կրօնաստը, դատարկութիւնը, արդի ժամանակի ժխորը, անցեալի ցաւերն ու յիշողութիւնը չարժումի մէջ դնող: Սերունդներու փորձընկալումը թափանցել ուզող: Ոչ ինքնասիրութեամբ, ոչ ալ ուրիշին, օտարին, բան մը փաստելու քրոջչական նպատակով: Ոչ այնքան կատարելութիւն մը, բացարձակ ճշմարտութիւնը պատգամող, այլ անձնական, ինքնուրոյն հայեացք մը, թէկուզ անկատար, թէկուզ մասնակի ու խոցելի:

Մինչեւ 90-ական թուականները եղեռնը ներկայացնող չարժանկար մը արտադրելը արդիլուած պտուղ էր: Անթոյլատրելի: Արդիլուած էր, ոչ ըստ գրուած օրէնքի, այլ՝ չգրուածի: Առաւել կամ նուազ չափով նոյն ճակատագրին ենթարկուած էր թատերական ասպարէզը: Տպագիր վկայութիւններ, վէպեր, օրագրեր, գրական երկեր, վերլուծումներ, պատմական փաստաթուղթեր, պատմութեան դրքեր չատ կան ցեղասպանութեան մասին: Սակայն, միջազգային լայն հասարակութեան ուշադրութիւնը գրաւող գեղարուեստական լեզուով բարձրորակ երկի պատրաստութիւնը խափանուած էր հայկական ցեղասպանութեան առջեւ: Ստորագասութեան զգացումին խայծը մեծ էր, մանաւանդ, երբ նկատի կ'ունենանք նոյն ճակատագիրը կրող այլ փոքրամասնութեան մը պարագան՝ հրէականը, որոնց Շոահին մասին ֆիլմերու արտադրութեան ու ցուցադրութեան առատութեան առթիւ ստեղծուած հաւաքական մոռածումի, խորհրդածութեան կէնսունակ պահերն են, որոնք անմարդկայինը հասկնալու, զայն մարդկայնօրէն ընդունելու, սրբագրելու կ'առաջնորդեն:

Պատկերը՝ արուեստէ դուրկ, մտածումէ դուրկ, մակերեսութիւն անդին էաբանութեան դպչելու կարողութենէ դուրկ, կրնայ ենթարկուիլ զգացական չահարկումի, դառնալ՝ եսականութեան, ազդայնականութեան քարոզչական գէնք: Հայկական ցեղասպանութեան արծարծումը կը տառապի գեղարուեստական նայուածքի պակասէն ու անոր հաւաքական ինքնագիտակցութեան անդրադառնալու ընծայած առիթէն: 70-80-ական թուականներու ահաբեկչական չարժումները, արդեօք ինքնութեան տագնապի մը արտայայտութիւնը չէի՞ն:

Մինչեւ 90-ականները, միակ ժապաւէնը, ուր հայկական ջարդէն տեսարաններ կային, Էլիա Քազանի AMERIKA, AMERIKA. (1963) անունը կրող, տակաւին չդերազանցուած ֆիլմն է, ուր յոյն եւ հայ երկու պատանիներու դէպի Ամերիկայի Մէյցեալ Նահանգները աստանդական ճամբորդութեան ընդմէջէն Օսմանեան կայսրութեան արեւելեան նահանգներու մէջ յոյն եւ յատկապէս՝ հայ փոքրամասնութիւններու դէմ կատարուած անարդարութիւնները, հարստահարութիւնն ու սպանդը կը ներկայացնէ:

80-ական թուականներուն ծայր առաւ ջարդէն վերապրողները տեսագրելու, յիշողութիւնը արձանագրելու չարժումը: Անդի վէրնէօյի (Ազոռ Մալաքեան) MUSRIK-ը առաջին ֆիլմն էր, որ իբր Հայ, հայկական կոտորածը պատահին վրայ կը ցուցադրէր: Աղէտին մասին ֆիլմ մը չէր, այլ՝ իր կեանքին վերջին պահուն միջազգային համբաւ վայելած բեմադիրի մը ընտանեկենսագրութեան պատումը, որ հակառակ իր թերութիւններուն, հայ հասարակութեան համար զգացական ու խորհրդանշական կարեւորութիւն ունեցաւ: MUSRIK-էն առաջ, Հենրիկ Մալեանը, ՆԱՀԱՊԵՏ-ի մէջ տեղահանութեան տեսարաններ ունի, սակայն ոչ՝ ջարդի: MUSRIK-ով կը քանդուէր, ութ տասնամեակներու Թրքական պետական ճնշումներու եւ ընդդիմութեան պատճառով, մեծ պատահին վրայ միջազգային հասարակութեան հայկական ցեղասպանութիւնը ներկայացնելու արդելքը:

ԵՂՈՅԵԱՆ ԱՐԱՐԱՏ-ով կը կարեւորէ պատկերին վերակերտումը: Ինչպէ՞ս ըստանձնել անցեալը, դէպքերէն ութսունհինգնուն տարիներ ետք ու զայն հաչտեցընել այժմէական լինելութեան, այլապէս՝ անձնական, ընկերային, մարդկային բազմատեսակ տագնապներուն հետ: Ստանձնել անցեալը՝ այսինքն ըստանձնել պատմութիւնը Եղեռնի սերունդին ու անոնց յաջորդող սերունդներուն, անոնց որոնք կրցան ու որոնք չկրցան հաչտուիլ, ըմբռնել եղածը: Արուեստի ու Եղեռնի պատկերացման խնդիրը հիմնական թեմաներէն մէկն է չարժանկարին: Կորքիի եւ Խոսրով Սարոյեանի հայեացքները երկու բոլորովին տարբեր, հակոտնեայ գեղարուեստական մերձեցումներ են. առաջինը՝ յուզումի, ապրումի ճշմարիտ արտայայտութեան ըստեղծագործական տագնապի, իսկ երկրորդը՝ ցուցադրութեան, զգացականը չարժող, խորհրդանիշերու կառչող, դէպքերու խորին ընկալումէ զուրկ:

Եղոյեան կ'արծարծէ նիւթը, սակայն, ինք եւս, իբր ԱՐԱՐԱՏ-ի պատկերահան, հակադրութեան առջեւ կը գտնուի, չկարենալով համոզիչ կերպով վերակերտել արհաւիրքը: Ջեւով մը, ինք նաեւ Սարոյեանի դերին մէջ կը գտնուի, որքան այ Սարոյեանի տիպարը մեզ յիշեցնէ MUSRIK-ի Անդի Վէրնէօյը: Կորքին կը մնայ արուեստաբան Անիին երեւակայութեան անձը, զոր Սարոյեան կ'ուզէ իր չարժապատկերին դլխաւոր դերակատարը դարձնել, առանց կարենալ անոր գեղարուեստական ոգիին մերձենալու:

ԱՐԱՐԱՏ-ը, նաեւ, ինքնութեան հարցադրումի փորձ է, Եղեռնը ապրած հաւաքականութեան երրորդ կամ չորրորդ սերունդի զաւկին կողմէ: Առաջին հարմարձակ հարցադրումը, կրկնակի արմատախիլ եղած սերունդին՝ Թրքահայաստան – Միջին Արեւելք, Միջին Արեւելք – Արեւմուտք: Սերունդի մը ներկայացուցչի, որուն ղացուած է յիշողութեան փոխանցման հաւաքական փորձընկալումը: Նիւթը կը զարդանայ, ներքին, ընտանեկան ու բազմամշակոյթ ընկերութեան բարդ վիճակի բեմադրութեամբ, եռոտանի բազմայարկ աշտարակի կառոյցին մէջ, ներքին բազմաթիւ իրար կապող անցքերով, չինուհիին մը որու միջոցով Եղոյեան կը փորձէ վերագտնել Արարատին խորհուրդը, ինքնութեան ճամբան, բացակայ հօր յայտնաբերումը, որ ֆիլմին առանցքը կը կազմէ:

Բաֆֆիին, ներկայացուցիչը այդ տագնապին, որուն մահացած հայրը ահաբեկիչ մը եղած է անցեալին, Սարոյեանի եղեռնի նուիրուած ֆիլմի նկարահանման աշխատանքին կը մասնակցի, կը բախի թուրք դերասան Ալիին ցեղասպանութեան ժխտողականութեան: Իր խորթ քրոջ եւ հոմանուհի Սելիային ճամբով է որ հօր ոգիին փնտռտուքին կ'երթայ: Սեւիան ալ կը տառապի իր հօր անձնասպանութենէն, որուն համար կը մեղադրէ Բաֆֆիին մայրը, որ անցեալին իր հօր կինը եղած էր, այսինքն իր խորթ մայրը: Եղեռնի նիւթը եւ Սելիային խրախուսանքը, Բաֆֆիին կը մղեն ինքնագրելու, արկածախնդրական, վտանգաւոր ճամբորդութեան մը՝ վերադարձ պապենական երկիր, արդիլուած չրջան մը, իր մէջ ծայր առած հարցադրումներուն պատասխանը գտնելու:

Իր ապրումներուն ու փորձառութեան ականջալուր կ'ըլլանք Գանատա վերադարձին, մաքսատան պաչտօնեայ Տէյվիտի հարցաքննութեան ժամանակ: Ջարտուղի հեղինակային բեմադրութիւն մը, որ Բաֆֆիին պիտի պատմել տայ իր ընկալած, իւրացուցած ցեղասպանութեան պատմութիւնը եւ միաժամանակ ցուցադրէ վիտէոյի վրայ տեսագրուած պատմական Հայաստանի յուչարձաններ՝ Աղթամար, Անի, Արարատ: Բաֆֆիին ձգտումը իր պատմութիւնը, անցեալը գիտնալու, պապենական երկիրը այցելելու ,խաթարուած է թմրեցուցիչի մաքսանենդութեան արարքով: Մաքսատան պաչտօնեան կը հաւատայ Բաֆֆիին անկեղծութեան: Ձինք ազատ կ'արձակէ, յիշելով իր զաւկին անառակութիւնը, որ մերժած էր իր հեղինակութիւնը, հայրութիւնը, արդիլելով իրեն իր Թոռնիկին այցելելու իրաւունքը:

Բաֆֆիին անդրադարձը իր պատմութեան, անոր վերստնաճնումը արդեօք երաչխի՞ք մըն է ինքնութեան կայացման. իսկ լեզո՞ն, մչակոյթը՞: Աղթամարի եկեղեցւոյ «Յիսուսի եւ Աստուածամօր» քանդակը, արդեօ՞ք ներչնչման աղբիւրն է Կորքիի «Արուեստագէտը եւ իր մայրը» պատահին: Եւ այլեւայլ հարցումներ, որոնցմով հարուստ է ԱՐԱՐԱՏ-ը ,որոնք սակայն Արարատի խորհուրդին նման կը մնան անթափանցելի:

Կորքին մէջ, Տէյվիտը, մաքսատան պաչտօնեան, որ ցեղասպանութեան յիշողութեան հետ ոչ մէկ կապ ունի, ոչ ալ մասնաւորապէս հետաքրքրուած է նիւթով, միակ անձն է, որ խղճահարութիւն կ'ապրի, մարդկային ազնուացումի գեղեցիկ պարագայ մը:

Ա.Ե.– *Ինձ համար ֆիլմի ազատագրող վայրկեանը այն պահն է երբ տղան մաքսատան մէջ պաչտօնեայի կողմէ հարցաքննման ենթարկուելով ստիպուում է պատասխանել թէ որտեղի՞ց է գալիս, ի՞նչ է անում ու նա սկսում է Կորքու մասին պատմել:*

Ա.Յ.– *Ի միջի այլոց՝ երկարատեւ հարցաքննութիւնները երբեք այդպիսի պայմաններում չեն անցնում: Հարցաքննողը մենակ չէ: Առնուազն երկու հոգի են:*

Ա.Ե.– *Միանգամայն ճիշդ ես: Թոյլատրուած չէ որ մենակ լինեն:*

Ա.Յ.– *Այս չեղումը խանգարում է: Ձմարտութիւնը չի բացայայտում. այստեղ կեղծիքը կեղծիքի վրայ է բարդըւում: Րաֆֆին թմրեցուցիչով լեցուն տուփերը Գանատա մտցնելով, պարզապէս ոճրագործ է: Եւ հէնց այդ ոճրագործ–ին է, որ պաչտօնեան ունկնդրելուց յետոյ, ազատ է արձակում:*

Ա.Ե.– *Թեհլիրեանն եւս ոճրագործ էր մինչեւ որ իր պատմութիւնը լսել տուեց:*

Ա.Յ.– *Դա միանգամայն տարբեր դըրոյթ ունի: Դատարանի մէջ է:*

Ա.Խ.– *Թեհլիրեանին պաչտպանողը, հակաօրինական չէր. Մաքսատան պաչտօնեան նոյն դիրքի մէջ չէ:*

Ա.Ե.– *Մաքսատան տեսարանի մէջ, բոլոր տեսակի անհանդուրժողութիւններն է որ փորձւում են...*

Ա.Յ.– *Ուրեմն զոհը եւ զահիճը մեղսակիցներ են համարուել:*

Ա.Խ.– *Ինչո՞ւ:*

Ա.Յ.– *Րաֆֆին տուփը ինչո՞ւ է բերել: Ինչո՞ւ իր մենութեան մէջ՝ մութ սենեակում տուփը նախապէս չի ստուգել: Եթէ թմրեցուցիչ գործածելու մէջ անցեալ ունի, ուրեմն կամ համաձայնըւել է՝ ձեռքը մէկ է մաքսանենգ թուրքի հետ, կամ չափազանց միամիտ ու յիմար է որ խաբուել է: Որեւէ դէպքում մեղաւորը նա է:*

Ա.Խ.– *Կատարեալ հարց: Սա է մեր իրական վիճակը: Յատկապէս Սփիւռքի մէջ: «Մենք դաս չառի՞նք» եւ պատասխանը «ոչ» է: Տես ինչ է կատարուում թուրք – հայ հաչտութեան կոմիտէի հետ...*

Ա.Ե.– *Ուզում ենք հաւատալ, որ մարդիկ բարի նպատակներ ունեն: Երբեմն ճիշդ ենք, երբեմն սխալ. բայց միշտ ուզում ենք հաւատալ միւսին... Մաքսատան պաչտօնեան հետեւեալ օրը հանդըսատի է կոչուելու: Այս տեսակցութիւնից յետոյ նա միանգամայն վերակերտում է իրեն:*

Ա.Յ.– *Քո երեւակայութեամբ ու արհեստաբար դասաւորուած, համոզիչ պատրանք ստեղծող պայմանների մէջ հարցաքննելով ու ունկնդրելով: Նրա առած քայլը, ոչ դիտակից, արթնացնող պատգամ ունի, ոչ համամարդկային է ու ոչ էլ կարող է միւսներին վարակել... Ո՞ւր գնացին այդ թմրեցուցիչ փոչիները...*

Ա.Ե.– *կարծես ճիշդ է դիտողութիւնդ: Թեհլիրեանին պաչտպանող դատախազի կեցուածքը համամարդկային լիցք ունէր:*

■

Ա.Յ.– *Րաֆֆիի ընկերուհին՝ Սիլիան, ի՞նչ է բնորոչում:*

Ա.Ե.– *Նա միանգամայն տարբեր խնդիր ունի: Ուզում է վճռել թէ հօրն ինչ է պատահել:*

Ա.Յ.– *Ինչո՞ւ է ուզում Կորքիի գործը աւրել:*

Ա.Ե.– *Դա Անիին վնաս հասցնելու համար ամենալաւ կէտն է:*

Ա.Յ.– *Նա ասում է, որ նկարի մէջ վիշտ կայ: Ինչո՞ւ է ուզում վիշտ–ը ոչընչացնել: Նրա՞ն եւս նեղում է վիշտ–ը:*

Ա.Ե.– *Պատկերն փճացնելով, ուզում է դրա հետ մերուել. դրա պատմութեան մասը դառնալ:*

Ա.Յ.– *Ուրեմն որոչ ձեւով նման է Թուրքի՞ն:*

Ա.Ե.– *Ա,յո՛, նա նմանւում է Թուրքին: Բայց Անին եւս հերքում է նրա պատմութիւնը:*

Ա.Խ.– *Մի վայրկեան սպասի՛ր: Ա,յո՛, նա նման է Թուրքին: Սիլիան Անիին է վերագրում մի ոճիր, որի համար ոչ մի փաստ չունի: Նա իր երեւակայութեան մէջ է փաստեր հնարում: Թուրքն եւս նոյնն է անում: Գիտես Աբրի հասկանում եմ, որ ֆիլմը չփոթ է առաջացնում: Հիմա քեզ հետ խօսելիս միատեղ մտածում եմ... Նախապէս պատրաստըւած պատասխաններ չունեմ: Զգիտեմ թէ հիմա ի՞նչ պիտի հարցնես: Ա,յժմ չանում եմ խորանալ ու չատ աւելին հասկանալ: Մինչեւ այժմ Աթօմի հետ տարածս նախկին աչխատանքների ժամանակ, այսքան խորն չեմ հարցադրուել:*

Ա.Յ.– *Նախկին ֆիլմերում միչտ երեւակայական աչխարհը դեր է ունեցել, միջամտել է: Այստեղ, պատմական փաստն ու ապրումը ներկայ է իր ամբողջ ուժով: Երբ երեւակայութիւնը փորձում է դերիչխել մի բան նրան կանխում, յուչում է՝ Ա... զգոյշ եղի՛ր. կրկին խորհրդածի՛ր:*

Ա.Խ.– *Առաջին անգամ լինելով, Աթօմը չպիտի պատասխանի միայն իր հնարաւորութիւնների ու գեղարուեստական լուծումների վրայ հիմնուելով: Նա պարտաւոր է յարգել նիւթի բնոյթը, որը ուրիչներին էլ է պատկանում, ուրիչներն էլ այնտեղ բաժին ունեն:*

Ա.Ե.– *Շատ բաներ ինձ համար պարզ են թէ ինչո՞ւ են այդպէս գրուած. չատ բաներ էլ այս դիչեր, այս զրոյցի միջոցով ինձ համար լուսաբանուեց: Նկատում եմ որ դու անհաւատալի կերպով յատակ ես Ֆիլմի մասին: Այն աստիճան, որ քո տեսնելու եղանակով, ինձ այս դիչեր խիստ տպաւորեցիր ու ես իմ ճամբան բացում եմ, քեզ տուածս պատասխաններիս միջոցով:*

Զայնագրող մեքենան կանգնեցնում եմ: Քիչ յետոյ Աթօմը խորը քուն մտած փոքրիկ Արչիլին գրկում ու վեր է բարձրանում դէպի ննջարան: Արսինէի հետ զրոյցը չարունակւում է հայերէնով, ցեղասպանութեան մասին գրուած հայերէն մի քանի թատերկների չուրջ: Աթօմը վերադառնում է ու ինձ ընկերակցում է մինչեւ տուն: Մեր զրոյցը չարունակւում է մինչեւ առաւօտեան ժամը երեքը: Բաժանուելիս, լոութեանս մէջ հայերէնով մտածում եմ՝ «ԱՐԱՐԱՏ-ը ամենաճախողած եւ ամենակարեւոր ֆիլմդ է Աթօմ: Գիտեմ տարօրինակ կը գտնես եզրակացութիւնս, սակայն ժամանակը իր դերը պիտի կատարի ու երբ աչխատանքդ ամբողջանայ, կրկնակի արմատախիլ եղած սերունդին՝ Թրքահայաստան – Միջին Արեւելք, Միջին Արեւելք – Արեւմուտք: Սերունդի մը ներկայացուցչի, որուն ղացուած է յիշողութեան փոխանցման հաւաքական փորձընկալումը: Նիւթը կը զարդանայ, ներքին, ընտանեկան ու բազմամշակոյթ ընկերութեան բարդ վիճակի բեմադրութեամբ, եռոտանի բազմայարկ աչտարակի կառոյցին մէջ, ներքին բազմաթիւ իրար կապող անցքերով, չինուհիին մը որու միջոցով Եղոյեան կը փորձէ վերագտնել Արարատին խորհուրդը, ինքնութեան ճամբան, բացակայ հօր յայտնաբերումը, որ ֆիլմին առանցքը կը կազմէ:

Բաֆֆիին, ներկայացուցիչը այդ տագնապին, որուն մահացած հայրը ահաբեկիչ մը եղած է անցեալին, Սարոյեանի եղեռնի նուիրուած ֆիլմի նկարահանման աչխատանքին կը մասնակցի, կը բախի թուրք դերասան Ալիին ցեղասպանութեան ժխտողականութեան: Իր խորթ քրոջ եւ հոմանուհի Սելիային ճամբով է որ հօր ոգիին փնտռտուքին կ'երթայ: Սեւիան ալ կը տառապի իր հօր անձնասպանութենէն, որուն համար կը մեղադրէ Բաֆֆիին մայրը, որ անցեալին իր հօր կինը եղած էր, այսինքն իր խորթ մայրը: Եղեռնի նիւթը եւ Սելիային խրախուսանքը, Բաֆֆիին կը մղեն ինքնագրելու, արկածախնդրական, վտանգաւոր ճամբորդութեան մը՝ վերադարձ պապենական երկիր, արդիլուած չրջան մը, իր մէջ ծայր առած հարցադրումներուն պատասխանը գտնելու:

Իր ապրումներուն ու փորձառութեան ականջալուր կ'ըլլանք Գանատա վերադարձին, մաքսատան պաչտօնեայ Տէյվիտի հարցաքննութեան ժամանակ: Ջարտուղի հեղինակային բեմադրութիւն մը, որ Բաֆֆիին պիտի պատմել տայ իր ընկալած, իւրացուցած ցեղասպանութեան պատմութիւնը եւ միաժամանակ ցուցադրէ վիտէոյի վրայ տեսագրուած պատմական Հայաստանի յուչարձաններ՝ Աղթամար, Անի, Արարատ: Բաֆֆիին ձգտումը իր պատմութիւնը, անցեալը գիտնալու, պապենական երկիրը այցելելու ,խաթարուած է թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան արարքով: Մաքսատան պաչտօնեան կը հաւատայ Բաֆֆիին անկեղծութեան: Ձինք ազատ կ'արձակէ, յիշելով իր զաւկին անառակութիւնը, որ մերժած էր իր հեղինակութիւնը, հայրութիւնը, արդիլելով իրեն իր Թոռնիկին այցելելու իրաւունքը:

Բաֆֆիին անդրադարձը իր պատմութեան, անոր վերստնաճնումը արդեօք երաչխի՞ք մըն է ինքնութեան կայացման. իսկ լեզո՞ն, մչակոյթը՞: Աղթամարի եկեղեցւոյ «Յիսուսի եւ Աստուածամօր» քանդակը, արդեօ՞ք ներչնչման աղբիւրն է Կորքիի «Արուեստագէտը եւ իր մայրը» պատահին: Եւ այլեւայլ հարցումներ, որոնցմով հարուստ է ԱՐԱՐԱՏ-ը ,որոնք սակայն Արարատի խորհուրդին նման կը մնան անթափանցելի:

Կորքին մէջ, Տէյվիտը, մաքսատան պաչտօնեան, որ ցեղասպանութեան յիշողութեան հետ ոչ մէկ կապ ունի, ոչ ալ մասնաւորապէս հետաքրքրուած է նիւթով, միակ անձն է, որ խղճահարութիւն կ'ապրի, մարդկային ազնուացումի գեղեցիկ պարագայ մը:

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Թորոնթօ – Փարիզ

(1) Խօսքը Արշիլ Կորքիի պատահի վերնագիրը կրող՝ *Թէ ինչպէս Մօրս Ամենագործ Գոգնոցը կը Սփռուի Կեանքիս մէջ* (1985-86) փիլմի մասին է:

(2) Հայկական փիլմերի երրորդ փառատօն, կազմ. AAA, 1987. Փարիզ:

(3) Ըստ Ազնաւուրի՝ նչուած խօսքերը իր առաջարկով են փիլմի մէջ մտել: Տես. Nouvelles d'Arménie, Sept. 2002. Էջ 34:

(4) 1936 թուին: Յեւնարի և բեմադրութեան նախապատրաստական աշխատանքները դադարեցուին երկու անգամ: Վերջինը՝ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու կողմից բանեցուած նչումով:

(5) Եղոյեանի նկարահանած փիլմը (1999):

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
MARDI
5 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.550 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.550

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

ՁԱՅՆԵՐՈՒ 34°/₀-ՈՎ ԷՐՏՈՂԱՆ ԲԱՑԱՌՔԱԿ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԱՊԱՀՈՎԵՑ

Պատմական յաղթանակ մըն է զոր տարաւ Թուրքիոյ իսլամական Արդարութեան եւ Զարգացման կուսակցութիւնը (Ա. Ֆ. Փ.) ձայներու 34,1%–ով, ինչ որ բացարձակ մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէ իրեն Ազգ. Ժողովին մէջ, 550–ի վրայ 362 աթոռներով: Այս չափաւոր իսլամականները, զորս կը ղեկավարէ Պոլոյ նախկին քաղաքապետ Ռեճէփ Թայիփ Էրտողան, տրամադիր են ժամ առաջ մաս կազմելու Եւրոպական Միութեան եւ այդ ուղղութեամբ նոր քայլեր առնելու, մնաց որ նման արդիւնք մը հեռու է խանդավառեցէ Եւրոպացիները:

Իսլամականներու յաղթանակէն անդին, ազգային կուսակցութեանց պարտութիւնը յատկանշական է եւ ապտակ մը կը նկատուի զինուորական իշխանութեան դլուխ գտնուող Էճեվիթի համախմբումին համար: Ուրեմն, իսլամականները առանձին պիտի ղեկավարեն երկիրը, ոչ մէկ զինակցութեան կարիքն ունին եւ կը թուի որ մասնակցող 16 կուսակցութիւնները կրնան ներկայացուցիչ իսկ չունենալ Ժողովին մէջ: Անհրաժեշտ է ձայներու 10% ունենալ առնուազն, ինչ որ իրենց պարագան չէր: Ցիշենք նաեւ որ քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է Թուրքիոյ մէջ, ինչ որ ցոյց կու տայ ժողովուրդին տրամադրութիւնը: Էրտողանի կուսակցութիւնը մէկ տարուան կեանք ունի եւ առջին անգամն է որ ընտրութեան կը մասնակցէր, ծնունդ առած էր իսլամապաշտ կուսակցութեան արգիլման վաղորդայնին: Ամէն պարագայի մէջ, հարուածը ծանր է «աշխարհական» Թուրքիան չատագովողներուն համար եւ որքան ալ «չափաւոր» որակուին նոր ղեկավարները, ոչ ոք կրնայ համոզուիլ որ նման կուսակցութիւն մը կը հրաժարի իր գաղափարականէն: Եթէ, սկզբունքով, վարչապետ պիտի է դառնայ կուսակցութեան ղեկավարը, այս պարագային կարելի պիտի չըլլայ, քանի Էրտողան ընտրելի չէր: Իսլամական այս յաղթանակը կը վերադրուի գլխաւորաբար երկրին ծանր վիճակին, աւելի քան երկու միլիոն գործազուրկներ, կաշառակերութիւն, դրամի 60%–ի արժեզրկում եւլն. եւլն.: Իսլամականներէն զատ, միայն Տ. Պայքալի Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութիւնն է որ մուտք պիտի կարենայ գործել Ազգ. Ժողով, ձայներու մօտ 19%ը ստացած ըլլալով: 10%–ի անհրաժեշտ համեմատութիւնը դրուած էր անցեալին, մանաւանդ որպէսզի քրտական կուսակցութիւն մը չկարենայ Խորհրդարան մուտք գործել:

*
**

Միացեալ–Նահանգները գոհ չեն Թուրքիոյ այս ընտրութենէն, որովհետեւ իսլամականները բաւան կերպով դէմ են Իրաքի վրայ որեւէ յարձակումի:

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

Կիրակի, Նոյեմբեր 3–ի Թուրքիոյ ընտրութիւնները պատճառ եղան որ, մամուլը լայն տեղ տայ Թուրքիոյ եւ Ծանրանայ Մանաւանդ Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան վրայ: Այդ առընչութեամբ, այլապէս հետաքրքրական էր «Ֆիկարո»ի Նոյեմբեր 2/3–ի թիւը, ուր լրատուութեան բաժնէն զատ «վիճարկումներ եւ դաղափարներ» էջին վրայ տեղ գտած էին երկու յօդուածներ, Թեր ու դէմ: Առաջինը, Թեր, ստորագրած էր Կի Սորման: Ան ամէն չանք կը Թափէր փաստելու համար որ, ինչպէս կը մատնանշէր իր խորագիրը՝ «Թուրքիան Եւրոպայի մէջ է»: Թուելով հակառակորդներու դրդապատճառները, կը փորձէ ջրել անոնց բոլոր պատճառաբանութիւնները ու չուզելով անդրադառնալ Թուրքիոյ նկարագրին, անոր ժողովրդավար Թէ ոչ վարչակարգին եւ մահմետական կրօնքին եւ աշխարհագրական դիրքին, կը նախընտրէ խնդրոյ առարկայ ընել Եւրոպան եւ հարց տալ՝ «Եւրոպան աշխարհագրութի՞ւն մըն է»:

Աւելի տրամաբանական է, ըստ մեզի, պատուակալ նահանգապետ՝ Լուի Մորկելի յօդուածը, որու խորագիրն է «Ո՞ր Եւրոպայի մասին է խօսքը»:

Ան կը չեշտէ որ եթէ փափաք կայ համաարը եւ սակայն եղբայրական Միութիւն մը կառուցանելու, Թուրքիա պահանջուած ոչ մէկ չափանիշի կը պատասխանէ: Դիտել կուտայ որ երկրին միայն 3%–ը Եւրոպա կը գտնուի, մինչ գլխաւոր տարածութիւնը կ'երկարի ծաւալուն Ասիատուլի վրայ, անցեալին կոչուած փոքր Ասիա: Զուզեր մինչեւ խաչակրութիւն երթալ, յիշել Հայոց ցեղասպանութիւնը որ աւելի քան մէկ միլիոն զոհ պատճառեց ու կ'ըսէ յիշենք միայն Օսմանեան գրաւումը, որ եօթը դար տեւեց եւ այն հակադրեցութիւնները որոնք հետեւեցան Թուրքերու նկատմամբ պալքանեան ժողովուրդներու մէջ: Հակառակ տարուած յառաջդիմութեան աշխարհական գետնի վրայ, Թուրքիան մահմետական քաղաքակրթութեան կապուած է, ուրեմն չի բաժներ եւրոպական քաղաքակրթութեան արժէքները: Ու յօդուածագիրը երկարօրէն կը բացատրէ Թէ ինչո՛ւ Թուրքիա չի կրնար Եւրոպայի անդամ ըլլալ, ոչ կոչումն ունի, ոչ անհրաժեշտ քաղաքական կայունութիւնը, ոչ ժողովրդավար գործելակերպ մը, ոչ տնտեսական զարգացում մը որ համապատասխան է Եւրոպական Միութեան միւս պետութեանց: Դեռ կը յիշէ Կիպրոսի հարցը, եւ այլ խոչընդոտներ, այս բոլորը, սակայն, կ'եզրակացնէ Թէ պատճառ չեն որ Եւրոպական Միութիւնը լաւ յարաբերութիւններ չտանի Թուրքիոյ հետ:

Այս յօդուածներուն կից կայ «ընթերցողին նամականին»: Հոն ալ, Մէզոն–Լաֆիթէն Միշել Գամպուրնաք նոյն հարցին անդրադառնալով հարց կուտայ՝ Թուրքիա կոչումն ունի՞ Եւրոպական Միութեան մաս կազմելու: Իր պատասխանը ժխտական է եւ ինք ալ չի բացառեր Օսմանեան կայսրութեան անցեալը:

*
**

«Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի (Նոյեմբեր 3) խմբագրականը, զոր ստորագրած է Ժան–Գլօտ Մօրիս ընդհանուր ձեւով գովքը կը հիւսէ Թուրքիոյ, կը յիշէ «Եւրոպայի հիւանդ մարդը», Բիւզանդիոնն ու Պոլիսը, փաստելու համար, որ գոնէ երկու դարէ ի վեր Թուրքիա Եւրոպայի կը

(Շար.ը Դ· էջ)

ՋԷՋԷՆԻԱ

ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱՆ, ՎՐԱՍՏԱՆԸ, ԱԴՐԲԵՋԱՆԸ

Նամիլ Բասայեւ, չէչէն ծայրայեղ հրամանատարը ստանձնեց Մոսկուայի թատրոնի ահաբեկչական արարքին պատասխանատուութիւնը: Հոկտ. 31–ին է որ Բասայեւ ճչդած է որ նախադահը՝ Մախադով տեղեակ չէր եւ այդ պատճառաւ ներողութիւն խնդրած է իրմէ եւ խնդրած որ զինք պաշտօնազրկէ իր բոլոր պաշտօններէն, խոստանալով ասկէ ետք «չարունակել պատերազմը, ոչ մէկ այն Չէչէնիոյ, այլեւ Ռուսաստանի մէջ, յարձակողին հողին վրայ»: Բասայեւ պատասխանատուն էր նաեւ 1995–ին ահաբեկչական արարքին (Բուդիէնովսկ) որու յաջողած էին առաջին բանակցութիւնները Ռուսաստանի հետ: Բասայեւի վերադրուած յայտարարութեան մէկ կ'ըսուի նաեւ՝ «Ռիատուսալիհին (Արդարնեղու պարտէզ) խումբին 40 նահատակինեը յաջողութեամբ տարին զործողութիւն մը Մոսկուայի թշնամի գիծերու սրտին վրայ: Իր նպատակն էր վերջ տալ պատերազմին, չէչէն ժողովուրդի ցեղասպանութեան եւ, ի հարկին, ցոյց տալ աշխարհին որ ռուս զեկավարները կրնան, առանց վարանումի իրենց իսկ քաղաքացիները բնաջնջել իրենց մայրաքաղաքին սրտին վրայ»:

*
**

Ռուսաստան բացէ ի բաց ամբաստանեց այն երկիրները, որոնք ապաստան կուտան չէչէն պատերազմական զեկավարներու: Առանց զլուխն է Թուրքիա, ապա՝ Սաուտի Արաբիա, Վրաստան, Ադրբեջան, Քաթար:

Վ. Պուտինի յատուկ խորհրդականը Սերգէյ Իւանտրժեմսկին չէչտած է. – «Գանգատներ ունինք Թուրքիոյ նկատմամբ, ուր յաճախ տեսնուած է Մովլադի Ուդուդով» (որ իսլամապաշտ Շարժումի ծայրայեղ մը կը նկատուի):

Թուրքիա – Ադրբեջան – Վրաստան առանցքը ռուսական իշխանութիւններուն կողմէ ցանց մը կը նկատուի զոր չէչէն մարտիկները կը զործածեն:

*
**

Կիրակի, Նոյեմբեր 3–ին, ռուսական զինուորական թռռն մը վար առնուեցաւ Չէչէնիոյ անկախապաշտներուն կողմէ: Ինը Ռուսերն ալ մահացան:

*
**

Ռուսաստանի Դուման (Երեսփոխանական ժողով) լայն մեծամասնութեամբ օրինագիծ մը քուէարկեց որ կը սահմանափակէ «ահաբեկչութեան դէմ գործողութիւններու» լրատուութիւնը մեծութիւններու կողմէ: Օրէնքը կը ճշդէ որ մեծութիւնները չեն կրնար տարածել լուրեր որոնք «արգելք կը հանդիսանան ահաբեկչութեան դէմ գործողութեան մը եւ (կամ) կը վտանգեն մարդոց կեանքն ու առողջութիւնը»: Չեն կրնար նաեւ հրատարակել լուրեր որոնք կը ծառայեն ծայրայեղ արարքներու քարոզչութեան կամ արդարացման:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՑ կեդրոնական չրջանը, Սան Ճուլիանօ ու Փուլիա գիւղը զոհ գնաց զօրաւոր երկրաչարժի մը, Հինդշաբթի, Հոկտ. 31–ին, որու հետեւանքով քար ու քանդ եղաւ նախակրթարանը եւ փլատակներուն տակէն 26 մանուկներու եւ երեք չափահասներու դիակները հանուեցան: Վիչտէն անդին, բնակիչները մանաւանդ ծնողքները չկրցան զսպել իրենց բարկութիւնը: Երկրաչարժին ուժը 5,4 էր Ռիխթէրի վրայ: Հասատուեցաւ որ գիւղը արձանագրուած էր երկրաչարժի ենթակայ չրջաններու ցանկին վրայ, բայց ցանկը մնացած էր դարակներու խորը եւ զպրոցի նորոգութեան աւեն նկատի չէր առնուած այդ պարագան: Իշխանութիւնները ամբողջովին պարպեցին գիւղը եւ բնակիչները փոխադրեցին վրաններու տակ: Զոհերու յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 3–ին, ներկայութեամբ Հանրապետութեան նախագահին: Պապն ալ ցաւակցական դիր մը ղրկած էր: Սիլվիօ Պէրլիւսքոնի առաջարկեց նոր գիւղ մը չինել միջնադարեան այդ վայրին բնակիչներուն համար, բայց բարկութիւնը հանդարտած չէ կեդրոնի իշխանութեան դէմ որ ժողովուրդը տեղեակ չէր պահած երկրաչարժի վտանգներէ:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ նախկին վարչապետ՝ Նեթանիահու հաւանեցաւ Ատաքին նախարարութիւնը ստանձնելու, պայմանաւ որ կանխահաս ընտրութիւններ ըլլան: Նախապէս ալ, Շարոն Շաուլ Մոֆազի յանձնած էր Պաշտպանութեան նախարարութիւնը: Միւս կողմէ, Իմնըսթի ինթէրնէշընըլ ամբաստանած է իսրայէլեան բանակը որ պատերազմական ոճիրներ գործած է Նապլուս եւ Ճենին կատարած իր գործողութիւններու ընթացքին:

ԼԻՈՆԷԼ ՓՈՒԱԼԱՆ, Ֆրանսայի աւանդական հացի «Հայրը» այսինքն ամէնէն հանրածանօթ հացագործը մեռաւ Հոկտեմբեր 31–ի գիշերը, իր վարած թռռնը ծովը իյնալով, երբ կնոջը հետ կ'երթար Գանգալի բացը գտնուող կղզիի մը իր ապարանքը: Կը թուի Թէ արկածը հետեւանք է մշուշին, քանի ինք ծանօթ էր որպէս վարպետ օդաչու: 57 տարեկան, Լիոնէլ չատ բան կը պարտի իր հօրը, որ Շեռէ–Միտի փողոցի իր փուռին մէջ կը յամառէր հին օրերու հաց թխել: 70–ական տարիներուն, երկու զաւակները՝ Մաքս եւ Լիոէլ կռիւով բաժնեցին հօրը ժառանգութիւնը եւ մինչեւ այսօր կռիւը եւ մրցակցութիւնը կը չարունակուին համացանցի վրայ: Իր մարմինը չուտով գտնուեցաւ, բայց կնոջը մարմինը գըտնելու փնտռտուքները արդիւնք չէին տըւած:

ՌԱՖ ՎԱԼՈՆԷ, իտալացի ծանօթ դերասանը, մեռաւ Հոկտ. 31–ին, 86 տարեկանին: Համբաւը ծայր տուած է 1948–ին, երբ Սիլվանա Մանկանոյի հետ խաղացած է Ռի Ամէրի մէջ: Ֆրանսայի մէջ կը յիշուի Թէրէզ Ռաքէն ֆիլմը, Օպէխոնը, ունեցած է նաեւ ամերիկեան ժամանակաշրջան մը:

ՌԱՊԱԹԷՆ (Մարոք) 200 քմ. հարաւ, էլ Ժատիտայի բանտին մէջ հրդեհ մը ծագած է Հոկտեմբեր 31–էն Նոյեմբեր 1 լուսնալիք գիշերը, որու հետեւանքով 49 բանտարկեալ մեռած է, 89 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՓՐՈՖԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

Հոս անցեալին կար գիւղ մը, վանքին մօտ, ԶՐՆԶՐՈՒՄԻ անունով, որ գոյութիւն չունի: Հին վիճակագրութիւններ խառնելով, կ'իմանանք որ 1873_ին ունէր 707 բնակիչ 24 տարի վերջ այս թիւը բարձրացած է 1587_ի: 1914_ին հասած է մինչեւ 2652_ի: 25 տարի յետոյ մնացած է միայն 196 բնակիչ եւ 1955 _ 1956 տարիներուն մնացեալներն ալ լքած, հեռացած են չրջանի Արմաշ եւ Սուրբ Նշան գիւղերը:

Հին գիւղէն մնացած է աւերակ եկեղեցի մը, կանգուն պատերով, առանց տանիքի: Կը ծառայէ որպէս ախոռ վրանակած մի քանի եղիտի ընտանիքներու, ժամանակաւոր կերպով Արագածի չրջանէրէն հոս հաստատուած, օգտուելու համար բացառիկ արօտավայրերէն:

Եկեղեցւոյ պատերուն մէջ ապուցուած են հին խաչքարի բեկորներ եւ արձանագրութիւն մը ուր կը յիշատակուի եկեղեցիին անունը Ս. ՍԱՐԳԻՍ եւ նորոգութեան թուական մը 1908:

Ամէնէն տպաւորիչը գիւղին գերեզմանն է: Հսկայ տարածութեամբ գերեզման մը, որ գետին փռուած տապանաքարերով, ուր քանի մը միջնադարեան սիրուն խաչքարեր ալ տեղ գրաւած են, Անտեան լեռներու մէջ կորսուած ԻՆՔՍ քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը գործէ: Մօտաւորի անտառի արգելանոցի սահմանակից ,ուր ծառի հետք չկայ: Կը խորհիմ որ 2000 մեթրէն աւելի բարձր է, Վարդենիսի եւ Գեղամայ լեռներով չրջապատուած, առանձնութեան, խոկումի, ստեղծագործութեան զաղափարական մը:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՆՔը առանձնացած է, գիւղէն քիչ մը վար, իր հովանոցաւոր սիրուն գմբէթով, հեռուներէն մաղնիսի նման մեզ կը քաշէ դէպի հոն:

Եկեղեցին նուիրուած Սպիտակաւոր Սուրբ Աստուածածնի, կառուցուած է 1301_ին (ճարտարապետ Բուտ) Տիկին ԳՈՆՑԱՆի (Օրբէլեան ընտանիքէն) պատուէրով: Ունի շատ սիրուն քանդակ մը, Տիրամայրը Յիսուս _ Մանուկը գրկած, արեւմտեան չքամուտքի բարաւորին վրայ, զոյգ հրեշտակներով չրջապատած, գործ Սարգիս Վարդապետին:

Քանի մը քայլ անդին, դէպի հարաւ արեւմուտք, բարձրացած է ԺԴ. դարուն, Օրբէլեաններու տապանատունը եւ երկու յարկանի եռաստիճան եկեղեցի _ դամբարանը:

1679_ին ահեղ երկրաչարժ մը վլած է զանգակատունն ու տապանատան տանիքը:

Մօտակայ վրանին այր մարդը, որ տարուած էր ոչխարները կթելու գործողութեամբ, կը պնդէ որ անպայման բաժակ մը թարմ կաթով հիւրասիրուիմ: Տիկինը եւ երիտասարդ աղջիկները, մխրճուելով աւելի համոզիչ կը փորձէին դարձնել հրաւէրը: Եթէ գիտնային որ մօտս կաթէն կարուելէն ի վեր, բերանս չեմ առած այդ սպիտակ հեղուկը, այնքան պիտի չպնդէին, բայց խօսած հայերէնին (որ աւելի հասկնալի էր քան մեր ճչնաշխարհուի եւ հեռատեսիլի խօսակներուները) այնքան հաճելի էր որ հինգերս ալ, հոն կեցած էինք միայն խօսելու սիրոյն:

ԵՂԵԳԻՍԻ ՀՈՎԻՏ

Ամէն անգամ որ Հայոց աշխարհի պատմական հովիտներէն մէկուն մէջ խորանամ, կը կարծեմ որ լաւագոյնը դուռս եմ: Այս տպաւորութիւնը գործեցին վրաս Հրազդանի, Աղստեւի, Դեբեդի, Գնդեւազի, Նորավանքի եւ այլ հովիտներ, բայց երբ բախտն ունեցայ Արեւմտեան Հայաստանի պատմական մի քանի հովիտ այցելելու, ԱՐԱՔՍԻ, ՃՈՐՈՒՒԻ, այն ատեն զգացի որ չկայ լաւագոյնը, կայ միշտ լաւագոյնին լաւագոյնը... Հրաշք երկիր մըն է մերինը. ո՛ր անկիւնէն դիտես կը սիրահարիս:

Բարեկամ մը թելադրեց ԵՂԵԳԻՍԻ հովիտը մտնել: Մտայ. սիրահարեցայ: Արդեօ՞ք այս տարուան բացառիկ կանանչապատումն է, գետերու, առուակներու յորդահոս վազքը՞, Ալիշանեան զարդանախան նստարաններէն անկնկալ քերթուածի մը արձագա՞նգը...

Հայոց աշխարհիկ, գարունդ է հասել
Ահա գեղեցիկ գարուն ֆո եկել.
Ով դու ի վաղուց մոռցուած հայրենիք
Ով դու իմ սրտիս անմոռաց տեղիք:

Ահա գարունիկդ հասել է հասել
Աւագ Մասեաց ծայրն ընդ էեզ հաչո հայել
Այն սեւ սեւ ամպերն են դարձել ի փախ
Այն ճերմակ ճերմակ սարերն են անվախ

Ձրնիկն ի ծոցին բացել է ճանապար
Փաղցրիկ կրկըջով գլորէ գետս հազար.
Ցայն բարձր ժայռից որ երկնուց են մօտ
Կենաց օրհնութեան ծագէ առաւօտ:

Ահա ֆո բլուրներն Հայոց աշխարհիկ,
Այն ֆո բիւր բլուրներ ու բիւր վըրտակիկք,
Հազար ֆո ձորերդ ու հազար ֆո դաշտ
Տարան ցուրտ ձըմեռդ ու ձիւներըդ շատ...

Եղեգիսի հովիտին առաջին պատմական դիւղը ՇԱՏԻՆն է, եղեգնաձորէն ութ քիլոմեթր հիւսիս Եղեգիս գետակի ափին, որ այս օրերուս հունէն դուրս ելած, ըզբաւած էր մօտակայ ծառաստանները:

Երկու հազար եւ աւելի բնակիչ ունեցող գիւղին տուները շատ չեն տեսնուիր: Թաղուած են պտղատու ծառերու եւ այգիներու մէջ:

Շատինի մէջ եւ չուրջը գտնուղ յուշարձանները, գոյց կուտան թէ որքան հին է ան: Շուրջ չորս հազար մեթր գիւղէն կը գտնուի ՇԱՏԱՆԵԱՑ ՎԱՆՔը որ եղած է գրչութեան կեդրոն: Առաջին անգամ յիշատակուած Ստեփանոս Ասողիկ Վրդ.ի կողմէ, ժ. _ ԺԱ. դարուն: Ստեփանոս Օրբէլեան հիմնարկութեան թուական կը դնէ 929_ին: Կանգուն է Ս. Սիոն եկեղեցին եւ կը տեսնուին գաւիթի աւերակները: Հոս թաղուած է Առաքել Սիւնեցին: ԺԷ. դարուն հոն ապրած են 99 վիսրաններ:

Ահա թէ ինչ կ'ասացուէ մեզի Սիւնիքի պատմիչ՝ Ստեփանոս Օրբէլեան.

_ «Երանելի եպիսկոպոսն Սիւնեաց Յովհաննէս յամի 929, պատահեալ ի տեղի մի յեղեղեաց ձորի, ի վերայ Ոստին գեղջ, եւ յոյժ հիացեալ ընդ նա վասն առաւել դեղեցկութեան վայրացն եւ յոյժ զառանց եւ ապահով գոլոյն, եւ չարժեալ ի վերին տեսչութենէն սկիզբն առնէ շինուածոյ, հրամանաւ Սմբատայ իշխանի եւ Սոփիայ կնոջ նորա, եւ Սահակայ եւ եղբօր նորին. եւ կանգնէ ի նմա տուն Աստուածոյ ի քերածոյ վիմաց եւ զանազան երանգօք զարդարէ զնա ի նկարս դեղեցիկս...»: _ (Ալիշան ՍԻՍԱԿԱՆ էջ 159):

ԵՂԵԳԻՍ

Եղեգիք կամ ԵՂԵԳԵԱՑ ԱԽԱՆ, Շատինէն դէպի վեր, չորս քիլոմեթր երկայնք ունեցող Միջնադարեան քաղաքի մը քարուքանդ եղած փլատակներն են: Լեռնային նման տպաւորիչ քարակոյտեր, Եղեգիս գետակի երկայնքին, անցեալին մինչեւ 10 հազար բնակիչ ունեցած է. բացի քարակոյտերէն ոչինչ մնացած է: Ալիշան օտար ճամբորդի մը դրութիւնը կը մէջբերէ ուր կ'ըսէ կային ճամբաներու, պալատներու եւ բազում եկեղեցիներու աւերակներ (Սիսական 146): Նման աւերակի հետքերու չհանդիպեցայ. միակ կանգուն եւ նորոգուած յուշարձանը Օրբէլեան իշխաններու տոհմական տապանատունն է ուր խաչքարի վրայ կայ 1280 թուականը:

Վերջնական պաշտօնական քարտէսը մը մինչեւ որ լոյս չտեսնէ, չատ մը տեղանունները կարգին, հո՛ս ալ չիտթութիւն մը ստեղծուած է անուններու: Նոյնիսկ տեղացիները յստակ պատասխան մը չկրցան տալ թէ ո՞րն է այս գիւղերէն Շատինը, Եղեգիսը, Ալայազը, Արատեսը: Չեմ հասկցած ինչպէ՞ս այս հրաշալի վայրերը, մինչեւ Արցախի պատերազմը եղած են ազերիական գիւղեր, ինչպէս չատ մը լաւագոյն բնակարանները Լոռիէն մինչեւ Մեղրի: Եթէ պատերազմը ինքն իր մէջ անընդունելի եւ մերժելի է սկզբունքով, բայց Ղարաբաղինը՝ Արցախէն առաջ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ազատագրեց թուրք _ թաթարական բռնապետին եւ անպմուկ դրաւումէն, որ սկսած էր իսկական վտանգ մը դառնալ Հայաստանի փոքր տարածքին: Սովետահայ պատասխանատուները այս ուղղութեամբ դատապարտելի թուլութիւն ցոյց տուած են ոչ միայն հանդէպ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՆ որ իրենց յանցանքով կորսնցուցինք, եւ ԱՐՑԱԽԻՆ, որ դարձեալ պիտի կորսնցնէինք իրենց յանցանքով, եթէ Ղարաբաղին ինք ոտքի չելլէր եւ Ղարաբաղի կոմիտէն կնդրիտ չցանէր բոլին վրայ, այլ Հայաստանի չատ չրջաններու մէջ անաղմուկ կերպով ազերին դարձած էր ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻԻՆ եւ ուշ կամ կանուխ կրնար մեծ վտանգ ներկայացնել Հայաստանի իսկ հոգային ամբողջականութեան: Թրքական եւ ազերի սահմանին բոլոր տարածքները չրջապատած էին իրենց գիւղերով... հայ կոմունիստներու մեղաւոր անտարբերութեամբ:

Արցախի հերոսները, գործնականին մէջ իրենց նահատակութեամբ, ազատագրեցին Հայաստանն ալ որ ապագր կրնայ հանդիսա սրտով յայտարարել թէ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՄԻԱՋՈՑԼ, ՄԻԱՏԱՐՐ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻԻՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՐԿԻՐՆ է եւ այդ իսկ պատճառով, ստացած է յատուկ ինքնութիւն մը եւ փրաւունքներ, ազգային եւ կրօնական անդաստաններէն ներս, որոնց մասին աւելի վերջ պիտի անդրադառնամ:

Եղեգիսի բարձունքին տիրողը ՍՄԲԱՏԱԲԵՐԴՆ է, ուր անկարելի եղաւ մօտենալ, գետին յորդելուն պատճառով, բայց յայտնի էր որ իր անցեալի փառքէն չատ բան չէր կորսնցուցած, գոնէ հեռուէն դիտուած: Գիւղի մուտքին, պատով չրջապատուած խաչքարերու սիրուն քակ մը կայ ուր կ'ասացուի որ թաղուած է Սմբատ Իշխան: Գիւղի երկրորդ կարեւոր եկեղեցին կեդրոնագմբէթ փոքրիկ գլուխ _ գործոց մըն է, տուներու եռեւ ծածկուած. իսկ ՋՕՐԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ գիւղի ամենաբարձր տեղին վրայ, իր տեսակին մէջ բացառիկ կառոյց մըն է, կազմուած միակ ծածկուած խորանով մը, առանց գմբէթի, առանց վակ երդիքի, այլ ուղղուած թաց տարածութեան մը վրայ, ուր ըստ աւանդութեան, հայոց բանակը կը հաւաքուէր, Ս. Պատարագին ներկայ կ'ըլլար, կը հաղորդուէր, հուսկ կը նետուէր պատերազմի դաշտ:

Եղիշէի յիշատակած Վարդանանց գինուորներու աղօթքը եւ հաղորդութիւնը Աւարայրի դաշտին վրայ, այս լեռնահովիտին մէջ թողած է ժողովրդական աւանդութիւն մը, որուն համաձայն Աւարայրին յաջորդող ազատագրական պատերազմներու վերջին մարտերը, մղուած են այստեղ եւ չրջանին մէջ պահպանուած գերեզմանները, կը վերագրուին այդ մարտերուն մէջ զոհուած մարտիկներուն:

Մինչեւ Եղեգիս բարձրանալ եւ պատմական ՅԱՒԱՍ ՔԱՐԻ ՎԱՆՔը չայցելել պիտի նմանէր աղբիւր երթալ եւ ծարաւ վերադառնալու: Ճիշդ այդպէս եղաւ՝ աղբիւրի եւ չուրի պատճառով ... ոչ մէկ կերպով կարելի էր մօտենալ վանքին... առատ չուրերէն:

(Շար. 11)

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻԱՆ ՁՈՀ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

ԵՒ

ՎՏԱՆԳԸ ՀԱՍԱԾ Է ԿՈԿՈՐԴԻՆ...

ԺԻՐԱՑՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Վստահ եմ՝ հրաչքներու հաւատացողները դեռ կան, թէեւ հրաչքներու դարը վաղուց թողուցած ենք մեր ետին:

Կրկին վերամուտ է: Նոր վերամուտները պիտի չարունակեն հետեւիլ:

Հայ դպրոցը, իւ մասնաւորի Լիբանանի մէջ, հիւանդ է: Ենթակայ՝ լուրջ եւ անհապաղ բժշկութեան տագնապի: Ախտաճանաչումը, ախտաճանաչողները, վերիվերոյ, կը յանգին նոյն եզրակացութիւններուն. կարելի ունինք անհրաժեշտ արմատական լուծումներու, որոնք ըլլալու են ամբողջական եւ հաւաքական ու համատեղ ծրագրաւորումով ու ճիգերով: Պատասխանատու դերակատարները հեռուները փնտռելու չենք: Մեր մէջն են անոնք:

Ա. _ Կրթական պատասխանատու մարմիններ _ Կրթական Յանձնախումբ, Ուսումնական Խորհուրդ, Կրթական մարմին կոչուին անոնք թէ այլապէս: Ուշադիր ըլլալու է, որ այս մարմիններուն անդամները ըլլան ատակ, ըլլան գիտակ կրթական հարցերու, թէկուզ եթէ մասնագիտութեամբ պատկանած ըլլան տարբեր բնագաւառներու: Այս պարագան աւանելութիւն համարելու է եւ ոչ թէ՝ անպատեհութիւն:

Բ. –Տնօրէնութիւններ _ տնօրէններու ընտրութիւնը կատարել անաչառութեամբ: Ցարմարագոյն թեկնածուները, գինուած համապատասխան վկայականներով ու կրթական _ վարչագիտական կարողութիւններով: Հաւատացական, թաղային ու զարտուղի մտայնութիւններ ու հաշիւներ անտեսելով ու արհամարհելով:

Գ. _ Ուսուցիչներ _ ուսուցչական կազմերը ենթարկել անհրաժեշտ վերաւորակաւորման, սեմինարներու, գիտաժողովներու եւ մասնագէտ մանկավարժներու առաջնութեամբ: Պետական նորադոյն որոշումները կը պարտադրեն, որ բոլոր մակարդակի դաստիարակները, կրթական մշակները ունենան պահանջուած մակարդակով ուսում, համալսարանական համապատասխան վկայական եւ ուսուցման յատուկ վկայագիր: Ուստի, հայկական վարժարաններու պատկան մարմինները, առաջին հերթին, առաջնորդուելու են այս մտահոգութիւններով եւ պարտադրանքներով: Արհեստավարժ ուսուցիչին տրուելու է առաջնահերթութիւնը, անկէ պահանջելով առաւելագոյնը, նուիրումն ու աշխուժութիւնը:

Դ. _ Հայկական վարժարաններու վերամիաւորում, միացում _ նոյն չարանութեան, կազմակերպութեան, ուղղութեան պատկանող վարժարանները համախմբել, միաւորել, առաջքը առնելու համար անհարկի նիւթական մախսումներու եւ անհաչիւ վատնումներու: Անչուշտ որ այս պարագան պիտի ենթադրէ ուսուցչական կազմերու սեղմում: Անհրաժեշտ քայլ մը այս մկկը, որ հատնաբար պիտի պահանջէ «զոհեր»: Այդ զոհողութիւնը կատարելու է: Քաջ որոշումով, սակայն լուրջ եւ առարկայական մօտեցումով, որպէսզի փորձառու եւ ատակ կրթական մշակներ զոհ չերթան ոչ _ կրթական մտահոգութիւններու եւ վարչական կողմնակալ կարգադրութիւններու:

Այստեղ, վակազիծ մը բանալով, կ'արժէ անդրադառնալ պարագայի մը, որ յաճախ կ'անտեսուի եւ մնայուն կերպով կ'անդիտակցուի դրեթէ բոլորին կողմէ:

Ուսուցիչը, հինէն եկող աւանդութիւն դարձած սովորութեամբ, կը նկատուի հասարակութեան «աղքատ ազգական»: Անճիշդ կեցուածք եւ ըմբռնում է այս մկկը, յատկապէս ներկայ ժամանակներուն: Մինչեւ 70_ական եւ 80_ական թուականներու սկիզբը, լիբանանեան ընկերութեան ողնաշարը կը նկատուէր միջին դասակարգը, իր անտեսական ապրուստի ներկայութեամբ եւ վայելած նիւթական բարւոք վիճակով: Այսօր, այդ միջին դասակարգը, իր անտեսական ապրուստի ներկայութեամբ եւ վայելած նիւթական բարւոք վիճակով: Այսօր, այդ միջին

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Գերմանիոյ մէջ դպրոցներու կրօնական դասաւանդութեանց մաս կը կազմէ նաեւ ծանօթանալ տարբեր յարանուանութեանց եկեղեցիներուն եւ անոնց հաւատքի մանրամասնութեանց:

Այս ծիրէն ներս, Լայփցիկէն քաղաքի Ալպէր Շվայցէր դպրոցի 11-րդ դասարանի աշակերտները Յուլիս 9-ին այցելեցին Կէօթինկէնի հայկական Ս. Խաչ եկեղեցին: Աշակերտները ընդունուեցան եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Արմաշ Աբգ. Նալպանտեանի, վարչութեան ատենապետ ՊՊ. Յակոբ Աւետիքեանի եւ Վարդգէս Պիպէռճեանի կողմէ: Արմաշ Աբգ. ընդարձակ բացատրութիւններ տուաւ աշակերտներուն Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան կարեւոր դրուագներուն, ինչպէս նաեւ ծիսական առարկաներու մասին: Հայ եկեղեցւոյ եւ չրջանի դպրոցներու միջեւ յարաբերութիւններն ու համագործակցութիւնը կը նպաստեն երկու ժողովուրդներուն իրարու աւելի մօտէն ծանօթանալուն:

• Յուլիս 27-ին տեղի ունեցաւ Գերմանահայոց Կեդր. Խորհուրդի եւ Գերմանիոյ Հայ Ակադեմականներու Միութեան կողմէ կազմակերպուած հայ մանուկներու ճամբարի փակումը: Փակումին ներկայ էին Գերմանահայոց առաջնորդ՝ Գարեգին Սրբ. Պէքճեան, Կեդր. Խորհուրդի ատենապետ Պ. Շաւարշ Յովսեփեան, Ակադեմականներու Միութեան ատենապետը եւ անդամները, երախաներու ծնողքները:

Ճամբարի մէջ կը հանգստանային չուրջ 40 հայ երախաներ, որոնք իրենց հանգիստի ժամանակը կ'օգտագործէին Հայոց լեզուի, պատմութեան, կրօնքի, հայկական երգի ու պարի ուսուցմամբ: Մէկ շաբթուան ընթացքին անոնք ունեցան հետաքրքիր առիթ մը ծանօթանալու մէկը միւսի հետ, բարեկամական կապեր ստեղծելու եւ ամենակարեւորը՝ իրենք զիրենք հայ զգալու:

Երախաները պատրաստած էին կարճ հանդէս մը, որու ընթացքին անոնք ուրախացուցին հիւրերն ու իրենց ծնողքները, մէկ շաբթուան մէջ պատրաստուած ճամբարին մէջ անոնց ձեռք ձգած արտասանութիւններով, երգերով եւ պարերով: Հանդէսի աւարտին, ճամբարին մէջ կազմակերպուած մրցումներուն յաղթած երախաները գովասանագրեր եւ փոքրիկ նուէրներ ստացան:

Հուսկ բանքով հանդէս եկաւ առաջնորդը, որ իր հայրական սիրոյ խօսքը ուղղեց ներկաներուն, չնորհաւորելով ճամբարին մէջ անոնց ձեռք ձգած արդիւնքներուն համար, մաղթելով որ յաջորդ տարիներուն նմանատիպ ճամբարներուն մասնակցող հայորդիներուն թիւը աճի:

• Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28-ին, Գերմանիոյ Վուփէրթալ քաղաքին մէջ հիմը դրուեցաւ «Արմին Թ. Վէկնէր Ընկերակցութեան»: Հիմնադիր ժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերին Արմին Թ. Վէկնէրի երկու զաւակները եւ թոռը, ինչպէս նաեւ «Արմին Թ. Վէկնէր Ընկերային Շրջանակը»: Հիմնադիր այս ժողովի ընթացքին քննարկուեցաւ եւ հաստատուեցաւ ընկերակցութեան կանոնադրութիւնը եւ ընտրուեցան անոր վարչական եւ հաշուեքննիչ մարմինները: Ուրախութեամբ կարելի է յիշել որ վերոյիշեալ մարմիններուն մէջ ընտրուած են Պէրլինի Հայ եկեղեցական համայնքէն Պ. Համօ Պետրոսեան եւ Թեմական Խորհուրդի ատենապետ՝ տոքթ. Սարգիս Քէհեաեան:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, Վուփէրթալի Թաարոնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ նորակազմ «Արմին Թ. Վէկնէր Ընկերակցութեան» հիմնադրման պաշտօնական հանդիսութիւնը, որուն ներկայ էր գերման եւ հայ ընտրեալ բազմութիւն մը: Պաշտօնական խօսքերու կողքին տեղի ունեցած գեղարուեստական յայտադրին մասնակցեցաւ նաեւ Տիկին Մելինէ Փափազեան (ալթօ): Օրան հանդիսավարն էր Գրիգոր Մելիքեան (դերասան):

• Հոկտեմբեր 9-ին, Առաջնորդարանին մէջ Գարեգին Սրբ. ընդունեցաւ այցելութիւնը կերհարտ Տունքէրի, որ Նորթրայն-Վէսթֆալիայի Աւետարանական եկեղեցւոյ նոր նշանակուած միջեկեղեցական ներկայացուցիչն է:

Պատուելի Տունքէր իր տարի Թուրքիոյ մէջ ապրող Գերմանացիներու հոգեւոր ծառայութենէն առք վերադարձած էր Գերմանիա իր նոր պաշտօնին եւ Առաջնորդարան իր այցելութեամբ ներկայացուց վինքզինքը առաջարկելով Հայ եկեղեցւոյ հետ սերտ համագործակցութիւն:

Յետ նուէրներու փոխանակութեան, Գարեգին Սրբ. իր գոհունակութիւնը յայտնեց, չնորհաւորեց եւ յաջողութիւն մաղթեց պատուելիին:

• Հոկտեմբեր 10-ին Առաջնորդը ընկերակցութեամբ Առաջնորդարանի Մշակութային Յանձնախումբի պատասխանատու Տիկին Սէնտի Էրտողանի այցելեց Ուրզուլա Շուլց - Տորնպուրկի ցուցահանդէսը, որ կազմակերպուած էր Քէօլնի Վէրներ Քլայն կալէրիին մէջ:

Գերմանացի նկարչուհին Հայաստան կատարած իր բազմաթիւ այցելութիւններու ընթացքին նկատած էր որ տարբեր քաղաք ու գիւղերու մէջ ինքնատիպ են հանրակառքի կանգառները: Այս կանգառներու արուեստագիտական աչքով առնուած լուսանկարներէն ցուցահանդէսը հետաքրքրական էր ոչ միայն Հայերու, այլ նաեւ բազմաթիւ Գերմանացիներու համար, որոնք մեծ թիւով եկած էին ներկայ գտնուելու:

• Հոկտեմբեր 11-ին Առաջնորդը ընդունեցաւ այցելութիւնը Հայաստանի երկու գործարարներու՝ Սոկրատ Մկրտիչեան եւ Արմէն Մարտիրոսեանի, որոնք եկած էին մասնակցելու Ֆրանքֆուրթի գիրքերու միջազգային տօնավաճառին:

Յարգելի հիւրերը ներկայացուցին իրենց հրատարակութիւնները, որոնք մասնաւորապէս ուղղուած են երախաներու եւ երիտասարդներու հայեցի դաստիարակութեան, ինչպէս նաեւ հայ ուսուցիչներու եւ ծնողներու համար դաստիարակչական ուղիղ մեթոտներու:

Հրատարակութեանց մաս կը կազմեն արեւելահայերէն եւ դասական ուղղագրութեամբ պատրաստուած դասագիրքեր, ուղեցոյցներ, հոգեբանութեան եւ բարոյագիտութեան նիւթերով պատրաստուած բազմաթիւ հրատարակութիւններ: Զոյգ գործարարները ծրագրեր մշակած են նաեւ սփիւռքեան համայնքներու հետ յարաբերութիւններ մշակելով Հայաստանի մէջ կազմակերպել ուսուցիչներու եւ աշակերտներու ամառնային դասընթացքներ:

• Հոկտեմբեր 14-ին Առաջնորդ Գարեգին Սրբ. ընկերակցութեամբ մարկաւագներ՝ Գրիգոր Մարտիկեանի ու Վիգէն Շիրվանեանի այցելեց Ֆրանքֆուրթ-Էնգլհարտի իր 7 անուն կալէրին, ուր կը ցուցադրուէին Թէնիզ Ալթի նկարները:

Տէնիզ զաւակն է Ալիխան Ալթի, որ վերջերս մօտէն հետաքրքրուելով իր արմատներով, վերադարձած է Հայութեան: Ինք Սեւ Ծովու չրջանին մէջ որպէս Համշէնցի ծնած էր, եւ մինչեւ վերջերս ինքզինքը կը նկատէր Թուրք: Համշէնցիներու հայկական ծագման մասին տեղեկանալէ ետք այս նիւթով պերմանէրէն լեզուով թէզ մը պատրաստած է համալսարանին մէջ, որ նաեւ թարգմանուած ու հրատարակուած է յունարէն:

Ալիխան, որ Թուրքիոյ այժմու փոխ-վարչապետ Մէսութ Եըլմազի ազգականն է, իր հրատարակութեամբ բաւական աղմուկ յարուցած է իր ազգական չրջանակին մէջ:

Իր գալուին՝ Տէնիզի մեծադիր բոլոր նկարները կը ներկայացնեն Հայկական Եղեռնը եւ անոր տարբեր հանգրուանները:

• Գարեգին Սրբ. Հոկտեմբեր 17-ին ներկայ գտնուեցաւ Նատէ Պրաունշվայկի քաղաքապետարանին մէջ տեղի ունեցած Եղեռնի Յուշարձանի մը բացման հանդիսութեան: Յուշարձանը կը պատկանի նոյն քաղաքին մէջ երկրորդ համաչխարհային պատերազմի ընթացքին աքսորուած եւ ոչնչացուցած Գնչուներուն, որոնք վեց հարիւր տարուան ներկայութիւն մը ունէին յիշեալ վայրին մէջ:

Յուշարձանի մնայուն վայրը պիտի ըլլայ քաղաքապետարանի չէնքը: Զայն պատրաստողն է Պրաունշվայկ ապրող Յովհաննէս Թօփեօլու անուն նկարիչը, որ նախկին Սեբաստահայ եւ Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի աշակերտներէն եղած է:

Գարեգին Սրբ. Գերմանիոյ Գնչուներու կեդրոնական Խորհուրդի նախագահ Պէօհմէրլին, ինչպէս նաեւ քաղաքապետ Տոքթոր Հոֆման ու Շրջանային Խորհուրդի նախագահ Տոքթոր Աքսէլ Սայփային յայտնեց իր գոհունակութիւնը, որ յաջողած էին մասամբ դարմանել տուժած ժողովուրդի մը ցաւը, յոյս յայտնելով որ օր մը նաեւ յաջողի Հայոց Եղեռնի ցաւը դարմանել:

ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, 2002, Հոկտեմբեր 22

ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐ

ԿԱՐՕ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Կարօ Քէշիշեանի լուսանկարները կը ցուցադրուին մինչեւ Նոյ. 16, Վենետիկ (Ca' Zenobio):

Արուեստագէտը ծնած է Վառնա (Պուլկարիա) 1946-ին: 1976-ին արժանացած է Օաեսայի Ֆոթօմարինա 76 միջազգային ցուցահանդէսի ոսկեայ մետալին: Ցետագային մասնակցած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներու Գերմանիա, Ֆրանսա, Անգլիա, Զուիցերիա, Թուրքիա, Ֆինլանտա, Ռումանիա, Դանիա, Ճափոն, Միացեալ Նահանգներ: Այս անգամ կը ներկայացնէ 100 լուսանկարներ 1977-էն ցայսօր:

Ցուցահանդէսին առթիւ, լոյս տեսած է գեղեցիկ քաթալոգ մը, որու յառաջաբանը գրած է Սերճիօ Փոճխանելլա:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԷՄՊՐԻՃԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 12-ին, Օնթարիոյ Ս. Նշան եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կազմակերպած տարեկան ճաշը, այս տարի տեղի ունեցած է ի պատիւ Կոմիտաս Քհնյ. Փանոսեանի, որպէս բարի գալուստի եւ ծանօթացման առիթ: Օրուան հանդիսավարը եղած է Պօղոս Ճապրայեան, որ բարի գալուստի խօսքէն ետք, անդրադարձած է ձեռնարկին նպատակին: Ապա, Յակոբ Ճանպազեան հրաւիրուած է ներկայացնելու Կոմիտաս քահանան Խօսք առած է հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Եզեկէլ Թիթիզեան, որու յաջորդած են Ժիրայր Կարպուչեան, Կարօ Փաստաճեան (Գանատայի Ազգային վարչութիւն) որոնք եւս բարի գալուստ մաղթած են նոր Հոգեւոր Հովիւին:

*
**

ԼԱԻԱԼԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնեկեղեցի Համալիրը ուխտագնացութեան վայրի վերածուած է Սեպտեմբեր 28-ին, ուր բազմութիւնը հաւաքուած է մասնակցելու համար կիլրակնամուտքի արարողութեան, Մատաղի օրհնութեան եւ խրախճանքի երեկոյթին: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, ներկաները հաւաքուած են տաղաւարին տակ եւ Խաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեան խօսած է Ս. Գէորգի տօնակատարութեան մասին: Օրուան հանդիսավարը Մեսրոպ Պերեճլեան բեմ հրաւիրած է գեղարուեստական բաժնի մասնակիցները: Խօսք առած է Ռուբէն Յակոբեան եւ յաջողութիւն մաղթած բոլորին:

Ցուշարձանը կը պատկանի նոյն քաղաքին մէջ երկրորդ համաչխարհային պատերազմի ընթացքին աքսորուած եւ ոչնչացուցած Գնչուներուն, որոնք վեց հարիւր տարուան ներկայութիւն մը ունէին յիշեալ վայրին մէջ:

Ցուշարձանի մնայուն վայրը պիտի ըլլայ քաղաքապետարանի չէնքը: Զայն պատրաստողն է Պրաունշվայկ ապրող Յովհաննէս Թօփեօլու անուն նկարիչը, որ նախկին Սեբաստահայ եւ Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի աշակերտներէն եղած է:

Գարեգին Սրբ. Գերմանիոյ Գնչուներու կեդրոնական Խորհուրդի նախագահ Պէօհմէրլին, ինչպէս նաեւ քաղաքապետ Տոքթոր Հոֆման ու Շրջանային Խորհուրդի նախագահ Տոքթոր Աքսէլ Սայփային յայտնեց իր գոհունակութիւնը, որ յաջողած էին մասամբ դարմանել տուժած ժողովուրդի մը ցաւը, յոյս յայտնելով որ օր մը նաեւ յաջողի Հայոց եղեռնի ցաւը դարմանել:

ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, 2002, Հոկտեմբեր 22

դասակարգը անհետացած է: Պաշտօնեան, որ եղեկ միջին դասակարգին մաս կը կազմէր, աղքատացած է, ինչպէս մանր առեւտրականներու, խանութպաններու եւ միջակ կարողութեան տէր այլ մասնագիտութիւն ունեցող անձերու հըսկայ բանակ մը: Այսօր, հաւատաք կամ ոչ, ուսուցիչը եկած է գրաւելու անհետացած միջին դասակարգին տեղը:

1996 թուականէն ի վեր, Լիբանանի տարածքին աշխատավարձի ոչ մէկ յաւելում կատարուած է պետութեան կողմէ: Ուսուցիչներու պարագային, ցըշդեմ, չարունակուած է երկու տարին անգամ մը աստիճանի (էշըլոն) յաւելում մը, որ 50 - 100 հազար լ. ոսկիի սահմաններուն մէջ կը տարուբերի: Ի դէպ, կրթական նախարարութեան անօրինուած, ուսուցչական ասպարէզը ընդգրկող իւրաքանչիւր անձ, կը վճարուի ըստ վըկայականի, պաշտօնապէս ճչդուած սահկերով, որոնք մերօրեայ չափանիշներով, արհամարհելի չեն երբէք: Օրինակ մը տուած ըլլալու համար՝ ուսուցիչ մը, որ համալսարանական վկայական ունի (B.A. կամ B.S.), առաւել ուսուցման յատուկ վկայագիր (normal diploma) որպէս սկզբնական աշխատավարձ կը ստանայ չուրջ 600 ամերիկեան տոլար: Զմոռնալ որ պաշտօնական նուազագոյն աշխատավարձն է 200 ամերիկեան տոլար: Տակաւին, աշխատանքի աւարտի հատուցումի դիծով, ծառայութեան առաջին տասը տարիներուն յայորդող քանամեակը երկուքով կը բազմապատկուի, իսկ երրորդ տասնամեակէն անդին՝ երեքով: Այսինքն՝ ուսուցչական ասպարէզի մէջ քառասուն տարի ծառայողի մը վերջնական հատուցումը կ'ըլլայ վերջին տարուան աշխատավարձը՝ բազմապատկուած 80-ով: Այս պարագան յատուկ է միայն ուսուցչական ասպարէզ ընդգրկողներուն:

Առարկողներ կրնան ըլլալ, թէ կարզ մը վարժարաններ, կրթական մչակնութիւնը աշխատավարձը վճարելու ի վիճակի չեն, մինչեւ իսկ անցնող կրթական տարեշրջանին բազմաթիւ ուսուցիչներ երբէք չեն վճարուած: Առանք պարագաներ են, որոնք կ'իյնան տնտեսական սուր տագնապին տակ գտնուող հասարակութիւններու ծիրին մէջ: Մինչդեռ վերեւ տրուած բացատրութիւնը եւ յատկացումը կը վերաբերի բնական պայմաններու մէջ գործող վարժարաններուն: Իսկ միւսներուն պարագային՝ չվճարուող ուսուցիչներ կը չարունակեն պահել իրենց իրաւունքները:

Եթէ փակագիծը քիչ մը երկարեցաւ, այդ մէկը եղաւ գիտակցաբար, չեչտելու համար երեւոյթը:

Ե. - Ծնողք - աշակերտ առընչութիւնը հայ դպրոցին հետ - ճիշդ չհնայել՝ հայ ծնողներն ու աշակերտները կապուած պահելու հայ դպրոցին: Նախապէս խօսուեցաւ հայ դպրոցէն դէպի պետական դպրոց եւ օտար, ոչ - հայկական դպրոց արտահոսքին մասին: Ուշադիր ըլլալ, վերջեցնել հայ աշակերտը, նմանապէս՝ ծնողքը: Հայ դպրոցին իրագործած կըրթական պետական ծրագրին առընթեր, հայերէն լեզուով դասաւանդուող նիւթերը ծրագրել ու դասաւանդել այնպիսի ոճով ու եղանակով, որ անոնք յաւելեալ ու անտեղի բեռի չվերածուին: Այդպիսով ալ կատարեն ակնկալուած հայեցի դաստիարակութեան ծառայութիւնը:

Հայ ծնողներն ու աշակերտները հայկական վարժարաններէ ներս պահելու հիմնահարցը կը կայանայ յատկապէս անոնց նիւթա - տնտեսական վիճակին որուած լուծումէն: Վերադառնալ 1980-ական թուականներու երկրորդ կէսին որդեգրուած լոզունգին. «նիւթական պատճառներով ոչ մէկ հայ աշակերտ դուրս ձգել հայկական վարժարանէ»:

Իսկ ինչպէ՞ս ապահովել նիւթական կարիքները հայ դպրոցին: Այս հարցին արձարծումին կը յաջորդէ անմիջական ակնկալութիւն մը. արտաքին օժանդակութիւն, որուն հասցէն հեռուները կը փնտռենք՝ ովկիանոսի ափերուն կամ ովկիանոսէն անդին:

Մինչդեռ, այդ մէկը նախ եւ առաջ փնտռելու ենք մեր մէջ, այստե՛ղ: Եւ պիտի յայտնաբերենք այնպիսի՛ հրաշալի աղբիւրներ:

Այս պարագային, լիբանանահայութեան հոգեւոր պետերու նախաձեռնութեամբ ստեղծուելու է յատուկ մարմին մը, կրթական ու տնտեսական անաչառ մասնագէտներէ բաղկացած: Ցայտարարելու է «պատերազմական վիճակ»: Լուծումներ, որքան ալ դառն երբեմն, պարտադրուելու են...:

Այլապէս՝ վտանգը հասած է կոկորդին, տեսանելի եւ անտեսանելի մատիլներ կը վորձեն խեղդամահ ընել հիւանդը:

Այլապէս՝ արդէն ուշ ենք, իսկ վաղն՝ երբեք զոյութիւն չունենար...:

Ժ. Դ.

(Վերջ)

(Շար. Ա. Էջէ)

պատահանի: Ու երկարօրէն կը պաշտպանէ Թուրքիոյ դատը:

***

«Մոնտ» ալ, երկու յաջորդական օրե_րով (Նոյեմբեր 2 եւ 3/4) կը զբաղէր Թուրքիայով:

Նոյեմբեր 3_ին Մշակոյթի նուիրուած էջին մէջ, Նիքոլա Շըվիրոն յօդուած մը սորարգրած է, որու խորագիրն է՝ «Ազատութեան հով մը կը փչէ Թուրքիոյ երաժշտութիւններուն վրայ» ու վկայու_թեան կը բերէ Սեզէն Աքսուի յայտա_րարութիւնը. «Հայերէն եւ Քրքերէն երգեցինք եւ ինչպէս կը տեսնէք Թուր_քիա միշտ կեցած է, կտոր կտոր չեղաւ»:

Նոյն թիւին մէջ, Նիքոլ Փոփ յօդուած մը սորարգրած է, նուիրուած Թրքական Ֆիլհարմոնիային, ուր յոյս մը ծագած է որ այս ընտրութիւնը կրնայ թոյլ տալ որ էջ մը դառնայ եւ վերջ տրուի 15 տարի_ներու հակամարտութեան:

Յօդուած մըն ալ կայ Կիպրոսի հարցին նուիրուած: Հոն կը չեշտուի որ Թուրքիոյ յետագայ դեկավարներուն համար, Կիպ_րոս եւրոպական առաջին փորձաքարն է:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐՄՏՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 1 / 4)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ _ Հ. ԱԼԻԵԻ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կը նախատեսուի Նոյեմբերի ընթացքին Հայաստանի ու Ադրբէջանի նախագահ_ներու նոր հանդիպում մը: Անոր կը նա_խորդէ երկու նախագահներուն անձնա_կան ներկայացուցիչներուն Թ. Մար_դարեանի ու Ս. Ազիմովի հանդիպումը Եւրոպա _ Ատլանտեան գործակցութեան խորհուրդին վեհաժողովէն առաջ: Ար_տաքին գործերու նախարար Վ. Օսկան_եան ըսած է թէ ներկայացուցիչներու հանդիպումը Ղարաբաղի հարցին լուծու_մի չընթանալին մէջ նորութիւն չի կրնար արձանագրել, ընթացիկ հանդիպում է: Վ. Օսկանեան կարեւոր նկատած է այն որ Ադրբէջան հարցը ռազմական ճամբով լուծելու միտում չունենայ:

***

ՆՈՐՕՐԻՆԱԿ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻ՞ՒՆ

«Առաւօտ» օրաթերթի Հոկտեմբեր 31_ի համարով տպագրանակէն ոչ մէկ թիւ հա_սած է ընթերցողներուն: Վարչապետ Ա. Մարզարեան հրահանգած է երեւոյթին պատասխանատուներն ու պատճառները պարզել. թերթին բաշխումի գործը ըս_տանձնած Հայմամուլ գործակալութեան տնօրէնը առաքումի բաժնի պատասխա_նատուին պաշտօնին վերջ տուած է, յան_գուցը նկատելով գայն: Բաժանորդա_գրութեան ու առաքման բաժնի փոխ_տնօրէնն ալ խիստ դիտողութիւն ստա_ցած է, անհրաժեշտ հսկողութիւնը չկա_տարելու մեղադրանքով:

«Առաւօտ»ը հինգ հազար տպաքանակ ունի:

***

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբին Ֆրանսացի նոր նա_խագահն է Հանրի Ժադոլան: Ան Նոյեմ_բեր 1_ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի, յետոյ նաեւ Արտաքին գոր_ծերու նախագահ Վ. Օսկանեանի կողմէ: Հանդիպումներուն գլխաւոր նիւթը եղած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումի ըն_թացքը:

***

ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ԲԱՔՈՒ _ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ _ ԲԱՔՈՒ ՃԱՄԲԱՆ

Իրանեւադրբէջանական միկառավա_րական հերթական նիստին համաձայնա_գիր ստորագրուած է Իրանէն անցքով Բաքու _ Նախիջեւան _ Բաքու ակոսուղին քաշելու: Իրան առաջարկած է այցագրի պարզացուած համակարգ կիրարկել եւ Իրան մուտքի այցագրին համար Նախիջե_ւանցիներէն պահանջել 5 տոլար, միւս երկիրներու քաղաքացիներէն 40 տոլար:

***

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԿՈՂՄԷ ՇԻՆՈՒԱԾ ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲԱՑ

Վերջերս չինութիւնը ատարած ու դործածութեան բացուած են Սիւնիքի մարզին մէջ երկու ճամբաներ որոնք յանձնարարուած էին «Հայաստան» հիմ_նադրամին: Առաջինը կապան _ Շիկահող 22 քիլոմեթրնոց կառուցին է, երկրորդը Ինձորեակ գիւղի կեդրոնական փողոցը որ 280 մեթր երկարութիւն ունի:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի (Սէն Ժէրման) Ջաւա Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10_ին Թաղիս Ս. Սահակ _ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

INFORMATIONS CULTURELLES

C D C A
Comité de **D**éfense de la **C**ause **A**rménienne

« A R A R A T »

Projection — Débat
Génocide, identité et politique

Vendredi 8 novembre

— **17h** : Projection du film;
— **19h** : Pause-buffet;
— **20h** : Conférence-Débat avec la participation de **Janine Altounian, Yves Ternon, Alfred M. de Zayas.**

à l'**Institut LUMIERE**
25, rue du Premier Film — Lyon 8e

—— Entrée libre ——

Inscriptions :
par mail, télécopie ou téléphone :
e-mail: cdca_lyon@yahoo.fr
fax: 04 78 26 45 10 / tél.: 04 78 26 28 71

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀԱՆԳԻՍՏԻ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋ ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչը կը հրաւի_րէ իր բոլոր բարեկամները ընտանեօք, 3 հաճելի օրեր անցընելու ծիւրայի լեռ_ներուն վրայ ծուարած իր կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 9, 10, 11:

Եկէք վայելելու լեռնային հրաշալի բնութիւնը, ընկերային հաճելի պահեր եւ հայկական համեղ ճաշերը:

Մասնակցութեան սակն է 70 Եւրօ, ճամբորդութեան, կեցութեան եւ ճաշե_րուն համար:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝_ Ալիսին՝ 04 74 85 29 75 թիւով, կամ՝ Սերվարդին՝ 04 78 49 28 87 թիւով, մին_չեւ Նոյեմբեր 3:

ԹԷՆԻՍ

Պէրսիի մրցաշարքը վերջ գտաւ ռուս Սաֆինի յաղթանակով աւստրալիացի Հէ_ուիթի դէմ՝ 7–6 (7/4), 6–0, 6–4: Նա_խապէս, քառորդ աւարտականին, Աղա_սի պարտուած էր սպանացի Մոյայէ 4–6, 4–6:

EN PRELUDE AU 3e PHONETHON
DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

REUNION D'INFORMATION SUR LA ROUTE DORSALE DU KARABAGH

le jeudi 7 novembre à 20 heures

Dans la salle de la Cathédrale arménienne
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

PROJECTION D'UN DOCUMENTAIRE INEDIT
SUR LE DEVELOPPEMENT SOCIO-ECONOMIQUE DU KARABAGH

Interventions de BEDROS TERZIAN et MICHEL PAZOUMIAN
(entrée libre)

Adressez vos dons dès maintenant en composant le :

N° Vert 0800 805 805
Appel gratuit

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը

կը պարզեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մաս_նակցին՝

Հայաշի Շէէօ _ *Սոփրանօ*
Մարիա Օբի _ *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մաս_նակցելու յարդանքի երեկոյթին:

***

ՁԱՋԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱԻԻԹԵԱՆ

Ռումանիայէն

Դաշնակ եւ սրինդ

կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16–ին
Փարիզի 9–րդ թաղամասի քաղաք_ապետարանի Ռոսինի սրահը

6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Մուտքերու մասնակցութիւն:

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ԵՒ ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Իսիի եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ կը վերսկսին վերոյիշեալ դասընթացքները 4_է 14 տարեկան աշա_կերտ _ աշակերտուհիներու համար, Չո_րեքշաբթի օրերը, ժամը 9_էն 12·30:

Վերաբացում Չորեքշաբթի օր, Նոյեմ_բեր 6_ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանճնախումբը
« Լ Ո Ի Ս Ա Ի Ո Ր Չ Ի
Լ Ո Ա Ր Ա Ն »
Հանդիպումներու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
որուն Գ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13, ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զրպաշեան» *սրահին մէջ*
339, Աւրնիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

UGAB - MARSEILLE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet —
13009 Marseille
Tél. : 04 91 22 10 45

Jeudi 7 novembre
à 20 heures 30

Récital de violon et piano

avec

SATENIK KHOURDOIAN (violon)
Elève de Maître JEAN TER-MERGUERIAN

SARKIS PALOYAN (piano)
Directeur de l'Ecole Nationale de Musique de Toulon

Programme :
Bach — Brahms — Corelli — Paganini — Ysaye

Participation aux frais :
Adultes: 10 euros/Etudiants: 5 euros

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6
MERCREDI
6 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻԾ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 ուրօ — վեցամսեայ : 122 ուրօ
Արտասահման : Տար· 270 ուրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 ուրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 ուրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·551

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.551

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 4 / 5)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

Նոյեմբեր 2–ին Հայաստանի ժողովրդական կուսակցութեան համագումարը որոշած է յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրել կուսակցութեան ղեկավար Սաթենիկ Դեմիրճեանը: Այս առաջադրութեամբ ընդդիմութեան 16 կազմակերպութիւն է որ սեփական թեկնածու կը ներկայացնէ. նախապէս ալ Ազգային միաբանութիւն կուսակցութեան համագումարը որոշած էր իր ղեկավար Արտաշէս Գեղամեանի թեկնածութիւնը:

Նոր առաջադրուած թեկնածուն ելոյթ ունենալով ըսած է թէ կուսակցութիւնը պիտի առաջնորդուի Կարէն Դեմիրճեանի այն խօսքերով որ ոչ մէկ անհատ, ոչ մէկ կուսակցութիւն առանձին կրնայ երկիրը գտնուած վիճակէն դուրս բերել. այդ առումով է որ ժողովրդական կուսակցութիւնը մաս կը կազմէ 16–ի խումբին: Իրմէ եռք խօսք առած են նոյն խումբին մասնակից համայնավար, Հանրապետութիւն, Դեմոկրատական, Ազգային ժողովրդավար կուսակցութիւններու եւ Ազգային ժողովրդավարական Միութեան, Սահմանադրական Իրաւունք Միութեան ներկայացուցիչները:

*
**

Մ· ԿԱՍԵԱՆՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի վարչապետը Մ. Կասեանով Նոյեմբեր 4–ին հասած է Երեւան, տնտեսական չարք մը փաստաթուղթեր ստորագրելու: Նախապահ Վլադիմիր Պուտին յայտարարած է այդ առթիւ թէ կասեանով պէտք է վերջակէտ դնէ Ռուսաստանի պարտքին փոխարէն հայկական ձեռնարկութիւններու մաս մը բաժնեթուղթերուն փոխանցումին մասին տարիէ մը ի վեր տարուած աշխատանքին: Ասկէ զատ, Մոսկուայի մէջ կ'ընդգծուի ռուսեւհայկական յարաբերութիւններու ռազմավարական դաշնակցային բնոյթը: Առեւտրատնտեսական կապերը կը զարգանան, երկու երկիրներու միջեւ ապրանքի շրջանառութեան քանակը հասած է 56.6 միլիոն տոլարի որ անբաւարար կը նկատուի:

*
**

Մ· ՊՈՃՈՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Նոյեմբեր 4–ի նիստին ենթական չարունակած է վկայութիւն տալ: 1971ին գործակցած է Ծորհրդային Միութեան արտաքին հետախուզութեան մարմիններուն հետ, 1994 – 1995 եղած է «Ազգ» օրաթերթին Թուրքիոյ հարցերու մեկնաբանը, յետոյ սկսած է աշխատակցիլ «Հայաստանի հանրապետութիւն» թերթին: Մ. Պոճոլեան ըսած է թէ որպէս թարգման ընկերացած է Հայաստան այցելող թուրք լրագրողներու, քանի մը յղուած ղրկած է Թրքական մամուլին, գործակցած նաեւ «Անատոլու» գործակալութեան հետ:

1998–ին եւ 1999–ին մերժած է կրկին Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ աշխատելու առաջարկները, այն պատճառով որ պինդը նոյն նախարարութենէն անհիմն կասկածներով հեռացուցած էին:

*
**

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Նոյեմբեր 1-2–ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ Գարեգին Բ·ի նախագահութեամբ դումարուած է Գերագոյն Հոգեւոր Ծորհուրդի հերթական ժողովը: Քննութեան առնուած է Ս. Էջմիածնի 1700 ամեակի ծրագիրը: Այդ շրջանակին մէջ նախատեսուած են ուխտաղնացութիւններ, եկեղեցական եւ թեմական ներկայացուցչական հաւաքոյթներ, պիտաժողովներ, հրատարակութիւններ:

Քննարկուած են նաեւ եկեղեցական կեանքի վերակազմակերպումին հարցերը: Կարեւոր նկատուած է ծխական համայնքներու կազմակերպումը, եկեղեցական նոր սերունդի պատրաստութիւնը, եկեղեցական չինարարութիւնը, ընկերային ծրագիրներու իրականացումը:

Ժողովին մասնակցած է «Հայաստան» հիմնադրամին գործադիր տնօրէնը Վահան Տէր – Ղեւոնդեան որ ներկայացուցած է տարուան աշխատանքը:

Մասնակիցներուն տեղեկացուած է որ Գարեգին Բ. Նոյեմբեր 10-28 Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա հովուապետական այց մը կը կատարէ:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Հոկտեմբեր 27»ի դատի Նոյեմբեր 4–ի նիստին վկայութիւնները ունկնդրուած են երեսփոխաններ Յակոբ Յակոբեանի (Երեւան), Յակոբ Յակոբեանի (Գեղարքունիքի մարզ) եւ Պարոյր Կարապետեանի: Ց. Յակոբեան (Երեւան) իր վկայութեան մէջ ըսած է թէ կրակոցներու ժամանակ այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ անոնք այլ պետութենէ մարդիկ են: Ան աւելցուցած է նաեւ որ պահ մը յայտնած է կարգ մը այլ երեսփոխաններու հետ դուրս ելլել դահլիճէն ու երթալ իր կառքէն առնել այն դէնքը զոր քանի մը օր է իր հետ կը կրէր, քանի որ դէպքին նախորդող օրերուն չգուշներ կային թէ Նոյեմբերեանի հատուածէն Զէյթէններ Հայաստան թափանցած են. երեսփոխանը ըսած է որ այդ օրերուն իրենց մօտ «մարտական վիճակ» յայտարարուած էր: Սակայն ինք չէ գործածած այդ դէնքը:

Գեղարքունիքի մարզի երեսփոխան Ց. Յակոբեան ալ ըսած է թէ դէպքէն վայրկեաններ առաջ երեսփոխաններ Պարոյր Կարապետեանի, Ժորա Գալստեանի, Ցակոբ Յակոբեանի հետ դուրս ելած է դահլիճէն: Ինչպէս առաջին վկայողը, ինք եւս ըսած է թէ դահլիճէն դուրս ելլելու առեն չէ հանդիպած երեսփոխան Մ. Մովսիսեանին (նախկին մեղադրեալ), որ հակառակը պնդած էր: Ց. Յակոբեան վերջացուցած է ըսելով թէ ապաստանած են ճաշարանին նկուղը ուրկէ լսած են ձեռնառումբի պայթումը:

Մէս տուժողը՝ Պ. Կարապետեան աւելի համառօտ կերպով ներկայացուցած է իր վկայութիւնը: Ան հաւաստած է թէ Երեւանէն երեսփոխան Ց. Յակոբեան դացած է իր կառքէն առնելու իր ատրճանակը ու վերադարձած Ազգ· Ժողով:

Դատը կը չարունակուի Նոյեմբեր 6–ին:

*
**

ԳԻՒՄՐԻ ԿԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԻ

Գիւմրիի բարեկարգումի ծրագրով նորոգուած ու վերաբացուած են Տէրեան եւ Կոլքի փողոցները: Ներկայիս աշխատանք կը տարուի Ծորենացի փողոցը, նաեւ կեդրոնական հրապարակին չրջակայքը: Երկուշաբթի 14–ամեակին օրը այդ հրապարակին վրայ բացումը կը կատարուի պոհերուն նուիրուած յուշարձանին որ գործն է քանդակագործ Ջաւէն Կոտոչեանի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Թուրքիոյ նոր Ազգ· ժողովը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ, իր տեսակին մէջ աննախընթաց պատկեր մը: Զափաւոր Նըգաատուած իսլամներու Արդարութեան եւ Զարգացման կուսակցութիւնը 363 աթոռ կը գրաւէ 550–ի վրայ, 178 աթոռ կը թողու Ժողովուրդի Հանրապետական (Հալք) կուսակցութեան, ինը աթոռներ ալ կը մնան անկախներու: «Աննախընթաց» որակումը ալ աւելի յստակ կը դառնայ, երբ բազդատենք հրաժարեալ ժողովին հետ, որ սապէս կը ներկայանար·

Ժողովրդավար ձախի կուսակցութիւն (ԷՃԿՎԻԹ) 58 աթոռ, Նոր Թուրքիոյ կուսակցութիւն 58, Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութիւն 3, Արդարութեան եւ Զարգացման (իսլամական) կուսակցութիւն 59, Երջանկութեան Կուսակցութիւն 46, Արդար Ուղիի (ՏԵՓ, Զիլկէր) 81, Մայր Հայրենիքի (ԱՆԱՓ) 71, Ազգայնական Շարժումի 124, հուսկ 50 աթոռներուն 14–ը պարապ էին, 36–ն ալ կը գրաւէին անկախներ եւ փոքրամասնութեան պատկանողներ:

*
**

Պ· Էճեվիթի, ներկայ վարչապետ (դեռ քանի մը օր) կուսակցութիւնը ձայներու 1,23% աստիճան է, ինչ որ ըսել տուած է իրեն որ իր կառավարութիւնը «անճնասպան» եղած էր կանխահաս ընտրութիւններ կազմակերպելով: «Չէի սպասեր ասոր» ըսած է ան, իր մտահոգութիւնը արտայայտելով ինչ կը վերաբերի աչխարհական վարչակարգի մը պահպանման:

*
**

Էրտողան իր կողմնակիցներէն կ'ակընկալէ որ յաղթանակով չդինովնան, առաջքն առնելու համար լարուածութեան: Ընդհանրապէս, ամէն կողմէ ձգտում մը կայ յաղթական կուսակցութեան չնորհելու նպաստաւոր պայմանաժամ մը, յուսալով որ չի կրկներ անցեալի սխալները, զորս գործած էին իսլամապաշտ չարժումի քաղաքագէտներ: Սեւաթ Ալօղլու, գործարար մը կ'ըսէ՝ «Միչտ խորհած եմ որ Թուրքիա լաւ օրինակ մըն էր ցոյց տալու համար որ ժողովրդավարութիւնը եւ իսլամը համընթաց են»: Կը մնայ փաստել:

"Հարցականները չատ են սակայն եւ պատասխաններն ալ ժամանակի կը կարօտին: Նախ հարկ է վարչապետ մը գտնել, քանի Էրտողան չի կրնար այդ աթոռը գրաւել: Ինք ծնած է 1954–ին Քասըմփաչա, Պոլսոյ ժողովրդական մէկ թաղամասը եւ երկրորդական ուսումը առած է կրօնական վարժարանի մը մէջ: Սիրահար է բանաստեղծութեան եւ Ֆութպոլի: Իր մէկ կրօնամոլ յայտարարութիւնն էր որ պատճառ եղած էր որ «պատժուի» եւ ընտրելի չըլլայ: Իրաց այս կացութեան մէջ, հանրական վարչապետը կը նկատուի կուսակցութեան թիւ 2–ը՝ Աբտուլլահ Կիւլ, ծանօթ արտաքսմանի, անգլիախօս, աւարտելութիւն մըն ալ ունի Էրտողանի վրայ, պարկեչտ մարդու համբաւ կը վայելէ, մինչ Էրտողան վերջերս թիւրախ է մամուլին, որ կը պահանջէր թէ բացատրութիւններ տայ իր հաշուին մէջ դտնուող 170·000 տոլարին մասին: Իր բացատրութիւնները ոչ ոք գոհացած են: Իսլամական օրաթերթին՝ «Միլլի Կազէթ»ի խմբագրին համար՝ «Երկուքն ալ քաղաքական իսլամին համար վերանորոգում մը կը ներկայացնեն, բայց, միայն Աբտուլլահ Կիւլ իսկապէս պարկեչտ է»: Կուսակցութեան տնտեսագէտն է Ալի Ճօչքուն, որ գործի գլուխ եղած է Թ. Իշալէլի օրով: Պատասխանելով «Մռնտ»ի կարդ մը հարցումներուն, ան կ'ըսէ թէ նախ պիտի նուազեցնեն նախարարներու թիւը զոյն սահմանափակելով 25–ի, պիտի չարունակեն աչխատիլ Միջազգային Հիմնադրամին հետ (ԷՄ–ԷՄ–Ի), կան կէտեր որոնք չեն համապատասխաներ երկրին կարիքներուն եւ հարկ է խօսիլ այդ մասին: Պետութիւնը, կ'ըսէ, միջամուխ պիտի չըլլայ կրօնքին, կը հաւատան աչխարհականութեան սկզբունքին:

*
**

Եւրոպական Միութեան արտաքին քաղաքականութեան բարձր պատասխանատու՝ Խաւիէ Սոլանա տպաւորիչ կը գտնէ իսլամականներու յաղթանակը եւ կառավարական համախմբումին չախչախիչ պարտութիւնը: Դրական կը գտնէ Ա. Փ. Փ·ի առաջին յայտարարութիւնները եւ կ'ըսէ, ընդհ· ձեւով յաջորդ կառավարութիւնը պէտք է գտնել իր առնելիք քայլերուն համեմատ:

Եւրոպական Միութիւնը ընդհանրապէս նեղ կացութեան մատնուած է: Ծորքին մէջ, հաղուագիւտ են եւրոպացի այն ղեկավարները որոնք համամիտ են Թուրքիոյ անդամակցութեան: Ալլեւս չըսուիր,

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԽԻՂճ ՄԱՔՐՈՂՆԵՐՆ ՈՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԳՐՊԱՆ ՊԱՐՊՈՂՆԵՐԸ

Հաւատքի մարդին «առողջապահութիւնը» կարեւոր դեր ունէ՞ր, ունի՞ կատարելիք անկախ Հայաստանի կայացումի, ամրացումի հոլովոյթին մէջ: Հարցուր մը նոյնիսկ անտեղի կը թուի նման հոլովոյթի մէջ քաղաքական, տնտեսական, ռազմավարականէն դուրս ամէն ինչ աւելորդ համարողներու: Սակայն, որքան ալ մեծ ըլլայ այդ խումբին համեմատութիւնը, անկարելի է գործնապաշտ մօտեցումը տարածել ամէն բանի վրայ ու ժխտել հաւատքի ազդակին տեղն ու դերը, յատկապէս 1700 տարեկան քրիստոնեայ ժողովուրդի մը համար որուն վերջին 70 տարին կը կրէ համայնավարութեան կնիքը:

Հայաստանի մէջ երեւութականն ալ այս տրամաբանութեան կը հետեւի: Բացուած, կամ նորոգուած դպրոցներու լուրերէն աւելի յաճախ կը տրուին վերաբացուած, կամ նոր կառուցուած եկեղեցիներու լուրերը որոնք եւս, անկասկած, յայտնուած կամ թաքուն պահանջներու պատասխան են: Այսուհանդերձ, դժուար է ըսել որ լրջօրէն դիտակցուած, ծրագրուած մարդ է հաւատքինը Հայաստանի մէջ, որուն քաղաքացին իր բնական հունին վերադառնալու համար անհրաժեշտաբար պէտք ունէր նաեւ ա՛յդ ազդակին:

Հարցը չի վերաբերիր անչուշտ հաւատացեալ ըլլալ-չըլլալու պարագային, որ ծայր աստիճան ներքին, խորհրդապահական բան է: Այլ կը վերաբերի չատ երկար անցեալի մը հետ խզուած կապը վերահաստատելու, ունեցածին վերատիրանալու արարքին. ամէն բանէ առաջ անոր մշակութային, մարդկային որակին որ չափանիշն է այլ մարզերու «առողջութեան»: Դժբախտաբար, ունենալով հանդերձ հոյակապ առիթ մը այդ գետնին վրայ հիմնական մաքրութեան, Հայաստան չկրցաւ օգտագործել զայն ու քրիստոնէութիւնը աշխարհի վրայ պետական կրօնք հռչակած առաջին ժողովուրդի յատկանիշը գնաց կորսուելու խոյս տըրուած առիթներու մեր հարուստ աղբանոցին մէջ: Ո՛չ պապի մը Հայաստան այցը, ո՛չ մեծազմուկ հանդիսութիւններ, ոչ ալ մանաւանդ փառասիրութեան յուցանիչ աւելորդ տաճար մը կրնար արդելք ըլլալ այդ կորուստին. մանաւանդ այս վերջինը որ այցերու եւ հանդիսութիւններու պաշտօնականութիւնը աւարտելէն ետք մնաց որպէս բոլոր արհամարհանքը այդ արմատներէն ամէն ինչ ծակծկող, փչրող փուչեր ծաղկեցուցած է տասը տարուան ընթացքին: Բանի մը կը ծառայէ՞ սակայն մեղք սահմանել, մեղաւոր փնտռել:

Նշուած առաջին էջը բաց նամակ մըն է, ուղղուած՝ համայնավար դէմք Յորէն Թռչունիչին որ այնպէս կը թուի որ «անհարկի խօսք» արտասանած է Գարեգին Բ.ի հանդէպ: Նամակագիրը նախ յարգանք կ'արտայայտէ կաթողիկոսական դահը բարձրացած բոլոր դէմքերուն, կոչուելն անունք Գարեգին Բ., կամ Արիմեան Հայրիկ, ապա կը քանայ Վազգէն Ա.ի առընչուած յիշատակներու էջը: Հոնկէ երկու մէջբերում կը վկայեն հաւատքի արմատներուն խորութեան ու հզօրութեան, Հայաստանի ժողովուրդին հոգիին մէջ:

Նախ կը յիշէ «Մարտնչող անաստուածների միութեան» մէկ տարիքոտ անդամը. հիւանդ, անկողնին գամուած մարդ մը որ թոռանը կը պատուիրէ իր անդամատոմսը տանիլ Վազգէն կաթողիկոսին, ըսելով. «Ինդրիր Թող օրհնի որ ես մաքրուած խղճով հեռանամ այս աշխարհից»: Այս մասին պատմողը եղած է նոյնինքն կաթողիկոսը, հարց տալով թէ «այսքան ճնշումներուն պայմաններում մարդիկ ի՞նչպէս են հոգեւոր մաքրութեան կարօտ մնում»:

Յ. Պապիկեան կ'ըսէ թէ այդ տոմսը ներկայիս իր քովն է, ինչպէս՝ այդ տոմսին առիթով Վազգէն Ա.ի Ռումանիայէն Հայաստան այցին մէկ դրուագին մասին պատմածին տեսագրութիւնը: Այդ այցը տեղի ունեցած է 1955_ին. դէպի Սեւան պատրաստի մը էլար կոչուած վայրը դադար մը կ'առնեն: Ինք քիչ մը վարը_ նոտ կը մտնէ աղբիւրին մօտ վայտաչէն անակը ուր երկաթագործ մը կ'աշխատի: Ան երբ կրօնաւորի զգեստաւորումով մէկը կը տեսնէ, հասկնալով որ արտասահմանէն է, մուրճը կը ձգէ, ձեռքերը կը բարձրացնէ ու հարց կու տայ. «Տէր հայր, ե՞րբ պիտի գայ մեր ազատութիւնը»: Ապագայ կաթողիկոսը այնքան կը յուզուի որ չի կրնար պատասխանել. եւ արդէն խումբին ընկերացողներէն մէկը վազելով հասած գտած է զինք. զայրացած կը հարցնէ թէ մարդը ի՞նչ ըսաւ իրեն: Վազգէն Ա. կը պատասխանէ. «Բարով էք եկել, ասաց»: Ապա կ'աւարտէ, ըսելով. «Երկաթագործը որն այդ մարդու ներս գալով մի տեսակ վախեցել ու կուչ էր եկել, հանդիստ չունէր քաշեց եւ աչքերի մէջ չնորհակալութիւն կար. ես հասկացայ այդ մարդու ողջ ողբերգութիւնը: Իմ կեանքի այդ օրերին դա մի յուզիչ պահ էր ինձ համար եւ դաւ, որ մեր ժողովուրդը հոգեկան ծանր ապրումների մէջ է»:

«Առաւօտ»ի Սեպտեմբեր 26_ի թիւին էջը կը խօսի ներկայի ապրումներու մասին: Մհեր Արշակեան կը պատմէ Դաւիթ_աշէնի մէջ 90 երախաներու եւ մինչեւ 20 _ 25 տարեկաններու մանակցած մոր_մոնական հաւաքոյթ մը: Ութահ նահանգէն երկու մորմոն քարոզիչ սահուն հայերէնով կը քարոզեն տասանորդի տուրքի մասին: Եղբայր Բագրատը կը բացատրէ թէ տասանորդը զոհաբերութեան խորհուրդն է, մորմոն հաւատացեալները պարտին իրենց ունեցածին մէկ տասներորդը նուիրել «ի փառս Աստուծոյ»: Զմճարողը անէծքի նշաւակ կ'ըլլայ Զօրաց Տիրոջ կողմէ որ մորմոններուն հայր աստուածն է, Եհովա կոչուած:

Հայախօս ամերիկացի մորմոնը ժպտադէմ կը սահմանէ երախաներուն, երիտասարդներուն դերը. «Դուք ուրիշ ի՞նչպէս պիտի զոհաբերէք ձեզ, բնականաբար վճարելով»: Կ'աւելցնէ թէ ութ ամիս ծառայած է Գիւմրի եւ ոչ ոքէ «արծաթ ու ոսկի խնդրած չէ»: Զօրաց Տէրն ալ չի խնդրեր, բայց պէտք է զոհաբերել...: Նոյն հաւաքոյթին կը պարզուի որ տարին կէս եղած է եւ տասանորդի հաւաքը կը կազդայ. այլ խօսքով՝ պլանը կատարուած չէ: Վայքէն եղբայր Արան կը սկսի քարոզի իր բաժինը. «Սիրելի բարեկամներ, վճարէք ձեր պարտքը մեր եկեղեցուն, որպէսզի դուք ապատ լինէք»:

Մորմոններու կառքին լծուած մը կը բացատրէ լրագրողին որ տասանորդով դոյացած դումարները այդ եկեղեցիին հարկաւոր են, որպէսզի ժբախտութեան մէջ ինկած անդամներուն օժանդակէ: Ապա կը խոստովանի նաեւ թէ ինք երեք տարիէ ի վեր անդամ է այդ եկեղեցիին, տեղեակ է որ ոչ մէկ անդամի այնպիսի դժբախտութիւն պատահած է որ հարկ ըլլար օժանդակել:

Մ. Արշակեան այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ երեք տարի առաջ, կաթողիկոսական ընտրութեան չեմին հայ բարձրաստիճան հոգեւորական մը աղանդներու Հայաստանի գործունէութիւնը հանդուրժելի նկատած է, անով որ «դուսից է մտնում Հայաստան»: Մինչդեռ, Դաւիթ_աշէնի տասանորդի քարոզը փաստ է որ անունք հայ երախաներու, երիտասարդներու կը թելադրեն համոզումը թէ իրենք պարտ ունին մորմոնական եկեղեցիին:

Տխուր չէ՞ համայնավար օրերու խղճմաքրելու ճգտումին ու անկախութեան մէջ մորմոններէ տասանորդի քարոզ մը_տիկ ընելուն հակադրութիւնը: Բայց, լաւ է, որ մարդ չանդրադառնայ նման բաներու, չզրէ, չկարդայ ալ. որպէսզի տասանորդի պլանը կատարելու ուշացած երախաներն ու երիտասարդները չանկարծ հրաժարելով այդ սրբազան պարտքէն, Զօրաց Տէր Եհովային անէծքին ալ թիրախ չըլլան, 1700_ամեայի տակաւին չցամքած հետքերուն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՀՐԱՇՔ ԻՄ, ԳԱՆՁԱՍՍԱՐ...

(ԷՋԵՐ ՕՐԱԳՐԻՑ)

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

Աւելի քան երկու տասնամեակ առաջ, երբ դեռ Գանձասարը Աղթամարի պէս դերութեան մէջ էր, տողերիս հեղինակը այս նոյն թերթի էջերում մի յօդուած էր ստորագրել «Պէտք է վրկել Ղարաբաղի պատմական յուշարձանները» խորագրով: Յօդուածը գրել էի Շահէն Մկրտչեանի «Լեռնային Ղարաբաղի պատմա-ճարտարապետական յուշարձանները» գրքի լոյս ընծայման առթիւ: Գրել էի, բայց երբեք չէի տեսել ոչ Ղարաբաղի յուշարձանները եւ ոչ էլ նամանաւանդ Գանձասարը: Եւ ահա ընկերս՝ մի խոհական ղարաբաղցի, Հայաստանի Գիւղնախարարութեան անասնաբուժութեան տեսչութեան պետ Անուշաւան Աղաջանեանը օգնեց երկար տարիների վաւրաքս իրականացնելու:

Մօտենում ենք Արցախի սահմանին: Ահա եւ առաջին ցուցատախտակը՝ «Ազատ Արցախը ողջունում է Ձեզ», իսկ քիչ անց՝ «Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամ, Գորիս-Ստեփանակերտ ճանապարհ, կառուցւում է համայն հայութեան ուժերով»: Այս ճանապարհի կարեւորութեան մասին խօսելն աւելորդ է, իսկ նրա գեղեցկութիւնը դնահատելու համար հարկ է տեսնել այն: Մեծ, չատ մեծ գործ է արուած: Փառք ու պատիւ բոլոր այն հայորդիներին, որոնք մասնակցել են այս գործին:

Անելիքներ, սակայն, դեռ չատ կան:

Հարաւից դէպի հիւսիս դնացող մայրուղու չինարարութիւնը չարունակւում է եւ այն պակաս կարեւոր չէ Արցախի համար:

Անուշաւանն ինձ առաջնորդում է Ստեփանակերտում բոլորովին վերջերս չահագործման յձձնուած մի հիւրանոց, որը կոչւում է «Նայիրի»: Հեռաւոր Ամերիկայից Յակոբ Աբրահամեան անունով մի հայ մարդ եկել կառուցել է այս կոկիկ ու յարմարաւէտ չինութիւնը: Կրնոջ հետ միասին այնտեղ էր: Իր տարիքից չատ աւելի առոյգ ու ժրաջան էր Յակոբը: Բացատրեց, որ մասնագիտութեամբ չինարար է, որ հիւրանոցի 24 սենեակ ունեցող այս չէնքը կառուցել ու չահագործման է յանձնել ընդամէնը երեք ամսում եւ որ բացմանը ներկայ է եղել նաեւ նախագահ Ա. Ղուկասեանը: Երկրորդ մասնաչէնքը եւս արդէն մօտենում էր իր աւարտին: Նա ոգեւորուած չարունակեց, թէ սա դեռ բոլորը չէ եւ, որ փորձում է աւստրալիացի ճարտարապետներին համոզել, որ նրանք Արցախից մարմար ներմուծեն:

Կեցցե՛ս պարոն Յակոբ:

Ժամանակ չենք կորցնում: Մեկնում ենք Ասկերան, ուր Լ.Ղ.Հ փոխ-վարչապետ եւ Գիւղատնտեսութեան նախարար Բենիկ Բախչեանը իր ընկերոջ, Ասկերանի տարածքի պատասխանատու՝ Արմենակ Յարութեանի հետ միասին մեզ էին սպասում: Արմենակի հետ ծանօթացել էի դեռ երկու տարի առաջ, երբ առաջին անգամ ընդամէնը՝ մէկ օրով եկել էի Ստեփանակերտ: Այն ժամանակ նա էր Գիւղնախարարը եւ խօսակցութեան հիմնական թէման բնական է, որ Արցախի գիւղատնտեսութիւնն էր, նրա ներկան ու ապագան: Այժմ չարունակում ենք կարծես կիսատ թողած զրոյցը նոր նախարարի մասնակցութեամբ: Զուսպ, բայց եւ առինքնող մարդ ու հաճելի զրուցակից է Բենիկ Բախչեանը: Գործի մարդ է եւ չատ չի սիրում խօսել իր արածների մասին: Աւելի չատ միւս խօսակիցներն են, որ պատմում են թէ վերականգնւում են ոչնչացուած խաղողի այգիները, որ վերջերս կառուցել են խոշոր սառնարանային տնտեսութիւն, որի չնորհիւ կը կարողանան պահպանել գիւղատնտեսական մթերքները եւ նամանաւանդ այն, ինչ որ ամենակարեւորն է՝ արցախցին նորից սկսել է մշակել հողը:

Այս հողը, որի համար այնքա՜ն արիւն թափուեց:

1988 թուականի Դեկտեմբերն էր, երկրաչարժից հազիւ մի քանի օր էր անցել: Մոսկուայից օդանաւով վերադառնում էի Փարիզ, երբ բոլորովին պատահաբար կողքիս աթոռը զբաղեցրեց տիկին Էլէնա Պոնչերը, Անդրէյ Սախարովի կինը: Նա գալիս էր Փարիզ միանալու իր ամուսնուն, որն արդէն Փարիզում էր: Բնական է, որ առիթը չէի կարող բաց թողնել եւ հետը զրոյցի բռնուեցի: Թէման ինչ խօսք, որ երկրաչարժն էր, Հայաստանն ու Արցախը:

Գիտենալով, որ Սախարովի եւ մի խումբ այլ ռուս մտաւորականների հետ միասին նա Ղարաբաղի հարցով դեռ վերջերս եղել էր Ադրբեջանում, խնդրեցի պատմել այդ մասին: Նրա պատմածից յիշողութեանս մէջ տպաւորուել է մի դրուագ:

Ադրբեջանի այն ժամանակուայ ղեկավար Վեզիրովի հետ հանդիպման ժամանակ վերջինս չուրջ երկու ժամ դասախօսութիւն է կարդացել հայ-ադրբեջանական «եղբայրութեան» մասին: Անդրէյ Սախարովը մի քանի անգամ փորձել է միջամտել, բայց անօգուտ, Վեզիրովը չարունակել է իր մենախօսութիւնը: Այդ ժամանակ տիկին Պոնչերը միջամտել է ասելով, թէ «եղբայրները եւս երբեմն միմիանց չեն հասկանում, տուէ՛ք Ղարաբաղը Հայերին եւ ողջ աշխարհը ձեզնից չնորհակալ կը լինի, ձեր մասին դարերով երգեր կ'երգեն»:

Տիկին Պոնչերի ասելով, պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս է անմիջապէս այլակերպուել Վեզիրովի դէմքը եւ պէտք էր լսել նաեւ, թէ նա ինչպէս է ֆչչացրել ատամների արանքից. «Հողը չեն նուիրում, հողն արիւնով են վերցնում», չեչեւելով եւս մի երկրորդ անգամ՝ «արիւնո՛վ»:

Ահա արիւնով վերցուած այդ հողը աշնանացանի համար վարուած այս դաշտերն են, որ հիմա որքան էլ ֆչչեցնեն վեզիրովները, այլեւս ետ չեն կարող խլել:

Գնում ենք դէպի Գանձասար: Հիւսիսային մայրուղու նորակառոյց հատուածը չուտով աւարտում է եւ այժմ մեր առջեւ Խաչէն գետակի չքնաղ հովիտն է: Հովտի ամբողջ երկարութեամբ անտառապատ լեռներ են, որոնք աւարտում են դէպի երկինք խոյացող բարձրաբերձ ժայռերով: Բնութիւնն այստեղ անկրկնելի է իր գեղեցկութեամբ: Հեռւում, հովտի վերջնամասում Վանք գիւղն է, որի դիմացի բարձունքի վրայ բազմել է Արցախի գեղեցկուհին: Զդիտեմ ճի՞շդ է, թէ

ոչ, բայց ըստ Բ. Ուլուբաբեանի եւ Ա. Եպզոքսոնի, որոնք ՀՍ Հանրագիտարանում Գանձասարին նուիրուած յօդուածի հեղինակներն են, Գանձասարն իր անունը առացել է այդ բարձունքից, «որի ընդերքում կան արծաթի եւ այլ մետաղների հանքեր»:

Աւելի լաւ, եթէ կան:

Քանի որ յիշեցինք Հանրագիտարանը, ապա չարունակենք, մէջբերելով նոյն հեղինակների կողմից ներկայացուած համառօտ պատմական տեղեկութիւններ Գանձասարի մասին.

«Գանձասարի մասին գրաւոր տեղեկութիւնը յայտնում է Անանիա Մոկացի կաթողիկոսը (Ժ. դարի կէս): Ըստ Մխիթար Գոշի (ԺԲ.–ԺԳ. դար), Գանձասարը առաջնորդարան էր եւ խաչէնի իշխանների տոհմական տապանատունը: Հասան Ջալալեան տոհմի իշխանների հոգածութեան շնորհիւ Գանձասարը պահպանել է հոգեւոր կենտրոնի իր դերը: Վանքն ունեցել է հարուստ ձեռագրատուն, դրպրանոց... ԺԴ. դ. վերջից դարձել է Աղուանից կաթողիկոսութեան աթոռանիստը, որին ժառանգաբար տիրել են Հասան Ջալալեանները: ...ԺԸ. դ. Գանձասարը դարձել է ազատագրական շարժումների կենտրոն... Ազատագրական շարժման կենտրոնի դերը Գանձասարը պահպանել է մինչեւ 1815, երբ ցարական կառավարութեան հրահանգով Գանձասարի կաթողիկոսութիւնը վերացաւ, իսկ նրան փոխարինած մետրոպոլիտութեան աթոռանիստը դարձաւ Շուշին: Շատ Տիլի կարծիքով Գանձասարը հայ ճարտարապետութեան հինգ ամենաուշագրաւ կոթողներից մէկն է»:

Հաճոյքով համոզուում եմ, որ վանքի համալիրը, որը բաղկացած է Ս. Յովհաննէս Մկրտչի եկեղեցուց եւ զանգից, ինչպէս նաեւ կից վանքապատկան շինութիւններից ու պարիսպից, խնամքով եւ ամենայն բծախնդրութեամբ վերանորոգուած են: Շուրջս ամէն ինչ մաքուր է ու բարեկարգուած: Անմիջապէս Աղթամարն եմ յիշում: Ա՛խ, դժբախտ Աղթամարը...

Թէ՛ եկեղեցին եւ թէ նրա զանգը կառուցող Պաչէնի վարպետները ստեղծել են այնպիսի մի անմահ կոթող, որ հիացմունքի արտայայտութիւնները չեն կարող բաւարարել դրանք նկարագրելու համար:

Իրաւացի է Շահէն Մկրտչեանը. «Տաճարի անյայտ ճարտարապետը հրաշք թմբուկ է կերտել», իսկ զանգի մասին հաւանաբար իրաւացի է նաեւ Ա. Եպզոքսոնը, որի կարծիքով զանգը «յօրինւածքով խիզախ, կառուցուածքով իմաստուն է» եւ, որ «Հայաստանից դուրս ոչ մի տեղ չի կիրառուած»: Գանգի ներսում թաղուած են Հասան Ջալալեան

ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀԱՏԸ ՑԱԾՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Նիկոսիոյ քաղաքապետարանին ապագայ չէնքին շինարարական աշխատանքին ընթացքին յայտնաբերուած են մնացորդները չէնքի մը որ կրնայ առաջին պալատը ըլլալ Լուսինեաններու որոնք Կիպրոսի իշխած են 1192–էն 1489: Այդ պալատը աւարտած է 1211–ին: Հնախոյզները արդէն երեւան հանած են չորս մեթր բարձրութեամբ պատ մը, որմնանկարներու կտորներ, ժանդրատած սուր մը, խեցեղէնի բեկորներ եւ Լուսինեաններու պատկանող դրամներ: Տեղեկութիւնը տրուած է «Կիպրական լուրեր»ու Հոկտեմբերի թիւով:

Լուսինեան գերդաստանը Կիպրոսի մէջ երեք պալատ կառուցանած է. անոնց առաջինին տեղը միշտ պաղտնիք մը մնացած էր: Երկրորդը գոթական ոճով էր. անկէ միայն փոքր մաս մը մնացած է, ժե. դարուն եղիսաբեդ Մամլուքներու կողմէ քանդուած ըլլալով: Իսկ երրորդը որ դանուած է ներկայիս Թրքական զբաղման ենթակայ գօտիին մէջ, 1904–ին փլուզումի վտանգ ներկայացնելով, քանդուած է Բրիտանացիներու կողմէ:

Ներկայիս հնախոյզներու խումբ մը կ'աշխատի պեղումներու վայրը, մինչ ուրիշներ կը ջանան երեւան հանել չէնքին այն մասը որ կ'ենթադրուի թէ պալատին հիմնական բաժինն է:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻ

«ԲԺԻ՛ՇԿ, ԲԺՇԿԵԱ՛ ՁԱՆՁՆ ՔՈ...»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԼԵԱՆ

Անցեալ չաբաթ, ինչպէս բազմաթիւ Սփիւռքահայ դաղութներու մէջ, Իսթանպուլահայութիւնն ալ կատարեց իր Թարգմանչաց Տօնը՝ այլազան ձեռնարկներով, իր յարգանքի եւ երախտիքի տուրքը վճարելու համար տոհմիկ ինքնուրոյնութեան դոյատեւումը ապահովող «աղդային» Սուրբերուն:

Մեսրոպ Մաշտոցի երեսունըվեց անմահ եւ յաւերժական գործընկերներուն չնորհուած է որ պատմութեան երկնակամարին վրայ փառաւոր ու պատուաբեր դոյութիւնը կը պահէ Հայ Ժողովուրդը, կուրծք տալով բոլոր դժուարութիւններուն եւ վտանգներուն՝ աշխարհի ամէն կողմ, իր ամէնէն ճակատագրական եւ բախտորոշ օրերուն, անապատի աւազներէն մինչեւ ամէնէն օտար, հեռաւոր եւ անհիւրընկալ ափերուն վրայ: Արդարեւ, Հայ Ժողովուրդի աստուածային փառերգն է Գրերու Գիւտին Տօնակատարութիւնը, որ կը նչուի աշխարհի ամէն կողմ, ուր որ Հայ կայ եւ ուր որ ամէն Հայ իր տոհմիկ ինքնութեամբ ու դիտակցութեամբ կը հպարտանայ իրաւամբ:

Այս տարի եւս, Իսթանպուլահայութիւնը կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութիւններով ոգեկոչեց Թարգմանչաց վարդապետները, անդամ մը եւս մեզ հաղորդակից դարձնելով անոնց հոգիին ու նաեւ այս առթիւ ներչնչելով կարգ մը խոհեր եւ առաջնորդելով չարք մը տարուբ խուր խորհրդածութիւններու՝ ըստ իրողութիւններու դիմաց:

Երբ մեր վարժարաններուն մէջ յարաճուն կերպով կը չարունակուի տեղատուութիւնը Հայերէն Լեզուին եւ տուներէ ներս հայախօսութեան, դառն հաճոյքով մը կը տեղեկանանք, որ հայերէնի կարգ մը ուսուցիչներ մասնաւոր դասընթացքներու կը հետեւին՝ իրենց Մայրենի Լեզուին մէջ կատարելագործուելու եւ սորվելու համար գուցէ ամէնէն տարբական բաները, զորս սորված էին կամ սորված պէտք էր ըլլային իրենց ուսանողութեան տարիներուն: Տխուր երեւոյթ մը, որ սակայն դէթ յուսահատեցուցիչ չէ, քանի որ տակաւին կան իրենց սորվեցնողներ եւ սորվելու քարի տրամադրութիւնը ունեցող Հայ ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ:

Մօտաւորապէս իննսուն տարի առաջ, երբ Գոմիտաքսուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցիի մէջ կը նչուէր Հայ Գրերու Գիւտին 1500–ամեակը, օրուան առենախօսները Գարեգին Խաժակ, ցնցիչ ելոյթ մը ունեցած էր եւ յայտարարած.– «Ես՝ Աստուծոյ չեմ հաւատար: Բայց կը հաւատամ Հայ Ժողովուրդին յաւերժութեան, որքան ատեն որ ան իր սրտին ու հոգիին մէջ կը պահէ ներոյժն ու հաւատքը՝ ի պին ամէն բանի գոյատեւելու»: Որքան տխուր ու ցաւալի է, որ այդ խօսքերէն հազիւ տասնամեակ մը վերջ, տարագիր Հայ մայրեր՝ Տէր–Զօրի անապատներու աւազներուն վրայ իրենց զաւակներուն իրրեւ միակ ու վերջին, բայց անկողոպտելի ժառանգ պիտի թողնէին Մեսրոպեան Այբուբենը, զոր անոնք պիտի տանէին իրենց հետ՝ մինչեւ աշխարհի հեռաւոր անկիւնները՝ արդարացընելու համար Գարեգին Խաժակի հաւատքն ու տեսութիւնները:

Սակայն, պատմութեան թաւալքին մէջ մեզի հասած ճշմարտութիւններ են, որոնք ամէն Թարգմանչաց տօնակատարութեան կը յիչուին կամ կը հաստատուին արդար ազդային հպարտութեամբ մը: Բայց միւս կողմէ՝ պարբերաբար դէմ յանդիման կուգանք նաեւ կարգ մը տխուր իրականութիւններու: Այս տարի, անչուչտ ամենայն բարեմտութեամբ մեր տանուց մխիթարիստներէն մէկուն կողմէ կազմակերպուած Թարգմանչաց Տօնակատարութեան մը հրաւիրագիրը պատրաստուած էր այնպիսի տնաւարի անփութութեամբ մը, որ կասկած չունինք թէ ոսկորները պիտի մզմզային մեր անմահ Սուրբերուն: Այդքա՞ն է մեր ուշադրութիւնը կամ յարգանքը անոնց թողած թանկագին ժառանգին, երբ կը ձեռնարկուի նման նուիրական հանդիսութեան մը, ուր կը հրաւիրուին մեր Մեծատուններն ու հաւատացողները:

«Ակօս»
2002, Հոկտեմբեր 10

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ՏԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

– Ո՞ւր կրնամ տեսնել զինքը:

– Պարապ տեղը մի՛ յոգնիր, օգուտ չունի:

– Թերեւս ես կրնամ զինքը համոզել:

– Չեմ կարծեր, որովհետեւ քու մասիդ աննպաստ տեղեկութիւններ առեր է:

– Ի՞նչ տեղեկութիւն:

– Իբր թէ Պոլսոյ մէջ լրտեսութիւն կ'ընես եղեր:

– Ի՞նչ զրպարտութիւն:

– Իրեն այնպէս ըսեր են:

– Ատիկա պարզապէս չարախօսութիւն է, ես որովհետեւ Պոլիս միշտ Թուրքերու հետ ապրած եմ եւ իմ գործիս բերումովը յարաբերութիւն ունէի բոլոր պաշտօնեաներուն հետ, այդ տեսակ կասկածները ունեցած են իմ մասին, բայց կա՞յ մէկը, որ փամ լրտեսութիւնս կամ մատնութիւնս կարենայ ապացուցանել:

– Վերջապէս այդ մարդէն յոյսդ կարէ: Ատիկի համար մեծ յուսախաբութիւն մը, սոսկալի հարուած մը եղաւ ասիկա: Իր յղացած ամբողջ ծրագիրը, որուն շրջանը վստահ էր, թէ ներումի պիտի արժանանար եւ փառք ու պատիւով Պոլիս պիտի դառնար, օդը կը ցնդէր:

Արդարեւ, իր բուն նպատակն էր դաւադրական խումբ մը կազմել եւ յետոյ զայն մատնել կառավարութեան եւ այս կերպով, իբր թէ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալ:

– Իսկ սա վէսիքանե՞րը, ի՞նչ եղան, – հարցուց Լեւոն՝ խօսակցութեան նիւթը փոխել ուզելով:

– Այսօր – վաղը կ'առնեմ, պատասխանեց Ատիկ:

– Մարդիկը իմ օճիքէս կը բռնեն կոր: «Մենք քեզի վստահելով իրեն դրամ տըւինք» կ'ըսեն կոր ... մանաւանդ Միրիճան ամէն օր սենեակս կու գայ՝ վէսիքային մասին լուր մը առնելու համար:

– Թո՛ղ սպասէ, էֆէնտի՛մ:

– Մինչեւ ե՞րբ:

– Վալին այս միջոցին չատ զբաղած է, միջոց չունի այդ տեսակ գործերով ժամավաճառ ըլլալու:

– Այդ տեսակ խօսքերով չես կրնար մարդիկը երկար ատեն սպասցնել:

– Բայց քիչ մը առաջ քեզի ըսի, որ այսօր – վաղը գործը կը կարդադրեմ:

Հետեւեալ օրը Ատիկ մէջտեղ չելաւ:

Միրիճան աղա ի զուր մինչեւ իրիկուն պինեհան մէջ ամոր սպասեց Լեւոնին հետ:

Ի վերջոյ բարկութեամբ ըսաւ.

– Այս մարդը, կարծեմ, մեր քթին կը խնդայ կոր... դուն ի՞նչպէս մեզի յանձնարարեցիր զինքը:

– Ես յանցանք չունիմ, ինք ըսաւ, որ վալիին հետ չատ մտերիմ է եղեր, ես ալ հաւատացի:

Միրիճան ձգեց – գնաց, բայց միւս օր կրկին եկաւ, հազիւ թէ Լեւոնին քովը նստած էր, երբ Ատիկ ներս մտաւ:

– Սարայէն կուգամ կոր, – ըսաւ՝ երկու բարեկամներուն մօտենալով:

– Լա՛ւ, վէսիքան բերի՞ր:

– Այսօրուան համար խօսք տուած էր ճչլալ պէյ, ելայ գացի, բայց դժբախտաբար առտուն կանուխ ճչլալ պէյ ստիպողական եւ անակնկալ գործի մը համար էսկի Շէհիր մեկներ է. չաբաթ մը պիտի վերադառնայ եղեր:

– Մինչեւ հիմա ինչո՞ւ չդացիր:

– Ինչպէ՞ս չդացի, երեք – չորս անդամ դացի եւ վերջապէս այսօրուան համար խօսք տուաւ. բայց ի՛նչ ընենք, անակընկալ գործը մեր խնդիրը յետաձգեց. ինչ որ է, չաբաթ մըն ալ սպասեցէք:

Նոյն միջոցին կառքի ձայն մը լսուեցաւ:

Երեքն ալ իրենց գլուխը պատուհանէն դուրս ուղղեցին:

Կուսակալ ճչլալ պէյն էր, որ կ'անցնէր կառքին մէջ բազմած:

– Ա՛ս ի՞նչ է, – դոչեց Միրիճան՝ Ատիկի երեսը նայելով:

– Զարմանալի՛ բան, խելքս չհասնիր կոր:

– Ըսել է՝ մեզի խաբեցիր:

– Ե՞ս, ինչո՞ւ խաբեմ, կ'երեւայ, որ վերջին ժամուն իր ուղեւորութիւնը յետաձգեր է:

– Պարապ խօսք:

– Քանի որ հոս է, հիմա գնա՛ զինքը տես, կառքը դէպի սարայ կ'երթայ կոր, հո՛ն կը գտնես զինքը, – ըսաւ Լեւոն:

– Աղէկ ըսիր, երթամ ու գործը լմընցընեմ, – պատասխանեց Ատիկ՝ ոտքի ելլելով, – դուք հոս լինծի սպասեցէ՛ք, առ առաւելն ժամէ մը կը վերադառնամ:

Երկու ժամ եաքը տակաւին չէր վերադարձած: Երեք ժամ յետոյ դարձեալ մէջտեղ չի կար:

– Ա՛լ համոզուեցայ, որ այս մարդը խաբեբային մէկն է եղեր, – ըսաւ Լեւոն:

– Պարզապէս սրիկայ մը, – դոչեց Միրիճան:

– Ալ յարաբերութիւնս պիտի խզեմ փրեն հետ:

– Այդ բաւական չէ, պէտք է աղուոր դաս մը տալ իրեն:

– Ի՞նչ կրնանք ընել:

– Տեղ մը կը տանինք, փառաւոր մը կը ծեծենք:

– Ատիկա լաւ գաղափար մըն է:

– Թո՛ղ երթայ սորվի եւ ուրիշներն ալ չխաբէ ասկէ եաքը: Մեր միւս ընկերներուն ալ ըսեմ, անոնք ալ արդէն բարկացած են իրեն դէմ, ամէնքս մէկ ըլլանք եւ հափչէն գանք:

Միրիճան աղա այս վրէժխնդրական մտածումով զօրացած՝ ելաւ տուն գընաց:

Ատիկ տեսնելով, որ իր ծրագիրը ջուրը լինկաւ, վերջին փորձ մը ընել ուզեց:

Գնաց կայարանին մօտ գտնուած Ա. վուստոս օթէլը, որուն տէրը Հայ մըն էր:

(Շար. 333)

(Շար. Ա. էջէ)

ինչպէս ըսած էր Հ. Քոհէ որ Եւրոպան «Քրիստոնեայ ակումբ մըն է», բայց եւ այնպէս, Ֆրանսայի Արտաքին նախկին նախարարը՝ Հ. Վետրինի կարծիքը («Լիպը Պելժիք»ի տուած հարցազրոյցին մէջ) միայն մ'ըը չէ: Ան կ'ըսէ.- «Թուրքիա Եւրոպայի երկիր մը չէ եւ այնքան պատճառ չունի Եւրոպական Միութեան մէջ ըլլալու, որքան մենք չունինք Ափրիկեան Միութեան կազմակերպութեան մէջ ըլլալու»:

Միացեալ Նահանգները, սակայն, ըսկսած են նորէն ճնշում բանեցնելու Եւրոպայի 15 երուն վրայ, որոնց դիմած են որպէսզի քաջալերեն Թուրքիան «Ա. բեմոուտքի կապուած մնալու, թուական մը նշանակելով բանակցութեանց համար, Գոփընհակընի վճռաժողովին: Արտաքին նախարարութեան քաղաքական հարցերու կցորդն ալ՝ Մ. Կրոսման, Աթէնք իր այցելութեան առեն կոչ ըրած է Թուրքիոյ որ առիթը օգտագործէ որպէսզի Կիպրոսի լուծումը երթալով մօտենայ:

*
**

Ինչպէս միշտ Թուրքիոյ պարագային, մեծ հարցականը կը վերաբերի բանակին եւ անոր դիրքին: «Լիպերասիոն» կ'արձագանգէ «Հիւրրիյէթ»ի մէկ լրագրողին հակագրեցութեան խմբագրութեան նախկին աեն, երբ առաջին արդիւնքները հատած են, ան կատակելով, առաջարկած է խորագիր մը որ բոլորին հատնութիւնը ունենայ՝ «Հոգ ընելիք բան չկայ, բանակը կը հսկէ»:

*
**

Ոմանց կարծիքով, ամէն բան լուծուած չէ այս ընտրութեամբ: Տնտեսական դիտորդներու վրդովմունքէ մը ետք, Գարապալի համար, կանխահաս նոր ընտրութիւններու պէտք է ապասել, ընտրական մարմնին կէսը ներկայացուած չէ Ազգային Ժողովին մէջ, որ, ուրեմն, օրինականութիւն չունի:

*
**

Նոր իշխանութիւնը բաւական միջազգային հարցեր ունի լուծելիք: Եւրոպական Միութենէն զատ, կան Կիպրոսի, Եւրոպական պաշտպանութեան, Իրաքի եւ Իսրայէլի հարցերը: Թուրքիա, աւելի քան երբեք, ռազմավարական կարեւորութիւն ունի ԱՄՆ-ու համար, քանի Սաուտի Արաբիա եւ արաբական այլ երկիրներ դէմ են Իրաքի նկատմամբ ամերիկեան ծրագիրներուն: Ազդրոյ առաջկայ պիտի ըլլայ նաեւ ռազմավարական դինակցութիւնը, զոր Թուրքիա ստորագրած է Իսրայէլի հետ 1996-ին եւ հոսալ բանակին դերը կենսական է:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ, որ Նոյեմբեր 4-ին մերժած էր Նեթանիահուի պայմանները կանխահաս ընտրութիւններ կատարելու, միտքը փոխեց եւ յաջորդ օրն իսկ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, յայտնեց թէ ընտրութիւնները պիտի կատարուին փետրուար 4-ին: Նոյեմբեր 4-ին, մինչ Շարոն կ'արտայայտուէր Քնէսէթին առջեւ, անճնասպանական նոր ոճրափորձ մը գործուեցաւ Թել-Ավիվէն 10 քմ. հեռու, Քֆար Սապայի բացօթեայ առեւտրական կեդրոնի մը մէջ: 2 մեռեալ եւ չուրջ 30 վիրաւոր կար, յաւելեալ քամիքազը: Այս ոճրափորձը կը յաջորդէր Համասի հանրածանօթ դինուորեալի մը՝ Համատ Սատարի սպանութեան, իսրայէլեան հրթիռով մը, Նապլուսի մէջ: Իսրայէլ կը չարունակէ իր «թիրախ ունեցող սպանութիւնները», ինչպէս յայտարարած էր: Միւս կողմէ, Համասի թիւ 2-ը՝ Ապտէլ Ազիզ Ռանթիզի յայտարարած է որ պատեհնցի ժողովուրդը իր դիմադրութեան վերջ կը դնէ միայն իսրայէլեան պարտութենէն ետք:

ԱԲԲԱՅ ՓԻԷՐ, 90 տարեկան, որ Ֆրանսայի ամէնէն ժողովրդական դէմքն է, բողոք բարձրացուց Սարքոզիի օրէնքին դէմ ինչ կը վերաբերի մուրացկանութեան, ապաստան փնտռողներուն, պարապ բնակարաններ գրաւողներուն եւլն., եւլն.: Նոյեմբեր 4-ին, Շուազի-լը-Ռուա տարուած էր, ուր Գնչուներու կայանի մը մէջ դեռ 150 հոգի կայ: Սարքոզի պատասխանեց անմիջապէս, չեչտելով թէ Աբբայ Փիէր ճիշդ տեղեկութիւններ չունի, օրէնքը կը վերաբերի մուրացկանութիւնը չահագործող ցանցերու, յարձակողական մուրացկանութեան: Տրամադիր է ընդունելու Աբբան եւ խօսելու հետը:

ԷԼՖ-ի դատավարութիւնը վերսկսաւ Նոյեմբեր 4-ին, այս անգամ վերաքննիչ

Տէր եւ Տիկին Արման Ֆէսճեան եւ զաւակը Գորին,

Տէր եւ Տիկին Ժան Ֆէսճեան,

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պառաւեան եւ զաւակները Տէլֆին եւ Օրէլի,

Տիկին Սիւզան-Սիրարփի Սրապեան,

ինչպէս նաեւ Սարգիսեան, Խաչատուրեան, Կօսէն-Սարգիսեան, Կատրօ, Կոճիկեան, Կուլպասեան, Տիրատուրեան, Փինկանցեան, Գալէնտէրեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը գուժեն Լրենց մօր, մեծմօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՖԷՍՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Սարգիսեան
1907 Նոյ. 18-ին, Խարբերդ)

մահը, որ պատահեցաւ Վիլիէ-լը-Պէլ մէջ, Նոյեմբեր 3-ին, 95 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Նոյեմբեր 8, Ուրբաթ, ժամը 14·15-ին, Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցին

31-33, rue Saint-Just,
95400 Arnouville-lès-Gonesse

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Առնուվիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

66, avenue Henri Barbusse,
95400 Arnouville-lès-Gonesse

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի (Սէն Ժէրոմ) Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Թաղիս Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

UGAB - MARSEILLE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

327, Boulevard Michelet —
13009 Marseille
Tél. : 04 91 22 10 45

Jeudi 7 novembre
à 20 heures 30

Récital
de violon et piano

avec

SATENIK KHOURDOIAN (violon)
Elève de Maître JEAN TER-MERGUERIAN

SARKIS PALOYAN (piano)
Directeur de l'Ecole Nationale de Musique de Toulon

Programme :
Bach — Brahms — Corelli — Paganini — Ysaye

Participation aux frais :
Adultes: 10 euros/Etudiants: 5 euros

Ատեանին առջեւ, որու դիմած էին դատապարտեալները: Նախկին նախարար՝ Ռ. Տիւմա, Քրիսթին Տըվիէ-Ժոնքուռ, Ալֆրէտ Սիրվէն եւ Լօյիք Լը Ֆլօք-Փրիժան դատարան ներկայացան իրենք զիրենք պաշտպանելու համար, որպէսզի չհաստատուին տրուած պատիժները: Քրիսթին Տըվիէ-Ժոնքուռ յայտարարեց թէ անդորր է, մօրը տունը ապաստան դըտած է եւ 11 միլիոն Եւրօ տուրք կը պահանջուի իրմէ, Ռ. Տիւմա ալ 50 հազար Ֆրանք հանդստեան թոշակով կ'ապրի...:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՑ մէջ, պատմական նըկատուած գործադուլ մը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 4-ին, չինարարական մարզին մէջ: Բանուորները կը պահանջեն որ հանդստեան կոչուելու տարիքը 60 տարեկան ըլլայ, ինչպէս նախատեսուած էր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

EN PRELUDE AU 3e PHONETHON

DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

REUNION D'INFORMATION SUR LA ROUTE DORSALE DU KARABAGH

le jeudi 7 novembre à 20 heures

Dans la salle de la Cathédrale arménienne
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

PROJECTION D'UN DOCUMENTAIRE INEDIT
SUR LE DEVELOPPEMENT SOCIO-ECONOMIQUE DU KARABAGH

Interventions de BEDROS TERZIAN et MICHEL PAZOUMIAN
(entrée libre)

Adressez vos dons dès maintenant en composant le :

N° Vert 0800 805 805
Appel gratuit

Chorale "Koghtan"

de l'UGAB-Paris

dirigée par

Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)

«Un après-midi arménien au Château de Belleville»

organisée par l'association «Amitié et échanges franco-arméniens»

le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h

au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀԱՆԳԻՍՏԻ ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋ ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը հրաւիրէ իր բոլոր բարեկամները ընտանեօք, 3 հաճելի օրեր անցընելու ժիւրայի լեռներուն վրայ ծուարած իր կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 9, 10, 11:

Եկէք վայելելու լեռնային հրաշալի բնութիւնը, ընկերային հաճելի պահեր եւ հայկական համեղ ճաշերը:

Մասնակցութեան սակն է 70 Եւրօ, ճամբորդութեան, կեցութեան եւ ճաշերուն համար:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել.- Ալիէին՝ 04 74 85 29 75 թիւով, կամ՝ Սէրվալրդին՝ 04 78 49 28 87 թիւով, մինչեւ Նոյեմբեր 3:

*
**

La Section **Lola Sassouni**
du Boulevard Oddo
organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN

SUPER LOTO

avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական վարչութիւնը

կը պարզեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ - ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-Ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շէֆօ - *Սոփրանօ*
Մարիա Օքի - *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան - *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

*
**

ՃԱԶԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Ռումանիայէն

Դաշնակ եւ սրինդ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Մուտքերու մասնակցութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30-ին

կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
JEUDI
7 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·552

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.552

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆԻՆ

Եւրոպայի 15–երը յոյս յայտնած են որ Թուրքիա պիտի հաստատէ ժողովրդավար եւ եւրոպամէտ իր ձգտումը, առանց ծանրանալու այն հարցերուն վրայ, որոնք կը զլխաւորեն իրենց յարաբերութիւնները Անգարայի հետ (Թուրքիոյ թեկնածուութիւնը, Կիպրոսի անորոշութիւնները, եւրոպական պաշտպանութիւնը):

Թուրքիոյ հանդէպ, ամէնէն ղրական դիրքը կը պահպանի Սպանիոյ, որ սեպտեմբերին կը պաշտպանէ անոր թեկնածուութիւնը Եւրոպական Միութեան: Արտաքին նախարարը՝ Անա Փալասիօ կը գանէ որ «որեւէ խոչընդոտ» չկայ անոր անդամակցութեան: Գերմանիա «բարեացակամութեամբ» նկատի առած է ղրական առաջին քայլերը եւ կը յուսայ որ «կայուն կառավարութիւն մը» պիտի յաջողէ էֆէվիթի կառավարութեան: Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութիւնը կը դնէ որ քուէարկութեան արդիւնքը ցոյց կու տայ «քաղաքական կարեւոր փոփոխութեան» մը համքը: Ռաֆարէն յայտարարած է որ «ուշադիր» է կատավարութեան կազմին: Թ. Պլէր քայլերական կը նկատէ Ա.Ֆ.Փ.ի պատասխանատուներուն յայտարարութիւնները: Պելժիոյ Արտաքին Նախարարը հրաւիրած է Էրտողանը որ հաստատէ եւրոպամէտ իր տրամադրութիւնները: Յունաստան կը խորհի որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան լաւագոյն միջոցն է այդ երկիրը կայունացնելու եւ վարչապետ՝ Սիմիթիս հրաւիրած է Էրտողանը Յունաստան գալու: Այս վերջինն ալ, արդէն, մտադիր է եւրոպական դռնապան մայրաքաղաքները այցելելու:

Եւրոպայի ընդլայնումի պատասխանատուն՝ Կիւնթէր Ֆէրհէօկէն չէշտած է որ քուէներու վճիռը պէտք է յարգուի բոլորին կողմէ: Գոպիընհագէնի մէջ, պիտի քննուի իր անդամակցութեան Բ. հանդրուանը, մինչ այդ, Անգարա պէտք է հաստատէ իր բարի կամեցողութիւնը ազատ արձակելով քաղաքական բանտարկեալները, ջնջելով չարչարանքը: Գալով ԱՄՆ–ուն, կ'ուզեն չարունակել իրենց զործակցութիւնը Թուրքիոյ հետ: Սպիտան Տան բանբերը յայտարարած է.– «Թուրքիա մօտիկ բարեկամ մըն է եւ դինակից մը ՕԹԱՆ–ի ծոցը: Եւ կը զրաժակցինք որեւէ կառավարութեան հետ զոր Թուրք ժողովուրդը կ'ընտրէ»:

***

Ի տես իրենց կուսակցութիւններուն կրած անխառնունակ պարտութեան, Թանսու Չիլլէր (ՏԵՓ), Մեսութ Եըլմազ (ԱՆԱՓ) եւ Տեվլէթ Պահչելի (ՄՀՓ) հրաժարած են զեկավարի իրենց պաշտօններէն:

Առաջին առթիւ, քաղաքական կը դռնուի սպայակոյտի պետին՝ զօրավար Հիլմի Իօզքէօքի հակազդեցութիւնը: Ան Ուաշինկթըն կը զռնուէր եւ յայտարարած է.– «Ընտրութիւններ ունեցանք որոնք կանոնաւոր անցան: Արդիւնքները ցոյց կուտան մեր ժողովուրդին կամքը: Միայն յարգանք ունիմ այդ ուղղութեամբ»:

***

Էրտողան կրկին ու կրկին կը կրկնէ որ Ա.Ֆ.Փ.–ն իսլամապաշտ ոչ իսկ իսլամական կուսակցութիւն մըն է: Ան կ'ըսէ.– «Կրօնքի վրայ հիմնուած կուսակցութիւն մը չենք: Ա.Ֆ.Փ.ն պահպանողական եւ ժողովրդավար իր ինքնութեամբ, հաւաքեց կեդրոնական ազին քուէները: Թուրքիոյ մէջ, ամէն հիմնարկ իր հարազատ դերն ունի: Թուրք բանակը մեր աչքին լոյսն է: Թող ոչ ոք միջամտութիւն ըլլայ մեր եւ մեր բանակին միջեւ»:

Բազմաթիւ քեմալականներ կը յամաձին սակայն կարծելու որ, այս հերթականը տարբեր մտաղրութիւններ կը քաղարկեն, կը դրէ Նիքոլ Փոփ, (Լը Մոնտ, Նոյեմբեր 6):

***

ԵԹԷ ԿԻԽԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԴԱՌՆԱՅ...

Բաքուի «Զերկալօ» թերթին տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Ապտուլլահ Կիւլ, որ հաւանական վարչապետը կը նկատուի Թուրքիոյ, յայտարարած է թէ պոհացութիւն չի նկատեր Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի ներկայ յարաբերութիւնները եւ կ'ուզէ ամրապնդել զանոնք: Ինչ կը վերաբերի զարթաղէան հակամարտութեան բերելիք օժանդակութեան, ան ապահովութիւն տուած է որ Ազրպէյճանի եւ Թուրքիոյ ջանքերով կրնան կարգաւորել հակամարտութիւնը եւ «ազատագրել ազգրբէջանական հողերը դրաւումէն»:

***

«Գանար Անիշէնէ» Նոյեմբեր 6–ի իր թիւով քանի մը ծաղրանկարներ հրատարակած էր, ուր կը ճաղկուին Թուրքիոյ ընտրութիւններու յաղթական «չափաւոր» իսլամականները:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՅԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ բազմատեսակ ընտրութիւնները, Նոյեմբեր 5–ին, ապահովեցին Պուշի, այսինքն Հանրապետականներու յաղթանակը: ԱՄՆ կը նորոգէին Ներկայացուցիչներու ժողովին ամբողջութիւնը, Ծերակոյտին մէկ երրորդը եւ կ'ընտրէին 36 կառավարիչներ, կային նաեւ այլ ընտրութիւններ: Ներկայացուցչական ժողովը կը մնայ հանրապետական, ինչպէս էր, Ծերակոյտը նաեւ այլեւս հանրապետական մեծամասնութիւն ունի, ինչ որ մեծ փոփոխութիւն էր Պուշի, քանի հոն դեմոկրատ ընդդիմութիւն մը մեծամասնութիւն էր, թէկուզ փոքր առաւելութեամբ: Կառավարիչներն ալ հանրապետական դիմադիծ կ'առնեն: Ֆլորիտայի կառավարիչ ընտրուեցաւ Պուշի կրտսեր եղբայրը: Երբ վերջնապէս հաստատուին այս արդիւնքները, պիտի նշանակէ որ ԱՄՆ–ու երեք իշխանութիւնները (Սպիտակ Տուն, Ներկայացուցչական ժողով եւ Ծերակոյտ) մէկ կուսակցութեան ձեռքն են եւ Պուշ ուզածը կրնայ ընել, ոչ մէկ խոչընդոտ կը մնայ: Նոյեմբեր 5–ին, ընդհուեցան Ներկայացուցչական ժողովի 435 երեսփոխանները, Ծերակոյտի 100–ի վրայ 34 անդամները եւ 50–ի վրայ, 36 կառավարիչներ:

ՓԱՐԻԶ – ՎԻԷՆՆԱ ճեպընթացին մէջ հրդեհ մը ծագած է Նոյեմբեր 6–ի առաւօտեան ժամը 2–ին, երբ Նանսիէն կ'անցնէր եւ կ'ուղղուէր դէպի Սթրազպուրկ, ապա՝ Միւնիխ, Հուսկ Վիէննա: Ճեպընթացը անմիջապէս կանգ առած է, երբ ծուխ տեսնուած է, բայց մասնակի աղէտ մը կար արդէն: 12 մեռեալներ եւ ութ վիրաւորներ յայտնաբերուած են առաջին կառախումբին մէջ: 5 այրեր, 6 կիներ եւ մէկ երախայ հաւանաբար շնչահեղձ մեռած են իրենց քունին մէջ: Ճեպընթացը կը պատկանէր գերմանական երկաթուղիին (Տոյչըպան): Կը թուի թէ հրդեհը որ սահմանափակ մնացած է, արկածի հետեւանք է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը չարունակէ ճնշում բանեցնել կարզ մը երկիրներու վրայ, զորս կ'ամբաստանէ որպէս պաշտպանները չէչէն ահաբեկիչներու: Առաջին առթիւ, պաղ հով մը փչած է Ռուսաստանի եւ Դանիոյ միջեւ, որովհետեւ այս վերջինը Զակայեւը յանձնելու համար անոր յանցագործութեան փաստերը կը պահանջէ: Ֆրանսա ալ դժգոհ ձգած է Մոսկուան, որ բաղաք բարձրացուցած է Ֆրանսայի դեսպանին իր «մտահոգութիւնը» յայտնելով Փարիզի Գողին թատրոնի չէչէնական հաւաքոյթին առթիւ (Հոկտեմբեր 26): Մոսկուա պէչ աչքով կը դիտէ նաեւ Վրաստանի, Ազրբէջանի եւ Թուրքիոյ դիրքերը:

ՃԵՐՊԱՅԻ (Թունուզ) ոճրափորձին կապակցութեամբ ութ կասկածելիներ ձերբակալուեցան Նոյեմբեր 5–ին, Լիոնի արուարձաններէն՝ Սէն–Փրիէսթ եւ Վենիսիէօ: Ոճրափորձը գործուած էր 2002 Ապրիլ 11–ին ձերպայի սինակոկին դէմ, 14 մեռեալ կար: Ձերբակալուած անձերը ընտանեկան պարագաներն են իսլամապաշտ Թունուզցի Նիզար Նաւարի, որ անձնասպանական արարքով մը դործած էր ոճրափորձը:

ՌՈՊԻՐ ՀԻԻ Փարիզիէնի տուած հարցազրոյցի մը մէջ (Նոյեմբեր 6), կ'ըսէ թէ պիտի քաշուի Համայնավար կուսակցութեան զեկավարութենէն: Ան Մ.Ժ. Պիճֆէլի կողքին գլուխն էր կուսակցութեան եւ հաստատած է որ երկգլխանի զեկավարութիւնը նպաստաւոր չէ:

ԱՐԻԷԼ ՇԱՐՈՆ վերջնապէս ճշդեց կանխահաս ընտրութիւններու թուականը, ընդառաջ երթալով իր մրցակիցին՝ Նէթանիահուի պահանջին: Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Յունուար 28–ին: Նէթանիահու համաձայնեցաւ Արտաքին Նախարարութիւնը վարելու մինչեւ այդ թուականը:

ԹԵՀՐԱՆի իր բնակարանին մէջ, Նոյեմբեր 4–ին ձերբակալուած է երկրին բարենորոգիչ ակումբին ամէնէն ծանօթ դէմքերէն՝ Ասպաս Ասթի: Նոյն օրը, մամուլի դատարանին ծայրայեղ պահպանողական դատաւորը՝ Սայիտ Մորթազաւի կ'ամբաստանէր «Ուսումնասիրութեանց եւ Հանրային կարծիքի քննութեանց Ազատ Ընկերութիւնը», զոր կը վարէր Ասթի, որ ան վճարուած էր ամերիկեան Կալուի Հիմնարկէն, 4 հարցախոյզներ կատարելու համար «իրանեան ներքին հարցեր»ու մասին: Զորս օր առաջ, «Ազատագայ» փակուած էր: Հոկտեմբերի կէսերուն ալ, հարցախոյզի ուրիչ հիմնարկ մը՝ «Հանրային կարծիքի ուսումնասիրութեան ազգային ընկերութիւնը» փակուած էր եւ տնօրէնն ալ՝ Պեհրուզ Ղերանիայէհ ձերբակալուած: Ան կ'ամբաստանուի լրտեսութեամբ եւ զործակցութեամբ Իրաք հաստատուած ժողովուրդի մուճահետեւիններու կազմակերպութեան հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ թիւ 10 կառուցիին վերայ չաւ ծանր բախում մը պատահեցաւ Նոյեմբեր 5–ի առաւօտուն, 40 կառքերու մէջեւ, որոնց մէջ 7 բեռնատար կառքեր: Ութ մեռեալ կար եւ աւելի քան 30 վիրաւորներ, որոնց վեցը չաւ ծանր վիճակի մէջ: Արկածը պատահած է Փուաթիէի մօտ եւ պատճառները յստակ չէին: Մշուշի մասին կը խօսուէր բայց բոլոր ականատեսները համաձայն չէին: Բոլոր վարկածները նկատի պիտի առնուին քննութեան ընթացքին, որ կրնայ երկար տեւել:

ՄԵԾՆ–ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ Լորտերու Ժողովը անակնկալ պատճառելով, 184–ի դէմ 215 ձայնով քուէարկեց կառավարութեան խնդրոյ առարկայ օրինագիծը, որ կ'արտօնէ որդեգրումը միասեռական զոյգերու կողմէ:

ՓԱՐԻԶի Ծերակոյտին առջեւ, 300 պռոնիկներ ցոյց մը ըրին Նոյեմբեր 5–ին, բողոքելու համար Սարքոզիի ծրագրած օրէնքին դէմ, որ կ'արգիլէ պռոնիներուն «կրաւորական հրաւէրները» փողոցներու մէջ եւ պատիժներ կը նախատեսէ զրամական թէ բանտարկութեան դեմնի վրայ: Պաստառներու վրայ արհեստավարժ պռոնիկները կը պահանջէին օրէնքին ջնջումը, ըսելով՝ «Մեզի հետ կը պահկիք, մեզի դէմ կը քուէարկէք»:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 5 / 6)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ 5 ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը եւ Ռուսաստանի Արդիւնաբերութեան, Գիտութեան նախարարը Նոյեմբեր 5–ին Երեւանի մէջ ստորագրած են երկու կառավարութիւններու միջեւ Ռուսաստանի Հայաստանի տուած վարկերուն փոխարէն Հայաստանի պետական սեփականութեան հինգ ձեռնարկութեան բաժնեթուղթերը յանձնելու համաձայնագիրը: Այդ հինգ ձեռնարկութիւններն են «Մարս»ը, Երեւանի ինքնաչիռատ համակարգիչներու գիտական հիմնարկը, Հրազդանի Ջրելեկտրակայանը, Երեւանի մաթեմատիկական մեքենաներու գիտական հիմնարկը, եւ Երեւանի նիւթաբանութեան հիմնարկը:

Ստորագրութեան արարողութենէն ետք Հայաստանի ու Ռուսաստանի վարչապետները միասին մամուլի ասուլիս մը տուած են. Մ. Կասեանով պատասխանելով հարցումներու ըսած է թէ համաձայնագիրը մեկնուելէն առաջ անցք մը պէտք է եւ ան կը թիւ երկու երկիրներու չահերէն:

Նոյն օրը Ռուսաստանի վարչապետը ընդունուած է նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի կողմէ, ապա այցելած է Եղեռնի յուշարձանն ու Թանգարանը: Ծաղկեպսակ զետեղելէ ու բարձրաստիճան հիւրերու յատկացուած ծառուղիին մէջ եղեւին մը տնկելէ ետք, Մ. Կասեանով հետեւեալ տողերը արձանագրած է Թանգարանի յուշամատեանին մէջ. «Ցնցուած եմ ցեղասպանութեան կազմակերպիչներու եւ մասնակիցներու սիրած սարսափէն ու բարբարոսութենէն: Մեծապէս հիացած եմ հայ ժողովուրդին արիութեամբ եւ տոկունութեամբ: Մենք ձեզի հետ ենք»:

***

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Հանրի ժողովէն որ Ֆրանսայի նշանակած նոր նախագահն է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին համար կազմուած Մինսկի խումբին, Երեւանէն անցած է Ազրբէջան: Բաքուի մէջ ան հանդիպումներ ունեցած է նախագահ Հ. Ալիեւի հետ: Իր նախորդը Հիւկ Փէրնէ այդ պաշտօնին վրայ վեց ամիս ալ չէր մնացած, պատճառ ըլլալով Ազրբէջանցիներու քննադատութիւններուն թէ Ֆրանսա բաւարար լրջութեամբ չի վերաբերիր խաղաղութեան հոլովոյթին:

***

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ ԳԻՐ ԱՍՏՂԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԷՆ

Հոկտեմբեր 22–29 Ռուսաստանի Նիժնի Արխիզ քաղաքին մէջ աստղագիտութեան միջազգային եօթնօրեայ ողիմպիականը տեղի ունեցած է: Երեւանէն տասներորդ դասարանի աշակերտներ՝ Մկրտիչ Սողոմոնեան եւ Թիրայր Աւետեան մասնակցած են անոր ու յաղթութիւն արձանագրած, առաջինը արժանացած է երկրորդ, երկրորդը երրորդ կարգի պատուոյ դիրքի:

ԳԻՒՄՐԻԷՆ ՇՈՒՇԱՆԻԿԸ ԵԿԱԾ ԷՐ...

Գիւմրիի մէջ երկրաշարժին վաղորդայնին զործունէութեան նետուած առաջին կազմակերպութիւններէն է «Համազործակցութիւն Հայաստան»ը. մինչեւ այսօր կը շարունակէ շատ շատերու համար կեանքին հետ կապի միջոց ու աշխարհին վրայ բացուած պատահուհան ըլլալու առաքելութիւնը: Տարուէ տարի կարծես ասֆալի լռութեան մէջ թաղուած ձեւով կը տարուի այդ աշխատանքը, հակառակ որ պահանջները փոխանակ նուազելու կը մեծնան, իսկ 1990_ական թուականներու սկիզբի արտակարգ համարուած վիճակները բոլորիս համար վերածուած են «բնականոն» բաներու: Ո՞վ կրնայ ըսել որ Գիւմրիի վերատակները, որքերը, անոք ու անօգնական մնացած ծերերը, զէպի Ռուսաստան ու այլուր մեկնող երիտասարդները, խեղճ հոգիները, քայքայուած ընտանիքները տասը _ տասներկու տարի առաջուան չափ կը յուզեն, կը մտահոգեն: Մինչդեռ այդ բոլորը կը շարունակեն չորրորդը ըլլալ Գիւմրիի բնակիչին աօրհասային, միշտ նոյնքան անհրաժեշտ ընելով զօրակցութեան, օժանդակութեան գործը:

«Համագործակցութիւն Հայաստան»ը, ինչպէս արդիւնաւոր գործ տանող շատ մը կազմակերպութիւններ մեր իրականութիւն մէջ, լուրջ եւ համոզուած խմբակի մը յամառութեան կը պարտի իր աւելի քան տասնամեայ գոյութիւնը: Անոր «դրասենեակ»ը վերնայարկի խցիկ մըն է ուր համակարգիչը ամէնէն պատուակալ տեղը կը դրաւէ, թղթածրարներով բեռնաւոր սեղաններ ու դարաններն ալ հազիւ չարժելու տեղ ձգած են: Տարին քանի մը այցով, 2 _ 3, կամ 6 _ 7 հոգինոց խումբերով կ'երթան տեղւոյն վրայ հետեւելու կատարուածին, յետագայ քայլերը որոշելու, եւ այլն:

Տեղւոյն վրայ կատարուածին ամէնէն արտաքսիկ ու հրաշալի մասը կ'ամփոփուի «Գորովանք» անուանումով: Կայ անչուշտ որքերու, կարօտեալներու խնամատարութեան գործը, օրուան հացին ալ կարօտ Գորիսցի, Կապանցիներու օրական երկու ժուռ ճաշ սպասարկող ճաշարանները. բայց Գորովանքը աւելին է, քան կատարուած նիւթական օժանդակութիւնը եւ նոյնիսկ հաստատուած մարդկային կապին պահպանումը, անով տրուած հոգեկան նեցուկը:

Գորովանքը մանկա _ պատանեկան տարուէ տարի մեծցող, միշտ առաւել հետաքրքրութիւն ու հետեւաբար՝ յաճախ միջոցներ պահանջող կեդրոն մըն է: Զուգահեռ դպրոց մը, աւելի բազմապիսի կարելիութիւններ ընծայող ու նոյն առեն ջերմ բոյն մը: Իրենց դպրոցի ժամերէն դուրս, շուրջ հազար պատանիներ կը յաճախեն հոն, փրկուելով փողոց իյնալու վտանգէն: Ամէն մէկը կը հետեւի իր նախասիրած գործունէութեան: Կ'երգեն, կը պարեն, կը նկարեն, կ'արտասանեն, համակարգիչ կը գործածեն, կ'ասեղնագործեն, ձեռային աշխատանք կը կատարեն, թատրոն կը բեմադրեն, ներկայացումներ կու տան: Այդ բոլորը կ'ըլլայ Համագործակցութիւն Հայաստանի հաւատարիմ քանի մը տասնեակ խնամակալներու նուիրատուութիւններով:

Գորովանքին, բայց նաեւ վիրաւոր քաղաք Գիւմրիի մասին գիտցի անյագ կընկալ ու հաճելի առիթ էր հաստատութեան տնօրէնուհի, մանկավարժ Շուշանիկ Գալստեանի փարիզ այցը: Ան առաջին օրերէն գտնուած է այդ նախաձեռնութեան կեդրոնը ու կը շարունակէ պործել նոյն թափով:

Զրոյցը կը սկսի Գիւմրիով. «ի՛նչ էինք ու ի՛նչ եղանք»ի ամէնէն տխուր տարբերակներէն մէկն է ան մեր իրականութեան: Հակառակ կատարուած չինարարութեան, բարեկարգումին, քաղաքը հեռու է կարենալ մոռնալէ 1988 Դեկտեմբերի աղէտը: Պակսող փլատակները լրենց հետ չեն տարած փլած հոգիով մարդոց թափուրութիւնները որոնց կարեւոր մէկ տոկոսը միակ ճար կը նկատէ մեկնումը: Մինչդեռ...

«Վինեղով դիւմրեցի, յետադարձ ակնարկով կարող եմ ասել թէ մինչեւ 1988 քաղաքը վերելք էր ապրում: Մարդիկ հոգեպէս լաւ, հիւրասէր, արուեստասէր, ուրախ էին: Քաղաքում շատ էին զեղեցիկ չէնքերը. փողոցով գնում էի ու հիանում իմ քաղաքով:

Ես այդ ժամանակ էլ աշխատում էի մանկավարժ. պրպտում էի քաղաքի կեդրոնական մասի չէնքերի երեխաներով. 1450 երեխայ էին: Զգում էի նրանց ոգեւորութիւնը, քաղաքի խանդավառ թափը:

Դեկտեմբեր 7_ին դուրս էի եկել. իմ աչքերի առաջ տեսայ որ քաղաքը փուլ եկաւ, քարակոյտի վերածուեց: Նախ կարծեցի թէ յարձակում էր քաղաքի վրայ: Շատեր մեկնեցին, ես մշտական մնայի այնտեղ. չէի կարող հեռանալ, կապուած էի քաղաքի երեխաներին: Դեկտեմբեր 5_ին թատրոն ունէինք, այդ օրայ լուսանկարները մնացին յուշ» կը պատմէ, Շ. Գալստեան: Ցետոյ կը խօսի երկրաշարժին հետեւանք ծանրածանր փոփոխութիւններուն մասին. գծածը ծանօթ պատկերն է. համատարած վերատակներ, թիթեղէ, խաւաքարտէ խրճիթներ որոնք «տոմիկ» անուանումով մնացին Գիւմրիի ժամանակագրութեան մէջ. տոմիկ-դպրոց, տոմիկ _ բնակարան, տոմիկ _ բուժարան, տոմիկ _ խանութ, տոմիկ, տոմիկ:

Աւելի ուշ, երկու _ երեք տարի ետք սկսած է մարդոց հոգեկան վերադարձը. ան եղած է ամէնէն ծանրը: Այդ «յապաղում»ին պատճառը այն է որ խոստումներ տրուած էին թէ երկու տարիէն ամէն ինչ կը վերաչինուի... իսկ երբ այդ ժամանակաշրջանին ոչինչ փոխուած էր կործանած քաղաքին մէջ, մարդիկ կորսնցուցած էին իրենց հաւատքը եւ անոր հետ տոկալու, համբերելու կարողութիւնը: Այն առեն էր որ տեսնուած էր թէ հպարտ Գիւմրեցին վերածուած է մուրացկանի, նախկին ճարտարապետը, արուեստագէտը սկսած են առնել _ ծախել, հացի ի խնդիր:

Այսօ՞ր:

«Իմ աչքով, կ'ըսէ Շ. Գալստեան, այսօրուայ Գիւմրիում մեծ տարբերութիւն չկայ: Այո՛, ճիշդ էր որ 45 տոմիկ դպրոցից քառասունը քարաչէն նոր չէնքի է տիրացել. իրա՞ւ, շատ ցաւալի էին տոմիկային դպրոցները: Բայց, բնակարանի մարզում տխուր է վիճակը: Շատեր «դնման վկայական»ներով տուն են գնում եւ ուրախանում ենք, տեսնելով որ մարդիկ տանուտէր են դառնում: Բայց, իրականում, գնուածները մեկնողների դատարկած բնակարաններն են»:

«Դնման վկայական» կոչուածը կը տրուի ամերիկեան բարեսիրական կազմակերպութիւններու կողմէ, նախընտրած որը ունեցող ընտանիքներու: Անոնց չնորհիւ գնուած բնակարանները երկու տարի կարելի չէ վաճառել, իսկ միջին հաշուով երեք սենեակնոց յարկաբաժին մը 3 _ 3.5 հազար տոլար կ'արժէ:

Քիչ մը կը զարմացնէ լսել որ հակառակ այնքան պարապ բնակարաններու, տրուած դիւրութիւններու, տոմիկներու մէջ ապրողներ կա՛ն տակաւին: Շուշանիկ կը բացատրէ թէ երկրաշարժէն ի վեր անցած 14 տարուան ընթացքին ընտանիքները մեծցած են. երիտասարդները ամուսնացած, զաւկի տէր դարձած են ու տուները բաւարար չեն: Արդէն տրուած բնակարանները յաճախ չորս պատէ աւելին չեն ու ստացողներուն մեծ մասը անհրաժեշտ գումարը չունի հանդերձանքը լրացնելու համար: Ուստի ընտանիքին մէկ մասը կը մնայ տոմիկին մէջ:

Այսօր քաղաքին մեծագոյն խնդիրը գործազրկութեան դժբախտութիւնն է որուն հետեւանք աղքատութիւնը առաւել ուշագրաւ է: Ապահով եւ համեմատաբար լաւ վճարուած են թղթատարութեան, էլեկտրականութեան մէջ աշխատողները, կաղի պաշտօնեաները: Նոյնն է պարագան ռուսական զինուորական խարիսխներու մէջ աշխատանք ունեցողներուն:

Քիչ է թիւը անհատական ձեռնարկութիւններու. կեդրոնի հրապարակին փոքր չուկային մէջ աննդեղէնի, հագուստեղէնի խանութներ կան. մեծ մասը կը բացւի, կարճ առեն եառ կը փակուի: Քաղաքին մէջ ժամանցի, զբօսանքի կարելիութիւն ալ գրեթէ չկայ: Զկայ սինեմայի սրահ: Նորոգուած է հանդիսութիւններու սրահը, երբեմն երեւանէն ներկայացումի խումբեր կուգան, բայց առմսերը այնքան սուղ կ'ըլլան որ շատեր չեն կրնար երթալ:

Գործազրկութիւնը մեկնակէտ է նաեւ ուրիշ ցաւի մը որ մեկնումներու երեւոյթն է: Աչխատանք գտնելու եւ ընտանիք պահելու հեռանկարով մարդիկ առաւելաբար Ռուսաստան կը մեկնին: Աւտոր կը յաջորդեն քայքայուած ընտանիքներու, հոգեկան ցնցումի ակր երանիներու հարցերը: Անշուշտ, սխալ է կարծել որ Ռուսաստան մեկնումը ստորագրած է. շատեր կան, կ'ըսէ խօսակիցս, որ կ'ուզեն վերադառնալ, բայց առմսին համար հարկաւոր գումարը անգամ չունին:

Վերջին չորքանին երեւանն ալ աչխատանքի վայր կը նկատուի ուր Գիւմրեցիները կ'երթան գործ գտնելու, ճամբու չինութեան մէջ:

Գիւմրին ունի քարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ. պետական ու սեփական: Հոն կը գործեն Մանկավարժական հիմնարկը, Երեւանի երաժշտանոցին մասնաճիւղը, փոլիթէքնիքը, տնտեսագիտական հիմնարկը եւ ուրիշներ: Սեփականները բոլորն ալ, պետականները մասամբ վճարովի են: Շատ ուսանողներ որոնք ամէն քարիքի մեծ դիւրութեամբ տիրացողներու զաւակ չեն, կամ արտասահմանէն օժանդակող չունին, յաճախ տարի մը միայն կրնան վճարել ուսումնավարձը ու բաժնուին:

Ահա, այս տեսակ չրջապատի մը մէջ կը գործէ Գորովանքը: Հինգէն քանը_հինգ տարեկաններու բազմութիւն մը կը յաճախէ հոն, 15 խմբակներէն ու ակումբներէն մէկուն, կամ մէկ քանիին մաս կազմելով_ «Մինչեւ չամուսնանան, չեն գնայ» կ'ըսէ Շուշանիկ, կատակելով ու յայտնի գոհունակութեամբ: Գորովանքը կ'ամբողջացնէ դպրոցին գործը: Դպրոցները օրական երեք հերթով ըլլալով, մնացեալ ժամերը երախաները կ'երթան իրենց նախասիրութեամբ զբաղելու: Անոնցմէ 30 հոգի ընդունուած են բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններ: Մեծ մասով որքեր, անտեսապէս անապահով ընտանիքներու զաւակներ են: Իրենցմէ ոչ մէկ վճարում կը պահանջուի: Աչխատութեան հարկաւոր նիւթերն ալ _ թուղթ, մատիտ, գիրք, թել, ղերձան, ներկ, եւ այլն _ ձրի կը տրուի իրենց:

Գորովանքին սկզբունքներուն գլխաւորներէն է երախային զգացնել որ ինք հարկաւոր, արժէքաւոր մէկն է, որպէսզի ընտանիքին նիւթական վիճակը ստրկայութեան տրամադրութիւններ չըստեղծէ անոր մէջ: Հոն գործող 25 մանկավարժներն ալ իւրացուցած են այդ սկզբունքը:

Հետաքրքրական նախաձեռնութիւններէն է «Հոգատարութեան ակումբ»ը որ հոգ կը տանի 300 առանձին տարեցներու: Պատանիները կ'երթան անոնց օգնելու, գնումները ընելու, եւ այլն... առար փոխարէն տարեցներն ալ երգեր, հեքեաթներ, աւանդութիւններ կը փոխանցեն անոնց. կը ծանօթացնեն հին արհեստներ, սովորութիւններ: Այդ յարաբերութեան չնորհիւ մեծերը կը զգան որ իրենք մարդու պէտք են, աւելորդ, լուսանցքային դոյութիւններ չեն:

Գորովանքի Բ. ակումբը ընտանեկան ծրագրաւորումի, երախաներու խնամքին յատկացուած է:

Այս կեդրոնը ամառն ալ կը չարունակէ գործունէութիւնը, բակային խմբակներու ձեւով. նպատակը միշտ տղաքը փողոցային աննպատակ թափառումէ փրկելն է: Ցաճախ նախկին աչակերտներ ալ կը մասնակցին այդ գործունէութեան. այնքան ամուր ձգուած են կապերը:

1995_ին այցելած ըլլալով Գորովանք ու տեսած անոր տոմիկային պայմաններով չէնքը, կ'ուզեմ ապահովութիւն ունենալ որ հազար աչակերտ ու 15 խմբակի, երկու ակումբի տէր հաստատութիւնը այլեւս տիրացած է արժանավայել չէնքի մը. ատիկա, դիտեմ որ վեր է Համագործակցութիւն Հայաստանի միջոցներէն, սակայն, բարեմտութեամբ հարց կու տամ թէ օրինակ քաղաքապետարանը այդ ուղղութեամբ աչակցութիւն չէ՞ ցոյց տուած: Շուշանիկին պատասխանը ժխտական է. փոխած ըլլալով հանդերձ չէնքը, ամբողջովին չեն փրկուած տոմիկայինէն: Այդքան գործունէութիւնը կը տարուի մէկը տոմիկ, երկու չէնքի մէջ: Մինչդեռ ի՛նչքան պիտի ուզէին ամէն մէկ խմբակի համար մասնաւոր սրահ մը ունենալ ուր կարելի ըլլար տղոց աչխատանքը ցուցադրել, պահել: Կամ ունենալ համակարգիչի ընդարձակ սրահ մը ուր փոխանակ երեքի, տասը _ քսան համակարգիչ զետեղել կարելի ըլլար, որպէսզի հերթապրուած երախաները երկար չսպասէին:

«Այդ բոլորին համար պէտք չէ կարծել որ մեծամեծ միջոցներ անհրաժեշտ են: Գորովանքով փաստը տրուած է թէ քիչ դումարով հսկայական պործ կրնայ տարուիլ: Կը բաւէ հաւատարիմ խնամակալներու ցանկը քիչ մը մեծցնել» կ'ըսէ Լիլիան Տարօնեան որ հիմնադիր _ նախագահն է Գործակցութիւն Հայաստանի:

Շուշանիկը զրոյցը կ'ուզէ աւարտել կազմակերպութեան անդամներուն ու նուիրատուներուն չնորհակալութեան խօսքով: Իսկ Գործակցութեան մնացեալ գործունէութեան մասին զրոյցը յաջորդ առիթի մը կը ձգենք:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(*) **Coopération Arménie**
50, rue Etienne Marcel, 75002 Paris

ՁԷՁԷՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ԲԱՆԱԿՑԱԾ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻԻՆ ՊԱՏՄԱԾԸ

Աննա Փոլիթքովսքայա Մոսկուայի անկախ թերթերէն «Նովայա գազէտա»յի լրագրողներէն է: Բազմաթիւ անգամներ գտնուած է Զէչէնիոյ պատերազմի չրջանները, նաեւ Տաղստան եւ Ինգուչիա: Հեղինակ է նաեւ այդ նիւթով հատորներու: Մոսկուայի վերջին ահաբեկչութեան ընթացքին ան որպէս բանագնաց մտած է դրաստած Թատրոնը եւ տեսակցած ահաբեկիչներուն հետ, չանարգով որոշ արտօնութիւններ ստանալ պատանդներուն, յատկապէս անչափահասներուն համար:

Զինքը դիմաւորած է դիմակաւոր Զէչէն մը եւ երբ տեղեկացած է որ գտնուած է Կռիլին վայրը ու գրած այդ մասին, որոշ գոհունակութեամբ սկսած է խօսակցիլ: Ցետոյ կանչած է «պետ»ը: 29 տարեկան մարմնեղ, գինեալ մէկը որ ըսած է թէ անունը Ապուպաքար է: Լրագրողուհին կը դրէ թէ ան կը պատկանէր երիտասարդ Զէչէններու սերունդին որ վերջին տասնամեակին ընթացքին միակ ընկեր ունեցած է զէնքը, կռուած է ու պահպանած անտառներու մէջ:

_ Պէտք է ազատ արձակել անչափահասները, անոնք երախայ են, կ'ըսէ Աննա:

_ Երախա՞յ, հարց կուտայ ահաբեկիչը, հոս երախայ չկայ: Մերինները դուք 12 տարեկանէն սկսեալ կը հատաքէք: Մենք ալ ձերինները կը պահենք հոս:

_ Ձեր վրէ՞ժը լուծելու համար:

_ Որպէսզի գիտնաք թէ ի՛նչ կը նշանակէ:

Լրագրողուհին բազմաթիւ անդամներ խօսակցութեան նիւթը կը բերէ երախաներուն, կ'ըսէ, օրինակ, թէ պէտք է թոյլատրեն որ ուսելիք տրուի անոնց: Մերժումը վճռական կ'ըլլայ: «Երբ դուք մերիները կը հատաքէք, ուսելիք չէք տար անոնց: Ձերիները ալ թող ենթարկուին»:

Զէչէնը կը բացատրէ թէ ի՛նչ նպատակով նման արարքի ձեռնարկած են. կ'ըսէ թէ նախագահ Պուտին պէտք է յայտարարէ թէ վերջ կուտայ պատերազմին եւ սկսի իր զօրքը հանել գոնէ մէկ չրջանէ: Այդքանը ըլլալէ ետք պատանդները ազատ կ'արձակուին:

Ահաբեկիչը կ'ըսէ թէ թատրոնը զրաւողները գունտի մը մէկ մասն են: Ընտրեալ լաւագոյնները, որոնք պատրաստ են մեռնելու. բայց նաեւ վստահ են որ իրենց մեռնելէն ետք ուրիշներ պիտի չտրտնակեն նոյն գործը պաչտպանել:

Լրագրողուհին հարց կուտայ թէ խմբը Մասխադովի հաւատարիմ է: Պատասխանը կ'ըլլայ. «Այո, Մասխադով մեր նախագահն է, բայց մենք մեր հաւատքն կը պատերազմինք»: Այս քաղաքականութիւնը Ամնայինի վախերը կը կրկնապատկէ: Ահաբեկիչները ծայրայեղականներ են որոնք իրենց սեփական պատերազմը կ'ընեն եւ այդ պատերազմը որեւէ սահման չի ճանչնար:

Անոնք գիտեն են Մասխադովի բանակցութիւններուն վարած բանակցութիւնները, անոնք գիտեն որ Պուտին պատրաստ չէ ոեւէ զիջողութեան, անոնք գիտեն որ Ռուսաստան ամէն գնով պիտի ուզէ ազատել պատանդները: Ուրեմն, ինչո՞ւ կը սպասեն:

Ինչո՞ւ կը սպասեն որ ռուսական զօրքերը ներս մտնեն եւ զիրենք ոչնչացն

ԲՈՎԱՆԴԱԿ ՕՏԱՆՔ

9. ՀԱՏՈՐ

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԿՅԱՆՔԻՑ

Թողնել եւ գերիշ ուզեց եւ նստաւ հանգիստ պահարանի դիմաց։

«Կախարդական Սաթիկան» պատմութիւնը։

Ամառային, ձեր սահմանափակ ժամանակին, ձեզ ուշադրութեան արժանի մանուկ մը հետաքրքրական պատմութիւնը կարդալ եւ հետեւիլ իր խոհուն մտածումներուն։

Ես պատրաստ եմ ձեզ ծանօթացնելու այդ պատմութեան հերոսուհիին հետ, որ ինքնին մեծ դաս մըն է մեզի համար։ Ան ինքզինքը կը կոչէ Սաթիկ, բայց ամէնքը կը կանչեն զայն «Կախարդ Սաթիկ»։ Ինչո՞ւ։ Ասիկա ալ կրնայ հետաքրքրել ձեզ։ Ուրեմն, ուշադրութեամբ կարդացէք։

Սաթիկ ապրած է Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ։ Ան ծնած է 1946-ին, Նիւ Եորք քաղաքին մէջ։ Ծնողքը հայ են։ Հայրը՝ Ս. Ե. Ս. Ը. Ի. Ա. Ն. Ը Շրջանի անդամ, Ազգային Մասնակցութեան Խորհուրդի նախկին նախագահ, Ազգային Ժողովի պատգամաւոր, Ամերիկահայ մեծ գործիչ մը։ Մայրը՝ Ա. Ը. Ա. Ս. Ի. Ի. Ա. Ն. Ը Շրջանի նախկին նախագահուհի, Ազգային Ժողովի պատգամաւորուհի, Ամերիկահայ մեծ գործունեայ կին մը։

Սաթիկ ունի երկու քոյր եւ երկու եղբայր։ Ան ամենամեծն է։ Ան ունի նաեւ հարիւրաւոր ընկերներ, որոնք կը սիրեն զայն իր ուրախ բնաւորութեան համար։ Սաթիկ կը սիրէ նաեւ ընթերցանութիւնը։ Ան կը կարդայ ամէն տեսակ գիրքեր, բայց ամենէն շատ կը սիրէ պատմական վէպերը։ Ան կը սիրէ նաեւ ճամբորդութիւնները։ Ան ճամբորդած է Եւրոպայի շատ մը երկիրներ։ Ան ունի նաեւ շատ մեծ հետաքրքրութիւն մը հնագիտութեան նկատմամբ։ Ան կը սիրէ հին իրերը, հին շէնքերը, հին քարերը։ Ան կը սիրէ նաեւ հին մարդիկը։ Ան կը սիրէ նաեւ հին ոսկորները։ Ան կը սիրէ նաեւ հին գանգերը։ Ան կը սիրէ նաեւ հին ատամները։ Ան կը սիրէ նաեւ հին ոտքերը։ Ան կը սիրէ նաեւ հին ձեռքերը։ Ան կը սիրէ նաեւ հին մատները։ Ան կը սիրէ նաեւ հին եղունգները։ Ան կը սիրէ նաեւ հին մազերը։ Ան կը սիրէ նաեւ հին ականջները։ Ան կը սիրէ նաեւ հին աչքերը։ Ան կը սիրէ նաեւ հին քիթերը։ Ան կը սիրէ նաեւ հին շրթունքները։ Ան կը սիրէ նաեւ հին ատամները։ Ան կը սիրէ նաեւ հին լեզուները։ Ան կը սիրէ նաեւ հին կզակները։ Ան կը սիրէ նաեւ հին ծնօտները

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Communiqué de Presse

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE ET LE CINEASTE CANADIEN ATOM EGOYAN MOBILISENT LA COMMUNAUTE ARMENIENNE AUTOUR DU

PHONETHON 2002

DU 14 AU 17 NOVEMBRE

+ de 600 bénévoles sur Paris, Lyon, Marseille, Montpellier et Nice
140 lignes téléphoniques
+ de 33 000 contacts téléphoniques
Objectif en promesses de dons: 1 million d'euros

La troisième édition du PHONETHON du Fonds Arménien de France se déroulera du jeudi 14 au dimanche 17 novembre 2002. Il est parrainé cette année par le cinéaste canadien d'origine arménienne Atom Egoyan.

Les bénévoles du PHONETHON ont pour objectif de collecter des promesses de dons destinés à la construction de la Route Dorsale du Karabagh, indispensable au développement des villes et villages de la région.

Les deux premiers tronçons, longs de 30 km, ont déjà été inaugurés. Le troisième (10km) et le pont de Chékher sont en phase d'achèvement.

Le PHONETHON se déroulera simultanément à Lyon, Marseille, Montpellier, Nice et Paris, mais aussi en Allemagne, en Argentine, au Canada, aux Etats-Unis (côtes Est et Ouest) et aux Pays-Bas.

Le Fonds Arménien de France mobilise plus de 600 bénévoles pour contacter plus de 33 000 familles. L'objectif est de rassembler 1 million d'euros, comparé aux 533 000 euros du PHONETHON 2001.

Les résultats seront proclamés le dimanche 17 novembre 2002, à 20h, en présence d'Arkadi Ghougassian, Président de la République du Haut Karabagh, d'Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie, des bénévoles et d'élus, au Centre d'Appels de France Télécom, 52 à 58, ave. Aristide Briand, 92200 Bagneux.

N° Vert du PHONETHON :
0800 805 805

L'APPEL D'ATOM EGOYAN

Parrain des Phonéthon-Téléthon 2002 du Fonds Arménien

Bonjour,

Je m'adresse à vous aujourd'hui à l'occasion du Phonéthon du Fonds Arménien, qui est organisé chaque année, au mois de novembre, en Europe et en Amérique du Nord.

Il s'agit d'un événement qui mobilise toutes les communautés autour d'un projet commun: la collecte d'argent pour la réalisation de projets en Arménie et au Karabagh. Cette année, toutes les énergies sont mobilisées pour achever la construction de la Route Dorsale du Karabagh.

Nous portons tous un héritage, une mémoire, souvent douloureuse. Mais nous portons aussi et surtout une espérance, celle d'un monde arménien prospère et en paix. Il faut pour cela que chacun apporte sa contribution au développement de grands projets collectifs.

Le Fonds Arménien, qui rassemble toutes les composantes de la nation arménienne, œuvre dans ce sens, avec beaucoup de sérieux et d'efficacité, depuis dix ans, et il nous appartient de soutenir son action. C'est l'accumulation de gestes individuels qui engendre des succès collectifs. Je souhaite que nous participons tous à l'élan général.

Conférence de Presse d'ARKADI GHOUGASSIAN

à l'occasion de son Phonéthon 2002 le Fond Arménien de France vous convie à la conférence de presse que donnera

M. ARKADI GHOUGASSIAN,
Président de la République du Karabagh

En présence d'**Edward Nalbandian,** Ambassadeur d'Arménie en France, **Vahan Ter-Ghévondian,** Directeur exécutif du Fonds Arménien «Hayastan», **Naïra Melkoumian,** Conseillère diplomatique du Président Ghougassian, et **Bédros Terzian,** Président du Fonds Arménien de France
le jeudi 14 novembre, de 16 à 17h30 à l'Ambassade d'Arménie,
9, rue Viète, 75017 Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԱՍՏ

Կարդալ Մայիլ (Սէն ժէրմէ) Զաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր մէկ յաւէտ յիշատակած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Թաղիս Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

JIRAIR AVEDISSIAN

Deux pièces
- **L'ILE DE DIXON**
- **UNE FOIS LA NUIT**

ԺԻՐԱՅՐ Ա.ԻԵՏԻՄԵԱՆ
երկու թատերկներ

ԴԻՔՍՈՆ ԿՂԶԻՆ
(գրուած՝ 1969–70 թ.)
Մէկ գործողութեամբ

ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԳԻՇԵՐԸ
(գրուած՝ 1970–71 թ.)
Մէկ գործողութեամբ

կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 16-ին
Dimanche 17 Novembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 եւրօ:

Chorale "Koghtan"

de l'UGAB-Paris

dirigée par

Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)

«Un après-midi arménien au Château de Belleville»

organisée par l'association «Amitié et échanges franco-arméniens»

le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h

au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

CATHEDRALE SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES
13, rue du Perche, Paris 3e

EXPOSITION
Silvina DER MEGUERDITCHIAN
Installations plastiques
sur le thème de la mémoire arménienne

LA TEXTURE DE L'IDENTITÉ

Exposition : visible le samedi et le dimanche, de 17h à 20h, du samedi 19 octobre jusqu'au dimanche 10 novembre, dans la salle polyvalente de l'Eglise.

—— Entrée libre ——

Métro :
République - Filles du Calvaire

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը
կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏ՝
ՑՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱՋՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-Ը
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet
Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝
Հայաշի Շէֆօ _ *Սոփրանօ*
Մարիա Օքի _ *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ *Պարիթոն*
Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին:

***

ՁԱՉԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑՏԵՍԱԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ռոմանիայէն
Դաշնակ եւ սրինգ
Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot
Մանրամասնութիւններու համար՝

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **Lola Sassouni** du Boulevard Oddo organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN

SUPER LOTO

avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

LOTO

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30-ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղին:
C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël
Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8
ՇԷՆ ՓՐԱՆՍԱ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ճանճանախտը
«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիսութիւններու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՁՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
որուն Գ. հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Նոյեմբեր 13, ժամը 19-ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զրբաշեան» *սրահին մէջ*
339, Ալբնիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8
VENDREDI
8 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 ֆրօ — Վեցամսեայ : 122 ֆրօ
Արտասահման : Տար· 270 ֆրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 ֆրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 ֆրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·553 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.553

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՇԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Միացեալ – Նահանգներու նախագահը աւելի քան երբեք ազատ է իր ուզածն ընելու, այն յաղթանակէն ետք զոր տարաւ երեք ճակատներու վրայ Նոյեմբեր 6–ին: Արդարեւ, Ներկայացուցչական ժողովը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ·– Հանրապետական՝ 227, Դեմոկրատ՝ 201 (նախապէս 223 եւ 211), Մերակոյան ալ (որու մէկ երրորդը միայն կը նորոգուէր) Հանրապետական՝ 51, Դեմոկրատ՝ 47 (նախապէս՝ 49,49): Դեռ, իր կրտսեր եղբօր՝ Ճոն Էլիս Պուշի յաղթանակը Ֆլորիտայի մէջ, ուր ձայներու 59%–ով կառավարիչ ընտրուեցաւ, ալ աւելի կ'ամրապնդէ նախագահին դիրքը, քանի հոն է որ Ընդդիմադիր առաջնորդը 2000 Նոյեմբերի իր ընտրութիւնը:

Մինչդպրոցին դեռնի վրայ ալ, Ճ· Պուշ աւելի դիւրին կրնայ պարտադրել իր տեսակէտները, թէեւ բաւական ջուր խառնած է իր դինիին, ինչ կը վերաբերի իրաքի: Արդարեւ, Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացուած ամերիկեան նոր բանաձեւը նկատի առած է Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի դիտողութիւնները: Եօթը չաթթներու բանակցութիւններէ եւ սակարկութիւններէ ետք, ԱՄՆ–ու բանաձեւը կրնայ քուէարկուիլ Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի կողմէ (հաւանաբար չորեքշաբթու վերջ): Կը կարծուի սակայն, որ, Ֆրանսա պիտի չանայ քանի մը երկրիմի արտայայտութիւններ ալ հանել տալ, բայց, խորքին մէջ, կը խորհի որ կեղծականը փրկած է, առաւելագոյն դիմումներ ձեռք ձգելով:

Ֆրանսա կ'ուզէր որ Պուշ չկարենայ պատերազմի դիմել Իրաքի դէմ, առանց Ապահովութեան Խորհուրդի նոր նիստի մը եւ այդ ուղղութեամբ յայտնեցաւ: Երբ, սրբագրուած բանաձեւը միաձայնութեամբ քուէարկուի, Իրաքի եօթը օր կը մնայ ենթարկուելու համար:

ՖԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԼՖի դատավարութեան Նոյեմբեր 6–ի նիստին, Ալֆրէտ Սիրվէն 5 ժամ խօսեցաւ բան մը չըսելու համար, մանաւանդ ոչ մէկ յայտնութիւն ըրաւ, հակառակ անոր որ, երկար տարեն է, իր յայտնութիւններուն կը սպասուէր: Այն դիրը որ կը վերագրուի իրեն, կ'ըսէ «կայսրանի դրատուներու դիրքերու պատմութիւններ են», կը խնայէ նախկին նախարար Ռոլան Տիւմաի եւ կը վրատահեցնէ որ, Տիկին Քրիսթին Տըվիէ – ժոնքուրի պաշտօնը չինծու չէր, ինչ է որ գործը հայթայթած է, քալ գիտնալով անոր կապը Ռոլան Տիւմայի հետ, որպէսզի ԷԼՖը մօտենայ Արտաքին Նախարարութեան: Գալով, ընդհանրապէս, չինծու պաշտօններու, ծանօթ է, կը յայտարարէ, որ բոլոր ձեռնարկութիւնները նման պաշտօններ ունին: Չի խուսափիր կատակելէ ալ, երբ կ'ըսէ· – «Տիկին Տըվիէ – ժոնքուր աշխատանք ունէր, աշխատեցաւ ԷԼՖի չահուն համար: Ուրիշներ, որոնք կան այդ յանկին վրայ, չեն աշխատած այն իմաստով զոր Լարուսը կը սահմանէ, պետական դեկավարներու աղջիկները, քրոջ – եղբօր զաւակներ, օգտը կառավարութեանց նախկին նախարարներ»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ արդարադատութեան հրատարակած պաշտօնական հաշուեկշիռի մը համաձայն, Մոսկուայի թատրոնին մէջ մեռած են 128 պատանդները, որոնց 120–ը Ռուսեր էին, ուրիշ ալ օտարական (մէկը Հայ էր):

ՖՐԱՆՍԱ. բացարձակապէս հերքեց, «Ուաշինկթըն Փոսթ»ի հրատարակած լուրերը, ըստ որոնց Ֆրանսա ծաղկախոի վիրուսի պահեստներ ունի, որոնք կրնան օգտագործուիլ որպէս կենսաբանական դէնք: Ըստ ՍԻԱ–ի կատարած մէկ քննութեան, Միացեալ – Նահանգներէն զատ, չորս երկիրներ չյայտարարուած նման պահեստներ ունին՝ Ֆրանսա, Իրաք, Հիւսիսային – Գորէա եւ Ռուսաստան:

ԻՍՐԱՅԷԼ չատ դժգոհ է օտար լրագրողներէ եւ պատճառ է որ հարցը մեծ տարողութիւն ստանայ Խորհրդարանին մէջ: Ժէ–Փէ–Օ–ի (իսրայէլեան կառավարութեան մամուլի ապատարկութիւն) մէկ բանբերը չատ բուռն ելոյթ մը ունեցած է այդ ուղղութեամբ: Նոյն անձը (Տանի Սիման) «Լիպէրասիոն»ի ալ կը բերկրած է իր ամբաստանութիւնները: Ըստ իրեն, օտար մեխանէրու մեծ մասը, մանաւանդ հեռատեսիլները պաղեստինեան իշխանութեան ձեռքն են, ինչ որ կը բացատրէ հակամարտութեան հակիսրայէլեան լրատուութիւնը:

ԳԱՀԻՐԷԻՆ չուրջ 60 քիլոմեթր հեռու, չատ ծանր արկած մը պատահած է, Նոյեմբեր 6–ի առաւօտուն, հանրակառքի մը եւ բեռնատար կառքի մը միջեւ: 29 եղիպտացիներ մեռած են: Անոնք կարմիր ծովու ծովափի պանդոկներու բանուորներ էին:

ՖԻՐԷՆՑԷի ՄԷՋ, Նոյ· 6–ին, բացուեցաւ համաշխարհայնացման դէմ Եւրոպական Ընկերային Ֆորումը, որ կը հաւմախմբէ չուրջ 20 հազար մասնակցողներ եւ նախատեսուած է որ 150 հազար հոգի ալ ժամանեն Նոյեմբեր 9–ի մեծ ցոյցին համար: Այս Ֆորումը որոշուած էր Փեթրուարին Փորթօ Ալեկրօ (Պրազիլ) եւ կրկնակ նպատակ ունի՝ պատրաստել յաջորդ հանդիպումը, որ տեղի պիտի ունենայ Փորթօ Ալեկրէ եւ Եւրոպայի մէջ կազմակերպել հասարակաց թեմաններու չուրջ գործունէութեան ցանցեր: Ֆիրէնցէի այս հանդիպումին Ֆրանսայի ձախը կը մասնակցի կարգ մը ներկայացուցիչներով, ինչպէս՝ Ա· Քրիվին (Համամլար յեղափոխական Լիկա), Օ· Պըզանսընօ, կանադացիները, Ճ· Հոլանա, Մ· Ժ· Պիւֆէ եւ Ռ· Հիւ:

ԼԻԻՔՍԱՆՊՈՒՐԳի օդակայանին մօտ եղած ատեն, Լիւքսէրի մէկ օդանաւը ջախջախուեցաւ Նոյեմբեր 6–ին, մշուշի պատճառաւ: Գերմանացի 20 զոհերը որոնք օդանաւին մէջ կը գտնուէին մեռած են: Վերապրած են միայն օդաչուն եւ մէկ ճամբորդ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ իսլամական Ա·Ք·Փ· կուսակցութեան դեկավարը՝ էրտողան յայտարարեց որ, իր կուսակցութիւնը պիտի առաջարկէ ընդել լաչակ կրելու արգելքը, որ վերջերս դարձած էր 1997–ին, երբ բանակը իշխանութենէն քշած էր իսլամապաշտ վարչապետը՝ Նեճմէթթին Էրպաքան:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի վարչապետը՝ Գոսթաս Սիմիթիս, տեսնուելէ ետք նախագահ Շիրաքի հետ, յայտարարած է որ կեղրոնականները եւ Հարաւային Եւրոպայի 10 երկիրները, որոնք Միութեան մաս պիտի կազմեն, անդամակցութեան դաշինքը պիտի ստորագրեն 2003 Ապրիլ 16–ին: Ցունաստան կը սպասնէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՄՄՍԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 6 / 7)

ՄԵՍԽԵԹՑԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՐ

Ախալցխայի մէջ, Վրաստանի նախագահին Ջաւախքի լիազօր ներկայացուցիչ Թէյմուրազ Մոսիաշվիլի ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու հետ հանդիպում մը ունեցած է, նիւթ ընելով մարդին չարք մը հարցերը: Ան ծանրացած է Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան խողովակաշարին վրայ որ իր համաձայնութեամբ կը նպաստէ բազմաթիւ հարցերու լուծումին. օրինակ, կը լուծուի ջեռուցումի հարցը եւ ծառահատումները վերջ կը դնեն: Այս նախագիծին առընչութեամբ ան ըսած է թէ Ախալցխայի մէջ ՄԱԿ–ի դրասենեակ մը պիտի հաստատուի, ինչ որ կը նպաստէ ներդրումի տրամադրութիւններու:

Թ· Մոսիաշվիլի անդրադարձած է չրջանին ռուսական 62–րդ զինուորական կայանին մեկնումին խնդրին: Ըստ է թէ հոն արդէն չէչէնական ուժերու դիրքերուն մասին լուրերը բամբասանք են, քանի որ չրջանին մէջ անտառ անգամ չըկայ, ուր կարելի ըլլայ պահուըտիլ: Աւելցուցած է նաեւ թէ ռուսական կայանը դուրս բերելու հարցը օրակարգի նիւթ չէ:

Յօսելով Երեւանի մէջ ունեցած հանդիպումներուն մասին, վրացի պաշտօնատարը ըսած է թէ նիւթ եղած է մեսխեթցի Թուրքերուն չրջան վերադարձի հարցը: Հաւաստած է որ հակառակ անոնց վերադարձին մասին կառավարութեան որոշումին, ֆիզիքապէս տակաւին կարելի չէ ոչ այսօր, ոչ վաղը, ոչ ալ ապագային: «Ատոր համար ամէն բան պէտք է ընել օրակարգէն այդ խնդիրը ամբողջութեամբ հանելու համար» ըսած է ան:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Հոկտեմբեր 27»ի դատին Նոյեմբեր 6–ի նիստին վկայութեան կանչուած է Փոխադրութեան նախկին նախարար Ե· Մատաթեան: Ինք կրակոցներէն ետք հարց տուած է ահաբեկիչներուն թէ ի՞նչ կ'ընեն, Ն· Ցունանեան պատասխանած է· «Մենք ձեզ հետ խնդիր չունենք»: Ե· Մատաթեան ըսած է նաեւ թէ ահաբեկիչները երեսփոխանները որպէս կենդանի թիրախ կանգնեցուցած են դուռներուն մօտ որպէսզի դուրսէն չհամարձակին դրոհել: «Կատարուածը եղեռն է եւ երկիրը 50 տարի ուշքի չի գայ: Սա յանցագործութիւն էր, կազմակերպուած գերտէրութիւնների կողմէ» եզրակացուցած է նախկին նախարարը:

*
**

Մ· ՊՈՃՈՂԵԱՆի ԴԱՏԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրատեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Նոյեմբեր 6–ի նիստին ամբաստանեալը չարունակած է վկայութիւն տալ իր եւ Թուրք լրագրողներու գործակցութեան մասին: Այդ ընթացքին ըսած է թէ Հոկտեմբեր 27–ի ոճիրէն կարճ ժամանակ ետք, երեկոյեան Թուրք լրագրողներ հեռաձայնած են իրեն ու տեղեկութիւն ուղարկած Ազգ· Ժողովին մէջ կատարուածին մասին: «Ես պատահածին տեղեակ չէի, քանի որ այդ մասին մեզ մօտ տակաւին ոչ մէկ հաղորդում եղած էր, իսկ Թուրքերը արդէն դիակին էին եւ կը պնդէին թէ Վ· Սարգսեանն ու Կ· Դեմիրճեանը սպաննուած են» ըսած է Մ· Պոճոլեան:

*
**

ՀԱՊ–Ի Ա.ՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

Նոյեմբեր 5–ին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է ՀԱՊ–ի երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարներու հանդիպումը որուն օրակարգին վրայ դրուած է Իրաքի հարցը: Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի եւս մասնակցած հանդիպումին վերահաստատուած է իրաքեան հարցը քաղաքական եւ դիւանագիտական միջոցներով կարգաւորելու պարագային, ամէն բան ՄԱԿ–ի ապահովութեան խորհուրդի բանաձեւներուն համաձայնեցնելու սկզբունքը:

*
**

ՔԱՐԱՀՈՒՆՋԸ ԿԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔԱՊԵՏ ՈՒՆԻ

Սիւնիքի Տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններուն, մարզի 71 համայնքներէն 66–ին մէջ թեկնածու ներկայացած էին գործող դեկավարները· անոնցմէ 49–ը վերընտրուած է, 22 համայնքներ ալ նոր դեկավար ընտրած են: Ընտրուածներուն 51–ը անկուսակցական է, 16–ը Հանրապետական կուսակցութեան, 3–ը Հ·Ց·Դ·, մէկն ալ «Օրինաց Երկիր»ի անդամ: Ընտրուած համայնքապետներէն 70–ը այրեր են, մինչ Քարահունջ համայնքին մէջ կին դեկավար ընտրուած է:

Aujourd'hui, le Comité de Défense de la Cause Arménienne considère que la décision injuste du Conseil de l'Europe implique plus que jamais la prise en compte de tous les génocides dans le cadre d'une démarche de prévention à

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՓՐՈՓԻԿԱԳԻՐ ԵԻՍԵՒԷՈՍ

ՀՈՐՍ

Վերադառնալով մայրուղի, նպատակս էր բարձրանալ մինչեւ Սէլիմի կոչուած ԻՋԵԻԱՆԱՏՈՒՆԸ, դէպի Սեւան տանող ճամբուն երկայնքին, տակաւին ապնիւ ձիւաւոր մը մեզ զգուշացուց աւելի չհեռանալ, ճամբաներուն չափազանց վնասուած ըլլալուն պատճառով: Այս ա_ռիթի մըն էր որ ճամբանիս չեղնիք դէպի Հորս. ձախ ծռելով եւ չուրջ 10 քիլոմեթր Գնդասարի (2946) ուղղութիւնը բռնելով:

Գիւղի մուտքին, ճամբաները ընդ_հանրապէս կը խաչաձեւուին եւ չփոթու_թեան կը մատնեն օտարականը: Փոքրիկ Ցարութ, վառվռուն եւ խելացի մանուկ մը, մեր առջնորդը եղաւ եւ ուղղակի մեզ հասցուց աւերակ միակ եկեղեցիին մօտ, որմէ չատ բան չէր մնացած եւ ապա զրեթէ պարտադրելով աղաչեց որ բարձրանանք իրենց մօտ հիւրասիրուե_լու: Ինչպէ՞ս կարելի էր մերժել այս ա_նուշիկ ձաղուկին փափաքը, մանաւանդ որ մեր կառքին ազմուկէն, երիտասարդ հայրը հասած էր մեր քով եւ ձգել _ հե_ռանալու մտածութիւնն անգամ խմաստ չունէր այլեւս:

Գիւղական սիրուն, քարաշէն տուն մը, երկյարկանի, պղտատու ծառերով հովանի ստեղծած, առատ ջուր ամէն կողմէն, առուներով եւ խողովակներով աւազան մըն ալ բակին կեդրոնը, ձուկե_րով, հիւրասէր, զեղադէմ երիտասարդ կին մը, քովի գիւղէն հիւրութեան եկած եղբայրն ու հարսը, ելեկտրածին չար_ժիչի մը խօսակցութիւն, ջրմուղով առատ ջուրը ամէն տուն հասցնելու եւ երկիկ, եւ պտուղ եւ պանիրի տեսակներ եւ մա_նաւանդ թոնիրի հաց, տակաւին տաք:

Ջանդրադարձանք թէ ժամանակը ինչ_պէս անցաւ: Պէտք է մեկնէինք, մութը չիջոխած, կապոյտ հասնելու համար, թէեւ մօտեցած էինք այլեւս, բայց հոն ալ գործ կար: Երկար ամիսներէ վերջ, նո՛ր է որ տունը իր դուռը պիտի բա_նար:

Վահէ, այս էր հօրը անունը, մեզի ծանօթացուց նաեւ դիւղի ուսուցչուհին. արնուական, կապուտաչուի դեղադէմ կին մը, հիւսիսային Կովկասեան ծագումով, որուն բակին մէջ կը գտնուէր միջնա_դարեան Հայաստանի աչխարհիկ բացա_ռիկ յուշարձաններէն մին: Այսպէս կը նկարագրէ Ալիշան. (Սիսական 161):

_ «Ննջանատր քարաշէն տուն մը (12 քայլ երկայն եւ 10 լայն) բարձր եւ կա_մարակապ դուռով, որու գոյգ կողմերը պատուհանի ձեւով, չորսական խորշեր կան, կամարաձեւ: Աբեւելեան կողմն ալ կայ ընդարձակ խորշ մը (5 քայլ երկայն եւ 3 լայն): Հիւսիսային կողմը կամա_րակապ բուխերիկ, ինչպէս նաեւ երկու թոնիր անկիւնները: Շրջանի Հայերը կ'աւանդեն որ սա ՋԵՍՍՐԻ ՕՐԲԷԼԵԱՆԻ դարպասն է» _

1285 _ 1286 տարիներուն ՏԻՐԻԿ անու_նով մէկը Վարդան վարդապետի Դանիէ_լի Մեկնութիւնը ընդօրինակած է _ «ՀՈՐՍ գիւղին մէջ, Ս. Աստուածածին եկեղե_ցիին հովանիին տակ, ԼԻՊԱՐԻՏ բարե_պաշտ պարոնին իչխանութեան ատեն, եւ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍ արհի եպիսկոպոսի առաջ_նորդութեան ատեն» _ Սիսական 161:

Վահէ խորհուրդ տուաւ որ, առանց գիւղին միջնադարեան դերեզմանատունը այցելելու չմեկնինք: Անճամբ առաջնոր_դեց մեզ. իրաւունք ունէր. հրաչալի խաչքարեր կային, ոմանք նոյնիսկ բա_ցառիկ, մարմարի կտորներով յղացուած. մէկուն վրայ կար 1349 թուական մը – «Թվին ՉՂԸ, իչխանութեամբ պարոն Չե_սարին եւ ՏԻՐԻ կանգնեցի զխաչս ի փրկութիւն հոգւոյ իմոյ.»_:

Օր մը առաջ սա գիւղին գոյութիւնը չէի գիտեր :Հիմա հոգիիս մէջ հսկայ տեղ գրաւած է ան: Այսպէս է մեր ժողո_վուրդը. մեր ջերմութիւնը զարերու խո_րերէն կու գայ. ոչ Սիփիւռք կը ճանչնայ ոչ Հայրենիք. պատմական հոսանք մը յանկարծ սկիզբ կ'առնէ եւ կը սուզուի ժամանակի եւ միջոցի տարածութեան մէջ: Հոն իրար կը խառնուին Արարատն ու երկրաւոր դրախտը. Տիգրանն ու Մեծն Վարդանը. Նարեկացին ու Սայաթ Նովան. Խրիմեան Հայրիկն ու Ալիշան. վերջապէս այն ամէն հիւլէ որ մեզ դա_րերու ընթացքին իրար միացուցած է եւ ապագայ_ութիւններն ու հեռաւորու_թիւնները չեն կրցած բաժնել: Սա է Հա_յուն էութիւնը: Աստուած տայ որ այսօր, նիւթը, ընչաքաղցութիւնը նոր Հայե_րուն, չյաջողին հոն ուր ձախողած են Հայուն զարաւոր թշնամիները ու տառա_պանքները...:

ԿԱՊՈՑ ԵՐԱԶՆԵՐ

Կապոյտ, «Հայոց Զորի» լեռնաչղթա_յին վերջին մոռցուած դիւղն է, 3120 մեթր բարձրութիւն ունեցող ԳՈՒԳԻ լերան ստորոտը, որուն արեւմտեան երեսը ար_դէն Նախիջեւանի մաս կը կազմէ: Հոն մինչեւ 80_ական թուականներուն վերջե_րը, միայն թաթարներ կը բնակէին: Գէորգին «Տաչչային մէջ» մինչեւ այսօր խլամական, կիսալուսին զարդարանքներ կան: Թելադրեցի որ չքանդէ. ժամանա_կակից պատմութիւն է: Սկսած եմ հա_մարմունքս չափցնել Ազերիներուն վրայ ... անպիտաններդ չկար ջրառատ, զե_դեցիկ, կանանչապատ տեղ որ գրաւած չըլլային: Հայաստանի լաւագոյն ան_կիւնները տեղաւորուած, Հայերը նետած էին նորակառոյց, առանց հոգիի քա_ղաքներու մէջ, մեծամասնաբար գոհ իրենց ՔԱՂԱՔԱՑԻ տիտղոսով, մեր չարագատ երկրին բարիքները կաթին ու պանիրը, պտուղն ու մեղրը, պիտի ստիպուէինք գնել կոլխոզական եւ փակ չուկաներէն՝ իրենցմէ...: Այսօր, վերջապէս Հայը, յուսախաբ սովետական մեծ երազներով ծնած քաղաքներու փողոցներէն, օրէ օր կը գնահատէ իր գիւղերն ու հովիտները եւ սկսած է վերադարձ մը դէպի հողը, դէպի բնութիւնը եւ ազերիական արհա_մարհուած նախկին գիւղերը՝ կրկին ըս_կսած են չէննալ, քանդուած եկեղեցի_ները վերանորոգուիլ, գետին ինկած խաչքարերը՝ ոտքի կանգնիլ եւ ընտանի անասուններու եռուզեռը կենդանացնել դիւղին առօրեան:

Գիւղերը երբ դրացի Արմէնին վերջին կովն ու ոչխարը դոմ մտան եւ բակին դուռը ճոնչելով փակուեցաւ, ջուրերու համանուագ մը սկսաւ, մեղմ, հաճելի, հեռուհեռ զօրանալով, բայց միշտ ներ_դաշնակ անկանոնութեամբ:

Գիւղի մուտքին կամուրջ մը կայ, որու տակէն «փոքրիկ Նիագարայի» մը աղմու_կով կապոյտ գետակը, Հայոց Զորի բարձունքներէն, գահավէժ իջնելով, կ'երթայ կը խառնուի ԱՐՓԱ գետին, որ իր կարգին, ուռճացած բազմաթիւ այլ գետակներով՝ կը թափի Արաքսին մէջ, ոռոգելով Նախիջեւանը եւ Մեղրիէն վերջ, ամբողջ Ադրբեջանը մինչեւ Կաս_պից ծով: Նոյնն է ճակատագիրը տունին առջեւէն հոսող առուակին...:

Աչքերս դող, սկսայ քննութենէ անցը_նել, մեր երկրին հիւսիսէն մինչեւ հարաւ գտնուող գետերուն եւ գետակներուն ճախատակիրը... բոլորն ալ, առանց բա_ցառութեան, ՋՐԻ ՆՈՒԷՐ Կ'ԵՐԹԱՆ Ա_ԴՐԲԵՋԱՆԻ... Արաքսի եւ Կուր գետե_րու ճամբով:

Հայաստան ունի 9479 գետ: 9100_ը 10 քիլոմեթր երկարութիւն ունին, 318_ը 10-25, յիսուն եօթը՝ 26_100, Ախուր_եան, Դեբեդ, Հրազդան եւ Որոտան՝ 100-200:

Մեր ջուրերը նուէր կ'երթան կասպից ծովի աւազանին. 76,4 տոկոսը Արաքսի միջոցով, մնացեալ 23,6 տոկոսը՝ Կուր գետի ճամբով:

Այսօր ջուրը մարդկութեան համար սկսած է դառնալ մեծ հարստութիւն, քարիւղի չափ կարեւոր: Օրին մէկը սահ_մանուած է դառնալու անկէ աւելին:

Թուրքիա, արեւուն եւ գիտակից, առե_նէ մը վ վեր, սկսած է ամբարել իր ջու_րերը ծովածաւալ ամբարտակներով: Գէ_պանի եւ Աթաթիւրք վիթխարի ամբար_տակներէն յետոյ, այժմ ձեռնարկած է եւ մեծ թափով առջ կը տանի ՃՈՐՈՒԽԻ աւազանին ջուրերը չտամաբանելու կիսկ_լոպեան գործը, Արդուինի մօտերը: Մի_այն հիացմունք կրնան պատճառել եւ բարի նախանձ արթնցնել:

Մեր երկրի մի քանի վոքր ամբար_տակները, Սովետներու օրով չինուած, կարծես լքուած են իրենց ճակատագրին, Լոռիի, Կառնոտի, Մանթաչի, Ապարա_նի, Ազատի, Սպանդարեանի, Տոլորսի եւ Շամբիւնը, որոնք իրար վրայ դու_մարուած՝ չնչին տոկոսը չեն կազմեր Գէպանի կամ Աթաթիւրք ջրամբարին:

Մեր տնտեսագէտները, Զորի ժայռերը արիւնաքամ ընելով, կատր մը ոսկի կը փնտռեն երկրին տնտեսութիւնը կանգ_նելու համար: Ոսկին մեր ոտքերուն տակէն կը հոսի ամէն օր, ամէն ժամ եւ նուէր կ'երթայ մեր դրացիին տունը... առանց փոխարէն կաթիլ մը ՔԱՐԻՒՂ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԱՆԿԷ... Թուրքիան Սաու_ռի Արաբիոյ ջուր պիտի հայթայթէ քարիւղի փոխարէն. ՄԵՆՔ ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ???:

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Դ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ _ ՍՓԻՒՌՔ համաժողովի ընթացքին գետնէն հաւաքուած մի քանի թերթիկներ, չարադրուած անծանօթ հե_ղինակներէ:

Համաժողովը _ եկեղեցին մութ ա_տէրտէրը կոյր ա _ ժամկոչը համր ա _ ժողովուրդը խուլ ա _ հասկցողը ո՞վ ա _ մտիկ անողը ո՞վ ա:

Սփիւռք մուկը եւ կատու Հայաստանը (կ'երգուի մուկ _ մուկ վազէ մուկ եղա_նակով):

_ Սփիւռք, սփիւռք վազէ սփիւռք
_ կատու Հայաստանն պիտի բռնի
_ եթէ բռնի պիտ' ուտի
_ վազէ սփիւռք, վազէ սփիւռք
_ եթէ բռնի' պիտ ուտի...:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՈՎԱԾ. Հայ պատգա_մաւոր մը կ'ելլայ մարդակերներու մօտ. կը չամփուրուի, կը ղարձուի կրակին վրայ: Սեւամորթ մը խոհարարին կը պոռայ... արագ, արագ ղարձուր. չես տեսներ որ ամէն դառնալուն գետնախընձոր կը դողնայ կաթսայէն...:

Լինոլ հիմնադրամին չնորհիւ, հսկա_յական աչխատանքներ կը կատարուին մայրաքաղաքին մէջ: Երեք վերակացու երկու գործաւորի վրայ հսկողութիւն կ'ընեն. անոնցմէ մին հոդը կը փորէ. միւսը կրկին փոսը կը լեցնէ...:

Անցորդ մը զարմացած կը հարցնէ. – Ի՞նչ էք անում.

_ Մենք ծառ տնկող խումբ ենք, մեր պարտականութիւնն ենք անում. Ի՞նչ անենք եթէ ծառը դեռ չի եկել...:

(Շար. 12)

«ՓԱԼԱՊԱՏԻԿ»

Ա. ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

32 էջնոց ալպոմի մը խորագիրն է «Փալապատիկ»ը: Ենթախորագիրը զան_ներկայացումը կու տայ միջուկին. «Ճու_չապահակներ հայ սիփիւռքի մայր զա_դուխէն»: «Մայր գաղութ» կոչուածը Հալէպն է ուր հաստատուած լուսանկա_րիչ մը վերապրող Հայուն գաղթականի բոպիկ, նեղ օրերու կեանքը արձանագը_րեր է իր գործիքին ապակեթիլմերուն վրայ: Սեւ _ ճերմակ, փոշիով, ցեխով, տաժանքով ու նաեւ ժպիտով խմորուած լուսանկարներ. անոնք մոխրագոյնին տի_րապետութեան տակ դրեր են ալպոմը:

Այդ լուսանկարիչը կը կոչուի Վարդան Տէրունեան, Լուսանկարչատանը առջեւ քաչուած պատկերը գետեղուած է ալպո_մին սկիզբը, Հալէպի համայնապատկե_րի մը քով: Այդ օրերուն, երիտասարդ արուեստագէտը կը մտածէ՞ր արդեօք որ տասնամեակներ ետք, միւս գարուն, միւս հազարամեակին այդ խօսուն, ճչան լուսանկարները պիտի ներկայանային ալպոմով մը, ընկերացած՝ Ալիծ Աղ_պապեանի պատմող էջերուն, միասնա_բար գառնալու համար իւրովի փաստա_դրութիւն ու աղէտ մը մարդկայնացնե_լու արարք:

Ալիծ Աղպապեան իր պարզ, մանկու_նակ խօսքով պատմչէի դերին մէջ կը զե_տեղէ այդ լուսանկարներուն գլխաւոր հերոսները որոնք եղեռնէն վերապրած որբերն են: Ամէնէն առաջ անոնց բոպի_կութիւնը ուչադրութիւն կը գրաւէ. բո_պիկ են գրեթէ բոլորը, բայց խմբանը_կարներուն մէջ յաւերժացած են իրենց ժպտող դէմքերով: Թախծոտ են ժպիտ_ները, վարանոտ, բայց կպած են ամէն դէմքի:

Երկրորդ յատկանիչը այդ տղոց ձեռքի գիրքերը, տետրակներն են. ամէնէն տպաւորիչը էջ 6 _ 7_ի նկարներն են ուր ութ _ տասը տարու այդ պատա_նիները խռնուած են քով քովի, որմնա_դարանները մէջ. մեծ մասը մխրճուած է ձեռքի գիրքին մէջ, կան անորոչութեան խրած նայուածքներու տէր մանչուկներ:

«Կարդալ _ գրելը լուրջ գործ էր:
«Կ'ուզեմ _ չեմ ուզեր» չկար.
«Անօթի եմ, փոքս կը ցաւի» ալ չկար.
Հաւաքակա՛ն,
միաբերա՛ն,
միաձա՛յն
բարձրաձա՛յն
կը կարդայիք:
Գիտնայիք _ չգիտնայիք՝
կը կարդայիք:

...

Տե՛ս.
դարակներուն մէջ
ծալապատիկ ճստաղներս՝
ճարպիկներս,
վերնատունն եմ:

Տեղերնիս ճեղ՝
բայց
բախտը մերն էր այդ օր:
Վերէ՞ն կը դիտէիք»:

_ Նե՛ղ ըրէք, տե՛ղ ըրէք, _ կ'ըսէին մեծերը՝ կ'ըսէ պատմիչ _ պատանին:

Ցաջորդ էջին վրայ անոնց «դպրոց»ն է. դպրո՞ց ... Հայոց եկեղեցին՝ «վա_րդապետներով դասարաններու բաժնը_ւած»...:

«Նայէ՛.
դպրոցական մեր պայուսակները,
լաթէ տոպրակներ՝
մեր մեծ մայրիկները,
հօրքուր _ մօրքուրները,
ճէճէները,
ասեղ _ թելով,
ձեռո՛վ կարած կ'ըլլային:

Հապա՛...»

Գիրքն ու կարդալը, նաեւ թել մանե_լը, գորգ հիւսելը, ձեռագործը, բոպիկ այդ մանկութեան «ապրած» հիւղաւանին մչտակայ ներկաներն են: Զէ՞ որ

_ Աղօթէ՛
որ սրբանաս,
աշխատէ՛
որ կշտանաս, _
կ'ըսէին մեծերը:

Հիւղաւանին չհասած, քարայրին մէջ բնակողն ալ կայ. ու քարայրին բերանը, քարէ մը թառած, գիրկն ու ոտքերուն չուրջը չորս անչափահաս, մեծ մայրիկը դուլպայ կը հիւսէ: Բոպիկ ոտքերը Հա_լէպի ցուրտին չեն դիմանար. «Ձմեռը Հալէպը ցուրտ է»:

Թխթեղէ երդիքներով հիւղաւանին ութ խորշերուն մէջ հարսեր, քոյրեր, աղջիկ_ներ ձեռագործ կը տորվին, որպէսզի ապրին, ապրեցնեն.

«Մարաշի գործ,
Այնթապի գործ...
Ուրֆա, Սվազ եւ կեսարիա...

Տիգրանակերտ, Քիլիս եւ վաճ...
Վասպուրական՝ ճ...
Էհէ՛յ...
Մեր պատմական Հայաստան...»

Էջ մը եաք Ջուլհակներուն արհեստա-
նոցն է, յետոյ պատանի կօշկակարներու-
նը. փրենք բոպիկ, ուրիշին կօշիկ կը
կարեն...
Լուացքի, լոգանքի օրեր ալ ունէր
հիւպատոսը: Ամէնուն համար լայնկէկ
տաշտ մը լայնօրէն բաւարար:

«Ուրբաթ՝
լուացքը տաշտ կը մտնէր»...

...

Յաջորդ օրը՝
Շաբաթ օրը,
տաք - տաք ջուրով,
օճառը խնայելով,
ուզելով - չուզելով,
մեծով - պզտիկով,
կարգով
կը լոգնայիւճ»:

Ալպոմը կը փակուի հացին նկարով.

«իսկ հացիկը արեւահամ,
մեր Սասունցի փռապանը
կ'եփէր
ամէն օր, ամէն օր...
- Հացիկ - ջրիկ, կեանք երջանիկ, -
կ'ըսէին մեծերը»:

Հատորին ընկերացած է խտացեալ ալ
մըն ալ ուր արձանագրուած է «Գողթան
Մանկտի» երգը:
Ալպոմին լուսանկարները առնուած են
Հալէպի Վ. Ճէպէճեան արխիւներու զը-
բաղարանի հաւաքածոյէն: Ալիծ Ճէպէ-
ճեան - Աղպաշեան Ներկայիս Լոս - Ան-
ճըլըս հաստատուած պատմասաց ման-
կաղիր է որ ալպոմը ձօնած է հօրեղբօ-
րը՝ բժիշկ Ռուպէր Ճէպէճեանի յիշատա-
կին: Լոյս տեսած է «Ծիլ ու ծառ» հրա-
տարակչականէն (Լոս - Անճըլըս):
Ալպոմին ընկերացած նամակ մը կը
տեղեկացնէ թէ յառաջիկային «Ծալա-
պատիկ»ը պիտի ունենայ անդլերէն տար-
բերակը: Իսկ մօտ օրէն ալպոմը մատ-
չելի պիտի ըլլայ Ֆրանսահայութեան ալ:
Հալուխիններու եւ նման հազար տե-
սակ ջրիկութեան քով աչխարհի իրակա-
նութենէն չերտ մը զետեղելու ի՛նչ տե-
ղին արարք. պատկերներով ու պարզուկ
տողերով: Եւ մանաւանդ չրջանի մը երբ
ախորժակներն ու քսակները պատրաստ
են բացուելու չլացնող ու փթացնող աւե-
լորդութիւններու առջեւ:

Ա. Թ.

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ԹԱՓՈՒՆ ԳԱՆՁԵՐԸ

Ցարերու մայրաքաղաքը ռուս հնաւա-
ճառներուն նախընտրած վայրն է: Հոնկէ
կու գայ Մոսկուայի մէջ ծախուած հը-
նութիւններուն մեծ մասը: Ս. Պետերս-
բուրգի հին, ազնուական ընտանիքները
պահած են զանոնք. պրոնզէ արձանիկ-
ներ, ձեռագործ շրջանակով հայելիներ,
չարգի փայտէ պահարաններ: Տեղացի
հնավաճառներ նոյնիսկ կ'առաջարկեն
ցարական կահ - կարասի, քանի մը հա-
րիւր հազար տոլարի փոխարէն:

Աւո՞ղմէ զատ, քաղաքը ունի պահ-
ւած զանձեր իր արուարձաններուն, հին
չէնքերուն պաղտնի խորշերուն մէջ:
Նոյնիսկ ջուրերուն յատակը այդ ուղ-
ղութեամբ խուզարկութեան չատ հետա-
քրքրական դետին է: Քանի մը տարի
առաջ հոլանտացի գործի մարդ մը կա-
նացած էր ակրանալ Ս. Պետերսբուրգի
ջրանցքներուն մաքրութեան մենաչնոր-
հին: Որպէս փոխարժէք, կը պահանջէր
գանելիքին ակը ըլլալու իրաւունքը:
Քաղաքապետութիւնը մերժեց. արդէն
արդիլուած է երկրէն դուրս հանել պատ-
մական արժէքով որեւէ առարկայ: Այ-
սուհանդերձ, ամէն ամառ կարելի է
հանդիպիլ սուզակներու որոնք յարմար
սարքերով կը խուզարկեն ջրանցքներուն
յատակը: Տեղացի գանձախոյզներ են
անոնք որոնց յոգնութիւնը լայնօրէն կը
վարձատրուի: Ամէնէն ատելի գտնուած-
ները դրամներ են. բայց, կը պատահի
որ գտնեն յեղափոխութեան չրջանին վը-
տանգաւոր նկատուած ու ջուրը նետ-
ւած առարկաներ. դաշոյն, թուր, կայ-
սերական կրծքանշաններ, սրբապատկեր-
ներ, եկեղեցական այլեւայլ իրեր:

Խորհրդային տարիներուն երբ քաղաքը
կը կոչուէր Լենինգրատ, այդ կարգի
գանձեր գտնողները չինարար բանուոր-
ները կ'ըլլային: Վերջին 50 տարուան
ամէնէն կարեւոր գտածոն 1965-ին ձեռք
անցած 115 քիլոկրամ ոսկին է: Ջոյլ ոս-
կիի այդ ութ կտորները, ինչպէս կ'ըս-
էր առենին, ծառայած են երկրին տա-
րադրամի պաշարը աւելցնելու: Իսկ
1985-ին չէնքի մը չինութեան ընթացքին
գտնուած են հնօրեայ զգեստներ, սամո-
վարներ, ափսէներ, սաւաններ, ծածկոց-
ներ, նոյնիսկ ուտելիք - խմելիք. չոքո-
լա, սուրճ, լիքէօր որ տեղն ու տեղը
մաքրուած է գանող բանուորներուն կող-
մէ որոնք պինով վիճակի մէջ գիմաւոր-
ած են ոստիկանները: Նոյն թաքստո-
ցէն գտնուած են արծաթէ եւ գմրուխտէ
պարզեղէններ:

Քանի մը տարի առաջ, հոզաչերտ մը
չինութեան պատրաստելու աշխատանք-
ներու ընթացքին գտնուած է տակառ
մը, լեցուած՝ ի. դարու սկիզբի արծա-
թեղէններով: Ստուգուած է որ նոյն
վայրին վրայ ժամանակին գտնուած է
պանդոկ մը որուն տէրը ուզած է բաներ
մը մէկդի դնել, լաւագոյն օրերու հա-
մար: Գործաւորները յաջողած են մօ-
տակայ չէնք մը ապրող տարեց կին մը
գտնել որ աշխատած է նոյն պանդոկին
մէջ. ան ցոյց տուած է նման երկրորդ
տակառի մը թաղուած վայրն ալ:

Գանձախոյզները մեծապէս կը չահա-
գըրգռէ կայսերական ընտանիքին մօտիկ
սպարուհի մը Մարիլուս Կչեսինսկայա
որուն համար կ'ըսուի թէ արտասահման
խոյս տալէ առաջ իր բնակարանին բա-
կին մէջ թաղած է գոհարեղէններով,
դրամներով լեցուն սնտուկ մը: Այդ բը-
նակարանը այսօր թանգարանի վերած-
ուած է: Վերջերս քաղաքին բնակիչ երես-
փոխան մը փափաք յայտնած է հոն պե-
ղումներ ընելու, լսելով որ 1990-ական
թուականներու սկիզբին փարիզեան հան-
գըստեան տան մը մէջ հանդիպած է կայ-
սերական զօրքի ճարտարապետի մը որ
իրեն տեղեկացուցած է այդ գանձին մա-
սին: Սակայն, Մշակոյթի նախարարու-
թիւնը չէ թոյլատրած որ պեղումներ ըլ-
լան թանգարանին չրջաբակին մէջ:

Շատեր իրենց կամ ուրիշներու ձեղնա-
յարկերը կը խուզարկեն, մետաղ չայտ-
նաբերող գործիքներով զինուած: Ա-
նոնցմէ մէկը գտած է Նիկոլա Բ.ի կի-
սանդրի մը, պինուորական հեռադիտակ,
հրացան մը, կայսերական բանակի սպա-
յի ուսադիրներ, եւ չքերթի համազգես-
տով սպայի մը լուսանկարը. ոչ ոք կըր-
ցած է բացատրել թէ ո՛վ է այդ սպան:

Պետերսբուրգի թաքուն գանձերը չաճախ
պահուած են ծխնելոյզներու մէջ: Վեր-
ջերս չէնքի մը ծխնելոյզէն գտնուած են
արծաթէ իրեր:

Հակառակ բոլոր այդ գտածոներուն,
գանձախոյզները համոզուած են որ չայտ-
նաբերուածը հապիւ կէսն է պահուած
գանձերուն: Անոնք երբեմն օտար գըր-
տաչրջիկներու համար ալ գանձ փնտռե-
լու արչաւ կը կազմակերպեն, մեծ հե-
տաքրքրութիւն արթնցնելով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ինչպէս գրած էինք Հոկտեմբեր 31-ի
մեր թիւով, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ
Ա. Կաթողիկոսը եռօրեայ այցելութիւն
մը կը կատարէր Ցունաստան «Կիլիկիոյ
մշակութային գանձերուն» նուիրուած
ցուցահանդէսին առթիւ: Անոր բացումին
յաջորդող երկու օրերուն Արամ Ա. Կա-
թողիկոս կարգ մը այցելութիւններ կա-
տարած, հանդիպումներ ունեցած է:

Ընկերակցութեամբ թեմին առաջնորդ
Սահակ Արք. Այվազեանի նախ այցելած
է Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Ճակոբեան
նախակրթարանն ու միջնակարգ դպրո-
ցը, ապա ուղղուած է Ազգային Զաւար-
եան վարժարանը: Կրթական հաստա-
տութիւններու այցելութիւններուն վեր-
ջինը եղած է Աթէնքի Հայ Աւետարանա-
կան վարժարանը: Նոյն իրիկունը (Հոկ-
տեմբեր 31) Կաթողիկոսը այցելած է
Հայաստանի դեսպանատունը, ուր ըն-
դունուած է դեսպան՝ Վահրամ Կաժոյ-
եանի կողմէ:

Իր կեցութեան ընթացքին, Կիլիկիոյ
Կաթողիկոսը հանդիպումներ ունեցած է
յունահայ կազմակերպութիւններու ներ-
կայացուցիչներուն, հոգեւորականաց
դասուն, կրօնական ժողովի եւ ազգային
վարչութեան անդամներուն հետ:

Արամ Ա.ի ի պատիւ ճաչ մը տրուած
է Ցունաստանի եկեղեցւոյ հոգեւոր պե-
տին՝ Իրինոպոլսոյ Արք.ի կողմէ: Կա-
թողիկոսին ժամանման օրն վսկ, յա-
ջորդ օրն ալ յունահայոց թեմի առաջ-
նորդը եւ ազգային իշխանութիւնը ճաչ
մը տուած են ի պատիւ Իրինոպոլսոյ
Արք.ին, որու ընթացքին ողջոյնի փո-
խադարձ ուղերձներ արտասանուած են:
Ի պատիւ Արամ Ա.ի ճաչ մըն ալ տուած
է Ազգային Իշխանութիւնը:

Յունահանդէսին եւ Հայրապետին այ-
ցելութեան առթիւ մամուլը լայն արձա-
գանգ տուած է: Թանգարանին մէջ, մա-
մուլի ասուլիս մըն ալ տեղի ունեցած է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՕՏԵՑՈՒՄՆԵՐ
ԵՒ
ՄՏԵՐՄՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՔԻՇԻՇԵԱՆ (Վաթանս, 2002)

ԹԻՒ 17 ԹԱՓԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ Ը.
ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

- Սխալ չէի կայ ըսածիս մէջ, մանրա-
մասն տեղեկագիրը ստացած ենք քու մա-
սիդ:

- Եթէ կ'ուզէք, իրաւունքիս պատ-
մեմ:

- Պէտք չի կայ, հիմա քեզի նորէն պի-
տի ղրկենք դէպի Տէր - Զօր, եւ կը յու-
սամ, որ այս անգամ փախչելու փորձ չես
ըներ:

- Բայց, պէ՛յ էֆէնտի, - դոչեց Աս-
տիկ, - ես ոստիկանապետին ազերսագիր
տուած եմ, անոր պատասխանին կը սպա-
սեմ:

- Ի՞նչ բանի համար ազերսագիր տը-
ւած ես:

- Պոլիս վերադառնալու համար:

- Փոխանակ Պոլիս երթալու, Տէր Զօր
պիտի երթաս:

- Բայց գոնէ հասկնամ, թէ ազերսա-
գիրիս ի՞նչ պատասխան պիտի տրուի:

- Պատասխան մը եթէ տրուի, քու ե-
տեւդ կը ղրկենք, հոդ մի՛ ըներ:

- Կը խնդրեմ, որ դիս ճամբայ հանելէ
առաջ իրաւունքիս իմաց տաք ոստիկա-
նապետին, որովհետեւ վստահ եմ, որ
իմ ազերսագիրս նկատողութեան առած է
եւ թոյլ պիտի չի տայ, որ դիս Գոնիա-
յէն հեռացնեն:

- Ոստիկանապետը հրամայած է, որ
քեզ ձերբակալենք ու աքսորենք:

- Ոստիկանապե՞տը:

- Այո՛, Սաատէտտին պէյը:

- Կ'երեւայ, որ այդ հրամանը քանի մը
օր առաջ տուած է, երբ տակաւին ազեր-
սագիրս չէր ընդունած:

- Ընդհակառակը, երէկ իրիկուն տըր-
ւեցաւ:

- Սաատէտտի՞ն պէյլի կողմէ:

- Բնականաբար:

Աստիկ յուսահատական չարժում մը
ըրաւ:

Պահ մը լուռութիւն պահելէ եաքը հար-
ցուց.

- Ե՞րբ ճամբայ պիտի ելլեմ:

- Վաղը առտու, - պատասխանեց քա-
մխէրի օգնականը:

Ոստիկան մը գինքը տարաւ պահակա-
նոցի փոքրիկ բանտը, ուր մէկ քանի հո-
գիներ բանտարկուած էին:

Աստիկ յաջողեցաւ, բանտապահը կա-
չառելով, թուղթի մը ղրկել Լեւոնին եւ
իմացնել իր ձերբակալութիւնը եւ խընդ-
րել, որ գայ գինքը տեսնելու:

Լեւոն իրիկունը ուշ ատեն եկաւ:

- Անցած ըլլայ, - ըսաւ՝ Աստիկը նըշ-
մարելով:

- Այս անգամ գործս պէչ է, - պատաս-
խանեց Աստիկ տխրութեամբ, - վաղը
առտու կանուխ կը ղրկեն կոր:

- Բայց ինչո՞ւ համար, քանի որ ձէլալ
պէյէն արտօնութիւն ունիս հոս մնալու:

- Արտօնութիւնը օգուտ չըրաւ, Սաա-
տէտտին պէյը այնպէս հրամայեր է:

- Բայց ոստիկանապետը ինչպէ՞ս վա-
րուին հրահանգը ոտքի տակ կ'առնէ:

- Հիմա առանկ բաներ նայող չկայ:

- Ես եթէ քու տեղդ ըլլամ, իսկոյն վա-
րուին դիմում կ'ընեմ:

- Ինչ կերպով:

- Գրաւոր դիմում մը, եթէ կ'ուզես,
բան մը գրէ, ես իր ձեռքը կը հասցնեմ:

- Կը կարծե՞ս, որ օգուտ ընէ:

- Անշուշտ օգուտ կ'ընէ, քանի որ վա-
րուին այդչափ բարեկամ է քեզի:

Աստիկ վերջին փորձ մը ընել ուզեց եւ
երկու ազերսագիր գրեց, մին՝ վարուին եւ
միւսը ոստիկանապետին ուղղուած եւ
յանձնեց Լեւոնին:

Երիտասարդը մեկնեցաւ՝ խոստանալով
գանոնք անմիջապէս իրենց հասցէներուն
տանիլ:

Աստիկ անքուն գիշեր մը անցուց: Ցու-
սահատութիւնը պատած էր գինքը: Ներ-
քին ձայն մը կ'ըսէր իրեն, որ այս ան-
գամ ա՛լ անդառնալիօրէն կ'երթայ մեռ-
նելու:

Առտուն կանուխ գինքը տարին քամի-
սէրին քով:

- Պատրա՞ստ ես ճամբայ ելլելու հա-
մար, - հարցուց քամիսէրը:

- Պատրաստ եմ, բայց դոյքերս քովս
չեն... դիս փողոցը ձերբակալեցին ու բե-
րին բանտարկեցին:

- Ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ
կ'երթաս սենեակդ եւ դոյքերդ կ'առնես:

- Շատ չնորհակալ եմ:

Աստիկ արդէն առնելիք չատ բան չու-
նէր. իր ամբողջ դոյքերը կը բաղկանա-
յին պաճուճիչէ մը եւ մէկ քանի կտոր
ճերմակեղէնէ:

Գնաց իր բնակած տունը, ամէնքը
մխասին ծրարեց, թեւին տակ առաւ եւ
ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ վերա-
դարձաւ պահականոց:

- Դրամ ունի՞ս քովդ, - հարցուց քա-
միսէրը:

- Ո՛չ, - պատասխանեց Աստիկ:

Թէեւ ճշմարտութիւնը այն էր, որ բա-
ւական դրամ ունէր գրպանը:

- Երկաթուղիին դրամը, մինչեւ Պո-
զանթի, մենք կը վճարենք, - պատաս-
խանեց քամիսէրը, - բայց անկէ անդի՞ն
... Պօզանթիէն մինչեւ Թարսուս կառքով
երեք օրուան ճամբայ է, ի՞նչ պիտի
ընես:

- Ոտքով պիտի երթամ:

Քամիսէրը չպատասխանեց:

Վայրկեան մը եաքը ոստիկան մը ձեռ-
նակապ մը բերաւ եւ մօտեցաւ Աստիկին:

Այս վերջինը այլայլած դէմքով մը գո-
չեց.

- Այս ի՞նչ է, ինծի՞ համար է:

- Որո՞ւ համար կ'ուզես, որ ըլլայ, -
ըսաւ քամիսէրը խնդալով:

- Այսպէս ձեռքերս կապուա՞ծ պիտի
ճամբորդեմ:

- Այո՛, քանի որ այսպէս ուզեցիր:

- Ե՞ս ուզեցի:

- Անցած անգամ առանց կապելու ղըր-
կեցինք, ու փախար, անոր համար ըս-
տիպուած ենք այս անգամ կապուած
ղրկել, ոստիկանապետին հրամանը այս
է:

Աստիկ տոհպուեցաւ համակերպիլ:

Ժամ մը եաքը ոստիկանի մը ընկե-
րակցութեամբ մտաւ չոգեկառք:

Քանի ժամէն հասան Պօզանթի:

Հոն ոստիկանը գինքը յանձնեց տեղ-
ւոյն պահականոցը եւ ինք վերադարձաւ
Գոնիա:

Աստիկ կաշառքի չնորհիւ կրցաւ քէ-
լէփճէն հանել տալ ձեռքէն:

Ցետոյ լսաւ, որ ինք դրամ ունէր եւ
կ'ուզէր կառքով ճամբորդել մինչեւ
Թարսուս:

(Շար. 335)

(Շար. Ա. էջէն)

vocation universelle. **C'est dans ce sens, que le CDCA et le «Collectif Reconnaissance» composé depuis huit mois par des associations de Défense des Droits de l'Homme ont demandé une entrevue avec le ministre de l'Education Nationale, M. Luc Ferry, afin qu'il répare cette erreur en instaurant une véritable «JOURNEE DE DENONCIATION ET DE PREVENTION DES GENOCIDES ET DES CRIMES CONTRE L'HUMANITE».**

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՑԱՂԹԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՑԱՍՏԱՆ

Նոյեմբեր 6-ի թիւով «Մարմարա» հեռաւեալ տեղեկութիւնները կուտայ իսլամական նոր իշխանութեան տրամադրութիւններուն մասին «դրացի» երկիրներու հետ.

Նոյեմբեր 6-ի «Ռատիքալ» թերթը կը գրէ թէ Թուրք - Հայ Առեւտուրի Ձարգացման Կոմիտէի համակարգող՝ Նոյան Սոյաք, յայտնած է որ Թուրքիոյ Ա.Ը.Փ. նորընծաիր կուսակցութիւնը, Թուրքիա - Հայաստան յարաբերութիւնները բարելաւելու աշխատանքին մէջ կարեւոր ներդրում պիտի ունենայ: Սոյաք, հիմնուելով կուսակցութեան ընդհանուր փոխնախագահ՝ Եաշար Եաքսի այն արտայայտութեան վրայ թէ «Թուրքիա առաջնահերթ կարեւորութիւն պիտի տայ իր դրացի երկիրներուն հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակելու գործին», կը վկայէ թէ Եաքըշի ակնարկած դրացին «Հայաստան»ն է: Սոյաք չեշտած է նաեւ որ Ա.Ը.Փ. կուսակցութիւնը, անցեալի մէջ, ամերիկաբնակ Հայերու ուխտագնացութեան այցելութիւններու ընթացքին օժանդակած է իրենց:

Միւս կողմէ, միեւնոյն թերթին համաձայն, Ֆրանսայի Պատուիրակ Նախարար՝ Հայազգի Փարթրիք Տէվէճեան ըսած է որ Ա.Ը.Փ. կուսակցութեան յաղթանակը Թուրքիոյ Եւրոմիութեան անդամակցութեան արդելք պիտի ըլլայ: Փ. Տէվէճեան իր այս արտայայտութիւնը հիմնաւորած է հետեւեալ փաստին վրայ. «Թուրքիա ներկայ կառավարութեամբ, խալամապաշտ երկրի մը դիմագիծը ստացած է: Նկատի ունենալով որ մենք լաիքականութեան պաշտպան կը կանգնինք եւ անդին՝ կրօնական պետութիւն մը չի կրնար ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն համաձայն չարժել, Թուրքիա կարելի չէ որ անդամակից Եւրոմիութեան»:

Միւս կողմէ, Ազրպէյճանի նախագահ՝ Հայդար Ալիեւ, Նոյեմբեր 5-ին հեռաձայնով շնորհաւորած է էրտողանը եւ Պայքալը:

Կը հաղորդուի թէ էրտողան Ալիեւի ըսած է թէ ներկայ կառավարութիւնը Լեռնային Ղարաբաղի հարցին խաղաղարար լուծում մը գտնելու համար ամէն ջանք պիտի վատնէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇՍՏԱԿ

Տիկին Ալտա - Հռիփսիմէ Թորոսեանի մահուան տարեդարձ, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Քիւրքճեան 152 եւրօ 45 կը նուիրեն «Ծառայ»ին:

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը

կը պարզեւատրէ

ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏ՝
ՑՕՐԻՆՈՂ - ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շուէօ - *Սուիրանօ*
Մարիա Օքի - *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան - *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարդանքի երեկոյթին:

***

ՁԱՁԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
Ռոմանիահայէն
Դաշնակ եւ սրինգ
Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Ծախքերու մասնակցութիւն:

CATHEDRALE SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES
13, rue du Perche, Paris 3e

EXPOSITION
Silvina DER MEGUERDITCHIAN
Installations plastiques
sur le thème de la mémoire arménienne
LA TEXTURE DE L'IDENTITÉ
Exposition : visible le samedi et le dimanche, de 17h à 20h, du samedi 19 octobre jusqu'au dimanche 10 novembre, dans la salle polyvalente de l'Eglise.

—— Entrée libre ——

Métro :
République - Filles du Calvaire

Conférence de Presse d'ARKADI GHOUGASSIAN

à l'occasion de son Phonéthon 2002 le Fond Arménien de France vous convie à la conférence de presse que donnera

M. ARKADI GHOUGASSIAN,
Président de la République du Karabagh

En présence d'**Edward Nalbandian,** Ambassadeur d'Arménie en France, **Vahan Ter-Ghévondian,** Directeur exécutif du Fonds Arménien «Hayastan», **Naïra Melkoumian,** Conseillère diplomatique du Président Ghougassian, et **Bédros Terzian,** Président du Fonds Arménien de France
le jeudi 14 novembre, de 16 à 17h30
à l'Ambassade d'Arménie,
9, rue Viète, 75017 Paris

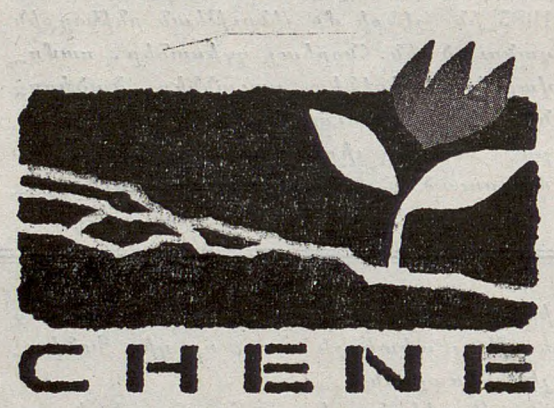
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուին երկու աղջիկները՝ մէկը Տիանա, միւսին անունը անծանօթ, հանդուցեալ Գոհար Օննիկ Կարապետեանի - Վառնայէն (քոյրը Ռուբինա, թերեւս տակաւին ողջ) ժառանգութեան խնդրոյ մը կապակցութեամբ: Անոնք ժառանգորդներ են բնակարանի մը որ կը գտնուի փող. «Տրական Ցանքով» թիւ 18 - Վառնա (Պուլկարիա): Այստեղ ապէկ առաջ բնակած է Տիանա Առաքել Կարապետեան, այժմ հանդուցեալ: Իր մայրը կը կոչուի Աննինէ Օննիկ Կարապետեան (Քոլոզեան), մահացած 1994-ին: Գոհար Օննիկ Կարապետեանի զաւակները իրաւունք ունին դատական ճամբով տէր դառնալու այդ բնակարանին: Խնդիրը եթէ չլուծուի յօդուտ ժառանգորդներուն, պետութիւնը պիտի իր սեփականը պիտի համարի:

Կ՚խնդրուին անոնցմէ, որոնք որեւէ տեղեկութիւն ունին վերոյ մասին, բարի ըլլան լուր տալ Տիկին Անի Մէքէնճեաճեանին:

Հասցէ՝ -

Mekenajian Ani
9, allée E. Satie, 95200 Sarcelles, France
Tél. : 01. 34. 19. 21 49

CHENE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël
Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8
ԸՆՆ ՓՐԱՆՍԱ

Chorale "Koghtan"
de l'UGAB-Paris
dirigée par
Haïg Sarkissian
PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS
dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)
«Un après-midi arménien au Château de Belleville»
organisée par l'association «Amitié et échanges franco-arméniens»
le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h
au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի (Սէն Ժէրոմ) Ջաւակ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ երմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Թաղիս Ա. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիսաւորութիւններու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
որուն Գ. հանդիսաւորը տեղի կ՚ունենայ

Ջորեքշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը 19-ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակ. Կեդրոնի
«Արծրունի Ջրբաշեան» սրահին մէջ

339, Aւրպիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Պրիժիթ Պառաւեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, վրէնց մօր եւ ապրականին Պերճուհի Ֆէսճեանի մահուան առիթով:

***

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկերուհի Պէաթրիս Գիլիճեեանի մահուան առթիւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Ժողէթ Գիլիճեանէ 50 եւրօ, Մաքս Գիլիճեանէ 150 եւրօ Սերժ եւ Լիւսի Գիլիճեաններէ 150 եւրօ:

***

La Section **Lola Sassouni**
du Boulevard Oddo
organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN
SUPER LOTO
avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30-ին

կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւակ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 NOVEMBRE
2002
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻԼ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 ուրօ — Վեցամսեայ : 122 ուրօ
Արտասահման : Տար. 270 ուրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 ուրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 ուրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.554 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.554

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՕՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, Նոյ. 8–ին, պիտի քուէարկէր ամերիկեան նոր բանաձեւը Իրաքի վերաբերեալ: Հոն, սպառնալիք մը կայ Պաղտատի նկատմամբ, եթէ չարունակէ բռնաբարել իր պարտաւորութիւնները: Ենթաք, որ Նոյ. 7–ին Հռոմ կը գտնուէր, ըսած է որ բանաձեւը ժամ առաջ պէտք է քուէարկուի: Այս ձեւով, անմիջական պատերազմի մը վտանգը հեռացած է, բայց, ըսել չէ որ խաղաղութիւնը վերջնապէս վերկոած է: Ապահովութեան Խորհուրդը չարտօներ պուչի որ պատերազմի դիմէ, բայց, արդէք ալ չէ որ, դերպուշ պարապայի մը ԱՄՆ պինուորական գործողութեան մը չդիմեն: Ծանօթ է որ Պուչ ըսած է թէ ի պահանջել հարկին, Ապահովութեան Խորհուրդի արտօնութեան պէտք չունի:

ԿԻՊՐՈՍԻ կառավարութիւնը դատապարտած է Ռեճէփ Թայիփ Էրտողանի որոշումը այցելելու Կիպրոսի «Թուրք Հանրապետութիւն»: Արդարութեան եւ զարգացման իսլամական կուսակցութեան ղեկավարը յայտարարած էր Նոյեմբեր 6–ին, որ արտասահման իր առաջին այցելութիւնը կը վերապահէ Հիւսիսային Կիպրոսի «Թուրք Հանրապետութեան» Նոյեմբեր 15–ին:

ՊԱԼԻի ոճրափորձին (Հոկտեմբեր 12, 190–է աւելի մեռեալ) տէր եղած են Պէն Լատէնի ցանցերը, ըստ ամերիկեան լրատուութեան Սի–Էն–Էն կայանին: Համաձայնցի վերջ տուած տեղեկութեամբ, Պէն Լատէնի ղեկավարած խումբը կ'ըսէ թէ յարձակում գործած է «Ինտոնեզիոյ մէջ, պատասրհներու եւ հանրատուներու վրայ»: Արեւմտեան լրատուութեան սպասարկուներ անկարելի չեն գտներ որ այս ստանձնումին նպատակն ըլլայ «պաշտպանել» Թեմսահ Իսլամիահ խումբը որ ոճրափորձին հեղինակը կը նկատուի:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ, հազիւ անցած Արտաքին Նախարարութեան գուխը, յարձակման անցած է Շարոնի դէմ: Ցայտարարած է որ վարչապետի պաշտօնին թեկնածու պիտի ըլլայ յառաջիկայ ընտրութիւններուն եւ «Ճերըսալէմ Փոսթ»ի հարցազրոյցի մը ընթացքին (Նոյեմբեր 7) ըսած է. – «Վերջին չորս վարչապետներուն մէջ, միակն եմ որ երկիրը ձգած եմ աւելի լաւ վիճակի մէջ, քան գտած եմ»: Նեթանիահու վարչապետ էր 1996–էն 1999 եւ մրցակցութեան մէջ է Շարոնի հետ Լիքուտի ղեկավարութեան համար: Նեթանիահու քննադատած է նաեւ երկրին տնտեսական քաղաքականութիւնը: Իսրայէլ, կ'ըսէ, պէտք է դուրս գայ տընտեսական եւ ապահովութեան աղէտալի իր վիճակէն:

ՖԻԿԱՌՈՑԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ, այլապէս հետաքրքրական է այս օրերուն Թուրքիոյ ընտրութիւններուն առթիւ: Նոյեմբեր 8–ին ալ, երկու ընթերցողներ կ'արտայայտուին: Մէկը Սէն – Գլուէն (Մ. Կոնթիէ) կը պրէ թէ իսլամականութիւնը պղտին մեր մէջ է եւ կը յուսայ որ այն օրը երբ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը դրուի, բոլոր Եւրոպացիները կը հրաւիրուին վրէնց կարծիքը տալու հանրաքուէով ու հարց կուտայ՝ ո՞ւր կը վերջնայ Եւրոպան եւ ո՞ւր կը սկսի Ասիան: Ուրիշ մը դիտել կուտայ որ Թուրքիան եւրոպական է, ոչ՝ Թուրքիան: Իվան Ռիուֆոլի «պլոք – նոթ»ին սկզբնական մասն ալ նոյն հարցին նուիրուած է, նոյն տեսակէտներով:

ՏՐՈՂԱՆի յայտարարութիւնը (Նոյեմբեր 6) ինչ կը վերաբերի լաչակ կրելու արգելքին ընդումին աւելի արտասահմանի ուշադրութիւնը գրաւած է քան Թուրքիոյ, ուր գրեթէ անտեսուած է: 1997–ին է, որ լաչակ կրելը արգիլուեցաւ դպրոցներու եւ համալսարաններու մէջ: Այսօր, միայն ոչ պետական քանի մը համալսարաններ, ինչպէս Պոլսոյ Պիլկի համալսարանը թոյլ կու տայ լաչակ կրել: Էրտողանի կինն ու երկու աղջիկները կը կրեն: Ինք, հեռատեսիլի էն–Թի–Վի– կայանին տուած հարցազրոյցի մը մէջ, ապահովութիւն տուած է որ պիտի չթողու հարցին չահագործումը կրօնական ծայրայեղներու կողմէ: Ինչպէս կը տեսնուի չատ խոհեմ է այդ գետնին վրայ, կ'ըսէ. – «Երկրի մը մէջ, որ ընդեց մահապատիժը, տխուր բան է որ կարելի չըլլայ ընդել կրթական իրաւունքի սահմանափակում մը»:

ՊՈՒՏԻՆ պաշտօնապրկած է Զէչէնիոյ վերակառուցման պատասխանատու նախարարը, անոր պաշտօնը յանձնելով չրջանի ռուսամէտ վարչապետին:

ԷՆԹԷՐՓՈԼԻ ընդհանուր քարտուղարը՝ Քոլանա Նոպըլ, որ առաջին Ամերիկացին է այդ պաշտօնին դլուխը եւ լաւատեղն մասնագէտներէն մէկը դրամական կազմակերպուած ոճրագործութեան, յայտարարած է («Ֆիկարօ», Նոյեմբեր 8) որ Ալ – Քաիտա մեծ տարողութեամբ գործողութիւն մը կը պատրաստէ: Ըստ իրեն, Մոսկուայի Թատրոնին դրաւումը միայն Զէչէնիոյ հարցին չէր վերաբերեր եւ Զէչէններու թիրախը միայն Ռուսերը չէին:

ՊԱՐՍԻԿ ԴՐԱԳԻՏԸ՝ Հաչէմ Աղաժարի մահուան դատապարտուած է Նոյեմբեր 7–ին Համեանի դատարանին կողմէ այն ամբաստանութեամբ որ «նախատած է մարդարէները» եւ խնդրոյ առարկայ ըրած է իսլամական վարդապետութիւնը: Խաթամի այս բարեկամը, Օպոսոսին, եղոյթի մը ընթացքին Իսլամի «վերանորոգում» մը քարոզած էր եւ պատճ որ մահմետականները «պէտք չունին կուրօրէն հետեւելու կրօնապետներուն»: 45 տարեկան, Աղաժարի Իրան – Իրաք պատերազմի նախկին ռազմիկ մըն է: Պատմութեան դատաստ էր Թեհրանի համալսարանը: Իր փաստաբանը վերաքննութեան դիմած է:

ԱՄՆ

ԳՈՆԿրԷՍԻ ՀԱՑԿ. ԾԱՆՕՆԱԽՈՒՄԲԻ 114 ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

ԱՄՆ–ու Գոնկրէսին հայկական հարցերու յանձնախումբին 125 անդամներէն 114–ը վերընտրուած են վերջին ընտրութեան: Նոյն յանձնախումբին երկու նախագահները դեմոկրատ Ֆ. Փալոն եւ հանրապետական Ճ. Նոլլընպէրկ յաղթականներուն մէջ են եւ կը չարունակեն իրենց գործունէութիւնը:

Գոնկրէսի հայկական յանձնախումբը կազմուած է եօթը տարի առաջ, նպատակ ունենալով ամերիկացի օրէնսդիրը դէմքերու աջակցութիւնը ապահովել ԱՄՆ–ու կողմէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի կառավարող օժանդակութեան հարցին մէջ: Յանձնախումբը կ'աշխատի նաեւ Ղարաբաղի կնճիռին խաղաղ կարգաւորման, Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի կողմէ Հայաստանի չրջափակման վերացման եւ ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղութեամբ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՄԱՅՆՔՆԿՐԷՍ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԸ

(Նոյեմբեր 7 / 8)

Ռ. ԿԷՏԻԿԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Բեմադիր Ռոպէր Կէտիկեան ու կինը դերասանուհի Ալիսան Ականբիտ Երեւան գացած են չարք մը ժապաւէններով մասնակցելու Ֆրանսական Ֆիլմերու ցուցադրութեան: Նոյեմբեր 7–ին Հայաստան – Ֆրանսա ընկերութիւնը հանդիպում մը կազմակերպած է արուեստագէտ զոյդին հետ ուր ներկայ եղած են Երեւանի Ֆրանսական դեսպանութեան մշակոյթի խորհրդական Ժ. Մարթէն եւ Հայաստան – Ֆրանսա ընկերութեան նախագահ Ծովինար Զալոյեան:

Կէտիկեան ըսած է թէ մեծ հայրը ծնած է Վան, եղեռնին ընտանիքով դաղթած է Ֆրանսա, հաստատուած Մարսէյլ: Ինք չատ մը պատմութիւններ լսած է մեծ հօրմէն եւ անոնք կ'արտացոլան իր ֆիլմերուն մէջ:

Հիւրերը ապա պատասխանած են հանդիպումին ներկայ ուսանողներուն հարցումներուն:

***

ՇԻՐԱԿԻ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ՍԿՍԱԾ Է ԳՈՐԾԵԼ

Շիրակի մէջ կառուցուած առաջին փոքր ջրելեկտրակայանը միացած է երկրին մխրանական ուժանիւթի համակարգին, արտադրելով առաջին քիլովաթները: Կայանը 360 քիլովաթ զօրութիւն ունի, չինութիւնը սկսած է 1993–ին: Շիրակի մէջ կը գործէ 75 տարի առաջ կառուցուած երկրորդ ջրելեկտրակայան մը որ կը գտնուի Ախուրեանի կիրճին մէջ: Մեքենաները մաչած ըլլալով ան մասնակի թափով միայն կ'աշխատի:

***

ՀԱՄԱՅԱՆՑի ԿԱՊՈՎ ԱՑՑԱԳԻՐ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 31–ին սկսած է կիրարկուիլ համայանցի միջոցով Հայաստանի այցադիր ստանալու դրութեան: Առաջին օրը Գերմանիայէն 1, ԱՄՆ–էն 7 հոգի այդ ճամբով ստացած են իրենց մուտքի արտօնագրերը: Այս դրութիւնը առիթ կու տայ աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնէն համայանցի չնորհիւ արտօնագիր ստանալու. փոխարժէքը կը վճարուի վարկաքարտի միջոցով եւ երկու օրուան ընթացքին պատասխանը կը ստացուի: Այցադիրը կը տրուի Զուարթնոց օդակայանը, մուտքի պահուն:

Փորձի չրջանէ մը ետք կը նախատեսուի այդ ձեւը կիրարկել նաեւ Հայաստան – Վրաստան եւ Հայաստան – Իրան սահմանային անցքերուն վրայ:

Սպասարկութեան համայանցի հասցէները են.

www.armeniaforeignministry.am

կամ

www.armeniadiaspora.com

1918 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11–Ի ՉԻՆԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի, Նոյեմբեր 11–ին (երեքշաբթի, Նոյեմբեր 12–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13:

ՓՈՆԷԹՈՆԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏ ԷՓ

Նոյեմբեր 7, Հինգշաբթի երեկոյեան Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցիին «Ն. Ֆրէնկեան» սրահին մէջ պատրաստութեան– տեղեկատուութեան հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր, որուն ներկաները մեծ մասով կամաւորներն էին: Ինչպէս արդէն դրուեցաւ, յայտարարուեցաւ մամուլին, այլեւս աւանդութեան կարդ անցած Փոնէթոնը, կազմակերպուած՝ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին կողմէ, նպատակ ունի հարկաւոր դրամարկղ մէկ միլիոն տորարի չերտ մը դոյացնել Ղարաբաղի Հիւսիս – Հարաւ ճամբուն չինութեան չարունակութեան համար: Ակնէ զատ, ան համահայկական չղթայ մը կը ձեւացնէ Ստեփանակերտէն մինչեւ Ամերիկա, քանի որ նուիրահաւաքը կազմակերպուած է ոչ միայն Ֆրանսայի, ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ աւելի լայն գօտիի մը մէջ:

Երեկոյթին Մ. Բազումեանի թղթատուրթիւններէն եռք նախ ցուցադրուեցաւ այս տարուան Փոնէթոնին հովանաւոր Աթոմ Եղոյեանի կոչը, ապա ժապաւէն մը որ կ'ամփոփէր Հիմնադրամին տասնամեայ դործունէութիւնը: Ցետոյ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին նախագահը Պետրոս Թէրզեան խոր համոզումով ու համոզելու անկեղծ չանքով բացատրեց այդ ճամբան անհրաժեշտ դարձնող ազդակները. յապաղիլը աններելի մեղք պիտի ըլլար այդ վերանուաճուած հողին ճակատագրին նկատմամբ ուր. այսօր չուրջ 140 հազար հոգի կ'ապրէր: Ադրբեջան 3–4 տարիէն մեծ եկամուտներու պիտի տիրանար իր քարիւղին չնորհիւ ու այդ եկամուտին անհաւասար բաչխումը վերջին ծայր ապականած, ժողովրդավարութենէ զուրկ այդ երկրին մէջ, չուտով ժողովրդական պոռթկումի վիճակ պիտի ստեղծէր: Իսկ իշխանաւորները լաւ դիտէին պոռթկումի կարողականութիւնը այլ կողմ դարձնել: Մինչդեռ, հաղորդակցութեան, փոխադրութեան կապերով հզօր Ղարաբաղ մը կը դժուարացնէր այդ տեսակի նկրտում մը: Աւելցուց թէ վերջին չրջանին ուշադրութիւն կը դրաւէր ադրբեջանական լրատուիւններու մէջ հակահայ քարոզչութիւնը: Շեչտեց ու կրկնեց թէ պէտք է աճապարել, ձեռնածալ մնալու, սխալելու ոչ ոք իրաւունք ունի:

Գորիս–Ստեփանակերտ ճամբուն չինութենէն ի վեր արտասահմանէն ներդրումներու չնորհիւ հաստատուած ձեռնարկութիւններու –ուտեստեղէն, առաղձադործութիւն, դորգադործութիւն, պանդոկներ, եւլն.– մասին ժապաւէն մը չուչափելի ապացոյցը կու տար ճամբաներու կենսական կարեւորութեան: Մինչեւ այսօր կառուցուածներուն չնորհիւ տնտեսութեան, բնակութեան վերադարձի աչխուժութիւնը անուրանալի էր: Իսկ մարդերէն, դիւղերէն արտերու, պարէդներու բերքը կը հասնէր Ստեփանակերտ:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ հարցումներու, թէքնիք պատրաստութեան մասին բացատրութիւններու բաժինով մը: Ըսուեցաւ թէ անուանացանկը 33 հազար անունի հասած է ու կամաւորները ամէն բան պիտի ընեն բոլորին հասնելու համար:

Պէտք է նչել նաեւ թէ տակաւին կարիք կայ կամաւորներու, յատկապէս Նոյեմբեր 14 Ուրբաթ օրուան ու Շաբաթ երեկոյեան ժամերուն համար: Տրամադրելի ժամանակ եւ մասնակցութեան փափաք ունեցողներու համար կը բաւէ հեռաձայնել Հիմնադրամին գրասենեակը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ԴԷՊԻ ԳՈՐԻՍ, ԿԱՊԱՆ, ՔԱՋԱՐԱՆ

Այս առաւօտ, մինչ Գէորգ վերջին աչք մը կը նետէր վեթակներուն եւ պատէրներ կու տար Գոհարին, մեր երկօրեայ բացակայութեան ընելիքներու մասին, ես կանչեցի Վիկտորիան եւ Արամիկը, 12 եւ 11 տարեկան, ամէն սիրուն դասակները Գէորգին եւ պատուիրեցի որ ամբողջական ԹղթակցութԻՒն կատարեն ԿԱՊՈՑՏ գիւղի մասին, պատմական, ազգագրական, ընկերային, տնտեսական մարզերը չօշափելով. յանձնեցի տետրակ մը աղջկան եւ լուսանկարի դործիք- ներէս մին Արամիկին եւ առաւօտեան պայծառ արեւով ճամբայ ինկանք դէպի Ջառիթափ, Վայք, բռնելով Գորիսի ուղղութիւնը:

Արեւային լուսաւորութիւնը, առաւօտեան այս ժամուն այնքան մեղմ էր, դունաւոր եւ լուսանկարելու յարմար, որ Գէորգ խնդրանքիս վրայ, փոքրիկ չեղում մը կատարեց դէպի ՄԱՐՏԻՐՈՍ պատմական գիւղը Վայոց Ձորի, ուր դանուին անդամներ դտնուած ըլլալով հանդերձ, միշտ անյարմար ժամերու, երբեք չեմ կրցած լաւ նկարներ ունենալ:

Կապոյտի նման, Գոգի լերան (3120 մեթր) սառոյտը դտնուող երկրորդ գիւղն է Նախիջեւանի սահմանակից, ուր կայք հաստատած է նաեւ հայկական սահմանային վաշտ մը, ինչ որ կը թուի, բաւականին լաւ զինուած:

Առաջին յուշարձանը, հին եկեղեցւոյ կողքին կանգնած 12 կանդուն բարձր եւ 4 լայն – կ'ըսէ Ալիշան (Սիսական 176) խաչքարը, որ այս անգամ մեծ հրճուանքով նկարեցի, ունի 1283 թուի հետեւեալ արձանագրութիւնը.

– ԵՍ ՄԽԻԹԱՐ ՈՐԴԻ ԴԵՂԿԱՅ ՀՐԱՄԱՆԱՒ ԻՇԽԱՆԱՅ ԻՇԽԱՆԻՆ ՊՈՕՇՈՑ ԵՒ ՈՐԴԻՈՑ ԻՒՐՈՑ ՀԱՅԱՆԱՑՇԻՆԵՑԻ ԶԳԻՒՂՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԵՒ ԿԱՆԳՆԵՑԻ ԶՔԱՋՍ Ի ԴՈՒՒՆ ՍՈՒՐԲ ՎԿԱՅԱՐԱՆԻՍ Ի ԲԱՐԵԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԻՆՁ ԵՒ Ա- ՄՈՒՍՆՈՑՆ ԻՄՈՑ ԽԱՐԻԲ-ՇԱՀԻՆ ԵՒ ԴՍՏԵՐՆ ԻՄՈՑ ՌՈՒՋՈՒԿԱՆԻՆ. ԿԱՋ- ՄԵՑԱՒ ԶԵՌԱՄԲ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԻՆ Ի ԹՎԻՆ ՉԼԲ. ՈՐՔ ԸՆԹԵՐՆՈՒՔ ՑԻՇԵ- ՑՔՔ –

Հրաչալի խաչքար մը որ իր պատուանդանին վրայ մինչեւ հիմա կանգուն կեցած, քարակերտ ԾՆՆԴԵԱՆ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆ է Մարտիրոս գիւղին:

720 տարիներ առաջ, նոյն քանդակագործ – ճարտարապետ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ, չինած է հին եկեղեցին: Լերան լանջին կը դտնուի փոքր եկեղեցի մը եւս, վիմափոր, զմբէթաձեւ ձեղունով, փոքրիկ դաւիթ մը եւ յատակին 11 դամբարաններ: Հարաւային դուռէն ուրիշ փոքր եկեղեցի մը եւ յատակին 11 դամբարաններ: Հարաւային դուռէն ուրիշ փոքր եկեղեցի մը, նոյնպէս վիմափոր, չորս սիւներով տեսակ մը ՓՈՒՔՐ ԳԵՂԱՐԴԱՎԱՆՔ ,ուր կայ հետեւեալ արձանագրութիւնը.

– ԿԱՄԱՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ, Ի ՀԱՑՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՑԱԿՈԲԱՑ ԵՒ Ի ՔԱՀԱՆԱՑԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱԻԱՌԻՍ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍ ԵՒ Ի ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԻՇԽԱՆԱՑ ԻՇԽԱՆԻՆ ՊՈՒՇՈՑ ԵՒ ՈՐԴԻՈՑ ՆՈՐԻՆ ՊԱՊԱՔԱՑ ԵՒ ՀԱՅԱՆԱՑ... ԵՒ ՈՐԴԻՈՑ ՆՈՐԻՆ ՊԱՐՈՆ ԵԱՁՈՑ ԵՒ ՄՕՐ ՆՈՐԻՆ ՊԱՐՈՆ... ԵՍ ՄԱՏԹԷՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԿԱՆԳՆԵՑԻ... ԵՒ ԿԱՏԱ- ՐԵՑԻ ԶԵԿԵՂԵՑԻՍ Ի ԲԱՐԵԽԱՒՍՈՒ- ԹԻԻՆ ԻՆՁ ԵՒ ՊԵՏՐՈՍԻ ԵՒ ԾՆՈՂԱՑ ՄԵՐՈՑ ԵՒ ՊԱՐՈՆԱՑ ՄԵՐ ԵՒ ԱՄԵ- ՆԱՑՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԼՈՑ. ՈՐՔ ՄՏԱՆԷՔ ԱՍՏՈՒԱԾ ՈՂՈՐՄԻ ԱՍԷՔ ՄԵՋ, ԵՒ ՁԵՋ ԵԼԻՑԻՑ. ԹՎԻՆ ՉԼԷ (1286): –

Մինչեւ դարու մեր դրաւոր թէ քարեղէն արձանագրութիւնները յուզիչ բան մը ունին: Լեզուն դրաբարախառն ժողովրդական է, յատուկ անունները, որ այսօր դրեթէ չեն գործածուիր, ուսումնասիրելիք են: Առ այժմ միայն Աճառեանն է որ ուսումնասիրութեան լուրջ փորձ մը ըրած է իր ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԲԱՌԱՐԱՆով:

Մեր խորհրդաւոր անցեալին միայն 1ֆ տոկոսը, գուցէ, ուսումնասիրուած է: Ատուած գիտէ թէ Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստաններուն մէջ, երբ ըլլայ կըսուին գիտական անչահախնդիր պեղումներ կատարուիլ, որքա՜ն նորանոր լոյս պիտի սփռուի մեր անցեալին վրայ...:

Կրկին մայրուղի ենք: Կ'անցնինք Սարատանը, Որոտանի Լեռնանցքը (2344 մեթր), Գորայք, Սառնակունք, Սպանդարեան, Աչեղակոթ, Շաքի... Սիւնիքի պատմական կեդրոններէն, կը մնանք Գորիս որ լինելի համար Հայաստանի ամէնէն սիրուն քաղաքներէն մին է: Գեղածիծաղ ձորի մը երկայնքին, կամաց – կամաց սկսած է լեռներն ի վեր բարձրանալ: Ճաշակաւոր տուներ: Լայն տարայի փղոցի մը վրայ, թաղի մանուկները ոտնագունտ կը խաղան: Հոս ալ տուներուն համեմատութեամբ բնակչութիւնը քիչ կը թուի:

Մինչեւ Կապան միակ առայիլն չեզրումը կը կատարենք քաղաքէն 25 հազար մեթր առաջ, ԴԱԻԻԹ ԲԷկ գիւղը մըտնելու համար, որու մուտքին զօրանոցի գինուորներ վարժութիւններ կը կատարէին:

Գիւղը յատուկ յուշարձան մը չունէր· սահմանամերձ ըլլալով չարունակական ռմբակոծումներու կ'ենթարկուէր Արցախի պատերազմի տաք օրերուն: Այցելեցինք 1867–ին հիմնուած մաքուր պահուած եկեղեցին, նկարեցի Դաւիթ Բէկի անկեանները յուշարձանը· համառօտ խօսակցութիւն մը հրապարակի երիտասարդներուն հետ, ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ ձեռնածալ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՕՐԵՐՈՒ ԳԱԼԱՍՏԵԱՆ ՑՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՊՐԻՒՆ: Քաղաքերական մի քանի խօսք եւ վերադարձ մայրուղի:

ԱՐԾՈՒԱՆԱԿ

Համեմատաբար աւելի կարեւոր կեդրոն մըն է ամէն տեսակէտով: Տարածուած բարդուչատի լեռնաշղթայի մեղմ լանջերուն վրայ, չրջապատուած է խիտ այգիներով եւ պտղատու ծառերով, յատկապէս ընկուզենի: Գիւղին դպրոցը հիմնուա ծէ 1885–ին· սակայ կը յիշատակուի Դաւիթ Բէկի եւ խամսայի մելիքներու ազատագրական պատմութեան մէջ:

Ալիշան կը յիշէ դաւաճան հայ մելիքը Ֆրանկիւլ, որ պարսից Փաթ Ալի Խանի հետ դաշնակցելով նենգութեամբ կոտորել տուաւ Հայոց զօրքը, ուր նահատակուեցաւ Զաւրնդուրի քաջ զօրավար Թորոս Իշխանը, որուն վրէժը կը լուծէ ՄԽԻԹԱՐ ՍՊԱՐԱՊԵՑ, կարճ ժամանակ յետոյ կոտորելով Բարդուչատի Թուրքերը եւ աւարի առնելով անոնց ինչքերն ու անասունները:

Արծուանիկի միջնադարեան անունն է ԵՐԻՑՎԱՆԻԿ, սիւնեաց ԵՐԻՑԱԿ Եպիսկոպոսի անունով որ գիւղին երեք քիլոմեթր հիւսիս արեւելք, չինած է ԵՐԻՑՎԱՆՔԸ (Զ. գար) որ ներկայիս աւերակ վիճակի մէջ է:

991 թուականին ուրիշ եկեղեցի մըն ալ կառուցուած է գերեզմանատան մէջ ուր թաղմաթիւ խաչքարեր կան ԺԱ. դարու արձանագրութիւններով:

Գիւղամէջի եկեղեցին ԺԹ. դարէն մը նացած է, կանդուն է սակայն մանուտր յիշատակութեան արժանի բան չունի: Եկեղեցիին կողքին վայ հետաքրքրական թանգարան մը, դպրոցի տնօրէնին ջանքերով կանգնած, որուն կոտրած ապակիին կը նչմարուէին հետաքրքրական առարկաներ: Տնօրէնը բացակայ էր չկրցանք մտնել:

Գիւղացիներու յիշողութեան մէջ աւանդաբար մնացած է ԻՍՖԱԻԻ այցելութիւնը իրենց 1881–ին, նիւթեր հաւաքելու համար Դաւիթ Բէկի մասին: Կան տակաւին ԱԳՈՒԱԻԻ ՏԱՊԱՆ կոչուած միջնադարեան կառոյցը, եւ Ք. Ա. չորրորդ դարէն մնացած ամրոցի մնացորդներ:

ԵՐԻՑԱԿ վանահօր մասին հասած է ժողովրդական հետաքրքրական աւանդութիւն մը, դրի առնուած ժամանակակից պատմիչէ մը· մէջբերուած է Սիսական մէջ (280), որմէ ես ալ կ'օգտուիմ:

519 թուին, կ'ըսէ աւանդութիւնը, Սիւնեաց ՍԱՖԱԿԻԱ իշխանուհին, Տէր Մուշէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսէն կը խնդրէ Երիցակ վարդապետը որպէս Սիւնեաց Առաջնորդ: Երիցակ կը մերժէ կաթողիկոսին առաջարկը, որմէ նեղուած կը դառայ երեսին – Դեւ կայ մէջդ – Թող Աստուած սաստէ եւ հալածէ զայն:– Այս խօսքին վրայ փոթորիկի նման թանձր ծուխ մը կ'ելլէ եւ կը հեռանայ տունէն ... եւ չանկարծ սպիտակ աղաւնիներու երամներ կ'իջնեն երկինքէն եւ անոնցմէ մին երիցակի վրայ եւ չուրջը դառնալով կ'ըսէր – Արժանի է, արժանի է: Ներկաներն ալ զայս տեսեալ մեծապէս գոչէին մխթան արժան է, արժան է:

Երիցակ տեսնելով պատահածները, չկրցաւ այլեւս ընդդիմանալ, արցունքոտ աչքերով կ'իյնայ կաթողիկոսին առջեւ եւ կ'ըսէ – Թող Աստուծոյ կամքը ըլլայ – որուն վրայ Հայոց Հայրապետը բռնելով Երիցակին ձեռքէն, կ'առաջնորդէ եկեղեցի եւ կ'օծէ մեծարպոլիտ Սիւնեաց Աթոռին:

ԿԱՊԱՆ

Քաղաքը ծանօթ էր հինէն· ուրիշ անգամ մնացած էի· գիս կը հետաքրքրէր նորակառոյց եկեղեցին, որ դժուար չէր գտնելը· գոց էր· իմասուն կարգադրութեամբ, կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ բարձրացած էր, արդիլելով մեքենաներու մուտքը: Սիրուն էր· մի քիչ տափակ· զմբէթին համեմատութիւնը կարծես թէ լաւ չէր ներդաշնակուած ծաւալին հետ, բայց կողմնակի զոյդ զանգակատուները յաւելեալ անուշութիւն մը տուած էին ամբողջութեան:

Քիչ անդին հանդիպեցանք Տէր Սահակին, նորակառոյցին երիտասարդ քահանան, որ տարօրինակ կերպով որեւէ հարցումի չպատասխանեց մինչեւ ատիկեց որ կառքէն վար իջնեմ... Հայրապետականները յաճախ նման տարօրինակութիւններ ունին... հակառակ անոր որ չատ համակրելի էր· պատեհցանք եկեղեցին, սպիտակ քարով յատուկ լուսաւորութիւն մը ունէր· ճաշի հիւրը եղանք Տէր Հօր եւ մանաւանդ հիացանք իր ՄԱՐՏԻՐՈՍ զաւակին, փոքր երախայ, դաշնամուրի դասական համերգին իսկական վարպետի մը նման, եւ հայկական սեւուլիկ աչքերով իր փոքր քրոջ Մարիամիկին:

Տէր Հայրը օգնեց որ գիւրաւ գտնենք մօտակայ անտառներուն մէջ կորսուած ՎԱՀԱՆԱՎԱՆՔԸ, որ ճամբորդութեանս վերջին նպատակը կը կազմէր:

Հարիւր վեց հազար մեթր դէպի Քաջարան ուղղուած էինք, փոքր կամուրջէ անցանք Ողջի գետը· յառաջանալով անտառին մէջ հեռուէն սկսան երեւիլ Վահանավանքին առաջին աւերակ կառոյցները:

Ժ· դարուն, աւելի ճիշդ 911–ին Վահան, Սիւնիքի իշխան Զաքիկի որդին չինել տուած է եւ կնքած իր անունով:

Ժ· – ԺԱ· դարերուն մինչեւ 100 միաբան ունեցած է եւ Սիւնիքի վանական կարեւոր կեդրոններէն եղած է: Բացի Սիւնիքի չատ մը իշխաններէն, կ'ենթադրուի որ ԴԱԻԻԹ ԲԷկն ալ հոս թաղուած ըլլայ:

Օդը անձրեւային է· չրջակայ բարձր լեռները մշուշի մէջ կորսուած, բայց այս վանքը, անտառներով չրջապատուած իր ծաւալուն աւերակներով տարբեր հմայք մը ունի: Արարատեան դաշտի տուիֆը տեղը տուած է Զանգեզուրի դիմացկուն քարերուն, սպիտակ – գորշ ներդաշնակօրէն չարուած, որ խիտ կանաչապատ այս չրջանակին մէջ, իր կիսականդուն կամարներով, հայկական եւ աւելի զոթական չքեղ տաճարի տպաւորութիւն կը գործէ: Ինչ որ կը թուի անցեալին վերակառուցումի փորձեր եղած ըլլալու են, քարերը սպիտակ ներկով թուապրուած են, խաչքարեր եւ զանազան կամարի բեկորներ անկիւն մը խմբուած, նոյնիսկ բանուորներուն համար առժամեայ յատուկ սենեակ մը չինուած... եւ ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, երեսէ լքուած ու ձգուած սիրող եւ գուրպուրացող անհատներու խնամքին, որոնք բարեբախտաբար անպակաս են Հայաստանի ամբողջ տարածքին:

Ահա թէ ինչ կը գրէ ժամանակակից պատմիչը վանքին հիմնադրութեան մասին:

– «Վահան, որդի Զաքիկ իշխանի, Յուսանչէրի եղբօր, 911–ին, զգաստանալով աշխարհիկ կեանքէն եկաւ բազբերդի ամրոցին տոհրոտը, եղբայրներն ալ նոյն գործին հրաւիրելով, սկսաւ վանքին չինարարութիւնը յոյժ գեղեցիկ, զմբէթայարկ, եռախորան եւ տաշուած քարերով եւ կրօնաւորանոց կարգեց մեծամեծ եւ թագաւորական սպաններով զարդարեց զայն եւ հաւրիւրէ աւելի սըրբակրօն կրօնաւոր եղբայրներ հաւաքելով հոն...»: (Սիս, 296)

1086 թուականը կրող արձանագրութիւն մը կ'ըսէ.

– «Ի ԹՈՒԻՆ ՇԼԷ ԵՍ ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ ԴՈՒՍՏՐԸ ՄԵԾԻ ԱՐՔԱՅԻՆ ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԵՒ ԱՄՈՒՍԻՆ ԳՐԻԳՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՈՐ Է ՈՐԴԻ ԱՇՈՏԻ ԿԱՍՍԱՆ ՈՉ ԳՈԼՈՎ ՄԵՋ Ի ՄԻԱՍԻՆ ԺԱ- ՌԱՆԳ ԸՍՏ ՄԱՐՄՆՈՑ ԵՍ ԵՒ ՔՈՑՐՍ ԻՄ ԿԱՏԱՑ ՇԻՆԵՑԱՔ ԶՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԾԱԾԻՆՍ ՓՈՒՇԱՐԻՆ ԳՌՈՑ ՆՈՐԱ. ՈՐ- ԶԱՓ ԿԵՆԴԱՆԻ ԵՄ ԿԱՏԱՐԵՆ ԶՍՈՒՐԲ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ ԵՒ ՑԵՏ ԱՑՆՈՐԻԿ ՁՄԵՋ ԿՑՈՐԴ ԱՌԱՑՑԵՆ...»:

(Շար· 13)

ԶՐՈՑՑ ՓԼՈՎՏԻԻԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ· – Փովտիւի մէջ կը գործէ Վիկտոր եւ Գրիգոր Թիւթիւնճեան երկու րաժինով – նախակրթարան, երկրորդական – վարժարանը: Անոր տնօրէնուհի Տիկին Սոնա Խնդիկեանի հետ զրոյցի մը ձայներիզը մեզի տրամադրեց ուսուդուԹեան դատախօս Ֆիլիփ Փիլիպոսեան որ աթթակուրդի գացած էր Պուլկարիա: Համառօտ զրոյցը հետաքրքրական է այն առումով որ ցոյց կու տայ Թէ հայկական վարժարանը ժամանակի, տեղի պայմաններուն բերումով պատչաճելու ի՛նչ փուլերէ կ'անցնի, գոյուԹիւն պահելու նպատակով:

⁂

Է·– Կրնա՞ք նախ ընդհ· տեղեկութիւններ տալ այս վարժարանին մասին:

Պ·– 1989 Սեպտեմբերին վերաբացուեցաւ դպրոցը, ընդունելով 250 աշակերտ· այժմ, ուրեմն, 12 տարիէ ի վեր ան դադարեալ ունի: Անցած տարիներուն ընԹացքին կը բարձրացնէ իր մակարդակը: Այսօր ունինք 400 աշակերտ որոնց 50–ը Հայաստանէն հոս փոխադրուած ընտանիքներու զաւակ են:

Դպրոցը կառավարական է, ուսուցումը տեղի կ'ունենայ պուլկարերէն, թայց երախաները չաբաթական չորս ժամ հայերէն ունին: Կը սկսին առաջինէն, մինչեւ ուԹերորդ դասարան չաբաթը չորսական ժամ հայերէնի դաս կ'ընեն: Սակայն, այդ ժամերը բաւարար չեն որ աշակերտները հայերէնին լաւ տիրապետեն: Նկատի պէտք է ունենալ որ ընտանիքներու մեծ մասը հայախօս չեն եւ բաւական դժուարուԹիւններ կան հայերէնի ուսուցման մէջ:

Շատ յարմար չեն դասագիրքերը ըստնցմով մեր երախաները կ'աչխատին: Մէկ մասը տպուած է Հայաստան, մնացեալ մասը Սուրիոյ մէջ: Կարիքը ունինք լաւ դասագիրքերու որոնք դիւրացնեն հայերէնի ուսուցումը: Այս չորս ժամուան ընԹացքին ուսուցիչները կը չանան տըւածը ծանօԹացնել Հայոց պատմուԹեան եւ կրօնքին:

Ունինք նուագի խումբ մը որ մեծ յաջողուԹիւններ արձանագրած է: ԱյցելուԹիւնները կանոնաւոր են: Ունինք նաեւ մարզական խումբ մը որ կը մասնակցի տարբեր մրցումներու:

Ունինք նաեւ Կիրակնօրեայ դպրոց մը որ կը հետեւի Ս· Գրոց դասաւանդութեան:

Ունինք նաեւ Հայ Օգնութեան Միութեան մասնաճիւղ մը որ կը հոգայ ամէն տեսակ կարիքաւորներու:

Ունինք նաեւ Հայ Երիտասարդաց Միութիւն մը որ կը կազմակերպէ ամէն տեսակ ժողովներ, ինչպէս նաեւ ամառնային ճամբարներ:

Ունինք նաեւ Հայ Կանանց Միութիւն մը որ կը հոգայ ամէն տեսակ կարիքաւորներու:

Ունինք նաեւ Հայ Մարմնակրթական Միութիւն մը որ կը կազմակերպէ ամէն տեսակ մարզական ժողովներ:

*Ունինք նաեւ Հայ Ուսանողական Միութիւն մը որ կը կազմակերպէ ամէն տեսակ ուսանողական ժողովներ

լած ենք Պուլկարիոյ բոլոր քաղաքները, նաեւ Տաճիկիստան:

Մեր չրջանառատրոները իրենց ուսումը կը շարունակեն քաղաքին լաւ դպրոցներուն մէջ:

Բոլոր դասարանները զուգընթաց են. այս տարի Ա. դասարան արձանագրեցինք 75 նոր աշակերտ, ինչ որ ապացոյց է թէ մեր դպրոցին մակարդակը տարուէ տարի կը բարձրանայ:

Հ.- Հայերէնի, Հայոց պատմութեան ի՞նչ ուսուցիչ ունիք եւ ի՞նչ է անոնց պատրաստութիւնը:

Պ.- Հայերէնի երեք ուսուցիչ ունինք. մէկը Հայաստանի մէջ աւարտած է լրագրութեան բաժինը: Միւսը աւարտած է Պէյրութի մէջ հայկական երկրորդական վարժարան մը, իսկ երրորդը ունի երաժշտական պատրաստութիւն եւ հայերէն կը դասաւանդէ առանց մասնաւոր պատրաստութիւն եւ ուսում ունենալու հայերէնի:

Հ.- Ըսիք թէ Պուլկարիայէն գատ, Հայաստանէն ալ աշակերտ ունիք. ուրեմն, արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի հարց մը կայ: Այս խնդիրը ի՞նչպէս կարգաւորած էք:

Պ.- Մեր նպատակն է որ մեր աշակերտները սիրապետեն արեւմտահայերէնին, որքան որ ուսուցչուհիները պատրաստած են առոր: Սակայն, պարզ է որ Հայաստանէն եկածները չեն փափաքիր արեւմտահայերէնն սորվիլ:

Հ.- Ատիկա ուղղագրութեան հարց մըն ալ չի՞ պարտադրեր: Ո՞ր մէկ ուղղագրութիւնը կը գործածէք հոս:

Պ.- Ես աշխատած եմ այս հայկական դպրոցը, սորված եմ սովետական ուղղագրութիւնը: Եւ հիմա ինքզինքս աղբատ կը զգամ, քանի որ չեմ գիտեր դասականը: Բայց կ'ուզեմ որ այս դպրոցի աշակերտները արեւմտահայերէնը սորվին, դասական ուղղագրութեամբ:

Հ.- Ի՞նչպէս կ'ապահովուի դպրոցին հարկաւոր նիւթականը:

Պ.- Նիւթականի խնդիրը շատ բարդ է, որովհետեւ դպրոցը կառավարական է. ուսուցիչներու ամսավճարները ամբողջութեամբ կառավարութիւնը սահմանած է:

Հ.- Նոյնիսկ հայերէնի՞ ուսուցիչները:

Պ.- Այո, բոլորը: Կառավարութիւնը կը վճարէ նաեւ ջերմութեան, էլեկտրականութեան ծախքը: Սակայն, երբ սկսաք կ'ըլլայ դպրոցի չէնքը վերանորոգել, շատ պզտիկ դումար մը կու տայ որ բաւարար չըլլար մեր կարիքներուն: Շէնքը բաւական հին է, 1944-ին չինուած ըլլալով:

Ունինք ինքնաշարժ մը որով աշակերտ կը հաւաքենք: Անոր վառելանիւթին փոխարժէքը դպրոցին հոգաբարձութիւնը սահմանած է. այնպէս որ ունինք դրամական լուրջ դժուարութիւններ: Մեզի կ'օգնէ Կիւլպէնկեան հիմնարկը որ 70 աշակերտի օգնութիւն կու տայ, ինչ որ մեծ առաւելութիւն է ծնողներուն համար, քանի որ կարիքաւորներու թիւը սկսած է աւելնալ:

Հ.- Իսկ արտասահմանի ուրիշ կազմակերպութիւններ կ'օգնե՞ն ձեզի:

Պ.- Արտասահմանէն, Ամերիկայէն, ժամանակուան այստեղի ուսուցիչներէն Արաքսի Փէչտիմալճեանի կտակով տարեկան 2500 տոլար օժանդակութիւն կու տայ: Շնորհիւ այդ օգնութեան, մենք կրնանք վերիվարոյ չարունակել դպրոցը պահել:

Շատ բաներու կարիք ունինք. օրինակ՝ լաւ համակարգիչներու, նոր թէքնոլոժիի, որպէսզի մեր երախաները լաւագոյն պայմաններու մէջ ուսանին:

Հ.- Ձեր դպրոցին ուրբաթօրդը աւարտած աշակերտի մը հայերէնը ի՞նչ մակարդակի կ'ըլլայ:

Պ.- Այն աշակերտները որոնք կուգան հայախօս ընտանիքներէ, ուրբաթօրդը աւարտելով կրնան կարդալ - գրել, ղրուցել, ունին որոշ գիտելիքներ հայ կարող մը դրոցներու եւ Հայոց պատմութեան մասին; Իսկ այն երախաները որոնք կուգան ընտանիքներէ ուր քնաւ հայերէն չեն խօսիր, կրնան պատասխանել որոշ հարցումներու, կրնան կարդալ, գրել, բայց ոչ լաւ:

Հ.- Ձեր շրջանաւարտները կրնա՞ն առանց բնութեան իրենց ուսումը շարունակել տեղական վարժարաններու մէջ:

Պ.- Այո, բոլո՛ր շրջանաւարտները, հաւիւր տոկոսով, կը շարունակեն իրենց ուսումը միջնակարգերու մէջ:

Հ.- կրնա՞ք պատկեր մը տալ ուրիշ բաղաբիներու հայկական դպրոցական գործունէութեանէն ալ:

Պ.- Հայկական դպրոց, ինչպէս է Փըլովտիւի մէջ, միայն հոս կայ: Սոֆիայի մէջ կ'ըսեն որ կայ հայկական դպրոց. մարբերութիւնը այն է որ ան պարզ պուլկարական դպրոց է, ունի 50-ի չափ հայ աշակերտ: Բոլոր հայաշատ քաղաքներուն մէջ կան կիրակնօրեայ դպրոցներ որոնք ունին 15 - 20 տարբեր տարիքի աշակերտներ: Այդպէս է Վառնայի, Պուրկազի, Հասքովոյի, Ռուսէի, Փազարճիքի, Շումէնի մէջ:

Հ.- Ունի՞ք յատուկ ըսելիք մը Սփիւռքի հոյլ գաղութներու դպրոցներուն, միութիւններուն:

Պ.- Շատ չնորհակալութիւն բոլոր անոնց որոնք չեն մոռնար մեր դպրոցը եւ օգտակար կ'ըլլան: Խնդրանքս այն է որ չմոռնան թէ պզտիկ, աղքատ Պուլկարիոյ մէջ հայ 400 աշակերտ կայ որոնք կ'ուզեն մեծնալ Հայու պէս: Կ'ուզեն չփոխուին ունենալ այլ երկիրներու իրենց տարեկիցներուն հետ, ծանօթանալ անոնց կեանքին, գործունէութեան ու որպէս ամբողջութեան մը մասնիկները, ապրիլ առաւել հպարտութեամբ:

80 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՑ ՏՈՒԺԱՇՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՅՈՒԻ

80 տարի առաջ Իզմիր (Զմիւռնիա) քաղաքը կ'աւերուէր աղէտալի հրդեհի մը բոցերուն մէջ: Սեպտեմբեր 1922-ին քեմալական ուժերը, պարտութեան մատնելով յունական բանակը, մտած էին Իզմիր: Թուրք ազգայնականները հակայածաւալ հրդեհ մը յառաջացնելով ոչ - թուրք թաղամասերուն մէջ, կը նպատակադրէին վերջ մը դնել այս քաղաքին բազմահամայնքային բնոյթին:

Այսպէս, Մուսթաֆա Քէմալ նոր թուրքիա մը ստեղծելու ընթացքին մէջ էր եւ այս ծրագրին իրականացման համար անհանդուրժելի էր զանազան մշակոյթներու ու ինքնութիւններու համակեցութիւնը նոյն պետութեան մէջ: Քեմալական տեսլականը կը թելադրէր հիմնել թրքական ազգ - պետութիւն մը. հետեւաբար նոր Թուրքիոյ վարիչները ուզղակի կամ անուղղակի միջոցներով կը ղրկէին ոչ - թուրք տարրերը հեռանալու երկրէն:

Իզմիրի մեծ հրդեհը մէկ հանդրուանն էր քեմալական այս քաղաքականութեան հոլովոյթին մէջ: Քանի մը ժամերու ընթացքին, բոցերու մէջ կ'անհետանար աշխարհական մեծ քաղաք մը, իր ամբողջ անտեսութեամբ որուն մինչեւ այդ կը տիրէին գլխաւորաբար ոչ - թուրք տարրերը:

Քաղաքին զանազան թաղամասերուն հրկիզումին, ինչպէս նաեւ ոչ - թուրք տարրերուն խուճապահար դէպի Ծուռնաստան վախուտին յոյներէն թալանի օրերը: Շատ յաճախ այս կողոպուտը ստացաւ կազմակերպուած բնոյթ քեմալական իշխանութիւններուն կողմէ: Պէտք է նշել որ Իզմիրը օսմանեան քաղաքներէն ամէնէն հարուստներէն էր եւ ունէր հայ, յոյն, հրեայ եւ եւրոպացի մեծահարուստ առեւտրական բազմաթիւ ընտանիքներ: Քեմալական ուժերը բռնաւորէն մտան Իզմիրի մէջ հաստատուած արեւմտեան զանազան դրամատուները իզմիրի աղէտահարներուն դժբախտութիւնը չարունակուեցաւ նաեւ յաջորդող տարիներուն:

Իրենց քաղաքէն վտարուած, բազմահազար Իզմիրահայեր ապաստանած էին Ծուռնաստան, Փրանսա, երկու Ամերիկաները ու բազմաթիւ այլ երկիրներ: Անոնցմէ շատեր, որոնք իրենց ամբողջ ունեցուածքը կորնչուցած էին հրդեհուած ու կողոպտուած քաղաքին մէջ, կ'ընթանան պայմանագրերու հիման վրայ, կը յուսային հատուցուիլ արեւմտեան հաստատութիւններու կողմէ: Այս կարգի հաստատութիւնները կարելի էր բաժնել երկու հատուածի:

- Հրդեհի դէմ ապահովագրութեան ա-

րեւմտեան ընկերութիւններ. - Այս ձեւի պայմանագրութիւնները իրաւունք կու տային ապահովագրեալ կողմին, դրամական հատուցում ստանալու իրենց առեւտրական կեդրոններուն կամ սեփականութիւններուն հրկիզման պարագային: Բազմաթիւ էին այն հայ անհատները որոնք այս ձեւի պայմանագրութիւններ ստորագրած էին բրիտանական, Ֆրանսական, գերմանական, զուիցերիական եւ այլ ազգութեան հաստատութիւններու հետ:

- Դրամատուները. - Օսմանեան կայսրութեան կարեւորագոյն առեւտրական կեդրոնը ըլլալու իր հանգամանքով, Իզմիրի մէջ հաստատուած էին չատ մը արեւմտեան դրամատուներու մասնաճիւղերը: Տեղական բազմաթիւ Հայեր այս հաստատութիւններուն մէջ ունէին հաշիւներ կամ դրամատուներու մէջ զետեղուած դրամարկղերու մէջ կը պահէին իրենց չարժուն հարստութիւնները (ոսկեղէն կամ այլ թանկարժէք իրեր): Դրամատուներուն հետ կնքուած պայմանագիրներուն հիմամբ, այս հաստատութիւնները պարտաւոր էին պահպանել իրենց յաճախորդներուն հարստութիւնները, այլապէս վտանգներու դէմ:

Բոլոր տուեալները ցոյց կու տան, որ թէ՛ արեւմտեան ապահովագրական ընկերութիւնները եւ թէ դրամատուները ընդհանրապէս չհատուցանեցին իզմիրցի իրենց յաճախորդները եւ անոնց չարքին մասնաւորապէս Հայերը:

Սմէն անգամ որ Հայեր փորձեցին պահանջել իրենց իրաւունքը, արեւմտեան այս հաստատութիւնները իրաւական պատրուակներով փորձեցին եւ ընդհանրապէս յաջողեցան խուսափիլ ամէն ձեւի հատուցումէ: Կարեւոր է նշել նաեւ որ արեւմտեան պետութիւնները մինչ այ զօրավիղ կանգնեցան իրենց երկիրները ներկայացնող այս ընկերութիւններուն, Հայերուն ապրած աղէտին հետեւանքով այս հաստատութիւնները նիւթական մեծ կորուստներէ փրկելու համար: Անոնց համար կարեւոր չէր թէ վնասներուն հատուցումը օրինական արարք պիտի ըլլար, որպէս տուժած հայ յաճախորդներուն արդար իրաւունքը:

Բայց եւ այնպէս, պետական ամէն յեղաշրջում ղրկուած, Հայերը տկար կողմ մըն էին այս հարցերուն մէջ: Պարզ է որ արեւմտեան այս ընկերութիւնները մեծապէս չհաղորդեցին Հայերուն այս աղէտահար եւ թոյլ վիճակը, հակայական դումարներ խնայելով հայ յաճախորդներուն հաշւոյն:

Վերջին տարիներուն իրաւագրկեալ հայ յաճախորդներուն հարցը վերստին հրապարակի վրայ է: Միացեալ - Նահանգներու մէջ արդէն խիզ սկսած է ամերիկեան «Նիւ - Եորք Լայֆ Ինշուրանս»ի դէմ բացուած դատը, որուն նախաձեռնութիւնը ստանձնած է Լոս - Անճըլըս ապրող վաստակաշէն Վարդգէս Եղիայեան: Դատը կը վերաբերի կեանքի ապահովագրութեան ամերիկեան այս ընկերութեան Օսմանեան կայսրութեան հայ յաճախորդներուն, որոնց թիւը քանի մը հազար էր: Առաջին Համաչխարհային պատերազմին ու Հայերու ցեղասպանութենէն ետք, հայ յաճախորդներուն վերապրող ժառանգորդները ոչ մէկ հատուցում ստացան, այնպէս ինչպէս պայմանագրութիւնները կը թելադրէին: Ամերիկեան հաստատութիւնը միշտ ալ պատրուակներ գտաւ, ամէն հատուցումէ խուսափելու համար:

Վարդգէս Եղիայեանի փաստաբանական գրասենեակը այժմ որոշած է իրականացնել հետապնդել Իզմիրի հայ ազգեաներուն դատը: Այլ խօսքով՝ այն Հայերուն իրաւունքները որոնք հրդեհի դէմ ապահովագրութիւններ ունէին, կամ արեւմտեան դրամատուներու մէջ հաշիւներ ունէին, եւ յետպային երբեք հատուցում չստացան:

Այս առիթով, դատական այս նոր թղթածրարը աւելի ամուր եւ ամբողջական դարձնելու համար, կը խնդրուի բոլոր Իզմիրցի Հայերէն կամ անոնց ժառանգորդներէն որոնք իրենց մօտ կը պահեն իրաւական այս հարցին կապուած ամէն տեսակ վաւերաթուղթեր (ապահովագրական պայմանագիր, դրամատոմսերու հաշիւ, դրամատուներու կամ ապահովագրական ընկերութիւններու հետ թղթակցութիւն, կապուած՝ հատուցումի նիւթին, եւ այլն) ուղարկել անոնց լուսապատճէնները հետեւեալ հասցէին՝

Vartkes Yeghiayan
Attorney at Law
535 N. Brand Blvd. Suite 270
Glendale, CA 91203
e-mail: vartkes@anet.net

ԴԱՂԹԱԿԻ ԴԱՂԹԱԿ

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Ս. Վարդան եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Սեպտ. 28-ին, կազմակերպութեամբ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի տեղւոյն մասնաճիւղի վարչութեան, տօնուած են Հայաստանի վերանկախացման 11-րդ եւ Հիմնադրամին 10-րդ տարեդարձները: Բացումը կատարած է Հ. Վահան Պէրպէրեան, որ անդրադարձած է 1918 Մայիս 28-ի խորհուրդին, ապա 1991 Սեպտեմբերի ժողովուրդին միասնական «Այո՛»ին: Ծօսք առած է Հիմնադրամի մասնաճիւղին առեներապետը՝ Գրիգոր Եաղճեան եւ կարդացած է դեսպան Սրա Պապեանի ուղերձը: Հաւաքուած է 4.000 տոլար:

***

ԳԱՏԳԻԻՂԻ Աբամեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Հոկտ. 22-ին տօնուած է Մշակոյթի չաբաթը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Աբամեան - Ունճեան վարժարանի ուսուցչուհիներէն՝ Անի Այրանճը, որ բարի գալուստ մաղթելէ եւ օրուան նպատակին հակիրճ ակնարկ մը նետելէ ետք, թանախօսելու հրաւիրած է Աբամեանի հայերէնի ուսուցչուհի Տիկին Նաժտա Տէմիրճիօղլուն: Ան խնամուած ուսումնասիրութիւն մը ներկայացուցած է Թարգմանչաց տօնին, Մըշակոյթի չաբթուան եւ հայ լեզուի մասին: Կարդ մը արտասանութիւններէ ետք վարժարանի տնօրէնուհին՝ Շուշան Մուրատեան մեկնաբանած է եղիչէ Արք. Դուրեանի «Այբ, Բեն, Գիմի դասը», բեմադրական պատկերով: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, յայտագիրը վերջ գտած է Գրիգոր Ա. Քհնյ. Տամատեանի հուսկ բանքով:

***

ՊՈՒՍՈՑ Տատեան վարժարանի երդիքին տակ, Հոկտ. 17-ին, տօնուած է Թարգմանչաց տօնը: 5-րդ դասարանէն մինչեւ ութերորդ դասարանի աշակերտները իրենց դասարանի եւ հայերէնի ուսուցիչներու հսկողութեան տակ պանծացուցած են Ս. Պարթեւի եւ Մաշտոցի գիտը եւ Թարգմանիչներու գործը: Աշակերտները ճոխ յայտագիր մը ներկայացուցած են հայ լեզուն փառաբանող արտասանութիւններով եւ երգերով:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի «Աւետիս Ահարոնեան» սրահին մէջ, ցուցադրուած են Արցախի ժողովուրդի ձեռակերտ գորգերը: Ցուցահանդէսը կազմակերպած էր Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղը: Հոկտեմբեր 12-ին, Ս. Ծիկոր չաբաթօրեայ վարժարանի աշակերտները այցելած են ցուցահանդէսը եւ գորգերու գործատան տնօրէն Ճովիկ Մահսէրճեան ամփոփ տեղեկութիւններ տուած է աշակերտներուն, գլխաւորաբար գորգագործութեան ծագման եւ պատմութեան մասին:

Mademoiselle Marie Abounayan,
Monsieur Jean Abounayan,
M. et Mme Francesco et Vanda Zuzzé,
M. et Mme Gabriel Abounayan et leurs fils Jean-Gabriel et Jean-Philippe
ses filles, fils, belle-fille, gendre et petits-enfants
Et toute la famille
ont la douleur de vous faire part du décès de

Nazélie ABOUNAYAN
(*née Manasélian*)

survenu le 6 novembre 2002 à l'âge de 89 ans.

La cérémonie religieuse sera célébrée le Mercredi 13 novembre à 15 h 45 en l'église apostolique arménienne Sainte-Marie-Mère-de-Dieu, 6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux, suivie de l'inhumation dans le caveau de famille au Cimetière d'Issy-les-Moulineaux, 57, rue de l'Egalité.

En cas d'oubli prière de faire part.

9, rue de Paris, 92190 Meudon

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 10–ին, եկեղեցւոյս օծման եւ անուանակոչութեան 70րդ տարեդարձին առթիւ մատուցուող պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ քարեբարեացն. – Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պագըճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Ջրբաշեանի, Ս. և Գ. Գործունեանի, Զորիկեան Եղբարց, Կարապիս Ճնկըտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Ա–թոյեան եղբարց եւ Բոյրերու, Ս. Ա. Բարութեանի, Շարլ Կուրտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան եղբարց, Ա–զատ Ալանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազարեանի:

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Մայր Եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝

Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաճեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանճեանի

Ծառայողներու՝

Երջանկայիշատակ Յակոբ Արք. Վարդանեան, Մեսրոպ Քհնյ. Ափտեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր–Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Ա–բէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խոսրով Քհնյ. Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բարգէն Քհնյ. Ասլանեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարիճեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխըթեան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պասկ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Համայեակ Քհնյ. Համբարձումեան:

Սարկաւագներու եւ սպասաւորներու՝

Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաֆեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյհան, Բարսեղ Մաշոյեան:

Կուսակարգներու՝

Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիթեան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աթէշեան, Եսայի Պոյաճեան եւ Պերճուհի Միքայէլեան:

Բարեբարներու՝

Արծրունի Ջրբաշեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լոռան եւ Մատլէն Էօքսիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր–Պողոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Ելմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Ասատուր և Օլկա Մեսճեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Ասատուր Հոլոբիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուղլաճեան, Ռուբէն Տէր–Խաչատուրեան, Սահակ–Վարսէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գալայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Զ. Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր–Պողոսեան, Պողոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պոզաճեան, Սիրուն եւ Նէրիկ Միւզիքեան, Սուրէն Ֆէսճեան, Նուպար Փափազեան, Սեդրակ Սամուէլեան, Օննիկ Հայկազեան, Յուսիկ Գարակէօզեան եւ գաւակները:

PHONÉTHON 2002

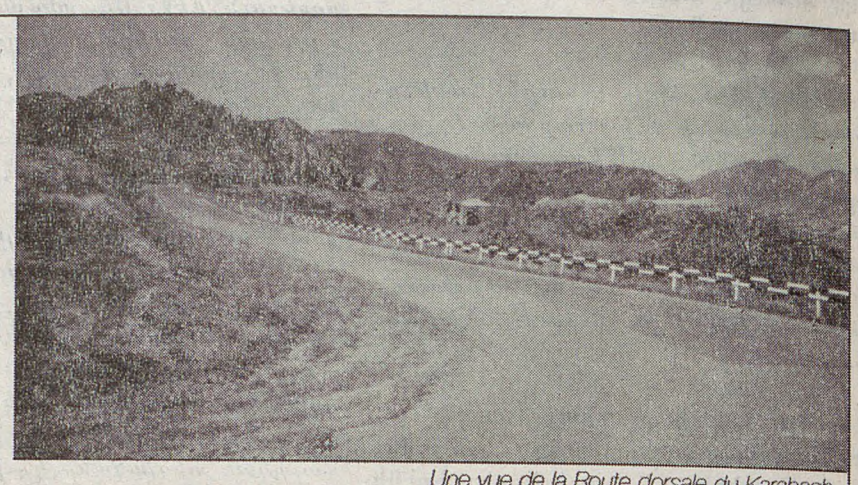
du jeudi 14 au dimanche 17 novembre

Pour la construction de la

Route dorsale du Karabagh

Sous le parrainage d'Atom Egoyan

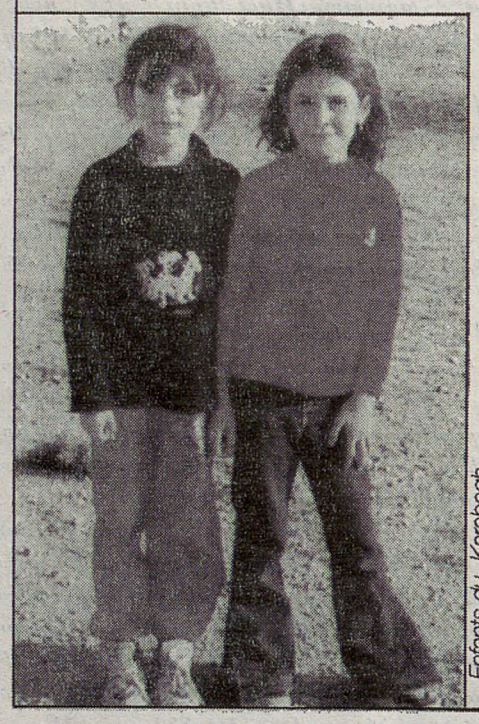
Une vue de la Route dorsale du Karabagh

Une infrastructure vitale pour le développement socio-économique du Karabagh

Troisième tranche des travaux

Un total de 169 km dont 40 km achevés

1 m = 150 €

Enfants du Karabagh

Pour adresser vos dons :

N° vert 0800 805 805
(Appel gratuit)

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BP 12 - 75660 PARIS CEDEX 14 - TÉL. : 01 48 83 51 06 - FAX : 01 48 83 53 86 E-MAIL : info@fondsarmenien.net

LE CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE
et **L'ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS**
vous convient à venir nombreux aux

CEREMONIES OFFICIELLES DU 11 NOVEMBRE

au Cimetière du Père La Chaise (Paris 20e)

14h30 : Entrée Porte Gambetta
Marche avec les porte drapeaux
Dépôt de gerbes sur le cénotaphe du Général Antranik.

15h15 : Avec M. Michel CHARZAT, Sénateur-Maire de 20e
et l'Ambassade d'Arménie
Dépôt de gerbes au Monument aux Morts arméniens.
Hymnes nationaux.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀԱՐԱՒԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21–ԻՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՄԵԿՆԱԾ Է ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ ԵՒ ՆՈՐ ԶԵԼԱՆՏԱ

ԹԻՓԼԻՍԻ ՀԱՅ ՊԱՆԹԻՈՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԱԾ

ՄԱԿ–Ի ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ՝ ՓՈՓԻ Ա. ՆԱՆ ԿԻԼԻՔՈՍԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԾԸՂԲԱԳԻՐ ՄԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԳԱԾ Է ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԵՐՈՒՆ, ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ ՈՐ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՏԱՆ ԵՕԹԸ ՕՐԷՆ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11–ԷՆ ԱԿՍԵԱԼ։ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼ, ՈՐ ԱՄԷՆ

(Շար.ը Գ. Էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 9 / 12)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21–ԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Ռ. ՆԱՂԱՐԵԹԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱՒՈՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՓԼԻՍ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ Է ՆԵՐԿԱՅ ՊԱՀԵՐՆ ՀԱՅ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՐՔԻՉՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԹԷՈՆԻՆ ԹԱՑՈՒՄԻՆ։

Ի. ԴԱՐՈՒ 30–ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԹԱՑՈՒԱԾ ՊԱՆԹԷՈՆԻՆ ՄԷՋ ԹԱՂՈՒԱԾ ԵՆ ՐԱՖՖԻՆ, Գ. ՍՈՒՂՈՒԿԵԱՆԸ, Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԸ, ՄՈՒՐԱՑԱՆԸ, ՆԱՐ–ԴՈՍԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ։ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ԻՐԱԿԱՆԱՑԱԾ Է ԹԻՓԼԻՍԻ ՈՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՉԱՆՔԵՐՈՎ։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13
MERCREDI
13 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.555

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.555

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԺԻՍՔԱՐԻ «Ո՛Չ»Ը ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽՃԱՆՆ Է ԻՐԵՆ ՀԱՄԱՐ

Նոյեմբեր 9–ի «Մոնտ»ի տուած հարցազրոյցով մըն է, որ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախկին նախագահը, այժմ նախագահ Եւրոպայի Ազգային պատգամաւորութեան, իր բուռն ընդդիմութիւնը արտայայտած է Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան։ Համակրելի է անշուշտ Ժիսքար տ'Էսթէնի այս տեսակէտին թէ «Թուրքիա եւրոպական երկիր մը չէ», ըսած է. – «Թուրքիա Եւրոպայի Խորհուրդի, Օ–ՍԷ–Տէ–Ը–ի եւ ՕԹԱՆ–ի անդամն է։ Նման բաներ լսել երկրի մը համար որ, այսպիսի կազմակերպութեանց անդամ է, միայն յուզումի կարելի է վերագրել»։ Գալով Արտաքին նախարար (առայժմ) Վեբրիէլի, ան հրաւիրած է Ա. Ֆ. Փ.–ի անդամները որ հրաժարին «նուաստացումի իրենց զգացումէն» եւ Եւրոպական Միութեան նկատմամբ, ինչ կը վերաբերի երկրին թեկնածութեան եւ կիպրական Հարցին։ Մայր Հայրենիք կոալիցիայի մէկ երեսփոխանը՝ Էմրէ Գոճաօղլու Ժիսքար տ'Էսթէնի հրաժարականը պահանջած է, մինչ իր կուսակիցը Ալիք Թէքին կը դնէ որ Ժիսքար «քրիստոնեայ ժողովրդավարի մը պէս կը գործէ»։

Հարցը հոն է որ ի՞նչ բան մղած է Եւրոպայի ապագան պատրաստող Պատմա–նաղրութեան նախագահը նման յայտարարութիւններու։ Էրտողան, որ եւրոպական չրջապտոյտ մը ձեռնարկեց Նոյեմբեր 13–ին, սկսելով Իտալիայէն, ապա՝ Յունաստան, Հուսկ Սպանիա, պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն Ժիսքարի այն տեսակէտին թէ «Թուրքիա եւրոպական երկիր մը չէ», ըսած է. – «Թուրքիա Եւրոպայի Խորհուրդի, Օ–ՍԷ–Տէ–Ը–ի եւ ՕԹԱՆ–ի անդամն է։ Նման բաներ լսել երկրի մը համար որ, այսպիսի կազմակերպութեանց անդամ է, միայն յուզումի կարելի է վերագրել»։ Գալով Արտաքին նախարար (առայժմ) Վեբրիէլի, ան հրաւիրած է Ա. Ֆ. Փ.–ի անդամները որ հրաժարին «նուաստացումի իրենց զգացումէն» եւ Եւրոպական Միութեան նկատմամբ, ինչ կը վերաբերի երկրին թեկնածութեան եւ կիպրական Հարցին։ Մայր Հայրենիք կոալիցիայի մէկ երեսփոխանը՝ Էմրէ Գոճաօղլու Ժիսքար տ'Էսթէնի հրաժարականը պահանջած է, մինչ իր կուսակիցը Ալիք Թէքին կը դնէ որ Ժիսքար «քրիստոնեայ ժողովրդավարի մը պէս կը գործէ»։

Հարցը հոն է որ ի՞նչ բան մղած է Եւրոպայի ապագան պատրաստող Պատմա–նաղրութեան նախագահը նման յայտարարութիւններ ընելու։ Ինքնագլո՞ւխ ըրած է, իր խոկ դիրքը վտանգելով, թէ բարձրաձայն ըսած է, ուրիշներու թելադրանքով, մինչ որ կը մտածեն լռելեայն եւ չեն համարձակիր արտայայտուիլ։ Խորքին մէջ, կարելի չէ չնկատել որ լաւատոյն պահն էր նման բաներ ըսելու համար, այսինքն Թուրքիոյ ընտրութիւններէն վերջ եւ Գոփընհակընի վեհաժողովէն առաջ, քանի այդ ժողովն է որ պիտի որոշէ բանակցութեանց սկզբնաւորութեան թուականը։ Եւրոպայի Խորհրդարանական՝ Ալէն Լամասուր «դըր–դռութիւն» կ'որակէ Ժիսքարի ըսածը, նոյնիսկ եթէ «օգտակար է» չխուսափելու համար վիճարկումէն։ Հարցախոյզի մը համաձայն, Եւրոպացիներու 31%–ը կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան, բայց 47%–ը դէմ է։

Ընդլայնման եւրոպացի պատասխանատուն՝ Կիւնթէր Վերհէօկնի բանբերը կը դնէ որ Թուրքիոյ թեկնածութեան հարցը խնդրոյ առարկայ չէ, նախկին նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի «անճնական կարծիքին» հետեւանքով։ Թուրքիոյ Պրիւսէլի դեսպանը՝ Օղուզ Տէմիրալի նամակ մը գրած է Ժիսքար տ'Էսթէնի, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց. «Թուրքիա Եւրոպայի մաս կը կազմէ Ժ. դարէն ի վեր։ Թըրքական Հանրապետութիւնը, հիմնուած մեծ բարեռնորոգիչ Աթաթիւրքի կողմէ, միացաւ Եւրոպայի յառաջդիմութեան եւ արդիականութեան արժէքներուն։ Այդ անկիւնէն պէտք է նկատի առնուի Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը»։ Եւրոպական Խորհրդարանին նախագահը՝ Փաթ Գոքօ «անտեղի» գտած է Ժիսքարի նըշումները։

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏ մինչեւ Նոյեմբեր 15 պարտի պատասխանել Ազահովութեան Խորհուրդի միաձայնութեամբ քուէարկած թիւ 1441 բանաձեւին, որ չարք մը պայմաններ կը դնէ Իրաքի, ինչ կը վերաբերի զինաթափման։ Նոյեմբեր 12–ին այն ապաւորութիւնը կար որ, Իրաք կրնայ ժխտական պատասխան տալ, քանի Խորհրդարանը, որ նիստը գումարած էր այդ առընչութեամբ, շատ խիստ կերպով արտայայտուած էր, անընդունելի գըտնելով բանաձեւին պայմանները, բայց, վերջին խօսքը Ս. Հիւսէյնի կը պատկանի։ Մնաց որ, Պուշ, պատասխանի ոպասելու տրամադրութիւն ալ ցոյց չի տար եւ ի՛ր պատերազմը կը պատրաստէ։ Նոյեմբեր 12–ին, Պաղտատէն հասած լուրի մը համաձայն, Ս. Հիւսէյնի տղան դիմած է Խորհրդարանին, որպէսզի իր հաւանութիւնը տայ բանաձեւին։

ՇԻՐԱՔ նախապահեց Նոյեմբեր 11–ին, 1918–ի Զինադադարի 84–րդ տարեդարձի արարողութեան, ծաղկեպսակ մըն ալ դրաւ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, էթուալ – որ կօլ հրապարակը։ Այս առթիւ, ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած էին, նկատի առնելով Յուլիս 14–ի դէպքը (անձ մը փորձած էր նախագահը սպաննել)։ Այս արարողութեան առթիւ, առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի քաղաքապետը՝ Պերթրան Տելանոյէ դուրս ելած էր, ամիս մը առաջ կրած յարձակումէն ի վեր։ Միշտ ապահինման մէջ է եւ գործի պիտի լծուի հետզհետէ։ Առաջին Աշխարհամարտէն, Ֆրանսայի մէջ 68 վերապրող մնացած է, անոնցմէ մէկը՝ Մօրիս Պուրժուա, 106 տարեկան, Մոնտի մէջ (Նոյեմբեր 12) կը պատմէ Վէրտէօնի ճակատամարտը, մանրամասնութիւններ ալ տալով։

500 000 կը գնահատուի թիւը այն ցուցարարներուն, որոնք հաւաքուած էին Նոյեմբեր 9–ին Ֆիրէնցէ, «Եւրոպական Ընկերային Ֆորում»ին առթիւ, բողոքելու համար համաշխարհայնացման եւ Իրաքի պատերազմին դէմ։ Ոչ մէկ միջադէպ պատահեցաւ, ինչ որ պատճառ եղաւ որ քաղաքապետը չնորհաւորութիւններու արժանանայ։ Ֆրանսական ճակատէն ներկայ էին Ժոզէ Պովէ, Հ. Էմմանուէլլի, Մարի–Ժորժ Պիւֆէ, Ա. Քրիվին, Ռոպէր Հիւ։ Լոզունգները էին՝ «Ո՛չ Իրաքի դէմ պատերազմին, առանց խաղաղութեան արդարութիւն չկայ», «Պատերազմին դէմ, ուրիշ Եւրոպայի մը համար»։ Եւրոպական այս առաջին Ֆորումը իրենց պարտադրեց որպէս եւրոպական առաջին արտայայտութիւնը համաշխարհայնացման դէմ չարժումներուն։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, ուր տեղի կ'ունենար Եւրոպական Միութիւն – Ռուսաստան վեհաժողովը, Պուտին չատ չոր լեզուով տեղը դրաւ Եւրոպացիները, որոնք կը ջանային թելադրել իրեն որ բանակցի Զէչէնիոյ հետ եւ քաղաքական լուծում մը գտնուի։ Ռուսաստանի նախագահը բացառելով որեւէ խօսակցութիւն անկախապաշտներուն հետ, իր կարգին թելադրեց անոնց «որոնք մեզ կը մղեն բանակցութեանց սեղանի մը նստիլ, որ բանակին պէն Լաէնի կամ Մոլլա Օմարի հետ»։ Պուտինի պայմանին ընդառաջելով է որ ժողովը Պրիւսէլ տեղի կ'ունենար, քանի Ռուսաստանի նախագահը մերժած էր Գոփընհակընը երթալ, ուր տեղի ունեցած էր Զէչէններու համագումարը։ Ինչ կը վերաբերի Զէչէնիոյ, եւրոպացիք չպնդեցին, ինչ որ գատապարտուեցաւ անոնց կողմէ (Գոհն–Պէնտիթ, Կլիւքսման եւ ուրիշներ), որոնք կ'ուզեն պաշտպանել Զէչէններու դատը։

ԻՍՐԱՑԻԼԻ հիւսիսը՝ Մեգէրի, քիպուց մը մուտք գործելով Պաղեստինցի մը կրակ բացած է բնակիչներուն վրայ եւ 5 հոգի սպաննած է։ Իսրայէլ հակազդեց եւ իսրայէլեան ուժերը մուտք գործեցին Թիւլքարէմի պաղեստինեան։ Աթաֆթ դատապարտեց քիպուցի ոճրափորձը, որու տէր եղած էին Ալ–Ասքսայի նահատակներու Ջոկատները։ Գազայի

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Քրոնիկագիր ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ՉԷՉԷՆԻԱՑԻ ՄԱՐԻՆԱՆ

*Ամբիտնի յիշած փոքր կամ սակաւաթիւ*նակ «պետդն Հայոց ՔԱՋԱՐԱՆՑ», 465 բնակիչ ունեցող, այսօր 20 հազարէն աւելի անձերէ բնակուած է. մասամբ վերջին ներգաղթողներէ կազմուած, որոնք մեծ հեռանկարներով հոն հաստատուեցան, մոլիպտէնի բացօթեայ հսկայական հանքերէն դիւթուած...: Պահ մը անորոշութիւն ապրելէ վերջ, կարծէք թէ պղտիկ չարժում մը սկսած է, եւ մոլիպտէնի բեռնակառքերը կրկին սկսած են զանազան չուկաներու ճամբան բռնել, իրենց հնացած եւ ծակոտկէն անտուկներէն բաժին մըն ալ կապանի փոստատ մայրուղիին մէջտեղը ցանելով: Ափ մը նոր մուշ պահած եմ մօտս որպէս ֆալարանեան յիշատակ:

Շրջանը լի է պատմական բերդերով եւ եկեղեցիներով: Ռազմադաշտ եղած է Սիւնիքի ազատագրական զարթուր ճակատումներու, որ յաճախ վայրկեան յաղթանակով աւարտած են: Սիւնիքի այս նահանգը մեծապէս ազդած է Զէյթունի, Մուսա լերան, Շապին – Գարահիսարի, Մարաշի, Հաճընի եւ այլ հերոսական բոյներու ազատատենչ հոգին եւ դիմադրական պայքարը անուցանելու:

Մթագնած երկինքը, բարի բան մը չի խոստանար: Անձրեւի առաջին կաթիլները կը սկսին պղտորել մեր յոգնած ժիկուլիին ապակիները: Հարկ է վերադարձի ճամբան բռնել քանի ուշ չէ:

Մեր առաջին հիւրը կ'ըլլայ երիտասարդ աղջիկ մը, որ չես դիտեր ո՞ր դիւղէն դուրս եկած, կապանի եւ Գորիսի ճամբուն վրայ, անձրեւին տակ, անցք մը կը խնդրէ մեր բարի Գէորգէն, որ սկզբունքով երբեք կանդ չառներ, եթէ իմ կողմէս պնդում չըլլայ: Ես հետաքրքրուած եմ զանազան մարզերու, զանազան բնակիչներու հետ չփում ունենալով, եւ չկայ աւելի յարմար վայր, քան կառքի մը մէկ մեթր քառակուսի նստարանը:

Այս անգամ Գէորգ հրահանգի չսպասեց. ինքնակամ կանգ առաւ. անձրեւը իր սկզբունքն ալ կակուղցուցած էր: – Մեղք – է ըսաւ – խեղճ աղջիկը անձրեւին տակ:

ՄԱՐԻՆԱ էր անունը վստահաբար տեղացի չէր. ոչ ալ Հայաստանցի. բայց Հայ էր. չատ դժուարաւ հայերէնն կը խօսէր. ստէպ ռուսերէնի կը դիմէր նախադասութիւնները վերջացնելու համար:

– Բաքուեցի՞ ես – հարց տուաւ Գէորգ:

– Գրոզնիիյ եմ. Զէչնիա ... պատասխանեց Մարինան:

ԶԷՉԷՆԻԱ ... Խառնածին ըլլալու էր Մարինան. հայկական սեւ աչքերը չըրջանակող թարթիչներն ու յօնքերը, թաթարական դիմագիծ ունէին: Գրոզնի ծնած էր. հոն մեծցած եւ որպէս ՀԱՑ՝ անապահով զրկուով իր 20.000 հայրենակիցներուն նման, ստիպուած հեռանալ: ... 20.000 Հա՞յ Զէչէնիոյ մէջ. որո՞ւ միտքէն կըրնար անցնիլ:

Տարիներ առաջ, երբ Սասունի լեռները ցնցուեցան հզօր երկրաշարժէ մը, աշխարհը իմացաւ որ Վարդօ անունով քաղաքի մը եւ եւ չրջանի մը մէջ, հազարաւոր Հայեր կ'ապրին կղեր... Ցեղասպանութենէն վերջ:

Զէչէնիայի ողբերգութիւնը պիտի դար մեզի ըսելու որ 20.000 Մարինաներ, լոյս աշխարհ եկած են հիւսիսային Կովկասի իսլամական փոքրամասնութեան մէջ – «ուր մենք աւելի լաւ էինք ապրում, քան ներկայ Հայաստանում»...:

Եւ Մարինան կ'ափսոսար որ խաբուած եկած է Հայաստան, ուր չկայ ոչ մի հեռանկար, «հակառակ եղած խոստումներին» ... եւ արդէն կը մտմտայ հեռանալ բայց Ո՞ՒՐ...: Քանի՛ քանի՛ Մարիաններ քարացած կեցած են այս Ո՞ՒՐ–ին առջեւ:

Հայկական մեծադոյն անհեթեթութիւններէն մին ալ տարի է: Ութ միլիոն հայութենէն, առ նուազն հինգը կ'ապրի մօտաւոր եւ հեռաւոր ՍՓԻՒՌՔի մը մէջ, եւ տակաւին չունինք ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ: Անդին հազիւ 30 հազար սփիւռք ունեցող Զերիցերլիան՝ ունի նախարարութիւն եւ համապատասխան պիւտճէ:

...Մերինները երեւանը կը «ԶԱՐԴԱՐԵՆ», ածուները կը քանդեն, նորերը չի–նելու, ծառեր կը կտրեն, հաճոյքի վայրեր բանալու, ահաւոր ելեկտրութիւն կը սպառեն, քարիւղի կայանները լուսաւորելու (սխալ չհասկնաք. ո՛չ Սարի թաղի փողոցները...), այս օրերուս Հայաստանի բոլոր արուեստագէտները, դերասանները, ճարտարապետները, քաղաքապետարանը, Երեւանի բնակիչներն եւ ուսանողները, ոտքի ելած են, մամուլի, ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի միջոցներով, դռնփակ եւ դռնբաց ժողովներով, դոլեամներով, լուսանքներով, մթնոլորտը կ'աղմկեն ... դիտէ՞ք ինչու. մարդկային իրաւունքնե՞րը պաշտպանելու մեր Հանրապետութեան մէջ, կաշառակերութեան դէմ պայքարելու, դրծագրկութի՞ւնը դատմանելու, բնակչութեան վիճա՞կը բարելաւելու, թէ 80 տարի սխալագրութենէ վերջ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՒ...: Երանի՛ թէ ասոնցմէ մէկը ըլլար: Շատ, չատ աւելի ծանր է խնդիրը...: Ինչպէ՞ս համարձակեր է քանդակագործ Դաւիթ Բէկնազեանը, հեղինակել ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆի յուշարձանը, եւ ոչ իրենցմէ մէկը, կամ առնոյ վրէնց արտօնութե՞ն... կարծես թէ քանի մը տարի առաջ, օվերայի առջեւ նստած ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ըլլար: Այն ատեն ինչո՞ւ ձայն հանող չեղաւ...: Ես կ'ընդունիմ որ Երեւանցիները իրենց քաղաքին հանդէպ խոստպահանջ ըլլան: Յուշարձան մը չուտով կարելի է սրբագրել, տեղափոխել, ածուի վերածել: Ինչպէ՞ս սրբագրել պարտէզներու չքացումը, թոներով թափուած «չխմէնթոները», 16 տարեկանի անճաշակ չէնքերը... Ձեզ տեսնեմ Երեւանցիներ: Եթէ իսկապէս կը սիրէք ձեր քաղաքը, գոյց տուէք թէ համաձայն չէք այս քաղաքին չարաչփոխութեան. Ածոյի յուշարձանը չիւղ մըն է այս ամէնուն մէջ. չըլլա՞յ թէ Աւետարանին խօսքը ձեզի համար գըրուած ըլլայ – ՈՐ ԶՄԱՂՈՒԿՍ ՔԱՄԼԻՔ ԵՒ ԶՈՒՂՏ ԿԼԱՆԷՔ–:

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՎԻԿՏՈՐԻԱ ԵՒ ԱՐԱՄԻԿԸ

Վերադարձի ճամբուն երկայնքին, երթուղարձ կատարող տասնեակներով պարսկական բեռնակառքերու հանդիպեցանք. այնքան ամուր փակուած էին չորս կողմերէն, յայտնի չէր թէ ինչ կը բերեն կամ ինչ կը տանին: Ցայտնի է որ սպառումի (ուտեստեղէն, դրենական պիտոյք, լուացքի օճառի տեսակներ, ձկիթ եւ այլն) կարեւոր քանակութիւն մը Հայաստան կը մտնէ Մեղրիի ճամբով: Ժամանակին դունաւոր մետաղ չձգեցին երկրին մէջ, հիմա Հայաստանի մէջ պատրաստուած հասարակներու մեծ մասը չուկայ գտած է Պարսկաստանի մէջ եւ կարծէք թէ փոքր չարժում մը սկսած է Հըրապարակի գործատուներուն մէջ:

Մութը կոխած էր երբ մտանք կայարան: Վիկտորիան եւ Արամիկը անհամբեր կը սպասէին իրենց միօրեայ աշխատանքին արդիւնքը հաղորդելու ինձի: Շատ լուրջ առած էին իրենց յանձնուած պաշտօնը ԼԻԱԿԱՏՄԱՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՊՈՑՏԻ ՄԱՍԻՆ:

Գոհար, որ անհակնկալ ճաշեր պատրաստած էր մեզի, թելադրեց որ նախ սեղան նստինք. բայց Վիկտորիա, իգական նաղանքներով կը ջանար հակառակը համոզել. ի վերջոյ համաձայնութեան մը եկանք. մինչ մենք կ'ուտեինք, ինք իր թղթակցութիւնը կը կարդայ մեզի:

Արամիկին «ֆոտո – ռէպորտաժը» յաջորդ օր, Երեւանի մէջ, մեզ ապշեցուց:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՇՏԸ 1912-13 ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ[1]

(Ընդհանուր ակնարկ, բնութագիր, վերլուծում)

20-րդ դարի առաջին տասնամեակին Պալքանեան թերակղզին վրայ տակաւին կը չարունակուէր որոշ հողամասերու տիրակալութիւնը Օսմանեան պետութեան կողմէ: Լրիւ լուծուած չէին ազգային խնդիրները, յատկապէս էթնիկ սահմաններու ճշտորոշումը եւ ազատագրումը թրքական բռնակալութեան տակ հեծող քրիստոնեայ ազգաբնակչութեան, իրենց ձեռնարկած պետական տարածքին դուրս: Ատիկա անդրադարձ մըն էր Պէռլինի 1878 թուականի վեհաժողովի անարդար որոշումներէն վերջ: Անոր պատճառած վնասները սիրտ երեւան թերուէին յետագային, պուլկար – մակեդոնական ապստամբութիւնը 1908–ին դաժանօրէն ճնշած թուրք իշխանութեան կողմէ: Եւ վեհաժողովի այդ անարդարութիւնը սրբագրելու ձգտումը պալքանեան ժողովուրդներու կողմէ, առիթ կուտայ անոնց 1912–ի առաջին կէսին դաշինք մը կազմակերպելու, ընդդէմ Թուրքիոյ: Հիմնական նպատակն է Թուրքիան դուրս մղել անոր պալքանեան հողամասերէն: Պուլկարիա առաւելագոյնս չահագրգռուած է նման հեռանկարի մը իրագործումով, քանի որ անոր ազգային քաղաքականութիւնը ուղղուած էր Արեւելեան Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ ապատագրումին ուր պուլկար բնակչութիւնը մեծամասնութիւն կը ներկայացնէր: Ուստի պուլկար կառավարութիւնը, Ֆերտինանտ Թագաւորի գահակալութեան օրով 1912 Սեպտեմբեր 27–ին երկրին մէջ ընդհանուր զօրահաւաք կը յայտարարէ:

Պուլկարահայ գաղութը, որ թուական ամ մը արձանագրած էր համիտեան ջարդերու ժամանակ այստեղ ապաստանած հայ գաղթականներու չնորհիւ, անմասն չի մնար պուլկար ժողովուրդին ոգեւորութենէն եւ պատերազմի պատրաստութենէն: Զինուորական նախարարութեան կողմէ կը ստեղծուի Մակեդոնա – Խարբենի աշխարհազօրը, որուն կազմին մէջ կը մտնէ Հայկական կամաւորական վաշտը, ձեւաւորուած՝ հայկական յանձնախումբի մը միջնորդութենէն եւ ղեմմումին հետ: Անոր անդամներ եղած են Անդրանիկ Օզանեան, Խաչիկ Թոփալճեան (բոլոր պուլկարերէն արձանագրութեան) եւ Ղուկաս Մինասեան, առանց մոռնալու նաեւ Գարեգին Նժդեհի կատարած դերը այդ ուղղութեամբ, որ ի յայտ կու գայ որոշ պաշտօնական գրութիւններու մէջ:

Պուլկարական իշխանութիւնը վր համաձայնութիւնը կու տայ Պուլկարահայ գաղութի ներկայացուցիչներու նախաձեռնութեան եւ իր պատասխանը կը յղէ

12–ամեայ քրոջ պատրաստածը հաճելի անակնկալ մը եղաւ ամէնուս համար: Այնքան տաղանդով պատրաստուած է որ ափսոս է որ մոռացութեան մատնուի. ահա ամբողջութիւնը: Ծօսողը Վիկտորիան է:

– «Սասց Խաչիկը (դիւղին պատմագէտը): Կապոյտ Ե. գարի գիւղ է: Ե. – ԺԹ. դար այստեղ ապրել են Հայեր, այնուհետեւ Լէնկ – Թխմուրի արշաւանքի ժամանակ, ապրել են եւ Հայերը եւ Թուրքերը: Տեղի Հայերի մեծ մասը կրօնափոխ է եղել եւ ապրել Թուրքերի հետ. մնացածը կոտորուել է: Հիմա այստեղ են բնակուելու Հայեր: Գիւղում կան չատ խաչքերեր եւ դա ապացոյցներից մէկն է որ վաղ ժամանակներից այստեղ են ապրել Հայերը:

ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ: Ասացին Արեւիկ, Անին եւ Սերոբը. – Գիւղին ամենահին բնակիչն է Երուանդ Պապիկը: Նա ծնուել եւ բնակուել է Զաւրթափում: Նա ունի 3 կով եւ 61 մեղու (փեթակ): Ամուսնացած է Խաչիկի ընտանիքը: Նրանց ընտանիքը բաղկացած է հինգ հոգուց: Նրանք ունեն 10 կով, 11 մեղու, 16 հաւ, 2 ցուլ, 2 հորթ, 3 հնդկահաւ, 3 չուն, 2 կատու եւ 1 ոզնի: Նրանք ունեն 150 ծառ:

Հայկանուշ տատին գիւղում ապրում է արդէն 8 տարի է. Նա իր կեանքում 51 տարի պահել է մեղու: Նրա աչքը կուրացել է, որովհետեւ աչխատանքի ժամանակ հող է մտել: Նա ասում է որ պետութիւնը փող չի տալիս բայց պահանջում է:

ԻՆՉՈՎ ԵՆ ԶԲԱՂՈՒՈՒՄ: Ասաց Ռուզանը. – Այստեղ մեծամասնութիւնը զբաղուում է անասնապահութեամբ եւ հողագործութեամբ: Երեխաները կով են կթում, հորթերին են փնտռում. ազատ ժամանակ գնում դետ լողանալու:

Գիւղի դպրոցը: Գիւղի դպրոցն ունի 9 աչակերտ. երկու դասարան: Մէկի մէջ սովորում են Ա. – Ե. դասարանները, իսկ միւսում Զ. – Ը.: Դասարանները իրարից առանձնացուած են վարագոյրով: Մարզանքի պահին նրանք խաղում են պահկուռց (աչխփուկ):

Ամբ 7–ին երեխաները գնում են կովերի հետից. ժամանակ առ ժամանակ տիկին Լարիսայենց թակում կազմակերպում են տիպրոթէքա. Բարէխաղտակը կազմուած է երկու կտոր փայտից, վակ պատը քանդուած է: Դասատուն դատարան է գալիս ձիով:

Գիւղի մի մասում ապրում են Խաչիկը, Հայկանուշը, Վահրանգը, այլ մասում Արսէնը, միւս Արսէնը, Սմբատենց ընտանիքը. Աբթուրը, Գոռը եւ միւսները ապրում են գիւղի մնացած մասում Գէորգը եւ այլք:

Նշանաւոր մարդը: Գիւղի ամէնէն նշանաւոր մարդը Արամն է: Նա չատ աչխատասէր մարդ է. ապրում է Զաւրթափում բայց ամառը կնոջ եւ որդիների հետ գալիս է Կապոյտ: Նա ունի 7 կով, 30 ոչխար, 12 հաւ, 7 խոզ, 15 մեղու:

Ինչո՞վ են ապրում: Ասաց Նորան. – Գիւղացիները սնուում են կաթով, մածունով, թթուասերով, բանջարեղէնով, միրգով, մսով, հաւկիթ, հաւով, հնդկահաւով: Հիմնականում կովի տուած եկամուտով կատարում են փոխանակում գուսան եւ այլ իրերի հետ: Փոխանակում կատարուում են նաեւ դրկոյզով:

Լաւրա եւ Պարոյր: Լաւրա տատին գիւղի ամենապրկերասէրն է. եթէ նա չլինէր մենք չէինք կարող խմանալ տան վաճառքի մասին: (Գէորգին 200 տոլարի գնածը):

Պորիա պապիկը: Պորիա պապիկը մինչ կապոյտ գալը ապրել է Բաքուում: Նա վարել է թաղաւորական կեանք. նրա ուսս կինը թողել գնացել է Ռուսաստան պաւակների հետ. Նա կապոյտում աղքատ կեանք է վարում. ապրում է մենակ: Նա ունի 16 կատու եւ 1 չուն: Նա ամբողջ օրը հաց չի ուտում եւ ուտելիքը տալիս է կենդանիներին:

Գիւղապետը եւ իր տունը: Գիւղապետը այստեղ կարծես գիւղապետ չլինի. նա ոչ օգնում է գիւղացիներին ոչ էլ թողում է որ իրենք իրանց աչխատանքը վարեն: Երբ իրան գիւղապետ ես ասում ուրախանում է:

Գիւղի հիմնական վէճերը: Գիւղում հիմնականում վիճում են ջրի համար: Գիւղում կայ ոռոգման ջրի հերթ. գիւղացիները չեն պահպանում ջրի հերթը: Գիւղում եղել է այնպիսի դէպք երբ մի հարեւանը միւսին մեղադրել է հաւին դեղ տալու եւ սատկացնելու համար: Երբ հաւերը մտնում են միւս հարեւանի այգին որոշ բնակիչներ սատկացնում են: Գիւղում կայ նաեւ նախիրի հերթ. երբ մէկի անասունը ուշ է վերադառնում, սկսւում է վէճ նախրեպանի հետ:

Թղթակցութիւն կատարեցին
Վիկտորիա (12 տարեկան)

Լուսանկարները՝
Արամիկ (10 տարեկան)

(Շար. 14)

1912 Սեպտեմբեր 27_ին: Ներքեւ կը մէջբերենք հետեւեալ փաստաթուղթը. «Հրամանագիր թիւ 2, Սոֆիա, 1912 Հոկտեմբեր 3, վերաբերեալ Մակեդոնիա-Խիրինդի աշխարհագօրին» ... պարբերութիւն՝ 8.

Ներկայացած սպայ

Կամաւոր կերպով ներկայացած ռուսահպատակ պահեստի փոխ_տեղակալ, պահեստի փոխ_տեղակալներու վարժարանը աւարտած Գարեգին Նժդեհ, կը հրամայեմ ,որ արձանագրուի Աչխարհագրի մէջ, սկսեալ 1912 Սեպտեմբեր 23_էն: Այս անձին պարտականութիւնն կուտամ հայ կամաւորներէ բաղկացած վաշտի մը կազմութիւնը:

Աչխարհագօրի պետ՝ Գէներալ_մայոր Կենեվ

Սպայակոյտի պետ, Գլխաւոր սպայակոյտէն՝ մայոր (հազարապետ) Տըռվինկով:

Նման հրամանագիր մը ձեռքի տակ ունենալով Գարեգին Նժդեհ կը յղէ պաշտօնական նամակ մը Աչխարհագօրի տեղակալութեան.

Հայկական վաշտ
Մ. Օ. Աչխարհագօր
Թիւ 1
1912 Հոկտեմբեր 8
ՍՈՖԻԱ.
ԱՌ Աչխարհագօրի Պետին
ԱՍՏ

Պ. Զօրավար (գէներալ) առ ի գիտութիւն Ձեզի կը յայտնեմ, որ այսօր կազմաւորեցի Հայկական վաշտը, հետեւեալ կազմով. 1 սպայ եւ 230 աչխարհազօրայիններ: Նոյն թուականէն այս կազմը արձանագրուած է ուսելիքի համար 8_րդ Քոսթուրեան գումարտակին:

Վաշտի հրամանատար՝
Փոխ_Տեղակալ
Գարեգին Նժդեհ

Պաշտօնապէս կազմակերպուած հայկական կամաւորական վաշտը նախքան ռազմադիտական գործողութիւններուն մասնակցութիւնը կանոնաւոր կերպով կը ղրաղի պինավարժութիւններով, Գարեգին Նժդեհի հսկողութեան տակ: Այսպէս պարապատութիւն ստացած, ան կ'արձանագրուի նոր ձեւաւորուած Լոզենկրատեան 12_րդ գումարտակին, Հոկտեմբեր 16_ին: Այս վերջինի հրամանագրին (Թիւ 1-12, Հոկտեմբեր 1912 Թուականի պարբերութիւն 5-ի համաձայն, որ ստորագրուած է գումարտակի հրամանատար փոխ_տեղակալ Քունեվի կողմէ, Գարեգին Նժդեհ նշանակուած է 2_րդ (հայկական) վաշտի հրամանատար, փոխ_տեղակալի աստիճանով:

Այս փաստաթուղթերը ակներեւ կերպով ցոյց կուտան Գարեգին Նժդեհի դէմքի դերը Հայկական կամաւորական վաշտի կեանքին եւ գործողութիւններուն մէջ, զուգահեռ՝ Անդրանիկ Օզանեանի ռազմավարական փորձին եւ հմտութեան, մարտերու ժամանակ, հաստատուած՝ պատմագիրներու կողմէ:

Հայկական վաշտին դէպի ռազմաճակատ արշաւին ընթացքին անոր կը միանան եւս 43 հոգի, որով անոր ընդհանուր թիւը կը բարձրանայ 273 հոգիի: Նկատի առնելով որ պուլկարական բանակի որպէս մաս, պատմականօրէն ուսումնասիրուած են եւ փաստագրուած, Հայկական կամաւորական վաշտին ռազմական սխրագործութիւնները, հարկ չեմ տեսներ հոս անդրադառնալու անոնց, մանաւանդ որ այդ մասին հրատարակուած գիրքեր ալ կան:

Ներկայ գրութեանս միջոցով կը փափաքիմ չօշափել հարց մը, որ արժանի է ուշադրութեան, հակառակ երկրորդական դծի վրայ դառնալուն: Ան մարդահամարի բնոյթ կը կրէ, ինչ որ կը պահանջէ ընդհանուր ակնարկ, բնութագիր եւ վերլուծում, հիմ առնելով պահուած սխրային նիւթերը, Հայկական վաշտին վերաբերեալ (2):

Առաջին հերթին՝ կամաւորական վաշտի կազմին ազգային պատկանելիութեան մեր կատարած ճշդումներէն ի յայտ կու գայ թէ Պուլկարներու թիւը կը հասնի 7_ի, որոնցմէ 6_ը ցած աստիճանով պինդորներ, երկու Ցոյներ ու 264 Հայեր են. վերջիններուը վաշտին 96,65 տոկոսը կը ներկայացնեն:

Հետաքրքրական պատկեր մը կը պարզէ մեր պրպտումը կամաւորներու ծննդավայրի հարցով: Բացայայտօրէն գերակշիռ քանակ կը ներկայացնեն Հայաստանի (Արեւմտեան ու Արեւելեան) մէջ ծնած զաղթականները, քանի որ տեղացի Հայերու թուաքանակը, 1910 թուականներուն, ըստ պուլկարական պաշտօնական մարզահամարին, հազիւ 10 հազար հոգիի կը հասնի: Այս փաստը կը վկայէ թէ անոնք 1894-1896 շրջանի Թրքական բռնութիւններէն ու ջարդերէն վերապրած ու Պուլկարիա ապաստան գտած հայ զաղթականներ են, որոնք իրենց մասնակցութեամբ, վախճաքած են Թուրքիոյ պարտութիւնը, որ կարող էր նաեւ հայ ժողովուրդի ու Հայաստանի ազատագրութեան նպաստել: Ստորեւ կը փափաքիմ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ ցոյց տալ այն բնակավայրերը, որոնք աւելի մեծ թիւով հայ կամաւորներու ծննդավայրը եղած են.— Ատա փազար՝ 7 հոգի, Պիթլիս՝ 11 հոգի, Պրուսա՝ 7 հոգի, Վան՝ 12 հոգի, Տիվրիկ՝ 7, Էրզրում՝ 20 հոգի, Էրզինճան՝ 10 հոգի, Իզմիթ՝ 12 հոգի, Մուշ՝ 23 հոգի, Ռոսթօ՝ 11 հոգի, Սըվազ (Սեբաստիա) 14 հոգի, Պոլիս՝ 30 հոգի, Շապին_Գարահիսար՝ 16 հոգի: Խուսափելու համար աւելի չատ տուեալներէ, պիտի ասեմ եմ հայ կամաւորներու քանակի տոկոսային հաշուարկը, ըստ անոնց ծննդավայրերուն: Ներկայացուած ցուցակը պարզ կերպով կը մատնանչէ թէ հայկական վաշտի կամաւորներու թիւը աւելի մեծ եղած է այն չրջաններէն ու քաղաքներէն, ուր աւելի զաժանօրէն ու զանգուածային եղած են հայկական կոտորածները, համիտեան չրջանին:

Մեր ուսումնասիրութեան առարկայ եղաւ նաեւ հայկական վաշտի տարիքի պատկերը: Ի յայտ եկաւ, որ 18_48 տարիքի սահմաններուն մէջ ամենամեծ թիւը ունին 20_30 տարեկան կամաւորները: Այսպէս, 20 տարեկանները կը հաշուեն 20 հոգի, 21 տարեկանները 23 հոգի, են, 22 տարիքի մէջ եղածները 34 հոգի են, 23 տարեկան կամաւորներու թիւը կը հասնի 26 հոգիի, 24 տարիքը թեւակոխածներու թիւը 30 է, իսկ 25 տարիքի մէջ եղած են 26 հոգի, եւ այլն: Կամաւորներու թուաքանակը կը տատանի անհաւասար կերպով, 31_48 տարեկան կամաւորներու միջեւ նուազագոյն թիւ մը կազմելով, բացառութեամբ 40 տարեկաններու, որոնց թիւը 10-ի կը հասնի: Վերլուծում մը ընելով այս տուեալներուն վրայ, կարելի է հաստատել այն իրողութիւնը թէ հայ կամաւորներու մասնակցութիւնը տարիքային համեմատութեամբ եղած է իրենց ամէնէն աշխոյժ եւ կենսունակ հատուածին. տարիքա նախապայման մը պէտք է համարիլ ռազմական աւելի մեծ ընդունակութեան եւ ռազմական կեանքի դժուարութիւններուն պատչաճելու:

Հայկական վաշտին պատկերը,ըստ քաղաքական պատկանելիութեան, ցոյց կու տայ թէ 7 հոգի պուլկարական քաղաքացիութիւն ունին, 5 հոգի ռուսական եւ 261 հոգի թրքական, ինչ որ 95,60 տոկոս կը նշանակէ:

Քննութեան նիւթ եղան նաեւ Հայկական կամաւորական վաշտի անձնակազմին արհեստի ճիւղերու տուեալները, որուն միայն տոկոսային հաշուարկը կուտամ. առանց արհեստի՝ 30,4 տոկոս, հողագործներ՝ 9 տոկոս, կօչկակարներ՝ 11 տոկոս, առաղաստագործներ՝ 4 տոկոս, ձկնորսներ՝ 1,8 տոկոս, երկաթագործներ՝ 4 տոկոս, ներկարարներ՝ 2,2 տոկոս, դերձակներ՝ 2,5 տոկոս, եւ այլ տարբեր արհեստներ: Մտաւորականութեան խաւերէն ներկայացուիչ չկայ, առանց նկատի առնելու մի քանի հոգեւորականներ, պուլկարական չըրջանակ: Ինչպէս կը տեսնուի ցոյց տրուած տոկոսային թիւերէն, մեծամասնութիւնը կը ներկայացնեն առանց արհեստի հայ կամաւորները, հատանաբար չգաւոր դասի պատկներ: Անտեսելու չէ եւ պետութեան տնտեսական ու քաղաքական վիճակը, արհեստակցական կրթութեան անբաւարար զարգացումը եւ այլն:

Կարեւոր նկատեցինք երեւան հանել վաշտի անձնակազմին ուսումնական մակարդակը եւ մեր քննութիւնը հետեւեալ պատկերը պարզեց. Նախակրթարան 1_4_րդ բաժանում՝ 76 հոգի, 1_էն 4-րդ դասարան՝ 35 հոգի, նախակրթարան, առանց ցոյց տրուած ըլլալու դասարանները կամ բաժանումներու աստիճանը՝ 43 հոգի, անգրաճանաչներ՝ 96 հոգի, եւ այլն: Այս վերջին տուեալը զարմանալի պէտք չէ թուի կամաւորներուն համար, քանի որ ուսումը պարտադիր հանգամանք չէ ունեցած հայկական բնակչութեան մէջ, որոնց մէկ մասը գիւղերէն եկածները եղած են եւ անոնք իրենց ծննդավայրը ցոյց տալու փոխարէն, պուլկարական արձանագրութեան պիւրոկրատական յանձնախումբին առջեւ յիչած են միայն՝ «Էրմէնիստան» այսինքն Հայաստան:

Լոզենկրատեան 12 գումարտակի ցանկերուն մէջ 2_րդ հայկական վաշտի պատկերը համար, ցոյց կը տրուին 8 հոգի, գոհուած՝ 1912 Նոյեմբեր 7_ին, Պալքան Թուրեսի մարտերու ժամանակ (Ցուցակի 34_րդ թիւրթ: Տե՛ս `Նաեւ Մակեդոնա_Էխիրինդի Աչխարհագօրի, Սպայակոյտի Հետեւակային մաս՝ Վկայագիր Թիւ 3483 1913, Օգոստոս 31, Մայրաքաղաք Սոֆիա):

Նոյն վկայագիրէն կը տեղեկանանք թէ վաշտի կազմէն «պերազանց ծառայութեան համար աստիճանի բարձրացում ստացած են՝ մէկ հոգի_փոխ տեղակալի աստիճանով_Անդրանիկ Օզանեան (3), 8 հոգի կրասեր փոխ_տեղակալներ եւ 16 տասնապետներ:

Պարզեւատրումներ՝ Արիութեան մէկ սպայական խաչ՝ փոխ_տեղակալ Գարեգին Նժդեհի, զինուորական խաչ (2_րդ աստիճան) Անդրանիկ Օզանեանի, մէկ զինուորական խաչ (3_րդ աստիճան) եւ 23 զինուորական խաչ (4_րդ աստիճան), որոնցմէ մէկը զարդարած է վաշտին տղպտին դրօչակը եւ 10 չքանչաններ զինուորական ծառայութեան համար:

Սուհասարակ, Հայկական վաշտը լաւ զգեստաւորումով եւ ուժեղ զինուորական պատրաստութեամբ բազմաթիւ անձերով, մարտերուն միչտ յայտնուած է իր տոկունութեամբ, կարգապահութեամբ ու հաստատակամութեամբ (4):

Հայկական կամաւորական վաշտին մասին պահուած արխիւային նիւթերու վրայ կատարած պրպտումներուս կարեւորագոյն մասը ստորագրուած կը մնայ մօտս, ինչպէս նաեւ այլ մանրամասնութիւններ, որնք մեծածաւալ ուսումնասիրութեան մը պարագային կրնան օգտագործուիլ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիվ,
Հոկտեմբեր 28 _ 30, 2002

ՅԱՆՕԹ. _

(1) Պուլկարերէն լեզուով լոյս տեսած գրքին վերագիրն է, հրատարակուած՝ Արմէն Սիւճիի կողմէ, Հասֆովո 1914 թ. "Լոյս" տպարանի մէջ, 128 էջ: Հեղինակ ցոյց չէ տրուած: Առաճին մէջբերումներ կատարած եմ սոյն գիրքէն:

(2) Ուսումնասիրութեանս որպէս հիմ ծառայած է Կեդրոնական զինուորական արխիւ_վելիքօ Թըրնովօ, Պուլկարիա, ֆոնտ 437 ցուցակ 1 գործ 2, 103_115 թերթ: Այն տեղ գտնուած եմ 1999 Հոկտեմբերին ու 2000 Սեպտեմբերին:

(3) Պուլկարական վաւերագրերու մէջ Անդրանիկ Օզանեան սխալ կերպով նըշուած է Ուզունեան ազգանունով:

(4) Հատուած պուլկարերէն լեզուով գրքէն, էջ 127_128:

Ց. Կ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ «Թաուըրս ան Թհը կըլին» Ֆլորալ Փառքի մէջ, Հոկտ. 26-ին Խաեան-Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը պարահանդէսով մը ոճնած է իր 35-րդ տարեդարձը, որու առթիւ Պոլսէն հրաւիրուած էին Ռ. Հատտէճեան, Զահրատ, Խրախունի եւ Սիլվա Կոմիկեան: Հաւաքոյթը անցած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Ողջոյնի խօսք արտասանած է տաճնապետ՝ Արթօ Խրիմեան, չնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր ներկաներուն եւ հեռաւոր վայրերէ ալ ժամանած հիւրերուն:

*
**

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Առաջնորդարանին Գալուճեան սրահին մէջ, Հոկտ. 27-ին, Թարգմանչաց տօնին առթիւ Ս. Վարդան Մայր տաճարին մէջ մատուցուած պատարագէն եաք, տեղի ունեցած է արտասանական մրցում մը, որու դատական կազմի անդամները եղած են Զահրատ, Ռ. Հատտէճեան, Խրախունի, Սիլվա Կոմիկեան եւ Մաուէն Ճիւմիւչեան: Մրցումը վարած է Սրբուհի Մարք:

*
**

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Առաջնորդարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, Խաեան-Կեդրոնական Սանուց Միութեան կողմէ կազմակերպուած էր մեծարանքի հանդիսութիւն մը ի պատիւ պոլսահայ գրողներ՝ Զահրատի, Հատտէճեանի եւ Խրախունիի: Օրուան հանդիսավարը՝ Սրբուհի Մարք նախ ներկայացուցած է երեք գրողներուն կենսագրականները՝ որոնց ընթերցումէն եաք, փրոֆ. Մ. Նշանեան բանախօսած է օրուան երեք մեծարեալներուն մասին: Ան յատակ վերլուծումներով, ինքնատիպ հարցադրումներով եւ հեղինակաւոր գրականագէտի դատողութիւններով վերլուծած է Զահրատներով, Հատտէճեաններով եւ Խրախուններով սկսած պոլսահայ գրական նոր շրջան մը: Անդրադառնալով նախ Հատտէճեանի, յետոյ Զահրատի ու Խրախունիի գրականութիւններուն եւ ապարտին զարգեալ Հատտէճեանի գրականութեան վերադառնալով, Մարկ. Նշանեան ծանօթացուցած է նոր չարժումը, «չարժումի պատմականը» դրած է նժարին մէջ եւ ճչդած որ Հատտէճեան իր «Սուտիյէ» դիրքով չարժումին պատմաբանը եղած է եւ փնտռած է պատասխանը այն հարցումին թէ ուրկէ՞ ծնունդ առած է չարժումին ինքնատպութիւնը եւ ի՞նչ էր որ զայն նոր կը դարձնէր: Այնուհետեւ, բանախօսը առանձին առանձին ծանրացած է ամէն մէկ գրողին վրայ, չեչտելով անոնց մասնայատկութիւնը: Բացատրած է Խրախունիի տարազով «առարկայական խորհրդապաշտութիւն» կոչուած չարժումը, Զահրատի մէջ գոյապաշտ չարժումի անդրադարձները, հուսկ, Հատտէճեանը նկատած է իր «Առաստաղ»ով հայ արդի վէպը ստեղծած հեղինակը: Առաջին առթիւ ելոյթ ունեցած է Զահրատ, ապա՝ Ռ. Հատտէճեան եւ Զ. Խրախունի որոնք չորհակալութիւն յայտնած են եղած հրաւէրին եւ ընդունելութեան համար: Այս առաջին մասէն եաք, տեղի ունեցած է երկրորդ բաժին մը գեղարուեստական յայտագրով, վերջին մասն ալ յատկացուած է Սիլվա Կոմիկեանի որ արտասանած է ներկայացուած երեք գրողներու գործերէն: Վերջաւորութեան Սրբուհի Մարք կարդացած է չնորհաւորական նամակներ, որոնցմէ մէկը կու գար Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքէն:

ՍՏԱՅԱՆՔ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ
դաշնակի ընկերակցութեամբ

հաւաքեց եւ դասաւորեց
ԱՐՄԷՆ ՔԻԶԻԼԵԱՆ

ՊՐԱԿ 1

*
**

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻ
ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ

կազմած եւ ծանօթագրած է
ԻՐՄԱ. ՍԱՖՐԱԶԲԵԿԵԱՆ

Խմբագիրներ՝ ԼՈՒՍԻԿ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
եւ ԱՋԱՏ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Երեւան, 2002

COMMUNIQUE

Lors de sa réunion du 6 novembre, le conseil d'administration du C C A F (Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France) a procédé à l'élection de son nouveau bureau composé comme suit :

Président : Ara Krikorian
Secrétaire : Manuel Deirmendjian
Trésorier : Lena Melkonian
Vice-présidents : Roupen Papazian, Georges Sarian, Jean Sirapian
Conseillers : Alexis Govciyan, Haïg Melkonian, Ara Toranian.

CONSEIL DE COORDINATION
DES ORGANISATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE
C C A F

Paris, le 7 novembre

Conférence de Presse d'ARKADI GHOUGASSIAN

à l'occasion de son Phonéthon 2002 le Fond Arménien de France vous convie à la conférence de presse que donnera

M. ARKADI GHOUGASSIAN,
Président de la République du Karabagh

En présence d'**Edward Nalbandian,** Ambassadeur d'Arménie en France, **Vahan Ter-Ghévondian,** Directeur exécutif du Fonds Arménien «Hayastan», **Naïra Melkoumian,** Conseillère diplomatique du Président Ghougassian, et **Bédros Terzian,** Président du Fonds Arménien de France
le jeudi 14 novembre, de 16 à 17h30
à l'Ambassade d'Arménie,
9, rue Viète, 75017 Paris

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

JIRAIR AVEDISSIAN
Deux pièces
- **L'ILE DE DIXON**
- **UNE FOIS LA NUIT**

ԺԻՐԱՅՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
երկու թատերկներ

ԴԻՔՈՆ ԿՂԶԻՆ
(գրուած՝ 1969–70 թ.)
Մէկ գործողութեամբ

ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԳԻՇԵՐԸ
(գրուած՝ 1970–71 թ.)
Մէկ գործողութեամբ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 16–ին
Dimanche 17 Novembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

Chorale "Koghtan"

de l'UGAB-Paris

dirigée par

Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)

«Un après-midi arménien au Château de Belleville»

organisée par l'association «Amitié et échanges franco-arméniens»

le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h

au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԱՍՏ

Կապոյտ Ծաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 11–ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային եւ Կրթական Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը

Կը պարզեւատրէ

ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-Ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շուէօ _ *Սոփրանօ*
Մարիա Օքի _ *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարգանքի երեկոյթին։

*
**

ՃԱՋԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Ռոմանիայէն

Դաշնակ եւ սրինգ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16–ին
Փարիզի 9–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը

6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Մախքերու մասնակցութիւն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

Հանդիսպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ՔԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին, որուն Գ. Հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 20, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Չրպաշեան» *սրահին մէջ*

339, Աւրնիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 10–ին, եկեղեցւոյ օծման եւ անուանակոչութեան 70րդ տարեդարձին առթիւ մատուցուղ պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերարներուն. -- Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պալըճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռուժէ Չրպաշեանի, Ս. և Գ. Գործուճեանի, Զորիկեան եղբարց, Կարապիս Ճնկըլտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աթոյեան եղբարց եւ Բոյրերու, Ս. Ա. Բարութեանի, Շարլ Կուրտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան եղբարց, Ադանի Ալանեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազարեանի։

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Մայր Եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝
Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաճեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանեանի

Ծառայողներու՝
Երջանկայիշատակ Յակոբ Արք. Վարդանեան, Մեսրոպ Քհնյ. Աւետեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ. Նիգամեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր-Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Աբէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խոսրով Քհնյ. Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բաբգէն Քհնյ. Ալանեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարիւնեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխըթեան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պասկ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Համայեակ Քհնյ. Համբարձումեան։

Սարկաւագներու եւ սպասաւորներու՝
Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաֆեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյհան, Բարսեղ Մաշոյեան։

Կտակարարներու՝
Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիքեան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աքէշեան, Եսայի Պոյաճեան եւ Պերճուհի Միքայէլեան։

Բարերարներու՝
Արծրունի Չրպաշեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լորան եւ Մատլէն Էօքսիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Ասատուր և Օլկա Մեսճեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Ասատուր Հոլոքիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Միհրանեան, Վարդանոյշ Թուղլաճեան, Ռուբէն Տէր-Խաչատուրեան, Սահակ-Վարսէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գալայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նազարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Զ. Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր-Պօղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պոզաճեան, Սիրուն եւ Նէրսիկ Միւզիքեան, Սուրէն Ֆէսճեան, Նուպար Փափազեան, Սեդրակ Սամուէլեան, Օննիկ Հայկազեան, Յուսիկ Գարակէօզեան եւ զաւակները։

Informations artistiques

Exposition : REG**ARTS**
(Artistes Plasticiens Arméniens de France)
Du 9 au 23 novembre
Espace Culturel **«Le 148»**
148, rue Paul-Vaillant-Couturier
94140 Alfortville
Vernissage
le mardi 12 novembre à 18h30

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օհանեան _ Ազպաղեան ընտանիքը 50 Եւրօ կը նուիրէ Տիկին Արմենուհի Միւնասեանի յիշատակին, իր չատ սիրելի «Յառաջ»ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **Lola Sassouni**
du Boulevard Oddo
organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN

SUPER LOTO

avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

(Շար. Ա. էջէն)

մէկ համայնք իր գօտին վարէ լայն ինքնավարութեամբ։ կեդրոնական կառավարութիւնը արտաքին եւ եւրոպական հարցերու պատասխանատուութիւնը կ'ունենայ, պելժիոյ տիպարին համաձայն։ Համադաշնակցային գործադիրը վեց անդամներէ բաղկացած Նախագահական Խորհուրդի մը ձեւը կ'առնէ։

ԳԱԼԷի (Հիւսիսային Ֆրանսա) Ս. Պետրոս–Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ մէջ էին դեռ Նոյեմբեր 12–ի առաւօտը, Իրաքէն եկած շուրջ 90 ապօրինի գաղթականները, որոնք կը մերժէին դուրս ելլել, հակառակ առաջարկուած ապաստաններուն։ Անոնք կը պնդէին որ կ'ուզեն Սանկաթ, ապա՝ Անգլիա երթալ, մինչ Սանկաթ այլեւս փակ է եւ Անգլիա ալ նոր գաղթական չուզեր։ Բարեսիրական կազմակերպութիւնները ալ յուսալքուած են, մինչ ապահովութեան ուժերը կը չրջափակէին եկեղեցին, որու ելեկտրական հոսանքն ալ կտրուած էր։

ԹՈՒՐՔ ՎԻՊԱԳԻՐ՝ ՕՐՀԱՆ ՓԱՄՈՒՔ հարցազրոյցով մը Լիպերասիոնի (Նոյ. 10), կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ դիմագիծին, վերջին ընտրութիւններու լոյսին տակ։ Կ'ակնարկէ նաեւ «Հայոց ցեղասպանութեան չարդերուն, որոնց մասին չի խօսուիր»։ Կ'անդրադառնանք ի հարկին։

ԳՐԱԿԱՆ ՖԵՄԻՆԱ. մրցանակը տրուեցաւ Շանթալ Թոմասի «Թագուհիին հրաժեշտը» հատորին համար, նուիրուած՝ Մարի–Անթուանէթի, Անն կառեթա ալ արժանացաւ Մեհիսխի՝ «Ոչ մէկ օր», գրեթէ ինքնակենսագրական, 12 գրութիւններէ բաղկացած գիրքին համար։

ՉՕՐԱՒՈՐ ԹԱԹԱՌՆԵՐ աւեր գործած են Նոյեմբեր 10–ին, Միացեալ–Նահանգներու կարգ մը չրջաններու մէջ, գլխաւորաբար Թէնըսիի նահանգը։ 36 մեռեալ կայ եւ 150 հոգի ալ անհետացած են։ Նիւթական վնասները ալ չատ մեծ են։

ՖԻՐԷՆՑԷի «Ֆրանսական ֆիլմի հանդիսութիւններ»ուն մեծ մրցանակին արժանացաւ Նիքոլա Ֆիլիպէրի «Էթը է աւտար» ֆիլմը, որ աւելի փաստանկարի բնոյթ ունի։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
JEUDI
14 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·556 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.556

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ ողջ առողջ է, եթէ հաստատուի վաւերականութիւնը այն տեսիլին, որ ներկայացուեցաւ Նոյեմբեր 12-ին, Քաթարի Ալ-Ճեզիրա հեռատեսիլի կայանէն եւ որու մէջ ան կը սպառնայ ոչ միայն Միացեալ-Նահանգներուն, այլեւ այն երկիրներուն, որոնք կը պինակցին անոնց: Այդ երկիրներն են.— Ֆրանսա, Գերմանիա, Մեծն-Բրիտանիա, Գանատա, Իտալիա, Աւստրալիա ու հարց կու տայ անոնց.— «Ձեր կառավարութիւնները կ'անդիմանա՞ն որ Սպիտակ Տան կանգը մեր ժամանակաշրջանին մեծագոյն չարագործն է: Ի՛նչպէս կը սպանենք, այնպէս պիտի սպանուինք»: Ուստի ՊԷՆ Լատէն նաեւ զոհունակութեամբ արտայայտուած է վերջին ոճրափորձերուն մասին, ատանձնելով Պալիի, Քուէյթի, Եմէնի, Ճորդանանի, Ճերպայի յարձակումները, նաեւ Մոսկուայի պատանդներու արարքը:

ԻՐԱՔի Խորհրդարանին 250 երեսփոխանները միաձայնութեամբ մերժեցին Ազահովութեան Խորհուրդի թիւ 1441 բանաձեւը, վերջնական որոշումը թողլով Ս. Հիւսէյնի: Կը խորհին որ երկրին զեկավարութիւնը աւելի լաւ գիտէ թէ ի՞նչ պէտք է ընել երկրին չահուն, ապահովութեան եւ անկախութեան համար: Ընդհանուր կարծիքն այն է որ Ուրբաթ օր (պայմանաժամին վերջին օրը), Ս. Հիւսէյն պիտի ընդունի բանաձեւին բոլոր պայմանները, ներկայանալու համար որպէս մէկը որ կ'ուզէ փրկել խաղաղութիւնը: Մնաց որ Պուշ կազմ ու պատրաստ է, զօրակոչի ենթարկած է 250 հազար զինուոր եւ զերարդիական իր զինամթերքը: Ճարճակման թուականն ալ ցոնուարն է, ըստ իրեն՝ լաւագոյն ժամանակը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Տնտեսութեան նախկին նախարարը՝ Քէմալ Տէրվիշ իր տեսակէտը կը պարզէ Մոնտէ Նոյեմբեր 13-ի թիւին մէջ, փաստելու համար թէ Թուրքիա Եւրոպայի մաս կը կազմէ: Ճօճածին սկիզբը չատ դգացական ձեւով կ'արտայայտուի այդ ուղղութեամբ երբ կ'ըսէ.— «Եւրոպան միայն Պրիւքսէլի հըրահանգները չէ, որքան ալ անհրաժեշտ ըլլան: Պէտք է ըլլայ նաեւ եւ մանաւանդ 21-րդ դարու նոր աշխարհը կերտող ժողովուրդներու ստեղծագործ յուզումը»: Ապա, Տէրվիշ կ'անցնի պատմութեան, Ստամպուլ, Բիւզանդիոն, Պոլիս, որ երկաթեայ վարագոյրի անհետացումէն ի վեր հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի տնտեսական եւ առեւտրական մայրաքաղաքը դարձած է կրկին ու կը շահունակէ պաշտպանելով Թուրքիոյ «եւրոպական» դատը: Չի վարանիր գրելու նաեւ թէ Եւրոպա չի վերջնաւ Վոսփորի դուռը, կը ճառագայթէ Անատոլու, աշխարհագրական այդ կամուրջը որ միշտ կապած է Արեւելքը Արեւմուտքին: Եղակացութիւնն ալ այն է որ Եւրոպա կրնայ ունի բարեկամ Թուրքիոյ մը:

Ա. ՋԱԿԱՅԵԻ միշտ բանտը կը մնայ Դանիոյ մէջ, ուր ձերբակալուեցաւ երբ, յանուն նախագահ Մասխադովի կը մասնակիցը Չէչէններու համազումարին: Դատաւորը որոշեց երկու չաբաթով երկարաձգել անոր առժամեայ բանտարկութիւնը: Ռուսաստան յանձնումը պահանջած էր, բայց, Դանիա կ'ուզէր որ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՄՄԱՆԵՆՔԸ»

(Նոյեմբեր 12 / 13)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27-ի դատավարութեան Նոյեմբեր 11-ի նիստին մեղադրող կողմի փաստաբան Աշոտ Սարգսեանի պահանջով դատարան հրաւիրուած են կարգ մը տուժողներ որոնց վկայութիւններուն եւ պատահարներու տեսերիզին միջեւ տարբերութիւններ նշմարուած են: Առեանին մէջ տեսերիզը ցուցադրուած է եւ մեղադրող կողմը զինքը հետաքրքրող հարցումներ ուղղած է տուժողներուն: Նոյն օրը դատարան ներկայացողներէն եղած են Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան, փոխ – նախագահ Գ. Ալանեան, երեսփոխանները՝ Ա. Ճակոբեան, Հ. Նաղդալեան, Մ. Գասպարեան:

*
**

ԴԵՄՈԿՐԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

Նոյեմբեր 11-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Դեմոկրատական կուսակցութեան հինգերորդ համագումարը որ ուրոյած է յառաջիկայ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրել կուսակցութեան զեկավար Արամ Սարգսեանը: Դեմոկրատական կուսակցութիւնը ընդդիմութեան «16»երու միաւորման երրորդն է որ սեփական թեկնածու կ'առաջադրէ:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵՑՈՑԸ

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի նախագահ Ա. Սահրադեան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ պետական պիւտճէէն, նախնական հաշիւներու համաձայն, մօտաւորապէս 275 – 300 միլիոն դրամ կը յատկացուի նախագահական ընտրութեան:

ԼՂՀ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Վարչապետ Ա. Դանիէլեան Նոյեմբեր 12-ին ԼՂՀ ընկերա – տնտեսական զարգացման հեռանկարներուն եւ Սփիւռքի ներդրումներուն յատկացուած կլոր սեղանի մը մասնակցած է: ՌԱԿ-ի կազմակերպած ձեռնարկին ներկայ գտնուած են նախագահ Ա. Ղուկասեան, Ազգային ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան եւ այլ պաշտօնատարներ:

Ըստ Ա. Դանիէլեանի, տարուան առաջին 9 ամիսներուն զգալի աճ նկատուած է արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան արտադրութեան մարզին մէջ: Ներկայի գլխաւոր խնդիրն է նոր աշխատատեղիներու ստեղծումը, քնակչութեան կենսամակարդակին բարձրացումը եւ արտադրանքի վերադարձին կազմակերպումը: ԼՂՀ յառաջիկայ զարգացման կարեւոր ուղղութիւններէն կը համարուին գիւղատնտեսութիւնը, թեթեւ ու անուղղի արդիւնաբերութիւնը, հանքային հարստութեան օգտագործումը, ոսկերչութիւնը: Հարկաւոր է փոքր եւ միջին ելեկտրակայաններ կառուցանել, ինչ որ չուրջ 160 միլիոն տոլարի ծրագիրը է, որպէսզի հանրապետութիւնը ուժանիւթի անկախութեան տիրանայ:

Տարուան նոյն չրջանին ԼՂՀ կատարած է 30 միլիոն տոլարի արտասահմանեան ներդրում, որուն 20 միլիոնը Սփիւռքի Հայերու կողմէ:

*
**

ՀԻՒՍԻՍ – ՀԱՐԱՒԻ ՄԱՅՐՈՒՂիԻՆ ՆՈՐ ՀԱՏՈՒԱԾԸ

Նոյեմբեր 10-ին հանդիսաւոր թացումը կատարուած է Ղարաբաղի Հիւսիս – Հարաւ մայրուղիին «Դաչբուլաղ – Քալուջա» 9,7 քիլոմեթրնոց հատուածին: Ներկայ գտնուած են Հայաստանի ու ԼՂՀ նախագահները, Արցախի թեմի առաջնորդը, Հայաստանի ՍահմանադրականԱտեանին նախագահը, ԼՂՀ Ազգային ժողովի նախագահը, Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը, «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր անօրէնը, չինարարներ, հիւրեր:

Այս հատուածով Ստեփանակերտը կը միանայ անցեալ տարի կառուցուած «Դաչբուլուղ – Կիչան» 20 քիլոմեթրնոց ճամբուն: Այսպէսով, Ստեփանակերտէն հիւսիս ապրիլեան գործածութեան յանձնուած է 30 քիլոմեթր որակաւոր ու ապահով ճամբայ: Ներկայիս կը կառուցուի Շեխեր գիւղի կամուրջը:

Յառաջիկայ ֆոնէթոններն ու թելեթոնները նպատակ ունին անհրաժեշտ միջոցները ապահովելու «Սարուչէն – Կարմիր չուկայ» եւ «Կիչան – Զլդրան» հատուածներուն համար:

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ճատրակի միջազգային 35-րդ ողիմպիականին որ տեղի ունեցաւ Սլովենիոյ Պլէտ քաղաքին մէջ, Հայաստան դրաւած է Գ. տեղը, յաջորդելով Ռուսաստանի ու Հունգարիոյ եւ արժանացած պրոնզէ մետալի: Հայաստանի խումբը բաղկացած էր Վլադիմիր Յակոբեանէ, Սմբատ Լպուտեանէ, Կարէն Ասրեանէ, Գաբրիէլ Սարգսեանէ, Արտաշէս Միսաեանէ, Աշոտ Անանատասեանէ եւ մարզիչ Սրբուհի Պետրոսեանէ: Հայաստանի նման փոքր երկրի մը համար այս յաղթանակը նշանակալից է յատկապէս երբ նկատի առնուի որ 130 պետութենէ 134 հատաքարան մասնակցած էր տղիմպիականին:

Ցուզումնալի եւ մեծապէս հետաքրքրական եղած է եզրափակիչ փուլի հանդիպումը Գ. տեղը գտնուող Վրաստանի հատաքարանին հետ որմէ 1 կէտ նուազ ունէր Հայաստանի խումբը: Շնորհիւ Վլադիմիր Յակոբեանի ու Ս. Լպուտեանի փայլուն յաղթանակին, Հայաստան եղաւ ձգած է Վրաստանը ու Գ. տեղը յայտնուած 35 կէտով: Ռուսաստան չահած է 38·5 կէտ, Հունգարիա՝ 37·5: Նշուած խաղացողներն ու Կ. Ասրեանը ոչ մէկ պարտութիւն կրած են ամբողջ ողիմպիականին ընթացքին:

Հայաստանի աղջիկներու խումբը 90 խումբի մէջ գրաւած է միայն 15-րդ դիրքը, 24 կէտով:

FRANCE-INFO

ԺԱՆ-ԳԼՕՏ ԿՕՏԷՆԻ ԲՈՒՌՆ ԵԼՈՑԹԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«Tant que la Turquie n'aura pas reconnu le Génocide arménien, je serais fondamentalement contre son adhésion»

Երեքշաբթի, Նոյ· 12, ժամը 18·15-ին, Ֆրանս-Ինֆօ-ի Փարիզի Պուտյէի հիւրն էր Մարէյլի ծերակուտական քաղաքագէտը՝ Ժան-Գլօտ Կօտէն, որ բուռն ելոյթ մը ունեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ Եւրոպական Միութեան: Ան առաջին հարցումին թէ ի՞նչ կը խորհի Թիսքար տ'Էսթէնի այդ անդամակցութեան դէմ տեսակէտին մասին, զոր խօսնակը ներկայացուց Ֆրանսական դիպուկ արտայայտութեամբ մը՝ «Il a mis les pieds dans le plat», Ժ.-Գ. Կօտէն պատասխանեց՝ «Շատ լաւ ըրաւ· կը բաժնեմ իր տեսակէտը: Ոչ մէկ բան մեզ կը կապէ Թուրքիոյ· ոչ աշխարհագրութիւնը, ոչ պատմութիւնը, ոչ կրօնքը: Աւելին, ես անոնցմէ եղայ որ թոյլ տուին Ծերակոյտին ճանչնալ Թուրքիոյ կողմէ կազմակերպուած Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Նոյն նժարին վրայ չեմ կրնար դնել երկու միլիոն մեռեալ եւ անտեսական եւ դիւանագիտական չահերը, թող ըլլան չատ կարեւոր: Չեմ ընդունիր նման բան: Ցորչափ Թուրքիա չճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը, հիմնովին դէմ եմ իր անդամակցութեան: Թիսքար տ'Էսթէն չատ լաւ ըրաւ»:

Ժ.-Գ. Կօտէն չատ բուռն ոճով կ'արտայայտուէր, եւ դեռ չեչտեց իր եզրակացութեան մէջ· – «En plus, pour le reste nous n'allons quand-même pas faire de la Turquie le premier pays démographiquemnt le plus peuplé de l'Europe, avec les difficultés que nous connaissons actuellement. C'est impossible et je crois que V. Giscard d'Estaing a très bien fait de le dire».

ՀԱՅՑ ԳԻՐՔԻ 24-ՐԴ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի դրատան մէջ, ինչպէս այլեւս ատենէ մը սովորութիւն դարձած է, Նոյեմբեր 7-ին բացուած է գիրքի 24-րդ ցուցահանդէսը: Ամէն տարի թարգմանիչ վարդապետներու ատենի օրերուն կազմակերպուող ցուցահանդէսը կը վայելէ Արամ Ա. կաթողիկոսին հովանաւորութիւնը: Պաչտօնական բացումին ներկայ գտնուած են հոգեւորականներ, Լիբանանի Խորհրդարանի անդամներ, հայկական վարժարաններու տնօրէններ, ուսուցիչներ, աչակերտներ, մշակութասէրներ: Բացման խօսք արտասանած է Մաչտոց Վրդ· Զոպանեան· իսկ Արամ Ա· օրուան յատուկ իր պատգամով հրահանգած է· «Առնե՛նք հայ գիրքը, սիրե՛նք հայ գիրքը ու մանաւանդ կարդա՛նք հայ գիրքը»:

Ցուցադրուած են կաթողիկոսարանի հրատարակչութիւնէն, Լիբանանի հայ հրատարակիչներու կողմէ լոյս տեսած հատորներ, անհատ հեղինակներու գործեր: Դպրեվանքի սաներու գեղչախտիքը հանդէս եկած է չարականներով:

Թանակը նչանակալից է յատկապէս երբ նկատի առնուի որ 130 պետութենէ 134 հատաքարան մասնակցած էր տղիմպիականին:

Ցուզումնալի եւ մեծապէս հետաքրքրական եղած է եզրափակիչ փուլի հանդիպումը Գ. տեղը գտնուող Վրաստանի հատաքարանին հետ որմէ 1 կէտ նուազ ունէր Հայաստանի խումբը: Շնորհիւ Վլադիմիր Յակոբեանի ու Ս. Լպուտեանի փայլուն յաղթանակին, Հայաստան եղաւ ձգած է Վրաստանը ու Գ. տեղը յայտնուած 35 կէտով: Ռուսաստան չահած է 38·5 կէտ, Հունգարիա՝ 37·5: Նշուած խաղացողներն ու Կ. Ասրեանը ոչ մէկ պարտութիւն կրած են ամբողջ ողիմպիականին ընթացքին:

Հայաստանի աղջիկներու խումբը 90 խումբի մէջ գրաւած է միայն 15-րդ դիրքը, 24 կէտով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Ե.

Երկու Ապարանցիներ Ապագած կը բարձրանան որսի: Յանկարծ մէկը կ՚ըսէ. «Ես կ՚ինչայ անկենդան: Ընկերը անմիջապէս չտապ օգնութեան կը հեռաձայնէ, խորհուրդ հարցնելով թէ ի՞նչ ընէ:

– Նախ եւ առաջ, ապահով եղի՛ր որ մեռա՞ծ է – կ՚ըսէ բժիշկը:

Պահ մը լռութիւն կը տիրէ. ապա կը լսուի կրակոց մը...

– Տոքթոր. ըսի՛ք, հիմա ի՞նչ ընեմ...:

Հայաստանեան լրագիրի վերնագիրներ:

– ԶԻՆՈՎՆԻԿՆԵՐԻ ՃԱՆԿԵՐԸ ԼՐԱՏՈՒԱՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԿՈՂՈՐԴԻՆ... (Ազգ):

– ԺՈՂՈՎՐԴԱՀԱՑԵՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ... (Իրաւունք):

Իրական դէպ: Խոսրովի արգելանոցի ընդհանուր տնօրէնը.

– Մեզ հետ կզա՞ս ԱՐՋԻ ՈՐՍԻ...

– Ո՞րտեղ...

– Խոսրովի արգելանոց...

– Ի՞նչպէս, չէ՞ որ արգելանոց է... արգիլուած է...

– Եաա ես տնօրէնն եմ. ի՞նչ ասել է արգելուած՞՞՞:

Ապարանցիականիք: Գնում են մեռած ապարանցու տուն: Դիակը ժպտում է:

Հարցնում են. – Ինչի՞ց է մահացել:

Ասում են. – Կայծակն է հարուածել...

Հարցնում են. – Բա ինչի՞ է ժպտում.

Պատասխանում են. – Կարծում էր թէ նկարում են...:

Ապարանցին քանակից նկար է ուղարկում տուն – ինք նստած էզի վրայ:

Նկարի ետեւի մասում գրում է – Ես վրայինն եմ...:

Ապարանցուն հարցում են.

– Ի՞նչ հիւթ է սիրում.

Պատասխանում է.

– Երեք լիթրանոց:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ–ՍՓԻՒՌՔ

Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Մայիս 27 – 28· երկու օր նուիրել ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՅՍ ՄԵԾ ՀԱՓՓԸՆԻՆԿԻՆ. Ամէն տեսակէտով հրաշալի առիթ մըն էր, ոչ ոք կրնայ ըսել որ յուզումով, հպարտութեան նոպաներ չապրեցաւ: Ո՞ւր տեսուած էր մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ չուրջ ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ հոգի համախմբել, ազգային հարցեր եւ մտահոգութիւններ չօչափելու եւ լուծումներ փնտռելու· կը կրկնեմ յուզիչ էր տեսարանը:

Երկու օր առաջ, ազգային հեռատեսի՛լի ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ՃԵՊԸՆԹԱՑ հաղորդաշարին հիւրը եղած էի եւ ժամուան մը ընթացքին անձնական տեսակէտս պարզած համազումարի, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ առնելիք դերին եւ պետութեան հաւատարմութեան մասին ազգային ինքնութիւնը դուրգուրանքով պահելու եւ զարգացնելու որպէս միակ ճշմարիտ ուղին ՀԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ոտքի հանելու մասին:

Կարելի է մի քանի կէտերու մէջ ամփոփել հիմնական դաղափարները:

Ա. – Հայաստանի կառավարութիւնը ՄԵԾ ՆՈՒԷՐ մը կ՚ընէ, ՑԱՐԳԱՆՔԻ ՄԵԾ ՅՈՑՑ մը հանդէպ Սփիւռքին:

Կայ մէկ կողմէն Միջազգային ճանաչուած առացած ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, որ կը հրաւիրէ ԱՆԿԱԶՄԱԿԵՐՊ մարմին մը որ ինք ՍՓԻՒՌՔ կը կոչէ, որ տակաւին չունի կեդրոնական կորիզ մը, ներկայացուցչական մարմին մը, այլ կազմուած է բազմաթիւ փոքր մարմիններէ, յաճախ իրարմէ անտեղեակ կամ անկապ, անոնց մէկ մասը ձեւաւորման ընթացքը բոլորելու վիճակի մէջ, մեծ մասը տակաւին սաղմային վիճակի մէջ, առանց որեւէ ծրագրի: Հրաւիրել բոլորը անխտիր, լսել պիրենք, լուծումներ փնտռել մխասին կը նշանակէ յարգել դիմացինը:

Այս անհաւասարութիւնը չատ դժուարին էր եւ դժուար էր որ յարգուէր: Զի բաւական լաւ տրամադրութիւններ ունենալ, բարի փափաքներով առդորուած ըլլալ, համագումարի զանազան ենթաժանումներու ղեկավարները չատ յստակ զգացուցին, քանի իրենք ալ պետութեան մը ներկայացուցիչները ըլլալով հանդերձ, ցոյց տուին թէ տակաւին ՈՐՔԱՆ ՏՀԱՍ ԵՆ համազգային հարցեր լուծելու համար:

Մէկ կողմէն կար նորասեղծ պետութեան մը չփացած պաշտօնեաներու ԱՌՈԿԱՆՆԸ, զրեթէ հասկնելով որ – Սփիւռք չափիդ մէջ կեցիր· մենք թէեւ քեզ կը հիւրասիրենք բայց դու ո՞վ ես, ի՞նչ կը ներկայացնես...: Միւս կողմէն միամիտ, մանկամիտ բազմութիւն մը զանազան երկրամասերէ հոն հաւաքուած, հինգ տողանի այցետոմսերով, խորհրդաւոր սկզբնատառերով, նախընտրաբար ամերիկեան չեչոը որդեգրելով, կարծելով դոյզն կերպով ազդեցութիւն բանեցնել, սովետական հաստատուկ ուղեղներու վրայ...: Հիւրերէն մաս մը անչուչտ որ հիմնուրով օժտուած էր, հաճելի պահեր անցուց· պետութեան կողմէ, հակառակ Արտգործ նախարարութեան կատարեալ կազմակերպութեան եւ անթերի սպասարկումնեռւն, խնդալ մը եղաւ արտասահմանի վրայ, որուն առաջարկած հիմնահարցերը ՑԵՏԱԶՈՒՒԵՑԱՆ ՈՒՐԻՇ ՀԱՄԱԴՈՒՄԱՐԻ ՄԸ եւ չեչոը դրուեցաւ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԶԲԱՂԵԼՈՒ (ներդրում, համակարդիչ, վերաչինուԹիւն ... եւ այլն եւ այլն) վրայ:

Ջանացի նիստերէն դիս հետաքրքրող մշակութային, լեզուական ելոյթներուն ներկայ դտնուիլ· հոն չատ աւելի դժուի էր նախատեսական դիրքորոշում մը լեզուին եւ մշակոյթին հանդէպ: Զիս մասնայատուկ կերպով յուսախաբ ձգեց կըրԹուԹեան նախարար կոչուածը, որ բոլոր մեղքիս վրայ կը պատկանի կուսակցուԹեան մը որ Սփիւռքի մէջ 80 տարի անդադար պայքարած է արեղեանական սըբասպրուԹեան դէմ եւ մենք յուսացած էինք որ Հ·Յ·Դ·–ի այս ներկայացուցիչը, որպէս նախարար, հետապնդէ եւ յաղթականէ վերադարձը ՈՒՂՂԱԴԱՐՈՒԹԵԱՆ:

Կամ այն է որ այս անձը անտեղեակ է իր պատկանած կուսակցուԹեան պատմուԹեան, կամ ալ իր կուսակցուԹիւնը այժմ ՓՈԽԱԾ Է ԻՐ ՏԵՍԱԿԻՏԸ ՀԱՆԴԻՊ ՀԱՑ ԼԵԶՈՒԻՆ, ինչ որ անկարելի է, քանի իր պաշտօնաթերթ ԴՐՕՇԱԿը Հայաստանի մէջ տպուելով հանդերձ, լոյս կը տեսնէ ՈՒՂՂԱԴԱՐՈՒԹԵԱՄԲ: Պարոն նախարար հաճեցէք կուսակցուԹիւն փոխել, քանի ձեր կուսակցուԹեան տեսակէտը խոտոր կը համեմատի ձեր որդեգրած ուղղուԹեան հետ:

Այն վայրկեանէն որ ուղղադրուԹեան հարցը պահեստի դրուեցաւ, ամբողջ համագումարը դաղրեցաւ իմաստ ունենալէ: Ես չէ որ ներդրումներ կրնամ ընել Հայրենիքի մէջ, երբ հազիւ նորմալ կեանք մը կ՚ապրիմ· ինծի պէս չատեր· մենք եկած էինք ՀԱՑՐԵՆԻՔ–ՍՓԻՒՌՔի ամէնէն էական հարցը, ազգի մը ողնաշարը կազմող, միաւորելու, քանի Հայրենիքն էր յանցաւորը որ օրին մէկը անխորհուրդօրէն բաժնած էր զայն· իրմէ կը սպասէինք չարժումը սրբագրուԹեան: Բայց այդ հայրենիքի պատասխանատուները այնքան անպատրաստ էին որ մանկապարտէզի մանչուկի մը անգամ ծիծաղը կրնային յառաջացնել... կը կարծէին որ եկած ենք ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԸ պարտադրելու ԱՐԵՒԵԼԱՀԱՑԵՐԷՆի վրայ... մեր միակ խնդրանքն էր լեզուն ՈՒՂԻՂ դրելու մտահոդուԹիւնը...:

ԴՐԱՒՕՍԱԿԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐ ԿԻԼԻԿԻԱՑԷՆ»

ՇՔԵՂ ՊԱՏԿԵՐԱԳԻՐՔԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՉԻՒԹՃԵԱՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ԿաթողիկոսուԹեան ու Ազգէնքի աչխարհահռչակ «Պէնաք»ի Թանգարանին կողմէ ցուցահանդէս մը կազմակերպուած էր, որուն բացումը մեծ չուքով կատարուեցաւ Հոկտեմբեր 30–ին, նախագահուԹեամբ Ս. Բամ Ա. Կաթողիկոսի եւ ներկայուԹեամբ Յունաստանի ՀանրապետուԹեան նախագահի Խորհրդարանի նախագահին, Մչակոյթի նախարարին ու աւելի քան 3·000 հրաւիրեալներու (*): Այս առիթով Անթիլիասի «Կիլիկիա» Թանգարանէն չուրջ 100 Թանկարժէք ըսպասներ ու սրբազան մասունքներ փոխադրուեցան Ազգէնք, սոյն ցուցահանդէսին ճամբով օտար հանդիսատեսներուն ծանօթացնելու նպատակով: Այս առիթով «Պէնաքի» Թանգարանը յունարէն եւ անդլերէն երկու առանձին հատորներ լոյս ընծայեց «Հայկական Մասունքներ Կիլիկիայէն» խորագրով, 128 մեծադիր էջերէ բաղկացած, որ մեծ հետաքրքրուԹիւն առեղծեց մչակուԹասէր հանրուԹեան մօտ, իր հարուստ բովանդակուԹեամբ ու յատկապէս մասնագիտական յօդուածներով:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ԿաթողիկոսուԹեան եւ Ազգէնքի «Պէնաքի» Թանգարանին հովանաւորուԹիւնը վայելող սոյն հրատարակուԹիւնը, արդարեւ, իր տեսակին մէջ երկրորդը եղաւ, Հալէպի համալսարանին կողմէ (Սեպտեմբեր 3–էն Նոյեմբեր 12, Գերմանիա, 2002) կազմակերպուած «Կիլիկիոյ Փրկեալ Գանձատունը» խորագրով ցուցահանդէսին առիթով հրատարակուած հատորէն եաք:

177 դունաւոր պատկերներով բարձրորակով տպագրուԹեամբ սոյն հրատարակուԹեան խմբագիրն է յոյն հայագիտուհի տոքթոր Աննա Պալեան: Գիրքը կը բացուի Սրամ Ա. Հայրապետի յառաջաբանով, ուր ան կը չեչտէ այս ցուցահանդէսին իւրայատուկ նկարագիրը, իբրեւ պատմական, հոդեւոր ու մչակուԹային երբեակ դաղափարներով լեցուն դէպք մը, մչակոյթի պատմուԹեամբ ծաղկուն Ազգէնքի մէջ: Ցոյն եւ Հայ եկեղեցիներու ու ժողովուրդներու միջեւ սերտ յարաբերուԹեան ու գործակցուԹեան ակնարկելով, Հայրապետը ցոյց կուտայ Թէ ցուցահանդէսը առիթ մըն է վերստին չեչտելու երկու ժողովուրդներուն միեւնոյն ցեղատպանէն չարդուած ըլլալու իրողուԹիւնը եւ միասնաբար պայքարելու վճռակամուԹիւնը: 1915 Թուականի Հայոց ցեղասպանուԹենէն հրաչքով փրկուած եւ այժմ ցուցադրուող իրերը, Հայրապետը կը նկատէ ապացոյց հայ ժողովուրդի ամուր կապուածուԹեան իր հոդեւոր ու մչակուԹային արժէքներուն, նոյնիսկ աւերածի, սարսափի ու մահուան մէջ:

Հատորի սկզբնաւորուԹեան ողջոյնի խօսքեր արձանագրած են նաեւ Ցունաստանի Մչակոյթի նախարար՝ Լեւանկլոս Վէնիզելոս, «Պէնաքի» Թանգարանի տնօրէն՝ Անկլոս Տիլիւորիաս, Անթիլիասի «Կիլիկիա» Թանգարանի յանձնախումբի առենապետ՝ Յակոբ Ազէչեան եւ կազմակերպական աչխատանքներուն իր մասնակցուԹիւնը բերած Հայկական Իմաստով, ոչ սովորական:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹ ՄԸ որուն նը-մանը ոչ մէկ ազդ ունի:

Հեթանոս Հայը դիր – դրականուԹիւն չունէր· ի հարկին յունարէն կ՚արտայայտուէր· լատին եւ յոյն հեղինակներ կը կարդար:

Քրիստոնեայ Սահակ եւ Մեսրոպ սըւին դիր, դրականուԹիւն որոնք ծնունդ տուին աստուածաբաններու, փիլիսոփաներու, պատմիչներու, չարականներու, բանաստեղծներու ... աչուղներու հոյլի մը որու նմանը չեն տեսած նոյնիսկ մեծ ազդեր:

ՔրիստոնէուԹիւնը մեզի տուաւ ստեղծագործական հզօր թափ կանդնելով մանրանկարչական, ճարտարապետական, ոսկերչական, քանդակագործական այլ-պիսի կոթողներ, որ խոտոր կը համեմատին մեր փոքր Թիւին եւ կ՚ապչեցնեն պիտակից օտարը:

ՔրիստոնէուԹիւնը սրբացուց մեր հոդիին մէջ գիրքը եւ գիրը· մենք երկրադունտի միակ ժողովուրդն ենք որ յուչարձան կանդնած ենք մեր ԱՑԲՈՒԲԵՆԻՆ, քանի ան խորհրդանիչն է մեր լինքնուԹեան, որու չնորհիւ մենք ՀԱՑ ենք:

Այս է պատճառը որ կարելի չէ Թերեւս առնել եւ «ուրիչ համագումարի յետաձգել» ՀԱՑ ԳԻՐԻՆ ՈՒՂՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ: Ով որ այսպէս կ՚արտայայտուի, կը նչանակէ ոչինչ հասկցած է Հայուն լինքնուԹենէն, անտեղեակ է անոր պատմուԹեան:

ՄաղԹելի է որ Հայաստանեայց եկեղեցին, իր պաղպաղաբախօսուԹիւնն ու վարդապետուԹիւնը որդեգրող աչխարհական չարժում մը ստեղծէ, իր պատգամաւորներով, իր ՁԱՑՆԸ լսեցնէ մեր ՀանրապետուԹեան Խորհրդարանին մէջ, ուր ներկայիս փչխողը ՊԻԶՆԷՍՄԻՆՆԵՐՈՒ եւ ԱՔՈՒԱՏԵՆԶՆԵՐՈՒ աղմուկն է ընդհանրապէս:

Մենք ունինք հիանալի տարրեր, նոյնիսկ կառավարուԹեան մէջ, ճկուն, ճարպիկ եւ կարող, նոյնինքն նախագահը եւ չատ ուրիչներ, որոնք պէտք չէ անօգնական մնան: Արուեստի, ՊատմուԹեան, ԳիտուԹեան եւ Հաւատքի մարդոց ներկայուԹիւնը անհրաժեչտ է մեր նախարարուԹիւններու կազմին մէջ, այս ամէնը ըմբռնուած Հայկական Իմաստով, ոչ սովետական:

(Շար· 15)

ՀԱՑԱՍՏԱՆ ՉԻՄՆԱԿԱՆՕՐԷՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Է

Իտալիոյ Խորհրդարանը, այս օրերուս կրկին պարտադրեց խաչելուԹիւն դնելը բոլոր պետական եւ պաչտօնական կեդրոններուն մէջ, որ ճախակողմեան կառավարուԹիւն մը վերցնել տուած էր:

Խորհրդարանը՝ ընդունելով հանդերձ որ Իտալիա Աչխարհիկ ՀանրապետուԹիւն մըն է, սակայն չէ դադրած ՀԻՄՆԱԿԱՆՕՐԷՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԷՐ ԵՐԿԻՐ ՄԸ ըլլալէ, դարերով կերտած քըրիստոնէական ներչնչումով արուեստ, ճարտարապետուԹիւն, դրականուԹիւն, երաժչտուԹիւն:

Գանք մեզի: Այսօր Հայաստան, նաեւ չնորհիւ Ղարաբաղի ազատագրուԹեան պայքարին, դարձած է ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՄԻԶՈՑՂ ՄԻԱՏԱՐՐ ԵՐԿԻՐԸ, ՄԻԵՒՆՈՑՆ ԴԱԻԱՆԱՆՔԻՆ, ՄԻԵՒՆՈՑՆ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՊԱՏԿԱՆՈՂ բնակչուԹեամբ: Օտարները ոչինչ Թիւ կը կազմեն:

Քրիստոնեայ Հայաստանը, հակառակ կարգ մը հեղինակներու ճարտուրքներուն, չէ քանդած դոյուԹիւն չունեցող հեթանոսական հայ մչակոյթ մը: Աւերած, քանդած է պարսկական մեհեաններ-ը հայ հոդին վրայէն, քշած է օտար քուրմերը: Ընդհակառակն՝ հայ եկեղեցւոյ կարկառուն սուրբերէն մին է որ, Մովսէս Խորենացին, մեզի փոխանցած է հեթանոսական չրջանի զրական Թանկագին պատառիկները, վահագնի, Ցարդպղի, Տորք Անդեղի, Արտաչէսի – Սաթենիկի, Արտաւազդի, Արա Գեղեցիկի, Հարիկի եւ Բէլի ասանդուԹիւնները, ԳողԹան երգերու ... փրկած է, եւ մեզի հասցուցած Գառնիի տաճարը, Հեթանոսական կառոյցներ եկեղեցիի վերածելով (Քասախ, Տեկոր...) եւ ստեղծած է

նպաստը բերած յունահայ ազգայիններէն՝ կարապետ Գալֆայեան: Մշակոյթի նախարարը իր գրութեան մէջ յատկապէս կ'անդրադառնայ Հայկական ցեղասպանութեան, եւ ցուցահանդէսը կը նկատէ հայ եւ յոյն ժողովուրդներու զարաւոր բարեկամութեան ու եկեղեցական աւանդութեան արուած նոր արտայայտութիւն:

Հաւորը լեցնող գիտական յօդուածները ստորագրուած են մասնագէտներ՝ ոգքթոր Թոմ Սինքլէրի (Հայերը Կիլիկիոյ մէջ), ոգքթոր Հելէն Իւընոք (Հայկական Զեռագիրները եւ Կիլիկեան Թագաւորութիւնը), ոգքթոր Աննա Պալեան (Սիսի Ս. Սոֆիա վանքի գանձատունը) կողմէ: Գիտական յօդուածներէն առաջ յուզիչ է կարդալ Սիսի վանքի գանձերուն փոխադրութեան յուշերը, գրի առնուած վանքի կարաւանները կարգի դնող ու աքսորի ճամբուն ընթացքին անոնց հսկող Մաղ Ծ. Վրդ. Ալապահեանի կողմէ (այժմ՝ Հանդուցեալ):

Սոյն չքեղ հրատարակութիւնը իր հարուստ բովանդակութեամբ, ցուցահանդէսի մը համար սահմանուած քանի մը շաբաթներու ժամանակամիջոցէն անդին կը մնայ ու մնայուն արժէքի մը կը վերածէ Ազիզնքի մէջ տեղի ունեցած այս դէպքը:

Ցոյն ու Հայ եկեղեցիներու հոգեւոր պետերուն ներկայութիւնը բացման հանդիսութեան, ինչպէս նաեւ Յունաստանի Հանրապետութեան նախագահին ու պետական բարձրաստիճան անձնաւորութեանց ներկայութիւնը եւ հետաքրքրութիւնը սոյն ցուցահանդէսին, ինքնին խօսուն վկայութիւններ են անոր իւրայատուկ դիմագիծին մասին: Այս հրատարակութեան ճամբով յոյն եւ հայ քաղաքակից ժողովուրդներու միասնական պայքարի ուխտը կը կնքուի, մշակութային արժէքներու խաչէղբայրութեամբ: Կիլիկեան արուեստի նմոյշներու հարուստ հաւաքածոյ մը՝ սկիհներ, խաչեր, տապանակներ, քշոցներ, ծխական այլ սպասներ, տակաւին՝ ձեռագիրներու անդին ժառանգութեան օրինակներ իրենց մանրանկարչական արուեստի ոսկեթերթ էջերով՝ հոգեկան վայելքի միջոցով կը լիակեան հայ աշխարհը կը բանան ընթերցողին դիմաց, իր հոգեւոր, մշակութային ու կենցաղային տարբեր երեսներով: Բարձրբերդի Աւետարանին ականակիտ կազմը ու Կիրակոս գրչի մանրանկարած մաղաղաթեայ ձեռնաւուն նուէրը դէմքերը դիւթիչ համայք մը առած են պատկերազարդի էջերուն: Իսկ սուրբերու նկարները՝ ոսկեզօծ ֆոնի վրայ, ինքնին գեղանկարչական գոհարներ են:

Հրատարակութեան ամէնէն արժէքաւոր մասերէն մէկը կը կազմեն Ազիզնքի գանձերուն մասին գրուած երեք յօդուածները: Ազիզնքի գանձերը ինչպէս գիտենք, Ա. Համաշխարհային Պատերազմի աւարտին, Կիլիկիոյ Ֆրանսական զօրքերու նահանջին, Սիսէն Ադանա տեղափոխուած են: Ադանայի մէջ ալ անոնք մնացած են մինչեւ 1921 թուականը, երբ Ֆրանսական զօրքերը Ադանան կը տարհանեն: Ազիզնքի գանձերը Ֆրանսական զօրքերու հետ կը մեկնին Մարսէյլ, ուր կը մնան մինչեւ 1923 թուականը: Ապա Ազիզնքի գանձերը կը տեղափոխուին Փարիզ, Լուվրի թանգարանի պահեստները: Ֆրանսական կառավարութիւնը 1923 թուականին կը վերադարձնէ Ազիզնքի գանձերը Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիին, որ զանոնք կը պահէ Պէյրութի մէջ: Ազիզնքի գանձերը 1930 թուականին կը վերադարձուին Անթիլիասի Մայր Աթոռին, ուր կը մնան մինչեւ 1939 թուականը, երբ Ֆրանսական կառավարութիւնը զանոնք կը վերադարձնէ Սուրիոյ կառավարութեան, որ զանոնք կը պահէ Տամասկոսի թանգարանին մէջ: Ազիզնքի գանձերը 1946 թուականին կը վերադարձուին Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիին, որ զանոնք կը պահէ Պէյրութի մէջ: Ազիզնքի գանձերը 1930 թուականին կը վերադարձուին Անթիլիասի Մայր Աթոռին, ուր կը մնան մինչեւ 1939 թուականը, երբ Ֆրանսական կառավարութիւնը զանոնք կը վերադարձնէ Սուրիոյ կառավարութեան, որ զանոնք կը պահէ Տամասկոսի թանգարանին մէջ: Ազիզնքի գանձերը 1946 թուականին կը վերադարձուին Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիին, որ զանոնք կը պահէ Պէյրութի մէջ:

Ա ՕՏԿԷ Ա Ն Կ Է

ՊԼԷՔԷՐԻ ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄԸ

Թենիսի նախկին ախոյեան Պորիս Պէքքէր յայտարարած է. – «Այն առեն խելքս – միտքս թենիսին էր ու նաեւ աղջիկներուն» բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ դերմանական հարկային իշխանութեան 1,7 միլիոն Եւրոյի գումար մը 1991–էն 1993... չէ տեղեկացուցած եւ չէ վճարած:

*
**

ԲԱԽՏԻ ՀԱՐՑ Է

Զարլըզ Մուզ, Մոնեմորբիի չէնքի ոստիկանապետը, Մարիլանտի մարզպանին ձերբակալութենէն եօք, համեստօրէն յայտարարած է. – «Որպէս ոստիկանապետ, դիտեմ որ հետաքննութիւն մը առաւելաբար բախտի հարց է: Կ'ուզէի խորհիլ թէ ձեռնհասութեան, համարձակութեան, խելքի հարց է: Բայց, այս հարցին մէջ, դժբաւորաբար բախտի հարց է»:

(*) Տե՛ս՝ «Ծառայ», Նոյեմբեր 7

ՑՈՒՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ ԾՈՎԱՓԻՆ ՎՐԱՑ

Սեւ ծովու ուկրանական ափին վրայ Օլպիան հնագիտական վայր մըն է, հարուստ յունական շրջանի խեցեղէններով, զարդեղէններով, մետաղէ իրերով: Ք. ա. Զ. դարուն հիմնուած քաղաքը յունական կայսրութեան ամէնէն հեռաւոր յառաջապահ զարպասներէն էր: Այսօր, այդ ափերուն վրայ որպէս յունական մշակոյթի խորհրդանիշ, ան հետաքրքրութիւնը կը գրաւէ ամբողջ աշխարհէն հետազօտողներու: Օլպիայի հնավայր տակաւին միայն 10% համեմատութեամբ պեղուած ըլլալով հանդերձ, արդէն կարելիութիւն կու տայ այդ շրջանին մէջ յունական կեանքը լաւագոյնս պատկերացնելու:

Երկար չանքերէ եաք, վերջերս միայն Օլպիան սուացած է ազգային հնավայրի օրինավիճակ: Առոր արդիւնքը, կ'ըսպասուի որ թալանողներու գործունէութեան վերջ դնել ըլլայ: Ամէն տարի աշնան կէսին երբ պեղումներու խումբը կը մեկնի, շրջակայքի բնակիչները իրենց հայեացքը կ'ուղղեն այդ հնավայրին, գանձ գտնելու յոյսով: Անտեղի չէ այդ հետաքրքրութիւնը, քանի որ մինչեւ հիմա պետական ամէն հովանաւորութենէ զուրկ հնավայրը հնութիւններ թալանող ու վաճառողներուն նախընտրած զօտին էր: Նոյնիսկ, կ'ըսուի որ հոնկէ կողոպտուած հնութիւնները հաւանական գնողներուն կը ներկայացուին համացանցի վրայ: Վալենթինա Բրափիվինա որ երեսուն տարիէ ի վեր հոն պեղում կ'ընէ, վստահ է որ մինչեւ այսօր թալանուած հնութիւններուն արժէքը 47 միլիոն տոլարի չուրջ է: Թալանուած ու ծախուած առարկաները կը գտնուին ուկրանացի ու միջազգային սեղոններու հաւաքածոներուն մէջ:

Ուկրանացի լրագրողուհի մը որ քանիցս այցի գացած է Օլպիա, կը պատմէ իր հիացումը. կը յիշէ որ Հերոդոտ անցած է անկէ ու իր Պատմութիւններուն մէջ գրած այդ վայրին մասին: Կեդրոնական հրապարակին վրայ կայ գլխաւոր խրանը ուր Օլպիացիները զոհեր կը մատուցանէին աստուածներուն: Խորանին չուրջ կան Զեւսի, Ապղոնի տաճարները որոնք կառուցուած են Ք.ա. Ե.–Զ. դարերուն: Այսօր անոնց միայն հիմերը մնացած են: Իսկ ծովը ծածկած է հնավայրին մէկ մասը, ինչպէս պարիսպները որոնց չուրին տակ մնացած պատերուն վրայ կանդնած, ձկնորսներ ճուկ կ'որսան:

2001–ի պեղումներէն գտնուած ամէնէն արժէքաւոր առարկան ապակեայ փոքր ծաղկաման մը եղած է. այս տարի գտած են էրոս աստուածոյ գլուխ մը որ Դ. դարու յունական քնարախլէն հռոմէական ընդօրինակութիւն մըն է:

Վերջին տարիներուն, ամէն անգամ որ պեղումները նիւթ կ'ըլլան մամուլին մէջ, կը խօսուի նաեւ թալանին, թալանողներուն մասին: Պեղումներու անօրէնուհին կ'ըսէ թէ երբեմն պեղումի ամբողջ եղանակը կ'ապրեն գողերուն պատճառած վնասները դարմանելով: Կ'աւելցնէ թէ ապօրինի պեղումներու ձեռնարկողներ կան որոնք Մէրսէդէսներով ու զինեալ կը հասնին հոն. կ'աշխատցնեն չրջակայքի գիւղացիները օրը հազիւ 2 Եւրօ վճարելով: Զարմանալի է տեսնել որ անոնք ամէնէն արդիական գործիքները ունին, մինչ օրինաւոր պեղում ընողները անգրջրհեղեղեան միջոցներով կ'աշխատին:

Ներկայիս տիրող անտիրութիւնը որոշ չափով զարմանած է ու ոստիկանական ջոկատ մը կը հսկէ հնավայրին: Ափիկա գոնէ կը ծառայէ վանելու երախաները որոնք եաս իրենց չափով պեղումներու կը ձեռնարկեն, անմիջապէս որ առիթը գըտնեն:

Օլպիայի հնավայրով զբաղողները հաշուած են որ մէկ միլիոն տոլար պէտք է անոր ծածք մը չինելու համար որպէսզի արդիւնաւէտ թախտախնդիրներու, թալանողներու մուտքը: Իսկ 5 միլիոն տոլար գտնուելու պարագային, փարելի կ'ըլլայ թանգարանի չէնք մը կառուցանել, հոն պահպանելու համար պեղումներէն գտնուած բոլոր առարկաները: Ցունաստանի կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնած է օգնելու, բայց չի կրնար գումար յատկացնել. առիկա պէտք է ընէ ուկրանական կառավարութիւնը երբ տրամադրելի միջոցները ունենայ: Երկու տարի առաջ վայրին պահպանութեան համար ՄԱԿ–ին ալ դիմում եղած է, բայց դիմումին տէրերը կը չունակեն պատասխանի սպասել:

ՔԱՂՀԱՆ

Թ Ի Ւ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԵ. ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Այս կերպով գնաց Թարսուս, ուր ընդունելութիւնը կրկին բանտարկեցին եւ բաւական խոշտանգեցին:

Ցետոյ կրկին քէկէվճէով ճամբայ հանեցին ու ղրկեցին Ատանա:

Ատանայի բանտին մէջ Ատիկ կրցաւ լուր ղրկել Արշաւիրին, որ նոյն միջոցին հոն կը գտնուէր:

Արշաւիր եկաւ տեսնելու իր ընկերը:

– Նորէ՞ն վերադարձար, – հարցուց զարմացած:

– Ափսո՛ս, – ըսաւ Ատիկ, – չի կրցայ օձիքս ազատել: Հիմա քենէ կը խնդրեմ, որ գոնէ սա քէկէվճէն հանել տալու միջոցը գտնես:

– Այդ դիւրին է, – ըսաւ Արշաւիր, – հիմա պէտք եղածը կը խօսիմ:

Արդարեւ, ժամ մը ետքը եկան ու քէկէվճէն հանեցին:

Երբ կրկին Արշաւիր բանտ եկաւ զինքը տեսնելու, Ատիկ պաղատագին խնդրեց, որ իր ազդեցութիւնը ի գործ դնէ, որպէսզի գոնէ Ատանայէն աւելի հեռու չղրկուի եւ հոն բանտարկուած մնայ:

– Այդ մասին կ'աշխատիմ, – խոստացաւ Արշաւիր:

– Բայց պէտք է, որ անմիջապէս գործես, – ըսաւ, – որովհետեւ կրնան զիս մէկ ժամէն միւսը ղրկել այս տեղէն:

– Հիմա կ'երթամ պէտք եղած դիմումը կ'ընեմ:

Եւ իրաւցընէ գնաց ոստիկանապետին քով, որուն հետ մտերմաբար կը տեսնուէր:

– Ձեզի խնդիրք մը ունիմ, – ըսաւ:

– Ի՞նչ է, տեսնենք:

– Բանտին մէջ Ատիկ Մարկոսեան անունն մարդ մը կը գտնուի, որ Գոնիայէն բերուած է եւ Տէր Զօր կը ղրկուի:

– Գիտեմ, իր թուղթերը հոս են, – պատասխանեց ոստիկանապետը:

– Այդ մարդը մօտէն կը ճանչնամ, – չարունակեց Արշաւիր, – մարդ մըն է, որ չատ ծառայութիւններ մատուցած է կառավարութեան:

– Այդ ալ դիտեմ, նախկին լրտես մըն է:

– Կարելի չէ՞, որ զինքը հոս վար դրնենք, փոխանակ Տէր Զօր ղրկելու:

– Այդ անկարելի է, – գոչեց ոստիկանապետը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ իրեն դէմ ծանր ամբաստանութիւններ կան, եւ ուղղակի Պոլսէն հրաման եկած է զինքը ղրկելու «որոշեալ աքսորավայրը»:

Որոշեալ աքսորավայրը, ինչպէս յայտնի է, Տէր Զօրն էր:

– Բայց ես մօտէն գիտեմ այդ մարդուն ծառայութիւնները, – պնդեց Արշաւիր:

– Այդ ծառայութիւնները նշանակութիւն չունին: Եկած հրամանը բացորոշ է, եւ չենք կրնար չգործադրել:

Արշաւիր հասկցաւ, որ անօգուտ էր աւելի պնդել եւ վերադարձաւ Ատիկին քով:

– Դժբախտաբար կարելի չեղաւ բան մը ընել, – ըսաւ իր բարեկամին, – կ'երեւայ, որ մասնաւոր հրաման մը կայ քու մասիդ:

– Գիտեմ, որ այդպիսի հրաման մը կայ, բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, եթէ ուզեն, կրնան զիս պահել եւ Պոլիս ղրկել, որ ղրկած են Տէր Զօր:

– Ատիկա անկարելի է, եթէ յետոյ եբեան ելլէ, ծանր պատիժ կայ:

– Գոնէ կարենայի քիչ մը ժամանակ մնալ, թերեւս մէկ օրէն միւսը քաղաքականութիւնը կը փոխուի:

– Առայժմ այդպիսի յոյս մը չի կայ, – պատասխանեց Արշաւիր:

Ատիկ հետեւեալ օրը ճամբայ հանուեցաւ եւ չոգեկառքով բերուեցաւ Օսմանիէ:

Այնտեղի բանտին մէջ պատահեցաւ այն ոստիկանին, որ զինքը Հասան Պէյլիէն եւ բերած էր:

Անմիջապէս իրար ճանչցան:

– Բանտին մէջ ի՞նչ գործ ունիս – հարցուց Ատիկ:

– Իմ բարեսրտութեանս զոհ դացի, – պատասխանեց ոստիկանը:

– Ինչպէ՞ս...

– Մէկ քանի Հայեր, որոնք փոխադրելու համար փնծի յանձնուած էին, վախցուցի, խնդիրը երեւան ելաւ, ու զիս բանտարկեցին. քիչ օրէն պատերազմականն առնեն առջեւ պիտի դատուիմ:

– Ցաւալի բան:

– Զմոռնամ ըսելու, որ քու խնդիրդ ալ իմացուած է, եւ այն ալ զատ ամբաստանութիւն մըն է ինծի դէմ: Շատ հանանական է, որ հիմա քեզ հոս վար դրնեն իրրեւ վկայ:

– Ասիկա բարեբախտութիւն մը կ'ըլլայ:

– Եթէ երբեք քեզ վկայութեան կանչեն, ի՞նչ պիտի ըսես:

– Ձեմ պիտեր, թէ ի՞նչ պէտք է ըսել քեզի օգտակար ըլլալու համար:

– Ես ըսի, որ զիս դինովցուցած ես եւ իմ դինովութենէս օգուտ քաղելով՝ փախած ես առանց իմ դիտակցութեանս: Դուն ալ նոյն բանը պէտք է ըսես:

– Բայց այն առեն ես իմ յանցանքս ծանրացուցած կ'ըլլամ:

– Ի՞նչ վնաս ունի, դուն արդէն Տէր Զօր կ'աքսորուիս կոր, անկէ աւելի ծանր պատիժ մը պիտի չի տան ա՛...

Ատիկ արդարացի գտաւ ոստիկանին դիտողութիւնը եւ խոստացաւ անոր ուղղին նման վկայութիւն մը տալ:

Կաշառակեր ոստիկանին ենթադրութիւնը ճիշդ էր:

Ատիկ Օսմանիէի բանտը մնաց քաւական առեն, մինչեւ որ պատերազմական առեանէն գինքը վկայութեան կանչեցին:

Ցետոյ կրկին իր ճամբորդութիւնը շարունակեց կառքով եւ ոստիկանի մը հըսկողութեամբ՝ մինչեւ Իսլահիէ:

Այս տաժանելի ուղեւորութիւնը չատ տկարացուցած էր գինքը:

Երբ Իսլահիէ հասաւ, գրեթէ քաղելու կարողութիւն չունէր: Երկու օր եաքն ոսկալի տենդ մը ունեցաւ, եւ բժիշկը յայտարարեց, թէ թիֆիւսէ վարակած է, եւ գինքը փոխադրեցին հիւանդանոց, ուր թիֆիւսէ վարակուածներուն թիւը այնչափ չատ էր, որ մէկ անկողնի մէջ երկու հիւանդ պառկեցուցած էին:

Ատիկն ալ մահամերձ հիւանդի մը քով տեղաւորեցին:

Ամբողջ տասնըհինգ օր գինքգինք կորընցուց եւ ամբողջ օրեր զառանցելով անցուց:

Բժիշկը հազիւ երկու օրը անգամ մը հարեւանցի այցելութիւն մը կ'ընէր եւ առեն – առեն հրահանգներ կու տար, որոնք երբեք չէին գործադրուեր:

Հակառակ ասոնց՝ Ատիկ ապրեցաւ եւ սկսաւ ապաքինիլ:

Բժիշկը օր մը մօտեցաւ իր անկողնին եւ անունը հարցուց:

– Ատիկ Մարկոսեան, – ըսաւ հիւանդը:

– Դուն Հա՞յ ես:

– Այո՛:

– Ո՞ր տեղացի:

– Պոլսեցի:

Բժիշկը, որ մինչեւ այն առեն թուրքերէն կը խօսէր, յանկարծ հայերէնի դարձաւ:

(Շար. 336)

(Շար. Ա. էջէ)

Մոսկուա վաստէ անոր յանցագործութիւնը:

ԱԹԷՆՔ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱ ողջունած են ՄԱԿ-ի ներկայացուցած ծրագիրը կիպրոսի համար, ինչ որ բաւական քաջալերական է Քոֆի Անանի համար: Ծրագիրը հիմնուելով հանդերձ «երկու անջատ պետութիւններու հաւասարութեան եւ անկախութեան վրայ», կ'երաշխաւորէ «միակ ներկայացուցչութիւն մը, միակ ինքնիշխանութիւն մը եւ միակ քաղաքացիութիւն մը»: ԱՄՆ եւ Եւրոպական Միութիւնն ալ քաջալերած են կիպրոսի երկու համայնքները, որ բանակցին այդ հիման վրայ:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ, Իսրայէլի Արտաքին ներկայ նախարարը, որ գլխաւոր մրցակիցն է Շարոնի, ապագայ վարչապետի աթոռին համար, յայտարարած է թէ եթէ այդ պաշտօնին գլուխն անցնի Արաֆաթը պիտի վտարէ:

«ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆի քրիստոնեաներու դիւրաբեկ վերածնունդը» խորագրին տակ, Ֆիկարօ յօդուած մը հրատարակած է Նոյեմբեր 13-ի իր թիւին մէջ, ուր կ'անդրադառնայ Իրաքի Քիւրտիստանի քրիստոնեայ համայնքներուն: 60 հազար քրիստոնեաները, կը գրէ, բաժնուած են քաղկեդոնականներու՝ կաթողիկէ եկեղեցւոյ կապուած, Ասորիներու եւ փոքրիկ հայ գաղութի միջեւ:

Afin d'honorer la mémoire de

Patrick TATEOSSIAN

décédé subitement à Erevan, le Samedi 9 novembre, une messe sera célébrée le Samedi 16 novembre à 11 heures en la Cathédrale Saint Jean - Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e.

*
**

ՊԱՏՐԻԿ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի

մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Երեւան, Նոյեմբեր 9-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 11-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՈՍԹԷՆ. – Տիկին Նաթալա Աբրահամեան 500 տոլար:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

En partenariat
avec la MEDIATHEQUE
d'ALFORTVILLE

SOIREE — DEBAT

Vendredi 15 novembre à 20h45

«La parole en exil»

dans le cadre du **«Mois du film documentaire Afriques Noires»**

Projection du film documentaire «SOULEYMANE CISSE, cinéaste africain»

film de **Rithy Panh**

Débat animé par **Dzovinar Kévonian**
chargée de recherches au CNRS

en présence de **Rithy Panh**
et de la monteuse du film
Andrée Daventure

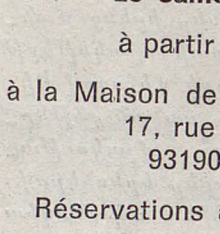
—— Entrée libre ——

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 10-ին, եկեղեցւոյս օծման եւ անուանակոչութեան 70-րդ տարեդարձին առթիւ պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներուն եւ վերջաւորութեան հոգեհանգիստ աղաչեալ հիմնադիրներուն, ծառայողներուն, կրօնականներուն եւ բարերարներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՇՆԱՉԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 11-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

*
**

Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry

Repas «Menthy»

Le samedi 23 novembre

à partir de 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations **avant le 21 novembre**

Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.

Venez nombreux déguster notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

*
**

La Section **Lola Sassouni**
du Boulevard Oddo
organise
le Dimanche 17 novembre à 15 heures
UN

SUPER LOTO

avec de nombreux lots
à la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
— Venez nombreux —

Chorale "Koghtan"
de l'UGAB-Paris

dirigée par
Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée
(expositions-collation)
«Un après-midi arménien au Château de Belleville»

organisée par l'association
«Amitié et échanges
franco-arméniens»

le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h

au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

PHONÉTHON 2002

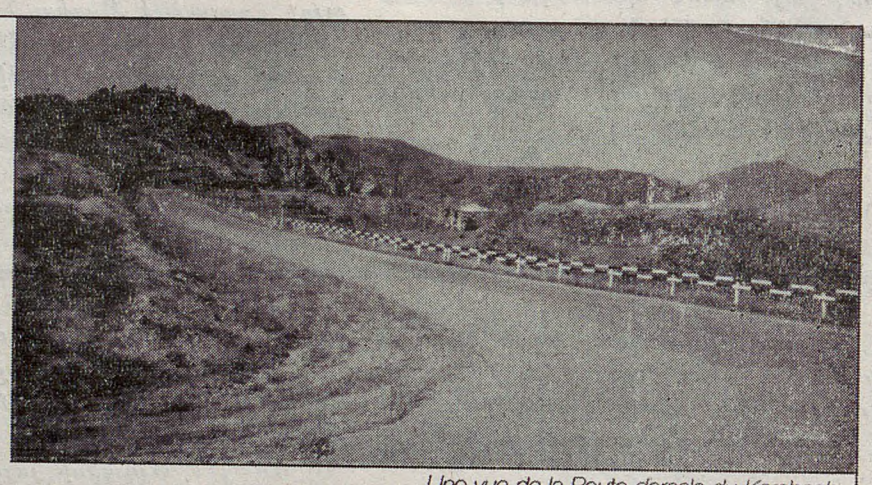
du jeudi 14 au dimanche 17 novembre

Pour la construction de la

Route dorsale du Karabagh

Sous le parrainage d'Atom Egoyan

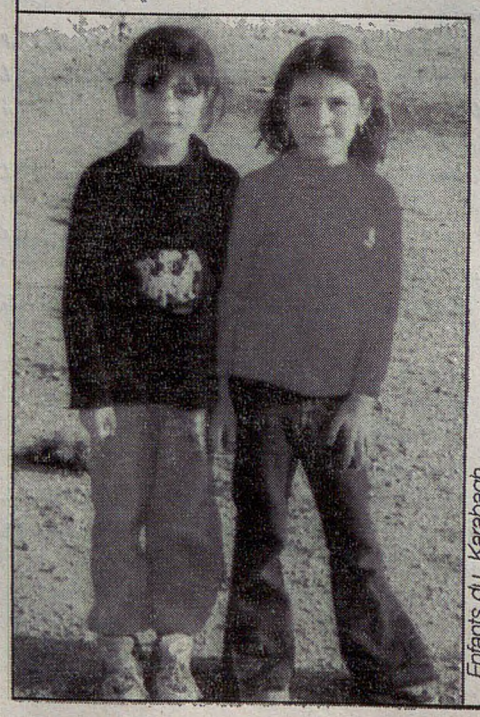
Une vue de la Route dorsale du Karabagh

Une infrastructure vitale pour le développement socio-économique du Karabagh

Troisième tranche des travaux

Un total de 169 km dont 40 km achevés

1 m = 150 €

Enfants du Karabagh

Pour adresser vos dons :

N° vert 0800 805 805
(Appel gratuit)

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BP 12 - 75660 PARIS CEDEX 14 - TÉL. : 01 48 83 51 06 - FAX : 01 48 83 53 86 E-MAIL : info@fondsarmenien.net

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15
VENDREDI
15 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.557 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.557

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔԻ «ԱՅՕ՛»Ն ՄԱԿ-Ի ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ

ԲԱՅՑ, ԱՄՆ ՊԱՏՐՈՒԱԿ ՄԸ Կ'ԱԿՆԿԱԼԵՆ

Պայմանաժամէն 48 ժամ առաջ, այսինքն Ջորեքշաբթի, Նոյեմբեր 13–ին, Պաղտատ «այո՛» ըսաւ Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 1441 բանաձեւին, ընդունելով հոն արձանագրուած բոլոր պայմաններն: Պայմանները, զորս նախորդ օրը, Իրաքի 250 երեսփոխանները մերժած էին միաձայնութեամբ:

ՄԱԿ–ի մօտ Իրաքի դեսպանն է, որ ընդունման լուրը հաղորդեց, ճշդելով որ Քոֆի Անանի գրասենեակը ծանձնած է իր կառավարութեան հաւանութեան նամակը: «Այդ նամակը, ըսած է Մոհամէտ ալ – Տուրի, կ'ըսէ որ Իրաք առանց վերապահութեան կ'ընդունի քննիչներու վերադարձը ապնպէս, ինչպէս բանաձեւը կը նախատեսէ»:

Ուրեմն, Հանս Պլիքս, ՄԱԿ–ի հակակշռի, քննութեան եւ տեւողութեան յանձնախումբին անօրէնը, առաջին խումբով մը, Պաղտատ կը ժամանէ Նոյեմբեր 18–ին, քննիչներու ժամանման եւ աշխատանքին պատրաստութիւնները տեսնելու համար: Իրաքի դեսպանը, նախ ֆրանսերէն ճշդած էր որ ոչ մէկ պայման, ոչ մէկ վերապահութիւն կայ Իրաքի կողմէ, ապա, չարունակած էր անդրլերէն. – «Իրաք նկատի պիտի առնէ բանաձեւը, հակառակ անոր որ բովանդակութիւնը դէշ է: Իրաքի կառավարութիւնը այդպէս որոշեց, որովհետեւ, ինչ կը վերաբերի իրեն, միշտ խաղաղութեան ուղին ընտրած է: Միշտ խաղաղ միջոցները կ'ընտրենք մեր երկիրը պաշտպանելու համար, պատերազմի սպառնալիքներու դէմ: Անհամբեր ենք տեսնելու քննիչները, որքան չուտ որ կարելի է, կատարել իրենց պարտականութիւնը ըստ միջազգային իրաւունքին»:

Համաձայն բանաձեւին, Իրաք 30 օրան պայմանաժամ մը ունի ՄԱԿ–ի քննիչներուն յանձնելու համար զինամթերքի իր ծրագիրներու մանրամասն ցանկը: Ս. Հիւսէյնի կը մնայ ենթարկուիլ բոլոր պայմաններու, այլապէս կ'ենթարկուի «ծանրակշիռ հետեւանքներու», այսինքն ամերիկեան զինուորական գործողութիւններու: ՄԱԿ–ի բանաձեւը վերջին կարելիութիւն մը կը չնորհէր Իրաքի, ինչ որ Ուաշինկթընի համար չատ մեծ զիջում մըն էր, բայց, այլ որեւէ հանդուրժողութիւն պիտի չըլլար: Պուշ չէ՛ ատած է.– «Եթէ Հիւսէյն որոշէ զինաթափ չըլլալ, մենք զինաթափ կ'ընենք: Պէտք է յստակ ըլլայ Սատտամ Հիւսէյնի եւ ամէն մարդու համար: Բանաձեւը մեզի արգելք չէ որ ընենք ինչ որ պէտք է ըլլայ»: Ցոտակ է որ Պուշ ամէն չանք պիտի թափէ, որպէսզի թերութիւն մը գտնէ, քանի, ամէն գնով, պատերազմի կողմնակից է եւ նոյնիսկ ամերիկեան մամուլը չի վարանիր գրելու թէ հարցը միայն քարիւղի հարց չէ, այլ նաեւ արդիական զէնքեր փորձելու: Արդէն իսկ, այս ուղղութեամբ, մարքերը կը պատրաստուին, քանի ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը՝ Տոնալտ Ռըմսֆելտ, կասկածամտութեամբ կը մօտենայ հարցին, երբ կ'ըսէ.– «Շատ դժուար պիտի ըլլայ քննիչներուն համար բան մը գտնել, իրաքեան վարչակարգը իր ապօրինի զէնքերը ցրուած է, զանոնք թաղելով

14, ժամը 5–ին, ապահովութեան ուժերու կողմէ: Ինչպէս ծանօթ է, մօտ 100 Քիւրտեր համախմբուած էին եկեղեցին մէջ հինգ օրէ ի վեր եւ կը մերժէին հեռանալ եւ փոխադրուիլ այլ ապաստաններու մէջ: Իրենց նպատակը եղած էր Սանկաթի պաղթականները (որ փակուեցաւ), ապա՝ Անգլիա: Բաւական մեծ դումարներ ալ վճարած էին անոնց ոմանք, ապօրինի կերպով պաղթականները կը փոխադրեն: Հինդշաբթի առաւօտ արեւ միջադէպ չէր պատահած: Նախապէս, կ'ըսէին՝ Սանկաթ կամ մեռնիլ:

ՊԷՆ ԼԱՏԻՆԻ տեսերիզին վաւերականութիւնը կարելի չէր եղած հաստատել Նոյեմբեր 13–ին, հակառակ մասնագէտներու բոլոր ջանքերուն եւ կարծիքները կը տարուբերին: Աւելի հաւանական կը նկատուի սակայն, որ խարդախուած բան մը չըլլայ եւ հոն արձանագրուած սպառնալիքները չատ լուրջի կ'առնուին: Ֆրանսայի իշխանութիւնները կը խորհին որ ոճրափորձի վտանգ կայ Ֆրանսայի համար: Ծանօթ է որ Պէն Լատէն կը սպառնար Ամերիկայի զինակիցներուն եւ կոչ կ'ընէր անոնց որ վերջ տան այդ զինակցութեան, քանի՝ «ինչ որ կ'ընէ Պուշ, դարուս փարաւոնը (հաւանօրէն բռնակալի տիպար Գուրանին մէջ) սպաննելով մեր զաւակները Իրաքի մէջ, Իսրայէլի ռմբակոծութիւններով տուներու վրայ, ուր կան ծերունիներ, կիներ, երախաներ Պաղեստինի մէջ, կը բաւեն որպէսզի ձեր դեկավարներուն իմաստունները հեռանան այդ ոճրագործ կանկէն»:

ԻՍՐԱՑԻԼԵԱՆ բանակը զանգուածային մուտք մը գործած է Նապլուս եւ յայտարարած որ հոն պիտի մնայ առանց ժամանակի սահմանափակումի, ի պատասխան քիպուցին ոճրափորձին: Միւս կողմէ, մամուլին համաձայն Շարոնի դիրքը աւելի լաւ է քան Նեթանիահուի եւ բոլոր թերթերն ալ առաջինին յաղթանակը կը նախատեսեն:

ՄԵՔՍԻԿԱՑԻ նախագահը պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսա եւ Նոյեմբեր 14–ին ալ ելոյթ ունեցաւ Ազգ. Ժողովին առջեւ, ինչ որ չաճախակի երեւոյթ մը չէ:

ՋԻՓԱՌՈՒԻՐԱՑԻ (Գոլոմպիա) արքեպիսկոպոսը՝ գերպ. Եորկէ Էնրիքէ Մէֆնէզ Գարվախալ, որ նաեւ լատին–ամերիկեան եպիսկոպոսական Խորհուրդի նախագահն է, առեւանգուած է Նոյեմբեր 11–ին, իրեն ընկերացող քահանային հետ, մեծ յուզում պատճառելով երկրին մէջ, որ դրեթէ ամբողջութեամբ կաթոլիկ է: Պապն ալ հակազդած է Նոյեմբեր 12–ին, մինչ Վատիկանի Լատին Ամերիկայի յանձնախումբը «ատելի արարք» որակած է առեւանգումը: Կը թուի որ Եկեղեցին թիրախ է դինեալ խմբակներու: Ութ ամիս առաջ Գալիի արքեպիսկոպոսը սպանուած էր, անկէ ի վեր աւելի քան տասնեակ մը կրօնաւորներ բրտութեան զոհ դացած են: Վերջին չորս տասնամեակներուն 200 հազարի հասած է մեռեալներու թիւը: Բանակին պետը՝ զօր. Օսփինա «մարդկութեան դէմ ոճիր» որակած է առեւանգումը, որու համար կ'ամբաստանէ Գոլոմպիոյ Յեղափոխական Զինեալ Ուժերը: Երկրին ամենակարեւոր կեդրոնն է, 17 հազար մարտիկներէ բաղկացած:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ Մարդկային Իրաւունքներու Ատեանը մերժած է քրտական կուսակցութեան նախկին երեսփոխաններուն դատին Թուրքիոյ ըրած առարկութիւնը: Անգարա պէտք է 13 քիւրտ նախկին երեսփոխանի 50–ական հազար եւրօ վճարէ որպէս հատուցում: Ատեանը անցեալ Յունիսին Թուրքիան դատապարտած էր ազատ ընտրութեան իրաւունքը բռնաբրելու յանցանքով: Թուրքիոյ առարկութեան մերժումին դուժահեղ, որոշուած է նաեւ որ դատին ծախքն ալ որ մօտ 20

ՊՈԼԻՍ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Նոյեմբեր 12–ին Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Աբգ. Մութաֆեանի նախագահութեամբ ժողով մը գումարուած է պատրիարքարանին մէջ, մասնակցութեամբ համայնքէն 74 ներկայացուցիչի: Օրակարգի վրայ եղած է Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան նիւթը որ աննախընթաց կերպով այժմէականացած է, կրօնամոլ կուսակցութեան վերջին ընտրութեան տարած յաղթանակէն ետք:

18 ներկաներու ելոյթներէն ու անոնց քննարկումներէն ետք, հրապարակուած է եզրակացութիւն մը որ տեղ գտած է պատրիարքարանի կայքէջին վրայ:

Հոն կ'ըսուի որ Թուրքիա Եւրոպայի չափանիշները իրացնելու փաստեր ըրած է իրաւական, տնտեսական եւ մշակութային մարզերուն մէջ, ինչ որ կը վկայէ անոր վճռակամութեան ու կամքին: Ուստի, չատ կարեւոր է որ Դեկտեմբեր 12–ի վեհաժողովին իսկական անդամակցութեան չփումներուն սկիզբ թուականն մը տրուի Թուրքիոյ:

Հայ հաւաքականութիւնը որ դարերէ ի վեր Թուրք ժողովուրդին հետ քաժնած է արեւմտականացումի եւ ժամանակիւ քաղաքակրթութիւնը նուաճելու ջանքերը, այսօր ալ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հարցին մէջ ամբողջական միասնութեան մէջ է նոյն ժողովուրդին հետ:

Որպէս Թուրքիոյ քաղաքացի, հայ համայնքը Եւրոպայի պատշաճելու ջանքերէն դոհ է եւ կը հաւատայ որ հայկական եկեղեցիին ու համայնքին առընչուած տակաւին թերի որոշ կարգադրութիւններ երկրին դեկավարութեան կողմէ սրբագրուին:

Ցանուն մօտ վեց դարու անցեալի տէր պատրիարքարանին եւ Թուրքիոյ ոչ մահմետական մեծագոյն համայնքին՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ տասնեակ հազարաւոր հաւատացեալներուն, ժողովը վճռակամ է երկրին ամբողջ բնակչութեան հետ չարժելու, այն մօտեցումով որ անդամակցութեան Թուական մը Թուրքիոյ ապագային ու բարեփոխումներուն տեսակէտէն կարեւոր իմաստ պիտի ունենայ:

Այս առումով, ժողովը քաղաքացիական պարտականութիւն կը նկատէ նըշած վճռակամութեան Մեսրոպ պատրիարքին կողմէ փոխանցումը Եւրոպական Միութեան, անդամ երկիրներու դեկավարներուն, խորհրդարանականներուն, նախարարներուն, վարչապետներուն:

հազար եւրօ է, վճարուի Անգարայի կողմէ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ, վեց Եգիպտացիներ ձերբակալուած են Իսրայէլի ի նպաստ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դաշնակցութեան Խորհուրդը, այսինքն Խորհրդարանին Բարձրագոյն Ժողովը վաւերացուց մեռիանեբու ազատութիւնը սահմանափակող օրինագիծը, զոր Դուման արդէն քուէարկած էր, լայն մեծամասնութեամբ:

ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Արժանթինահայ համայնքը, զոր կարելի է նկատել Արեւմտեան Սփիւռքի երրորդը իր թուաքանակով (Միացեալ Նահանգներէն ու Ֆրանսայէն եւոք), համեմատաբար անծանօթ է իր սահմաններէն դուրս: Այս վիճակը քնորոշ է Լատին Ամերիկայի միւս համայնքներուն եւս: Հարաւային կողմն աշխարհի, մեծաթիւ (Արժանթին, Պրազիլ, Ուրուկուայ), փոքրաթիւ (Վենեցուէլա, Չիլի) եւ կազմալոյծ (Մեքսիքա, Գուատա) համայնքներուն անցեալն ու ներկան անդիմուրթեան մատնուած են թէ՛ հետազօտողներուն եւ թէ հանրութեան կողմէ:

Այս յօդուածին մէջ, աշխատած ենք Միացեալ Նահանգներէն հարաւ ապրող հայութեան մասին այժմէական թիւերը ու փաստեր մէկտեղել, հիմնուելով մեր անձնական ծանօթութեան եւ կատարած յաւելեալ հետազօտութեան վրայ: Կը յուսանք, որ այս տուեալները օգտակար պիտի ըլլան ընթերցողին՝ աւելի վաւերական պատկեր մը կազմելու համար:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Լատին Ամերիկայի ամենամեծ՝ արժանթինահայ համայնքը, մեր գնահատումով այսօր չուրջ 70·000 հոգի կը հաշուէ, թէեւ այս թուաքանակը բոլորովին պայմանական է եւ կրնայ նոյնիսկ չափազանցուած ըլլալ: Հայութեան մօտ 90 առ հարիւրը խմբուած է Պուէնոս Այրէս եւ շրջակայքը, իսկ մնացեալը՝ Գորտոպա (5·000) Մար տէլ Փլաթա, Ռոսարիօ, եւ այլն:

Պուէնոս Այրէսի հայաշատ շրջաններն են Փալերմօ եւ Ֆլորէս Վիժա Սոլտաթի Նուէվա Փոմփէյա եռանկիւնի թաղամասերը, ինչպէս եւ Վալենթին Ալսինա Լանուս Աւեժանեւա հարաւային եւ Վիսենթէ Լոփէս Օլիվոս հիւսիսային գիծի արուարձանները: Փուէյրեռոն թաղամասը Գորտոպայի հայահոծ շրջանն է:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Պուէնոս Այրէսի եկեղեցական եւ, մասամբ, համայնքային դործերը կը վարէ: Գորտոպայի Գաղութային Միութիւնը Պուէնոս Այրէսէն անկախաբար կը վարէ համայնքը: Արժանթինը առանձին թեմ է, որուն ենթակայ է նաեւ Չիլին: Թեմի առաջնորդը՝ 1990ին ի վեր, Գիսակ Արք. Մուրատեանն է: Գոյութիւն ունին ութ Առաքելական եկեղեցի եւ մատուռներ՝ Փալերմօ (Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ), Ֆլորէս (Վարագայ Ս. Խաչ), Վիժա Սոլտաթի (Ս. Մեսրոպ) եւ Լինիէրս (Ս. Պետրոս Պօղոս) թաղամասերուն, Վալենթին Ալսինա (Ս. Յակոբ), Վիսենթէ Լոփէս (Ս. Գէորգ) եւ Սան Խուստօ (Ս. Երրորդութիւն) արուարձաններուն, ինչպէս եւ Գորտոպայի մէջ (Ս. Գէորգ Հարաւային Ամերիկայի հնագոյնը):

Պուէնոս Այրէսի մէջ երկու աւետարանական (Ֆլորէս) եւ մէկ կաթողիկէ (Փալերմօ) եկեղեցի կայ: Զոր ժողովարաններ կան արուարձանները, իսկ մէկ հատ՝ Գորտոպա:

Մար Տէլ Փլաթայի Հայրենակցական Միութիւնը համայնքի վարչութեան դերը կը կատարէ:

Պուէնոս Այրէսի եւ արուարձաններուն մէջ եօթը հայկական ամէնօրեայ վարժարաններ կան (առաջին վեցը՝ երկրորդական բաժինով). Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կրթական Հաստատութիւն, Հ.Բ.Ը.Մ.ի Մարի Մանուկեան կրթական Հաստատութիւն (երկուքն ալ դէմ դիմաց՝ Փալերմօ թաղամասը), Մխիթարեան վարժարան (Պելկրանօ), Խըրիմեան կրթական Հիմնարկութիւն (Վալենթին Ալսինա), Վիսենթէ Լոփէսի ազգային եւ Դերճակեան վարժարան, Արծրունի ազգային վարժարան (Ֆլորէս) եւ Պահչէճեան ազգային վարժարան (Վիժա Սոլտաթի): Գորտոպայի մէջ Սահակ Մեսրոպ ազգային վարժարանը (նախակրթարան) եւ Մանուէլ Պելկրանօ վարժարանը (երկրորդական) կան: Աշակերտութեան ընդհանուր թիւը 2·000ի չուրջ է (Հայեր եւ ոչ Հայեր):

Այս կրթական օճախները, որոնք կը գործադրեն պետական եւ հայկական ծրագիրները, կը սերին 1920 1930ական թուականներու ամէնօրեայ զուտ հայկական դպրոցներէն եւ իրենց ներկայ ձեւը առած են 1956էն սկսեալ, երբ հիմնուած է Մխիթարեան վարժարանը:

1968ին հիմնուած է Պուէնոս Այրէսի քաղաքապետարանին պատկանող Արմենիո Արխենթինա դպրոցը, նուիրատուութեամբ՝ Պօղոս եւ Սիրանոյշ Արզումանեան եղբայրներուն: Իսկ Պուէնոս Այրէսի «Պօղոս Արզումանեան» Հիմնարկութիւնը (նախագահ՝ Սիրանոյշ Արզումանեան Մեծատուրեան, փոխնախագահ՝ Արմէն Մեծատուրեան) 1993ին վերանուանած ու վերանորոգած է անոր քոյր դպրոցը՝ Երեւանի Արզումանեան Հանրակրթարանը:

Հայադիտական Ուսմանց Հիմնարկի ջանքերով, 1992ին հիմնուեցաւ հայագիտական միակ մնայուն դասընթացքը՝ Պուէնոս Այրէսի Տէլ Սալվատոր համալսարանի Արեւելագիտական դպրոցին մէջ:

Պուէնոս Այրէսի համայնքին առանցքը Փալերմօ թաղամասի Արմենիա վրայ է, ուր 200 մեթրի վրայ հաստատած են Ազգային Առաջնորդարանը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը եւ «Հայ Կեդրոն» սրահը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Մարի Մանուկեան Կրթական Հաստատութիւնները, Արմենիա Մշակութային Ընկերակցութիւնը (Հ.Ց.Դ.), Հ.Բ.Ը.Մ.ը, Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը (Ռ.Ա.Կ.), Մարաշի Հայրենակցական Միութիւնը եւ «Թատրոն» Մշակոյթի Կեդրոնը: Նոյն թաղամասին մէջ են նաեւ արժանթինահայ Մշակոյթի Միութիւնը (յառաջդիմական), Շարժում Մշակոյթի Միութիւնը (Ս.Դ.Հ.Կ.), Հաճնոյ Հայրենակցական Միութիւնը, Նարեկայ Ս. Տիրամօր եկեղեցին եւ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանը:

Գորտոպայի Փուէյրեռոն թաղամասի 400 մեթրի վրայ են բոլոր հաստատութիւնները. Ս. Գէորգ եկեղեցի, Սահակ Մեսրոպ վարժարան, Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան «Անդրանիկ» ակումբ, Հ.Բ.Ը.Մ. եւ Հայ Եղբայրութեան Միացեալ Ժողովարան:

Համայնքի այլ կազմակերպութիւններ են. Հ.Մ.Ը.Մ., Հ.Օ.Մ., Հ.Ց.Դ. Արմենիա Երիտասարդական Միութիւն, Հ.Բ.Ը.Մ.ի Երիտասարդաց Լիկա, Արժանթինահայ Առեւտրական Գրասենեակ, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամ, Արժանթինահայ Գրողներու Միութիւն, Արժանթինի Հայկական Համաժողով, Հայագիտական Ուսմանց Հիմնարկ: Ցաւակապէս յիշատակելի է Տեփորթիվօ Արմենիո Փութպոլի ակումբը, որ 1970ին կը մասնակցի Արժանթինի բաժակի մրցաշարին: Սկաուտական երեք խումբեր կան Պուէնոս Այրէսի եւ երկու հատ՝ Գորտոպայի մէջ:

Ներկայիս կը հրատարակուին «Արմենիա» (Հ.Ց.Դ.) եւ «Սարտարապատ» (Ռ.Ա.Կ.) չաբաթաթերթերը, ինչպէս եւ «Նոր Սեւան» (յառաջդիմական), «Generasio 3» (Հ.Բ.Ը.Մ.ի Երիտասարդական Լիկա), «Նոր Հաճըն», «Արարատ» (Ազգային Առաջնորդարան) եւ «Dibet» (անձնական) պարբերաթերթերը Պուէնոս Այրէսի մէջ, եւ «Հայ» պարբերաթերթը (անձնական) Գորտոպայի մէջ: Պուէնոս Այրէսի մէջ հինգ, Գորտոպայի մէջ երեք, եւ Մար տէլ Փլաթայի մէջ մէկ ռատիօժամ գոյութիւն ունին:

Մշակութային գետնի վրայ, Պուէնոս Այրէսի մէջ կան երեք պարախումբեր («Գայեանէ», «Նայիրի» եւ «Մասիս»), եօթը երգչախումբեր («Կոմիտաս», «Ս. Թաքս», «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ», «Շնորհալի», «Արեւագալ», «Ալագեազ» եւ «Մաչտոց») եւ մէկ թատերախումբ («Ժորժ Սարպխեան»), իսկ Գորտոպայի մէջ՝ պարախումբ մը («Սասուն»):

Արմենիա անունով փողոցներ կան Պուէնոս Այրէսի, Գորտոպայի, Գոբրիվիլենթէսի, Պերիսոյի եւ Պուէնոս Այրէսի արուարձաններ Վալենթին Ալսինայի, Վիլլա Սարմիէնթոյի եւ Մունրոյի մէջ: Գորտոպայի մէջ կայ Զօրավար Անդրանիկի փողոցը: Պուէնոս Այրէս ունի Արմենիա եւ Արարատ Լեռ հրապարակները, իսկ Գորտոպա եւ Վիժա Գարլոս Փաս՝ Հայաստանի Հանրապետութիւն հրապարակները: Ալթա Կրասիա ունի Հայաստանի Հանրապետութիւն կամուրջը:

Պուէնոս Այրէսի արուարձաններէն Սան Խուստոյի մէջ Ազգային Գերեզմանատունը կայ, որու հոգամասին վրայ կառուցուած է Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, իսկ Գորտոպայի մէջ քաղաքապետարանը հայկական առանձին բաժանմունք մը ունի:

Արժանթինի եւ Հայաստան դիւանագիտական կապեր հաստատեցին 1992ին: 1993ին, հայկական դեսպանատունը բացուեցաւ Պուէնոս Այրէսի մէջ: Այժմու դեսպանն է Արա Այվազեանը:

ՊՐԱԶԻԼ

Պրազիլի Հայերու թիւը այսօր 25·000 եւ 30·000ի միջեւ կը տարուբերի: Թիւը, ի հարկէ, նոյնպէս պայմանական է: Հիմնական դանդուածը կը գտնուի Սան Փաւլոյի մէջ: Մօտակայ Օզասկօ քաղաքին մէջ փոքր համայնք մը կայ, իսկ ցրուած վիճակով Հայեր կ'ապրին Ռիօ տէ Ժանէյրօ, Փորթօ Ալեկրէ, Ռեսիֆէ, եւ այլն:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Պրազիլի թեմի գործերը Թեմական Խորհուրդը կը վարէ: Թեմի առաջնորդը՝ 1981էն, Տաթեւ Արք. Ղարիպեանն է: Սան Փաւլոյի (Ս. Գէորգ) եւ Օզասկոյի մէջ (Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ) գոյութիւն ունին մէկական առաքելական եկեղեցիներ, իսկ Սան Փաւլոյի մէջ՝ կաթողիկէ եւ աւետարանական մէկական եկեղեցի:

Սան Փաւլոյի մէջ գոյութիւն ունին երկու ամէնօրեայ նախակրթարաններ. Ազգային Դուրեան վարժարանը եւ Հ.Բ.Ը.Մ. Փառէն եւ Ռեժինա Պազարեանը, ընդամէնը 230 աշակերտներով:

1962ին Սան Փաւլոյի համալսարանի արեւելագիտական բաժանմունքին մէջ հիմնուած է հայկական ամպիոն մը վրոթֆէսէօր Եսայի Գուլեճանի ջանքերով:

Համայնքի կազմակերպութիւններէն են. Հայկական Ակումբը (Հ.Ց.Դ.), Հայ Օգնութեան Միութիւնը, Հ.Ց.Դ. Արմենիա Երիտասարդական Միութիւնը, Հ.Բ.Ը.Մ., Մարաշի եւ Հաճընի Հայրենակցական Միութիւնները, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը: Լոյս կը տեսնէ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանի «Սիփան» երկամսեան:

Սան Փաւլոյի մէջ գոյութիւն ունին Արմենիա անունով հրապարակ, կամուրջ եւ գետնուղիի (մեթրօ) կայարան:

Պրազիլ եւ Հայաստան դիւանագիտական կապեր հաստատեցին 1992ին: Հայաստանի հիւպատոսարանը սկսաւ գործել 1999ին, Սան Փաւլոյի մէջ: Հիւպատոսը Աչոտ Եղիազարեանն է:

ՈՒՐՈՒԿՈՒԱՅ

Ուրուկուայի Հայերը (15·000) գրեթէ ամբողջութեամբ կ'ապրին մայրաքաղաք Մոնթեվիտէոյի մէջ: Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ուրուկուայի Հայոց թեմի գործերը կը վարէ կեդրոնական Վարչական Խորհուրդը: Մոնթեվիտէոյի մէջ գոյութիւն ունին մէկ առաքելական (Ս. Ներսէս Շնորհալի), մէկ կաթողիկէ եւ երկու աւետարանական եկեղեցիներ:

Համայնքը ունի երկու ամէնօրեայ դպրոցներ. Ներսէսեան ազգային վարժարան (նախակրթարան) եւ Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան Նուպարեան (երկրորդական): Աշակերտութեան թիւը մօտ 300 է:

Գլխաւոր կազմակերպութիւններն են. Վառմեան ակումբը (Հ.Ց.Դ.), Հայ Օգնութեան Միութիւն, Հ.Ց.Դ. Արմենիա Երիտասարդական Միութիւն, Հ.Բ.Ը.Մ., Հ.Բ.Ը.Մ.ի Երիտասարդաց Լիկա, Յուհաց Բարեսիրաց Միութիւն, Հայ Ազգային Կեդրոն եւ Երեւան Մշակութային Հիմնարկ (յառաջդիմական), Հընչակեան Տուն (Ս.Դ.Հ.Կ.), Մարաշի Հայրենակցական Միութիւն, Ռ.Ա.Կ., «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամ: Սկաուտական երկու խումբեր կան:

Ուրուկուայի Հայկական Բազմամիութենական Կարմակերպութիւնը «Հովանոցային» քնոյթ ունի եւ կը համախմբէ Հնչակեան Տունը, Հայ Ազգային Կեդրոնը, Արմենիա Հրապարակի եւ Պողոտայի Ճանճնախումբը, Ռամկավար Ազատականներ Կուսակցութիւնը, «Արմենիա» ռատիոժամը, Մարաշի Հայրենակցական Միութիւնը եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ը:

Ներկայիս կը հրատարակուի «Հայ Ընտանիք» պարբերաթերթը (անկախ): Գոյութիւն ունին երկու ռատիոժամեր՝ «Արմենիա» եւ «Կոմիտաս», որոնք ըստիւռքի հնագոյնները են (հիմնուած՝ 1935ին):

Մշակութային գետնի վրայ, համայնքը ունի երկու պարախումբ («Գայեանէ» եւ «Շիրազ») եւ մէկ երգչախումբ («Կոռունկ»):

Մոնթեվիտէոյի մէջ կան Արմենիա անունով պղպոտայ մը, հրապարակ մը եւ հանրային դպրոց մը, իսկ Փիրիափոլիս ամարանոցին մէջ՝ փողոց մը:

Ուրուկուայ եւ Հայաստան դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուին 1992ին: Ուրուկուայ եղած է առաջին երկիրը որ ճանչցած է Հայկական Ցեղասպանութիւնը, 1965ին:

ՎԵՆԵՑՈՒԷԼԱ ԵՒ ՉԻԼԻ

Վենեցուէլայի հայ համայնքը կը հաշուէ մօտ 3·500 հոգի, որոնցմէ 1000էն աւելին մայրաքաղաք Գարագասի մէջ կ'ապրի: Մնացեալները ցրուած են տարբեր քաղաքներու մէջ (Գումանա, Մարաքայ, Վալենսիա, Պարսելոնա, Փորթօ Լա Գրուզ եւ ուրիշներ):

Գարագասի մէջ գոյութիւն ունի մէկ առաքելական եկեղեցի՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, որու պղծերը կը վարէ Հայ կեդրոնը: Ունի Տիկնաց Մխիթարեան մը, երգչախումբ մը եւ պարախումբ մը: Կան նաեւ երիտասարդական եւ պատանեկան միութիւններ: Շաբաթօրեայ վարժարան մը կայ՝ 30 35 աշակերտներով: Համայնքի հոգեւոր հովիւն է Կոմիտաս Եպիսկոպոս Օհանեան:

Թէեւ իր հիմնադրութենէն ի վեր (1966) վենեցուէլահայերու հոգեւոր առաջնորդութիւնը կատարած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միջոցաւ անդամներ, սակայն համայնքը պաշտօնապէս անոր հետ կապ չունի:

Չիլիի Հայերու թիւը մօտաւորապէս 1500ի կը հասնի, հիմնականին՝ մայրաքաղաք Սանթիակոյի մէջ, ուր գոյութիւն ունի Հայ Տունը: Արտաքինոս Հայեր կան հարեւան քաղաքներու մէջ (Օսորնօ եւ ուրիշներ):

Վենեցուէլա եւ Չիլի Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապեր հաստատեցին 1993ին:

ԱՅԼ ԵՐԿԻՐՆԵՐ

Լատինամերիկեան այլ երկիրներու մէջ, համայնքային կառոյցներ գոյութիւն չունին այսօր: Ամէնէն հայաշատ կը թուի ըլլալ Մեքսիքան, ուր գնահատումները կը տարուբերին 500ի եւ 1000ի միջեւ, հիմնականին՝ մայրաքաղաք Մեքսիքոյի մէջ: Գուատայի Հայերու թիւը 100ի չուրջ կը համարուի, որոնցմէ կէսէն աւելին՝ մայրաքաղաք Հաւանայի մէջ:

Մեքսիքան եւ Գուատան Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապեր հաստատեցին 1992ին:

Վերապահութեամբ, քանի որ այս տեղեկութիւններուն աղբիւրները ստուգելու միջոց չունինք, կու տանք Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան հովանաւորած կայքէջին մէջ www.armeniadiaspora.com հաւաքուած կարգ մը տուեալներ՝ Հարաւային եւ Կեդրոնական Ամերիկայի այլ երկիրներու Հայերու թուաքանակին մասին. Գոլոմպիա՝ 250, Գոսթա Ռիքա՝ 20, Տոմինիկեան Հանրապետութիւն՝ 75, Հոնտուրաս՝ 900:

Կ'արժէ աւելցնել, որ Գոլոմպիոյ, Էքուատորի, Էլ Սալվատորի, Կոստեմալայի եւ Հոնտուրասի մէջ գոյութիւն ունին Արմենիա անունով բազմաթիւ տեղանուններ, որոնք սակայն կապ չունին հայկական սարերի ներկայութեան հետ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ԻՆՉ ԲԱՆԻ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՆ

Հարցատէրը արաբ լրագրող մըն է որ կը բանաձեւէ չատերու մտքին մէջ պարբերաբար յայտնուած հարցականը: Ան կը կոչուի Ամր Համատ. գրութիւնը որ բաւական սուր սլաքներ ունի 1944–ին կազմուած լիկայի հանդէպ, լոյս տեսած է Պէյրութի «Ան Նահար» օրաթերթին մէջ:

Լրագրողը կը յիշէ թէ Լիբիոյ նախագահը այլեւս սովորական դարձած իր պոռթկումն ելոյթներէն մէկով յայտարարած էր թէ որոշած է քաշուիլ Արաբական լիկայէն. որոշումն ալ բացատրած էր այդ կազմակերպութեան անկարողութեամբ: Լիկան անկարող եղած էր իր անդամներուն ամբողջութեան պարտադրել քաղաքական անղիջող կեցուածք մը որ իր կշիռը ունեցած պիտի ըլլար իրաքեան եւ պաղեստինեան հարցերուն մէջ:

Լիկան ստեղծուած օրէն տպաւորի մառնուած վիճակ մը ունի ,հակառակ իր ընդհանուր քարտուղար Ամր Մուսայի պիւանագիտական աշխոյժ գործունէութեան որուն մէջ լրագրողին գլխաւոր նկարագիրը նարսիսականութիւնն է: Կը դրէ թէ հակառակ աւելի քան կիսադարեայ գոյութեան, որոշ չէ թէ Լիկան արաբական երկիրներու համաղաղնակցութի՞ւն մըն է, շրջանային կազմակերպութի՞ւն մը, թէ արաբական աշխարհի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն մը: Տակաւին չէ որոշուած արաբական վեհաժողովներու յաճախականութիւնը, քուէարկութեան ընթացակարգը, վճիռներուն պարտաւորեցնող բնոյթը, կամ անդամավճարներու կարգը: Կարելի չէ եղած նաեւ Սթրասպուրկէն յատակօրէն բացատրել ընդհանուր քարտուղարին դերը. ան ամբողջ արաբական աշխարհին բանաի՞ն է, թէ եգիպտոսի Արտաքին գործերու նախարարութեան բարձրաստիճան մէկ պաշտօնատարը որ պատահաբար այդ պաշտօնին թերուած է, պարզապէս հեռու պահուելու համար նախագահ Մուպարագի չրջապատին ազդեցութեան մըրցակցութիւններէն:

Մինչեւ 2001 ընդհանուր քարտուղար էր եգիպտացի Ազմէլ Մէհիտ. Ծոցի պատերազմի չրջանին անոր յայտարարութիւնները քովընտի բաներ կը նկատուէին արաբական մամուլին մէջ, իսկ ելոյթները երկրորդական դրաւարկներ ըլլալէ անդին չէին երթար: Իրողութիւնը այն է որ այդ պաշտօնը գլխաւորապար կը ծառայէր ամբողջ աշխարհի պանդոկներուն մէջ ճանճրանալու: 2001 Մայիսին երբ Ամր Մուսա յաջորդեց ա-

ԺԱՆ-ՊԱԹԻՍԹ ՊԱՐՈՆԵԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

Ժան – Պաթիսթ Պարոնեան Սիմբոնի գործերու ջատագով, հեղինակ ոստիկանական վէպերու, հաւաքածոյի տնօրէնն Մարսէյլի հրատարակչատունը եւ մասնագէտ Ժան Ռէյի Պելժիոյ ֆրանսական լեզուի եւ գրականութեան ակադեմիայի անդամ ընտրուած է Թոմաս Օուընի աթոռին: Այս պատուաբեր ընտրութիւնը կը զուգադիպի ճիշդ ու ճիշդ 50 տարի առաջ Ժորժ Սիմբոնի ընտրութեան նոյն տեղը: Միաժամանակ լոյս տեսած են Սիմբոնի կենսագրական երեք գործառնական հատորներ նոյն Պարոնեանի հեղինակութեամբ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Փարիզի 13–րդ թաղամասի Մօրիս Ռավէլ երաժշտանոցին մէջ, Նոյեմբեր 14–ին, Մինչեւ Ռոժէ (վարչապետի մօտ խորհրդական երիտասարդութեան, Ազգային կրթութեան եւ հետազօտութեան), արուեստ եւ դիրերու (Arts et Lettres) չքանչանը յանձնեց էտուար էքսէրժանի, տաղանդաւոր դաշնակահար, արուեստագէտ եւ արուեստի քննադատ (աշխատակցած է այդ առընչութեամբ «Ծառայ Միտք եւ արուեստ»ի):

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ ՕՊԸՆԱՑԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 4–էն 10, Հայկական շաբաթ մը տեղի ունեցած է Օպընա (Աւստէլի նահանգ) ճոխ յատակագրով մը:

Ցաջորդաբար տեղի ունեցած են ցուցահանդէս (Փոն տ'Օպընայի փոքրիկ Հայաստանը), դասախօսութիւն՝ (Գլօտ Մութաֆեան), քանաստեղծական եւ երաժշտական երեկոյթ՝ (Փիէր – Արամ Նազարեան, Այէն Գառէ, Մարթէն Պլօ), Տյէեամանի համերգ՝ (Արէտ Մաուիլեան, Պէաթրիս Վարանթէն), Արարատ Փիլմի ներկայացում, Պարաճանովի Հրեղէն Ձիերու ներկայացում, Հայերու յիշողութիւն (փաստանկար), Աղնաւուրի երգերու համերգ, Գուսան Համոյթը, Անթուան Ակուճեանի լուսանկարներու հատորի ծանօթացում, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակ (ներկայացուած Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ), Սամուէլ Փափազեանի պատառներու ցուցադրութիւն, հուսկ՝ հայկական աւանդական պարեր (Գորիս–Սասուն):

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻ ՎԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՏ ՀԱՇՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է

Ուրբաթ, 15 Նոյեմբեր 2002–ին, Ֆրանսայի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ժամը 20:30–ին, Հայաստանի Կարմիր Խաչ Մայրավանքի Վանքը Հայաստանի Հետ հաշտարակուած է ներկայացուի:

Ներկայացումը կը կազմակերպուի Ֆրանսայի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսայի Հայ Կարմիր Խաչի կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ «ՄԱՇՏՈՑ»

ՀԱՅՑ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Միութեանս Ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ 2002 Հոկտեմբեր 15–ին, Բարեգործականի սրահը: Անդամներու թիւի եւ վոխանորդապետներու ստուգումէն յետոյ ժողովը բացուեցաւ ժամը 21–ին: Նախորդ Վարչութեան նախագահ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան կարդայ 2000 Ապրիլ 18–էն մինչեւ 2002 Հոկտեմբեր 15 Մաշտոց Միութեան ունեցած գործունէութեան տեղեկագիրը: Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ եղաւ երեւանի երկու հանրակրթական դպրոցներու մէջ արեւմտահայերէն լեզուի եւ գրականութեան դասաւանդութիւնը, որ Հայաստանի Կրթական նախարարութեան արտօնութեամբ Սեպտեմբերէն ի վեր տեղի կ'ունենայ արդէն եւ որուն ծրագիրը պատրաստած ու ծախքերը ստանձնած է Միութիւնս:

Միութեանս գործունէութեան այս բնոյթի տեղեկագիրը արժանացաւ ժողովականներու գնահատանքին:

Միութեան գանձապահ Պր. Ռոլան Մարկոսեան ըրաւ Միութեան նիւթական հաշուետուութիւնը, որ նոյնպէս գնահատանքով ընդունուեցաւ:

Որպէս օրակարգի երրորդ կէտ, ժողովը վերընտրեց նախկին Վարչութիւնը, որու դիւանը ունի հետեւեալ կազմը. –

Նախագահ Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեան
Փոխ – Նախագահ Սօնա Պետրոսեան
Գանձապահ Անահիտ Տաւիշեան
Փոխ – Գանձապահ Ռոլան Մարկոսեան
Ատենադպիր Էլիզապէթ Ժանտէլ
Փոխ – ատենադպիր Հրայր Հրաչեան

Առաջարկներու բաժնին մէջ չեշտուեցաւ որ Երեւանեան դպրոցներէ ներս Արեւմտահայերէնի դասաւանդութիւնը վր նախընթացը չունեցող եզակի դէպք մըն է եւ խիստ ապզօգուտ, որու գործադրութիւնը սակայն, մեզմէ չատ մեծ ջանքեր պիտի պահանջէ նիւթական գետնի վրայ՝ ծրագրին ընդլայնման պարտադրութեամբ: Արդ անհրաժեշտ է յառաջիկայ տարեշրջանի համար դպրոցներու թիւի յաւելումին գուգընթաց դիմագրաւել յաւելեալ ծախքերը: Այս ուղղութեամբ որոշուեցաւ դիմել մեր ժողովուրդին եւ խնդրել որ աջակցի այս ազգօգուտ ձեռնարկին՝ նուիրատուութիւններով, որպէսզի ապագային չզրկուինք այնքան ըրժանապատուելիս ձեռք ձգուած կարելիութենէ մը:

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Association MACHTOTZ,
8, rue Lamennais, 92370 Chaville

ԹԻ՝ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ
ԳԼՈՒԽ ԾԵ.
ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՍԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

– Ես ալ Հայ եմ եւ պոլսեցի, – ըսաւ:

– Հոս ի՞նչ բան ունիք:

– Իբրեւ գինուորական բժիշկ եկած եմ հարիւրապետի աստիճանով: Իսկ դո՞ւն:

– Զիս Տէր Զօր կ'աքսորեն... չէ՞ք կրնար ինծի ծառայութիւն մը մատուցանել:

– Ի՞նչ կ'ուզես, որ ընեմ:

– Կարելի եղածին չափ երկար ատեն պահեցէք զիս հիւանդանոցին մէջ:

– Կը նախընտրես այս աղտոտ տեղը մնալ, քան ճամբա՞դ շարունակել:

– Բնականաբար, քանի որ երթալիք ճամբուս ծայրը մահը կը սպասէ ինծի:

– Կը չանամ բան մը ընել, – պատասխանեց բժիշկը:

Եւ իր խոստումը կատարեց՝ տասնըհինգ օրի չափ պայն հիւանդանոցին մէջ պահելով:

Բայց օր մըն ալ ըսաւ իրեն.

– Ա՛լ աւելի երկար ատեն չեմ կրնար քեզ հոս վար դնել, որովհետեւ երկու օրէն քննիչ մը պիտի դայ հիւանդանոցը այցելելու եւ եթէ քեզ հոս առողջ վիճակի մէջ տեսնէ, կրնայ դիտողութիւն ընել: Եթէ Թուրք ըլլայիր, թերեւս դիտողութիւն չընէին, բայց քանի որ թէ՛ ես եւ թէ՛ դուն Հայ ենք, իմ դլուխս ալ կրնայ փորձանք մը դալ: Արդէն հոս ինծի թշնամաբար կը նային եւ առիթ մը կը փնտռեն հեռաւոր տեղ մը նետելու համար:

– Ջեմ ուզեր, որ իմ պատճառովս ձեր դլուխը փորձանք մը դայ, – պատասխանեց Աստիկ:

– Ուրեմն վաղը պէտք է, որ բանտ վերադառնաս, ես այսօր իմ ոտքօրս կը դնեմ ու կը դրկեմ:

Հետեւեալ օրը եկան ու Աստիկը բանտ փոխադրեցին:

Հիւանդութեանը մէջօդին գողցած էին Աստիկի բոլոր դրամները, այնպէս որ խեղճը չատ սարսափելի կացութեան մը մէջ կը գտնուէր:

Բժիշկը խղճալով՝ քիչ մը դրամ տուած էր իրեն, բայց այդ դրամը հազիւ բաւական էր պինդը քանի մը օր կերակրելու:

Աստիկ երբեք իր կեանքին մէջ նիւթական այսպիսի տագնապի մը մատնուած չէր:

Ի ո՞ւր մտքին մէջ հնարք մը կ'որոնէր այդ անառանելի կացութենէն փրկուելու համար: Իր բանտակիցները ամէնքն ալ խեղճ մարդիկ էին, որոնց նիւթական կարողութիւնը իրենինէն աւելի դէշ էր, այնպէս որ կարելի չէր այդ մարդոց վրայ յոյս դնել կամ զանոնք չահագործել փորձել:

Հիւանդանոցէն բանտ վերադառնալուն երկրորդ օրը քոմիսէրը կանչեց պինդը:

– Վաղը առտու, – ըսաւ, – ճամբայ պիտի ելլես դէպի Հալէպ:

– Հոնկէ ո՞ւր պիտի երթամ, – հարցուց Աստիկ:

– Երբոր հոն հասնիս, քեզի կ'իմացնեն ուր երթալիդ: Հիմա երեք հարիւր ղրուշ պիտի վճարես:

– Ի՞նչ դրամ է այդ:

– Մինչեւ Հալէպ երկաթուղիին վարձքը:

– Բայց ես դրամ չունիմ, բոլոր դրամներս պղցան հիւանդութեանս միջոցին, ձեզի դիմեցի, որ քննութիւն մը կատարել տաք, բայց ականջ չկախեցիք:

– Ես առանկ պարապ բաներ մտիկ չեմ կրնար ընել, թո՛ղ դրամդ չկորսնցնէիր կամ եթէ դրամ ունէիր՝ թող նախապէս մեզի տայիր, որ պահէինք:

– Աստիկա խելք չըրի:

– Եթէ խելք չըրիր, ուրեմն յանցանքը քուկդ է:

– Ինչ որ ալ ըլլայ, իրողութիւնը այն է, որ հիմա երեք հարիւր ղրուշ չեմ կրնար վճարել:

– Այն ատեն մինչեւ Հալէպ ոտքով կ'երթաս:

– Բայց թիֆիւսէն ներ ելած վիճակիս մէջ ինչպէ՞ս կ'ուզէք, որ քալելով երթամ մինչեւ Հալէպ:

– Աստիկա իմ գիտնալիք բանս չէ:

– Նոյնիսկ ճամբան ուտելիքի համար դրամ պիտի չունենամ:

– Անօթի կը մնաս, մեզի ի՞նչ:

– Պարզապէս զիս մեռցնել կ'ուզէք ուրեմն:

– Այսչափ Հայեր մեռան, դուն ալ մեռնիր, ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր:

Աստիկ վերադարձաւ բանտ յուսահատ կացութեան մը մէջ:

Հետեւեալ առտու կանուխ, արդարեւ, եկան գինքը փնտռելին՝ ճամբայ հանելու համար:

Նորէն իրեն առաջարկեցին չոդեկառքի տոմսակին փոխարժէքը վճարել, եւ ինք նորէն յայտարարեց, թէ դրամ չունի:

Քօմիսէրը իր խօսքին չհաւատալով հրամայեց, որ վրան – դլուխը խուզարկեն:

Երկու ոստիկաններ դրպանները նայեցան եւ հազիւ երեսուն ղրուշ դտան:

– Այս չուները իր դրամները ծածուկ տեղ մը պահած ըլլալու է, – ըսաւ քոմիսէրը – ծեծեցէ՛ք գինքը, մինչեւ որ դրամները մէջտեղ հանէ:

Ոստիկանները իրենց մեծաւորին հրամանը դործադրեցին եւ սկսան իրենց խարազաններով հարուածել Աստիկը, որ առաջին հարուածներէն իսկ ուշակորոյս գետին փռուեցաւ:

Երբ խելքը գլուխը եկաւ, տեսաւ, որ թեւերուն ձեռնակապ դրուած էր:

– Քալէ՛, – ըսաւ, – ոստիկան մը՝ գինքը հրմշտկելով ու փողոց հանեց:

Քիչ ետքը հեծեալ ոստիկան մը եկաւ, Աստիկի մկրքէն չուան մը կապեց եւ չուանին միւս ծայրն ալ իր ձիուն թամբին անցուց եւ ճամբայ եղաւ:

Թէեւ ձին կամաց կ'երթար, բայց այս ուղեւորութիւնը տաժանելի տանջանք մը եղաւ Աստիկին համար:

Երեք ժամ քալելէ ետքը չնչասպառ գետին ինկաւ:

Ոստիկանը ստիպուեցաւ կանգ առնել եւ թոյլ տալ, որ քիչ մը հանդչի կալանաւորը:

– Գոնէ սա չուանը քակէ ու քէլէփճէն հանէ, – աղաչեց Աստիկ:

(Շար. 337)

MAISON DES VILLES ET REGIONS DE FRANCE EN ARMENIE

COMMUNIQUE

Le 29 juillet dernier, S.E.M. l'Ambassadeur de France en Arménie Henry Cuny s'est adressé à un ensemble de **collectivités territoriales françaises** liées à leurs homologues arméniennes par des partenariats de type jumelages et impliquées dans des actions de coopération: il leur a proposé de développer leur **propre représentation à Erévan,** en contribuant à la création d'une entité permanente qui soit à la fois une vitrine culturelle, un outil d'information, de coopération et d'échanges, et une plateforme de services pour les entrepreneurs français.

La structure mentionnée, dite Maison des Villes et Régions de France en Arménie, déploiera ses **compétences** vers quatre champs d'activités: communication et coopération institutionnelles; échanges culturels, jeunesse et des sports; éducation et formation; développement économique et de relations d'affaires.

Son **rôle** sera multiple :

En premier lieu, la Maison des Villes de France aura le rôle d'**information** sur les actions de coopération déployées par les partenaires potentiels du projet. De ce partage de l'information découlera la possibilité de mettre en place les moyens d'une **articulation** et d'une **synergie** des actions mentionnées.

Secundo, la Maison des Villes de France constituera un **relais local** de l'autorité des municipalités concernées, permettant une action concrète et en temps réel sur un terrain dont elle est plus à même de mesurer les évolutions. **Présence pérenne,** elle aura pour vocation de constituer l'interlocuteur permanent des partenaires français et arméniens.

Enfin, la Maison des Villes de France fonctionnera comme une **agence d'ingénerie de projet:** elle identifiera des maîtres d'œuvres, recherchera activement et drainera les financements nécessaires à la réalisation des actions de coopération validées par ses partenaires. Elle constituera les dossiers de projets et les présentera à des organismes de financement qualifiés comme la Commission Européenne ou la Banque Mondiale, entre autres.

Plusieurs collectivités territoriales concernées opèrent à présent une réflexion commune sur les suites à donner à une telle initiative.

Contacts :
M. Gérard Martin,
Conseiller de Coopération,
Ambassade de France en Arménie,
Tél. : 00 374 1 56 46 67 / 56 11 03 / / 58 35 11
Fax : 00 374 1 56 98 36
E-mail: Gerard.MARTIN@diplomatie.fr

M. Romain Bory,
Chargé du Projet,
Mobile: 06 88 86 44 52
E-mail: maisonfr@freenet.am

Chorale "Koghtan"

de l'UGAB-Paris

dirigée par

Haïg Sarkissian

PREMIER CONCERT DE LA SAISON 2002-2003 DE CHANTS TRADITIONNELS ARMENIENS

dans le cadre de la demi-journée (expositions-collation)

«Un après-midi arménien au Château de Belleville»

organisée par l'association «Amitié et échanges franco-arméniens»

le dimanche 17 novembre à 15 h et à 17 h

au Château de Belleville
91190 GIF-SUR-YVETTE

ԱՐԱՐԱՏԻ ՇՈՒՆՉԸ

բնական եղեկոնեը
ԱՇՈՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
հետ
Սոբ Վիրապի վրջանէն,
Երվիշ եւ Աւետարանի քարոզիչ
Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, ժամը 20·30.

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27, ժամը 20·30
Հայ Աւետարանական եկեղեցի
25, փող· Մ. Մանուչեան – 95400 –
Արճնուվիլ լէ Կոնես
Հեռաձայն· – 01 43 76 89 93

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 20·30,
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 29, ժամը 20·30
Հայ Աւետարանական եկեղեցի
8, փող· Մ. Մանուչեան – 94140 –
Ալֆորվիլ
Հեռաձայն· – 01 48 93 99 88

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 20·30,
Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 15·30
Հայ Աւետարանական եկեղեցի
28, փող· Պուրկեն
55, փող· Վ. Գրէսոն – 92130 –
Իսի լէ Մուլինօ
Հեռաձայն· – 01 47 36 02 50
Մուտքը ազատ է: Բարի գալուստ ամէնուն:

ՅԱՒԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչէ Փարիզի Արշալոյս Թաղեան մանաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Պրիժիթ Պառաւեանի իր մօր Պերճուհի Ֆէսճեանի մահուան առիթով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

15e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

JIRAIR AVEDISSIAN

Deux pièces

- **L'ILE DE DIXON**
- **UNE FOIS LA NUIT**

ԺԻՐԱՅՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
երկու բեմադրութիւններ

ԴԻՔՍՈՆ ԿԼՋԻՆ
(գրուած՝ 1969–70 թ·)
Մէկ գործողութեամբ

ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԳԻՇԵՐԸ
(գրուած՝ 1970–71 թ·)
Մէկ գործողութեամբ

կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 16–ին
Dimanche 17 Novembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles
Մուտքը՝ 5 եւրօ:

Informations artistiques

L'AMAZONE

L'opéra de chambre d'Eugénie Alecian d'après une œuvre de Jean-Jacques Varoujan sera présenté les 16, 19, 23 et 26 novembre sur la scène de la Péniche Opéra: 46, quai de la Loire, 75019 Paris, métro: Jaurès ou Laumière.
Tél. : 01.47.68.30.20.
Dimanche 17 novembre à 15 heures : Table ronde.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

En partenariat
avec la MEDIATHEQUE
d'ALFORTVILLE

SOIREE — DEBAT

Vendredi 15 novembre à 20h45

«La parole en exil»

dans le cadre du **«Mois du film documentaire Afriques Noires»**

Projection du film documentaire «SOULEYMANE CISSE, cinéaste africain»
film de **Rithy Panh**

Débat animé par **Dzovinar Kévonian**
chargée de recherches au CNRS

en présence de **Rithy Panh**
et de la monteuse du film
Andrée Daventure

—— Entrée libre ——

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր ողբացեալ ընկերուհիին հիներու յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 17, ժամը 11–ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

*
**

Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry

Repas «Menthy»

Le samedi 23 novembre

à partir de 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations **avant le 21 novembre**

Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.

Venez nombreux dégusteur notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

*
**

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :
transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre (à respecter impérativement).

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՒՍԱՐԱՆ»

հանդիսպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,
որուն Գ. հանդիսպումը տեղի կ'ունենայ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 20, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ· կեդրոնի*
«Արծրունի Ջրպաշեան» *սրահին մէջ*

339, Աւրնիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16-17
SAMEDI - DIMANCHE
16-17 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·558

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.558

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՇ ՁՈՒԶԵՐ ՀԱՒԱՏԱԼ ՀԻՒՍԷՅՆԻ

ԿԸ ՍՊԱՍԷ «ՍԽԱԼ»Ի ՄԸ

Պաղտատ կը խորհի որ թիւ 1441 բանաձեւը ընդունելը կը դրկէ Միացեալ – Նահանգները յարձակման որեւէ կարելիութենէ: Իրաքի Մոսկուայի դեսպանը՝ Ապպաս Խալաֆ յայտարարած է՝ «Իրաք ԱՄՆ–ու ձեռքէն առաւ մեր երկրին վրայ յարձակելու որեւէ կարելիութիւն եւ Պետութեան ահաբեկչութեան քաղաքականութիւն մը դործադրելու»: Մնաց որ Պուշի տեսակէտը տարբեր է: Սպիտակ Տան բանբերը Սքոթ Մեքլելան կրկնած է.– «Պուշի տեսակէտն է՝ զերօ հանդուրժողութիւն»: Ըստ իրեն՝ «բանաձեւը չարդիլեր նախագահին որ իր հեղինակութիւնը դործադրէ պաշտպանելու համար ամերիկացի ժողովուրդը եւ դործելու անոնց հետ որոնք իրեն համակարծիք են»: Այլ խօսքով, Պուշ կը դտնէ որ թիւ 1441 բանաձեւը զինք անչարժութեան չի դատապարտեր: Այս համոզումով, Պուշ ուշի ուշով կը հետեւի կացութեան եւ կը սպասէ, չքսելու համար կը յուսայ, որ Սատտամ Հիւսէյն սխալ մը դործէ:

Իրաքի մէջ ալ այն համոզումը կը տիրէ որ պատերազմը չէ բացառուած այլ՝ յետաձգուած է: Երկու պատերազմներու (Իրանի հետ եւ Քոպի) մասնակցած յիւսնամեայ Նավալ կ'ըսէ.– «Իրաք ընտրութիւնն ունէր կամ անմիջական պատերազմի մը, բանաձեւը մերժելով, կամ մերձաւոր պատերազմի մը, զայն ընդունելով: Տարբերութիւնը չատ մեծ չէ»:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ «Քրիստոնեայ Եւրոպայի մը» դլուխը պաշտպանեց Իտալիոյ Մորտրտարանին մէջ, Նոյեմբեր 14–ին, 46 վայրկեան տեւող ելոյթի մը ընթացքին: 1870–էն ի վեր, առաջին անդամն է որ պապ մը Մորտրտարան կը մտնէր, այդ իսկ պատճառաւ Իտալիոյ Պետութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էր, առաւելապոյն պատիւներ չնորհելու համար Յովհ. Պօղոս Բ.ի: Մտնելէ քիթորիոյ պալատի ճակատին փոխարկան եւ եւրոպական դրօշակներու կողքին կը ծածանէր նաեւ Վատիկանի դրօշակը եւ ներսն ալ հաւաքուած էին 900 երեսփոխաններ եւ ներկայացուցիչներ: Երկարատեւ ծափողջոյններով է որ անոնք ընդունեցան Ս. Պետրոսի յաջորդը, որու կ'ընկերանար Հանրապետութեան նախագահը, ինչ որ անսովոր երեւոյթ մըն է: Պապին ելոյթը ընդմիջուած է 21 անդամ, ծափահարութիւններով, սկիզբէն արդէն, երբ Պապը չեչուած է այն «փառաւոր հետքերը դրօս քրիստոնեայ կրօնքը դըրոշմած է իտալացի ժողովուրդին սովորութիւններուն եւ մշակոյթին մէջ»: Բազմաթիւ հարցերու կողքին, Պապը հաստատած է, կրկին եւ ուժգին կերպով, իր յոյսը որ եւրոպական ապագայ հաստատագրի մէջ «չպակսի կրօնական, մշակութային եւ քաղաքացիական արտակարդ ժառանգութեան չաղաթը, որ Եւրոպան մեծ դարձուց դարերու երկայնին», չեչտելով՝ «նոր հազարամեակի արշալոյսին, Եւրոպա բա՛ց դուռները Քրիստոսի»:

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ համայնավար կուսակցութեան 16–րդ համադումարը վերջ դտաւ Նոյեմբեր 14–ին, հիմնական վերանորոգումով մը դեկավար մարմնին եւ քանակի պատասխանատուներուն մէջ: Ջեմին (76 տարեկան) հեռացաւ կուսակցապետի իր պաշտօնէն, իր տեղը տալով 59 տարեկան Հու Ժինթաոյի: Համադումարին մասնակցող 2000 պատգամաւորները վերացուցին կարեւոր փոփոխութիւններ դաղափարական դեմի վրայ, ընդունելով այլեւս դրամատէրեր չարքերուն մէջ:

«ԿՐԻԿԷԼ ՅԱՆԶՆԱՒՈՒՄԲԸ» Մշակոյթի նախարարին յանձնեց իր տեղեկագիրը վինչ կը վերաբերի բրոտութեան ցաղրութեան հեռատեսիլէն: Վերջերս չատ չեչտուած էր հեռատեսիլի վնասակար դերը այդ ուղղութեամբ եւ նախապարը Նատին Քրիկէլի պարտականութիւն տուած է դնահատելու հեռատեսիլի «խոհական» տեղը եւ վերլուծելու հետեւանքները: Նատին Քրիկէլ Հանրապետութեան նախագահին խորհրդականն է բարոյագիտութեան հարցերու կապակցութեամբ եւ կը դլխաւորէր 36 անձնաւորութիւններէ կազմուած յանձնախումբը: Այս վերջինին եղրակացութիւնն այն է որ յայտագրերէ դուրս մնան բռնութեան եւ պոռնկագրութեան կապակցութիւնները:

(Շար·ը Գ· եջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՔՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 14/15)

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾՔԻՆ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 13–ի հրամանագրով փոփոխութիւն կատարած է կառավարութեան կառուցուածքին մէջ: Անով, Պետական եկամուտներու նախարարութիւնը նորովի կազմաւորուած է որպէս կառավարութեան առընթեր հարկային պետական ծառայութիւն: Նոյն հրամանագրով ըսուած է նաեւ որ մինչեւ փոփոխութեան կատարումը, կը չարունակեն դործել Անչարժ դոյքի պետական կոմիտէն, Արտակարդ իրավիճակի վարչութիւնը, Ջրային անտեսութեան պետական կոմիտէն, Քաղաքացիական օդային դիծերու դլխաւոր վարչութիւնը, հարկային պետական ծառայութիւնը, մաքսային կոմիտէն, դաղթի ու դաղթականներու վարչութիւնը:

Նոյն թուականին Ռ. Քոչարեան պետական եկամուտներու նախարար Երուանդ Զախարեանը նչանակած է կառավարութեան առընթեր հարկային ծառայութեան պետ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ Ռ. ՌՈՒՔԷ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Ալֆորվիլի քաղաքապետը Ռընէ Ռուքէ Նոյեմբեր 13, Չորեքչաբթի օր, ընկերակցութեամբ Լիբանանի Հայ Դատի դրասենեակի պատասխանատուներուն, այցելած է Անթիլիաս ու ընդունուած Արամ Ա. Կաթողիկոսին կողմէ: Ան մեծ դնահատանքով անդրադարձած է Ֆրանսայի բարեկամական յարաբերութիւններուն հայ ժողովուրդին հետ, ապա պատմական առեւելներու վրայ հիմնուած, խօսած է Կիլիկեան չրջանէն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ու Ֆրանսայի յարաբերութիւններուն մասին:

Ռ. Ռուքէ այցելած է նաեւ Նահատակաց Ս. Ստեփանոս մատուռը եւ ծաղկեպսակ զետեղած ցեղասպանութեան զոհերուն յիչատակին:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՔՈՒՉԱՍԵԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐԱԾ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶ ՀԱՍԱՒ

ԵՌՕՐԵԱԿ ՖՈՆԼԷԹՈՆԸ ՍԿՍԱԾ

Ինչպէս արդէն գրուեցաւ, ծանուցուեցաւ, Նոյեմբերի այս չաբաթավերջին տեղի կ'ունենայ 2002–ի Ֆոնլէթոնը, Արցախի համար կենսական Հիւսիս – Հարաւ մայրուղիին չինութիւնը առաւելագոյն արագութեամբ առաջ տանելու նպատակով: Չեռնարկը որ սկսաւ Նոյեմբեր 14–ի երեկոյեան, ամբողջ Ֆրանսայի հայաչատ կեդրոններուն մէջ 600 կամաւորներու ընդդրկումով, կ'տարտի Նոյեմբեր 17, Կիրակի, ժամը 20–ին: Ֆրանսայէն զատ նուիրահաւաք կը կատարուի Գերմանիոյ եւ Հոլանտայի մէջ եւս, ինչ որ եւրոպական յատկանիչ մը կու տայ Ֆոնլէթոնին. աւելի եւս արչաւը պիտի անցնի ամերիկեան ցամաքամասը:

Ներկայ դոնուելու համար եռօրեայ Ֆոնլէթոնին, Նոյեմբեր 14–ին Փարիզ ժամանեց ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դլխաւորած պատուիրակութիւնը որուն մաս կը կազմեն Հիմնադրամի տնօրէն Վահան Տէր–Ղեւոնդեան ու ԼՂՀ նախկին Արտաքին դործերու նախարարուհի Նայիրա Մելքումեան որ ներկայիս նախագահի խորհրդական է: Նոյն օրը Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մէջ կազմակերպուած մամուլի ասուլիսին պատուիրակութեան միացած էին Հայաստանի Գերմանիոյ եւ Եւրոպական Միութեան դեսպանները՝ տիկին Կարինէ Ղազինեան ու Պ. Վիզէն Զիտճեան:

Ողջունելով դիրենք ու ներկաները, Հայաստանի Փարիզի դեսպան է. Նալպանտեան խօսք առնելու հրաւիրեց նախագահ Ա. Ղուկասեանը: Ան կրկնեց ու չեչտեց Արցախի ներկայով ու ապագայով հետաքրքրուած ամէն Հայու ծանօթ իրականութիւնը թէ չի բաւեր հող ազատագրել, պէտք է արիւնով առնուած այդ հողը վերածել բարօր հայրենիքի ուր մարդիկ փափաքին ապրիլ, աչխատիլ, սերունդներ հասցնել: Ճամբան ըլլալով մայր երակը երկրի մը, կարեւորագոյն աղդակը պիտի ըլլայ այդ դժուար առաքելութեան իրագործումին: Հիւսիսէն հարաւ 170 քմ. ծրագրուած ամբողջութեան մինչեւ այսօր աւարտած 40 քմ.–նոց հատուածները արդէն ատոր փաստը կու տան, անտեսական չօչափելի աչխուժութիւն պատճառելով: Միայն կը բաւէ դիտնալ թէ Հիւսիս – Հարաւ մայրուղին իրարու պիտի կապէ մօտ 120 դիւղեր: «Եթէ պատերազմի տարիներուն ունենայինք նման ճամբայ, նրւազ դոհ ու հաչմանդամ կ'ունենայինք» ըսաւ Ա. Ղուկասեան, չեչտելով անոր ռազմավարական իմաստը:

Մինչեւ հիմա չինուածին համար երեք տարուան մէջ ծախսուած էր 6 միլիոն տոլարէն քիչ մը աւելի. իսկ նոյն թափով չարունակել կը նչանակէր 10–15 տարիէն աւարտել ամբողջ ճամբան: Հոդ–

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(15 novembre)

LA TURQUIE DU GENOCIDE ARMENIEN

Թերթը իր նամականիին մէջ, վերյիչեալ խորագրով հրատարակած է Միչէլ Աբրահամեանի (Գարփանթրա) նամակը, ուր ան կը ներկայացնէ «Հայոց ցեղասպանութեան Թուրքիան»: Մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ նաեւ Թուրքիոյ գործած այլ հալածանքներուն ու կը ձաղկէ Թրքական լոպին այն Արեւմուտքին որ կ'ողջունէ Թուրքիոյ «հսկայ» յառաջդիմութիւնները...:

դաբարձուներու խորհուրդի վերջին նիստին որոչուած էր ամէն բան ընել, այդ ժամանակը 3 տարիով սահմանափակելու համար:

Ա. Ղուկասեան յատուկ գոհունակութեամբ ըսաւ թէ Արցախէն արտագաղթ չկար, ինչ որ մահ պիտի նչանակէր փոքր Հանրապետութեան. ներդրումները աչխուժացած էին ու արդէն կը գործէին բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ: Ան ըսաւ թէ ճամբան միակ անհրաժեչտութիւնը չէր Արցախին. հարկաւոր էին քանի մը տասնեակ դպրոցի չէնք, կային նորոգութեան կարօտ դպրոցներ, պէտք էին ջրամբարներ, եւլն.: Ան չժխտեց նաեւ թէ հայ ժողովուրդը ունի նաեւ Հայ Դատի, Արեւմտահայաստանի հարցերը, Սփիւռքը ունի իրենները, սակայն ներկայի կենսականը Արցախն էր առանց որուն կը խնդրականանար ամբողջ ազդին ապագան:

Աւելի թէքնիք տեղեկատուութեամբ ասուլիսի մասնակցեցաւ Վ՝ Տէր–Ղեւոնդեան, ըսելով օրինակ թէ ճամբան 10 մ. լայնք ունէր, երկու եզերքին մէկական մեթրնոց երիղներով, իսկ մէկ մեթրին չինութիւնը կ'արժէր 150 տոլար: Դժուար չէր ատկէ հաչուել որ մըտացած 130 քմ.ին համար չուրջ 18 միլիոն տոլարի կարիք կար:

Պատուիրակութեան Փարիզի հիւրընկալ ու գործակիցը, Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին նախագահը Պետրոս Թերզեան Ֆոնլէթոնին կազմակերպումին մէջ չեչտեց զոյդ նպատակները. եթէ դլխաւորը ճամբուն չինութիւնն էր, կար նաեւ ամբողջ աչխարհի Հայութիւնը Ստեփանակերտէն Լոս Անճըլըս միացնող ազդակը:

Ճամբու չինութեան եւ արդէն նչմարելի աչխուժացումին մասին կարճ վաստանկարի մը ցուցադրութենէն ետք նախագահ Ա. Ղուկասեան, Վ. Տէր–Ղեւոնդեան եւ պատուիրակութեան միւս անդամները պատասխանեցին հարցումներու:

Պատասխանելով ներդաղթի, վերադարձի մասին հարցումի մը Ա. Ղուկասեան ըսաւ թէ Արցախ հաստատուելու կ'երթային Շահումեանցիներ, Գետաչէնցիներ, Հայաստանի հիւսիսի գօտիէն բնակիչներ, Արցախէն մեկնածներ: Որպէսզի անոնք չզղչային, հարկ էր արժանապատիւ կեանքի պայմաններ ապահովել, աչխատանք տալ մարդոց: «Մարդասիրականը առողջ մարդուն համար լուծում չէ» ըսաւ ան: Ինչ կը վերաբերէր բնակչութեան թիւին, Արցախի մէջ մարդահամարի տրամադրելի միջոցները չբլլալով, մանաւանդ որ չըճանչցուած Հանրապետութեան բնոյթով միջազդային վարկեր, յատկացումներ չէին հասներ հոն, ստոյգ թիւ տալ դժուար էր. այսուհանդերձ, նախագահը ըսաւ թէ բնակչութեան թիւը 140 հազարի չափ պէտք է ըլլար. թիւ զոր 200 հազարի հասցնելու նպատակը կը հետապնդէր ղեկավարութիւնը:

Բանակցութիւններու մասին հարցումի մը ան պատասխանեց թէ մինչեւ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահական ընտրութիւններուն աւարտը կարեւոր դարդացում սպասելի չէր կրնար ըլլալ: Ամէն պարագայի մէջ, անհեթեթ բան էր պահ մը իսկ մտածել Ղարաբաղի Ադրբեջանի տարածք վերադարձի հեռանկարի մը մասին:

Ամէն հեռանկարներէն անհամեմատօրէն աւելի կարեւորը ներկայի թելադրանքն է սակայն, որ մինչեւ Կիրակի երեկոյ, առաւելագոյն մասնակցութեամբ, ծրագրուած – փափաքելի 1 միլիոն Եւրոն հանգանակելու կը կանչէ:

Ա. ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՔՐԱՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

Գ.- ՓՐԿԵԼ ՄՇԱԿՈՑԹԸ. ՓՐԿԵԼ ՏԱՂԱՆԴՆԵՐԸ

Ես ուղղակի բարի նախանձէս տառապեցայ, այս ամառ, երբ Արեւմտեան Հայաստանի լեռնային, դաշտային եւ կիրճերու մէջ կորած վերջին գիւղերը կ'այցելէի թուրք հանրապետութեան մէջ: Ամէն կողմ կպրապատ մաքուր ճամբաներ, սպիտակ վիմերը նորոգուած, գեղատախտակները դրուած ամէնէն անշնչան անկիւնի վրայ, կերպընկալէ աղբամաններ նոյնիսկ լեռնային գիւղերու մէջ, հեռաւորութեան, ճամբաներու ճիւղաւորումներու եւ յուշարձաններու կոկիկ ցուցատախտակներ, նոյնիսկ երբ եկեղեցի կամ հայկական բերդ մըն էր ցոյց տուածնին:

Դժուարիդ չի՛ դար որ քու հարազատ ժողովուրդիդ ստեղծած յուշարձաններով, հազարաւոր, հարիւր հազարաւոր զբօսաշրջիկներ կը քաշեն իրենց երկիրը· նոյնիսկ դուն որ հայ ես, տուրքդ պիտի տաս օտարին քու մշակոյթդ տեսնելու:

Ես ամենամեծ ուրախութեամբ ՏՈՒՐՔԻՍ կուտայի Հայաստանի հողին վրայ գըտնուող յուշարձաններուն: Ո՞վ է ուզողը· Ո՞ւր է պահակը· ո՞ւր է կուպրէ ճամբան որ ինծ հոն առաջնորդէ· ո՞ւր է ցուցատախտակը որպէսզի ժամերով չխնտեմ նոյնիսկ աչխարհահռչակ Սանահինի մը կամ Հաղբատ մը, Հաւիճը կամ Հաղարծինը... ո՞ւր են պուճիւրները որ օգակայանէն արդէն պէտք է բաժնուին: Վանառատուներունը, պանդոկներունը, ճաշարաններունը լրած են ճաշակաւոր կերպով· Թող յուշարձաններն ալ մատծեն առանց ուշանալու: Մեր ապրած երկիրներուն մէջ պանդոկ եւ ճաշարան չատ կան, բայց ոչ մեր անկրկնելի յուշարձանները:

Երդրումի բարձունքին տեսայ արեւմըտեան ամենաբարձր մակարդակով ճամբեռնային սահնակի եւ չարակից մարզական կայաններ: Մեր երկիրը լեռներու եւ լեռնաշղթաներու կուտակում մըն է· կրնայ ամէնէն պահանջկոտ ճաշակները ալ գոհացնել եթէ Ջերմուկէն սկսեալ մինչեւ Լոռի ստեղծէինք ձմեռնային եւ ամառնային կեդրոններ· կոյս բնութիւն մըն է կանոնչապատումը սիրողներուն, բացօթեայ թանգարան մը արուեստի եւ միջին դարու սիրահարներուն, մանաւանդ այն քաջասիրտ երկիրն ենք որուն յուշարձանները կերտողները, տակաւին կան եւ կ'ապրին անոնց չուրջ եւ չեն պատկանիր անհետացած ժողովուրդի մը:

Բնութեամբ օժտուած ազգ մըն ենք արուեստի բոլոր մարզերու մէջ· ցեղային յատկանիշ մըն է որմէ առ այժմ մեծ մասով օտարներ կ'օգտուին, քանի մեր պետութիւնը յատուկ քաղաքականութիւն մը չունի անոնց հանդէպ: Երբ քաղաքը պարտիս զարմանքով կը տեսնես թէ ինչպէս մօտաւոր անցեալին, սովետական վարչակարգը յատուկ խնամք տարած է իր տաղանդաւոր զաւակներուն, ստեղծած է ապրելու եւ գործելու լաւագոյն պայմաններ որպէսզի իրենց տաղանդը ի սպաս դնեն վարչակարգին: Եթէ նպատակը չենք կրնար արդարացնել այսօր, բայց որդեգրուած ոճը հրաշալի էր: Ինչո՞ւ նոյնը չընել այսօր· տաղանդներու հսկայական դրամագլուխ մը ունինք, դերասան, թատերագիր, գրող, գիտնական, երգիչ, երգահան, նկարիչ, քանդակագործ, ոսկերիչ ... բաւ մը չարաթ օր մը, այդ մը կատարել ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՎԵՐՆԻՍԱԺԻՆ: Տեսէք թէ պարզ քաղաքացին ինչե՞ր գիտէ ստեղծել, խեղճուկ առարկաներով: Տաղանդի նշան չէ՞ մրթէ:

Եթէ ունինք անձեր որ միլիոններ կը տրամադրեն ճամբաներու եւ ածուներու նորոգութեան, վստահ եմ որ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ (եթէ գոյութիւն ունի նման բան մը) ոգեւի ելլէ, կրնայ ափերով նպաստ հաւաքել նման ծրագիրներու համար:

Համադրումարի բացառիկ չարթուան ընթացքին, Երեւանի ԲՈԼՈՐ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՆ ԳՈՅ ԷԻՆ... լրջեւ թէ նորոգութիւն կը կատարուի: Քանվիներ ծարաւ տուն դարձան:

Գիտակցութեան ահաւոր, աններելի պակաս մը կայ որ այլեւս անընդունելի է:

Եթէ առիթ ունիք վեհաժիկ երթալու, գայէք տեսէք թէ ի՛նչպէս Ս. Ղազարի համեստ կրօնաւորները, Հայրենիքէն հազարաւոր քիլոմեթրներով հեռու, արեւմտեան գործեր կերտած են, Հայոց պատմութեան ղրուագներով, զմռելով խտացեալ արուեստագէտներու (Հայեր չունենալով իրենց տրամադրութեան տակ) առաստաղներն ու գլխաւոր պատերը զարդարելով, սկսած ԺԸ. դարու երկրորդ կէսէն:

Հայաստանի մէջ, հակառակ հանճարեղ արուեստագէտներու բազմութեան, հազիւ մի քանի չէնքեր այդ բախտին արժանացած են, յատկապէս Մատենադարանը:

Մեր պատմութեան մէջ, անթիւ անհատ դրուագներ կան, որ կրնան դեղեցկօրէն զարդարել մեր Անկախ Հայրենիքին նախարարութիւններու, համալսարաններու, վարժարաններու պատերն ու քանդակներով ծաղկեցնել անոնց պարտէզները: Այս նպատակին վստահ եմ բազմաթիւ բարերարներ կրնան գտնուիլ· հարցը մտածելն ու կազմակերպելն է· տաղանդաւորը կը մնայ տուն եւ կը դրծէ իր երկրին համար:

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻՆ

Հայ արուեստի ամենակատարեալ արտայայտութիւնն է· իր մէջ կը խտացնէ բոլորն ալ, իր ճկունութեամբ, իր գծագրական հանդերձանքով, իր հարստութեամբ, դարձուածքներով, բարդութիւններով, զարերէն հասցուցած իր բոյրով իր մշտնջենաւոր կենսունակութեամբ, իր մէջ կը պարունակէ բոլոր արուեստները, նկարչութիւն, քանդակագործութիւն, երաժշտութիւն, համանուագ: Խորենացիին բերնին մէջ կը դառնայ պատմութիւն, Կորիւնի մօտ՝ կենսագրութիւն, Եղնիկի մօտ՝ փիլիսոփայութիւն, Նարեկացիի մօտ՝ աղօթքի հառաչանք, Շնորհալիի մօտ՝ քնարերգութիւն, Լամբրոնացիի մօտ՝ Աստուածարանութիւն, Մխիթար Սեբաստացիի մօտ՝ Համաշնագիտարան:

Եթէ միայն պիտնային ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻՆ ՀՄԱՅՔԸ, Հայաստանի խօսնակները հեռատեսիլի և ձայնասփիւռի, չէին չարչարեր զանց քթային լիցրտուքներով, անիմաստ չէչտելով, օտարամուտ ողորմելի աղքատ բառերով...: Եթէ միայն փչխանութիւնները պիտակից ըլլային, Թոյլ չէին տար որ այսպէս պաշտօնապէս Հայոց լեզուն նահատակուի իր ծոցէն ելած արարածներու ձեռքով... Եթէ միայն պիտնային...

ՀԱՅՈՒՆ ԷՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄՈՂ ԱՆՎԻՃԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐՐԵՐԸ

Ոեւէ նախագահ, որեւէ կառավարութիւն եթէ կ'ուզէ ընդունուիլ եւ յաջողութիւն գտնել անհրաժեշտօրէն պէտք է յարգէ հայ ժողովուրդին ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄՈՂ ԵՐԵՔ ԷԱԿԱՆ ՏԱՐՐԵՐԸ: Ա.— ԼԵԶՈՒ, Բ.— ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՒԱՏՔ, Գ.— ՄՇԱԿՈՑԹ:

ԼԵԶՈՒՆ առաջին եւ անվիճելի պայմանն է: Մշակոյթն ու եկեղեցին առանց անոր չեն կրնար ապրիլ: Պետութեան մը առաջին մտահոգութիւնը պէտք է ըլլայ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ քանդէպ անհետման յարղանք, բծախնդրութիւն. ան պէտք է ըլլայ զինեալ պահապանը իր այս գանձին, դուրգուրայ անոր վրայ, վարձատրէ ազնիւներու ծնողները որ փեսայ ընտրեն որեւէ ամուրի, իրենց զաւակին պատկանելու միակ նախապայմանով: Եւ այսպէս է որ անչափահաս մանչուկներ անդիտակից զոհերը կ'ըլլան անհեթեթ բարքերու, երբ իրենք զիրենք ամուսնացած կը գտնեն իրենց զրեթէ եռապատիկ տարիքը ունեցող կիներու հետ:

Ուսմանիլ բախտակիցները բազմաթիւ են չրջանին մէջ: Այլ զաւակարգեր ալ կը հետեւին Մէհէրներու օրինակին: Գիւղի մը մէջ 9 տարեկան Իմամ Ֆաքիր անուն մանչուկ մը պարտաւորուած է իր եղբօրը փոխարէն չարգելու ընտանիքին յանձնառութիւնը, եղբօրը արկածով մահէն ետք ամուսնանալով անոր 20 տարեկան նչանածին հետ: Ուրիչ գիւղի մը գիւղական խորհուրդին նախագահը իր 30 եւ 25 տարեկան թոռներուն ամուսին չկարենալով ճարել, որոչած է փեսայ ընել անոնց զարմիկները որոնք 11 եւ 9 տարեկան մանչուկներ էին:

Այս ամուսնութիւններուն եաին չատ չատ մարզկային ողբերգութիւններ պահուած կ'ըլլան: Տարիքով մեծ կիներու իրենցմէ չատ փոքր տղոց հետ ամուսնութիւնը երեւոյթները փրկելու նպատակով այս վերջինները չահագործելու ափիթ մըն է: Ուսմանիլի ամուսնութենէն հազիւ եօթը ամիս ետք կինը աղջիկ զաւկի մը ծնունդ տուած է երբ ինք 11 տարեկան է միայն: Տղեկը բաւական ատեն նոյնիսկ չէ հասկցած որ ինչու ծաղր ու ծանակի թիրախ կ'ըլլայ: Երկու տարի ետք երբ կացութիւնը կ'լրանայ, ամենավայրագ կերպով կը վարձատրէ ազնիւներու ծնողները որ փեսայ ընտրեն որեւէ ամուրի, իրենց զաւակին պատկանելու միակ նախապայմանով: Եւ այսպէս է որ անչափահաս մանչուկներ անդիտակից զոհերը կ'ըլլան անհեթեթ բարքերու, երբ իրենք զիրենք ամուսնացած կը գտնեն իրենց զրեթէ եռապատիկ տարիքը ունեցող կիներու հետ:

Ուսմանիլի բախտակիցները բազմաթիւ են չրջանին մէջ: Այլ զաւակարգեր ալ կը հետեւին Մէհէրներու օրինակին: Գիւղի մը մէջ 9 տարեկան Իմամ Ֆաքիր անուն մանչուկ մը պարտաւորուած է իր եղբօրը փոխարէն չարգելու ընտանիքին յանձնառութիւնը, եղբօրը արկածով մահէն ետք ամուսնանալով անոր 20 տարեկան նչանածին հետ: Ուրիչ գիւղի մը գիւղական խորհուրդին նախագահը իր 30 եւ 25 տարեկան թոռներուն ամուսին չկարենալով ճարել, որոչած է փեսայ ընել անոնց զարմիկները որոնք 11 եւ 9 տարեկան մանչուկներ էին:

Այս ամուսնութիւններուն եաին չատ չատ մարզկային ողբերգութիւններ պահուած կ'ըլլան: Տարիքով մեծ կիներու իրենցմէ չատ փոքր տղոց հետ ամուսնութիւնը երեւոյթները փրկելու նպատակով այս վերջինները չահագործելու ափիթ մըն է: Ուսմանիլի ամուսնութենէն հազիւ եօթը ամիս ետք կինը աղջիկ զաւկի մը ծնունդ տուած է երբ ինք 11 տարեկան է միայն: Տղեկը բաւական ատեն նոյնիսկ չէ հասկցած որ ինչու ծաղր ու ծանակի թիրախ կ'ըլլայ: Երկու տարի ետք երբ կացութիւնը կ'լրանայ, ամենավայրագ կերպով կը վարձատրէ

ՀՆդկաստանի Ռաճաստան չրջանին մէջ Մխէհը դատակարգը ծանօթ է իր չարունակական մէջ ցեղային անաղարտութիւնը պահպանելու նախանձախընդրութեամբ: Բան մը որ յաճախ անկապելի ամուսնութիւններու պատճառ կ'ըլլայ, թունաւորելով յաւտկապէս այդ դատակարգին պատկանող երբեմն հազիւ տասը տարեկան մանչուկներու կեանքը:

Ուսմանիլ անունց մէկ նմոյշն է. մինչեւ իրիկուն քարհանքի մը մէջ քարէ ծանր աղիւսներ կը կրէ, Թհարի անապատին անտանելի պայմաններուն մէջ: Իր տեղը ուրիչ որեւէ մէկը միայն ուրախ կրնար ըլլալ տեսնելով որ օրը իրիկուն կ'ըլլայ: Սակայն, ան սոսկումով կը մտածէ տուն վերադարձին մատին ուր պիտի վերադնէ կինը որ 40 տարեկան է, մինչ ինք հազիւ 16:

Դժբախտութիւնը դինքը գտած է վեց տարի առաջ երբ տակաւին Ռէվարի դիւղին դպրոցը աչակերտ էր: Անելացի տղեկ մըն էր որ կարդալ – դրել պիտցող քիչերէն էր դիւղին: Օր մը հայրը լսած թէ պէտք է ամուսնանայ Հաքիմային հետ որ 34 տարեկան է եւ նչանածն էր վերջերս մահացած իր զարմիկին: Ուսմայիլ նոյնիսկ չէր հասկցած հօրը հրահանգին իմաստը եւ քանի մը օր ետք ամուսնութիւնը տեղի կ'ունենար:

Նման արտառոց ամուսնութիւններ արդիւնք են յատկապէս աղջիկ զաւակներու ծնողներուն չահատութեան, որովհետեւ Մէհէրներու այրերը արտօնուած են այլ դատակարգի աղջիկներու հետ ամուսնանալու: Այս տարբերութիւնը աւ աւելի հպատակ կ'ընէ ամուսինները, մղելով նոր մշակները, ինչպէս կը վարձատրէ քանակին հերոս զօրավարները: Այբէն-դիմի իւրաքանչիւր տարի մէյ մէկ զօրավար է որ դարերով փրկած է մեզ ասպատակող ձուլարաններէն:

Հայ ժողովուրդը դարերով պաչտամունք ունեցած է իր լեզուին հանդէպ· անոր տուած է Աստուածային ծագում, աստուածազգեստ վանականի մը ձեռքով: Պաչտամունքի առարկայ ըրած է եւ անսահման երախտապիտութեամբ կը յիչէ իր ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ արքան, որ նեցուկ կանգնած է Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի: Ով ուզէ ըլլայ Հայաստանի նախագահը, պէտք է յարգէ իր ժողովուրդին արմատացած զգացումները· այլապէս պիտի չընդունուի իր ժողովուրդէն. բիրտ ուժով միայն պիտի կարենայ իր աթոռը պահել:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՒԱՏՔԸ եւ մեր ներկայի իչխանութիւններու բռնած ընթացքը խոտոր կը համեմատին: Այն ինչ որ Մօնթէ – Գարլոյի, Սինկափուրի կամ Լաս – Վեկասի համար ապրեցակերպ մըն է, մեր աւանդութիւններուն, պատմութեան, մշակոյթին հետ ամենեւին կապ չունին: Անոնց գոյութիւնը արուեստական է. հիմնուած նիւթական արժէքներու վրայ, որ վաղանցուկ են. գատապարտուած ուչ կամ կանուխ խամրելու:

Մերինը միտքի, սրտի, գրիչի եւ գաղափարի տաղանդով հիմնուած, գերազանցօրէն վսեմ, անքաղաքատելիօրէն բարձր է համամարդկային ոլորտները գրկող եւ ամենեւին կարիքը չունինք այդ նորելուկ նիւթապաչտ երեւոյթներուն որ խրտչեցուցած է արդէն ազգին գաւակները:

Ո՛վ ուզէ ըլլայ Հայաստանի նոր նախագահը, պէտք է յարգէ իր ժողովուրդին հոգեկան արժէքները: Իրաւունք չունի իր նկարագրին եւ էութեան հակասող նորութիւններով իր ժողովուրդը խըրտչեցնելու: Քրիստոնէութիւնը հայութեան տուած է այնպիսի վսեմ առաքինութիւններ որ 80 տարիներու անաստուածք քարոզութիւնը չկրցաւ արմատախիլ ընել իր հոգիէն:

ՄՇԱԿՈՑԹԸ մեր զեղեցիկ լեզուին եւ բարձր հաւատքին արդիւնքն է պարզապէս: Այն ժողովուրդը որ կրցեր է ստեղծել եւ զարգացնել նման հարուստ եւ զեղեցիկ լեզու մը եւ հաւատարիմ կերպով կառչիլ բարձր գաղափարական-

(Շար. 16)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ ԵՒ ԲԱՐՔԵՐ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՋՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

Թ. ԱՔՋԱՄԻ ՀԱՏՈՐԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԻՍՐԱՑԵԼԻ ՄԷՋ

Ջօրեան հիմնարկը Թուրք գրող Թանէր Աքչամի հայեւթուրք երկխօսութեան մասին վերջադրութեան հատորը հրատարակած է երբայերէն, Իսրայէլի մէջ: Անոր քնատիպը նոյն հիմնարկին կողմէ լոյս տեսած էր 2001–ին:

Ջօրեանի վարչութեան անդամ եւ երբայերէն հրատարակութեան խմբագիր Եարիր Օրոն 50 էջնոց նոր յառաջաբան մը գրած է այս առթիւ, նիւթը ընդլայնելով Հայերու ցեղասպանութիւնը: Ե. Օրոն գաղափար է Իսրայէլի բոլոր համալսարանին եւ հեղինակ՝ շարք մը հատորներու, ինչպէս՝ «Հրէական – իսրայէլեան ինքնութիւնը», «Անտարբերութեան սովրականացումը. Սիոնականութիւնը եւ Հայերու ցեղասպանութիւնը»: Կը բացատրէ թէ այդ հատորին նկատմամբ իր հետաքրքրութիւնը արդիւնք է Իսրայէլի պատմական եւ հասարակական յիշողութեան, ինչպէս եւ համաշխարհային յիշողութեան կողմէ անդիտացուած նիւթ մը քննարկելու ջանքին. նիւթ մը որ Հայերու ցեղասպանութիւնն է եւ որ սակայն «անհետացած է մեր պատմական գիտակցութենէն»:

Ջօրեան հիմնարկը այս հրատարակութեամբ կը պատասխանէ Իսրայէլի Երեւանի դեսպան Տիկին Ռիվկա Տոհէնի որ անցեալ Փետրուարին յայտարարած էր թէ «Իսրայէլ կը ճանչնայ Հայերու ողբերգութիւնը եւ սակայն այդ պատահարները չեն կրնար համեմատուիլ ցեղասպանութեան հետ»:

Սեւան Սերովբեան իրաւաբանութեան տոքթոր

Օրիորդ Սեւան Սերովբեան, երիտասարդ Նիսաբնակ իրաւաբան, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19–ին, Նիսի Իրաւաբանութեան Համալսարանի սրահներէն մէկուն մէջ, հինգ անձերէ բաղկացած դատական մը առջեւ, ներկայացուց ու պաշտպանեց իր վարդապետական աստիճանի ատենախօսականը (Doctorat en droit):

Ատենախօսին համար Օր. Սերովբեան ընտրած էր «De l'autonomie patrimoniale en droit des sociétés» բանաձեւին ծանր նիւթը: Դատախազի անդամներն ալ, Պրիժիթ Պէրլիոզ – Հուբին, Ժան – Փիէր Կաստօ, Ֆրանսուա – Զաւիէ Լուգաս, Ժաք Մէսար եւ Տոմինիք Շմիթէ, հնարհատուրեցին Սեւանը որ համարձակութիւնն ու քաջութիւնը ունեցած էր այսքան բարդ ու բազմամասն նիւթ մը ընտրելու:

Օր. Սերովբեան, ի ներկայութիւն իր ընտանեկան պարագաներուն ու բարեկամներու կոկիկ խմբակի մը, չատ արհեստավարժ ու ամփոփ ձեւով ներկայացուց իր աւարտաճառը: Անմիջապէս ետք սկսաւ դատախազին մանրակրկիտ հարցում – պատասխան – թելադրանք–ներու պահը որ տեւեց բաւական երկար, մօտաւորապէս երեք ժամ:

Դատախազի անդամներուն դռնփակ խորհրդակցութեան կարճ պահէ մը ետք, ներկաները դարձեալ հրաւիրուեցան սրահ, ուր յայտարարուեցաւ ցանկալին՝ դատախազը միաձայն դնահատանքով ու յոյժ պատուաբեր յիշատակութեամբ, Օր. Սեւան Սերովբեանը արժանի նկատած էր տոքթէօրի տիտղոսին: Ներկայիս անոր անուն – մականունին կայ յաւելուած՝ Docteur en droit:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՄԻՒՌՆԻԱ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Լոս – Անճլըսի Եաւ. Սի. էլ. էյ. համալսարանի «Եանկ Հոլ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 2–3–ին, տեղի ունեցած է համալսարանի արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնի վարիչ, փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Յովհաննիսեանի կազմակերպած գիտաժողովներու չարքին 11–րդը, որ նուիրուած էր պատմական Հայաստանի քաղաքներէն Զմիւռնիոյ: Երկօրեայ գիտաժողովին մասնակցած են Հայաստանէն, Միջին – Արեւելքէն, Ֆրանսայէն, Գանատայէն եւ Միացեալ – Նահանգներու տարբեր շրջաններէն մասնագէտ դասախօսներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ներկայացուցած է հայկական Զմիւռնիոյ վերաբերեալ քաղաքական, տնտեսական, մշակութային եւ այլ յատկանշական տեղեկութիւններ: Զեկուցումները տրուած են անգլերէն եւ հայերէն: Ներկայ եղած են մեծ թիւով Հայեր եւ օտարներ: Կարգ մը նիւթերուն ընդհակակցած են յատուկ կերպով պատրաստուած տեսերիշներ եւ պատմական կարեւորութիւն ներկայացնող փաստաթղթական ժապաւէններ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՍՈՑ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Թադէոս Պապիկեան գրասէր եւ մշակութասէր անձ մը, որ պարբերաբար աջակցած է «Մարմարա»յի (նաեւ «Յառաջ»ի): Մնած էր 1908–ին, Հաթայ, Վաքըֆլը գիւղը, որ իր գրութիւններուն դիմաւոր նիւթը եղած է: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Նոյեմբեր 2–ին, Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցին:

*
**

ՈՒԱՇԻՆԿԹՕՆԻ Համաշխարհային դըպրամատան դահլիճին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, Հայաստանի դեսպանութեան նախաձեռնութեամբ, համերգ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արամ Խաչատրեանի ծննդեան հարիւրամեակին: Ներկայ եղած են աւելի քան 350 հոգի, դեսպաններ, դիւանագիտական մարմնի անդամներ եւ բազմաթիւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Բացման խօսքը արտասանած է դեսպան Արման Կիրակոսեան չեչտելով թէ յօրինողի արուեստը, կեանքն ու երաժշտութիւնը տուին համաշխարհային նշանակութիւն: Ապա, ներկայացուցած է կատարողները՝ Ջուլիափահար Սերգէյ Ազիզեան եւ դաշնակահար Վահան Սարգսեան (Հայաստանէն): Համերգի ընթացքին ներկայացուած են քայլ Խաչատուրեանէ Նաեւ Պախ, Բաբաջանեանի գործերէն:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի «Պիլէք» հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 3–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Ազգային Հիւանդանոցին «Երիտասարդաց յանձնախումբին» կողմէ: Բացման խօսքով հանդէս եկած է յանձնախումբի անդամուհիներէն՝ Ժիւլիէթ Սանոսեան, որ պարզած է հաւաքոյթին նպատակը եւ տեղեկութիւններ փոխանցած իրենց գործունէութեան եւ ծրագիրներուն մասին: Արտայայտուած է հոգատարձութեան անդամ եւ Երիտասարդաց Յանձնախումբի հետ հոգատարձութեան կողմէ համակարգող՝ Յարութիւն Էօզէլիք: Խօսք առած է նաեւ Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի քարտուղարուհի Տիկին Սիլվա Թրիքա, որ անդրադարձած է հիւանդանոցին ներքին կառոյցին: Մանրամասնութիւններ տուած է իւրաքանչիւր մասնաբաժնի մասին: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է նախկին հոգաբարձութեան անդամ՝ «Օսմանեան չրջանի առողջապահութեան ծառայութեան մէջ Հայեր եւ Հայոց հիւանդանոցի պատմութիւնը» հատորի հեղինակ՝ Արսէն Եարման: Ան նախ ներկայացուցած է գիրքին գլխաւոր բաժինները, ծանրացած է հիւանդանոցի հիմնադիր՝ Գաղափ Արթին Ամիրա Պէզճեանի անձին վրայ: Ապա, բոլոր ներկաները համախմբուած են եւ առաջնորդութեամբ Տիկին Ս. Թրիքայի պտոյտ մը կատարած հիւանդանոցի բոլոր բաժինները: Հաւաքոյթը վերջ գտած է քաքթէյով մը:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԱԱՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

– Եթէ փախչի՞ս, – ըսաւ ոսոիկանը:

– Այս վիճակիս մէջ ինչպէ՞ս կ'ուզես, որ փախչիմ, քալելու կարողութիւն անգամ չունիմ:

– Ուրիշներ տեսած եմ քու վիճակիդ մէջ, որոնք փախած են:

– Ես այդ ուրիշներուն չեմ նմանիր, հիանդութենէ նոր ելած մարդ մըն եմ, թո՛ղ տուր, որ ձիուդ առջեւէն կամաց – կամաց քալելով երթամ եւ եթէ փախուստի ամենափոքր փորձ մը ընեմ, րէվոլվէրդ քաշէ՛ ու գլխս մեռցուր:

Ատիկ այնչա՛փ աղաչեց, որ ի վերջոյ ոսոիկանը տեղի տուաւ եւ զայն ազատեց իր կապանքներէն, ու այսպէս կրկին համբայ ելան:

Ժամ մը եւս քալելէ ետքը Ատիկ հեռուն, դաշտին մէջ հարիւրաւոր վրաններ նշմարեց:

– Ի՞նչ են ասոնք, – հարցուց ոսոիկանին:

– Ի՛նչ պիտի ըլլան, հայ տարագիրներու վրաններ են:

– Կը խնդրեմ անոնց քովէն անցնինք:

– Ինչո՞ւ համար:

– Թերեւս ծանօթներու հանդիպիմ ու քիչ մը դրամ առնեմ:

– Ձըլլար:

– Քանի որ մեր ճամբուն վրայ են, ինչո՞ւ չըլլայ, ի՞նչ վնաս կրնայ տալ:

– Ձըլլար՝ ըսի, – դոչեց ոսոիկանը խստութեամբ:

– Հաւաքած դրամիս կէսը քեզի կուտամ, – առաջարկեց Ատիկ:

– Ո՛վ քեզի դրամ կուտայ:

– Ես ծանօթ անձ մըն եմ, չատ մարդ կը ճանչնամ, ասկէ զատ, անունս ամէն մարդու ծանօթ է, երբ իմ ո՛վ ըլլալս իմանան, վստահ եմ, որ ամէն օգնութիւն կ'ընեն:

– Ո՞րչափ դրամ կը յուսաս հաւաքել:

– Ո՛վ գիտէ, թերեւս քսան – երեսուն ոսկի հաւաքեմ:

– Եւ կէսը ինծի՞ պիտի տաս:

– Կ'երդնում, որ պիտի տամ:

– Երդումի պէտք չի կայ, արդէն քու կեանքդ իմ ձեռքս է, եթէ չի տաս, քեզ կը սպաննեմ եւ ամբողջ դրամդ կ'առնեմ:

– Այն առեն, ուրեմն խնդիրքս չընդունելու պատճառ մը չի կայ:

– Միայն թէ կը կասկածիմ, որ այդչափ դրամ կարենաս հաւաքել:

– Փորձ մըն է՝ կ'ընենք:

– Քու վիճակդ, արդարեւ, խղճալի է, – ըսաւ ոսոիկանը, – եւ ես կ'ուզեմ քեզի բարիք մը ընել, ասոր համար կը հաւանիմ եւ թոյլ կու տամ, որ այդ վրաններուն այցելութիւն մը տաս:

Կէս ժամ ետքը կը հասնէին վրաններուն: Տարագիրները, որոնք հեռուէն արդէն հետաքրքիր կը դիտէին Ատիկի գալուստը ձիաւոր ոսոիկանի մը հետ եւ կը կասկածէին, որ հայ աքսորական մըն էր եկողը, իսկոյն իր չուրջը բոլորուեցան:

Ատիկ իր վիճակը պարզեց անոնց եւ թացատրեց, թէ ինչու եկած էր դէպի վրաններըը:

Տարագիրները, հակառակ իրենց դըժնուած տառապալից վիճակին, փրենցմէ աւելի թշուառ մը տեսնելով՝ փութացին իրենց ձեռքէն եկած օգնութիւնը ընելու, բայց ահա յանկարծ վրանէ մը երիտասարդ մը դուրս ելաւ եւ մօտեցաւ Ատիկին:

– Կը ճանչնամ ես այդ մարդը, – ըսաւ՝ չէչտակի նայելով անոր երեսին, – դուն Ատիկ Մարկոսեանը չե՞ս:

– Այո, – պատասխանեց Ատիկ:

– Դուն Պոլիս թուրք թերթերու խմբագիրը չէի՞ր:

– Ճիշդ է, – հաստատեց Ատիկ:

– Եւ հիմա մենէ ողորմութի՞ւն ուզելու եկած ես:

– Ի՛նչ ընեմ, այս վիճակին ինկայ, քովս եղած դրամը գողցուցի:

– Բայց ես գիտեմ քու ով ըլլալդ, – դոչեց երիտասարդը:

– Արդէն անունս յայտնեցի:

– Քու ինչ գործ ընելդ ալ գիտեմ:

– Ըսի, թէ խմբագիր էի:

– Այո՛, բայց մինչեւ գործդ չըսիր:

– Ի՞նչ գործ:

– Զըսիր նաեւ, որ Պոլսոյ մէջ խաֆիէ՞ութիւն կ'ընէիր:

– Ե՞ս, – դոչեց Ատիկ՝ դողահար ձայնով մը:

– Դուն, այո՛: Ատիկ Մարկոսեան կամ ուրիչ անունով թիւ 17 խաֆիէն:

– Բայց դուն ո՞վ ես, – դոչեց Ատիկ:

– Ես ալ քու զոհերէդ մէկն եմ, – պատասխանեց երիտասարդը, – չէնկիլէրցի եմ, կը յիշես անշուշտ պահուած գէնքերուն խնդիրը, որոնց տեղերը քեզի յայտնած էին՝ խաբուելով քու խօսքերէդ:

Ատիկ, գլխիկոր, չպատասխանեց: Զինքը չրջապատողները խոժոռ ակնարկներ ուղղելով իրենն՝ հեռացան – գայլին իրենց վրանները, եւ ո՛չ մէկը մնաց քովը:

– Ի՞նչ եղաւ, նայինք, դրամ հաւաքելու ձեռնարկդ, – հարցուց ոսոիկանը:

– Երթանք, այս մարդոցմէ յոյս չի կայ, – պատասխանեց Ատիկ:

– Այդ երիտասարդը քարկացած ի՞նչ կը պոռար կոր երեսիդ:

– Ոչինչ, դիս ուրիշ մէկը կարծեց, ու-րուն հետ կ'երեւայ, որ խնդիր ունի եղեր:

– Ըսել է՝ պարապ տեղը եկանք մինչեւ հոս...

– Այնպէս եղաւ:

(Շար. 338)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իբենց չատ սիրելի ծնողաց, հօրը՝ Զարմայր Մուսայեանի մահուան 30–րդ եւ մօրը՝ վարդուհիի մահուան 14–րդ տարելիցներուն առթիւ, Թագուհի եւ Շուշանիկ Մուսայեան 153 ֆրօ կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ հետեւեալ անձերուն, Հոկտեմբեր 20–ի հոգեհանգստեան առթիւ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն. – Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարգիսեան, Յակոբ Հայրապետեան, Տիկին Սոնիա Փէլիկեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Զալըքեան, Տիկին Վերոնիք Գարահանեան, Պուլվար Օտտոյի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցի։

(Շար. Ա. էջէ)

ւած սիռուամները ժամը 7–էն 22·30, բոլոր կայաններուն վրայ։ Շարժանկարի եւ լսատեսողական արտադրութեան ալհետաւարժները ընդունելով հանդերձ տեղեկագրին հիմնական արդարացումը, մատոդ են անոր հետեւանքներուն համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, Նոյեմբեր 15–ին, տեղի կ'ունենար ապահովութեան հարցերու վերաբերող ֆրանքեւռուս գործակցութեան Խորհուրդի առաջին նիստը։ Այս մարմնին նպատակն է ամրապնդել երկկողմանի կապերը եւ ստեղծուած է 2002 Յունուարին Պուտինի Փարիզ կատարած այցելութեան առթիւ։ Ժողովին կը մասնակին երկու երկիրներու Պաշտպանութեան եւ Արտաքին նախարարները։ Ռուս նախարարները պիտի հանդիպին նաեւ Հանրապետութեան նախագահին։ Աւելի քան հաւանական կը նկատուէր որ օրակարգի հարց ըլլար Չէչէնիան։

ԳԱՆԱՏԱՑԻ Փոխադրութեանց Ապահովութեան Գրասենեակը կոչ ըրած է կառավարութեան որպէսզի անմիջական միջոցներ ձեռք առնէ նուազեցնելու համար հրդեհի վտանգները բոլոր Պոյիճկներու (թիւրի 777–էն) վրայ, ինչպէս նաեւ Տէ – Սէ 9, Տէ – Սէ 10 եւ Էմ – Տէ 11 Տուքլաններու։ Գրասենեակը այս յանձնարարութիւնները ըրած է իբրեւ հետեւանք Մայիս 13–ին, Էմ – Գանատայի Պօյինկ 767 օդանաւի մը մէջ ծագած հրդեհին։

ՆԱՊԼՈՒՍ ամբողջական լուսարձակի ենթարկուած է եւ արդէն Այտրյորդանանի գինուորական վերադրատուքը եւ պաղեստինեան խմբանութեան ալ չգոյութիւնը, պատճառ ըլլան, հաւանաբար, որ խորհրդէեան բանակը կրկին ձեռք առնէ տեղւոյն քնակչութեան մատակարարումը, ինչպէս կ'ընէր 1994–էն առաջ։ Քիսպուցին ոճրափորձէն ետք, բանակը վերադրաւեց Այտրյորդանանի մեծ մասը եւ զանազան գործողութիւններու ալ ձեռնարկեց Գազա։ Մոհամէտ Նայֆէհ, որ Քիսպուցի յարձակման ենթադրեալ հովանաւորողը կը նկատուի, յանձնուած է խորհրդէեան բանակին, բայց ըստ խորհրդէեան մեռհաներուն, ոճրափորձին բուն հեղինակը, ոմն Սիրհան Սիրհան, Թէլքարէմի պաղեթակացիի մէկ անդամը անհետացած է։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ, իր մահկանացուն կնքած է Մուսթաֆա Մաչհուր, Մահմետական Եղբայրներու հոգեւոր պետը, 83 տարեկանին։ 1996–էն ի վեր կը վարէր Մահմետական Եղբայրները, որ խորհրդականներ չարտօնուած կազմակերպութիւն մըն է եւ ընդդիմադիր գլխաւոր չարժումը երկրին մէջ։

ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԳԷՏ եւ ՍԷ–ԷՆ–ԷՒ–Է հետապօտող՝ Նեհմ Կիւրսէլ յօդուած մը հրատարակած է «Լիպերասիոն»ի մէջ (Նոյեմբեր 15) ուր կը պաշտպանէ իր երկրին «եւրոպական դասը»։ Կը գրէ՝ «Մինկեղծօրէն կը հաւատամ երկրիս եւրոպական կոչումին։ Կը յուսամ որ ճիշդ ուղին կը բռնէ, այլապէս վերադարձ մը խոհրդարանական արժէքներուն ճակատագրական կ'ըլլայ իրեն»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Ցանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱԽՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»

հանդիպումներու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՁՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ՓԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին,

որուն Գ. հանդիպումը տեղի կ'ունենայ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 20, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ. կեդրոնի*
«Արծրունի Զրբաշեան» *սրահին մէջ*

339, Աւրնիւ տիւ Փրատօ,
13008 ՄԱՐՍԷՅԼ

Le souffle de l'Ararat

6 soirées exceptionnelles avec
ACHOD MARDIROSSIAN
de la région de Khor Virap
Chanteur, prédicateur de l'évangile

— **Mardi 26 novembre, à 20h30**
Mercredi 27 novembre, à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
25, rue Missak Manouchian —
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Tél. : 01 43 76 89 93

— **Jeudi 28 novembre, à 20h30,**
Vendredi 29 novembre, à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian —
94140 Alfortville
Tél. : 01 48 93 99 88

— **Samedi 30 novembre, à 20h30,**
Dimanche 1er décembre, à 15h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, av Bourgain-55, av Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50

Entrée libre — Bienvenue à tous

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
Եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը

կը պարզեւատրէ

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ՝
ՑՕՐԻՆՈՂ – ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ-ԱՓՐԻԿԵԱՆ-Ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝

Հայաշի Շուէօ – *Սոփրանօ*
Մարիա Օքի – *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան – *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարդանքի երեկոյթին։

***

ՁԱՋԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻԴԱԽԻԹԵԱՆ

Ռոմանիայէն

Դաշնակ եւ սրինգ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16–ին
Փարիզի 9–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոտինի սրահը

6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

Մանրամասնութիւն։

GALERIE FRAMOND
3, Rue des Saints-Pères, 75006 Paris

ROHNER
DESSINS
&
AQUARELLES

Du 17 octobre au 30 novembre

Tous les jours ouvrables
de 10h à 12h30 et de 14h30 à 19h.

PARIS-EREVAN-PARIS
PARIS-EREVAN-PARIS
VOLS DIRECTS

ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

2 VOLS HEBDOS

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Sabera@wanadoo.fr
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!
www.saberatours.com

SABERATOURS
SEVANVOYAGES

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

Repas «Menthy!»

Le samedi 23 novembre

à partir de 20 heures 30

à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations **avant le 21 novembre**

Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.

Venez nombreux déguster notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :
transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղին։

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

***

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février

SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE

AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles
organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
—— Prochainement le programme ——

CHENE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël

Շաբաթ, կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8

ՇԵՆ ՓՐԱՆՍԱ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19
MARDI
19 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՒԱՌ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1923
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթ-կան առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·559

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.559

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ ԿԻԼ

Նոյեմբեր 16–ին, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ա.–Ն. Սեզէր վարչապետի պաշտօնին նշանակեց խոլամական յաղթական կուսակցութեան թիւ երկուքը՝ Ապտուլլահ Կիւլ, պարտականութիւնն տալով կազմելու նոր կառավարութիւնը: Այդ նշանակումը անակնկալ մը չէ, քանի որ կուսակցութեան պարագլուխը՝ Թայիփ Էրտողան չէր կրնար այդ պաշտօնին դլուխը անցնիլ:

Նոր վարչապետը՝ Ա. Կիւլ խորհրդարանական հարուստ փորձառութիւն մը ունի, նաեւ կառավարական: Չորրորդ անդամն է որ երեսփոխան կ'ընտրուի եւ պետական նախարար ալ եղած էր 1996–ին էրպաքանի կառավարութեան մէջ:

Մնած 1950–ին, զաւակն է կեսարացի ընտանիքի մը: Երկրորդական ուսումէ ետք իր ծննդավայրին մէջ, Պոլսոյ համալսարանի անտնեսական ճիւղին հետեւած է: Իր ուսումը չարունակած է յետպատերազմեան Լոնտոն եւ Էկզէթէր: Ամուսնացած է 1980–ի պետական հարուածի նախօրեակին եւ կարճ ժամանակ մը բանտարկուած է: Քանի մը տարի ճեռնարկատէր (Սաուտական Արաբիա) ալրած է, ուր տնտեսագէտի պաշտօն կը վարէր զարգացման խլամական Դրամատունը: Անդիպհոս, Ա.Կիւլ, իր կուսակցութեան մէջ կը նկատուի այն անձը որ, նախընտրեալ խօսակիցն է օտար դիւանագէտներու: Անդամ է Եւրոպայի Ժողովրդի խորհրդարանական ժողովին, ուր լայն չափումներ ունեցած է եւրոպացի իր պաշտօնակիցներուն հետ: Իր կինը՝ Հայրիւնիսա, մեծցնելէ ետք իրենց երեք զաւակները, փորձած է արճանագրուիլ համալսարան, բայց մերժուած է որովհետեւ չէր ուզեր առանց լաչակի ներկայանալ:

*
**

Հաւանական կը նկատուի որ Կիւլ ամէն ջանք թափէ վերցնել տալու համար էրտողանի դէմ եղած արգելքը եւ երբ յաղթի, կը քաշուի ու իր պաշտօնը կը փոխանցէ կուսակցութեան բուն պարագլուխին: Այս վերջինը կարճ այցելութիւն մը կատարած է հիւսիսային Կիպրոս, նախքան Աթէնք անցնելը: Կողմնակից է Կիպրոսի վերամիացման ՄԱԿ-ի ծրագրին, բայց դէմ է անոր անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան, ցորչափ Թուրքիա անդամ չէ: Զէ կրցած տեսնուիլ Տէնքթաչի հետ, որ վերջերս օրէն գործողութեան ենթարկուած էր Ամերիկա եւ կրկին հիւանդանոց մտած բարդութեանց հետեւանքով:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՓԱԿՈՒԱԾ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԴՈՒՌԸ

Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութեան կրօնամոլներու տարած յաղթանակն եաք, չատեր սկսան այդ երկրին եւրոպայի անդամակցութեան մասին տարբերով մտածուածը բարձրաձայն յայտարել. այդ ուղղութեամբ ամէնէն տպաւորիչը եւ ամէնէն լուրջ հակազդեցութիւնը արձագանգողը եղաւ Վ. Ժիսքար տ'Էսթէնի ծանօթ արտայայտութիւնը: Այսուհանդերձ, յաղթական կուսակցութեան զեկավարը անմիջապէս եւրոպական այցերու ձեռնարկեց, երաշխիքը տալու համար թէ իր գլխաւորածը կրօնամոլ ու յետադիմական կուսակցութիւն չէ, կրկնայ եւրոպայի լսել, եւ այլն: Թուրքը մամուլը մեծ տեղ յատկացուց Իսալխոյ վարչապետին հետ անոր հանդիպումին, գնելով թէ Պէրլուսքոնի ամէն բան պիտի ընէ զօրակցելու համար Թուրքիոյ եւրոպական անդամակցութեան:

Ասով հանդերձ, «Մարմարա» (Նոյեմբեր 15) կը գրէ թէ Եւրոպական Միութեան ընդլայնումի յանձնակատար Կ. Վէրհէօկընի Ֆրանսֆուրթըր Ալկեմայնէ թերթին տուած հարցազրոյցը, լաստես պատրանքներու ոչ մէկ կարելիութիւն ձգած է Անկարայի: Ան նախ թափած է Դեկտեմբեր 12–ին Գոփընհաքընի վեհաժողովին անդամակցութեան համար ըստյզ թուական մը ունենալու Թուրքիոյ յոյսերը, ըսելով որ նման թուական չի կրնար ճշդուիլ, քանի որ Թրքական օրէնքները չեն պատշաճիր եւրոպական քաղաքական չափանիշներուն: Ընդգծած ալ է թէ Թուրիոյ մէջ քաղաքականութիւնը չէ որ կը հսկէ բանակին, այլ բանակն է որ կը զեկավարէ երկիրը, ինչ որ դրական արձագանգ չի կրնար դտնել Եւրոպայի մէջ:

Վէրհէօկընը ըսած է թէ Թուրքիոյ Եւրոպայի պատկանելու – չպատկանելու վէճին փոխարէն, հարկ է քննարկել թէ Թուրքիոյ ալ մասնակցութեամբ Եւրոպական Միութիւնը ինչ դիմագիծ կ'առնէ: Ան Թուրքիոյ պարագային կրօնքի տարբերութիւնը դեր ունեցող ազդակ չէ նկատած, ըսելով որ «իսլամութիւնը եւս Եւրոպայի մշակոյթին մէկ մասնիկը կը կազմէ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

ՓԻՒՓ Տը Վիլիէ ԵՒ ՀԱՅԿ. ցեղասպանութիւնը

Ժիսքար տ'Էսթէնի ելոյթէն ի վեր, Ֆրանսական մամուլը կը չարունակէ ըզբաղիլ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցով, իսլամական կուսակցութեան յաղթանակէն ետք: Նամականիները կը հաստատեն որ, ընդհանրապէս յստակ ընդդիմութիւն մը կայ Թուրքիոյ մուտքին Եւրոպական Միութեան մէջ, ինչ որ ընդհանուր զաղափար մը կուտայ, թէկուզ ընտրովի, Ֆրանսացիին կարծիքին մասին:

Նոյեմբեր 16/17–ի նամականիէն զատ, նոյն թուականը կրող «Ֆիկարօ – Մակազին»ը վիճարկում մը հրատարակած էր նոյն հարցին կապակցութեամբ կի Սորմանի (թեր) եւ ԷՄ – Փէ – Էֆ–ի եւ Վանէի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ Ֆիլիփ տը Վիլիէի միջեւ: Առաջինին նպաստաւոր կարծիքին անդրադարձած էինք առեն, քանի նոյնմասն յօդուած մը տարբերակած էր «Ֆիկարօ»յի մէջ (տես՝ «Ցառաջ», Նոյ· 5):

Այս անդամ ալ նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ մինչ Ֆիլիփ տը Վիլիէ կը

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան որ Նոյեմբեր 14–17–ի Ֆոնէթմոնին ներկայ գտնուելու համար Փարիզ ժամանեց Նոյեմբեր 14–ին, իրեն ընկերացող խորհրդականին՝ Նայիրա Մելքումեանի ու Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանի, Ղարաբաղի Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Արտակ Ցարութիւնեանի հետ նոյն օրը հանդիպում ունեցաւ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի փոխ–նախագահ Ռ. Սալլիի, հայեւֆրանսական բարեկամութեան խումբի նախագահ երեսփոխան Ֆր. Ռոշպլուանի եւ Իսիի քաղաքապետ Ա. Սանթինիի հետ:

Ռ. Սալլի տեղեկացուցած է թէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին մէջ «Ղարաբաղի ուսումնասիրութեան խումբ» մը կազմելու ծրագիր կայ: Պիտի բաղկանայ Ֆրանսայի երեսփոխաններէ ու պիտի զբաղի ԼՂՀ–ի ու զարաբաղեան համարութեան մասին անկողմնակալ եւ ստոյգ տեղեկութիւն հաղորդելով Ազգ· Ժողովին:

Նոյն երեկոյեան նախագահ Ա. Ղուկասեան եւ գլխաւորած պատուիրակութիւնը Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամին կողմէ կազմակերպուած հանդիպում մը ունեցաւ Ֆրանսահայ չարք մը բարերարներու հետ:

Նոյեմբեր 16–ին Ա. Ղուկասեան եւ Ն. Մելքումեան տեսակցեցան Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարութեան պատասխանատուներէն Հ. Փէռնէի եւ Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նոր նախագահ Հ. Ժագոլէնի հետ: Տեսակցութեան որուն գլխաւոր նիւթը եղաւ զարաբաղեան հակամարտութեան վերաբերեալ որոշ հարցերու քննարկումը, ներկայ գտնուեցան Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեան եւ ԼՂՀ ներկայացուցիչ օգնական Ց. Գէորգեան:

2002-Ի ՖՈՆԷԹՈՆԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ 686.000 ԵՒՐՈՅՈՎ

Այլեւս սովորութիւն դարձած է որ Նոյեմբերի չարաթավերջ մը Թէլէթոնի Պանեօվի կեդրոնատեղիին մէջ սրահները ամէնէն աշխոյժ դործունէութեան մը վայրը ըլլան· այդ սրահները գլխաւոր բոյնն են Ֆոնէթոնին որ երեք տարիէ ի վեր կը կազմակերպուի, Ղարաբաղի Հիւսիս – Հարաւ մայրուղիին կառուցումին անհրաժեշտ դումարը պատրաստելու համար: Հարիւրաւոր պատանիներ, երիտասարդներ, միջին տարիքի, հասուն տարիքի այրեր, կիներ անցած համակարդիչներու առջեւ, հեռաձայն ի ձեռին կը դիմեն, կը բացատրեն, կը խնդրեն ու համակարդիչներու պաստառներուն վրայ ամէն մէկ նուիրատուութեան խոստումի հետ կ'աւելնայ ընդհանուր դումարը:

Նոյեմբեր 17, կիրակի երեկոյ փակումի յայտարարուած ժամէն չուրջ կէս ժամ առաջ պատառաջ ցոյց կու տար 679·913 Եւրօ· քիչ հաք բարձրացած էր 680·420ի, ժամը ճիշդ 20–ին 686 հազարի յանդած: Ցողնութեան հետ համատարած էր պոհունակութիւնը· արդէն կը յայտարարուէր որ անցեալ տարուան արդիւնքին համեմատութեամբ 29%–ի յաւելում արձանագրուած էր: Աթիկա Ֆրանսայի հետ Գերմանիոյ եւ Հոլանտայի վրայ կատարուած հանդանակութեամբ: Արդիւնքին 31 հազարը Գերմանիայէն, 25 հազարը Հոլանտայէն եղած խոստումներով գոյացած էր:

Մօտ 600 կամաւորներ երեք օր իրարու յաջորդած էին ոչ միայն Պանեէօի, այլեւ Լիոնի, Մարսէյլի, Մոնփելիէի, Նիսի կեդրոններուն 140 համակարդիչներուն առջեւ: Աւելի քան 9300 ընտանիք, ձեռնարկութիւն, ընկերակցութիւն դրական պատասխանած էր եղած դիմումին: Այս թիւին մէջ կար 600 գերմանահայ եւ 375 հոլանտահայ: Թիւեր որոնք կը նշանակէին աւելի քան երեք հազար նոր նուիրատու:

Ժամը 20–էն առաջ Պանեէօ հասած էր ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, խորհրդական Նայիրա Մելքումեանի ու Հիմնադրամի անօրէն Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի հետ· հոն էին Գլամարի քաղաքապետը, Մէօտոնի փոխ – քաղաքապետը, Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան դրեթէ ամբողջ անձնակազմը դեսպան է. Նալպանտեանի գլխաւորութեամբ, ԼՂՀ Փարիզի ներկայացուցչութեան կազմը, Ֆրանսայի «Հայաստան» հիմնադրամին նախագահը Պետրոս Թերզեան, չրջապատուած իր անմիջական գործակիցներ՝ Միշէլ Բազմաեանէ, Իսի Ճոլոլեանէ, Ցարութիւն Գէորգեանէ, Սուրէն Գէորգեանէ ու բոլոր միւսներէն որոնց ամէն մէկ չարժումին, խօսքին եւեն այնքան թափանցիկ էր գումարը քիչ մը, քիչ մը եւս բարձրացնելու ջանքը: Հոն էր նաեւ ՀՌԱՄ–ի նախագահ Ռուբէն Մխրզեանը որ Փարիզ կը պտնուէր ԻՒ – ԷՄ – Փէ–ի համագումարին հրաւիրուած ըլլալով Ա. Ժիւփէի կողմէ:

Անդաւաճ չնորհակալութիւններու երկար չարքով մը հանդէս եկաւ նախագահ Պ. Թերզեան, կամաւորներէն անցնելով թէնիք խումբին, քաղաքապետներուն, Թէլէթոմ–ի պատասխանատուներուն ու բոլոր բոլորին չանքին արդիւնք էր հանդանակուած գումարը: Ապա յայտարարեց որ նախագահ Ա. Ղուկասեան Ղարաբաղի մեռալով պիտի պարգեւատրէ Մխէչ Թանդրէկը, Ռոպէր Ցովհաննէսեանը, Արմէն Ռաքըճեանն ու Հիմնադրամին Փարիզի դրասենեակին վարիչ Սուրէն Գէորգեանը:

Իրմէ եաք գոհունակութեան գնահատանքի խօսքով հանդէս եկաւ անօրէն Վ. Տէր – Ղեւոնդեան ու նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ յատուկ չնորհակիր յանձնեց Ս. Գէորգեանի: Ցօսք առնելու հրաւիրուեցաւ դեսպան է. Նալպանտեան եւս որ բաժնելով ընդհանուր խանդավառութիւնը, մեծ դրատաիքով նչեց կազմակերպչական կարեւոր աշխատանքը:

Նախագահ Ա. Ղուկասեան «յաղթանակ» որակեց կատարուածը, չեչտելով որ Ղարաբաղի հարցին լուծումը նաեւ տարուած այս աշխատութեան արդիւնքը պիտի ըլլար: Ըսաւ թէ յաջորդ առաւօտ կը մեկնէին ԱՄՆ, ներկայ գտնուելու համար երկրորդ Պուշ – Հարաւ մայրուղիին գործին: Ան յայտարարեց որ նախագահ Ա. Ղուկասեան Ղարաբաղի մեռալով պիտի պարգեւատրէ Մխէչ Թանդրէկը, Ռոպէր Ցովհաննէսեանը, Արմէն Ռաքըճեանն ու Հիմնադրամին Փարիզի դրասենեակին վարիչ Սուրէն Գէորգեանը:

Իրմէ եաք գոհունակութեան,

ԻՆՉ ԵՂԱՆ «ԱՌԱՒՕՏ»Ի ԹԻԻԵՐԸ

«Առաւօտ»ը հայատառանեան օրաթեր-թերէն է որ լոյս կը տեսնէ ութ տարիէ ի վեր: Որպէս զլխաւոր խմբագիր ունի լրատուիւեներու չրջանակին մէջ իր հըմ-տութեամբ, հաւատարակչիռ ընթացքով եւ մանաւանդ յանդուգն կեցուածքով եր-իտասարդ մը որ կը կոչուի Արամ Աբ-րահամեան: Ան այս յատկանիշներուն քով ծանօթ է նաեւ հեռատեսիլի ուչա-դրաւ ծրագիրներով որոնք վիճարկումի նիւթ ըրած են ժամանակակից չատ կամ քիչ փշոտ երեւոյթներ: Նախորդ իչխա-նութեան օրով, միլիոց մը երբ նորոյթի վերածուած էր մամուլի մարդուն քիչ մը չատ ուզղակի ձեւով յայտնել թէ պրածը հաճոյ չէր թուած ասոր կամ անոր, Արամ Աբրահամեան ալ ստացած էր իր բաժինը, «անծանօթ» անձերու յարձա-կումին ենթարկուելով: Արարք որ նը-ման ուրիչներու կարգին ծառայած էր աւելորդ անգամ մըն ալ մատնացոյց ը-նելու թէ բրատութիւնն ալ թակայայտուե-լու կերպերէն է ոմանց համար: Անկէ անդին փոխուած բան չկայ ու Ա. Աբ-րահամեանի այսօր խմբագրած թերթը կը չարունակէ հանրութեան ուչադրու-թեան յանձնել դժուարամարս երեւոյթ-ներ: Աստնգմէ է «դղեակաչինութեան» նիւթը որ պարբերաբար կը յայտնուի օրաթերթին էջերուն մէջ, ընթերցողին ծանօթացնելու համար դեկավարի մը, պաչտօնատարի մը իր յարմար նկատած մէկ վայրին մէջ բարձրացուցած «քնա-կարան»ը···: Էջին վրայ տեղ կը գտնէ չէնքին լուսանկարը, քանի մը տողով ալ կը տեղեկացուի վայրը, պատկանելիու-թիւնը:

Այս օրաթերթին Հոկտեմբեր 31–ի թի-ւին մասին առաջին լուրերը հատած լրա-տու գործակալութիւններու տեղեկա-տուութեամբ: Ըսուածը բաւական զար-մանալի էր: Այդ օրը լոյս տեսած ամ-բողջ տպաքանակը (4600) «դողցուած», «անհետացած» էր: Ոչ մէկ ընթերցող, հատաւաճառէ գնող, կամ բաժանորդ, չէր կրցած օրինակ մը ձեռք անցընել: Ո-րոչ լրատուիւեներ լուրը կու տային բա-ւական զուսպ տողերով. այն տպաւո-րութիւնը գործով որ հարցը կը վերա-բերի այսինչ երկրին դեսպանին հատ-տարմադիրը յանձնելու ատրարողութեան, կամ այսինչ նախարարին Զակազեկի իր պաչտօնակիցին հետ ունեցած հանդի-պումին: Այնպէս կը թուի որ Հայաստա-նի մէջ ռուսորպանն ու անռուորը, ար-տաքարդն ալ բնոյթ փոխած են ու յա-ճախ ակնկալուած հակազդեցութիւնները չեն յայտնուիր:

Եղան սակայն լրատու կեդրոններ ո-րոնք կատարուածին առընչութեամբ կըզ-կատուր, մէկ – երկու նախադասութեամբ փորձեցին թերթին լման տպաքանակին անհետացումը կապել նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը որ ըստեցաւ թէ կապ ունէր վարչապետին մերձաւոր շրջանակէն անձերու չարաչահումին հետ: Այսուհանդերձ, զգայացունց բնոյթ չորութեցաւ 4600 թիւ թերթին կորուս-տին, ո՛չ առաջիններուն, ոչ ալ երկ-րորդներուն կողմէ: Պէտք է աւելցնել որ կատարուածը բրատութեան արարք մը չէր եղած. թերթերը գրաւել, պատռել, այրելու նման երեւոյթ նչմարուած չէր: Իսկ նչուած տպաքանակին դնելու ճամ-բով տէր ըլլալու համար ալ մօտ կէս մի-լիոն դրամ հարկաւոր էր, թիւին արժէքը 100 դրամ ըլլալով: Մէկը, կամ քանի մը հոգի այդ գումարը զոհած ու տիրացո՞ծ էին Հոկտեմբեր 31–ի «Առաւօտ»ին բո-լոր թիւերուն. ակներեւօրէն:

Եղածին արձագանգած էինք «Նոր օրի-նակ գրաքննութի՞ւն» խորագրուած լու-րով (Նոյեմբեր 5), մնալով «Արմէն-փրէս»ի տեղեկատուութեան ահմանին մէջ: Հոն ըսուած էր թէ վարչապետ Ա. Մարգարեան հրահանգած է կատարուա-ծին պատասխանատուներն ու պատճառ-ները պարզել: Եւ արդէն պաչտօնական եղած էր բաչխումի գործը ստանձնած «Հայմամուլ» գործակալութեան առա-քումի բաժնին պատասխանատուն, վոխ տնօրէնն ալ խիստ դիտողութիւն ստա-ցած: Անկէ ի վեր «Առաւօտ»ի Հոկտեմ-բեր 31–ի թիւին ճակատագրին մասին ոչ մէկ լուր հաղորդուեցաւ, մինչեւ որ յա-պաղումով հասաւ թերթին Նոյեմբեր 1–ի թիւը:

Անակնկալ չէր որ անոր խմբագրակա-նը յատկացուած է նոյն նիւթին, «Նորից բռնագրաւեցին» խորագրով: Հոն գրա-ւումին իրաւ առաջին նչմարումները կ'ըլ-լան մարդիկ որոնք «չահագրգռուած եւ հաւանաբար իշխանական կամ նիւթական լծակներ»ու տէր էին: Նոյն տեղը կ'ըսուի նաեւ որ քանի մը օր առաջ ալ նման բան պատահած է երբ կրպակները ղրկուող ամբողջ թիւերը «ընթերցող» ունեցած են «անյայտ նիփաւորներ»: Երկու առիթով ալ յայտնուած առաջին զգացումը «աննը-պատակ աչխատած» ըլլալու ցաւն է:

Խմբագրականի սիւնակը ատկէ ետք կը բանայ ենթադրութեան գլուխը. նախորդ թիւին ցասումի պատճառը յօդուած մը կրնայ ըլլալ. խորագրուած է. «Վարչա-պետի մերձաւորները չարաչահում են»: Պատմուած է թէ վարչապետին օգնա-կանը, կառավարութեան աչխատակազմի նախկին պետը որ թերթին անյայտացած օրն իսկ յաջողութեամբ հաստատուած է էջմիածնի քաղաքապետին պաչտօնին վը-րայ, եւ քանի մը ուրիչներ ինչպէս Ծաղ-կաձորի մէջ խաղէն դուրս վիճակի մատ-նած են 2–3 տարուան գործունէութեան տէր գործի մարդ մը: Ան կը կոչուի Ար-սէն Հայրապետեան. հինգ տարուան համար պետութենէն վարձած է «ամարա-նոցային տնտեսութիւն» մը: Օր մըն ալ կառավարութենէն կանչած ու ըսած են իրեն որ ուրիչ բաժնետէրեր ալ պիտի մի-անան իրեն: Նախ չէ համոզուած, բայց յետոյ բաժնեթուղթերու 51%–ը ինք ու-նենալու պայմանով յօժարած է: Այսու-հանդերձ, պետական պաչտօնատերին մէջ արձանագրուած է թէ տէր է միայն 40%–ին, նոյնքան մը եւ մնացած 20%–ը ունեցող երկու նոր բաժնետիրոջ հետ:

«Այսպէս բաներ» պիտի ըսէր պատմի-չը որ անդրադարձած պիտի ըլլար թէ պատմածին միլուկը նոր կրկնութիւնն է միայն չատերու բաւական ծանօթ դրուա-գի մը: Խմբագրականի սիւնակը կ'ըսէ նաեւ թէ չատ յոյս ալ չունի եղածին բա-ցայայտումին: «Բնականաբար, վարչա-պետը կը յայտարարի թէ ինքը ոդջ տը-պաճանակի առգրաւման հետ ոչ մի կապ չունի: Գուցէ չի էլ խաբի» կ'ըսուի հոն: Բայց եւ այնպէս իչխանութիւնները պա-տասխանատու կը նկատուին այն բանի համար որ «հնարաւոր է հէնց այնպէս վերցնել եւ առգրաւել թերթի տպաճա-ճակը»:

Թերթին վարչութիւնը տնտեսական դեռնի վրայ չէ տուժած պատահածէն: Կը ցաւի միայն ի զուր անցած օրուան մը աչխատանքին ու ներդողութիւն կը խնդրէ ընթերցողներէն որոնց կարելի չէ եղած թարմ տեղեկատուութիւն հասցնել: Գը-րութիւնը կ'աւարտի այդ պարտականու-թիւնը միչտ կատարելու խոստումով:

Հայաստանի անկախութեան տասնամ-եակին մամուլի մարզի ճնչումները, ո-տնձգութիւնները մէկէ աւելի անգամ տեղ գտան նաեւ միջազգային լրատուու-թեան մէջ, ինչպէս՝ Առանց սահմանի լրագրողներու տեղեկագրին, եւլն.: Սա-կայն, օրաթերթի մը ամբողջ տպաքա-նակին այս ձեւով անհետացումը, այլան-դակութեան փաստ մըն է որուն հասան-օրէն յաճախ չեն հանդիպած միջազգա-յին կազմակերպութիւններն ալ: Նաեւ անով որ ուած հակասական պատկերին: Մէկ կողմէն՝ եւրոպական արժէքներ, արժեչափեր իւրացնելու մրցում կը մըղ-ւի ու մահապատիժը մէկ հարուածով կը ջնջուի, երբ Հոկտեմբեր 27–ի դատավա-րութիւն մը տակաւին չէ աւարտած. միւս կողմէն՝ ամէնէն անմարդկային կերպով ու հրապարակաւ գործուած ոճիրի մը «անզգայ սպանութիւն» պատմուճանը կը հագցուի ու մարդասպանը որուն միակ «արժանիք»ը նախագահի թիկնապահ ըլ-լալն է, գրեթէ բարեհնչով տունը կը ճամբուի: Ապա կը յաջորդէ թերթին ամբողջական տպաքանակին անհետա-ցումը: Ցայտնապէս, ոչ ոք կը տառապի լրջութեան այս աստիճանի պակասէն:

Արդէն, հետաքրքրական է տեսնել որ այդ ուղղութեամբ խմբագրութիւնն ալ չատ յոյս չունի: Փոխանակ մարդկային իրաւունքներու, մամուլի ազատութեան

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ՍՈՔՈԼՈՎ ՊԱՏՈՒԵՑ ԿՈՄԻՏԱՍԸ

Դաչնակահայ Կ. Սոքոլով Նոյեմբեր 4–ին նուագեց Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէի մէջ: Ինչպէս կը նչէր օրուան յայտա-դիրը, «ճանաչումի, հրապարակումի բո-լոր միլոցներուն մեծագոյն առատու-թեամբ գործածուած ներկային մէջ Սո-լոքով դաչնակի ամբուեստին քալածա-նօթներուն ամէնէն լաւ պահուած գաղտ-նիքներէն մէկն է··· Աստր պատճառը հաւանօրէն այն է որ երաժչտութիւնը իրեն համար տրուած պահուն ջերմու-թեան մէջ ապրուած բան մըն է»:

Սոքոլով այն արուեստագէտն է որուն պարտագրին ամէնէն գաժան քննադատ-ները կը վերածուին զովաբանողներու:

Անոր ռէսիթալը սկսաւ Պէթհովէնի 3 սոնաթներով (օփիւս 14 – 1,2 եւ 28): Նուագը կը յիչեցնէ Ու. Քէմփֆի մեկ-նաբանութիւնը, ճոխացած՝ Ռիխթէրի մը թէքնիքով: Մարդ ան տպաւորութիւ-նը կ'ունենայ որ ան եկած է հանճարներ-ու մոլորակէ մը, որուն բնակիչնե-րը ամէն մեկնաբանութեան պատչառող մատներով օժտուած են: Իր մատներուն թաւչային հպումը փրոքոֆիէվի օփիւս 83 Սոնաթին մէջ պողպատի չեչտեր ա-ռաւ. յատկապէս վերջին մասին մէջ, ինչպէս յօրինողը պիտի փափաքէր որ ընէին իր մեկնաբանները. արուեստագէտ մը զոր «պողպատէ մատներով դաչնակա-հար»ը կը կոչէին:

Ցայտագրին հիմնական բաժինը այս քանի մը տողերուն բուն պատճառն է: Կոմիտաս Վրդ.ի դաչնակի վեց կտոր-ներ: Անոնց չահեկան զլխաւոր կողմը ե-րաժչտագիտականն է: Վարպետը դաչնա-կի դեղարուեստագէտ մը չէր, բայց Սո-քոլովի մատները բաւարար էին հրաչքին համար:

Առաջին կտորէն՝ Երանդիէն իսկ ըս-տեղծուեցաւ նոր մթնոլորտ մը որ տար-բերը է մինչեւ հիմա մեր ունկնդրելու ա-վորութիւնը ունեցածէն: Այս նորու-թիւնը, զեղեցկութիւնը մնայուն կեր-պով աւելցան, մինչեւ վերջին կտորը: Սոքոլով նուագեց Երանդիէն եօք Ու-նաբին ,Մարալին, Շուչիկին, Ցետ – առաջը, Շորորը:

Հայկական ժողովրդական այս վեց պարերը կոմիտաս հնարած է պարզ մա-տիտի մը օգնութեամբ, առանց ճայնա-դրիչ գործիքի, 1906–ին, ու փրկած ընդհանուր կործանումէն: Նոյեմբեր 4–ին կ. Սոքոլովի մոզական մատներուն տակ աչխարհիկ այդ պարերը հոգեւոր արձա-գանգ մը ունէին, յիչեցնելով հայկական պարզ տաճար մը որ հպարտ է իր ճար-տարապետութեամբ ու յարդարանքով:

Մեծամասնութեամբ ոչ հայ ունկնդիր-ներու ծափերը այնքան երկար տեւեցին որ արուեստագէտը պարտաւորուեցաւ կրկին անցնիլ դաչնակին առջեւ, նուա-գելու համար փրոքոֆիէվի սոնաթը:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

Նման պատուանդաններէ թերացումի, ա-մօթի, անարդարութեան ճառ կարգալու, բաւական եղակի ձեւով մը հակազդած է, Նոյեմբեր 1–ի թիւին ճակատը զեղեզ-լով վարչապետին լուսանկարը, վրան 4 տողնոց ««Բաց նամակ»ով մը. Հոն կը խնդրուի որ Ա. Մարգարեան եթէ յան-կարծ պատահաբար հանդիպի «Առաւօ-տ»ի նախորդ օրուան ամբողջ տպաքանա-կի դողերուն, հաղորդէ անոնց որ 10 օ-րինակ վերադարձնեն խմբագրութեան: Խմբագրութիւնը պարտաւոր է ամէն օր-ւան թիւէն 6 թիւ Արդարութեան նախա-րարութեան, 2 օրինակ Ազգ. Գրադա-րանին, 2 օրինակ ալ Գրապալատին յանձ-նել:

Կը հանդիպի՞ արդեօք վարչապետը թերթի դողերուն···:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ՝ ՔՈՒԷՅԹԻ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԾՈՑԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիր-ներու Կաթողիկոսական Փոխանորդ Կո-րիւն Արք. Պապեանի Շարժա – Տուպայի եւ Ապու Տապիի չրջաններու հաւատնք-ներուն տրուած հովուական այցելութիւ-նը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 10–24–ի ընթաց-քին: Այս այցելութիւնը ընդհանրապէս չատ օգտակար եղաւ յիչելու համայնքնե-րու ներքին կեանքը առաւել կազմակեր-պելու եւ այդ չրջաններու հայութեան աւելի մօտէն ծանօթանալու տեսակէտէն:

ՇԱՐԺԱ – ՏՈՒՊԱՅ

Համաձայն տեղի Ազգ. Վարչութեան հետ համախորհուրդ կազմուած ծրագրի, Կորիւն Արք. ունեցաւ զանազան պաչտօ-նական հանդիպումներ եւ կատարեց որոչ այցելութիւններ: Առաջին հերթին ըն-դունեցաւ տեղւոյն տարբեր եկեղեցինե-րու (Ասորի, Մալապար, Եղովպիացի, Եւրոպացի) հոգեւոր հովիւներուն այ-ցելութիւնը, որոնց ընթացքին փոխա-նակուեցան անհրաժեչտ տեղեկութիւն-ներ յիչեալ եկեղեցիներու Ծոցի երկիր-ներու մէջ ունեցած վիճակին ու գործու-նէութեան մասին: Եղան առաջարկներ՝ չարունակելու եւ առաւել ամրապնդելու համար միջ – եկեղեցական համագոր-ծակցութեան ոգին:

Պաչտօնական հանդիպում մը տեղի ու-նեցաւ Շարժայի ամերիկեան համալսա-րանի տնօրէնին եւ վարչական կազմին հետ, ուր աւելի քան 3000 ուսանող ունեցող արդիա-կան համալսարանի կրթական ծրագրին եւ այլ բնագաւառներու գործունէու-թեան: Կորիւն Արք. յատկապէս ցանկա-ցաւ տեսնել մատենադարանն ու չքել հանդիսաւարահը, որ անվճար կերպով կը տրամադրուի, ի չարս այլ համայնքնե-րու, նաեւ հայութեան մշակութային ձեռնարկներուն համար:

Ա.ՊՈՒ ՏԱՊԻ

Ապու Տապիի մէջ եւս Կորիւն Արք. չնկերակցութեամբ տեղւոյն Ազգային Վարչութեան ներկայացուցիչներու, այ-ցելեց Սուրիոյ դեսպանին, ուր զգուչաւոր խոստեցաւ հայ համայնքին առընչուող խնդիրներու չուրջ: Դեսպանը խոստա-ցաւ ամէն համագործակցութիւն ցուցա-բերել արծարծուած հարցերու լուծման համար: Մեծ գնահատանքով արտայայ-տուեցաւ հայութեան՝ Սուրիոյ մէջ խա-ղացած դերի մասին:

Յաջորդ օր պաչտօնական այցելութիւն տրուեցաւ Հ. Հ. դեսպանատունը, ուր տեղի ունեցաւ չահեկան զրոյց Հայաս-տանի Հանրապետութեան եւ Ծոցի եր-կիրներու միջեւ ցարդ իրագործուած եւ ապագային իրագործելի ծրագիրներու մասին: Այստեղ Պր. դեսպանի ուչա-դրութեան յանձնուեցաւ Հայաստանէն կատարուող արտագաղթի տխուր երե-ւոյթը եւ կարգ մը ցաւալի իրականու-թիւններ, որոնք կը վերաբերին Ծոցի երկիրները արտագաղթած Հայերուն:

Երեկոյ մը յատկացուեցաւ տեղւոյն միօրեայ վարժարանի այցելութեան, ուր չուրջ 60 աչակերտ – աչակերտուհիներ՝ մինչեւ 15 – 16 տարիքը, կը սորվին հա-յերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, հա-յերէն երգ եւ այլն: Հարց ու պատաս-խանի ձեւով զրուցելով անոնց հետ, Կո-րիւն Արք. չուտով մտերմացաւ աչա-կերտներուն հետ եւ իր հայրական յոր-դորներով իրախուսեց անոնց, հաւատա-րիմ մնալու իրենց հայկական արմատնե-րուն, Հայոց Եկեղեցւոյ եւ Հայրենիքին:

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 18–ի առաւօտ-եան Կորիւն Արք. հանդիսաւոր պատա-րագ մատոյց Ապու Տապիի Ծոյն Օրթո-տոքս Եկեղեցւոյ մէջ, ներկայ էին թուով չուրջ 80 հոգի, որ բացառիկ երեւոյթ կարելի է համարել Ապու Տապիի հա-մար:

Հոկտեմբեր 19–ի երեկոյեան Գրաուն Փլազա պանդոկի հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կորիւն Արք.ի նախա-գահութեամբ յատուկ հանդիսութիւն,

երկու ուրախ առիթներով: Առաջինն՝ Սրբոց Թարգմանչաց տօնի առիթով կատարուեցաւ Հ.Հ. դեսպան Պր. Արշակ փոլատեանի վերջերս Ապու Տապիի մէջ արաբերէն լեզուով լոյս տեսած երկու շահեկան գրքերու գիւնեճօնը. երկրորդ՝ նշուեցաւ Հ. Հ. նախագահ՝ Պր. Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով, Պր. Արշակ փոլատեանի հաւատարմատարի պաշտօնէն Լիւգօր դեսպանի աստիճանի բարձրացումը:

Հանդէսի աւարտին, Կորիւն Արք. բարձրօրէն գնահատեց Ապու Տապիի Ազգային Վարչութիւնը իր այս գեղեցիկ մատղաշումի համար եւ ապա իր քաղաքներէն եւ օրհնութեան ջերմ խօսքերը ուղղեց մեծայարգ Պր. Դեսպանին, նախ որպէս արաբագէտ – պատմաբան եւ ապա ճկուն դիւանագէտ իր մատուցանած ծառայութեանց համար:

«Պահպանիչ» աղօթքով փակուեցաւ օրհան հանդիսութիւնը, որուն յաջորդեց ճոխ հիւրասիրութիւն: Ներկայ էին մեծ թիւով Ապու Տապիի համայնքի անդամներ. հրաւիրեալներուն չարքին էին նաեւ Շարժա – Տուպայի Ազգային Վարչութեան եւ այլ ժողովներու անդամներ:

ՔՈՒԷՅԹԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱԻ MECC–Ի ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Հոկտեմբեր 28 – 31–ին տեղւոյս կաթողիկէ եկեղեցւոյ ժողովասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Middle East Council of Churches–ի (MECC) խորհրդաժողովը, որու գլխաւոր նիւթին էր «Նիւթապաշտութիւնը Մոգի երկիրներու մէջ. ամէոր ազդեցութիւնները քրիստոնեաներու եւ իսլամներու վրայ եւ անոնց հակազդեցութիւնը»: Սոյն ժողովին կը մասնակցին եկեղեցիներու Մէյլին – Արեւելքի Միջուրդի անդամ բոլոր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները. նաեւ հրաւիրուած էին արտասահմանէն հոգեւորական եւ աշխարհական մասնագէտ հիւրեր եւ դասախօսներ:

Օրուան գլխաւոր պատգամախօսն էր անգլիքան եկեղեցւոյ Երուսաղէմի նախկին եպիսկոպոս Քէնէթ Գրէկը, որ որպէս արաբագէտ, իսլամագէտ եւ քրիստոնեայ աստուածաբան, մեծապէս յարգուած եւ ճանչցուած անձնաւորութիւն մըն է եւ հեղինակ բազմաթիւ գրքերու: Սոյն ժողովին մեր Թեմի կողմէ նաեւ իրենց մասնակցութիւնը բերին Կորիւն Արք. Պապեանն ու Աբոտակ Քհնյ. Քհյ. եաեանը:

Շորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 30–ի երեկոյեան ժամը 7.30–ին տեղւոյս կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ՝ զանազան եկեղեցիներու խումբերուն հաւատացեալներու եւ ժողովական անդամներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ ժամերգութիւն՝ խաղաղութեան նուիրուած, – «Խաղաղութեան Պաշտամունք»: Այս կապակցութեամբ Առաջնորդարանս լոյս էր ընծայած յայտարարութիւն մը, որով հրաւիրուած էին մեր համայնքի զաւակները ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեան:

Յատկանշելի է, որ այս ժամերգութեան կը նախագահէին կաթողիկէ եկեղեցւոյ եպիսկոպոս Ֆրանսիս Միքալէֆը, Կորիւն Արք. Պապեանն ու Անկլիքան եկեղեցւոյ եպիսկոպոս՝ Քէնէթ Գրէկ:

Ցիշեալ խորհրդաժողովի փակումը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 31, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 15–ին: Յատկանշելի է, որ սոյն խորհրդաժողովին մեր եկեղեցին իր հոգեւորականներու եւ երգչախումբի մասնակցութեամբ արժանացաւ յատուկ ընդհատանքի ժողովի կազմակերպիչներու կողմէ:

ԿՈՐԻՒՆ ԱՐՔ.Ի ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՔՈՒԷՅԹԻ Հ.Մ.Ը.Մ.–Ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 1–ի առաւօտեան ժամը 10–ին, Թեմիս Կաթ. Փոխանորդ Կորիւն Արք. Պապեանը, ընկերակցութեամբ Քուէյթի Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Վարչութեան անդամներու, այցելեց տեղիս Հայոց դպրոցը, ուր ամէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 8 – 11, Հ.Մ.Ը.Մ.–ի սկաուտական տարբեր խումբերը կը հաւաքուին, ունենալու իրենց հերթական աշխատանքները:

Յատկանշելի է, որ 120 – 130 Հ.Մ.Ը.Մ.–ականները կը մասնակցին հերթական այս աշխատանքներուն, – բացի այն փութպոլիստները, որոնք կը մարզուին այլ դաշտի վրայ եւ իրենց մի քանի խումբերով չուրջ 40 հոգի են:

Կորիւն Արք. «Պատուփ Առ»ով դիմաւորուեցաւ առանձին խումբերով չարքի կանդնած երէցներու, արի – արեներու, դայլիկներու, մրջնիկներու եւ իրենց պատասխանատուներու կողմէ: Նախ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Վարչութեան առաջնորդ Պր. Մարտիրոս Մարտիրոսեանը ջերմ խօսքերով բարի գալուստ մաղթեց Կորիւն Արք.ի եւ իր խօսքերուն մէջ, ի միջի այլոց յայտնեց, որ ան իր մանկութեան եւ պատանութեան տարիներուն Լիբանանի մէջ եղած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ական եւ շատ քաղցր յիշատակներ ունի Հ.Մ.Ը.Մ.իութենէն:

Օրուան բարձրաստիճան հիւրին ի պատիւ պատրաստուած էր զեղարուեստական յայտագիր մը. բոլորը միասնաբար երգեցին «Կիլլիկիա»ն, ապա կատարուեցաւ Կորիւն Արք.ի աղօթքով եռադոյն Դրօշակի օրհնութիւնը: Այս առիթով, ան նախ ողջունեց բոլոր տարիքներու պատկանող ներկայ Հ.Մ.Ը.Մ.ականները եւ իր հայրական պատգամը ուղղեց անոնց ըսելով. –

«Հ.Մ.Ը.Մ.–ը աւելի քան 80 տարիներ եղած է Սփիւռքի մէջ այն գլխաւոր կառոյցներէն մէկը, ուր կատարուած է հայապահպանումի նուիրական գործը: Հ.Մ.Ը.Մ.–ի մեծ ընտանիքին մէջ դաստիարակուած են պարտաճանաչ, կարգապահ, ծառայասէր ազատուածներ, հայրենասէր եւ գործարերուող սերունդներ, որոնք մեծ ծառայութիւն են մատուցած մեր դաղութներու կեանքին մէջ»:

Շարունակելով իր խօսքը, Կորիւն Արք. ըսաւ, «Դուք մաս կը կազմէք Հ.Մ.Ը.Մ.–ի այն մեծ ընտանիքին, որու անդամները կը գտնուին աշխարհի չորս ծագերուն. դուք հաւատաւոր ու ծալկուն մէկ մասնաճիւղն էք այն սաղարթախիտ ծառին, որու հովանիին տակ այսօր տասնեակ հազարաւոր Հ.Մ.Ը.Մ.–ականներ լուռ ու մունջ կը գործեն եւ կը պայքարին յանուն մեր մատաղ սերունդի առողջ դաստիարակութեան: Դուք, որպէս Քուէյթի մասնաճիւղ, Ձեր ունեցած չուրջ 30 տարուան բեղուն գործունէութեամբ, ամէն պատճառ ունիք հպարտ զգալու: Ես քիչ առաջ այցելեցի Ձեր վարչութեան դրասենեակը, այնտեղ տեսայ՝ ձեր յաղթանակներու մասին վկայող բաժակներու կողքին, նկարները այն քանակումներուն, որոնց դուք մասնակցած էք եւ որոնք տեղի են ունեցած Քուէյթի, Սփիւռքի զանազան դաղթօճախներու եւ վերջապէս Մայր Հայրենիքի մէջ: Ուրախ եմ, որ այսօր ձեր մէջ կը գտնուիմ եւ իմ աչքերուս կը տեսնեմ այսքան թիւով Հ.Մ.Ը.Մ.–ականներ, որոնք կը չարունակեն բարձր պահել Հ.Մ.Ը.Մ.–ի հիմնադիրներուն, անոնց յաջորդներուն վեհ գաղափարաբանութիւնը: Նախ՝ դուք հոգիով եւ մարմով բարձրացէք եւ ապա՝ բարձրացուցէք ձեր շրջապատն ու ազգը, համաձայն Հ.Մ.Ը.Մ.–ի պատգամին»:

Կորիւն Արք.ի վերջացած խօսքերէն ետք, կատարուեցաւ Դրօշակի արարողութիւն, որու ընթացքին բոլոր խումբերը միասին երգեցին «Որ Հայ Աբի» քայլերգը: Այսպիսով, անոնք կրկին անգամ վերանորոգեցին իրենց ուխտը՝ հաւատարիմ մնալու Հ.Մ.Ը.Մ.–ականի իրենց տեսլականին:

Նոյեմբեր 7

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼՂԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՁԱՇ՝ Ի ՊԱՏԻՒ Հ.Ց.Դ. ԲԻՒՐՈՅԻՆ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 25–ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի կազմին, որուն լիագումար նիստը տեղի ունեցած էր նախորդող օրերուն: Ներկայ եղած են հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը, Հայաստանի ատենապետը, Հ.Ց.Դ.–ի ուղեկից կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ համակիրներ: Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Տիքմճեան: Խօսք առած են Կլէնտէյլի քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան, Հայաստանի ատենապետ Վազգէն Մկրտումեան, Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Ցովիկ Սալիպա, Բիւրոյի անդամ Վիպէն Ա. Ցովսէփեան: Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանդ Մարգարեան խօսք առնելով անդրադարձած է Դաշնակցութեան գործունէութեան Հայաստանի մէջ եւ քննարկած է կուսակցութեան քաղաքականութիւնը Հայրենիքի մէջ, նշելով որ «Դաշնակցութեան նպատակը ազգային ճակատի վրայ միասնութիւն ապահովելն է»: Այս առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վարանդ Մելքոնեան ոչ միայն յանձն առած են ձեռնարկին եւ Բիւրոյի անդամներուն Լոս – Անճըլըս կեցութեան բոլոր ծախքերը, այլեւ 25 հազար տոլար նուիրած են կուսակցութեան: Գօգօ Թօփալեան եւ Տէր եւ Տիկին Վահէ Վարդանեան միասնաբար 50 հազար տոլարով մասնակցած են հանգանակութեան, որմէ դոյացած է 250 հազար տոլար:

*
**

ՍԱՑԱԹ ՆՈՎԱՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի «Աջափուրեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Սայաթ Նովայի նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Գալիֆորնիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան: Հանդիսութիւնը վարած է Հայկուհի Սերոբեան: Սայաթ Նովայի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Անդինէ Մուրատեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 39–ԱՄԵԱԿԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, նչուած է Սուրբ Նահատակաց Եկեղեցւոյ 39–ամեակը: Յայտագիրը վարած է Խաչիկ Թիթիզեան: Հոգեպարծանութեան խօսք փոխանցած են Վարդան Միհրսեան (Հայերէն) եւ Ճորճ Պետիկեան (անգլերէն): Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Լոս – Անճըլըսի Թաղապետական Խորհուրդի անդամ Տէնիս Զէյն: Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց, որոնք զօրավիգ եղած են եկեղեցւոյ եւ օժանդակած անոր պայծառացման: Եղած նուէրներէն դոյացած է 65 հազար տոլար:

*
**

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լոս – Անճըլըսի «Սքիրպոլ» մշակութային կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 23–ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ ամերիկահայ ճարտարապետներու եւ դիտոմականներու ընկերակցութեան եւ Պոլսահայ Միութեան: Հանդէս եկած են Ջուլիակահարուհի Անի Գալաֆեան եւ դաշնակահար Շահան Արծրունի: Յայտագրին մաս կազմած են Պէթհովընի, Տէպիւսիի եւ Բաբաջանեանի «սոնաթ»ները, ինչպէս նաեւ Խաչատուրեանի «պոէմ»ը եւ «ցայգերգ»ը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԱՍՏԻԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ոտիկանը, որ կը յուսար բաժնել Աստիկի հատաքած դրամը, յուսախաբ եղաւ եւ իր դժգոհութիւնը յայտնեց ճիւն գըլնացքը արագելով եւ ստիպելով Աստիկը, որ իր առջեւէն քալէ նոյն արագութեամբ:

Իրիկուան դէմ գիւղ մը հասան: Ոտիկանը ախոռի մը մէջ բանտարկեց Աստիկը:

Այս վերջինը խոնջէնքէն չնչասպառ, անօթի – ծարաւ, ինկաւ աղբերուն վրայ ու քնացաւ:

Հետեւեալ առաւու, երբ ոտիկանը դուռ բացաւ, որպէսզի Աստիկը դուրս հանէ ու ճամբանին չարունակեն ,տեսաւ, որ Աստիկ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէր:

Հրացանին բունովը քանի մը հարուած իջեցուց անոր կողերուն, բայց ի զո՛ւր, Աստիկ անշարժ մնաց իր տեղը՝ տկար ու նուաղկոտ ճիչեր արձակելով:

«Այդ մարդը անկարելի է, որ կարենայ այսօր ճամբան չարունակել» – եզրակացուց ոստիկանը՝ ախոռէն դուրս ելլելով ու դուռը գոցելով:

Քիչ յետոյ վերադարձաւ՝ հետը հաց ու ջուր բերելով եւ զանոնք Աստիկին քովը դնելով՝ ըսաւ.

– Կ'ը, որ վրադ ուժ գայ:

Բայց Աստիկ տեղէն չարժելու կարողութիւն չունէր եւ ակնարկ մը անդամ չնետեց հացին վրայ, թէեւ ժամերէ ի վեր բերանը բան չէր դրած:

«Այս մարդը, կարծեմ, հոս պիտի մեռնի» – խորհեցաւ ոստիկանը՝ անտարբերութեամբ դուռը գոցելով:

Ցետոյ ինքնին աւելցուց. «Եթէ ատանկ բան մը պատահի, շատ ափսէկ կ'ըլլայ, չուտ մը տեղս կը վերադառնամ»:

Գիւղացիները, ամէնքն ալ թուրքեր, մեծ պատիւով ընդունած էին ոստիկանը եւ զայն առաջնորդած գիւղապետին տունը, ուր առատ մածուն, կարագ, հաւկիթ հրամցուցած էին իրեն եւ գիշերն ալ մարդուր ու հանգստաւէտ անկողնի մը մէջ պառկեցուցած:

Իր ձին ալ ո՛չ նուազ առատօրէն կը կերակրուէր:

Այսպէս, ուրեմն, ոստիկանը անհամբեր ըլլալու որեւէ պատճառ չունէր:

Ամենայն հանդարտութեամբ եկաւ գիւղապետին տունը եւ մրնթարը դէմը առնելով՝ նստաւ նարտ խաղալու:

Մինչեւ իրիկուն այսպէս անցուց:

Գիշերը, պառկելէ առաջ, մտքէն իսկ չանցուց ձանձրոյթը առնել երթալ տեսնելու, թէ ի՛նչ եղած էր Աստիկը:

Առաւն միայն գնաց Աստիկը տեսնելու:

Ջայն անշարժ երկնցած դտաւ աղբահոյտին վրայ:

Հացն ու ջուրը անեղծ քովը դրուած էին:

«Կը քնանա՞յ կոր» – ըսաւ ինքնին:

Եւ ձեռքի խարազանովը ուժգին հարուած մը իջեցուց ոտքերուն:

Աստիկ անշարժ մնաց:

«Մեռած չըլլա՞յ» – խորհեցաւ ու ծռեցաւ՝ մօտէն քննելու համար:

Ձեռքը ճակտին տանելով՝ տեսաւ, որ պաղած է:

– Մեռեր է, – վճռեց:

Եւ ախոռէն դուրս ելաւ առանց դուռը կղպելու:

Վայրկեան մը ետքը գիւղապետին եւ մրնթարին ընկերակցութեամբ կը վերադառնար Աստիկի դիակին քով, եւ երեքը միասին թուղթ մը ստորագրեցին աքսորականին մահը հաստատող:

Ոստիկանը այդ թուղթը դրպանը դնելէ ետքը հրամայեց, որ իր ձին թամբեն ու բերեն:

– Այս դիակը ի՞նչ պիտի ընեինք, – հարցուց գիւղապետը:

– Տեղ մը թաղել տուէ՛ք, – պատասխանեց ոստիկանը:

Քիչ ետքը ոստիկանին ձին բերին:

– Ջիուս կերակուր տուի՞ք, – հարցուց:

– Հարկաւ, ասկէ զատ ահաւասիկ, տոպրակ մըն ալ լեցուցինք, որպէսզի միասին տանիք:

– Ջուր խմե՞ց:

– Այ՛, խմեց:

– Ջուրը մաքուր էր ա՛:

– Աղբիւրի ջուրէն:

Ոստիկանը հեծաւ ճիւն վրայ, թարեւեց ներկաները եւ ճամբայ ելաւ դէպի Խալահիէ:

Երբ ոստիկանը անյայտացաւ, գիւղապետը դարձաւ դէպի մրնթարը եւ ըսաւ.

– Այդ դիակը ժամ առաջ տանել, տեղ մը թաղելու է:

(Շար. 339)

(Շար. Ա. էջէ)

փաստէ իր պատճառաբանութիւններով որ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը աշխարհաքաղաքական իմաստէ զուրկ բան մըն է, քանի իր հողամասին մեծ մասը Ասիա կը գտնուի: Երկարօրէն պաշտպանելէ ետք իր դատը տեղ մը կ'ըսէ. — «Ուրեմն, պէ՞տք է նաեւ որ մերը ընենք յամառ ժխտականութիւնը Անգարայի, որ կը մերժէ իր պատմութիւնը դիտել եւ խաղաղութիւն կնքել հիւսիսի իր դրացիին հետ, չարունակելով ուրանալ Հայկական ցեղասպանութիւնը: Պէ՞տք է որ դիւանագիտական մեր յարաբերութիւնները խզենք Հայաստանի հետ: Հոգակ՝ Եւրոպա մը որ ներդրաւէ Թուրքիան, պէ՞տք է որ Ազրբեջանի եւ Հայաստանի հակամարտութեան մէջ, Ղարաքախօս Ազերիներու կողմն ըլլայ, ինչպէս կ'ընէ այսօր Անգարա»:

Կ. Սորմանի իր պատասխանին մէջ, չանդրադառնար վերամչեալ կէտերուն, այլ կը չարունակէ իր ծանօթ յանկերգը ի պաշտպանութիւն Թուրքիոյ անդամակցութեան, պէտք է ընդունիլ Թուրքիան, չնպաստելու համար իսլամական աչխարհի միասնականութեան եւ արմատակատման:

*
**

Նոյն օրուան օրաթերթին նամականին ալ կը բովանդակէր նոյն ուղղութեամբ տեսակէտներ: Ա. Պարպարէն կը վերլուծէ մահմետական ասանդութիւն ունեցող երկիրներու պարագան: Ազեմբատեանները կ'անդիմանան, կը գրէ, այն իրողութիւնը որ քաղաքականութիւնը պէտք է ենթարկուի կրօնքին: Ընթերցողին համար, Թուրքիոյ ներկայութիւնը Եւրոպայի մէջ խաբէութիւն մըն է եւ կը վերածուի աչխարհաքաղաքական սխալի մը: Թուրքիոյ ՕԹԱՆ-ի մէջ ներկայութեան պատճառաբանութիւնը ընդունելի չէ, որովհետեւ իրեն համար, այդ կը նչանակէր պաշտպանել մահմետական իր անցեալը Համայնավարութեան դէմ: Նոյն կարծիքն ունի ուրիշ ընթերցող մը (Ֆիլէլ), հուսկ, Անժըլէնն Սերժ Միասեան կը թելադրէ վերյիչել փօլ Վալերիի մտածումը, որ «Վառիէթէ է լա Գրիզ տը լ'Էսփրի»ի մէջ, կը պատասխանէ՝ Ո՞վ է Եւրոպացի հարցումին. — «Բոլոր ժողովուրդները որոնք, պատմութեան ընթացքին կրած են հետեւեալ երեք ազդեցութիւնները՝ Հռոմի ազդեցութիւնը, Քրիստոնէութեան ազդեցութիւնը եւ Ցունաստանի ազդեցութիւնը...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱԶԸ այլեւս մէկ է, իր պլուին ունենալով Ալէն Ժիւփէն: Ազրաբեւ, Նոյեմբեր 17-ին, Պուրժէի մէջ, ալ չի զանազան հոսանքները՝ կօլիստ, անկախ, ազատական, կեդրոն, միացեալ ԻՒ-ԷՄ-ՓԷ անուանման տակ, որ այլեւս կը նչանակէ՝ «Միութիւն ժողովրդական Շարժումի մը համար»: Ինչպէս կը սպասուէր, նախագահ ընտրուեցաւ Ալէն Ժիւփէ ձայներու 79,42%-ով, բայց հարկ է նկատել որ քուէարկողներու համեմատութիւնը չատ ցած էր, ոչ իսկ մէկ երրորդը 164·500 անդամներու: Ազրաբեւ մասնակցութիւնը 28,94% եղած է: Քարտուղարի պաչտօնին է Ֆիլիպ Տուաթ-Պլազի: Նոյեմբեր 17-ի այս պատմական համագումարին ներկայ եղած են օտար ղեկավարներ, ինչպէս Սպանիոյ վարչապետը Ասնար, Գերմանիոյ Քրիստոնեայ-ղեմոկրատ կուսակցութեան նախագահուհին, Փորթուկալի վարչապետը: Ծանօթ է որ Ժիւփէ չատ սիրուած մէկը չէ եւ քուէարկողներու ցած համեմատութիւնը կը բացատրուի նաեւ ատով, այսինքն չմասնակցողները այդ ձեւով արտայայտած են իրենց «հակաժիւփէ» զգացումները: Ներկայ եղած է Պէրնատէթ Շիրաք, իսկ Շիրաք ուղերձով մը իր խոր զոհունակութիւնը յայտնած է: Վերջնապէս Թաղուեցաւ կօլիմը:

ՇԱՐՈՆ վճռած է տարածել Հեպրոնի մէջ հրեայ համայնքներու տեղաւորումը, իրրեւ հետեւանք 12 Հրեաներու ըսպանութեան Նոյեմբեր 15-ի իրիկունը, Պաղեստինցիներու կողմէ: Ցարձակում մը կատարուած է երբ Իսրայէլացիներու խումբ մը, զինուորներով չրջապատուած, Պաղեստինցիներու կրակոցներուն ընդուած է: Արարքին տէր եղաւ իսլամական ճիհատը: Միւս կողմէ, Կիրակի, Նոյեմբեր 17-ի իրիկունը, իսրայէլեան Էլ-Ալ օդանաւային ընկերութեան մէկ օդանաւը, որ Թել-Ավիվ – Պոլիս կ'ապահովէր, օդահէնի մը սպառնալիքին տակ դնուեցաւ, երբ կը պատրաստուէր իջք կատարել Պոլիս: Օդանաւին մէջ գտնուող ապահովութեան ուժերու գործակալները կրցան անմիջապէս չեզոքացնել զինք եւ յանձնել Թրքական ոստիկանութեան, որ կը հարցաքննէր: Օդահէնը իսրայէլացի Արաբ մըն է, 23 տարեկան, որ դանակով մը կը սպառնար:

ԻՏԱԼԻՈՑ նախկին վարչապետը՝ Ճուլիօ Անտրէոթթի 24 տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Փերուճիայի վերաքննիչ ատեանին կողմէ: Անտրէոթթի կը դատուէր մեղսակցութեան յանցանքով լրագրողի մը՝ Մ. Փեքորելլիի սպանութեան կապակցութեամբ: Ան սպաննուած էր Հռոմ, 1979 Մարտին: Լրագրողը թղթածրար մը պատրաստած էր Անտրէոթթիի կապերուն մասին մաֆիային հետ, ինչ որ կ'ուրանար: Կ'ըսուէր թէ ինք հրահանգած է լրագրողին սպանութիւնը: Առաջին դատավարութեամբ մը, 1999-ին, անպարտ արձակուած էր: Ամէն պարագայի մէջ, գիշեռնային ծերակուտականի իր հանգամանքը զինք զերծ կը պահէ բանտարկութենէ:

ԻՆԳՈՒՇԻՈՑ Հանրապետութեան մէջ, չէչէն ըմբոստ մը, Նոյեմբեր 15-ին, չորս հոգի սպաննած է, ինք ալ մեռած, ձեռնառումբ մը պայթեցնելէ ետք հանրակառքի մը մէջ: Ութ հոգիներ ալ վիրաւորուած են:

ԳՐՈԶՆիի կեդրոնը, չէչէններու ծուղակը ինկած է ռուս զօրավար մը, որ ըսպաննուած է: Ըստ կրեմլինի, չեքոսլովաքիոյ մէջ անդամները ողջ-առողջ են, զոհ զացողը «յատուկ չինուիթիւններու բաժանմունք»ին հրամանատարն էր:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ Արտաքին նախկին նախարարը՝ Ապպա Էպան մեռած է 87 տարեկանին: Երկար տարիներ Իսրայէլը ներկայացուցած է ՄԱԿ-ի եւ ԱՄՆ-ու մօտ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 16 / 18)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՅՑԵԼԱԾ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՉՈՐԱՄԱՍԵՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Պաչտպանութեան Նախարար Ս. Սարգսեանի ընկերակցութեամբ Նոյեմբեր 9-11 այցելած է սահմանային չարք մը զօրամասեր, մօտէն ծանօթանալու անոնց մարտունակութեան, ուսումնական ծրագիրներու կիրարկումին, զինուորներու ընկերային պայմաններուն: Ազատ զրոյցներու ընթացքին նախագահը որ նոյն ատեն երկրին զինեալ ուժերուն գլխաւոր հրամանատարն է, տեղեկացած է թէ կառուցուած նոր կայաններու չնորհիւ բարելաւուած են զինուորներուն եւ սպաներուն կենցաղային եւ ընկերային պայմանները: Ան գոհունակութիւն յայտնելով ըսած է թէ ճեռք ճգուած արդիւնքներով բաւարարուիլ կարելի չէ, բարձր մարտունակութեան դաղտնիքը անոր չարունակական զարգացման մէջ է:

*
**

Մ. ՊՈՃՈՂԼԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսական ամբաստանութեամբ ձերբակալուած Մուրատ Պոճողլեանի դատին Նոյեմբեր 15-ի նիստին չարունակուած է մեղադրող Ադրամ Ամիրզադեանի կատարած հարցաքննութիւնը: Պատասխանելով անոր հարցումներուն, ամբաստանեալը ըսած է թէ չիումներ ունեցած է հայեւթուրք մտաեսական յանձնաժողովի երկու անդամին՝ Ֆ. Սոյաքի ու է. Սաբաչըի հետ. առաջինը վրմէ ուղած է իրենց յանձնաժողովին նիւթեր ուղարկել վճարումի վտխարէն, սակայն Թրքական գաղտնի կազմակերպութեան (ՄԻԹ) մասին յիչատակում չէ եղած: Պոճողեան չէ ժխտած այդ երկու Թուրքերուն ՄԻԹ-ի ներկայացուցիչ ըլլալու պարագան: Երկրորդը իրեն առաջարկած է Տրապիզոնի մէջ ռուսեւթրքական Թարգմանութեան դրասենեակ բանալ, նկատի առած Ռուսաստանի հետ աչխոյժ չիումները:

Մ. Պոճողեան մերժած է այն ամբաստանութիւնները թէ ինք Երեւանի յատկածը, սպասակոյտի, ռազմական կայաններու, Քանաքեռի զօրամասի, Երեւանի կամուրջներուն տեղը յայտնած է չիում ունեցած Թուրքերուն: Ան աչեզնցուցած է թէ իր առաջին խոստովանութիւնները իրականութիւնը չեն ցոլացըներ, քանի որ ըսած է բաներ, մտածելով իր ընտանիքին ապահովութեան մասին: Կարծած է թէ ձերբակալուելէ ետք հարցին միջամուխ կ'ըլլան Ռուսաստանի գլխաւոր հետախուզութեան վարչութիւնը, Հայաստանի յատուկ ծառայութիւնները եւ կը պարզեն խնդիրները:

*
**

ԱԺՄ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 14-ին տեղի ունեցած է Ազգային ժողովրդավարական Միութեան (ԱԺՄ) 14-րդ համագումարը որուն ընթացին որոչուած է 2003-ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայացնել Վազգէն Մանուկեանը: Համագումարին ներկայ գտնուած են «16»ի դասինքին մասնակից քաղաքական ուժերու ներկայացուցիչներ եւս:

INFORMATIONS

« ARMENIE, MEMOIRES D'EXIL »

Jusqu'au 8 janvier
organisée par le Musée de la Résistance et de la Déportation, 59, Allée des Demoiselles, Toulouse (Tél: 05.61.14.80.40)
Conférences : le 21 novembre (Dr. Y. Ternon), le 28 novembre (A. Ter-Minassian), le 29 novembre (C. Mouradian).

CONFERENCE
DA-Connexion

L'association DA-connextion vous invite à sa première conférence de l'année.

Au programme :

Un rapport sur les projets réalisés avec succès durant la campagne 2002 en Arménie.

Nos projets pour cette année 2002 / 2003.

Le témoignage de deux jeunes Arméniens venus spécialement d'Erevan pour vous parler de notre collaboration en Arménie.

Vendredi 22 novembre à 20h30
au **Centre Culturel St-Mesrop**
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris.
Métro : Monge

Expo-photo, un rapport vidéo et discussions autour d'un buffet illustreront cette conférence.

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈՑԵՄԲԵՐ 21

ԸՆԾԱՑՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԵՐԻՑ ԱՄԱՑ Ի ՏԱՃԱՐՆ

Փարիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

Repas «Menthy»

Le samedi 23 novembre
à partir de 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan
Réservations **avant le 21 novembre**
Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.

Venez nombreux déguster notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային եւ Կրթական Միութեան Կեդրոնական վարչութիւնը
կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ
ԿԱՐՊԻՍ-ԱՓՐԻԿԵԱՆ-Ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժչտական բաժինով կը մասնակցին՝
Հայաչի Շուէօ _ Սոփրանօ
Մարիա Օրի _ Դաչնակ
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ Պարիթոն
Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարդանքի երեկոյթին:

*
**

ՁԱՉԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՅՇԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԷՐԻ ԴԱԻԻԹԵԱՆ
Ռուսանիայէն
Դաչնակ եւ սրինգ
Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 16-ին
Փարիզի 9-րդ թաղամասի քաղաքապետարանի Ռոսինի սրահը
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot
Մուտքերու մասնակցութիւն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
MERCREDI
20 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·560 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.560

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԷՐՏՈՂԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԻՒՆԵՐՈՒ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ Է ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Նոր վարչապետը Ապտուլլահ Կիւլ կազմած է կառավարութիւնը եւ արեւմտեան չրջանակներու համաձայն, ան կը բաղկանայ փորձառու մարդոցմէ: Փոխ-վարչապետ նշանակուած է Ապտիւլլաթիֆ Շէնէր, որ Ելմտական նախարար եղած էր էրպաքանի կառավարութեան մէջ: Կրթական նախարար է Էրքան Մումճու, եւրոպամէտ եւ ազատական կը նկատուի: Պետական նախարար նշանակուած է Քիւրշատ Թիւզմէն, որ Արտաքին առեւտուրի նախարար եղած է: Արտաքին նախարարութեան գլուխը կ'անցնի Եաշար Եաքըշ, ֆրանսախօս դիւանագէտ մը որ լաւ ծանօթ է նաեւ արեւմտեան երկիրներուն: Տնտեսական նախարար է Ալի Ճոշքուն, Ներքին նախարար կը դառնայ Ապտիւլքատիր Աքսու, որ անմիջապէս յայտարարած է «Թրքական օրէնքներու ներդաշնակումը Ժողովրդավարութեան եւրոպական չափանիշներուն»:

Միայն մէկ կին նախարար կայ, Կիւլտալ Աքչիլ, որ կ'անցնի Զբօսաշրջութեան նախարարութեան գլուխը:

*
**

Ինչպէս գրած էինք, էրտողան եւրոպական կարգ մը մայրաքաղաքներու իր չրջապտոյտը կը սկսէր Աթէնքով, ուր Նոյեմբեր 18–ին, ընդունուած է պետական ղեկավարի նման: Նման ընդունելութիւն մը եւ չերմ ողջագուրումը Սիմիթիսի հետ այն տպաւորութիւնը ձգած է որ հասարակաց փափաք մը կայ բարեկամական մթնոլորտ մը ստեղծելու երկու երկիրներուն միջեւ, նոյնիսկ, եթէ խորքին մէջ, դիրքերը չեն փոխած: Ցունաստանի վարչապետը յայտարարած է որ «հակացողութեան չատ լաւ հիմ մը կայ» երկու երկիրներուն միջեւ որոնք իրարու մօտեցած են երեք տարիէ ի վեր: Ցունաստան Թուրքիոյ անդամակցութեան պաշտպան փաստաբանն է Եւրոպական Միութեան մօտ, սկզբունքի զեռնի վրայ իր համաձայնութիւնը տուած է այդ ուղղութեամբ: Բայց, այլ հարցեր կը մնան, որոնց գլխաւորն է՝ Կիպրոս:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԻՐՈՊԱՑԻ ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄԸ, որ նախատեսուած էր 2003 Ցունուար 1–ին, չորս ամիսով յետաձգուեցաւ: Պրիւսէլի մէջ, Նոյեմբեր 18–ին է որ Արտաքին նախարարները այս որոշումը տուին, ինչ որ յուսախաբութիւն մը պատճառեց տասը թեկնածուներուն (Լեհաստան, Սլովաքիա, Հունգարիա, Չեխիա, Սլովենիա, Էստոնիա, Լիտուանիա, Լատվիա, Կիպրոս եւ Մալթա): Առ ի մխիթարութիւն, 15–երը ապահովութիւն տուին տասներուն, որ 2004–ին, Միութեան տարեկան օժանդակութեան ամբողջութիւնը կը ստանան:

ՏԱՆԻԷԼ ԳՈՀՆ–ՊԷՆՏԻԹ, եւրոպական Խորհրդարանի կանաչ եբեսփոխան, Լիպերասիոնի Նոյեմբեր 19–ի թիւին մէջ երկար յօդուածով մը, զոր խորագրած է՝ «Առարկութիւն, պ· նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի», Թուրքիոյ անդամակցութեան դասը կը պաշտպանէ: Կը գտնէ որ Ժիսքար տ'Էսթէնի յայտարարութիւնները նախատինք են եւ ոչ թէ տրամաբանական եզրյթ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ տեղեկատուութեանց ըսպասարկութիւնը, երկար քննութիւններէ եաք հաստատած է որ ներկայացուած տեսերիզը վաւերական է եւ ճիշդ է որ արտայայտուողը Պէն Լատէնն է: Այս հաստատումը կը փաստէ որ Պէն Լատէն ողջ–առողջ է:

ԻՏԱԼԻՈՑ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ՝ Ճ· Անդրէոթթիի դատապարտումը 24 տարուան բանտարկութեան, մեծ իրարանցում ստեղծած է քաղաքական եւ պետական չրջանակներու մէջ: Այսօր 83 տարեկան, Անդրէոթթիի 50 տարի մարմնացումը եղած է Իտալիոյ քաղաքական կեանքին, եօթն անգամ վարչապետ եղած է: Փերուճիայի դատարանը նաեւ 24 տարուան բանտարկութեան դատապարտած է մաֆիայի մեծաւոր մը՝ Թանօ Պատալամէնթի, մինչ միւս ամբաստանեալները որոնց մէջ ենթադրեալ մարդասպանները, անպարտ արձակուած են, ինչ որ ըսել տուած է Անդրէոթթիի փաստաբաններուն, որ կասկածելի վճիռ մըն է, քանի կը դատապարտուին հրահանգողները եւ ազատ կ'արձակուին գործադրողները: Իտալիոյ նախագահը յայտարարած է թէ խորապէս ազդուած է, մինչ Անդրէոթթի կ'ըսէ թէ միշտ կը վստահի իր երկրին արդարութեան, նոյնիսկ երբ դժուար է իրեն համար ընդունիլ նման անհեթեթութիւն մը: Գալով Պէրլուսքոնիին, կը գտնէ որ Անդրէոթթի «դոհն է խենթեցած արդարութեան մը»: Անդրէոթթի բեկնիչ Առեանին դիմեց:

ՄԻԱՑԵԱԼ–ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ դիմած են Սուրիոյ որ փակէ Դամասկոսի Իսլամական Ճիհատի (պաղեստինեան չարժում) գրասենեակները եւ իր այս դիմումին տեղեակ պահած է Իսրայէլը: Նեթանիահու, ներկայի Արտաքին նախարարը, չեշտորհաւորած է ԱՄՆ–ը այս որոշումին համար, չեչտելով թէ «լաւագոյն ճեւն է պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ»:

ՍՈՒՐԻԱՑԻ հանրածանօթ ընդդիմադիր՝ Ռիատ Թուրք ազատ արձակուած է Նոյեմբեր 16–ին, պատիժին վերջանալէն առաջ, համաձայն նախագահ Պաչար Ալ Ասատի հրահանգներուն եւ մարդասիրական պատճառներով, կը նչէ պաշտօնական Սանա գործակալութիւնը: Թուրք, երկու ու կէս տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր Ցունիսին, «Սահմանադրութեան դէմ գործած ըլլալուն եւ ազգին բարոյականը տկարացնող լուրերու տարածման» մեղադրանքով: Ազատ արձակուելէն եաք, Ա·ՖՓ·–ին յայտարարած է թէ իր դատավարութիւնը եւ իր բանտարկութիւնը չէին արդարացուեր եւ թէ ինք, միայն արտայայտութեան ազատութիւնը գործադրած էր:

ԻՐԱՔԻ հարաւային չրջանը ռմբակոծած են Ամերիկացիք, Նոյեմբեր 18–ին: ԱՄՆ կրկին ամբաստանած են Պաղտատի կառավարութիւնը որ չէ յարգած ՄԱԿ–ի բանաձեւերը, իրաքեան հակողային պաշտպանութիւնը կրակ բացած ըլլալով ամերիկեան եւ անգլիական օդանաւերու վրայ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 18 / 19)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Նոյեմբեր 17–ին, Համայնավար կուսակցութեան 35–րդ համագումարին, ընտրուած է ղեկավար Վլադիմիր Դարբինեանը յաջորդելիկայ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրել: Այս վերջինով «16»ի մխաւորման 5–րդ կուսակցութիւնն է որ իր թեկնածուն կ'ունենայ:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27–ի գատին Նոյեմբեր 18–ի նիստին բուռական լարուած վիճակ պարզուած է առեանին մէջ: Նիստին սկիզբին հարցաքննուած է Ներքին գործերու նախկին աչխատակից Արմէն Գասապարեան. սակայն, ան չէ կրցած յստակ պատասխաններ տալ: Մէջոց մը մեղադրող Յակոբ Մարտիրոսեանի հարցումներէն չղայնանալով, ոճրագործներէն կ. Յունանեան սկսած է անարգել ու վիրաւորել զայն: Երբ նիստին նախագահը փորձած է կարգի հրաւիրել ոճրագործը, այս վերջինը վիրաւորանքներուն թիրախ ըրած է գատաւոր Ս. Ուգունեանը: Կ. Յունանեանի ընթացքէն ոգեւորուած, միւս ամբաստանեալներն ալ սկսած են իրենց տեղէն անարգանքներ արտայայտել:

Մէջոց մը ընդմիջուելէ եաք երբ կրկին չարունակուած է նիստը, այս անգամ վկայ Ա. Գասպարեան յուզուած եւ բացատրած է թէ ինք չարագործներուն չէ օժանդակած, թէ այդպէս չարունակելու պարագային չի տեսար եւ անճնասպանութիւն կը գործէ: Ա. Գասպարեանի խնդրանքով նիստը ընդհատուած է մինչեւ Նոյեմբեր 20:

*
**

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ԵՐԵՒՈՑԹ

ՄԱԿ–ի Երեւանի գրասենեակին մէջ Նոյեմբեր 18–ին տեղի ունեցած քննարկումի մը ընթացքին Հայաստանի գաղթերու եւ գաղթականներու վարչութեան պետի տեղակալ Լալա Ասլանեան յայտնած է թէ մարդոց առեւտուրի երեւոյթը չէ չրջանցած Հայաստանն ալ: Պատճառը երկրին ընկերատնտեսական վիճակն է, գործազրկութիւնը եւ արտասահմանի մէջ մարդկային աչխատանքի ուժի պահանջը որ կը մղէ ապօրինի ճամբաներու դիմելու եւ իյնալու մաքսանենգներու ձեռքը:

Ըստ հայկական ընկերարանական ընկերակցութեան նախագահ Գ. Պօղոսեանի, այդ ծուղակը ինկողը կարեւոր թիւով կիներ ալ կան· 2000–ին մարդկային առեւտուրի զոհ 59 կին յայտնաբերուած է, մեծ մասը 30 տարեկանէն վար, որոնք մեկնած են Թուրքիա, Լիբանան, Ցունաստան, Պուլկարիա ուր հասնելէ եաք պարտադրուած են մարմնավաճառութիւն ընելու:

ՀՐԴԵՀ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԹԷՆՔԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19–ի կէս գիչերէն անմիջապէս եաք էլեկտրական հոսանքի խանգարումի պատճառով հրդեհ մը ծագած է Հայաստանի Աթէնքի դեսպանատան մէջ: Քանի մը վայրկեանէն ան տարածուած է դեսպանին գրասենեակին ու հիւրասենեակին մէջ, հրոյ ճարակ դարձնելով ամէն ինչ· կարասի, գորգ, համակարգիչ, եւ այլն: Փճացած են նաեւ քարտուղարութեան սենեակի էլեկտրոնային բոլոր տարքերը: Հրչէջ սպասարկութեան արագ միջամտութեամբ հրդեհը յատակից մասերու մէջ ալ չէ ծաւալած, սակայն, բարձր ջերմութիւնը լուրջ վնաս պատճառած է:

ՄԱԿ-Ի ԿԻՊՐՈՍԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ

Եւրոպական Խորհրդարանի Դեկտեմբերի Գագաթնակէտի վեհաժողովէն առաջ Կիպրոսի անդամակցութեան անարգել ճամբայ բանալու համար ՄԱԿ–ը կիպրական հարցին լուծում մը առաջարկած էր: Անով կը նախատեսուէր դաչնակցային կառոյց մը· յունական եւ թրքական բաժիններէը վրէնց պերիչխան պետական կազմերը պիտի ունենային, նաեւ դաչնակցային ժողով մը եւ հերթական ատանձնումով նախագահութիւն մը: Ատոր հետ կար թրքական զբաւման չորեքանիկ մաս մը տարածքներու յունական զօրիին վերադարձը ուր Ցոյներու վերադարձ մըն ալ կը նախատեսուի:

Թրքական կողմը սկսած է հակազդել ներկայացուած ծրագրին, մերժելի կէտեր մատնանչելով: Նախ անհամաձայնութիւն յայտնած է Ր· Տէնքթաչ որ Թրքական մասին ղեկավարն է: Ան ըսած է թէ ՄԱԿ–ի ծրագիրը սխալներով, ծուղակներով լեցուն է եւ պէտք է թէ՛ Թուրքիոյ, թէ՛ կիպրոսի Թրքական ղեկավարութիւնը մանրամասնօրէն քննարկէ: Տէնքթաչ յատկապէս քննադատած է հողային զիջումով 50–60·000 Թուրքի տեղափոխման պարագան, խտիւ մերժելով մինչեւ Դեկտեմբեր 12 համաձայնութիւն մը ստորագրելու պարտաւորութիւնը: Կ'ըսէ թէ այդ ամսաթուարանքին նպատակն է Կիպրոսի երկու ղեկավարներուն փաստաթուղթ մը ստորագրել տալով ապահովել Կիպրոսի Եւրոպական Միութեան մուտքը:

Առաջարկուածին չատ համաձայն չէ դտնուած վերջին ընտրութեան յաղթական կուսակցութեան ղեկավար Թ· Էրտողան ալ: Ըսելով հանդերձ թէ ծրագիրը քննութեան արժանի է, ան չատ «տրդեղ» գտած է լուծումի հեռանկարով պատրաստուած քարտէսը, չեչտելով մանաւանդ որ Թուրքերու ձգտած հողերու համեմատութիւնը 29%–էն ալ նուազ է, մինչ նախապէս կատարուած բանակցութիւններուն Ր· Տէնքթաչի պայմանը «29+» տարազով էր:

*
**

Էրիք Պիչկալա թղթակցութիւն մը ղրկած է «Ֆիկարո»ին (Նոյեմբեր 19) հիւսիսային Կիպրոսի մէկ կարեւոր գիւղէն՝ Տիփքարփազէն, որ 80 քիլոմեթրի վրայ կ'երկարի: 1974–էն առաջ, կը դրէ բնակիչներու թիւը 5–էն 6 հազար էր, բոլորն ալ Ցոյն, փոխարինուեցան Անատոլուէն եկած Թուրքերով, երբ Թուրք բանակը չրջանը գրաւեց: Ներկայիս, բնակիչներու վախն այն է որ ՄԱԿ–ի ծրագիրը եթէ գործադրուի տեղահանուած Ցոյները կը վերադառնան եւ Թուրքերն ալ կը ստիպուին աքսորի ճամբան բռնել: Անոնցմէ մէկը՝ Սըթքը Քիրպոդա կ'ըսէ թէ

(Շար·ը Գ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

Ֆրոնիկագիր ՍԻՍԵՔՅՈՍ

ԴԷՊԻ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ

Յորհրդանշելու համար կարծէք, հա–մագումարի երկու օրերու ընթացքին հայ լեզուին եւ կրթութեան դէմ ունե–լիք նահատակութիւնը, բացումին բոլոր մասնակցողները ծաղիկներով ուխտի գա–ցին Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի նահա–տակներու յուշարձանին: Փակումն ալ, որպէս պետական յայտագրին յաղթա–նակ, չէր կրնար Սարդարապատի Ցաղ–թանակի յուշարձանին հովանիին տակ չվերջնանալ...:

Մայիս 28–ի անկախութեան օրը, երե–կոյեան ժամը վեցին, տասնեակ հանրա–կառքեր մեկնեցան Երեւանէն դէպի Սար–դարապատ, յաղթական տրամադրու–թիւններով, փոխադրելով երկու հազարէն աւելի մասնակիցները, սարդանապաղ–եան ճոխ սեղանի մը, երկբաւոր դրախտի բոլոր բարիքներով զարդարուած, ուր ամէն մանրամասնութիւն նկատի առնը–ւած էր հիւրերու բարձր տրամադրու–թիւնը միշտ վառ պահելու:

Մինչ ազգագրական թանգարանի մուտ–քին, երկրին լաւագոյն ազգային պարա–խումբերը ելոյթ կ'ունենային, հրաշալի կատարողութեամբ – բայց ափսոս դրեթէ առանց հանդիսատեսի, որ ուտեստեղէնի սեղաններուն չուրջ չատ աւելի կարեւոր գործով զբաղած էր..., բազմութիւնը սկսաւ արագօրէն համախմբուիլ յուշար–ձանի զանգակներու բեմայարդակին չուրջ, ուր պետական երգչախումբն ու նուագա–խումբը արդէն տեղ գրաւած էին, ինչպէս նաեւ կառավարութիւնը՝ նախագահով, նախարարներով, զոյգ կաթողիկոսներն ու եկեղեցական հիւրերը եւ ծովածաւալ բազմութիւն մը, շրջակայ գիւղերէն ալ հաւաքուած, ծայր տուաւ Արա Գէորգ–եանի հեղինակութեան յանձնուած ար–դիականացած ազգային պարեզանակնե–րու կրկնօրինակ խառնուրդ մը, որ 15 վայրկեան վերջ, արդէն սկսած էր ան–տանելի դառնալ եւ ներկաներուն մէջ անհանգստութեան նշաններ ցոյց տալ:

Բարեբախտաբար կային օփերայի բե–մադարի մեր չքնաղ աղջիկները, որոնք թէեւ քիչ մը փէչերը չատ կարճ բռնած էին վեհափառներու քթին տակ, բայց այդ արդէն աւելի զուարթացուց ներկա–ները քան նեղութիւն պատճառեց:

... Եւ յանկարծ, անապատէին: Հայու մեր զգայուն հոգիներուն յուզաակնու–թիւնը իր գագաթնակէտին հասցուց, երբ զինուորական թռան մը մեր գլխուն վե–րեւ, անկարգելով՝ երեք բանակային արձակեց, որոնցմէ երրորդը, օրիորդ մը, ռազմական տարազով մեծածաւալ ազ–գային դրօշը պարզած՝ իջաւ մերձակայ հրապարակ մը եւ ներկայացաւ, ամէնուն հպարտ ծափահարութիւններուն մէջ, Հանրապետութեան նախագահին, վեհա–փառներուն, Պաշտպանութեան նախա–րարին... նոյն պահուն, անսպասելիօ–րէն, ամէն կողմէն դունդդեղ հրախա–դութեան մը պայթիւնները ծայր տուին, հիացումի աննկարագրելի բացագանչու–թիւններ խլելով ծովածաւալ բազմութե–նէն:

Մի պարմանաք, եթէ ըսեմ որ, նման բեմական արտայայտութիւններէն չատ չեմ ազդուիր. նորութիւն մը չէ ինծի համար: Գիտեմ որ մեր արուեստի մար–դիկը ի վիճակի են այդ եւ աւելին կատա–րելու: Զիրենք կը ճանչնամ դիտավարժ բեմերու վրայէն, ուր ամէնէն աւելի խստապահանջ արուեստի քննադատներն անգամ խոնարհած են անոնց տաղանդին առջեւ:

Իմ ուշադրութիւնս գրաւողը, նման բազմամարդ ցոյցերու ատեն, ՆՈՐ ՍԵ–ՐՈՒՆԴՆ է, երեքէն երեսուն տարեկան: Ի՛նչ հրաշալի երիտասարդութիւն մը ու–նինք, զեղեցիկ, առողջ, խելացի, տա–զանդով լեցուն: Ո՞վ գիտէ, այդ բազ–մութեան մէջ, քանի համալսարանական փայլուն աշակերտներ կային, քանի սաղմնային տաղանդներ՝ որ վաղը պիտի փայլէին հայրենի երկնակամարին վը–րայ: Քանի դիւտարարներ, գիտնական–ներ, պատմագէտներ, արուեստագէտ–ներ... անոնց աչքերուն մէջ երբ նայիմ, հոգիս անհուն լաւատեսութեամբ կը լեց–ւի: Ներկայ կազմացող ժամանակները չեն վհատեցներ զիս. լաւատես եմ ապագային հանդէպ: Տարուէ – տարի կը նկատեմ թէ նոր սերունդին վիճակը կը փարելաւուի ամէն մարզերու մէջ: Հարկ է արագացը–նել այս ընթացքը, որպէսզի «Զհատնի խեղճութիւնն յոյսը»:

Հրախաղութեան արձակած բոցերուն չի նմանիր. ան արդէն մարած է. ժողո–վուրդը մուխին մէջ խարխափելով կը վերադառնայ մեքենաները: Մեր նոր սե–րունդը, մոխիրին տակ թաղնուած բոցն է մեր ազգին՝ որ կը սպասէ իր պահուն: Օգնել պէտք է: Ինչ աքանչելի ուսանող–ներու հանդիպեցայ, որ նախանձ չարժող կիրքով, կը հետաքրքրուին ազգային բո–լոր արժէքներով, դիր, դրականութիւն, պատմութիւն յուշարձան, դաւանանք, չարական, ծէս, արուեստ: Հրաշքի նը–մանող աղջիկներ եւ տղաներ: Ունինք չատ ունինք, կարծուածէն աւելի ունինք: Սարդարապատի յաղթական թեթուածինը չնչած՝ ամէնքս ալ կտոր մը յաղթանակ կը տանինք մեր տուները:

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Զ.

Գէորգ կառքը տեղաւորած էր միակ սիւնին մօտ, որու կանթեղը վառ էր եւ դիւղի երախաները տակաւին չէին կըր–ցած պարապուիկով նշանառութիւն փոր–ձել վրան...: Այդ միակ լուսաւոր սիւնին վրայ թղթիկ մը կպցուած էր. կարդացի.

– «ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՑԵՆԱԿԻՑՆԵՐ – Գոր–ծող վարչախմբի հեռացումը եւ արդար ընտրութիւնների միջոցով օրինական իշ–խանութիւնների հաստատումն օրուայ հրամայականն է:

Բոլորիդ հրաւիրում ենք Ազատութեան Հրապարակ, ժամը 18–ին:

ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ–ի

մեր ձայնը բարձրացնելու հակաժողո–վրդական վարչախմբի դէմ:

Ապարանակաւ:

Ապարանցին ժամերով կանգնում է յայտագրիւրի մօտ:

Անցնողները հարցնում են.

– Ինչո՞ւ չես խմում...

– Սպասում եմ սառը ջրի...

(Ականջը խօսի վերի հանրահաւաքի մասնակիցներուն):

Երկու ապարանցիներ զնացքով զնում են. մէկը հարցնում է միւսին.

– Ո՞ւր ես գնում: Պատասխանում է «Ապարան»:

– Իսկ դո՞ւ.

– Ես էլ Ապարանից եմ գալիս...:

ՊԱՐԶ ՄԱՐԴԻԿ

Հրաշալի են Հայաստանի պարզ մար–դիկ: «Մարդիկ» ըսելու ձեւ մըն է. կի–ներ ալ կան. մեծ է անունց թիւը: Ընդ–հանրապէս քաղաքականութեան հետ կապ չունին: Կամ այն է որ կանխազգուշու–թեամբ հեռու կը մնան անկէ, դիտնալով որ քաղաքականութիւնը ուշ կամ կանուխ իրենց պարզութիւնը կրնայ խաթարել. կամ ալ ատեն մը ապրած են այդ փորձա–ռութիւնը եւ ատենին քաչուած որպէսզի չխաթարուին: Երկու պարագային ալ իրենց մարդկային չնորհքը պահած ան–ձեր, որոնց հետ հաճոյք է քարեկամու–թիւն մշակելը:

Երեւանեան հեծուքեանս ընթացքին, երբ հեռու եմ մարզերու իմ սիրելի յու–չարձաններէս, վանքերէս, բերդերէս... իրենք կը դառնամ իմ յուշարձաններս. կը ջանանք երեկոյեան ժամերը քովէ քով դալ, պրպտել իրենց մասնագիտութեան նորագոյն տուեալները, դժուարութիւն–ներն ու կարելիութիւնները. մէկ խօսքով հարստացնել, իրենց օգնութեամբ եւ յաղեցնել միաժամանակ հայ մշակոյթի ծարաւը որուն առիթը այնքան յաճախա–կան չէ մեր ապրած երկիրներուն մէջ:

Հին, չատ հին մտերմութիւն ունիմ Վաչիկ Խաչատրեանի հետ: Ծուչարձան–ներու մէջ, յուշարձան մըն ալ ինքն է: Վազգէն վեհափառի ժամանակ, չուրջ 30 եւ աւելի տարիներ առաջ, պատասխա–նատու պաշտօն ունէր եկեղեցիներու, յուշարձաններու վերանորոգութեան գոր–ծին մէջ: Քիչ անգամ նման ամբողջա–կան նուիրեալ կարելի է հանդիպիլ: Արշաւած եմ իրեն հետ անմատչելի վայ–րեր, իր բեռնատարով կրցած եմ թա–փանցել սովետական չրջանի արգիլ–ւած գրեթէ բոլոր գօտիները, ուր պատ–մական յուշարձաններ կային (Երերոյք, Մարմաշէն, Անի – Պէմզա, Խոր Վիրապ եւ այլն) ան տեսնելով իմ սէրս եւ ծա–րաւս մեր մշակութային գանձերուն հան–դէպ, պատրաստ էր ամէն տեսակ հը–նարքներ բանեցնել՝ որ արդելք չհան–դիսանան իմ մուտքիս: Ի՜նչ հրաշալի օրեր էին, երբ երկու «խենթեր», լու–սանկարի գործիքները ուսին, հայրենի լեռները կը չրջէինք, նորանոր յայտնա–բերութիւններ կատարելու, Հաւուց թա–ռէն մինչեւ Աղջոց վանք, մինչեւ Նախի–չեւան...:

Կը յիշեմ Գառնիի լեռներուն վրայ, զննատան տեսակի ծաղիկներ հաւաքելու աւեն, հսկայական արջու մը դիմացնիս ելլելը, արջ մը որ ծաղիկ հաւաքելու չէր եկած... այնքան ալ բարի տրամադրու–թիւններ ցոյց չէր տար մեզի հանդէպ: Չհասկցայ թէ ինչպէ՞ս Վաչիկ, լեզու գտաւ անոր հետ, համոզեց որ հեռանայ այս «անվնաս օտարականէն», անշուշտ ինծի ակնարկելով...: Երբ գիւղ իջանք, բնակիչները պատմեցին թէ նոյն տար–ւան մէջ, այդ միեւնոյն արջը, մի քանի հոգի բզկտած է...: Վաչիկ պարմանալի ընտանութիւն մը ունէր Հայրենի բնու–թեան հետ: Մայր հողին վրայ ամէն ինչ յուշարձան էր իրեն համար: Հայաստա–նի մէջ չկայ անձ մը որ իրեն չափ տեւ – ճերմակ լուսանկարներու հաւաքածոյ ունենայ պատմական յուշարձաններու. չեմ կարծեր որ որեւէ մէկը մտածած է անոնք արժանաւոր կերպով ցուցադրե–լու:

Վաչիկի արժանիքներու մէջ յատուկ տեղ ունի վտանգուած խաչքարերը փըր–կել եւ անոնցմով զարդարել Էջմիածնի Մայր տաճարին ընդարձակ պարտէզը: Այդ օրերուն, Հայաստանի լաւագոյն գիւղերը բնակուած էին Ազերիներէ. չատ սովետական իշխանութեան ընդ–հանուր անտարբերութեան տակ, կը փը–ճացուէին սիրուն խաչքարերը, կը չար–դուէին անոնք տգէտ գիւղացիներէն, հաւանական ոսկիի պահեստներ կարծե–լով գտնել... Վաչիկ փրկութեան չոկատ մը ստեղծած էր եւ լծուած ազատագրու–թեան լուրջ գործին: Ընդվզեցուցիչ էր մեր համայնավար ղեկավարներուն տկա–րութիւնը կամ անտարբերութիւնը: Օ–տարներ եկած տեղաւորուած քու հողիդ վրայ, կը քանդէին քու ժողովուրդիդ պատկանող արբութիւնները... եւ Վաչի–կի պէս հերոս անհատներն էին, որ մե–ծամեծ վտանգներու ենթարկելով ինք–զինքն, պիտի փրկէին եւ Սուրբ չրջա–պատի մը մէջ ապահով պահէին... եւ դեռ մարդիկ կան, որ այդ օրերը կը փնտռեն: Անցեալները կը կարդայի երե–սանեան թերթերէն մէկուն մէջ, որ նչա–նաւոր խմբավար մը եւ դերասան, կը դանդատէր որ իր տրամադրութեան տակ լաւ սրահներ չունի, կամ ձրի չեն... «սովետի առեն մենք ամէն ինչ ունէինք» ... սիրելի պարոն. ինչո՞ւ հիւսիսային Գորէա չես երթար ուր տակաւին կենդա–նի է սովետական քու փնտռած վարչա–կարգը: Անոնք քեզի մեծ սրահներ կը տրամադրեն ... եւ ընդարձակ դուրգ–ներ, եթէ Մեծ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ուղղու–թենէն կատրիկ մը չեղիս, եթէ քիչ մըն ալ չեղիս, փամփուշտ մըն ալ կրնաս նը–ւէր ստանալ...:

Չեմ կրնար չմբռնել թէ ինչպէ՞ս տա–կաւին կան մարդիկ որ իրենց անկախու–թիւնը (անակնկալ եւ չպատուած) կը փոխարինեն սրահի մը կամ մենաչնորհի մը հետ...: Կարելի՞ է այսքան չո–տով մոռնալ մեր կացինահարուած մտա–ւորականները, գնդակահարուած անմեղ–ները, 200·000–էն աւելն տուած երիտա–սարդ զոհերը, պատերազմի մը համար որ Ստալինի փառքը զօրացնելու ծառա–յեց եւ ոչինչ տուաւ մեզի... բացի մեր ժողովուրդը տասնորդներէն ... ի սէր Աստուծոյ, ի սէր Հայրենիքի, բաւ սո–վետի ժամանակը երազել ,գործի լծուե–ցէք ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ զօրացնելու եւ ԱՋԱՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԴԱՌՆԱԼՈՒ:

Վաչիկ, ներկայիս քաչուած է առար–կէն: Զինք կը յիշեն միայն մօտին ճանչցողները եւ ինծի նման հին բարե–կամներ որ պարբերաբար կ'այցելեն եւ տխուր մենութիւնը պահ մը կը զուար–թացնեն:

Վաչիկի բարեկամներու ցանկին մէջ կը գտնուի ուրիչ «խենթ մը», կոչումով ճարտարապետ, կարծես դրօչակի փո–խանցումը իրեն տրուած ըլլայ Հրաչեայ Գասպարեան, երկար ատեն, մինչեւ գա–րեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանումը, նուիրուած վանքերու, եկեղեցիներու վե–րանորոգութեան նուիրական գործին: Տաղանդաւոր եւ հայրենասէր երիտա–սարդ ճարտարապետ մը որ անկախութե–նէն ի վեր, չաճախ կը կանչուի նոր եկե–ղեցիներ ծրագրելու եւ բարձրացնելու:

(Շար. 17)

ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱԻՈՒՄԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԻՒԼԷՅՄԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՒԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ ԴԷՊԻ ԲԻԻԹԱՆԻԱ

Բիւթանիոյ հայկական գաղթօճախները նոր հանդրուան մը թեւակոխեցին Օս–մանցիներու կողմէ Պոլսոյ գրաւումէն ետք, երբ մեծ թիւով Հայեր սկսան տա–րածուիլ դէպի կայսրութեան արեւմտեան երկրամասեր: Շրջանի գաղթօճախները տուաւարացան մանաւանդ թուրք – պարս–կական պատերազմներու եւ Հայաստանի մէջ տիրող անապահովութեան պատճա–ռով:

ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱԻՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Սուլթան Մուրատի մահէն ետք (1451) անոր յաջորդեց չորրորդ զաւակը՝ Մեհ–մէտ Բ.: Ան առաջին անգամ 1444–էն 1446 տարիներուն իշխած էր Էմիրնէի մէջ եւ հօր մահէն ետք երկրորդ անգամ գահ բարձրացաւ Էմիրնէի մէջ: Իբրեւ դվխա–ւոր նպատակ ունենալով Պոլսոյ գրա–ւումը՝ ան 1452–ի ամբողջ տարին ան–ցուց Պողազքէսէն (այնուհետեւ կոչուած՝ Ռումելի Հիսար) հսկայ բերդը կառու–ցելով Վոսփորի եւրոպական ափին, Պո–լիսէն հիւսիս, ուր գետեղեց լաւագոյն թնդանօթները. միաժամանակ զօրացուց ծովուժը, չինել տուաւ 150 նոր նաւեր եւ հաւաքեց 160 հազար զինուոր (որուն մեծ բազմաթիւ տերվիշներ, մոլլա–ներ եւ ենիչէրիներ) եւ 1453 Փետրուա–րին քալեց Պոլսոյ դէմ: Ապրիլի սկիզբը յարձակումը սկսաւ եւ ցամաքային ու ծովային իրերայաջորդ յարձակումներէ ետք, Մայիս 28–էն 29 լուսցող գիչեր–ւան ընթացքին Թուրքեր մտան Պոլիս. վերջին կայսրը՝ Կոստանդին ինկաւ զէն ի ձեռին. նահատակուեցաւ նաեւ պատ–միչ Տուքաս:

Պոլիս երեք օր ու գիչեր չարդի ու թալանի ենթարկուեցաւ:

Պոլսոյ գրաւումէն ետք նոր թափ ստա–ցաւ Հայութեան դէպի Պոլիս եւ Մար–մարայի ափերը գաղթը. Մեհմէտ Բ., որ Ցաթիհ (յաղթական) տիտղոսը ստացած էր, քաջալերեց ու յորդորեց հայութեան գաղթը՝ հակակչռելու համար Ցոյներուն ուժը: Ան նոյնիսկ ստիպեց, որ փոքր Ասիոյ կեդրոնական քաղաքներ հաս–տատուած Հայերը ձգեն իրենց բնակա–վայրերը եւ դէպի արեւմուտք չարժին: Մեհմէտ Ցաթիհ 1454 Ցունուար 6–ին վերակազմեց Պոլսոյ յունական պատ–րիարքութիւնը, եւ զայն հակակչռելու համար 1461–ին հաստատեց Պոլսոյ Հա–յոց պատրիարքութիւնը եւ Պրուսայի թեմէ առաջնորդ Ցովակիմ եպիսկոպոսը պատրիարք նչանակեց: Ցովակիմ եպիս–կոպոս կաթողիկոսական աթոռի Սուրբ Էջմիածնի մէջ վերահաստատումէն (1441) առաջ արդէն Պրուսայի առաջնորդն էր եւ մօտիկ ծանօթութիւն ունէր արքունի–քին հետ՝ իբրեւ օսմանեան պետութեան հպատակ Հայերու հովիւ:

Մեհմէտ Ցաթիհ իր նուաճումները չա–րունակեց Պալքաններու ուղղութեամբ, դէպի Ալպանիա, Հունգարիա, Վալախիա, Մոլտաւիա, Ղրիմ և հասաւ մինչեւ Արեւել–եան Իտալիա՝ Օթրանթօ: Այնուհետեւ ան 1473 Օգս. 11–ին Երզնկայի մօտակայ Պաչ–քէնտի ճակատամարտին նուաճեց Ուզուն Հասանը: Այս նուաճումներուն պատճա–ռով գրաւուած երկիրներու հայկական գաղթավայրերէն՝ Պալքաններէն ու Ղրի–մէն, ինչպէս նաեւ հայկական գաւառ–ներէն, Մեհմէտ Ցաթիհ իր նուաճումները չա–րունակեց Պալքաններու ուղղութեամբ, դէպի Ալպանիա, Հունգարիա, Վալախիա, Մոլտաւիա, Ղրիմ և հասաւ մինչեւ Արեւել–եան Իտալիա՝ Օթրանթօ: Այնուհետեւ ան 1473 Օգս. 11–ին Երզնկայի մօտակայ Պաչ–քէնտի ճակատամարտին նուաճեց Ուզուն Հասանը: Այս նուաճումներուն պատճա–ռով գրաւուած երկիրներու հայկական գաղթավայրերէն՝ Պալքաններէն ու Ղրի–մէն, ինչպէս նաեւ հայկական գաւառ–

ներէն բազմաթիւ Հայեր գացին ու հաստատուեցան Պոլսոյ եւ շրջակայքին մէջ, Մարմարայի ափերուն:

Մեհմէտ Բ. Ֆաթիհի մահէն ետք (1481) անոր յաջորդեց անդրանիկ զաւակը՝ Պայազիտ Բ.: Ան չարունակեց հօրը նուաճումները, գրաւեց Պոսնիա Հերցեկովինան, Դանուբի եւ Տնիեսթրի վրայ՝ երկու մեծ ամրոցներ, որոնք կը հսկէին Զրմի ճամբուն, Վենետիկցիներուն հետ կռուեցաւ եւ գրաւեց Մորէան: Անատոլուի կողմէն Պայազիտ Բ. եգիպտոսի մեմլուքներուն հետ հարցեր ունեցաւ եւ իր իշխանութիւնը տարածեց Գարամանօղլուներուն վրայ:

Այս ժամանակ Կիլիկիա ենթարկուած էր Թուրքմէն ցեղախումբերու տիրապետութեան որոնք իրենք իրենց մէջ կռիւ բռնուած էին. երկիրը ակած էր պարպուիլ իր բնիկ տարրէն՝ հայութենէն, որուն տեղ կու գային տեղաւորուիլ Թուրքմէն վերաբնակիչներ: Կիլիկիան գաղթական չատ մը Հայեր հասան Բիւթանիոյ կողմերը եւ արեւմտեան Անատոլուի քաղաքները:

Թուրքմէն Թափառաշրջիկ ցեղախումբեր, սուճի եւ չիլ միութիւն մխարանութիւններու (որոնց գլխաւորը սաֆաւիներն էին) պետերու ենթարկուելով՝ պայքարի մէջ էին ամբողջ Իրանը եւ Անատոլուն իրենց ենթարկուելու համար: Սաֆաւիներու առաջնորդ շահ Իսմայիլ, երբ 1502–ին տէր դարձաւ Իրանի գահին, իր դաւանանքը տարածելու համար Անատոլու ղրկեց քարոզիչներ, որոնք Պայազիտ Բ.ի դէմ մեծ լմբոստութեան ձեռնարկեցին: Պայազիտ Բ. 1502–ին յարձակեցաւ Իրանի վրայ եւ մինչեւ 1503 Թուրքմէն չատ մը ցեղախումբեր եւ սաֆաւիները քշեց դէպի Արեւմտեան: Սակայն շահ Իսմայիլ չարունակեց իր քարոզիչները ղրկել Անատոլու, եւ 1511–ին երկրորդ մեծ ապստամբութիւն մը բարձրացաւ Օսմանցիներուն դէմ: Այս բոլորին պատճառով Հայերու դէպի արեւմտեան Անատոլու գաղթականական հոսանքները չարունակուեցան եւ գաղթօճախները տուրլուպան:

ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԵԼԻՄ Ա.–Ի ԿՈՂՄԷ ՀԱՅԵՐՈՒ ԳԱՂԹ՝ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒ

Պայազիտ Բ.ի զաւակը՝ Սելիմ 1512–ին հօրը ստիպեց հրաժարելու, որմէ ետք սպաննեց զայն եւ գահին մրցակից իր եղբայրները: Իր յաղթական արշաւանքներուն համար սուլթան Սելիմ Ա. ստացաւ եաւուզ (քաջամարտիկ) կոչումը:

Սելիմ Ա. իր առաջին հարուածը ուղղեց սաֆաւի աղանդաւորներուն դէմ, որոնք ապստամբութեան ձեռնարկած էին, եւ անոնցմէ չատեր բնաջնջեց: Ապա, 1514–ի ամրան ան յարձակեցաւ Իրանի Սաֆաւի պետութեան դէմ: Շահ Իսմայիլ որոշեց օսմանեան բանակները քաշել Իրանի խորերը եւ ձմրան ընթացքին վերճացնել պանդք՝ առանց կռուելու, բայց չահին զգլխիչ հետեւորդները ստիպեցին չահը՝ կռուիլ եւ չձգել, որ օսմանցիք մտնեն Իրանի խորերը: Օսմանեան եւ իրանեան բանակները իրարու հանդիպեցան Եփրատի արեւելեան ափին, Չալտրանի դաշտին մէջ, ուր 1514 Օգոստոս 23–ին տեղի ունեցաւ վճռական ճակատամարտը. սաֆաւիները զէնքով ու արհեստավարժութեամբ չատ ետ էին Օսմանցիներէն (օսմանցիք թնդանօթներ ունէին, մինչ սաֆաւիները նետ ապեղով եւ նիզակով կը կռուէին): Օսմանցիք յաղթեցին եւ գրաւեցին Հայաստանի արեւմտեան մասը, Ատրպատականը, Քիւրտիստանը եւ հիւսիսային Միջագետքը:

Օսմանցիք նպատակ չունէին գրաւելու Իրանը, այլ՝ կասեցնել սաֆաւիներու քարոզչութիւնը եւ տարածումը՝ Անատոլուի մէջ:

Հետեւաբար սուլթան Սելիմ Ատրպատականէն քաշուելէ առաջ Թաւրիզի մէջ հաւաքեց քաղաքին եւ շրջակայքին բոլոր արուեստագէտները, որոնց կարեւոր մասը Հայեր էին, եւ քշեց դանդք դէպի Անատոլուի խորերը եւ Պոլիս. գաղթականացան այս Հայերը գլխաւորաբար Բիւթանիոյ նիոյ շրջանին եւ Պոլսոյ մէջ թնակութիւն հաստատեցին: Հայաստանի արեւմտեան գաւառներուն օսմանեան պետութեան կցումը պատճառ դարձաւ նաեւ, որ յաջորդող տարիներուն քրտական թափառաշրջիկ ցեղախումբեր մեծ զանգուածներով թափանցեն Հայկական Բարձրաւանդակ, իսկ տեղացի Հայերէն ոմանք գաղթեն դէպի արեւմտեան Անատոլու:

Սուլթան Սելիմի եւ Կիլիկիոյ տիրակալ Ռամազան Օղու ցեղախումբի պետ Փերի փաշայի միջեւ 1515–ին դոյացած համաձայնութեան հիմամբ, Փերի փաշայի մահէն ետք, 1517–ին, Կիլիկիա կցուեցաւ օսմանեան պահին:

Սելիմ Ա. 1516–ի ամրան քալեց մեմլուքներուն դէմ. Օգոստոս 24–ին, Հալէպէն հիւսիս պանուող Մարժտապէքի ճակատամարտին մեմլուք բանակը ջախջախուեցաւ. օսմանցիք յառաջացան դէպի Միջագետք եւ 1517 Յունուարին գրաւեցին Եգիպտոսը: Սելիմ Ա. մեմլուքներէն առաւ խալիֆայութիւնը: Ան նաեւ տէր դարձաւ Մեքքէի ու Մետինէի: Մահացաւ 1520–ին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՋԱՏԻԿ ՋԱՏԻԿԵԱՆԻ «ԿԱՐԱՒԱՆ»Ը...

Կլէնոէյլի մէջ, Հոկտեմբեր 29–ին, պաշտօնական արարողութեամբ մը ճամբայ ելած է նկարիչ Զատիկ Զատիկեանի տարիներու երազը դարձած «Կարաւան» ծրագիրը: Բեռնատար 3 կտաքերու վրայ Զատիկեան զծած է պեղանկարչական հսկայ պաստառներ, որոնք մեծցուած կրկնօրինակներն են Թ. – Ժ.դ. գարերու հայկական մանրանկարչական նմոյշներու: Մեկնարկի արարողութեան ներկայ եղած են Կլէնոէյլի քաղաքապետը եւ թաղապետական մարհուրդի անդամները, պետական պաշտօնատարներ, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Երեք բեռնատար կառքերէ բաղկացած «կարաւան»ը, 10 ոստիկաններու առաջնորդութեամբ, Հոկտ. 29–էն Նոյեմբեր 4 շրջած է Լոս – Անճլըլըսի ճամբաներուն եւ մայրուղիներուն վրայ, ափէթ տալով հազարաւոր մարդոց դիտելու եւ ծանօթանալու հայկական արուեստին:

*
**

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Հոլիվուտի «Ռընեսանս» պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի տարեկան ձեռնարկը, որուն ներկայ եղած են 550 հոգի եւ պետական 25 պաշտօնատարներ: Հանդիսութիւնը վարած է փրաւական Մարք Կիրակոս: Խօսք առնողներ ղրուատած են Յանձնախումբին աշխատանքները, որոնց մասին տեղեկութիւններ փոխանցուած են տեսերիզներու ցուցադրութեամբ: Այս առթիւ, Յանձնախումբը «Ազատութիւն» մրցանակով պարգեւատրած է բեմադիր Ամոմ Եղոյեանը եւ «Սիսեամ աֆ է տաուն» երաժշտական խումբը, իսկ «Տարուան մարդը» մրցանակը չնորհուած է Գալիֆորնիոյ ծերակուտական ձէյք Սքաթին, որ կարեւոր դեր ունեցած էր Հայաստան – Գալիֆորնիա առեւտրական դրասենեակի հիմնումին մէջ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂԳՈՒԹԷ ԳՈՂԳՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնի ճաչատարահին մէջ, Հոկտեմբեր 24–ին, կազմակերպութեամբ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հովիւի եւ հոգաբարձութեան, մեծարանքի հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Բերիոյ Թեմի առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթաճոյեանի, որու եկեղեցական քառասնամեայ ծառայութիւնը եւ առաջնորդութեան 25–ամեակը նչուած էին վերջերս Հալէպ: Սուրէն Արք. անցեալին եղած էր Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ հովիւը, այն օրերուն երբ Սէն Զօթիք կը պտնուէր հոգեւոր օճախը: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեանատենապետը՝ բժիշկ Մկրտիչ Տարագճեան, որ ղրուատանքով արտայայտուած է Սուրէն Արք.ի մասին, յիչելով անոր իրագործած ծրագիրները Հալէպի մէջ: Կաթողիկոսական Փոխանորդ Պաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեան իր կարդին խօսք առնելով յիչած է իր ուսանողական շրջանը Դպրեվանքին մէջ, երբ Սուրէն Արք. օրինակ ծառայած է իրեն եւ ուրիչներու: Իրրեւ վաղեմի բարեկամ Սուրէն Արք.ի, Զաւէն Ինճէճիկեան բերած է իր վկայութիւնը, վեր առնելով անոր ազնիւ նկարագիրը: Հուսկ, խօսք առած է Սուրէն Արք., չէչտելով թէ իր ամբողջ եկեղեցական առաքելութիւնը հիմնուած է երեք առանցքներու վրայ՝ Հայրենիք, Հայութիւն եւ Հայաստան-եայց Եկեղեցի: Վերջաւորութեան բաժիկ Տարագճեան Հովիւին եւ Հոգաբարձութեան կողմէ ժամացոյց մը նուիրած է Սուրէն Արք.ի:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կաթողիկէ Համայնքը, Նոյեմբեր 2–ին, հանդիսաւոր կերպով ոծած է Նարեկայ Տիրամօր Եկեղեցւոյ եւ Կեդրոնի 20–ամեակը, հանդիսապետութեամբ Հիւսիսային Ամերիկայի Կաթողիկէ Հայոց Թեմի առաջնորդ՝ Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթագեանի: Խօսք առած են Գէորգ Ծ. Վրդ. Զապարեան եւ Առաջնորդը, ոգեկոչելով յիշատակը առաջին հովիւին՝ Եղուարդ Թ. Վ. Քորթիկեանի: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը, հայերէն, ֆրանսերէն եւ արաբերէն: Եկեղեցի ունեցած են համայնքին երեք երգչախումբերը: Աւարտին բացումը կատարուած է մանեղարանին, ապա ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին նուէրներ եղած են:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՔ

Լուվրի Թանգարանին Օտիթորիումին մէջ սրբապատկերներու յատկացուած երկչաբաթեակ մը կազմակերպուած է, Նոյեմբեր 7 – Դեկտեմբեր 19: Դասախօսութիւններու, վիճակարկումի հաւաքոյթներու, ընթերցումներու հետ յայտագիրը ընդգրկած է յոյնական, խորհրդային, հայկական, վրացական, եւթովպական, իտալական, եւ այլն ֆիլմեր:

Հայկական ֆիլմերու ժամանակացոյցը հետեւեալն է. –

Նոյեմբեր 28, Հինգշաբթի, ժամը 20·30
«Եղանակները» – Ա. Փէլէչեան
«Օրացոյցը» – Ա. Եղոյեան

Նոյեմբեր 30 ,Շաբաթ, ժամը 20·30
«Սուրամի բերդը» – Ս. Պարաճանով

Դեկտեմբեր 1, Կիրակի, ժամը 19
«Յակոբ Յովնաթանեան» – Ս. Պարաճանով
«Կիեւեան որմնանկարներ» – Ս. Պարաճանով
«Սայաթ Նովա» – Ս. Պարաճանով

Information: 01. 40. 20. 51. 86;
Réservation: 01. 40. 20. 84. 00.

Livres reçus

TOUS LES DESIRS DE L'AME
Poèmes d'Arménie

Traduits par VAHE GODEL

Calligraphies de **Achot Achot**

Albin Michel, Paris 2002

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԾԵ.
ԱԱՏԿԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

– Հիմա ես այդ խնդիրը կը կարգադրեմ, – պատասխանեց մըխիթարը:

Քիչ ետքը «Թաղում»ին պատրաստութիւնը տեսած էր:

Երկու գիւղացիներ, բահով ու բրիչով պինուած, եկան այն ախոռին քով, ուր կը գտնուէր Աստիկի դիակը:

Իրենց հետ քերած էին խոշոր էշ մը:

Դիակը դրին այդ էշուն վրայ, չուանով մը կապեցին ու մօտակայ բլրակ մը տարին ու հոն փոս մը փորելով՝ թաղեցին:

Այս եղաւ Աստիկ Մարկոսեանի բախտախնդրական կեանքին վերջաւորութիւնը:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Այս անշուք թաղումէն ամիս մը ետքը նրբահասակ գեղանի կին մը կը ներկայանար Քրամը սխասիի տնօրէն Րէչատ պէյին:

– Հրամմեցէ՛ք, մատա՛մ Լիւսի, – ըսաւ Րէչատ պէյ՝ տիկինին հրամցնելով քովը դրուած թիկնաթոռը:

Տիկինը գլխու չնորհալի չարժումով մը բազմեցաւ իրեն ցոյց տրուած տեղը:

– Ինչպէ՞ս էք, տիկի՛ն Լիւսի, – հարցուց Րէչատ պէյ:

– Աղեկ եմ, չնորհակալ եմ:

– Շատոնց է ձեզ տեսած չունինք:

– Զուզեցի ձեզ ձանձրացնել, որովհետեւ պիտեմ, որ միշտ չափազանց զբաղած էք:

– Որչափ ալ զբաղած ըլլամ, լինչի համար միշտ մեծ հաճոյք մըն է ձեր այցելութիւնը ընդունիլ:

– Շատ չնորհակալ եմ:

– Հին բարեկամը թչնամի չըլլար:

– Այնպէս է:

– Ի՞նչ բանի կը պարտիմ ձեր այսօրւան այցելութիւնը:

– Երկու ամիսէ վեր նամակ չեմ ստացած Աստիկ էֆէնտիէն, հակառակ, որ իրեն նամակ ալ ղրած եմ:

– Վերջին անգամ ուրկէ՞ իրմէ նամակ առիք:

– Գոնիայէն, այդ նամակին մէջ յոյս կը յայտնէր, որ քիչ օրէն պիտի կրնար Պոլիս վերադառնալ:

– Դժբախտաբար այդ յոյսը որեւէ իրական հիմ մը չունի, – պատասխանեց Րէչատ պէյ, – Աստիկ ո՛չ թէ միայն հոս վերադառնալու հնարաւորութիւն չունի, այլ նոյնիսկ Գոնիայի մէջ ալ պիտի չկրնայ մնալ եւ, կարծեմ, նոյնիսկ ճամբայ հանուած է հոնկէ:

– Դէպի ո՞ւր...

– Դէպի Տէր Զօր:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ այդ մարդը աքսորի մէջ ալ խելօք չի կենար, եւ իր մասին չատ աննպաստ տեղեկագիրներ հասած են:

– Բայց գիտէք, որ ինք հաւատարմօրէն ծառայած է Օսմանեան պետութեան:

– Ատիկա կարեկի չէ ուրանալ, բայց մեւնոյն ատեն դուք ալ գիտէք, որ չատ դեղծումներ ըրաւ վերջերս:

– Ինչ որ ալ ըլլայ, այդչափ ծանր պատիժի արժանի չէր:

– Տիկի՛ն, դուք ամէն բան չէք գիտեր, հետեւաբար չէք կրնար վճռել, թէ որքան պատիժը չանցայնքին համեմատութեամբ ծանրն, թէ՞ թեթեւ է:

– Ինչ որ է, ես այժմ հոս եկած եմ միմիայն տեղեկութիւն առնելու իր մասին:

– Ինչպէս ըսի, տիկի՛ն, Աստիկ ճամբայ հանուած է Գոնիայէն:

– Իսկ այժմ ո՞ւր կը գտնուի:

– Աստիկա չեմ գիտեր, բայց կրնանք հարցնել եւ հասկնալ:

– Շատ չնորհակալ կ'ըլլամ:

– Հիմա կրնանք հասկնալ:

Եւ Րէչատ պէյ զանգակը հնչեցնելով՝ սենեկապանը կանչեց եւ հրամայեց, որ Նէճիպ էֆէնտին իրեն կանչէ:

– Աքսորականներու մասին ամէն տեղեկութիւն Նէճիպ էֆէնտիին քով կը հաւաքուի, – բացատրեց Քրամը սխասիի տնօրէնը:

Քառորդ ժամ ետքը Նէճիպ էֆէնտի ներս մտաւ:

– Աստիկ Մարկոսեանի մասին ի՞նչ տեղեկութիւն ունիս, – հարցուց Րէչատ պէյ:

– Երէկ իսկ իր մասին տեղեկագիր մը ստացայ, – պատասխանեց Նէճիպ:

– Ի՞նչ կ'իմացնէ այդ տեղեկագիրը:

– Աստիկ Գոնիայէն ղրկուած է Ամասիա եւ հոնկէ ալ Իսլահիէ:

– Ես գիտէի, որ Գոնիայէն պիտի հեռացուէր:

(Շար. 340)

(Շար. Ա. Էջէն)

երախայ մ'իսկ չի կրնար ընդունիլ վերամիացման նման ծրագիր մը: Ծնողքին հետ եկած է 1976–ին, երբ 10 տարեկան էր: «Հայրս, կ'ըսէ, կանչուած էր հոս հաստատուելու հողը մշակելու համար: Դեռ կապուած եմ Անատոլուին, նոյնիսկ 26 տարի կիպրոսապրելէ ետք, բայց տղաս հոս ծնած է: Ամբողջովին կիպրացի է, արդար չէ որ արտաքսուի: Մեր ղեկավարները երբեք չեն կրնար ընդունիլ նման ծրագիր մը»: Լրագրողը կը գրէ թէ հիւսիսային Կիպրոսի թուրք ինքնակոչ Հանրապետութիւնը կանոնաւոր կերպով քաջալերած են անատոլցի գիւղացիներն ու բանուորները որ գան կիպրոս հաստատուին: Սըթքըի եղբայրը նոյն մօտեցումը չունի: Ինք կ'ըսէ թէ կիպրոսի առաջին Սահմանադրութեամբ, թուրքերը կղզիի հողամասին 25%–ի տէրն էին, ՄԱԿ–ի ծրագրին համաձայն 28,5% կ'ունենան: Ա.յսօրուան մեր ունեցածէն նուազ է, բայց, աւելի է քան ինչ որ ունէինք 1963–ին:

Ցունական կողմը, տարբեր կը մտածէ: Տիփքարփազի բնիկները չեն անհետացած, հոս – հոն ցրուած են, չուրջ 224 յոյն կիպրացիներ, գլխաւորաբար տարեց: Թերթին թղթակիցը նկատել կուտայ որ հաղուադէպ դիւղերէն է ուր երկու համայնքները լաւ յարաբերութիւններ ունին: Բայց, Յոյներն ալ նոյն մտահոգութիւնն ունին: Ծրագրին բուն հարցը այն է որ, կ'ըսեն, եթէ ընտանիքները եւ բարեկամները վերադառնան, թուրքերը պէտք է մեկնին:

Աթէնքի մէջ, էրտողան յայտնած է (Նոյեմբեր 18), որ, Անգարա կ'ուզէ դործակցիլ Աթէնքի հետ, քաղաքական լուծում մը դտնելու համար կիպրոսի, բայց, բացառած է որ համաձայնութիւն մը կրնայ դոյանալ: Գովընհակընի վեհաժողովին, ինչպէս կը նախատեսէ Քոֆի Անան: Ա.յս առընչութեամբ, Յոյները ալ նկատած էին որ, Քոֆի Անանի ժամանակացոյցը կարելի չէ յարդել:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը
կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՍ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-ը
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet
Երաժշտական բաժինով կը մասնակցին՝
Հայաշի Շէէֆօ _ *Սոփրանօ*
Մարիա Օրի _ *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ *Պարիթոն*
Համայնքը հրաւիրուած է մասնակցելու յարդանքի երեկոյթին:

*
**

HARRY TAVITIAN
Spécialement invité de Roumanie
MATINEE JAZZ
Piano et flûtes
Dimanche 24 novembre à 16 heures
«Salle Rossini»
Mairie du 9e arrdt
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot
— P.A.F. —

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՏՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, 2002 Դեկտեմբեր 15, ժամը 10–17, տեղի կ'ունենայ Մայր Եկեղեցւոյ վարչական խորհուրդի կազմի մէկ երորդի ընտրութիւնը: Վիճակով հանուած հինգ թաղուր տեղերու վրայ աւելցած են եւս երկուքը՝ նկատի առնելով երկու հոգեպարականներ:

Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ բացառիկ մեծամասնական սկզբունքով եւ, ի հարկին, ամիս մը յետոյ՝ յարաբերական մեծամասնութեամբ մնացած տեղերու համար (Կանոնադրի 16,2 յօդուածին համաձայն):

Կրօնական Ընկերակցութեան բոլոր անդամները, որոնք վճարած են իրենց անդամավարձութեան 2002–ի տուրքը, հրաւիրուած են անհատական նամակով կատարելու իրենց պարտականութիւնը:

Ի ԴԻՄԱՑ
ԸՆԴՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ա. ՊԱՊԱՅԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը չըհնորհակալութեամբ առացած է 180 Եւրօ Պր. Միչէլ Քեհեայեանէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21

ԸՆԾԱՅՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ՝ ԵՐԻՑ ԱՄԱՑ Ի ՏԱՃԱՐՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Les vendredis
du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 22 novembre à 20h30 :
SOIREE DA·CONNEXION

Bilan des projets réalisés durant la campagne 2002 en Arménie. Reportage vidéo, exposition de photos et débat, autour d'un buffet.
Projets pour l'année 2003.
Témoignage de 2 jeunes arméniens venus spécialement d'Erevan.

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au **Cercle d'écrits Caucasiens**
Vente du livre — Signature — Cocktail.

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՅՈՎՍԻՓ_ի եւ «կոմիտաս» նուագախումբին

(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11–ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche» *ի սրահներէն ներս*

17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

ԱՐԱՐԱՏԻ ՇՈՒՆՉԸ

բացառիկ երեկոնեը
ԱՇՈՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
հետ
Խոր Վիրապի չրջանէն,
Երգիչ եւ Աւետարանի քարոզիչ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, ժամը 20·30,
Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27, ժամը 20·30
Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
25, փող. Մ. Մանուչեան – 95400 –
Ա.րնուվիլ լէ Կոնես
Հեռաձայն. – 01 43 76 89 93

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 20·30,
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 29, ժամը 20·30
Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8, փող. Մ. Մանուչեան – 94140 –
Ալֆորվիլ
Հեռաձայն. – 01 48 93 99 88

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 20·30,
Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 15·30
Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, փող. Պուրկեն
55, փող. Վ. Գրէսոն – 92130 –
Իսի լէ Մուլինօ
Հեռաձայն. – 01 47 36 02 50

Մուտքը ազատ է: Բարի գալուստ ամէնուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեցու սակագինը

	€	
Մահագր	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

CHENE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël
Շաբաթ, կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8
ՇԷՆ ՓՐԱՆՍԱ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

Repas «Menthy»
Le samedi 23 novembre
à partir de 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan
Réservations **avant le 21 novembre**
Auprès de :
— Madeleine : 01.43.83.87.68
ou
— Nilva : 01.42.36.33.73.
Venez nombreux dégusteur notre fabuleux «menthy» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

*
**

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :
transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

*
**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժէրոմի Ջաւս Շանթ մասնաճիւղին:
C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

*
**

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février
SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE
AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles
organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
—— Prochainement le programme ——

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
JEUDI
21 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.561 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.561

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱ ԴԷՄ Է ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է Նոյեմբեր 19–ին, որ Թուրքիա պատրաստ չէ բանակցութիւններու Եւրոպական Միութեան անդամակցելու համար: Անոնք, ըսած է, կրնան սկսիլ այն առեն, երբ Գոփընհակընի նախատեսած պայմանները իրականացուին, այլ խօսքով մարդկային իրաւանց յարգում, ժողովրդավար պատուէրներու երաշխաւորութիւն:

***

Հակառակ Եւրոպական երկիրներու այլեւս զրեթէ բացայայտ մերժումին, Անդարա Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ճգտումին վերջակէտ դրած չէ: Ատոր մէջ մեծ է դերը ԱՄՆ–ու նման ամեներազօր նեցուկի մը որ բոլոր միջոցներըը կը գործադրէ հասնելու համար այդ նպատակին:

Նոյեմբեր 20–ի թուրք մամուլը կը տեղեկացնէր թէ ՕԹԱՆ–ի Փրակայի վեհաժողովին առթիւ հանդիպում մը նախատեսուած է ԱՄՆ–ու նախագահ Ճ. Պուշի եւ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ա.–Ն. Սեզէրի միջեւ: Երկու նախագահներու հանդիպումը տեղի կ'ունենար վեհաժողովին նախօրեակին, հինգ կէսերու օրակարգով մը. առաջինը կիպրոսի հարցն էր, երկրորդը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը, երրորդը իրաքի հարցը, չորրորդը ԱՄՆ – Թուրքիա յարաբերութիւնները, հինգերորդը՝ ՕԹԱՆ–ի ընդլայնումը:

Թուրքիոյ համար կարեւորագոյնը երկու առաջինները կը նկատուէին: Սեզէր ՄԱԿ–ի առաջարկած ծրագրին հողային կիպրոսին եւ բնակչութեան դաղթին մասին Թուրքիոյ մահհոդութիւնը պիտի յայտնէր Ճ. Պուշի: Իսկ Եւրոպայի անդամակցութեան մասին ԱՄՆ–ու իշխանութիւններու ջանքին չնորհակալութիւն յայտնելով, պիտի ուզէր որ Անգարայի ի նպաստ Ուաշինկթընի ճնշումը չեչտելով չարունակուէր:

Նոյն աղբիւրները արդէն կը տեղեկացնեն թէ ԱՄՆ–ու նախագահը աստիճանաբար կ'աւելցնէ Պրիւսէլի վրայ ճնշումը, որպէսզի Թուրքիա որպէս լիիրաւ անդամ ընդունուի Միութեան. Ճ. Պուշ այդ անդամակցութիւնը կը բացատրէ ռազմավարական պահանջներով: Կը սպասուէր որ Ճ. Պուշ Փրակայի վեհաժողովին ընթացքին նոյն ճնշումները գործադրէ նաեւ եւրոպացի իր պաշտօնակիցներուն վրայ:

Ակէ զատ, ԱՄՆ–ու Թուրքիոյ նեցուկը արտայայտութիւն կը գտնէ նիւթական օժանդակութեամբ ալ: Ուաշինկթըն կը ծրագրէ մէկ միլիառ տոլարի օժանդակութիւն ընել Անդարայի, իրաքի դէմ պատերազմի մը պարագային անոր կրելիք վնասները հատուցանելու համար: Թուրքիա փափաք յայտնած է որ նիւթական օժանդակութենէն զատ զինամթերք ալ տրուի իրեն, նաեւ ապահովութիւն որ պատերազմէն ետք Իրաքի վերակառուցումի գործին մէջ թրքական ընկերութիւններու հետ համաձայնութիւններ կը կնքուին:

***

Թերթերու նամականիները կը չարունակեն հաստատել որ Ֆրանսացիներն ալ դէմ են ընդհանրապէս, Թուրքիոյ մուտքին: Մոնտի մէջ (Նոյեմբեր 20) ժիլպէր Լազար բաւական երկար կը բացատրէ դրդապատճառները: Գոհ է որ ժիսքար տ'Էսթէն հրապարակած է հարց մը, որ մէկ դրեթէ ամէն ոք կ'ուզէ խուսափիլ: Ըստ իրեն վիճարկումը պէտք է չարունակուի եւ քաղաքացիները պէտք է կարենան արտայայտուիլ. հարցը պէտք չէ թեթեւօրէն լուծուի ափ մը քաղաքագէտներու կողմէ, որոնք այդ նպատակով չեն ընտրուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՊԵՐԻԱԿԱՆ ՓՐԻՍԹԻԺ քարիւղանաւը ի վերջոյ ընկղմեցաւ, վեց օր «թափառելէ» ետք Սպանիոյ ափերուն բացը: Մահեղծուած գայթակղութիւնը մեծ է եւ գալիք վտանգներն ալ աննախատեսելի: Նաւը 77 հազար թոն քարիւղ կը փոխադրէր եւ այսօր 3600 մեթր խորերը կը գտնուի եւ ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ քարիւղին ճակատագիրը: Կրնայ չաքաթներու, ամխիներու, նոյնիսկ տարիներու երկայնքին հոսիլ եւ ապականել սպանական, վորթուկալեան եւ մինչեւ իսկ ֆրանսական ծովափները: Սպանական կառավարութիւնն ալ կ'ամբաստանուի, որովհետեւ ընթացք չէ տրուած մասնագէտներու կոչերուն եւ չէ ուզած որ նաւը խարխիխ սպանական նաւահանգիստ մը, ուր կարելի կ'ըլլար հարկ եղածն ընել:

ՀԱՑՖԱՅԻ քաղաքապետը՝ Ամրան Միխնա, վերջնական արդիւնքներէն ալ առաջ, իր յաղթանակը տօնեց Նոյեմբեր 19–ին, Իսրայէլի աշխատաւորական կուսակցութեան ղլուխը, ուր իր մրցակիցն էր Պաշտպանութեան նախկին նախարար՝ Պէն Էլիէզէր: Մասնակի արդիւնքներու համաձայն իսկ, Միխնա ձայներու 60%–ը ստացած է: Միւս կողմէ Թիւլքարէմի մէջ, հինգ Գաղեստինցիներ, մէկը՝ պատանի, սպաննուած են: Միխնա խաղաղասէր հռետորին կը պատկանի եւ եթէ նախարարապետ դառնայ, որոշած է արտաքսել այն 4000 Հրեաները որոնք տեղաւորուած են Գազայի գօտիին մէջ: Ան յանուանած է «բարի զօրավարը», պարզ, համեստ անձ մըն է, որ չի վարանիր յայտարարելու որ Աստուծոյ չի հաւատար, ինչ որ հազուադէպ է փորայէլացի քաղաքական դէմքերու մօտ:

ԷՐՏՈՂԱՆ ԱԹԷՆքէն եաք ,Պէրլին պատած է, ուր կը տեսնուէր Շրէօտէրի հետ նախքան Լոնտոն անցնիլը, ուր Նոյեմբեր 20–ին կը հանդիպէր Թ. Պլէրի: Նոյեմբեր 21–ին ալ, Պրիւսէլի մէջ, պիտի տեսնուի Եւրոպական Ծանճնախտումբին նախագահ՝ Ռոմանօ Փրոտիի հետ, ապա, յաջորդաբար՝ Իրլանտայի վարչապետին, Եւրոպական Խորհրդարանի նախագահին: Պիտի երթայ նաեւ Դանիա, Ֆինլանտա, Շուէտ, հուսկ՝ Ֆրանսա Նոյեմբերի վերջ: Նպատակն է պաշտպանել Թուրքիոյ անդամակցութեան դատը:

ԼԼՑ–ի վերաքննութեան դատաւարութեան ամբաստանութեան պահանջած պատիժները չատ աւելի թեթեւ են, քան առաջին դատաւարութեան, ինչ որ անակնկալ մը եղած է: Արտաքին նախկին նախարար եւ Սահմանադրական Խորհուրդի նախկին նախագահ՝ Ռոլան Տիւմայի դէմ միայն չորս ձգումով մը պատիժ մը կը պահանջուի, բարձի թողի ընելով բոլոր մեղադրանքները, հոմանուհին սատցած դումարներէն քաղած պըտուղները եւ այլն, եւ այլն: Ընդհանուր փաստաբանը կը խոստովանի որ չէ կրցած սուտը իրաւէն զանազանել: Քրիս-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 19 / 20)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՕԹԱՆ–Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ

Նոյեմբեր 21 – 22–ին Փրակայի մէջ տեղի կ'ունենայ ՕԹԱՆ–ի 16–րդ վեհաժողովը որուն ընթացքին 19 անդամ եւ 27 դործընկեր երկիրներ կը քննարկեն նոր սպառնալիքներու, ռազմական թէքնիքի, դաշինքին ընդլայնումին եւ գործընկերային յարաբերութիւններուն վերաբերող հարցեր: Մասնակցելու համար Փրակա մեկնած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի ղեկաւարած պատուիրակութիւնը որուն մաս կը կազմեն Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարները:

***

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՀԱՊ–Ի ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ

Պաշտպանութեան նախարար ու Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Ս. Սարգսեան Նոյեմբեր 19 – 20–ին Մոսկուայի մէջ ներկայ գտնուած է ՀԱՊ–ի պետութիւններու Պաշտպանութեան նախարարներու Խորհուրդներու հերթական նիստերուն: Ս. Սարգսեան հոն հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Իվանովի հետ եւ ստորագրած ռազմաթէքնիք զօրակցութեան պայմանագրեր: Ապա տեսակցած է Ռուսաստանի արդիւնաբերութեան, դիտութեան նախարար Ի. Կլեբանովի հետ:

***

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՍԻՏՆԻՒ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը որ հովուապետական անդրանիկ այցը կու տայ Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի թեմին, Նոյեմբեր 14–ին մեծ յուզումով ու ջերմութեամբ ընդունուած է Սիտնի: Կիրակի, Նոյեմբեր 17–ին ան պատարագած է քաղաքին Մայր տաճարին մէջ ուր շուրջ 1500 ներկաներու մէջեւ եղած են պաշտօնական կարգ մը դէմքեր. նախարար, Խորհրդարանի անդամ, եկեղեցիներու պետեր:

Նոյն երեկոյեան աւելի քան 400 հոգիի մասնակցութեամբ տեղի ունեցած պաշտօնական ընթրիքին ալ ներկայ գտնուած են պաշտօնական անձեր:

Գարեգին Բ. հանդիպումներ ունեցած է հայ համայնքի դէմքերուն հետ, այցելած է հայկական դպրոցներ: Համազգայինի Աբշակ եւ Սոֆի Գալեմքեան վարժարանին բակին մէջ եկեղեցի կառուցելու գաղափարը չատ դրական գտած է ու խոստացած անձամբ մասնակցիլ օծումին ու Տաճարը կոչել Ս. Էջմիածին, որպէս նշան Էջմիածնի Մայր Տաճարին օծման յաջորդ տարուան 1700–ամեայ յոբելեանին:

***

ԼՂՀ

ՆՈՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ԼՂՀ նոր նշանակուած Արտաքին Գործերու նախարար Սէյրան Ղուլեան հարցազրոյց մը տուած է «Արմէնփրէս»ին, ամփոփելով հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութեան մայր դիծերը եւ Ղարաբաղի հարցին լուծումին յետագայ փուլերը: Ինչ կը վերաբերի առաջինին, բնականաբար, գլխաւորը միջազգային ճանաչումի հասնիլն է, յետոյ անտեսութեան վերելքը, բնակչութեան կենսամակարդակին բարձրացումը, ժողովրդավարական բարեփոխումներու յաջող ընթացքը:

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ներկայի փուլին մասին Ա. Ղուլեան կը կրկնէ նախագահ Ա. Ղուկասեանի յայտնած տեսակէտը թէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահական ընտրութեան նախօրեակի այս օրերուն մեծ նորութիւն ակնկալել ճիշդ չէ: Ապա, զարաբաղեան կողմը միշտ կը պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ առանց բանակցութիւններուն իր մասնակցութեան որպէս հաւասարազօր կողմ, խնդիրին լուծումը կը ձգձգուի ու կը բարդանայ:

Նախարարը կ'ըսէ թէ աշխարհի զարգացման հոլովոյթին մէջ միջազգային յարաբերութիւններու համակարգը չի կրնար քարացած մնալ եւ այսօր արդէն միտումներ կը նշմարուին նման կնճիռներ լուծելու ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին նախապատուութեամբ: Ա. Ղուլեան այս ուղղութեամբ նշած է Արեւելեան Թիմորի օրինակը:

Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան մասին տարբեր երկիրներու եւ միջազգային կազմակերպութիւններու հերթական յայտարարութիւնները ան նկատած է Ադրբեջանի ճնշումով եւ նոյնիսկ «չանթաժ»ով եղած բան: Կրկնած է թէ հակամարտութեան կարգաւորումը Մինսկի խումբին առանձնաշնորհումն է եւ խումբին աշխատանքը մինչեւ այսօր դժդոհութեան տեղի չէ տուած:

Եւ վերջապէս, Բաքուի հակահայ ռազմաչունչ քարոզչութիւնը Ա. Ղուլեան մեկնաբանած է որպէս միջնորդներու վրայ ճնշում բանեցնելու եւ ընդդիմութեան առընչուած խնդիրներ լուծելու միջոց:

թին Տըվիէ – Ժոնքուրի դէմ երկու տարի բանտարկութիւն կ'առաջարկուի 18 ամիսը՝ յետաձգումով: Դատը վերջ պիտի դտնէ Նոյեմբեր 25–ին:

ԴԱՆԻՈՑ ՄԷՋ, ձերբակալուած է իրաքցի նախկին զօրավար մը՝ Նիզար ալ – Խազրաժի, որ Դանիա ապաստանած էր: Կը մեղադրուի պատերազմական ոճիրի համար Քիւրտերու դէմ, 80–ական թըլսականներուն, Իրաքի հիւսիսը:

ԼԹԱՑԻ վինուորեալ կինը՝ Իտոյա Լոփէզ Ռիանօ, մկրտուած «վադըը», Նոյեմբեր 19–ին 370 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է, որպէս հեղինակը հինգ սպահներու սպանութեան (1986) եւ մասնակցող բազմաթիւ ոճրափորձերու, որոնք 23 մեռեալ պատճառած են:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ հարաւը Մաոիստ ապըստամբներ օդը հանած են հանրակառք մը, որու հետեւանքով 14 հոգի մեռած է, 16 հոգի ալ վիրաւորուած են: Ոստիկանութեան համաձայն ոճրափորձին հեղինակ՝ «ժողովրդական պատերազմի խմբակը» կարծած է որ հանրակառքը ոստիկաններ կը փոխադրէր եւ ոչ թէ բնակիչներ:

ՋԱՐԳԱՑԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԱՄԲՈՒՆ ՔԱՐԵՐԸ

«Օրբան» օրաթերթը վերջին էջի ամէնօրեայ «Աս ու լիս» սիւնակին փոքր հարցախոյզով Հոկտեմբեր 23–ին ուզած է դիտնալ թէ ի՞նչ բարեփոխումներ պէտք է կատարուին, որպէսզի Հայաստանը զարգացած երկիր դառնայ: Ինչպէս միշտ, տասնեակ մը անձեր պատասխանած են. անոնք կը պատկանին ընկերութեան տարբեր խմբաւորումներուն: Կայ լրագրող, երեսփոխան, թոշակառու, ճարտարագէտ, եւ այլն:

Պատասխանողներու դրեթէ կէսը երկու գլխաւոր ազդակի կը կապէ զարգացման հոլովոյթը: Անոնք իշխանութիւն – ընդդիմութիւն զոյգին ճիշդ գործելակերպն ու հոգեբանական վերափոխումն են. կան խաղաղութիւնը, ճամբաներու ցանցը, ազատ մրցակցութիւնը զարգացած երկրի նախապայման նկատողներ: Մէկ հոգի ալ տնտեսական եւ հոգեբանական բարեփոխումներու հետ, կ'ուզէ որ բոլորը դիտակցին ազգային չահերուն:

Հոգեբանական ազդակին բարեփոխումը կարեւոր նկատողներ կը բացատրեն թէ այդ քիչ մը չատ ընդհանուր տահմանումին մին մէջ ինչեր նկատի ունին: Մէկը խօսքը կը կեդրոնացնէ վախի երեւոյթին վրայ: Կ'ըսէ թէ տիկա կու գայ հինէն: Կ'ուզէ որ մարդիկ փոխեն իրենց այդ հոգեբանութիւնը, որպէսզի իրենց մէջէն ջնջեն տորուկի էութիւնը: Այնքան տեն որ տիկա տեղի չունենայ, մարդը տորուկ մնայ, անպայման պիտի վախնայ, ո՛վ որ ալ գոնուի իրմէ վերեւ:

Ուրիշ մը հոգեբանական խոր բարեփոխումը, իրաւականին եւ տնտեսականին զուգահեռ, կարեւոր կը նկատէ, պայմանով որ ամէն մարդ լաւ հասկնայ ազգային չահ կոչուածը: Իրեն համար ազգային չահը կը նշանակէ երախայի նման չընդօրինակել Եւրոպայէն կամ ուրիշ տեղերէ հասած առաջարկները, պահանջները, այլ՝ ազգային խնդիրները առաջ քաշել եւ լուծել, ազգային չահէն մեկնելով:

Ջարգացման ճամբուն մեկնակէտը իշխանութիւն – ընդդիմութիւն զոյգին կապողները մէկէ աւելի սրբագրելիներու կ'անդրադառնան: Մէկը կ'ուզէ որ քաղաքական դաշտին վրայ իշխանամէտ եւ ընդդիմադիր քաղաքական ուժերը հաւասարազօր ըլլան, որպէսզի երկիրը ցընդհումանրու չենթարկուի: Այսօր կացութիւնը այդպէս չէ. իշխանութիւնները անընդհատ կը ջանան քայքայել ընդդիմութիւնը: Նոյն անձը կը փափաքի նաեւ օրէնքի առջեւ հաւասարութիւն, պիւտճէի դումարներու տեղին գործածութիւն եւ ժողովրդավարութիւն: Երբ այս բաները կեանքի չափանիշ ըլլան, երկիրը կը մտնէ զարգացման ճամբուն մէջ:

Հետաքրքրական եւ բաւական ալ մտածել տուող է տեսնել որ այս մատնանշումները չումներն ընդհ երեսփոխան մըն է. այսինքն, մէկը որ երկրին ղեկավար խումբին մաս կը կազմէ: Ընտրուած է այդ հարցերով դիտդելու եւ կացութիւնը բարելաւելու համար: Ու իր ըսածները կը միանան արդարօրէն դժգոհներու յաճախ լսուող պանդատներուն. թէ օրէնքը կայ Հայաստանի մէջ, բայց անոր գործադրութիւնը բաւական կամայական բան է, թէ պիւտճէի միջոցները միշտ չէ որ կը ծառայեն երկրին ու ժողովուրդին չահերուն, թէ ժողովրդավարութիւնը անհրաժարելի արժէք է, թէ իշխանութիւնները պէտք չէ գլխաւոր նպատակ ունենան ընդդիմութեան քայքայումը, մինչ որ մինչեւ այսօրուան պարագան եղած է: Կարդալով երեսփոխանին այս պատասխանը, դժուար է չմտածել որ եթէ ինքն ալ այս մատնանշումները «պէտք է»ներու գլխուն տակ կ'ամփոփէ որեւէ հասարակ մահկանացուի նման, ո՞վ կը մնայ զարմանի դիրքին վրայ: Ֆանի՞ Հայաստան կայ արդեօք Ազգային Ժողովի երեսփոխաններուն համար. պետական մարդու ամսական, առանձնաշնորհումներ, դիրք, և այլն, պարզեւողը եւ հարցախոյզերո՞ւ Հայաստանը: Հապա, «պետականութիւն կառուցանել»ու կանչո՞ղը, ճղնաժամային վիճակներէ ելք սպասո՞ղը...: Կ'երեւի երկու վերջինները տեղը «պէտք է»ի անկիւնն է, նման պահարանին ուր առօրեայ գործածութեան անպէտ առարկաները կը դիզուին, «օր մը պէտք կ'ըլլայ»ի մտածումով:

Իշխանութիւն — ընդդիմութիւն յարաբերութիւնները նիւթ ընող թոշակառու մը երկու նախագասութեամբ կ'ամփոփէ նոյն միտքերը. ընդդիմութիւնը պէտք է հասկնայ որ իր դերը առողջ քննադատութիւնն է, եւ ոչ թէ ալ ու ձախ հայհոյելը: Իսկ իշխանական թեւը պէտք է հասկնայ որ իր գործը երկրին կարիքները հոգալն է եւ ոչ թէ մերձաւորներու եւ սեփական դրպանները լեցնելը: Նոյն անձը կ'աւելցնէ թէ «այս ամէնի վերջը չի երեւում», յառաջիկայ ընտրութիւնները ալ աւելի կը բարդացնեն կացութիւնը, ուստի կը պատրաստուի գոտին քիչ մը եւս սեղմելու:

Հարցախոյզին պատասխանողներէն ճարտարագէտ մը յաճախ անտեսուած կարեւոր երեւոյթի մը կ'անդրադառնայ. Հայաստան ըսելով Երեւան հասկնալու վտանգն է ատիկա: Այդն քան մայրաքաղաքին համար լընել, համազօր կը նկատէ երկրին ապագան վտանգելու: Տեղին է բնորոշումը թէ այդ ճամբով երկիրը կը վերածուի «մեծագլուխ մի գաճաճ»ի: Կ'ուզէ որ ժամանակակից ճամբաներով հեռաւոր չրջանները կապուին Երեւանի: Նոյն անձը դժգոհ է նաեւ պաշտօնաչնորհումի կերպէն որ չի կըլնար զգացման տանող ազդակ ըլլալ: Արդէն կը գործածէ «պաշտօնների առուվաճառք» բացատրութիւնը: Կ'ըսէ թէ պաշտօններ երբեմն կը յանձնուին այնպիսի մարդոց որոնք Պուշեանի «ցեց»երը կը յիշեցնեն:

Երկիրը զարգացածի մակարդակին բերելու համար ամենակարեւորը երկարատեւ խաղաղութեան ազդակը նկատող ալ կայ: Եթէ այդ պայմանը լրանայ, Հայաստան կը դառնայ զարգացած երկիր, հակառակ ներքին հակասութիւններու որոնք յաճախ աւերիչ դեր կը խաղան:

Զարգացման համար ուրիշ մըն ալ մըտաւորականներու ներկայութիւնը կարեւոր կը նկատէ: Կ'ափսոսայ որ անոնք երկրէն հեռացած են ու կը նպատակեն, կամ պիտի նպատակեն արտասահմանեան երկիրներու զարգացումին:

Կարդալով «Օրբան»ի ամէնօրեայ հարցախոյզերու այս սիւնակները, մարդ յաճախ կը տարուի մտածելու թէ արդեօք Հայաստանի ղեկավարութեան կոչսածները գոնէ երբեմն աչք մը կը նետե՞ն մամուլին: Ճիշդ է որ անոնք չատ աւելի կարեւոր, տաժանագին, մաշեցնող ահաղին աշխատանք ունին տանելիք, բայց, նոյնիսկ որպէս զբօսանք, լաւ պիտի ըլլար որ երբեմն այդ բեռը վար դնէին իրենց յոգնաբեկ ուսերէն ու թերթատէին հայաստանեան մամուլի էջերը: Կատարուած ու չկատարուած պարտականութիւններու ճնշումէն, լուսնային երանութիւններու պատրանքէն փրկուելու եւ չոր փչոտ գետնին ոտք դնելու այնքա՜ն առիթներ կան անոնց մէկ:

Անշուշտ, նման առիթ փնտռողի համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՑ ԳՐԱԻՈՒՄԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԻՒԼԷՅՄԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵԻԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ ԴԷՊԻ ԲԻԻԹԱՆԻԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԻՒԼԷՅՄԱՆ Ա.–Ի ՕՐՈՎ՝ ԲԻԻԹԱՆԻՈՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԻՈՐՈՒՄ

Սուլթան Սելիմի յաջորդեց միակ զաւակը՝ Սիւլէյման Ա.: Ան ձեռնարկեց կեդրոնական Եւրոպայի մէջ եւ Միջերկրականի ափերուն քրիստոնէական ուժերու նուաճման. 1521–ին ճզմեց սերպերու ապստամբութիւնը եւ գրաւեց Պելկրատը, 1522–ին Յաշակիր Ս. Յովհաննէսի միաբանութենէն գրաւեց Ռոտոսը, 1526–ին մտաւ Պոսնիա եւ Թրանսիլվանիա, 1526–էն 1527 տարիներուն ընկճեց Կիլիկիոյ Գարաման Օղուլներու ապստամբութիւնը եւ միաժամանակ արշաւանքներու ձեռնարկեց պարսիկներուն դէմ, իսկ 1529 Հոկտեմբերին հասաւ Վիէննայի դուռները:

Թուրք – պարսկական պատերազմները տատկացան 1533–ին, եւ մինչեւ 1535 օսմանցիք գրաւեցին Դերջանը, Էրզրումը, Կարսը, Թաւրիզն ու Պաղտատը, 1536–ին՝ Վրաստանի հարաւ – արեւմտեան չրջանները, 1538–ին՝ Վանը: Գզըլպաշներ իրենց կարգին գրաւեցին Շիրվանը (Կասպից ծովու արեւմուտքէն մինչեւ Արցախ եւ Սիւնիք): Օսմանեան զօրքերը 1548–ին ներխուժեցին Իրանի խորերը եւ գրաւեցին Քաշանը, Քոմն ու Սպահանը, մտան Արեւելեան Հայաստան, իսկ 1549–ին՝ հարաւային Վրաստան: Պարսկական զօրքերը հավաքարձակման անցնելով՝ 1549–էն մինչեւ 1552 նուաճեցին ու աւերեցին Վասպուրականը, Բասէնը եւ Բարձր Հայքը:

Թուրք – պարսկական այս երկարատեւ պատերազմներուն պատճառով հայկական բազմաթիւ բնակավայրեր աւերուեցան ու հրոյ ճարակ դարձան, վանքերն ու եկեղեցիները քանդուեցան, եւ անոնց սրբազան մասունքները փճացուեցան, իսկ այդիները խոպան դարձան: Կռիւները չարունակուեցան, մինչեւ որ 1555 Մայիս 29–ի Ամասիոյ դաշինքով հաստատութիւն գոյացաւ. Թուրքիա ստացաւ Վասպուրականը, Ալաշկերտի հովիտը, Վրաստանի արեւմտեան չրջանները եւ Միջագետքը: Արեւելեան Հայաստան եւ արեւելեան Վրաստան մնացին Իրանի. Կարսի չրջանը հռչակուեցաւ չէզոք գոտի:

Այս պատերազմներուն ու աւերածութիւններուն ընթացքին եւ անմուտհետեւ լարն ծաւալ ստացաւ Հայերու դէպի արեւմտեան Անատոլու գաղթը, եւ Բիւթանիոյ մէջ հայկական գիւղեր կազմաւորեցան:

Այսպէս, մօտաւորապէս 1550–1560–ին Ակնի Յատկալ գիւղէն գաղթականներ Բիւթանիա հասան եւ բնակութիւն հաստատեցին չրջանի ապրելիկ դէմքերէն փիր (կրօնական առաջնորդ) Ահմէտ աղայի դերդաստանի բնակավայրէն քիչ մը հեռու, օղասուն եւ բարձրադիր վայրի մը մէջ, ուր տեղաւորուեցան եւ սկսան տուն տեղ կազմել: Անոնց չրջակայքը բոլորը Թուրքեր էին: Ժամանակ մը ետք երիտասարդ քանի մը աղջիկներ մօտակայ աղբիւրէն ջուր բերելու գացած էին, երբ առեւանգուեցան Թուրքերու կողմէ եւ այլեւս չվերադարձան: Այս դէպքին վրայ ժողովուրդը սարսափած՝ որոշեց հեռանալ. անոնք գացին եւ փիր Ահմէտ աղայի պաշտպանութեան դիմեցին. Ահմէտ աղա, որ բարի մարդու համբաւ կը վայելէր, օգնեց եւ ուղղութիւն ցոյց տուաւ անոնց. այսպէսով խռակալցիք լքեցին փրենց առաջին բնակատեղին եւ գացին ու փիր Ահմէտ աղայի բնակավայրին մօտակայքը, բլուրի լանջին բնակութիւն հաստատեցին, տուն – տեղ կառուցեցին եւ կազմեցին բարեկարգ գիւղ մը, զոր իրենց ծննդավայրին անունով Խասկալ կոչեցին: Խասկալ չրջակայ Թուրք գիւղերուն համար առեւտուրի եւ արհեստներու չուկայի վերածուեցաւ:

Այս նոյն ժամանակ Խարբերդի Վերի Մողք գաւառի Շադ Շադ գիւղէն եւ Ակնի Ապուչեխ գիւղէն գաղթականներ հասան Մարմարայի ափերը եւ Եալովայի մօտակայքը, օգաստուն, արեւակող եւ առողջարար օդով բլուրի մը վրայ հաստատած Թրքական գիւղի մը մօտ ապաստան գտան ու սկսան տեղաւորուիլ: Յաջորդող տարիներուն անոնք իրենց աշխատանքով յաջողեցան տնտեսութիւն կազմել եւ Թուրքերէն հողեր գնեցին: Հայերն ու Թուրքերը հոն կողք կողքի ապրելով՝ իրարու բարեկամներ դարձան: Ժամանակ մը ետք Վերի Մողք գաւառէն ուրիշ գաղթականներ ալ հասան հոն. այսպէսով Հայեր գիւղին հողերուն մեծ մասը գնեցին, իսկ Թուրքերը ձգեցին գիւղը եւ հեռացան: Հայեր գիւղը կոչեցին Շադ Շադ, որովհետեւ բնակչութեան մեծամասնութիւնը Խարբերդի համանուն գիւղէն էր: Յետագայ տարիներուն գիւղը տարբեր առիթներով ենիչէրիներու յարձակումներուն ենթարկուեցաւ. կռիւներու ժամանակ շադ չադիք լեռնը կ'ապաստանէին եւ կը փրկուէին:

Իսկ Ակնի Ղարս եւ Լալէ գիւղերէն հինգ տուն գաղթականներ Բիւթանիա հասնելով՝ Շադ Շադէն հարաւ գտնուող Յաճիկ գիւղին մէջ բնակութիւն հաստատեցին. Յաճիկ այն ժամանակ մօտաւորապէս 800 տուն բնակչութեամբ զուտ Թրքական գիւղ մըն էր: Գաղթականները հոն չատ չմնացին, եւ Յաճիկէն քիչ մը հեռու, դէպի արեւելք, Տոմուզ Կէօլի լեռնալանջին, որուն մօտէն անցնող ճորին մէջ ջրաղաց մը կար, բնակութիւն հաստատեցին: Ղարս գիւղի գաղթականները նորակառոյց գիւղը կոչեցին Ղարսի կամ Քարցի, իսկ Լալէ գիւղին գաղթականները՝ Լալէ Տերէ: Գիւղին հիմնադրութենէն ետք Թոքաթէն եւ Բալուէն գաղթականներ հոն հասնելով՝ բնակութիւն հաստատեցին, զուտ հայաբնակ մեծ գիւղի մը վերածելով Քարցին կամ Լալէ Տերէն: Գիւղը տարածուեցաւ ճորամէջէն մինչեւ լեռնալանջերը եւ գադաթի հարթութիւնը, հանդիպակաց կողմը ունենալով Զենկիլէրի եւ Բաղարուի լեռները. գիւղի վերեւէն կարելի էր դիտել ամբողջ Մարմարայի ծոցերը, ափամերձ գիւղերը, եւ հեռուն՝ Հորիզոնին վրայ՝ Իշխանաց կղզիները եւ Պոլիսը:

Գիւղէն քիչ մը հեռու, ճորէն անդին Թուրքեր կը բնակէին. Քարցիի (կամ Լալէ Տերէի) եւ Թուրքերու բնակավայրին միջեւ, ճորին վրայէն երթեւեկի ճամբան հին կամուրջ մըն էր, որ պահած էր մինչեւ վերջին ժամանակները: Հայերը երբ բազմացան ու զօրացան այդ չրջանին մէջ, Թուրքերը աստիճանաբար չրուեցան ու հեռացան:

Կարեւոր թիւով գաղթականներ բնակութիւն հաստատեցին նաեւ Նիկոմիդիոյ մէջ. աւանդութեան մը համաձայն, կամախեցի գաղթականներ առաջին անգամ գացին հաստատուեցան հոն: Թուրք երեւելիներու հրաւէրով հոն գացին հաստատուեցան բազուցի վարպետներ, որոնք իրենց կարեւոր նպաստը բերին քաղաքի կառուցման աշխատանքներուն:

Սուլթան Սիւլէյման (որ ստացաւ Գանունի – օրէնսդիր – կոչումը երբ մահացաւ 1566–ին, արդէն թատական հայութիւն կեդրոնացած էր Բիւթանիոյ եւ ընդհանուր առմամբ արեւմտեան Անատոլուի մէջ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ 42 ՀՈԳԻ ԿԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արդարութեան նախարարութեան կառուցուածքային բարեփոխումներու վարչութեան պետը Ն. Առուստամեան Նոյեմբեր 15–ի մամուլի ասուլիսին յայտնած է թէ երկրին մէջ մահապատիժի դատապարտուած 42 հոգի կայ. անոնք կը պահուին Նուպարաչէնի մեկուսարանին մէջ, բայց նախարարութիւնը կը ծրագրէ յառաջիկային նոր հաստատութիւն ըստեղծել անոնց համար, քանի որ այլեւս գոյութիւն չունի մահապատիժ: Արդէն 1991–էն ի վեր մահապատիժ չի գործադրուիր:

*
**

ԳԷՈՐԳ ԳԱՐԱՆԵԱՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՁԱՋԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԵՆԵԿԱՊԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԽՄԲԱՎԱՐ

Ծանօթ սաքսաֆոնահար Գէորգ Գարանեան կոչուած է Ռուսաստանի ճազի պետական սենեկապին նուագախումբի ղեկավար: Ան խմբավար եղած է պետական չարժանկարի սէնֆոնիք նուագախումբին, ձայնասփիւռի ճազի խումբին, Մելոտիա համոյթին: Ներկայիս կը ղեկավարէ կրասնոդարի քաղաքային նուագախումբը: Գրած է նաեւ քանի մը ֆիլմի երաժշտութիւն. ունի երաժշտական այլ յօրինումներ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՐՄԻՆ Թ. ՎԵԿՆԷՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԳԵՐՄԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄ

(1886 – 1978)

«Պր. նախագահ՝ Վուտրօ Ուիլսըն,

(Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներ)

Հայ ազգը որ սարսափելի ձեւով աւար–գուեցաւ, կը համարձակիմ քարեխօսել։

... Տղամարդիկը խումբերով ջարդուե–ցան, շղթաներով եւ չուաններով իրա–րու կապուած գետին մէջ նետուեցան, ձեռքերն ու ոտքերը կապուած լեռն ի վար հրուեցան, ծախու հանեցին աւազց կիներ–ը եւ զաւակները հասարակաց շուկաներ–ուն մէջ։

... Դուք երբ օգնութիւն բերել կ'ուզ–էք ձեր բարձր գաղափարով, լուծի տակ գտնուող ժողովուրդներուն, ուրեմն դուք պիտի չանտեսէք որ նաեւ այս խօսքերէն ազօր ձայն մը խօսի, միակ ձայնը, որ իրաւունք ունի, ամէն ժամանակներու մէջ լսուելու...»։

ԱՐՄԻՆ Թ. ՎԵԿՆԷՐ

Պէրլին – 1919

Հայ ժողովուրդին պատմական ճակա–տագիրը շատ դառն ու ծանր եղած է, բայց այն, ինչ որ տեղի ունեցաւ 19–րդ դարու վերջին եւ 20–րդ դարու առաջին տասնամեակներուն վեր է ամէն տեսակի երեւակայութենէ։ Կարմիր Սուլթան Աբ–դուլ Համիտը եւ Երիտասարդ Թուրքերը որոշած էին բնաջնջել Արեւմտեան Հա–յաստանը եւ այդ կատարեցին անլուր բռնութեամբ, քաղաքակիրթ Եւրոպայի կառավարութիւններու աչքին առջեւ մէջը ըլլալով Գերմանիոյ կայսերապաշտ կա–ռավարութիւնը։

Հայց աշխարհի մարդասէր մտաւորա–կանները, յայտնի գրողներն ու արուես–տագէտները, հրապարակախօսներն ու հանրային գործիչները իրենց ձայնը բարձրացուցին ցեղասպանութեան դէմ։

Հայ Դատի պաշտպաններու առաջին շարքին կը գտնուէին անմոռանալի երկու Գերմանացիներ՝ Եոհաննէս Լեփսիուս եւ Արմին Թ. Վեկնէր, որոնք իրենց ամբողջ կեանքին ընթացքին համակրանք տածե–ցին հայ ժողովուրդին հանդէպ եւ իրենց բոլոր ուժերը տրամադրեցին անոր դա–տին պաշտպանութեան, զայն նոյնացնե–լով մարդկութեան դատին հետ։

Վերջին 90 տարիներուն Գերմանիոյ մէջ կազմուած են երեք կարեւոր ընկերու–թիւններ, որոնց նախագահութեան կոչ–ուած են գերմանացի ականաւոր դէմքեր։ Հայերը Գերմանացիներու հետ գործակ–ցած են եւ միասին հրապարակային հա–ւաքոյթներ կազմակերպած են զանազան քաղաքներու մէջ։ Գերմանացի եւ հայ վարչութեան անդամները ժամանակին եւ այսօր եւս կը պատկանին քաղաքական բոլոր հոսանքներուն։

Գերմանիոյ մէջ այսօր Հայաստանի եւ հայութեան ի նպաստ ձեռնարկները կը բազմանան, հակառակ մամուլի մէկ մեծ մասին պահած լռութեան եւ թրքասէր կառավարութեան բռնած դիրքին։

1914–ին Պէրլինի մէջ տեղի կ'ունենայ կազմակերպումը «Գերման – Հայ Ընկե–րութեան։ Անոր նպատակները կ'ամփոփ–ուին հետեւեալ կէտերու մէջ։ –

Տարածել հայ ժողովուրդին մասին արդար եւ անաչառ գնահատանք Գերմանիոյ մէջ։

Թարգմանել արժէքաւոր հայ գրական գործեր գերմաներէնի, եւ գերմաներէն գործեր՝ հայերէնի։

Հրատարակել երկու լեզուներով ամ–սագիր մը։ Մշակել անձնական յարաբե–րութիւններ՝ Գերմաններու եւ Հայերու միջեւ։

Տեղափոխել եւ հաստատել Ե. Լեփ–սիուսի Տան մէջ անոր արխիւները եւ գը–րադարանը։

Տան վերանորոգութեան համար հայ–թայթել դրամադլուխ։

Եոհաննէս Լեփսիուսի կողմէ 1925–ին հիմնուած Գերման – Հայ Ակադեմիայի վերահիմնումը։

Զօրացնել Գերման – Հայ եկեղեցինե–րու յարաբերութիւնները, եւ Լեփսիուսի կեանքի եւ գործունէութեան հետազո–տութիւնը։

Կապեր հաստատել մշակութային եւ գիտական մակարդակներու վրայ Երեւա–նի համալսարանի եւ Ազգային Ակադե–միայի հետ։

Միջնորդել, Գերման, Հայ եւ Օտար ժողովուրդներու յարաբերութիւններուն։

Գործելին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթո–ղիկոսը Հայրապետական իր կոչին մէջ յիշած է։ – «Մեր խոր ցանկութիւնն է եւ միանպատակ սրտալից կոչը թէ՛ դեր–մանական պետական եւ ակադեմական իշխանութիւններին, թէ՛ Գերմանացի եւ Հայ ժողովուրդի զաւակներին սրտի յօ–ժարութեամբ ընդառաջել այս աստուա–ծահաճոյ ծրագրին եւ լայն աջակցութիւն ընծայել բոլոր տեսակէտներից, թէ՛ բա–րոյական եւ թէ նիւթական գետիններուն վրայ։

«Մենք պղտում ենք հէնց հիմակուանից, որ այդ «Տան» հիմնադրութիւնը պիտի լինի մի պատմական դէպք դէպի առաջ տանելու Հայ – գերմանական կրօնա–կան, մշակութային եւ գիտական յարա–բերութիւնները ի բարին երկու ժողո–վուրդների զաւակներին եւ ի վկայու–թիւն մեր հաւատարմութեանը հանդէպ Աստծուն եւ մեր քրիստոնէական սուրբ առաքելութեան, մարդկային միասնու–թեան եւ ազգային գործակցութեան»։

1999–ին Փոցտամի մէջ տեղի ունեցաւ ժողով մը ներկայութեամբ 21 հոգիի, ներկաները որոշեցին հիմնել մարտահը–րաւէր ընկերութիւն մը «Եոհաննէս Լեփ–սիուսի Տուն», Միութիւնը։ Միութեան հիմնադիրներ եւ առաջին վարչութեան անդամներ են՝ փրոֆէսէօր Հերման Կոլց, Վերապատուելի Հանս – Ուլրիխ Շուլց նախագահ, փրոֆէսէօր տոքթոր Հանս – Եոախիմ Գիպպէրկ, իրաւաբան տոքթոր Թոմաս Մէյովերթ, իրաւաբան տոքթոր Մանֆրէտ Աչքը եւ լրագրող Համօ Պետ–րոսեան։ Երկու տարի վերջ աստուածա–բան տոքթոր Խաչիկ Ղազարեան եւս ըն–տրուեցաւ վարչութեան անդամ։

2002 Սեպտեմբեր 28–ին Վուփփէրթալ քաղաքին մէջ հիմնուեցաւ Արմին Թ. Վեկնէրի Ընկերութիւնը։ Ներկայ էին 22 հոգի, հիմնադրութեան առթիւ ներ–կայ եղան հանդուցեալ Արմին Թ. Վեկ–նէրի երկու զաւակները՝ Տիկին Սիպըլ Սթիվընս (Լոնտոն) եւ Պր. Միխայէլ Վեկ–նէր (Հոմ)։

Երկու տարուան նախապատրաստական աշխատանքներէն ետք, հիմնադրման ժո–ղովը ընտրեց վարչութեան անդամները՝ հրատարակիչ Քրիստօֆ Հաաքէր – Վուփ–փրթալ, փրոֆէսէօր – դասախօս Անդ–րիաս Մայր – Վուփփրթալ, Տիկին Պէր–պըլ Պաքուից – Շեֆէլին, լրագրող Համօ Պետրոսեան – Պէրլին, լրագրող Փէթր Կրալլա – Շեֆէլին, մանկավարժ Ուլրիխ Քլան – Վուփփրթալ, գերմանագէտ Դիրք Գրուկէր – Վուփփրթալ։

Երկրորդ օրը տեղի ունեցաւ հանդիսա–ւոր արարողութիւնը Վուփփրթալի պե–տական թատրոնին մէջ։ (*)

Արմին Թ. Վեկնէրի ընկերութեան ընդ–հանուր նպատակն է. – «Ընկերութիւնը կը ձգտի համագործակցութիւն եւ կապեր հաստատել ուրիշ հիմնարկներուն եւ կազմակերպութիւններու հետ, մասնա–ւորապէս ուժեղացնել Գերման – Հայ եւ Գերման – Հրեայ յարաբերութիւնները՝ նպաստ երկխօսութեան ամէն մակար–դակի՝ մշակոյթ, արուեստ, քաղաքա–կանութիւն, գիտութիւն եւ մշտական կապեր հաստատել Արմին Թ. Վեկնէրի բարեկամներուն հետ Հայաստանի, Իս–րայէլի, Իտալիոյ, Թուրքիոյ եւ միւս երկիրներու մէջ։

Ա. Թ. Վեկնէրի Ընկերութիւնը կ'ուզէ հետազօտել, խնամել եւ տարածել Վեկ–նէրի գրական գործերը եւ ապագային մաս մը գործերը թարգմանել հայերէնի»։

Շուտով կը լրանայ Արմին Թ. Վեկնէրի մահուան 25–ամեակը։ 1978 Մայիս 5–ին, Հոմի մէջ մահացաւ Վեկնէրը։

Հայ ժողովուրդի եւ անոր արդար դա–տին անկեղծ, հաւատարիմ եւ հեղինա–կաւոր պաշտպան մըն էր Արմին Թ. Վեկ–նէրը։ Կ'արժէ անդրադառնալ իր կեան–քին, ճանչցնելու համար զայն հայ նոր սերունդին եւ թարմացնելու՝ յիշողու–թիւնները հիներուն։

Արմին Թ. Վեկնէր բանաստեղծ, հրա–պարակախօս, գերմանական տպաւորա–պաշտութեան մեծ բանաստեղծներէն վերջինը եւ հայ ժողովուրդի անկաշառ բարեկամը, ծնած էր 1886 Հոկտեմբեր 16–ին, Գերմանիոյ Վուփփրթալ քաղա–քին մէջ։ Ուսանած է Պէրլինի եւ Պրէս–լաուի համալսարաններուն մէջ իբրեւ իրաւաբան։ 1909–ին Պէրլինի մէջ կը հրատարակէ բանաստեղծութեան իր ա–ռաջին հատորը, «Երկու քաղաքներու մի–ջեւ»։ Պէրլինի մէջ կրկին անդամ կը հրատարակէ իր երկրորդ հատորը։

Մեծ Եղեռնի տարիներուն, հայ ժողո–վուրդը երախտագիտութեամբ իմացաւ անուններըը այն սքանչելի օտարներուն, ըլլան քաղաքապետներ, հոգեւորական–ներ, զրադէտներ եւ համալսարանի դա–սախօսներ, որոնք, պաշտօնական հան–պամանքով թէ անհատապէս, իրենց հը–րապարակային զայրոյթը արտայայտե–ցին Թուրք բարբարոսներուն դէմ։ Ինչ–պէս առաջիններէն մէկը, Եոհաննէս Լեփսիուս, Պրայս, Հ. Մորկընթատ, Առնոլտ Թոյնպի, Անաթոլ Ֆրանս, Ար–մին Թ. Վեկնէր եւ շատ ուրիշներ։ Այս բարեկամները երբեք չէին մարդկօրէն կարելի էր ընել, յօդուտ մեր ժողովուր–դին եւ անոր արդար դատին։

1914–ին, երբ Համաշխարհային առա–ջին պատերազմը յայտարարուեցաւ, Ար–մին Թ. Վեկնէր իր ամբողջ ուժով կը պայքարէր ընդդէմ պատերազմին, իր ընկերներուն հետ կը պահանջէին վերջ տալ պարտադիր զինուորական ծառա–յութեան։ Հոկտեմբեր ամսուան սկիզբը կամաւոր կ'արձանագրուի գերման բա–նակի մէջ իբրեւ հիւանդապահ, կար–միր Խաչին ծառայող ու կը զրկուի Գեր–մանիոյ Արեւելեան ռազմաճակատը, կը–ռիւներուն կը մասնակցի ուր կը ստանայ երկրորդ կարգի «Երկաթէ խաչը»։

Ծովակալ Ֆոն Թիրփցի Վեկնէրը իբրեւ հիւանդապահ կը փոխադրէ Պոլիս գեր–ման ծովային գերատոհմին մօտ, 1915 ամրան։ Ապա Մերճաւոր – Արեւելք՝ Միջագետքի, (Իրաք) Պաղ–տատ եւ Պասրայի ճակատը Ֆելտմար–շալ Ֆոն տէր Կոլց փաշայի բանակին մէջ իբրեւ առողջապահութեան սպայ, կար–միր Խաչի ծառայող։

Ա. Թ. Վեկնէր մէկն է այն հազուա–դիւտ Եւրոպացիներէն, որոնք սեփական աչքերով տեսան Մեծ Եղեռնը։ Վեկնէր ականատես եղած էր հայ ժողովուրդի մեծագոյն ողբերգութեան, Տէր Զօրի եւ Միջագետքի անապատներուն մէջ. լուսանկարած էր ահաւոր տեսարաններ հայ կիներու, աղջիկներու, երախանե–րու, անօթի եւ ծարաւ վիճակի մէջ։ Այդ սեւ օրերէն մինչեւ իր վերջին շուն–չը, ան երդուած էր պայքարիլ Հայոց արդար դատին համար, մեղադրած էր կայսերական Գերմանիան եւ բողոքած էր Թուրքերու դաշնակցութիւններուն դէմ մամուլով, հրապարակային դասախօ–սութիւններով եւ համաժողովներուն մէջ իր տպաւորիչ ճառերով։ 1916–ին Ա. Թ. Վեկնէր ետ կը կանչուի Թուրքիայէն, հիւանդութեան պատճառով։

1917–ին Պէրլինի մէջ «Ճլայչ» հրա–տարակչական տունը հրատարակել ու–ղեց Վեկնէրի քերթուածներու հաւաքա–ծոն «Քաղաքներու դէմքը» որ գրած էր 1999–էն մինչեւ 1913, սակայն ոստի–կանութիւնը խստիւ արգիլեց հրա–տարակութիւնը որովհետեւ պարունք «ան–բարոյական» գրութիւններ կ'որակէր։

1918 Նոյեմբերին կը տապալի Վիլհէլ–մի կայսերական կառավարութիւնը, եւ կը հաստատուի դերմանական հանրապե–տութիւնը։ Վեկնէր այս անգամ ազատ է, կը սկսի հրատարակել թերթերու եւ պարբերաթերթերու մէջ Հայոց տառա–պանքներու եւ Թուրքերու գազանու–թիւններու մասին յօդուածներ եւ բեմե–րու եւ հրապարակային ճառերու մէջ կը դատապարտէ պատերազմը, կը պաշտ–պանէ հայութիւնը եւ հայ ազգը, կը հը–րատարակէ քանի մը դիրքեր հայ ժողո–վուրդի մասին։

Գրեց իր հռչակաւոր «Բաց նամակ, Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ – Նա–հանգներու նախագահին՝ Պր. Վուտրօ Ուիլսընի, հայ ժողովուրդին աքսորը անապատին մէջ», Յունուար 1919, Պէր–լին։ Այս նամակը լոյս տեսաւ «Պէրլինըր Թագլպլաթ» 23–2–1919–ին։

1919–ին Պէրլինի մէջ կը հրատարակէ «Անվերադարձ ճամբայ» դիրքը, նիւթ ունենալով իր տեսած հայ ժողովուրդի տառապանքները։

1920–ին հրատարակեց «Երանութեան տունը» դիրքը, նիւթ ունենալով նորէն Հայերու ջարդերը։

1921–ին, Պէրլինի մէջ հայ ժողովուր–դի դահիճ Թալէաթ փաշայի սպանութեան դատաւարութեան սղագրութիւնը հրա–տարակեց առանձին գրքոյկով։

1926–ին Պէրլինի մէջ կը հրատարակէ «Վրան» պատմուածքներ Թուրքիայէն։ 1927 – 1928–ին Պէրլինի եւ Լայփցիկի մէջ հրատարակեց հատոր մը. նիւթ ու–նենալով իր տպաւորութիւնները 1927–ին Սովետական Հայաստանէն։

1927–ին սովետական կառավարութեան հրաւէրով Ա. Թ. Վեկնէր եւ իր կինը արձակադիր Լօլա Լանդաու կ'երթան Մոսկուա մասնակցելու Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տասնամեակի տարե–դարձին։ Տօնակատարութենէն յետոյ ան Մ. Տէր – Գաբրիէլեանի միջնորդու – թեամբ կ'այցելէ Հայաստան եւ կը մնայ երկու ամիս։

1933–ին, երբ Հիթլէր կառավարու–թեան գլուխ անցաւ, Ա. Վեկնէրը նամակ մը գրեց Հիթլէրին, չհետեւով որ «եթէ վերջ չդրուի այդ բարբարոս քաղաքա–կանութեան՝ Գերմանիան կը կործանի» եւ նոյնպէս բողոքի ձայն բարձրացուց Հրեաներու հալածանքին դէմ։ Գերման ոստիկանութիւնը զայն ձերբակալեց ու բանտ նետեց։

Ա. Թ. Վեկնէր իր երկրորդ կնոջ հետ ապրեստակխուսի Իրենէ Կովալիւքայի երկու չաբաթուան համար արտասահ–մանեան երկիրներու հետ բարեկամու–թեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութեան հրաւէրով Սովետական Հայաստան այցելեց Սեպտեմբեր 1968ին։ Կը հիանայ ու կը խանդավառուի վր բա–րեկամ ժողովուրդի եւ երկրի հրաշալի վերածնունդով։

Համաշխարհային երկրորդ պատերազ–մէն վերջ Վեկնէրը իր կնոջ ու զաւակին հետ ապրեցաւ Իտալիոյ մէջ մինչեւ իր մահը։ 1956–ին Արեւմտեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը Ա. Վեկնէրը կը պատ–ուէ որպէս Գերմանացի Մեծ գրող եւ մարդասէր, իսկ 1961–ին, Վուփփրթալ քաղաքը ուր ան ծնած էր, կը պատուէ Եղտաւրդ Ֆոն – տէր Հայդթի չքանչա–նով։ 1968–ին Իսրայէլ – Երուսաղէմի մէջ կը ստանայ Հրեայ կառավարութենէն երկրի բարձր չքանչանը։

Քանի տարիներէ ի վեր կը ճանչնայի այս մարդասէր եւ հայ ժողովուրդի բա–րեկամը, շատ անդամներ եղած եմ Հը–ոմ իր բնակարանին մէջ եւ ունեցած ենք երկար զրոյցներ։ 1970–ին երկու չա–բաթուան համար կը գտնուէի Հոմ Ա–մենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի պատուիրակութեան մաս կազմելու հա–մար իրրեւ գերմանահայութեան պատ–ւիրակ։

Երբ իր մօտ էի ինծի ըսաւ. – «Ահա տես քո փափաքած գիրքը որ միշտ կը հետաքրքրուիս ու կ'ուզես տեսնել», գիրքը (Ցեղասպանութեան մասին, արեւմտահայերու կեանքէն առնուած վէպ մըն էր) «Աստծոյ չուքին տակ» վերնագրով։ Այս վէպը դեռ մին–չեւ այսօր լոյս չէ տեսած։ Արմին Թ. Վեկնէրի հետ միասին այցելեցինք Վազ–գէն Ա. Կաթողիկոսին, Հայրապետը խնդրեց Վեկնէրէն որ իրեն յանձնէ այդ գիրքը, որ չուտով Երեւանի մէջ հրա–տարակել տայ, գերմաներէն, հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով։ Սակայն Ար–մին Թ. Վեկնէր մերժեց ըսելով որ ան կ'ուզէ Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ հրա–տարակել... եւ այսպէս ալ մնաց մինչեւ այսօր։

Այս վէպը Վեկնէրը սկսած էր գրել 20–ական թուականներուն, Եոհաննէս Լեփ–սիուսը նամակով մը խնդրած էր Վեկ–նէրէն վէպ մը գրել Հայոց ցեղասպա – նութեան մասին, եւ ան ալ կատարած է Լեփսիուսի փափաքը, սակայն գոնա–զան պատճառներով կիսատ մնացած է...։

1972–ին Ա. Վեկնէր ինծի ուղարկեց տասը էջնոց գրութիւն մը, որ մասամբ իր կենսագրութիւնն էր, այս գրութեան վերջին էջին վրայ գրած էր հետեւեալ տողերը. – «Ես չեմ ամչնար օտարներէն այլ ինձմէ, որովհետեւ ես մեծածաւալ բանաստեղծական գործ մը, որ տարի–ներ առաջ սկսած եմ, չեմ վերջացու–ցած»։

Արմին Թ. Վեկնէրի խօսքերով կը վեր–ջացնենք մեր յօդուածը։ «Աշխատանք, սէր եւ երազ, իրենչեան գեղեցիկ է կեան–քը, հայրենի՛ք... մենք հեռացանք, մենք վերածնանք ի շնորհիւ բարի լոյսի։ Յա–ւիտեանս ապրի եւ մենք կը վկայենք ճեզ, սուրբ Հայաստան»։

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ». – Այս մասին տե՛ս՝ Նոյեմբեր 5–ի մեր թիւը, Գ. էջ, Գեր–մանահայոց Առաջնորդարանի հաղորդա–գրութիւնը։

RECHERCHE

Recherche garde de nourrisson à domicile plein temps, du lundi au vendredi, à Paris 16e.

Expérience et références exigées.

☎ 06. 60. 99. 89. 30

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE ՓԱՐԻԶ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգային Հայ Մշակութային
եւ
Կրթական Միութեան
Կեդրոնական Վարչութիւնը

կը պարգեւատրէ
ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏ՝
ՅՕՐԻՆՈՂ _ ԽՄԲԱՎԱՐ
ՄՇԱԿՈՑԹԻ
ԲԱԶՄԱՄԵԱՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ-Ը

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22
ժամը 20·30–ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Métro : Cadet

Երաժշտական բաժինով կը մաս–
նակցին՝

Հայաշի Նէէֆօ _ *Սոփրանօ*
Մարիա Օբի _ *Դաշնակ*
Մկրտիչ Մկրտիչեան _ *Պարիթոն*

Համայնքը հրաւիրուած է մաս–
նակցելու յարգանքի երեկոյթին:

*
**

HARRY TAVITIAN
Spécialement invité de Roumanie
MATINEE JAZZ
Piano et flûtes
Dimanche 24 novembre à 16 heures
«Salle Rossini»
Mairie du 9e arrdt
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot

— P.A.F. —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստա–ցած է 100 Եւրօ Պր· Առաքել Առաքելեա–նէ Պերճուհի Ֆէսճեանի մահուան առի–թով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CATHEDRALE SERPOTZ TARKMANTCHATZ DE MARSEILLE

COMMUNIQUE

Le Dimanche 15 décembre 2002, de 10h à 17 auront lieu les élections d'un tiers des membres du Conseil de la Cathédrale.

Au cinq places vacantes, après tirage au sort, viennent s'en ajouter deux autres compte tenu de deux démissions. Les élections se dérouleront selon le principe de la majorité absolue et, si besoin est, à la majorité relative un mois plus tard pour les places restantes (d'après l'article 16.2 des Statuts).

Tous les membres de l'Association Cultuelle qui sont à jour de leur cotisation 2002, sont conviés par courrier particulier à participer au vote.

P/O La Commission Electorale
Le Président A. BABAYAN

Marseille, 15.11.2002

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE
Nareg DOURIAN
revient à TEBROTZASSERE
avec
WELCOME HOME
accompagné de sa troupe
le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☎ **01. 43. 81. 01. 72**

Les vendredis
du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 22 novembre à 20h30 :
SOIREE DA-CONNEXION

Bilan des projets réalisés durant la campagne 2002 en Arménie. Reportage vidéo, exposition de photos et débat, autour d'un buffet.
Projets pour l'année 2003.
Témoignage de 2 jeunes arméniens venus spécialement d'Erevan.

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au **Cercle d'écrits Caucasiens**
Vente du livre — Signature — Cocktail.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

*
**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼՈԹՕ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 14, ժամը 20·30–ին
կազմակերպութեամբ՝
Կապոյտ Խաչի Մէնժէրմի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղին:

C.A.Q. : 32, avenue St-Jérôme
13013 Marseille

*
**

UNE DATE A RETENIR SANS TARDER

Samedi 1er février

SOIRÉE UNIQUE ET EXCEPTIONNELLE
AU PALAIS DES SPORTS
Porte de Versailles
organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
—— Prochainement le programme ——

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Grande Braderie de Noël
Շաբաթ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7 եւ 8

ՀԷՆ ՓՐԱՆՍԱ

Vente aux enchères au profit de l'école TEBROTZASSERE

Les Dames du Conseil d'Administration de l'Association des Dames Arméniennes Amies des Ecoles Tebrotzassère et la Direction, sont heureuses de vous annoncer la prochaine vente aux enchères dont le lieu et la date sont sur le point d'être définis.

Monsieur Edouard Vartanian, mandaté par le Conseil d'Administration, a collecté près de 190 œuvres d'art, comprenant peintures, lithographies, photos, sculptures, infographies et autres objets de collection tels que le script original des films MAYRIG et 588, RUE PARADIS, donnés généreusement par les artistes et donateurs.

Cette vente sera menée bénévolement par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr.

Un catalogue de ces œuvres sera édité avec le concours d'un généreux mécène en 36 pages couleurs, ainsi qu'un recueil retraçant la vie et le parcours artistique de chacun des artistes.

Pour la première fois, plus de 70 peintres, sculpteurs, photographes et créateurs, d'origine arménienne vivant et travaillant en France, ayant donné une ou plusieurs œuvres seront réunis dans un catalogue prestigieux.

Se sont joints à eux de nombreux artistes français et polonais.

Le profit total de cette vente sera destiné à la construction d'un préau et à l'aménagement de sanitaires au rez-de-chaussée au sein de l'Ecole Tebrotzassère.

Des informations complémentaires vous seront données au fur et à mesure de l'avancement du projet.

Le Conseil d'Administration de l'Ecole TEBROTZASSERE

Pour tout renseignement complémentaire s'adresser à Monsieur Edouard Vartanian,
tél. : 01 48 94 01 14 ou 06 14 32 40 45

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու ասկագիւը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանուխ	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· վաճառքի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնայեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**
Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

—— (Programme détaillé sur demande) ——

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22
VENDREDI
22 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·562 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.562

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԵՐԿԴԻՄԻ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ՍԵԿԷՆԻ ԹՐՔԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Միութեան տասը նոր թեկնածուները, ընդհանրապէս, զօրավիղ են Թուրքիոյ անդամակցութեան: Սթրազպուրկի հրաւիրուած չաթիուս սկիզբը, խորհրդանշական ձեւով մասնակցելու համար Խորհրդարանի մէկ նիստին, վաղան անդամները նպաստաւոր կերպով արտայայտուած են: Լեհ երկու երեսփոխանները ըսած են՝ «Դուռը պէտք չէ գոցել, որովհետեւ Եւրոպան քրիստոնէական ակումբ մը չէ, բազմամշակութային է: Անոնք որոնք մեղմ պէս, կռուած են յանուն ազատութեան, անպայման քրիստոնեայ չեն»: Զեխ ծերակուտականի մը համար, իսլամական կուսակցութեան մը գալուստը իշխանութեան գլուխ պէտք չէ պատժական բնոյթ տայ Թուրքիոյ»: Մալթացի Ֆրէնտոյի համար պէտք է վախնալ մոլեռանդութենէն, ոչ՝ Իսլամէն: Սլովէն Լօյդէ ալ որ թեկնածու երկիրները կը ներկայացնէ Պայմանագրութեան նախագահութեան մէջ, կը դոնէ որ Թուրքիա օտար չէ Եւրոպայի, դոնէ այն պատճառով որ հազարաւոր Թուրքեր կ'ապրին Եւրոպա:

Նոյեմբեր 20–ին, Եւրոպական Խորհրդարանը չկրցաւ յստակ դիրք ճշդել եւ մերժեց երկու բոլորովին հակոտնեայ բանաձեւեր, որոնք սակայն կրնային հարցը լուծել կամ դոնէ յստակ դարձնել:

Մէկը ներկայացուցած էր պէլժիացի ազգայնական՝ Վիլլի տը Գլերք, որ կը հաստատէ. – «Թուրքիոյ իրավիճակը, որպէս թեկնածու երկիր անդամակցութեան, այդ իսկ պատճառաւ ի վերջոյ կը յանգի այն իրողութեան որ կը դառնայ Եւրոպական Միութեան լիիրաւ անդամ»: Երկրորդը ներկայացուցած է Պաւարիոյ չրջանի քրիստոնեայ-դեմոկրատ Մարքուս Ֆերպէր եւ ան վերջնապէս կը հեռացնէ անդամակցութեան որեւէ հեռանկար եւ կ'առաջարկէ պատրաստել «Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա կապ մը յատուկ գործընկերութեան հիման վրայ»:

Առաջին բանաձեւը մերժուած է ձեռնպահ: Ա.Ղ խօսքով, Եւրոպական Խորհրդարանի անդամները չեն համարձակիր բացայայտ կերպով արտայայտուիլ, մինչ խորքին մէջ, գաղտնիք չէ որ եւրոպան չուզեր իր ծոցը ունենալ Թուրքիա մը:

Ի վերջոյ, եւրոխորհրդարանականները միջին ճամբան ընտրած են, որ Եւրոպայի Խորհուրդի պետական թէ կառավարական ղեկավարներու ճամբան է· – կը հաստատեն Թուրքիոյ թեկնածու երկրի իրավիճակը եւ կը պահանջեն անկէ որ չարունակէ իր ճիդերը եւ կը թելադրեն Յանձնախումբին որ յաւելում կատարէ «նախա – անդամակցութեան» նիւթական օժանդակութեան:

Եւ սակայն, կ'եզրակացնէ Լիպերասիոնի (Նոյ· 21) Սթրազպուրկի թղթակիցը, ներքանցքներուն մէջ հաղուագէպ են այն երեսփոխանները, որոնք խանդավառութեամբ նախատեսեն, այդ երկրին նոյնիսկ հեռաւոր անդամակցութիւնը:

Նախքան այս եզրակացութեան յանգիլը, հարցը բաւական ծեծուած էր, թեր ու դէմ եղոյթներով: Գոհն-Պէնտիթ, որ կանաչներու խումբին նախագահն է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին կը խոստովանէր որ բոլոր խումբերը տարակարծիք են:

Վիճարկումին ընթացքին, երկու տեղեկաբերներէն (Եւրոպական Ժողովրդական Կուսակցութիւն, աջ) մէկը Արիէ Ուոթլանտը կը զգուշացնէր Եւրոպայի Խորհուրդը այն անհեթեթ գաղափարին դէմ որ «պէտք է թուականի մը թուականը տալ»···:

***

Ֆ· ՍԵԿԷՆԻ ԹՐՔԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզիէն (Նոյ· 20) «Սեկէն Թուրքերը կը սիրէ» խորագրին տակ կը դրէ Թէ հակառակ իրենց մերձեցման, Սեկէն եւ Փասքուա տարակարծութեան նիւթ մը ունին՝ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան: Փասքուա դէմ է Սեկէն թեր է: Ան կ'ըսէ· «եթէ չենք ուզեր որ Թուրքերը Ֆրանսա գան, պէտք է որ Թուրքիա կարենայ զարգանալ: Եւ որպէսզի Թուրքիա կարենայ զարգանալ, միակ միջոցը ան է որ Միութեան մէջն ըլլայ»: Սեկէն, կ'աւելցնէ թերթը, իր զրասենեակին մէջ Քեմալ Աթաթիւրքի նկարն ունի···:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Թուրքիոյ ընտրութեան յաղթական կուսակցութեան ղեկավարը Թ· Էրտողան որ Եւրոպական երկիրները համակելու եւ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար ուրոյ թուական մը ունենալու նպատակով չրջապտոյտի ձեռնարկած է, յուսախար եղած է Գերմանիոյ վարչապետին հետ հանդիպումէն: Կ· Շրէօտէր հանդիպումին ընթացքին չատ զգուշաւոր կեցուածք մը ունեցած է, հակառակ նախապէս յայտնած ըլլալուն թէ զօրավիղ է Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Էրտողան տեսակցութիւն մը ունեցած է Գերմանիոյ Ազգային զործերու նախարար Ե· Ֆիշէրի հետ ալ: Ան կրկնած է թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին վերջնական դիրք յայտնելու համար կը սպասեն նոր կառավարութեան գործունէութեան եւ Եւրոպայի չափանիշներուն պատշաճելու մակարդակին: Ֆիշէր անդամ մըն ալ ըսած է թէ ակնկալութիւնները կը կեդրոնանան ժողովրդավարութեան, արդարութեան, լայնախոհութեան, հաւաքականութեան մէջ կիներու դերին, կրօնքն ու պետականութիւնը զատնատնելու պարտպանութեան վրայ: Այդ կարգին կարեւորութեամբ նշուած է կիպրոսի հարցին կարգաւորումն ալ:

Թ· Էրտողան իր յուսախարութիւնը արտայայտած է, ըսելով· «Եթէ մեր ակնկալած նեցուկը պիտի չգանենք երկրէ մը ուր մեր 2·5 միլիոն հայրենակիցները կ'ապրին, ո՞ւր պէտք է գտնենք»:

***

Ֆ· ՍԵԿԷՆԻ ԹՐՔԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզիէն (Նոյ· 20) «Սեկէն Թուրքերը կը սիրէ» խորագրին տակ կը դրէ Թէ հակառակ իրենց մերձեցման, Սեկէն եւ Փասքուա տարակարծութեան նիւթ մը ունին՝ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան: Փասքուա դէմ է Սեկէն թեր է: Ան կ'ըսէ· «եթէ չենք ուզեր որ Թուրքերը Ֆրանսա գան, պէտք է որ Թուրքիա կարենայ զարգանալ: Եւ որպէսզի Թուրքիա կարենայ զարգանալ, միակ միջոցը ան է որ Միութեան մէջն ըլլայ»: Սեկէն, կ'աւելցնէ թերթը, իր զրասենեակին մէջ Քեմալ Աթաթիւրքի նկարն ունի···:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 20 / 21)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՄՆ–ՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Փարիզէն Նոյեմբեր 19–ին հասնելով Նիւ–Եորք, նախագահ Ա· Ղուկասեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը նոյն օրը հանդիպում ունեցած է Մեծի Տանն Կլինթոնի ԱՄՆ Արեւելեան ափի եւ Գանատայի Առաջնորդ Օչական Ս.բ· Զոլոյեանի հետ: Ապա Հայց· Եկեղեցիին ԱՄՆ Արեւելեան ափի առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը: Օրուան Բ· կէսին Ա· Ղուկասեան նախ հանդիպում ունեցած է տիկ· Լուիզ Սիմոն–Մանուկեանի հետ, որ պատրաստակամութիւն յայտնած է զօրակցելու Արցախի Հիւսիս – Հարաւ մայրուղիին շինութեան: Ապա նախագահը տեսակցած է Հայկ· Համազումարին ղեկավարութեան հետ:

ՋԱԻԱԽՔԻ ՋԱՐԴԱՑՄԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Նոյեմբեր 19–ին Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած է Ջաւախքի զարգացման ծրագիրներուն նիւթով խորհրդաժողով մը, կազմակերպուած ՄԱԿ–ի Զարգացման ծրագրին եւ Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ի վոքրամասնութիւններու հարցերու կոմիսարին կողմէ:

Խորհրդաժողովին մասին Վիրք կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է, ըսելու համար Թէ օգտակար կ'ըլլար եթէ իրենք եւս հրաւիրուէին եւ իրենց տեսակէտը յայտնէին հարցերուն մասին: Նոյն յայտարարութեամբ նշուած է որ Ջաւախքի ընկերատնտեսական, մշակութային եւ քաղաքական հարցերը կրնան լուծում գտնել միայն երբ միաժամանակ եւ ուղղակի ձեռք առնուին եւ զանոնք չրջանցելու փորձ չըլլայ:

Որպէս վրացական քաղաքական կազմակերպութիւն եւ իրաւական – սահմանադրական չրջանակին մէջ գործելու յանձնառու կազմակերպութիւն, Վիրքը պատրաստ է գործօն մասնակցութիւն բերելու չրջանի հարցերուն կարգաւորման:

***

ՕԹԱՆ–Ի ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

ՕԹԱՆ–ի խորհրդարանական վեհաժողովին գլխաւոր խորհուրդը որ գումարուած է Պոլիս, կոչ ըրած է յատուկ ուշադրութիւն դարձնելու Մլջին Ասիոյ եւ Կովկասի երկիրներու որոնք կ'ուզեն սերտ յարաբերութիւններ հաստատել կազմակերպութեան հետ: Նոյն վեհաժողովին չեչուած է Ռուսաստանի ու հիւսիսատլանտեան դաշինքին հետ կապերը ամրապնդելու կարեւորութիւնը:

***

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Հոկտ· 27»–ի դատին Նոյեմբեր 20–ի նիստին չարունակուած է ոստիկան Ա· Գասպարեանի հարցաքննութիւնը: Ան, որ կանաչներու խումբին նախագահն է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին կը խոստովանէր որ բոլոր խումբերը տարակարծիք են:

Վիճարկումին ընթացքին, երկու տեղեկաբերներէն (Եւրոպական Ժողովրդական Կուսակցութիւն, աջ) մէկը Արիէ Ուոթլանտը կը զգուշացնէր Եւրոպայի Խորհուրդը այն անհեթեթ գաղափարին դէմ որ «պէտք է թուականի մը թուականը տալ»···:

***

Ֆ· ՍԵԿԷՆԻ ԹՐՔԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզիէն (Նոյ· 20) «Սեկէն Թուրքերը կը սիրէ» խորագրին տակ կը դրէ Թէ հակառակ իրենց մերձեցման, Սեկէն եւ Փասքուա տարակարծութեան նիւթ մը ունին՝ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան: Փասքուա դէմ է Սեկէն թեր է: Ան կ'ըսէ· «եթէ չենք ուզեր որ Թուրքերը Ֆրանսա գան, պէտք է որ Թուրքիա կարենայ զարգանալ: Եւ որպէսզի Թուրքիա կարենայ զարգանալ, միակ միջոցը ան է որ Միութեան մէջն ըլլայ»: Սեկէն, կ'աւելցնէ թերթը, իր զրասենեակին մէջ Քեմալ Աթաթիւրքի նկարն ունի···:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐԱԿԱՑԻ մէջ է, առաջին անգամ ըլլով արեւելեան Եւրոպայի երկրի մը մէջ, որ կը բացուէր ՕԹԱՆ–ի վեհաժողովը Նոյեմբեր 21–ին: Առաջին ժամանողներէն եղած էր Ճորճ Պուշ, որու գլխաւոր մտահոգութիւնն է համոզել եւրոպացի իր զինակիցները, որ պէտք է միանան իրեն եւ պատերազմին իրաքի դէմ: Ինք չի հաւատար, աւելի ճիվղ չուզեր հաւատալ Ս· Հիւսէյնի պարկեշտութեան եւ կ'ուզէ որ առանձին չմնայ մղելու համար Իր պատերազմը: Զեխիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ի պաշտպանութիւն 19 երկիրներու պետական թէ կառավարական ղեկավարներուն, որոնց երիցագոյնն է Ժ· Շիրաք: Ան, եղոյթ ունեցած է, Նոյեմբեր 20–ին կոչունքին որ համախմբած էր բոլոր ղեկավարները եւ մեծարած Վ· Հաւէլը, որու նախագահական պաշտօնը վերջ կը գտնէ Յունուարին: Այս ժողովին նպատակն է նաեւ հրաւիրել Ռումանիան, Պուլկարիան, Սլովաքիան, Սլովենիան, Լատվիան, Լիտուանիան եւ Էստոնիան որ բանակցութիւններու ձեռնարկեն իրենց անդամակցութեան համար 2004–ին:

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ կեդրոնը նոր ոճբափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 21–ի առաւօտուն, երբ պաղեստինցի քամիքազ մը պայթեցուցած է կրած ռումբը հանրակառքի մը մէջ: Առաջին տեղեկութեանց համաձայն 11 մեեռաւ կար եւ աւելի քան 40 վիրաւոր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ապրանքներու փոխադրութեանց վարորդները վերջին հանդիպում մը ունէին Նոյեմբեր 22–ին Փոխադրութեանց նախարարութեան պատասխանատուներուն հետ, նախքան իրենց վերջնագիրը: Ծանօթ է որ սպառակայն, չարունակած է յիշողութեան վրէպներ ունենալ, հակասական բացատրութիւններ տալ: Յայտնած է Թէ ինքզինք մեղաւոր չի նկատեր, ճիշդ վարած է դէպքին օրը: Նոյն նիստին Ն· Ծունանեան փորձած է յայտարարութեամբ մը հանդէս գալ, սակայն, նիստի նախագահը ընթացք չէ տուած:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

«Ադրբեջան» խմբակը որ կը գործէ Պրիւսէլի մէջ, Նոյեմբեր 29–ին գոյց մը կազմակերպած է Եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ: Անոր մասնակիցները հրաւիրուած են բողոքելու Հայերու նուաճողական քաղաքականութեան դէմ, ինչպէս հաղորդած է Բաքուի 525–րդ թերթը:

Շուէտի «Ազեր» ընկերակցութիւնն ալ որ Փետրուարին դիմած էր Լա Հէյի ատեանին, Յոջալուի մէջ Հայերու գործած «ցեղասպանութեան» նիւթով, պատասխան ստացած է անցեալ չաբաթ: Դատարանը ուզած է որ կատարուած ամբաստանութեան մասին չօշափելի փաստեր ներկայացուին իրեն: Ատոր վրայ նշուած կազմակերպութիւնը օգնութիւն խնդրած է «Ղարաբաղի ազատագրութեան կազմակերպութենէն» եւ ադրբեջանական լրատուիւներէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՓՐՈՖԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

Եթէ հանդիպիք, Հայաստանեան ձեր այցելութիւններու ատեն, նորակառոյց եկեղեցիները ուր կ'իյնէք դիծերու ներդաշնակութիւն, համաչափութիւն ըզգացում եւ հաւատարմութիւն հայ ճարտարապետութեան աւանդութիւններուն, վստահ կրնաք ըսլալ որ Հրաչեայի ձեռակերտն է այդ: Վերջինը որ աւարտելու վրայ է Երեւանի արուարձաններէն Մարմարաշէնի եկեղեցին է, փոքրիկ գոհար, դիծերու մաքրութեան եւ պարզութեան մարմնացում. կառոյց մը որ ամբողջ դիւղը կը հարստացնէ իր ներկայութեամբ:

Ով որ տեսած է Արեւիի, Նորավանքի, Ցովհաննավանքի, Բիւրականի Ս. Ցովհաննէս եկեղեցիները աւերակ վիճակի մէջ, երբեք պիտի չկարենար երեւակայել որ անոնք օրին մէկը կրնային նորահարսի նման կանգնիլ եւ փառաւորել Հայ ճարտարապետութիւնը:

Դէպի Նորավանք կատարած զանազան այցելութիւններուս ընթացքին, Հրաչեայ միշտ հոն էր իր քարակոփներուն եւ վարպետներուն կողքին, ցուցմունքներ կատարելու, ուղղութիւններ տալու, անոնց հետ հաց փրթելու, քաժակ մը խմելու որպէսզի սիրեն ու քաջալերուին իրենց վերականգնումի դժուար գործին մէջ: Ան ուսումնասիրած էր հայ ճարտարապետութեան բոլոր գաղտնիքները եւ առանց խոր պրպտումի չքացած քար մը չէր փոխարիներ: Եթէ կայ համայնք մը ափիւռքի մէջ, որ ծրագրած է նոր եկեղեցի մը կանգնել, կարծեմ պէտք է դիմէ Հրաչեայի փորձառութեան, որպէսզի ծնի ճաշակաւոր եւ հայկական մաքուր կառոյց մը: Ես համոզուած եմ որ օրինակը վարակիչ կը դառնայ:

Նորան: Կ՞յ նկարիչ մը որ չճանչնայ Նորան. Ինք 400-է աւելի նկարիչներ քանդակագործներ, արուեստի գնահատող գործիչներ ճանչցուցած է հատարակութեան հեռատեսիլի ճամբով: Տարիներէ ի վեր արուեստագէտներու նուիրուած հաղորդումներ կը կատարէ: Հարստութիւն չէ դիզած, ընդհակառակն. ունի լաւ նկարիչներու ընտիր գործեր, նուէր ըստացած երախտապարտ արուեստագէտներէ:

Մանչ – աղջիկ է Նորան, Հայաստանցի այր մարդուն ինքզինք պարտադրած, բայց միշտ յարգանքով եւ յարգուած: Մազերը կարճ կտրած եւ միշտ տափատուր. – «Իմ գործս թոյլ չի տար որ փէչ հագուիմ» – կ'ըսէ ժպտելով: Նորան ճանչնալ, կը նշանակէ Հայաստանի արուեստագէտներուն եթէ ոչ ամբողջութիւնը, գոնէ ամէնէն կարկառուններէը ճանչնալ: Գաղտնիք չունի. եթէ փափաք յայտնես, անմիջապէս կը հեռաձայնէ եւ կապի մէջ կը մտնէ իրեն ծանօթ ոեւէ արուեստագէտի հետ. յետին միտքեր չեմ տեսած մէջը. կ'ապրի աղքատիկ եւ համեստ կեանք մը, որպէս հարստութիւն ունենալով իր բարեկամներուն յարգանքն ու գնահատանքը:

Օրին մէկը Նորային ըսի որ, մի քանի անգամ է աղջային տարազով դեղեցիկ կնոջ մը կը հանդիպիմ ճամբուն վրայ: Զմզեց որ աւարտեմ. «Ադուլեցի Լուսինէն է», ըսաւ, «հրաշալի կին մը, արուեստագէտ եւ Նախիջեւանի զաւակ»:

Կարծիք չառաւ. հեռաձայնեց, ժամադրուեցաւ. վարձակառք առինք եւ հասանք Մայրաքաղաքին մէկ սիրուն թաղամասի մը մէջ, պարտէզով, սքանչելի առանձնատուն մը, որուն մուտքին եւ անդուխներու երկայնքին, քանդակներ, քանդակնե՛ր, քանդակնե՛ր:

– Մոռցայ քեզի ըսելու որ – ըսաւ – ամուսինն ալ տաղանդաւոր քանդակագործ է... ըսելու կարիք չկար: Գետնայարկը մինչեւ առաջին յարկ, գանազան քանդակներով զարդարուած էր: Հասնելով վեր, ընդարձակ սրահ մը նուիրուած էր Լուսինէի իւրայատուկ նկարչական գործերուն, որոնք հեռուէն իսկ կապ չունին սարեանական գոյներուն հետ եւ աւելի կը յիշեցնեն վանկոկեան դանակի հարուածները, տրուած ազնիւ, նուրբ եւ հայրենասէր հայ կնոջ մը մատներով, եւ անսպասելի հարուստ հաւաքածոյ մը ազգագրական հագուստներ, թանկագին առարկաներու, Ադուլիսի եւ ընդհանրապէս Նախիջեւանի չրջաններէն, որ կրնան թանգարան մը կազմել:

– «Կայ յաչխարհի, չիք յանապատի» – կ'ըսէ Աւետարանը, որ թարգմանի – Աստուծոյ նուիրուած մարդոց մօտ չէ-գածը, երբեմն աչխարհականներու մօտ կը գտնուի – որ իմ մտքիս մէջ կը նչանակէր մեր հայրենիքի մչակոյթի պատասխանատուներուն մօտ չգտնուած սէրը հանդէպ մեր մչակութային սրբութիւններուն, կը գտնուի, – բարեբախտաբար, պարզ հայ մարդոց հոգիին մէջ:

ԱՐԹՈՒՐԸ ամէնքը կը ճանչնան: Հայաստանի եւ Սփիւռքի զանգուածներուն անմահկարկ հերոսն է: Ինքս Հայաստանի ազգային հեռատեսիլի ամէնէն ժողովրդական հաղորդումին վարիչ՝ Արթուր Բախտամեանի մասին է:

Ես գինք հեռատեսիլէն դուրս, անձամբ ալ կը ճանչնամ: Իսկապէս հրաշալի տղայ է. ոչ որովհետեւ զեղադէմ է եւ կրեւոր հաղորդում մը կը վարէ: Մանաւանդ թէ, ատեն մը մտադրած էի երկու տող գրել որ խօսածը հասկնալի ըլլայ: Հարկ չեղաւ: Արթուր բայի հրակիզող հայրենասիրութենէն, որ գինք մղող դլխաւոր ներուժն է, ունի համեստ եւ խոնարհ նկարագիր: Հաճոյքով դիտողութիւն կ'ընդունի. չի վշտանար. համբերութեամբ կը պատասխանէ. «հիմուր» ունի, որովհետեւ խելացի է: Կ'արժէ ամէն օր հետեւիլ իր հաղորդումներուն: Մեծ հմտութեամբ կը վարէ եւ լաւ կը պատրաստէ իր նիւթերը, հակառակ անոր որ ստէպ իրարմէ անկախ են անոնք եւ կ'ընդգրկեն հայ ժողովուրդի բոլոր մարզերը... արուեստէն մինչեւ մեղրն ու մեղուն, Իրանէն մինչեւ վեներիկ: Առանց իր նիւթը պատրաստելու Արթուր բեմ չի բարձրանար: Ջեմ կարծեր որ մասնաւոր խումբ մը ունենայ իր ձեռքին տակ, բազմապատն նիւթերը պատրաստելու: Իր գործին ազգային կիրքով նուիրուած մըն է. կը յաջողի մի քանի հաղորդումով համակրելի դառնալ: Եթէ չէք ճանչնար գինք, հետեւեցէք Հայաստանի ազգային հեռատեսիլի կայանի «ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՃԵՊԸՆԹԱՅ» հաղորդումին, անպատճառ դուք ալ պիտի համակրիք ազգային Արթուրին: Ամէն առիթ լաւ է իրեն համար, հայութեան տաղանդաւոր զաւակները ճանչցնելու: Որեւէ պատճառով հայրենիք ժամանող կարկառուն դէմքերը, համագումարներէն կը հաւաքէ եւ խօսք կու տայ, որ ներկայացնէ իր մասնագիտութիւնը եւ ըստիւրքեան հաստատութիւնը, կամ միւթիւնը որուն մէջ կը գործէ: Հաղորդում մըն է, որ ի հարկ է, կատարելագործուելու ընթացքի մէջ է, օրէ օր յառաջդիմելով, մտած է Հայաստանի եւ Սփիւռքի բազմաթիւ տուներու մէջ, եւ մեծ հետաքրքրութիւն կը պատճառէ. յայտնի է ստացուած հեռաձայններէն:

ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ԳԻՒՂԵՐ

Սահմանամերձ գիւղերը յատուկ ճգնդական բան մը ունին ինծի համար: Անոնք ամէն օր դիմացի ափը կը տեսնեն. իրենցմէ չատեր հոնկէ եկած են: Կրցած են կատարածէն փրկուիլ, ուղղութիւնին փոխանակ դէպի Տէր – Զօր բռնելու, հասած են Արաքս գետ, եւ առանց կամուրջի, դիմացի ափը անցած:

Ինծի այնպէս կը թուի որ անոնք ամէն առաւօտ երբ արթննան, կենդանիները արօտավայր տանելու, աչք մը կը նետեն դիմացի ափը, Արարատի փէչերուն, ստուգելու համար թէ հոն հաստատուած օտարականները ի՞նչ գործով զբաղած են. մեկնած ե՞ն թէ աւելի հաստատուած: Դեռ ականջիս մէջ, կենդանի է տարիքը առած հայ գօրավարին երկու նախադասութիւնները, Ռոր Վիրապի պատչգամին վրայէն, երբ հեռադիտակով դիմացի ափը կը զննէինք. – Հայրենակից, նայէ՛ ինչ չենքեր կը կառուցանեն մեզի համար-: «Դիմացի ափը» տեսնելէս վերջ, անոր օդն ու ջուրը ճաչակելէս վերջ, հիմա ես ալ սկսած եմ գօրավարին նման, երազներ սնուցանել: Այնքան զեղեցիկ է ան, այնքան մերն է, այնքան հարազատ մնացած, հակառակ հոս – հոն յայտնուող

Քառասի զետի կիրճի եզրին, Սաղմոսավանքի մօտ՝ Արագածի կապոյտ – ճերմակ փոնին վրայ պիտի կարենաք տեսնել անծանօթ յուչարկութիւն մը: Եթէ քիչ մը մոռնաք չուրջը տիրող անհուն լռութիւնն ու հրաչակերտ վանքի ամենատը ներկայութիւնը, մօտեցէք անոր կարդալու համար՝ «Պատրիկ Թադէոս-եանի յիշատակին, ծն. 1965, Բուէնոս – Այրէս, Արգենտինա»:

Ի՞նչ գործ կրնայ ունենալ երիտասարդ Ամերիկահայ մը Քառասի ափին, այն ալ այսպիսի մարտիրոսավայել յիշատակութեամբ:

Փաթրիկը, կամ իր երբեմն սիրած տորթագրութեամբ՝ Պատրիկը հանդիսատեսէ միջին դասակարգի ընտանիքը ձգած, եղաւ հայրենատարածներու առաջնորդներէն, այն քիչերէն որոնք կրնան տասնամեակ մը հայրենիք դումարած ըլլալ իրենց օրերուն վրայ:

Երկիրը եւ Մշակոյթ կազմակերպութիւնը միայն սկիզբը եղաւ հայաստանեան իր առաքելութեան:

Արագսի ափին հող ճարելով հայրենի հողը մշակելու զգացական զեղումն ու հրճուանքը ինքզինքին չնորհելէ ետք ու անդին, Փաթրիկը աճեցաւ Հայաստանով եւ լուռ ներդրում կատարեց Հայաստանի բնակիչներու առօրեայ կեանքի բարելաւման գործին: Գիւղերը երկրագործական համագործակցականներու կազմակերպում, անոնց յաջողութիւնը երաչխաւորելու համար եւրոպական վարկերու բաչխում, Ստեփանակերտ, Մարտակերտ, Մարտունի, Հադրութ եւ ուրիչ վեց արցախեան բնակավայրեր ամիսներ ամբողջ չրջելով ամերիկեան 300 տոլարնոց վարկեր յատկացնել հազարէ աւելի այրի կիներու, խորհուրդ տալ մանր ձեռնարկութիւններ հաստատելու համար, եւ այլն, եւ այլն:

Իմակ. 1999, Նոյեմբեր 21. «երկուչաբթի եւ երեքչաբթի եղէգնաձոր եղայ, Ուրբաթ, Երեւան, Ծաղկաձոր՝ Հինգչաբթի եւ Ուրբաթ: Եւ դեռ պիտի վերադառնամ Ստեփանակերտ, Շաբաթ օր նորէն Երեւան դալու համար, երկու օրով: Այսօր գործի սկսելուս մէկ ամիս եղաւ, եւ արդէն իսկ 3500 քմ. վարեր եմ»:

Ուրախ էր, չափազանց: Սպաներէն կը դրէր. «Առած ճամբաներուն վրայ ո՛չ անիւի չղթայ եւ ոչ ալ ուրիչ միջոց ճարած եմ, բարեբախտաբար միայն քանի մը անգամ սահեցայ Ստեփանակերտ – Կապան ճամբուն վրայ»: Վարորդ ունէր, բայց ինք պէտք էր մէկ – մէկ այցելէր կիներուն, ցաւերը լսէր, համոզէր որ ողբալէն անդին՝ կրնան սեփական տնտեսութեան տէր ըլլալ: «Ի՞նչ ըսել՝ երբ մէկը պատմէ որ թէ՛ ամուսինը եւ թէ՛ զաւակները սպաննուած են պատերազմին»:

Յետո՞յ: Մերժել ղացուցիչ վարձատրութեամբ եւրոմիութենական պաշտօն մը Մոսկուայի մէջ. «Վրաս մի՛ խընդար, բայց ես այս տեղը կը սիրեմ. ես-րեւանը իր բոլոր տարօրինակութիւններով, խեղճ–ու–խեղճ պաշտօնակալներով եւ մասամբ նորին»: Մէյ մըն ալ հանգիստ աչխարհ՝ Արեւմուտք չվերադառնալու խոստումներ չընել ծնողքը հիւանդանալու համար – բայց միաժամանակ աչքերու փայլով մը ըսել՝ «հոս եմ հիմա. եւ որքան ատեն որ ընդլիք ըլլայ հոս կը մնամ: Շուրջդ դիտէ. բոլորիս ալ կը պատահի, առաջին չարաթը կը ցնցուիս, կ'ողբաս, կը զղջաս, անզօր ու հիասթափուած կը զգաս, բայց յետոյ տեղդ չարժիլ չես ուզեր»:

Ընելիքը չպակսեցաւ: Սեւանայ լիճը փրկելու կոչուած ծրագրի աչխատակցութիւն, յետոյ երկրագործական Զարգացումի Միջազգային Ֆոնտ (FIDA), ՄԱԿ-ի Սննդեղէնի եւ երկրագործութեան Կազմակերպութիւն (FAO), եւ ի վերջոյ Եւրոպական Միութեան կողմէ զլխաւոր խորհրդատու Հայաստանի երկրագործական նախարարութեան մօտ:

Անկարելի էր քալել Երեւանի փողոցներուն մէջ Փաթրիկ Թադէոսեանի հետ եւ քան քայլը անգամ մը չկենալ՝ բարեւելու եւ զրուցելու համար ֆրանսահայ, ամերիկահայ, լիբանահայ, իտալահայ եւ ի վերջոյ ափիւռքահայ ու օտար հայաստանարնակներու հետ, որոնց համայնքը իրար կը հանդուցչէր իր ժպիտով, պատրաստակամութեամբ, խնդրանքներու դիմաց միչտ «անպայման»ով պատասխաններով:

Աւանդութիւն դարձած էր դրեթէ արդէն: Իւրաքանչիւր Դեկտեմբերին Փաթրիկը Պուէնոս – Այրէս մեր տունը պիտի ըլլար երեկոյ մը եւ առաջուան պէս, երբ բոլորս քով – քովի պայինք, մինչեւ ուչ առաւօտ պիտի խօսէինք, ծրագրէինք, նիւթ փոխանակէինք՝ Վարդանը (Մատթէոսեան, այժմ Նիւ Ձըրզի), Ատոմ

– Պատմակա՞ն ... մենք պատմութի՞ւն չենք:

– Կարո՞ղ ենք ձեր մօտ նստել մի րոպէ...

– Ինչպէ՞ս էք. ո՞նց էք ապրում... եւայլն, եւ այլն:

Զէ. ամէնքը դժգոհ չեն առաջին տարիներու նման, երբ անկախութիւն ըստացած հիւլէական ռումբի նման պլուխնուն պայթեցուս ... չէին պատրաստուած պլուխնուն ճարը տեսնելու. ամէն ինչ մի կերպ կրնար կարգադրուիլ եթէ պարտիական էիր. Մէկերնէն նուազ տարիքոտը, նոյնիսկ գոհ կ'երեւէր: Նոր ամուսնացած, սովետ տանն հազար դիմում կատարած էր տուն մը ունենալու... չէր ստացուած. հիմա, աչխատած է, պանիր, պտուղ ծախած, գնած է հող, գնած է տուֆ եւ սարքած է իր տունը վերջապէս. – Հիմա որ աչխատես, ամէն ինչ կարող ես անել...: Ամէնքը համաձայն չէին բռնածներուն. իմ կարծիքս ալ ուղեցին իմանալ: Ջանացի աղքատ բառերով բացատրել որ պետութենէն կախումնաւոր ըլլալը անձնականութիւնդ կը մեռցնէ, սակայն հարկաւոր է որ պետութիւնը ժողովուրդին գանազան միջոցներով օգնութեան հասնի որ ամէնքը երջանիկ ըլլան: Սկզբունքին համաձայն ըլլալով հանդերձ չատ հաւանական չէին տեսներ նման բարեխնամ պետութեան մը գոյութիւն գոնէ այս ափերը...:

Ընկերային հարցերէն անցանք պատմականին. իմացանք որ իրենց նախիները 1918-ին եկած են Սուրմալուէն, թէ իրենց գիւղը մինչեւ 1946 կը կոչուէր Շարիֆապատ, թէ մօտաւորապէս 1500 բնակիչ ունի եւ թէ գլխաւոր զբաղումնին երկրագործութիւն, բանջարաբուծութիւն, այգեգործութիւն եւ անասնապահութիւնն է եւ թէ աւելորդ տեղ չունին: Գացէք ԳՍՁ քովի դիւղը հոն կը գտնէք:

(Շար. 18)

ՊԱՏՐԻԿԸ

ՑԱԿՈԲ ԿԻՒԼԼԻՒՃԵԱՆ

մը անգամ սահեցայ Ստեփանակերտ – Կապան ճամբուն վրայ»: Վարորդ ունէր, բայց ինք պէտք էր մէկ – մէկ այցելէր կիներուն, ցաւերը լսէր, համոզէր որ ողբալէն անդին՝ կրնան սեփական տնտեսութեան տէր ըլլալ: «Ի՞նչ ըսել՝ երբ մէկը պատմէ որ թէ՛ ամուսինը եւ թէ՛ զաւակները սպաննուած են պատերազմին»:

Յետո՞յ: Մերժել ղացուցիչ վարձատրութեամբ եւրոմիութենական պաշտօն մը Մոսկուայի մէջ. «Վրաս մի՛ խընդար, բայց ես այս տեղը կը սիրեմ. ես-րեւանը իր բոլոր տարօրինակութիւններով, խեղճ–ու–խեղճ պաշտօնակալներով եւ մասամբ նորին»: Մէյ մըն ալ հանգիստ աչխարհ՝ Արեւմուտք չվերադառնալու խոստումներ չընել ծնողքը հիւանդանալու համար – բայց միաժամանակ աչքերու փայլով մը ըսել՝ «հոս եմ հիմա. եւ որքան ատեն որ ընդլիք ըլլայ հոս կը մնամ: Շուրջդ դիտէ. բոլորիս ալ կը պատահի, առաջին չարաթը կը ցնցուիս, կ'ողբաս, կը զղջաս, անզօր ու հիասթափուած կը զգաս, բայց յետոյ տեղդ չարժիլ չես ուզեր»:

Ընելիքը չպակսեցաւ: Սեւանայ լիճը փրկելու կոչուած ծրագրի աչխատակցութիւն, յետոյ երկրագործական Զարգացումի Միջազգային Ֆոնտ (FIDA), ՄԱԿ-ի Սննդեղէնի եւ երկրագործութեան Կազմակերպութիւն (FAO), եւ ի վերջոյ Եւրոպական Միութեան կողմէ զլխաւոր խորհրդատու Հայաստանի երկրագործական նախարարութեան մօտ:

Անկարելի էր քալել Երեւանի փողոցներուն մէջ Փաթրիկ Թադէոսեանի հետ եւ քան քայլը անգամ մը չկենալ՝ բարեւելու եւ զրուցելու համար ֆրանսահայ, ամերիկահայ, լիբանահայ, իտալահայ եւ ի վերջոյ ափիւռքահայ ու օտար հայաստանարնակներու հետ, որոնց համայնքը իրար կը հանդուցչէր իր ժպիտով, պատրաստակամութեամբ, խնդրանքներու դիմաց միչտ «անպայման»ով պատասխաններով:

Աւանդութիւն դարձած էր դրեթէ արդէն: Իւրաքանչիւր Դեկտեմբերին Փաթրիկը Պուէնոս – Այրէս մեր տունը պիտի ըլլար երեկոյ մը եւ առաջուան պէս, երբ բոլորս քով – քովի պայինք, մինչեւ ուչ առաւօտ պիտի խօսէինք, ծրագրէինք, նիւթ փոխանակէինք՝ Վարդանը (Մատթէոսեան, այժմ Նիւ Ձըրզի), Ատոմ

(Հաճեան, այժմ Աթլանթա.), Ցխուտեան համալսարանի հայագիտական դասընթացքի եռեակն չունէր հատցնող խոտաբոտան (Գարսաքլեանը, Պուէնոս – Այրէս) եւ ես (այժմ Գալիֆորնիա)։ Երբեմն նաեւ դուդուկահար եւ երաժշտագէտ կնեազեան եղբայրները։ Պայման էր որ փաթրիքը քուն մը քաշէր նստած տեղը, իսկ յաջորդ օր բոլորս իր հօրենական տունը պիտի հանդիպէինք։ Քանի մը օրուան մէջ քանի մը անգամ հանդիպելով, այսպէս, բան մը փորձէինք դլուխ հանել՝ ցուցահանդէս, դասախօսութիւն թէ հրատարակութիւն կազմակերպել։ Ինչ պիտի չմոռնար վերապրողի մը հացէն ուզելու՝ Ֆրանսա թէ Հարաւային Ամերիկա. «Մէկը կը ճարենք որ վկայութիւնը երկդպրէ, դեռ ուշ չեղած»։

Ամէն տեղ ըլլալ, դիրք տանիլ – բերել, մշակոյթ տարածել, պահպանել, մշակոյթ չինել, մշակոյթ պեղել ձեռքերով՝ հողի տակէն հազարամեայ եկեղեցիներ դուրս բերել, խանդավառել չուրջինները հոս, հոն եւ աւելի անդին։ Ֆրանսա, Արժանթին, Ուրուկուայ, Մխայեաղ – Նահանգներ՝ քանի՛ հոդի ներշնչուած են փաթրիքով՝ միանալու երկիր եւ Մշակոյթի աշխատանքներուն, կամ բան մը դալ ընելու Հայաստան։ Կամ դալ՝ մնալու Հայաստան։

Իմակ. 2002, Հոկտ. 30. «Ցանձնարած յօդուածդ կարդացի»։ ...«Տակաւին այստեղ եմ, Հայաստան. կը փորձեմ դիմադրել։ Նախարարութենէն ներս աշխատանքս ամէն օր աւելի կը դժուարանայ. արդէն տարի մը եղաւ ու կարծես մխակ բանը որ դիւրաւ յաջողցուցի ... ստամոքսի կեղ մըն է»։ ...«Ինչ մըն ալ դուն պատմէ։ Պատրիկ»։

Իմակ. 2002, Հոկտ. 30. «Լակոնական պատասխաններդ չեն յուսալքեր զիս (ինչ պիտի դրէը էլ մը կամ երկու)։ ...«Ի՞նչ ըսեմ։ Աչխատանքի պայմանները դժուար են. հաւատաս թէ ոչ, ամէն օր հրաժարելու մասին կը մտածեմ։ Բնաւ պատահած չէր ինծի, օրինակ, որ աթոռիս վերջին սպասեմ անհամբեր»։ ...«Զեմ պիտեր թէ ինչպէս պիտի աւարտի այս ամբողջը։ Պէտք է Փարիզ երթամ Նոյեմբերին, անկէ ալ արձակուրդի Պուէնոս – Այրէս։ Յուսամ դուն ալ գաս ու տեսնուինք։ Ջաւա՝ Փաթրիք»։

Իմակ. 2002, Նոյեմբեր 2. «Իրաւունք ունիս, ստամոքսի կեղին բուն պատճառը սթրէսը չէ, բայց առով կը սնի»։ «Սթրէս յառաջացնողը զլխաւորաբար պաշտօնակիցներու հետ պայքարն է. տեւաբար կը փորձեն խարդախել, խաբեպատիր, անիրական քաներու մասին համոզել զիս, եւ այլն, եւ այլն։ Խախուտ մը մէջտ ուժեղ է. կամ ֆոչարեանը կը վկայակոչեն եւ կամ նմանատիպ բաներ, իսկ յետոյ զիս հայրենիքի դաւաճան կ'ոլորկեն կամ կ'ուզեն փրոտիին գրել (հաւատա՛)»։

... «Զեմ պիտեր Հայերը չատ յախուռն են, կը սիրեն պոռչտալ եւ կռուիլ. գիտես որ ես բնաւ այդպէս չեմ. բայց ամէն ինչ կը կլլեմ, իսկ ատիկա դէշ է»։

... «Օղակայանին պատմութիւնը դանդաղ կ'ընթանայ»։

... «Առողջութիւն. դեռ հաւատալ չի դար որ տարուան մը մէջ տասներկու գործողութեան ենթարկուած ըլլաս»։

«Պատրիկ»։

Իմակ. 2002, Նոյեմբեր 6. «Կարդա՛ կցած յօդուածս ,յետոյ կը մեկնաբանես»։

«Համբուրելով կ'ողջագուրեմ՝ Փաթրիք»։

Հեռաձայն, 2002, Նոյեմբեր 8, Աթլանթայէն։ Ըսել պէ՞տք է բովանդակութիւնը։ Ողջագուրուած էր արդէն, առողջութիւն ալ մաղթած ուրիչին, բայց չարաթաւերջի սեմին, բժիշկները գտնելը բռնած 37 տարեկան այրապէս առողջ տղուն ախտաճանաչումը կատարեցին՝ սրտի զանգուածային տպղնապ։ Ցետոյ՝ անմխիթար «repeat»–ներու (repatriate) համայնքի հաւաք իր անտէր տան մէջ, փոխադարձ սիրախանք։ Պատարագ՝ Երեան, Փարիզ, Պուէնոս – Այրէս եւ Փաթրիք Թադէոսեանի բազմաթիւ ծրագիրներէն սիրելագոյնին մօտ՝ Քասախի ափին նորոգուած դմբեթին տակ։

Ինքզինք «Աբարատի կաուչո»ն (*) որակած, վերահայացած, մշտաժպիտ տղան ձեւը գտած էր իր Եռաբլուրը հասնելու, Սաղմոսավանքի կողքին։

Ց. Կ.

(*) Կաուչո՝ (gaucho) արժանթինեան փամփասներու աշխատաւորն է, որ կ'ապրի հողամշակութեամբ եւ արջարարութեամբ։

ՀԵՏԱՓՐՓՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս Պուլկարիոյ Հայերուն մասին պուլկարերէն չատ մը դիրքեր ու յօդուածներ հրատարակուեցան (1)։ Առնոյ մէջ ուշադրաւ է Էլէնա Սաչքովայի ուսումնասիրութիւնը, խորագրուած՝ «Հայերուն ուսումը Պուլկարիոյ մէջ 1878 – 1999»։ Լոյս տեսած է Սոֆիայի «Սվէթի Քլիմէնթ» համալսարանին մանկավարժական բաժնին տարեգիրքին մէջ։

Նիւթը ուսումնասիրուած է մանրամասնօրէն եւ առարկայական կերպով։ Հեղինակը նախ կ'ուսումնասիրէ Պուլկարիոյ Հայերուն կրթութեան զարդացումը 1878 – 1944 շրջանին. յետոյ նկատի կ'ունենայ ամբողջատիրական վարչաձեւին տարիները (1944 – 1989) եւ վերջապէս՝ 1989 – 1999 տասնամեակը, հմմտելով հարուստ պատմական փաստաթուղթերու վրայ։ Իր մեկնակէտով եւ մանրամասն վերլուծումներով, այս գործը առ այժմ լինքնուրոյն է։

Է. Սաչքովա ծանօթ է իր տասնեակ մը ուսումնասիրութիւններով որոնք նիւթ առած են Պուլկարիոյ փոքրամասնութիւններուն (Հայեր, Հրեաներ, Գնչուներ, Թուրքեր, եւ այլն) կրթական քաղաքականութիւնը։ Հայերու կրթական կեանքին մասին վերջին հրատարակութիւնը ներկայիս պարբերաբար լոյս կը տեսնէ «Հայեր» երկլեզուանի (Պուլկաղ) մէջ։

(1) Հայկական նիւթով պուլկարերէն լոյս տեսած վերջին չորս հրատարակութիւններ են.

«Զուարճանանք կարապետին ու ընկերներուն հետ» – Մխրան Պօղոսեան, Սոֆիա – 2002

«Ո՛վ ով է, հայկական համայնքը Պուլկարիոյ մէջ» – կազմ. Մարտիրոսեան, Մխրան Պօղոսեան, Սոֆիա – 2002

«Պուլկարներ եւ Հայեր, դարերէ ի վեր միասին» հաւաքական աշխատանք, Սոֆիա – 2002

«Հայկական անուանագիրք» – Յակոբ Օրմանճեան, Փլովտիւ, 2000

«Սոֆիայի Հայերը» – պատմական ակնարկ – Մխրան Պօղոսեան, Սոֆիա, 1999

«... եւ Նոյը իջաւ Արարատէն» – Մխրան Պօղոսեան, Սոֆիա, 1999

«Հայ ազգին պատմութիւնը (հին դարերէն մինչեւ 1920)» – Մ. Գ. Ներսէսեան (թարգմանութիւն՝ Յ. Օրմանճեանի) Սոֆիա, 1998

«Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ տօներ ու աւանդութիւններ» Հ. Ղուկաս Հատուեան, Փլովտիւ, 1997։

«Հայեր Պուլկարիոյ մէջ – Մշակոյթ եւ ինքնութիւն» – Էվկէնիա Միցեւա, Սոֆիա, 2001

ԱՑՑԵԼՈՒԹԻԻՆ ԿՈՆԷՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

Հինդշաբթի Նոյեմբեր 3, կէսօրէ եաք ժամը 14–ին Փարիզի Առաջնորդանիստ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբը առաջնորդութեամբ Աւետիս Աւագ Քահանայ Պալըզեանի այցելեց Կոնէսի Հանգստեան Տունը, ուր կը բնակին չուրջ ութսուն պատսպարեալներ։ Ցուզիչ էր, արդարեւ, տեսնել ջերմութիւնը՝ որով ընդունեցան Տիկնանց յանձնախումբը։ Շէնքի մուտքին բարի գալուստ մաղթեցին Աղքատախնամ ընկերային Ծառայութեան պատուոյ նախագահ Ռուբէն Գազանճեան, նախագահ Ալէն Թուհատեան եւ տնօրէն Արսէն Կարապետեան։ Ընդառաջելով ներկաներու վստահելի առաջին առիթով մէկ առ մէկ այցելութիւններ եղան հիւանդներու սենեակները ընկերակցութեամբ շէնքի ընդհանուր պատասխանատու Մարօ Պարսեղեանի։ Ամէն պահու նկատելի էր բոլորին դէմքերուն վրայ դոհունակութեան արտայայտութիւն որ կ'ատարտէր մէկ խօսքով «յաճախ մեզի այցելեցէք...»։ Համայնքի մը գլխաւոր եւ մղիչ ուժը կը հանդիսանայ ծառայութեան ճամբով յաճախակի այցելութիւններ, որոնք կրնան ամրապնդել եւ զօրացնել անհրաժեշտ կապը եկեղեցւոյ եւ համայնքին։

Այցելութեան աւարտին, տնօրէնութիւնը չրջապատուած պատսպարեալներով հիւրասիրութեամբ պատուեց ներկաները, մինչ Ռուբէն Գազանճեան երախտագիտական անկեղծ զգացումները յայտնեց, չեչտելով նման այցելութիւններու կարեւորութիւնը հանգստեան տուներէն ներս, որոնք կրնան ստեղծել ընտանեկան հարազատ ու ջերմ պահեր։

Հուսկ Աւետիս քահանայ յուսադրիչ խօսքերով յայտնեց դոհունակութիւնը, որ կրկին անդամ Մայր Տաճարի Տիկնաց յանձնախումբը եկած է եկեղեցւոյ կեանքին ու առաքելութեան բերելու իր յանձնառու մասնակցութիւնը։

Այցելութիւնը աւարտեցաւ Աւետիս Քահանայի արտասանած Պահպանիչ եւ միասնաբար երդուած «Հայ Մեր» ազգային աղօթքով։ Հրաժեշտի պահուն Տիկնանց յանձնախումբը հոգեկան բաւարարութիւն ստացած վերադարձաւ Փարիզ կրկին հանդիպելու յոյսով։

Մեր սրտի պարտքն է, չնորհակալութեան եւ դնահատանքի սրտաբուխ խօսքեր ուղղել մեր եկեղեցւոյ բոլոր ծառայողներուն անխտիր։

Ձեր բոլորի վարձքը կատար։

ՄԱՍՆԱԿԻՑՈՂ ՄԸ

ԴԱՂԹԱԿԸ ԴԱՂԹԱԿ

Նիւ – Ճըրճիի մէջ, Նոյեմբեր 3–ին, բացումը կատարուած է «Ցովհաննեան» վարժարանի նոր շէնքին, որուն ներկայ եղած են բարերարները՝ Տէր եւ Տիկին Վահագն Ցովհաննեան, տնօրէնուհի Անահիտ Կարմիրեան, ուսուցչական կազմը եւ հիւրերը։ Քաղաքը դտնուող Զարեհ Մրահունի, Զահրատ, Ռ. Հատտէճեան, Սիլվա Կոմիկեան։ Հանդիսութիւնը ընդհանրապէս անդլերէն ընթացած է, եղած են նաեւ հայերէն ելոյթներ։ Միւռոն վրդ. Այդինկեանի օրհնութենէն եաք, խօսք առած են Վահագն Ցովհաննեան, Աւետարանական եկեղեցիէն՝ Էնտի Թորիկեան, Շուշէ Ցովհաննեան եւ Լեւոն Թէմիզ, որոնք յուշանուէրներ բաժնած են բարերարներուն։ Ելոյթ ունեցած է նաեւ «Մարմարա»յի խմբագրապետը եւ չեշտած նոր շէնքի մը կարեւորութիւնը։ Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիրը աշակերտներուն կողմէ, արտասանած է Սիլվա Կոմիկեան։

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան նախագահ Արամ Աճէատրեան արահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Մկի մշակութային յանձնախումբին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 6–ին ի պատիւ «Մարմարա»յի խմբագրապետ Ռուպէր Հատտէճեանի։ Երեկոյթին քացում ըլլատարած է Մկի մշակութային յանձնախումբի տեսնապետ Սարգիս Սարգիսեան, անդրադառնալով Հատտէճեանի վաստակին, նաեւ հատուածներ կարդալով անոր «Ցուշատետր»էրէն։ Երկրորդ խօսք առնողը եղած է յանուն Գեղարդ պարբերաթերթին Հերման Օտապաչեան։ Ապա, բարձրախօսը յանձնուած է «Մարմարա»յի աշխատակից, նախկին պոլսահայ Արայ Կարմիրեանի, որ վեր հանած է Ռ. Հատտէճեանի վաստակին բոլոր երեսակները, կանդ առնելով օրուան մեծարեալին կարեւոր ստեղծագործութիւններուն վրայ։ Ա. Կարմիրեանի յաջորդած է Ռ. Հատտէճեան, որ ժամ մը խօսած է զանազան նիւթերու մասին, խոչորացոյցի տակ առնելով անցեալի բոլոր այն իրադարձութիւնները, որոնք վերջին 50 տարիներուն գինք բերած էին այս հանդրուանին։ Ապնուհետեւ բեմը յանձնուած է Ս. Կոմիկեանի որ արտասանած է բազմաթիւ կտորներ, սկսելով Հատտէճեանի «Մեսրոպ – Մաշտոց»ով։ Իր գնահատանքը արտայայտած է նաեւ թեմին առաջնորդը՝ Ցովհան Արք. Տէրտէրեան, որ արձաթեայ յուշապնակներ ալ յանձնած է Ռ. Հատտէճեանի եւ Սիլվա Կոմիկեանի։

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Իսլահիէի մէջ Ասիկ թիֆիւս եղած է եւ հիւանդանոց փոխադրուած, յետոյ առողջանալէ եաք ոստիկանի մը հսկողութեամբ ճամբայ հանուած է եւ չորս ժամ հեռուն գիւղի մը մէջ մեռած է։

– Մեռա՞ծ, – զոչեց տիկինը՝ յուզուած չեչտով մը։

– Այո՛, տիկի՛ն, – պատասխանեց Նէճմիպ էֆէնտի։

– Վստա՞հ էք, որ մեռած է։

– Այո՛, տեղեկագրին կցուած է իր մահուան հաստատող թուղթ մը տեղւոյն գիւղապետին, մըխթարին եւ իրեն ընկերացող ոստիկանին կողմէ։

– Ուրեմն այլեւս որեւէ կասկած չմնար մեռած ըլլալուն մասին, – ըսաւ Բէչատ պէյ։

Ցետոյ Նէճմիպ էֆէնտիին դառնալով՝ աւելցուց.

– Շնորհակալ եմ ձեր տեղեկութիւններէն, կրնաք երթալ։

Մարդը մեկնեցաւ։

– Կը ցաւիմ, որ այսպէս դէշ լուր մը առիք հոս գալով, – ըսաւ Բէչատ՝ տիկինին դառնալով։

– Աղջէն մէկ օրէն մինչեւ կը սպասէի այդ լուրին, – պատասխանեց գեղուհին, որ իր հանդարտութիւնը պահած էր։

– Ինչո՞ւ համար կը սպասէիք այդ լուրին։

– Որովհետեւ լինք տկարակազմ էր, եւ յայտնի էր, որ պիտի չկրնայ տակաւ աքսորի տառապանքներուն։

– Բայց կը տեսնեմ, որ իր մահուան լուրը չատ չյուզեց ձեզի։

– Ինչպէս ըսի, կը սպասէի ատոր եւ երկու ամիսէ ի վեր լուր չառնելէս արդէն կասկածած էի, թէ դժբախտութիւն մը պատահած էր։

– Ասկէ զատ, կարծեմ, ձեր օրինաւոր ամուսինը չէր։

– Ո՛չ, միայն թէ տարիներէ ի վեր միասին կ'ապրէինք։

– Եւ եթէ չեմ սխալիր, հիմա ուրիշ մը փոխանորդած է Ասիկ էֆէնտիին։

– Պէ՛յ էֆէնտի, կարծեմ այդ խօսքերուն տեղը չի կայ։

– Մենք՝ իրրեւ հանրային ապահովութեան հսկիչներ, պէտք է, որ ամէն բան իմանանք, հետեւաբար ձեր վարած կեանքն ալ ծանօթ է մեզի։

– Ինչպէ՞ս, ինձմո՞վ ալ կը հետաքրքրուիք։

– Բնականաբար։

– Եւ ի՞նչ իմացած էք իմ մասիս։

– Ինչպէս ըսի՝ իմացած ենք, որ Ասիկ էֆէնտիին ուրիչ մը յաջորդած է։

– Կարծեմ յանցանք մը չէ ասիկա։

– Ո՞վ կ'ըսէ, թէ յանցանք է. ուրիչ մը, որ չատ աւելի կ'արժէ ,քան Ասիկը եւ մանաւանդ չատ ալ հարուստ է։

– Կրնա՞ք ըսել, թէ ով է այդ անձը։

– Գերմանացի բարձրաստիճան պինուրական մը։

– Կը տեսնամ, որ իրաւցնէ ամէն բան գիտէք։

– Դեռ ձեր մասին ուրիչ տեղեկութիւններ ալ ունինք, – չարաճակեց Բէչատ պէյ, որ կարծես հաճոյք կը զգար տեսնելով գեղանի մանկամարդուհիին չփոթութիւնը։

– Ուրիչ ի՞նչ կրնաք գիտնալ։

– Կ'երեւայ, որ գերմանացի բարձրաստիճան պինուրականը ձեր մխակ բարեկամը չէ... ուրիչ բարեկամ մըն ալ ունիք։

Այս բառերը երբ լսեց՝ տիկինը բարկացած ձեւով մը ոտքի ելաւ։

– Մնաք բարով, – ըսաւ չոր կերպով մը, – չնորհակալ եմ Ասիկ էֆէնտիի մասին ձեր տուած տեղեկութիւններէն։

– Մեր պարտականութիւնն է գիտցած–նիս ըսել։ Միայն թէ, տիկի՛ն, չեմ ուզեր, որ հոսկէ վչտացած դուրս ելլէք։

– Բայց ինչո՞ւ կ'ուզէք, որ վչտանամ։

– Տեսայ, որ վերջին խօսքերս ձեզի անհաճոյ թուեցան։

– Բնականաբար կնոջ մը համար հաճելի բան չէ լսելը, թէ երկու սիրահարներ ունի։

(Շար. 342)

(Շար. Ա. Էջէն)

նացած են Նոյեմբեր 24–էն չրջափակման ենթարկել ամբողջ Ֆրանսան, եթէ իրենց պահանջներուն դոհացում չստանան: Բաւարար չեն դտներ առաջարկուած 9%–ի յաւելումը երեք տարուան վերջ: Մինչ այդ հողագործներն են որ կը փակեն առեւտրական մեծ կեդրոններու առաջնորդող ճամբաները, բողոքելով անոնց գործելակերպին դէմ, ի վերջոյ իրենց:

ԱՄՐԱՆ ՄԻՑՆԱ, ի վերջոյ ձայներու 54%–ով ընտրուած է Իսրայէլի Աշխատաւորական կուսակցութեան գլուխը: Հայֆայի քաղաքապետ, դեռ երէկ պրեթէ անծանօթ մըն էր չարքերէն եւ ժողովուրդէն: Իր գլխաւոր մրցակիցը, Պաշտպանութեան նախկին նախարար՝ Էլիէզէր ձայներու 38%–ը ստացած է, 7%–ն ալ մնացած է երրորդ թեկնածուին՝ Հայմ Ռամոնի: Մասնակցողներու համեմատութիւնը 65% եղած է: Իրեն համար կարեւոր թուականը՝ Յունուար 28–ն է, երբ տեղի պիտի ունենան կանխահաս ընտրութիւնները: Այդ առընչութեամբ, յայտարարած է.– «Միասին երթանք Լիքուտի հետ մեծ ճակատումին, ոչ միայն կառավարութիւն փոխելու համար, այլեւ նոր ընկերութիւն մը կառուցանելու»: Պաղեստինցիք զոհ են այս ընտրութենէն, բայց Գործակցութեան նախարարը՝ Նապիլ Շաաթ յայտարարած է.– «Հարկ չկայ հարցեր ըստեղծելու իրենց ծոցը, չատ ջերմօրէն ընդունելով պինքը»:

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿի մարզկային իրաւանց եւրոպական Ատեանին առջեւ, Նոյ. 19–ին, օրակարգի գլխաւոր հարցը եղած է լաչակ կրելու իրաւունքը Թուրքիոյ համալսարաններուն մէջ: Երկու ուսանողուհիներ ատեանին դիմած են, որովհետեւ իրենց կրթական հաստատութենէն դուրս ձգուած են: Ներկայ ուսանողուհի Լէյլա Շահինը ներկայացնող Սթեֆան Կրոչ յայտարարած է.– «Այս նիստը կարեւոր է դիմողին համար, բայց նաեւ հազարաւոր կիներու Թուրքիոյ մէջ, որոնք կը փափաքին համալսարան երթալ եւ լաչակ կրել»: Ատեանը իր վճիռը պիտի տայ երեք ամիսէն:

ԼՈՆՏՈՆ կատարուած քննութենէ մը (Նոյեմբեր 19–ին, այսինքն Երախայի իրաւունքներու միջազգային օրուան նախորեակին) պարզուած է որ բրիտանական մայրաքաղաքին մէջ մանուկներու 53%–ը աղքատութեան չեմէն վար կ'ապրի, ինչ որ կրնայ անհատնալի թուիլ, քանի Լոնտոն եւրոպական ամէնէն հարուստ, ամէնէն չքեղ, ամէնէն մսխող մայրաքաղաքն է: Այդ աւելի քան 300 հազար մանուկները քաղաքին կեդրոնը կը բնակին եւ ոչ թէ հեռաւոր արուարձան մը: Միեւնոյն օրը, ինչ որ մկըրտուած է «փրէս փիփըլ», կը հաղորդէր որ գահաժառանգ իշխանը՝ Չառլ, 85 ծառայ ունի, որոնցմէ մէկուն պաշտօնն է ակռայի խոզանակին վրայ առամնախիւս քսել...:

ՍԵՊՏՈՒԻ մէջ (Ալժերիա) 12 հոգի մեռած են հայցադրծի վաճառատան մը պայթումէն: Հաւանական կը նկատուի որ արկածի հետեւանք է:

ՕԹԹՕ ՏԸ ՀԱՊՍՊՈՒՐԿ, 80 տարեկան, Աւստրիոյ վերջին կայսեր անդրանիկ զաւակը, գայթակղութիւն ստեղծած է իր տարեդարձին օրն իսկ հարցազրոյցի մը պատճառաւ, ծայրայեղ–աջի մօտ ցուտ ցայթ չարաթաթերթին: Ան ըսած է որ Ա.Մ.Ն–ու Պաշտպանութեան նախարարութեան Հրեաները են որ կը մղեն երկիրը Ս. Հիւսէյնի հաշիւը տեսնելու: Ամէն պըրնով կ'ուզեն պաշտպանել Իսրայէլը եւ կը խորհին որ կրնան ընել Իրաքի վրայ յարձակելով: Բ. Աշխարհամարտին ան օգնած է հազարաւոր Հրեաներու որ հեռանան Աւստրիայէն, բայց այսօր չի վարանիր ըսելու. «մէկ կողմը Հրեաները կան, որոնք կը գրաւեն Պաշտպանութեան նախարարութեան գլխաւոր պաշտօնները, միւս կողմն ալ Արաբին նախարարութիւնը կայ սեւամորթներով, ինչպէս Գոլին Փաուըլ՝ նախարար եւ Գոնտելեզա Ռիչէ՝ Պուշի խորհրդական ազգային ապահովութեան համար»:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

15e CYCLE DE LECTURES
MISES EN ESPACES
D'ŒUVRES DE
DRAMATURGES
ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ
ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ
15ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GUEVORG SARKSIAN
● 1937 / Une heure de cauchemar

ԳԻՈՐԳ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
1937 /
ՄՂՁԱՒԱՆՋԻ ՄԷԿ ԺԱՄ
(գրուած՝ 1991 թ.)
Դրամա
Մէկ դործողութեամբ

կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 16–ին
Dimanche 15 Décembre à 16 heures

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
118, rue de Courcelles - 75017 Paris
M° Courcelles

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE
Nareg DOURIAN
revient à TEBROTZASSERE
avec
WELCOME HOME
accompagné de sa troupe
le Vendredi 6 décembre à 20h30
Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY
Réservations et renseignements :
☎ 01. 43. 81. 01. 72

Les vendredis
du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris
Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN,
BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au Cercle d'écrits Caucasiens
Vente du livre — Signature — Cocktail.

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER
La Section Archalouys TATHEOSSIAN de Paris organise son
séjour familial
dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).
Prix compétitifs ! ! !
Ambiance arménienne assurée ! ! !
Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.
Renseignements et inscriptions auprès de :
● Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
● Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
● Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

SECTION DE BEAUMONT
LOTO ANNUEL
le Dimanche 1er Décembre à 15 heures
dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

Séjour d'hiver
La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.
Prix : 500 euros incluant :
transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18
Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre (à respecter impérativement).

Le souffle de l'Ararat
6 soirées exceptionnelles avec
ACHOD MARDIROSSIAN
de la région de Khor Virap
Chanteur, prédicateur de l'évangile
— Mardi 26 novembre, à 20h30
Mercredi 27 novembre, à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
25, rue Missak Manouchian — 95400 Arnouville-lès-Gonesse
Tél. : 01 43 76 89 93
— Jeudi 28 novembre, à 20h30,
Vendredi 29 novembre, à 20h30
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville
Tél. : 01 48 93 99 88
— Samedi 30 novembre, à 20h30,
Dimanche 1er décembre, à 15h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, av Bourgain-55, av Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50
Entrée libre — Bienvenue à tous

ՀԱՄԱՍԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ
HARRY TAVITIAN
Spécialement invité de Roumanie
MATINEE JAZZ
Piano et flûtes
Dimanche 24 novembre à 16 heures
«Salle Rossini»
Mairie du 9e arrdt
6, rue Drouot, 75009 Paris
Métro : Richelieu-Drouot
— P.A.F. —

GRANDE
BRADERIE
DE NOEL
DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX
Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption
Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .
livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne — brocante — cadeaux . . .
◆ Bar
◆ Restaurant
◆ Tombola
CHENE
POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE
EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK
au COLLEGE SAMUEL-MOORAT — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23-24
SAMEDI - DIMANCHE
23-24 NOVEMBRE
2002
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 ուրօ — վեցամսեայ : 122 ուրօ
Արտասահման : Տար· 270 ուրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 ուրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 ուրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·563 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.563

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՂԸ ՄՆԱՑԱԾ ԵՒՐՈՊԱՆ

Էրտողան չարունակելով Եւրոպան սիրաչահելու իր առաքելութիւնը, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 21–ին Սթրազպուրկ էր, Եւրոպական Խորհրդարանին տրամադրութիւնը փոխելու նպատակով։

Հարցը հոն է – եւ դադնիք չէ – որ հակառակ պաշտօնական ելոյթներու, եւրոպացիք օրէ օր աւելի վերապահ են եւ չեն ուզեր լրենց ծոցը առնել 68 միլիոն մահմետական ունեցող երկիր մը։ Սկիզբէն, թեթեւօրէն մօտեցած են հարցին եւ չեն խորհած թէ վարանումներու ժամանակը վերջ պիտի դնէ և Անգարա պիտի պահանջէ որ 15–երը յստակ ժամանակացոյց մը ներկայացնեն։ Ներկայիս այդ պահանջը մարմին առած է Գոփընհակընի Դեկտեմբեր 12 – 13–ի վեհաժողովին առթիւ։ Ընդունիլ Թուրքիան՝ չատ վտանգաւոր է, լսացայտ իրողութիւն է որ եւրոպական հանրային կարծիքը դէմ է եւ կրնայ պատճառ դառնալ որ խնդրոյ առարկայ ըլլայ ներկայի ընդլայնումն իսկ, այսինքն Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու, որ նաեւ ժողովրդավարութիւն չի վայելեր։ Մերժել, ուրիշ վտանգ մը կը ներկայացնէ։ Ցաղթական իսլամական հոսանքութիւնը որ, ի յառաջդիմութիւն «չափաւոր» որակուեցաւ առանց որեւէ փաստի, կրնայ կռնակ դարձնել Եւրոպային եւ կեր հայթայթել պետական մեքենային ծայրայեղ տարրերուն։

Հարցը հրապարակ դրաւ փիլիսոփան տ'Ինթէն յայտարարելով որ Թուրքիա եւրոպական երկիր մը չէ, այլ մշակոյթ ունի, այլ մօտեցում եւ այլ ապրելակերպ։ Աւելին՝ Թուրքիան ներս առնել պիտի նշանակէ Եւրոպական Միութեան վախճանը։ Այսինքն, ինչ որ կը կրկնուի փիլիսոփի լսօսքերէն ի վեր, ան բարձրաձայն ըսաւ ինչ որ ամէն մարդ կը մտածէ եւ կը մրմռայ դեսպանատուներու եւ Պրիւսէլի նրբանցքներուն մէջ, ինչպէս կը հաստատէ «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը (Նոյեմբեր 22)։ Եւրոպական Ֆրանսացի երեսփոխանը՝ Ժան – Լուի Պուրլանժ (դեմոկրատ քրիստոնեայ խմբակէն) նկատել կուտայ։ – «Վալէրի Ժիսքար տ'Ինթէն բացարձակապէս իրաւունք ունէր վիճարկումը մէջտեղ դնելու։ Թուրքիոյ չնորհուած թեկնածու երկրի իրավիճակը Հելսինքիի մէջ, 1999–ին պետական եւ կառավարական ղեկավարներու կողմէ առանց խորհրդածութեան, հապճեպով, չի կրնար անդառնալի նկատուիլ, առիկա ժողովրդավարութեան հակառակն իսկ է»։ Ներկայիս, քիչ մը աւելի կոդմնավիցներ են այն երկիրները, որոնք վերապահ են դաշնակցային Եւրոպայի մը ծրագրին, ինչպէս Մեծն – Բրիտանիա, Իտալիա կամ Սպանիա։

Արտաքին յարաբերութեանց պատասխանատուն՝ Ֆրիս Փաթըն լրագրողներու ըսած է· – «Թերը ըլլանք կամ դէմ, յանձնառութիւն մը ունինք այդ երկրին հանդէպ 40 տարի է (1963–ի համաձայնութիւնը) ի՞նչպէս ըսել իրենց՝ յառաջդիմութիւնները ըրիք ինչպէս կ'ուզէինք, բայց, յաւօք սրտի, մեր միտքը փոխեցինք»։

Ամէն պարագայի մէջ, վիճարկումը չատ սուր բնոյթ առած է Խորհրդարանին մէջ եւ բոլոր խմբերը ցոյց տուած են իրենց խոր տարակարծութիւնները։ Գերմանացի Հանց – Կեռթ Փէօթըրինկ չէ ծածկած որ հակառնեայ դիրքեր կան, ինք դէմ է, ինչպէս իր կուսակցութիւնը (Մէ – Տէ – Իւ), ընկերվարական խումբին ծոցն ալ տարակարծութիւնները չատ են եւ Ֆրանսուհի Փերփանչ Պէրէս, որ թեր է անդամակցութեան, կը խոստովանի որ հարցը լուծուած չէ կուսակցութեան ներս։ Գերմանիոյ ընկերվարականները դէմ են։ Մէկ կէտի շուրջ բոլորը համաձայն են. բանակցութիւններու համար, ոչ մէկ թուական ճշդել Գոփընհակընի վեհաժողովին, այսինքն հարցը թողուլ ծոպազատակին…։

*
**

Իւ – Տէ – Էֆ–ի (այժմ ձուլուած Իւ – Էմ – Փէ–ի մէջ) թերթը (թիւ 70) կը տեղեկացնէ որ Հոթ – Սաւուայի եւ բեփոխան Պերնար Պոսոն, Նոյեմբեր 12–ի բերանացի հարցումներու օրակարգին, դիմած է կառավարութեան որպէսզի վիճարկում մը ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան չուրջ, քուէարկութեամբ։

*
**

Գայթակղութիւն մը ստեղծուած է Թուրքիոյ մէջ, երբ Ազգային Ժողովի նորընտիր նախագահը՝ Պիւլէնթ Արընճ սուր բանավէճի մը առիթ տուած է։ Զոքեքաբթի, Նոյեմբեր 20–ին, ներկայացած է պաշտօնական արարողութեան մը կնոջը հետ որ լաչակ կը կրէր, ինչ որ անհանդուրժելի է լայիք Թուրքիոյ մէջ։ Թուրք մամուլը վրդոված է եւ չէ խնայած իր քննադատութիւնները։

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ ոճրափորձէն եօք (11 մեռեալ, 49 վիրաւոր), Իսրայէլ հակազդեցութեան անցած է եւ առաջին առթիւ, պինեալ ուժերը մուտք գործած են Բեթղեհէմ, չրջափակելով Ս· Ծննդեան եկեղեցին, այն մտահոդութեամբ որ պաղեստինցի ահաբեկիչներ հոն կ'ապաստանին։ Նոյեմբեր 21–ի արարքին մեռեալներու մէջ կան մանուկներ, որոնք զպրոց կ'առաջնորդուէին։ Շարոն յայտարարեց որ «ծաւալուն եւ երկարատեւ գործողութեան մը» պիտի ձեռնարկեն։ Արարքը, որու տէր եղաւ Համասը, դատապարտուեցաւ Պաղեստինեան իշխանութեան կողմէ։ Համասը կը պատճառաբանէ իր արարքը որպէս «պատասխան Իսրայէլի դրաւումին եւ ոճիրներուն դէմ Սալահ Շեհատէի սպանութեան եւ Տառաժի նահատակներուն»։ Համասի ծայրայեղ տարրերը յայտարարած են նաեւ որ պիտի չարունակեն գործողութիւնները ապօրինի կերպով դրաւուած հողին ամէն մէկ սանթիմեթրին վրայ։ Նոյեմբեր 21–ի արարքին հեղինակը 23 տարեկան պատեհնոյի մըն է, Բեթղեհէմցի։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արդարութեան նախարարը՝ Տոմինիք Փերպէն ներկայացուցած է իր ծրագիրը, որ 30 նոր բանտերու կառուցումը կը նախատեսէ մինչեւ 2007, ինչ որ «պատմական» կը նկատէ։ Ներկայիս 54·438 բանտարկեալ կայ Ֆրանսայի մէջ, երբ միայն 47·933 հոգիի տեղ կայ, ինչ որ ահաւոր խճողում մը ստեղծած է։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յայտնած են, Նոյեմբեր 21–ին, որ ձերբակալած եւ արգելափակած են Ալ – Ֆախուտայի պատասխանատու ղեկավար մը՝ Ապտ – ալ – Ռահիմ ալ – Նաշիրի, որ չատ սերտ կապեր ունի Պէն Լատէնի հետ։ Ան բազմաթիւ ոճրափորձերու մասնակցած է եւ Ուաշինկթընի համար չատ կարեւոր ձերբակալութիւն մըն է։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 21 / 22)

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի ղէմուրած պատուիրակութիւնը, որու մաս կը կազմեն Պաշտպանութեան նախարար՝ Սերժ Սարգսեան, Արտաքին նախարար՝ Վարդան Օսկանեան, ՕԹԱՆ–ի մօտ Հայաստանի առաքելութեան ղեկավարը՝ Վիգէն Զիտէլեան, Զեհիոյ Հայաստանի դեսպան՝ Ճիւան Թապլիեան եւ այլ պաշտօնական անձեր, Փրակա ժամանած է Նոյեմբեր 21–ին եւ անմիջապէս հանդիպում մը տեղի ունեցած է Ռ· Քոչարեանի եւ Հ· Ալիեւի միջեւ։ Երկու նախագահներու պրոյցը տեւած է 50 վայրկեան, ապա, անոնց միացած են Մինսկի խումբի համանախագահները՝ Ն· Գրիբկով, Ռ· Փերինան եւ Ա· Ժադոլէն։

Նախագահները Քոչարեան եւ Ալիեւ, լրեն տեսակցութեան ատարին, հանդէս եկած են հայ եւ ադրբեջանցի լրագրողներուն առջեւ։ Քոչարեան նչած է որ արդէն աւանդութիւն դարձած է օգտագործել ամէն առիթ, յատկապէս միջազգային ժողովներու չրջանակներուն մէջ, հանդիպելու Ղարաբաղի հարցի կարգաւորման քննարկումին համար։ Ինք դրական կը դտնէ տեղի ունեցած խօսակցութիւնը, նոյնիսկ, կ'ընդդծէ, եթէ չօչափելի արդիւնքի չեն հասած, բայց, ամէն մէկ հանդիպումին դրական քայլեր կ'արձանագրուին։ Ժամանակը բարդ է թէ՛ Հայաստան, թէ Ադրբեջան քանի նախընտրական չրջանն է։ Համաձայնելով Ռ· Քոչարեանի ըսածներուն, Հ· Ալիեւ չեչտած է որ ամէն մէկ հանդիպումին; ղոր անհրաժեշտ կը նկատէ, կը համոզուին որ աւելի լաւ է հանդիպիլ քան՝ չհանդիպիլը թէեւ ցանկալի արդիւնքի չեն հասած։ Նչած է որ նոր ձեւ մըն ալ կը կիրարկուի որ նախագահներու ներկայացուցիչներու հանդիպումներն են եւ անոնք ալ մէկ նպատակ ունին· գտնել Լ· Ղարաբաղի հարցին լուծման ճամբան։

*
**

ԱՄՆ–ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ–ու դեսպանը Ճ· Օրտուէյ յայտարարած է որ ամերիկեան իշխանութիւնները ոչ մէկ դիրք պիտի բռնեն Հայաստանի նախագահական ընտրութեան, մխայն մէկ հարցի չուրջ հաստատակամ են, այն որ այդ ընտրութիւնը պէտք է ըլլայ արդար եւ թափանցիկ։ Դեսպանը ընդդծած է որ ԱՄՆ–ու կառավարութիւնը եւ միջազգային քանի մը կազմակերպութիւններ ներկայիս լրջօրէն կ'աջակցին ընտրական գործընթացին, մասնաւորաբար թեքնիք գետնի վրայ։

*
**

Մ· ՊՈՃՈՂԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ ի նպաստ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի դատին Նոյեմբեր 21–ի նիստին հրապարակուած են անոր նախաքննական ցուցմունքները։ Ըստ անոնց, ինք մերժած է երկու Թուրքի տեղեկութիւն տալ Հայաստանի մէջ ՓՔՔ·–ի եւ ՀՅԴ·–ի գործունէութեան մասին։ 1971–էն 20 տարի գործակցած է խորհրդային հետախուզական մարմիններուն հետ։ Ըստած է թէ տարբեր հանդիպումներու ընթացքին Թուրքերու ներկայացուցած է մայրաքաղաքի դունտին, Պաշտպանութեան նախարարութեան չէնքին, ռազմական հիւանդանոցին տեղը ու փոխարէնը 2550 տոլար ստացած։ Ընդհանուր առմամբ Թուրքերէն ստացած է մօտ 7 – 8 հազար տոլար։ Երկրորդ հարցաքննութեան Մ· Պոճոլեան ըսած է թէ ինքն իր անձը մեղաւոր կը նկատէ, կը ղղջայ եւ ըսած թէ ատիկա ըսած է վրիժուած։ Ան գործակցած է հեռատեսիլի թրքական կայանի մը հետ, Հոկտեմբեր 27–ի դէպքէն եօք։

Աւելորդ չէ յիշեցնել թէ ամբաստանեալը դատաւարութեան յետագայ ըն-

Թ· ԷՐՏՈՂԱՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թ· Էրտողան եւրոպական հանդիպումներուն չարքին Նոյեմբեր 20–ին Պրիւսէլի մէջ տեսակցած է Եւրոպական Միութեան յանձնախումբի նախագահ Ռոմանօ Պրոտիի հետ։ Տեսակցութեան ատարին տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը։ Լրագրող մը հարց տուած է թէ Թուրքիա պիտի ընդունի՞ արդեօք Հայերու ցեղասպանութիւնը։ Էրտողան պատասխանած է· «Հայերու ցեղասպանութիւնը վիճայարոյց նիւթ դարձած է, ուստի նախ եւ առաջ պէտք է ճշդել թէ իրօք նման բան պատահա՞ծ է, թէ ոչ»։ Ապա աւելցուցած է թէ առանց ճշդիւտ լուծումի մը գտնելու, Հայերու ցեղասպանութիւնը ընդունելու որոշում մը խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ։

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑԸՏ

Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան եւս դրական կերպով արժեւորած է երկու նախագահներու հանդիպումը, ըսելով որ նման առիթներ կ'օգնեն կողմերու միջեւ տարակարծութիւնները վերացընելու։ Անդրադառնալով հարցումին թէ Ղարաբաղի համար որքա՞նով կիւրարկելի է ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղար Ք· Սնանի առաջարկած կիպրական տարբերակը, նախարարը ըսած է թէ միշտ պէտք է ղղոյշ ըլլալ տարբեր հակամարտութիւններու միջեւ զուգահեռներ տանելու։ Ամէն հակամարտութիւն պէտք է իր արժէքով չափել, ըստ անոր իրաւական, պատմական հիմերուն։ Այսուհանդերձ, ան նչուած տարբերակին ընդհանուր պետութեան կառավարման ձեւը հետաքրքրական դտած է։

Երկու նախագահներուն հանդիպումին յաջորդած մամուլի ասուլիսին ադրբեջանցի լրագրող մը Վ· Օսկանեանի հարց տուած է թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ Ղարաբաղի խնդրին վերջնական լուծումը։ Նախարարը պատասխանած է թէ դժուարագոյն հարցում է ատիկա։ Ցաջորդած է ադրբեջանցի ուրիշ լրագրող մը, պնդելով որ Լեռնային Ղարաբաղը կը մնայ Ադրբեջանի սահմաններուն մէջ։ Ատոր վրայ Վ· Օսկանեան որ մինչ այդ անդրէրկն պատասխանած է, ըսած է· «Այս հարցումին ռուսերէն պիտի պատասխանեմ որպէսզի մի անգամ ընդ միշտ յստակ ըլլայ ձեզի համար թէ պատասխանս ո՛չ է»։

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

2002

ՓՐՈՓԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ԳԱՑ

Մեծամօրի վրայի կամուրջը հազիւ անցած, Գայը տարածուած էր դիմացնիս, կանանչ գօտիի մը մէջ: Մօտ երեք հազար բնակչութեամբ, տարածուած, սիրուն դիւղ մը էր մինչեւ վեց հազար մեթր դէպի հարաւ:

Եկեղեցին, Ս. Սարգիսի անունով, նորոգուած եւ գործածական, ունի քահանայ, դպիրներ, երգչախումբ:

Գիւղի ընդհանուրին մէջ, լսուեցաւ որ, կը գտնուին նախաքրիստոնէական հնութիւններ, կիկլոպեան պարիսպներ: Ս. Բարատեան դաշտին մէջ, քիչ մը ամէն անկիւն նման հնութիւններ կարելի է գտնել: Աւանդութիւնը կ'ըսէ որ Նոյի սերունդէն չատեր հոն հաստատուած են:

ԱՑԳԵՇԱՏ

Գէորգին փնտռած լաւագոյն փեթակները հոն կը գտնուէին. հեռու չէինք. էջմիածնէն դէպի Աշտարակ տանող կէս ճամբուն վրայ հարուստ դիւղ մըն է. Քասախի վազող ջուրերը, դիւղի եզերքէն, յորդառատ եւ աղմկալից, հաճելի երաժըշտութիւն ստեղծած էին, մանաւանդ պաղատու խիտ ծառերու մէջէն, չատեր առուներ բացած, անիւներու եզական հանճարեղ կառոյցներով դեռին ջուրերէն լայնօրէն կ'օգտուէին, Արաքսի չմխացած: Գիւղացիները դժգոհ էին ջուրի, ոռոգումի հարցին հետ կապուած տուրքերէն. — Պետութիւնը կը նախընտրէ որ մենք չօգտուինք եւ ամբողջ ջուրը Թուրքերուն երթայ—, բայց յայտնի էր որ ՏԱՒԻՑ հնարած էին գանապան դիւտեր, հաւասարապէս ջուրէն օգտուելու... այդ ուղղութեամբ, հիանալի ուսուցիչներ ունեցած են 80 տարի անդադար, որոնց տուած ԱՄՈՒՐ դաստիարակութիւնը տակաւին կուտայ իր արդիւնքը...:

Մինչ Գէորգ մեղուներու ինքնութիւնը կ'ուսումնասիրէ, որ կրնայ երկար տեւել, ես կը հեռանամ չրջան մը ընելու, վոքրիկ Արսէնին հետ, որպէս առաջնորդ տրուած աղնիւ տանտիրոջ կողմէ:

Գիւղը ունի նախաքրիստոնէական չըրջանէն մնացած դամբարաններ, բոլորաձեւ աշտարակի մնացորդներ, 7–րդ դարէն աւերակ եկեղեցի մը, Հռիփսիմէի ընտանիքին պատկանող (ճարտարապետական), եւ քանի մը Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սմբատեան ԹՈՐԳՄԱՆԶԱՑ ՎԱՆՔ կը կոչէ, եւ ոչ Ս. Աստուածածին, ինչպէս ընդունուած է, 80–ամեայ պահակը կը պնդէր որ իսկական Օչականը տան է, ուր պահուած է Ս. Մեսրոպի դամբարանը: Սոխրուած համաճայն դտնուեցայ իրեն հետ, որպէսզի առանց դժուարութեան յուշարձանին երկաթէ ճաղերը բանայ...:

Անցեալ դարուն կառուցուած, միանաւ անդմբէթ եկեղեցին, վերանորոգուած, կը ծառայէ Հիւրակնոցեայ պաշտամունքին: Ամբողջ առաստաղը բազմաթիւ գեղանկարներով եւ փայտէ սիւներով կանգուն կեցած, առանց նաստարանի, մաքուր պահուած է, եւ խորանին վրայ սիրողը դարձեալ Սրբիէլ Աճէմեանի ՆԱՐԵԿԻ ՏԻՐԱՄԱՅՐ նկարին զարդագական վերարտադրութիւն մըն է:

ԱՂԱԻՆԱՏՈՒՆ

Ագռեւաձէն ոչ չատ հեռու, սա ալ պաղատու ծառերու մէջ թաղուած, ինչպէս մօտաւորապէս Արարատեան դաշտի բոլոր դիւղերը, համեմատաբար աւելի բազմամարդ, չուրջ 3·000 բնակիչ, պատմական դիւղ մըն է, հարուստ հին յուշարձաններով: Բերդ — ամրոցի մը աւերակները, Ս. Աստուածածին (Ժ. դար) եւ Ս. Շիրանաւոր (ԺԴ. դար) եկեղեցիները աւերակները, եւ ԺԹ. դարէն մըննացած, բաւականին մաքուր պահուած, իչխանական մատուռ — դամբարան մը:

Դիւղին չըլանակին մէջ տակաւին կը գտնուին Ս. Կարմրաւոր, Ս. Կարապետ եկեղեցիներու, ինչպէս նաեւ կիկլոպեան ամրոցի մը աւերակները:

Աղաւնատունի մէջ յայտնաբերուած է դարձեալ, Ք. Ա. չորրորդէն երրորդ հազարամեակի դամբարանադաշտ մը, ու գտնուած են քարէ առարկաներ (մուրճ, կացին, աղօրիկ, քերիչ եւ այլն) որ կարելի է այցելել գիւղի դպրոցի թանգարանին մէջ:

Աւանդութեան համաձայն գիւղը իր անունը ստացած է Նոյի տապանէն արձակուած սպիտակ ԱՂԱՒՆԻԻՆ, յիշատակուած Ծննդոց դիրքին մէջ:

Բաւական մշակութային թթուտածին ծծելէ վերջ, մեծ հաճոյքով վերադարձանք տուն, ուր Գոհար անհամբեր կը սպասէր, տանտիկինի իր բացառիկ ճարպիկութիւնը ցոյց տալու համար մեզի. այդ երեկոյ Ալաչկերտի մասնագիտութիւն եղող համեղ կերակուր մըն էր, իր ծնողներէն փոխանցուած:

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Է.

Զուարթ պահու մը Արամիկը խօսեցուր իր դասարանի մասին. մտիկ ըրէք:

— Դասարանը 38 հոգի ենք: Ուսուցչուհին կը մտնէ 10 վայրկեան վերջ:

— Ոտքի — Բարեւ ձեզ — Մեզ (կաւիճ) բերէ՛ք...

— Փըլիւի՛զ... արա՛ էստեղ — Սիմ տատ՛ուն արա... Փօժալստա՛...

— Կարող ա ձեր դէմը մենթ (ոստիկան) ա կանգնած ... տատայ չուտ, չուտ պատղ բացի — դուք սմբակաւոր կենդանինե՞ր էք, յարդելի օձի տեր ... (Սթօփ):

Ապարանեցիներ:

Ապարանցուն հարցնում են թէ քո երախան ո՞ր դասարանում է սովորում:

— Պատասխանում է — Զուգարանի կողքի:

— Մէկը գնում է իր ապարանցի ընկերոջ տուն: Տեսնում է համակարգչի առաջ մէկ ղոյդ կօշիկ է դրած եւ մարդ չկայ: Հարցնում է.

— Իսկ ո՞ւր է Գագոն...

— Մտել է իմ թերթնէթ...

Ապարանցին մէկին հարցնում է.

— Որտե՞ղ ես սովորում.

— Բայց համալսարանում...

— Իսկ չե՞ս մրսում...:

ՀԱՑԱՍՏԱՆՑԻՒՆ ԿԵԱՆՔԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐԸ

Ամէնէն չատ թաղումի եւ գերեզմանատան կարդին ներկայ գտնուած եմ. կը համոզուիմ որ հեթանոսական չրջաններէն չատ բան չէ փոխուած այդ ուղղութեամբ:

Քուրմը փոխարինուած է քահանայով. վերջին յարդանքի տուրքը մնացած է անփոփոխ: Թաղումին ոչ միայն ընտանիքը, այլ ամբողջ թաղամասը կը մասնակցի: Աբեմուտքի մէջ կարելի է երկու — երեք հոգւով թաղումի ալ ներկայ ըլլալ...:

Հայաստանցի Հայը մահուան խորհուրդին առջեւ ունի մեծ նկատողութիւն, յատուկ սովորութիւններ, ամէնքն ալ իմաստալից եւ յարգուելիք օրացոյց մը, երկրորդ, եօթներորդ, քառասներորդ օրը. տարելիցին: Ամէնէն յուզիչը՝ ղըրկիներուն բերած օգնութիւնն է. տրամադրելիութիւնը, նոյնիսկ սեռեակներ դիջելու:

Սովետական չրջանին, խաչքարը փոխարինուած է, ռուսական աւանդութենէ մտած քարի վրայ դիմանկարներով. ինչ որ գեղագիտական տեսանկիւնէ դիտուած ալ տգեղութիւն մը կու տայ գերեզմանատունին:

Նորերը, արտասահման կատարած ճամբորդութիւններէն ներչնչուած, իտալական ոճ մըն ալ մտցնել սկսած են դամբանաքարերուն վրայ, երբեմն չատ յաջող, բայց ոչ ազգային դիմագիծ ունեցող: Երանի քարերուն եւ ծածքերուն ուժ տալէ աւելի չրջապատին խնամք տանէին. ուղիղ ածուներու, ծառապատումի, համեատութեան ... ու արտայայտութիւններուն մէջ. ի վերջոյ մեռնողը գար մը չէ, ոչ ալ կաթողիկոս:

ՀԱՐՍԱՆԻՔՆԵՐԸ բոլոր միջին արեւելեան երկիրներու մէջ իրարու կը նմանին: Ժամանակի ընթացքին սպիտակ ձին եւ զիւղական նուագարանները փոխարինուած են սպիտակ չքեղ կառքերով եւ էլեկտրոնական նուագախումբերով, սըրճարանային նորելուկ սովորութիւնները, Երեւանէն Հալէպ, Վարանս, Լոս Անճըլըս կամ Սան Փաուլօ, յետ պատերազմեան ստեղծուած աւանդութիւնները հեռերնին տարած են, ուր հինը նորէն դառնալու կը դժուարանաս, երբ տեսնես թէ Ալեքն ու Վրացին ալ նոյն սովորութիւններով կ'ամուսնանան:

Կնունքին, յաճախ կնքահայրը աւելի կարեւորութիւն ստացած է քան կնքուդը. ան ունի սահմանուած պարտականութիւններ, կատարելիք նուէրներ եւ ապագայի ալ որոշ իրաւասութիւններ:

Տարեդարձը ընտանեկան է իսկ վկայականի հանդէսը յաճախ մեծածախ ճաշ մըն է որ չատ մը ընտանիքներ պարտքերու տակ կը դնէ:

(Շար. 19)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԺԻՐԱՅՐ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐԸ

Մշակութային չրջանին բացումին հետ, Հայ Թատրոնի Ընկերակցութիւնն ալ վերաձեռնարկած է գործունէութեան: «Թատերական ընթերցումներ» կոչուած ներկայացումներուն 15–րդ չարքին առաջին ծրագիրը կազմուած էր Ժ. Աւետիսեանի երկու «տրամաթիկական պատմուածք»ներով. առաջինը խորագրուած էր «Դիքսոն կզզին» (1969–70), երկրորդը «Մի անգամ դիչերը» (1970–71): Երկուքն ալ նիւթ կ'ընեն ստալինեան տարիներու սարսափներուն, արգելքներուն մասին խօսելու եւ գրելու կարելիութիւնը որ տրուած էր խրուչովեան ձիւնհալի տարիներուն:

Ցատկապէս Սփիւռքի չրջանակներուն չատ ծանօթ գրագէտ մը չէ Ժ. Աւետիսեան: Ծնած է 1932–ին Օչական գիւղը, մահացած 2001–ին Երեւան: Աւարտելէ ետք Երեւանի համալսարանին բանասիրական բաժինը, աշխատած է գանազան մարզերու մէջ, իսկ 1975–էն սկսեալ մինչ գրական գործունէութիւն ունեցած է: Ունի չուրջ երկու տասնեակ հատորներ որոնք ամփոփած են իր բանաստեղծութիւնները, պատմուածքները, վէպերը: Իր թատերգութիւններէն մաս մը ներկայացուած է բեմերու վրայ, կամ հեռատեսիլէն, ձայնասփիւռէն:

Նոյեմբեր 17–ի առաջին թատերկը նիւթ կ'ընէր պատերազմին «քաջաբար զոհուած» զինուորի մը պատմութիւնը. ան քանի որ չէ ինկած ռազմադաշտին վրայ ու գերի ինկած, դաւաճանի պիտակը իր զաւակներուն վրայ չտարածելու մտադրութեամբ կ'ապաստանի բեւեռային չրջանի այդ կղզին: Կը համարձակի յայտնուիլ զաւակներուն, միայն երբ պետական մեծաւոր մը կը ստանայ որպէս խորհրդանիչ անպարտութեան: Սակայն, մէկ ընկերն է որ կը հասնի Հայաստան, դտնելու անոր ընտանիքը ու ճչմարտութիւնը յայտնելու զաւակներուն, որոնց մայրն ալ մեղսակից եղած է ամուսնին ակամայ աքսորին: Ու զաւակները 17 տարի իրենց հօր «հերոս»ութեան հաւատալէ ու ապարդիւն կերպով գերեզմանը փնտռելէ ետք, կը տեղեկանան իրականութեան:

Մէկ գործողութեամբ խաղին դերերը ստանձնած էին Նայիրի Ճովսէփեան, Մարալ Քերովբեան, Նոյեմի Իւսէֆի, Վաչէ Տէմիրճեան, Ժիրայր Զոլաքեան:

Երկրորդը, «Մի անգամ դիչերը», աւելի բարդ խորք ունէր: Այս անգամ կը տրուէր նոյն տարիներու անցեալին մասին ինքն իրեն հետ զրոյց մը. թատերկին գլխաւոր հերոսն էր Նա, որուն հարցականները, անելները կ'օգնեն պարզելու իր իսկ մանկութիւնը, պատանութիւնը, զոհ ինկած հայրը: Հոս ալ գործող անձերն էին Ժ. Զոլաքեան, Ն. Իւսէֆի, Նիքոլա Տէր–Աւանէսեան, Վ. Տէմիրճեան, Մ. Քերովբեան ու Ժոզէֆ Փանոսեան:

Նոյեմբեր 17–ի ընթերցումին առիթով պէտք է անդրադառնալ ուրախացընող երեւոյթի մը. նորերու յայտնութիւնն է ան, թատերական ընթերցումներու մնայուն խումբին մէջ: Ժ. Աւետիսեանի առաջին գործին մէջ բոլորովին նոր չըլլալով հանդերձ, քանի որ ասկէ առաջ ալ դեր ստանձնած էր, այդ հանգամանքով ողջունելի էր դեռատի Մարալ Քերովբեանի դերակատարութիւնը. անոր հեզասահ ընթերցումն ու տրպաւորիչ խաղը լաւագոյնս պիտի ընկալուին, եթէ այդքան չիներ ձայնին....: Մանաւանդ որ ՀԲԸՄ–ի Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Մանուկեան» սրահը չատ աննպաստ ձայնականութեան պայմաններով արդէն կը կոչէ արտաբերուած խօսքերուն մէկ կարեւոր մասը:

Երկրորդ «նոր»ը Նիքոլա Տէր–Աւանէսեանն էր. նախակրթարանի մանչուկ մը որ ամենայն լրջութեամբ վերաբերած էր իրեն յանձնուած դերին, մարմնաւորելով Տղայի տիպարը: Անոր լրջութիւնը թել մը իսկ չզիջեցաւ, նոյնիսկ երբ խաղին աւարտին զոհունակութեան, համակրանքի զգացումներու թիրախ եղաւ ան: Ընդհանուր էր փափաքը այս երկու «նոր»երը յառաջիկայի դերաբաչխումներուն մէջ ալ ունենալու:

Երկու թատերկին ալ բեմական դրծողութիւններուն ընթերցումը ըրաւ Աստղիկ Շինկիթեան. փորձերը ինչպէս միչտ, վարած էր Սրբի Ճոխանիսեան:

Նոյն թեմայով երկրորդ թատերգութիւն մը չարքին Բ. ծրագիրը կը կազմէ. Գէորգ Սարգսեանի «1937/Մղձաւանջի մէկ ժամ»ը (1991), Դեկտեմբեր 15–ին, նոյն սրահին մէջ: Կարեւորութեամբ յանձնարարուեցաւ 16 տարեկանէն փոքրեր չբերել ընթերցումին, ստալինեան հարցաքննութիւններու նիւթով գործին մէջ բիրտ անցքերուն ներկայութեան պատճառով:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՎԱՐՉԱԿԱԼՆԵՐ

ՄԱՐԱԼ ՏԻՆՔ

Կարգ մը բաներ հասկնալու համար՝ ամէնէն լաւ ճամբան է ապրելով սորվիլ: Ծօսքերէ, խրատներէ չատ անդին՝ օգտակար եւ ազդեցիկ ուժ մըն է ան:

Նախակրթարանը եւ Լիսէն Հայ վարժարաններու մէջ աւարտած ըլլալուս համար, չըլնապատիս մէջ գտնուող ընկերներուս, բարեկամներուս ալ մեծամասնութիւնը Հայ էին: Մեր ուսուցիչները, մեծերը՝ այդ տարիներուն արժէքը, հայերէնը խօսելու կարեւորութիւնը, ժամերով կը ջանային բացատրել մեզի: Բայց մենք պէտք եղածին պէս կարեւորութիւն չէինք տար եւ մեր վարժուած բառերը կը գործածէինք առաւելաբար՝ «Բարի լոյս»ի եւ «Գիչեր բարի»ի պէս: Անոնցմէ դուրս՝ դրեթէ հայերէն չէինք խօսեր մեր միջեւ: Միասին էինք միչտ եւ արտաքին աչխարհը չատ լաւ չէինք ճանչնար: կը կարծէինք, որ առանց Ջանքի՝ ո՛ւր որ ալ ըլլայինք՝ հայերէնը մեզ պիտի գտնէր արդէն: Բայց դժբախտաբար այդպէս չեղաւ երբեք:

Նորութիւնները մարդը կը յառաջացընեն, հորիզոնը կ'ընդարձակեն: Հայ մալատարանի մէջ ալ ճանչցայ տարբեր աչխարհներ: Անդրադարձայ որ անոնցմէ մէկ մասը մեղմէ չատ աւելի բան դիտէր Հայերու մասին, որովհետեւ հետաքրքրուած ու սորված էին: Մենք՝ անոնց չափ սորվելու Ջանք չէինք թափած: Ապրի՛լ պէտք էր հասկնալու եւ սորվելու համար: Միւս կողմէ՝ չատ լաւ ընկերութիւններ կազմեցի հոն: Բայց պակաս բաներ մը կային, որոնց բուն անունը չկրցայ դնել:

Երբեմն կը կարօտնամ հին միջավայրը: Այն ատեն կը հասկնամ, որ իրաւունք ունէին մեր ուսուցիչները: Իսկապէս, կարմ բաներու արժէքը՝ մարդ գանոնք կորսընցնելէ վերջ միայն կը հասկնայ: Մենք պէտք է պաչտպանենք մեր Մայրենի Լեզուն: Քանի մը բառով չբաւականանանք ու մէկդի չձգենք զայն, որովհետեւ՝ ժամանակով պիտի չքանայ ան: Եւ ահա այդ աառն է որ մենք իրապէս «Օտար վարձակալներ»ը պիտի դառնանք մեր մայրենի ու հարազատ լեզուին՝ աչխարհի ժողովուրդներու միջեւ:

«Ակօս»
Նոյեմբեր 15

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊՈՒՇ-ՏԻՒ-ՌՈՆ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՄԱՐՍԻԳԼ («Յառաջ»)։–

Նոյեմբեր 13-ին, Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ ծերակուտական Ժան – Նոէլ Կէռնի եւ կինը հայկերոյթով մը պատւեցին նահանգի գաղութը, մխիթարեանե-րու, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու եւ անձնաւորութիւններու ընդմէջէն։ Շուրջ երկու հարիւր հոգի հրաւիրուած էր։ Պատուոյ պահլիճը զարդարուած էր հայկական գոյներով։

Նախագահ Ժան – Նոէլ Կէռնիի ջերմ պզտումներով իր համակրութիւնն ու բարեկամութիւնը յայտնեց հայ գաղութին որուն հետ, որպէս ծագումով գործիքացի, կը բաժնեմ ըսաւ՝ աւանդական արժէքներ, կապուած՝ ընտանիքի, ինքնութեան եւ այլ առանձկայատկութիւններու։ Վերյիշեց իր այցելութիւնը Հայաստան, համագործակցութիւնը Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի եւ Շիրակի մարզին միջեւ, իր հանդիպումները նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի եւ Ֆրանսական համալսարանի երիտասարդներուն հետ։ Յառաջիկայ Ապրիլին պիտի վերադառնայ Հայաստան հաստատելու, սատարելու համար երկուստեք ստորագրուած ծրագիրներու իրականացումը եւ մանաւանդ Գիւմրիի մէջ կառուցման ընթացքի մէջ եղող դարմանատունը, Երեւանի Նորք թաղամասին մէջ գտնուող Նոր Մարաշ հիւանդանոցի սրտաբանութեան բաժնին տրուած բժշկական նոր գործիքները։ Այս երկու գործողութիւններու նիւթական օժանդակութենէն անդին, Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգը կը սատարէ Հայաստան Հիմնադրամի Մուշ բ. (աղէտի գօտի) դպրոցի մանկավարժական սարքաւորման եւ ա-չակերտներու դպրոցական պիտոյքներուն։ Նոյնպէս, կ'օգնէ Ֆութպոլի Փիւնիկ ակումբին ստեղծելու պատանիներուն համար Ֆութպոլի դպրոց մը, երկու դասարանով։

Ժան – Նոէլ Կէռնիի ակնարկելով այժմեականութեան եւ մանաւանդ Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպայի Հասարակապետութեան, յատակօրէն յայտարարեց՝ «որքան ատեն որ Թուրքիան տէրը չէ իր անցեալին, իր պատմութեան, որքան ատեն որ չէ ճանչցած Հայկական ցեղասպանութիւնը, չի կրնար մաս կազմել Եւրոպային, նոյնիսկ եթէ յաղթահարէ այսօրուան այլ խոչընդոտները»։

Կարօ Յովսէփեան՝ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետը պատասխանեց Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահի ճառին դնահատական եւ երախտագիտական խօսքերով։ Հպանցիկ ակնարկով մը ներկայացուց գաղութի կազմակերպչական վիճակը իր գլխաւոր հաստատութիւններով եւ կառոյցներով, դծեց անոնց գործունէութեան առանցքը։ Վերյիշեց հայ գաղութի օրինակելի համարկումը սերունդներու ընդմէջէն եւ զօրակցութիւնը իր նախնեաց երկրին։ Ցոյս յայտնեց որ Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը պիտի չարունակէ պատասխանել եւ՛ գաղութի, եւ՛ Հայաստանի սպասումներուն։

Հուսկ, արտայայտուեցաւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան։ Երախտագիտութեամբ թուեց Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի կատարած մարդասիրական գործունէութիւնները Հայաստան եւ բերած նիւթական օժանդակութիւնները գաղութի մխիթարեաններուն։ Յայտնեց իր գոհունակութիւնը եւ մաղթեց որ ստեղծուած բարեկամական կապը գաղութի եւ Ընդհանուր Խորհուրդի միջեւ չարունակուի փոխադարձ յարգանքի, անկեղծութեան եւ նորանոր ծրագիրներու հեռանկարներով։

Հայկերոյթը ընթացաւ պարզ եւ համակրելի մթնոլորտի մը մէջ։ Անդրանիկ Մինասեան, տաղանդաւոր մենակատար Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, երկու մեներգով առաւել բարձրացուց ներկաներուն տրամադրութիւնը։

Երկրորդ տարին է որ, յաջորդաբար, Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի նախագահը եւ կինը կ'ընդունուին եւ կը պատուեն հայ գաղութը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԾԻՆԵՐԸ ԽՏՐԱԳԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑ

Ճափոնի մէջ գրեթէ բոլոր նորածիններըը կ'ենթարկուին ծիներու յատուկ քննութեան մը, որպէսզի յայտնի ըլլայ թէ ժառանգական հիւանդութիւններ զարգացնելու դեռին ունի՞ն։ Նկատի առնուած են վեց հիւանդութիւններ որոնց պիտաւորները կը խոչընդոտեն նորածինին մտային ու ֆիզիքական բնականոն զարգացումը։ Այսուհանդերձ, անոնցմէ վարակուող անձ մը կընայ քիչ – չատ բնականոն կեանք մը վարել։

Այդ հիւանդութիւնները մեծ մասով մարդկային ծիներու խանգարումներու հետեւանք են։ Սակայն, նորածիններու արեան քննութեամբ այդ պարագան ըստուգուելէ եառ, հարց կը ծագի թէ կեանքի ապահովապրութեան ընկերութիւնները իրաւունք ունի՞ն ձեռք ձգուած տեղեկութեան թափանցելու եւ յառաջիկային մերժելու ապահովագրութեան թեկնածու այն յաճախորդները որոնք ատակ են այդ հիւանդութիւններէն մէկը զարգացնելու։

Մարդկային ծնաբանական ճափոնական ընկերակցութիւնը եւ համալսարանական երեք այլ ընկերակցութիւն մշակեցեալ յատարարութեամբ մը դատապարտած են ծիներու վերաբերեալ տեղեկատուութեան չահարկումը երբ ատիկա կ'ըլլայ յատկապէս կեանքի ապահովագրութեան դիմողներու ընտրութեան ընթացքին։ Անոնց համոզումով, այդ տեղեկատուութեան չահարկումը կը վերածուի խըտրական արարքի մը ու որպէս այդ, դատապարտելի է։

Ժառանգական վեց հիւանդութիւններէն եառ ուսումնասիրութիւնները կեդրոնացած են ուրիշ հիւանդութիւններու վրայ։ Համազգային ծրագիր մը սկսած է կիրարկուիլ, տեսնելու համար ծիներու տարբերութիւններուն եւ չարք մը հիւանդութիւններու, – քաղցկեղ, չաքարախտ, արեան ղերճնշում, եւ այլն–, յարաբերութիւնները։ Եթէ կիրարկումը ընդհանրանայ, կարելի պիտի ըլլայ ըսել թէ նորածին մը յարմար դեռին ունի՞ ծանր հիւանդութիւն մը զարգացնելու։ Այս մէկը եւս կեանքի ապահովագրութեան ընկերութիւններու եւ աշխատանքի ընդունուելու պարագաներուն խոչընդոտ կազմելու սպառնալիքը կը ներկայացնէ։ Ատիկա կընայ յանգիլ մինչեւ մարդկային իրաւունքներու անտեսումին։ ԱՄՆ եւ Եւրոպա այդ վտանգներուն նախատեսութեամբ տարիներէ ի վեր վիճարկումներու ձեռնարկած են, ծնային տեղեկութիւնը ազգային մակարդակով գործածելուն կապուած հաւանական հարցերուն մասին։ Եւ արդէն կարգ մը երկիրներու մէջ այդ տեղեկութիւններուն գործածութեան սահմանափակումներ բերուած են։

Այսպէս կը թուի որ ուշադիր չըլլալու պարագային, վաղը կամ միւս օր, մարդկային իրաւունքներու ոտնակոխումի նոր տարբերակ մը պիտի սկսի զգաղեցնել միջազգային հանրութիւնը. ատոր ճամբայ պիտի հարթէ մարդկային ծիներու վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւններու արդիւնքներուն դիտականէն զատ, անտեսական նպատակներով օգտագործումը։

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Եունիվերսիթիի Գլըսկի մէջ, Հոկտեմբեր 24 – 26 տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան 82–րդ ընդհանուր ժողովը, որու մասնակցած են 24 երկիրներէ աւելի քան հարիւր պատգամաւորներ։ Միութեան ստացուածքը, վերջին տասնամեակին 118 միլիոն տոլարի աճ մը արձանագրած է, 64 միլիոն տոլարի արժողութեամբ օժանդակութիւն եղած է Հայաստանի։ Իր փակման խօսքին մէջ, նուիրագործ Պերճ Սեդրակեան արտայայտուած է ապագայի հեռանկարներու մասին, չեշտելով Միութեան նպատակներուն վերապահատուութիւն, մինչ կը մօտենայ Հ. Բ. Ը. Միութեան 100–ամեակը (2006)։ Յայտնած է որ Բարեգործական անհրաժեշտ քայլեր պիտի առնէ, նախատեսելով հանդերձ դժուարութիւններըը, հայկական կազմակերպութիւններու միաւորում մը ստեղծելու, որպէսզի համագործակցութեամբ կարելի ըլլայ ազդու եւ կենսական ուժ մը վերածուիլ եւ այդ ուժը օգտագործել ի շահ հայ ժողովուրդի բարօրութեան։

***

ՊԵԼՄՈՆԹի (Մէսէչուսեց) Զենըրի Օրիթորիումին մէջ, Հոկտեմբեր 6–ին, նչուած է ԱՄՆ–ու առաջին անպիտատեւ եւ ՌԱԿ–ի օրկան «Արմինիըն Միրըր Սփէքթէյթըր»ի 70–ամեակը, երգչուհի Նունէ Եսայեանի ընկերակցութեամբ Պոսթընի Սայաթ Նովա պարախումբի մասնակցութեամբ։ Բացման խօսքը արտասանած է կազմակերպիչ (ԹՄՄ. Արմինիըն Միրըր Սփէքթէյթըրի բարեկամներ) յանձնախումբի ատենապետ՝ Նիկողոս Արթինիղեան, որ վեր առած է 70 տարի առաջ ՌԱԿ–ի խումբ մը նուիրեալներու տեսիլքը, ապագային նայելով ձեռնարկելու անդլիատառ հայ մամուլի հրատարակութեան, ուղղութիւն եւ առաջնորդութիւն տալու համար կազմակերպուղ ամերիկահայ գաղութի հետզհետէ անդլիախօս ամերիկածին սերունդին։ Նունէ ներկայացուցած է հին եւ նոր երգեր, ապա տեղի ունեցած է ճաշ մը Նիուբըրըի Գարուն ճաշարանին մէջ։ Հանդիսութիւնը վարած է Գարոլին Աթինիղեան որ հակիրճ կերպով ներկայացուցած է կազմակերպիչ յանձնախումբին աշխատանքը, որու չնորհիւ գոյացած է 30 հազար տոլարի գումար մը։ Գլխաւոր խօսողը եղած է Ռոպըրթ Բարսեղեան, որ ընդգծած է թէ կարելի է հպարտ ըլլալ «Միրըր»ով։ Կազմակերպիչ յանձնախումբին ատենապետը Գէորգ Մարաչլեան չնորհակալութիւն յայտնած է ներկաներուն եւ նուիրատուներուն յատուկ Պայքար հաստատութեան եւ ՌԱԿ–ի Շրջանային վարչութեան։

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅի Թէքէեան Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 5–ին, տեղի ունեցած է տեղւոյն Թէքէեան Մշակութային Միութեան 35–ամեակի տօնակատարութիւնը։ Վարչութեան ատենապետը՝ Ալէքսան Պալթայեան ամփոփ պատմականը ըրած է ԹՄՄ.–եան Թորոնթոյի մասնաճիւղին, սկզբնական օրերէն ցայսօր։ Խօսք առած է Երուանդ Ազատեան որ անդրադարձած է Հայաստան եւ աշխարհի զանազան հայահոծ գաղութներու մէջ գործող Թէքէեան Մշակութային Միութիւններու կատարած աշխատանքներուն։

***

ՄՈՆՐԷԱԼի Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 1–ին բացումը կատարուած է ծանօթ դծագրիչ Ժոզէֆ Մատալեանի յուշահանդէսին, կազմակերպուած Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղին կողմէ։

***

ՄՈՆՐԷԱԼի Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբերի վերջին շաբաթը, Համազգայինի Գրատարածի պատասխանատուները պատրաստած եւ ցուցադրած են Հայ մշակոյթի անդաստանէն հաւաքուած նոր հրատարակութիւններ, մանկապատանեկան գրքոյկներ, խոտացեալ սարեր եւ հայկական այլազան իրեղէններ։

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Ես ասիկա ձեզի յառնեցի ցոյց տալու համար մեր տեղեկութիւններու աղբիւրներուն հարազատութիւնը։

– Իրաւցնէ չատ լաւ կազմակերպուած է եղեր։

– Եթէ կը հաճիք, պիտի խնդրէի, որ քիչ մըն ալ նստէիք։

– Նոր բա՞ն մը ունիք հաղորդելիք։

– Ո՛չ, այլ կ'ուզեմ ձեզի առաջարկութիւն մը ընել։

Գեղուհին հետաքրքիր՝ կրկին նստաւ իր աթոռին վրայ։

– Ձեզ մտիկ կ'ընեմ, – ըսաւ։

– Քիչ մը առաջ մեր տեղեկութիւններու աղբիւրներուն վրայ կը խօսէինք։ Իրա՛ւ է, որ բաւական լաւ կազմակերպած ենք ամէն բան, բայց դեռ չատ պակասներ ունինք։

– Իրա՞ւ կ'ըսէք։

– Այո՛, մեր լրտեսական գործը իր թերի կողմերը ունի։ Ի՞նչ կը պակսի մեզի, պիտի՞ք։

– Ի՞նչ, – հարցուց տիկին Լիւսի։

– Կին լրտեսներ։

– Բայց, կարծեմ, ունիք։

– Այո՛, ունինք, բայց անոնք ընդհանրապէս Թրքուհիներ են եւ միայն Թրքական շրջանակներու մէջ կը գործեն, իսկ քրիստոնեայ լրտեսուհիները չատ քիչ են եւ ասկէ զատ մեծ գործ մը տեսած չունին, որովհետեւ պէտք եղած ճարպիկութիւնը, խելքը չունին։

– Բայց ինչո՞ւ ինծի կը բացատրէք այդ ամէնը։

– Հիմա պիտի հասկնաք, ես կ'ուզեմ լրտեսուհի մը, որ խելացի ըլլայ, լեզուագէտ ըլայ, յարաբերութիւններու լայն շրջանակ մը ունենայ եւ մանաւանդ գեղեցիկ ըլլայ։

– Գեղեցկութիւնը ի՞նչ օգուտ ունի։

– Ամէնէն կարեւորն է, գեղեցիկ կնոջ մը առջեւ բոլոր դուռները կը բացուին, բոլոր լեզուները կը քակուին։

– Այդ էրա՛ւ է, – հաստատեց տիկինը։

– Ու հիմա կը տեսնեմ, որ բոլոր այդ յատկութիւնները ձեր վրայ կը միացընէք։

– Ի՛նչ կ'առաջարկէք, որ ես լրտեսութի՞ւն ընեմ։

– Ինչու չէ, լրտեսութիւնը գէ՞շ բան է, պետութեան ծառայելու լաւագոյն ձեւն է։

– Կրնայ ըլլալ, բայց իմ գործս չէ։

– Փորձեցէք անգամ մը։ Գիտցէք, որ մենք չատ լաւ կը վճարենք այս տեսակ պաշտօնեաները։

– Իրա՞ւ կ'ըսէք։

– Անշուշտ, եթէ յաջողիք մէկ քանի կարեւոր տեղեկութիւններ բերել մեզի, ձեզի կը վստահեցնեմ, թէ ձեր ապագան ապահոված կ'ըլլաք։

Գեղանի մանկամարդուհին այս խօսքերը լսելով՝ պահ մը փորձուեցաւ։

– Ի՞նչ ամսական պիտի ունենամ, – հարցուց։

– Եթէ յանձն առնէք այս գործը, ձեզի ամսական հարիւր ոսկի կու տանք, – ըսաւ Բէչատ պէյ։ Ասկէ զատ ամէն անգամ, որ կարեւոր տեղեկութիւն մը բերէք մեզի, կարեւորութեանը համեմատ բացէն նուէր կը ստանաք։ Ի՞նչ լեզու գիտէք։

– Հայերէն, յունարէն, Թուրքերէն, Ֆրանսերէն եւ քիչ մըն ալ գերմաներէն։

– Ուրեմն ճիշդ իմ փնտռած կինս էք։ Եթէ առաջարկս ընդունիք, ամսական մըն ալ կանխիկ կը վճարեմ։

Տիկին Լիւսի պահ մը մտածեց, յետոյ ըսաւ.

– Կ'ընդունիմ ձեր առաջարկութիւնը։

– Շնորհակալ եմ, – պատասխանեց Բէչատ պէյ։ – Վստահ եմ, որ ձեր աջակցութիւնը չատ օգտակար պիտի ըլլայ մեզի։

– Տեսնենք, – ըսաւ գեղուհին ժպտելով, – միայն թէ չըսիք, թէ ինչ տեսակ լրտեսութիւն պիտի ընեմ։

– Դուք չատ խելացի էք, եւ պէտք չէ կայ մանրամասն բացատրել ձեր ընելիքը։ Ձեր պաշտօնը պիտի ըլլայ մեզի հաղորդել բոլոր այն տեղեկութիւնները, որոնք կրնան մեզ չահագրգռել։

(Շար. 343)

(Շար. Ա. էջէն)

Թայքին ժխտած էր նախաքննութեան ցուցմունքները։

***

ՄԱՀ
ԵՐԳԱՀԱՆ Մ. ԲԵԳԼԱՐԵԱՆԻ

80 տարեկանին մահացած է երգահան եւ խմբավար Մանուէլ Բեգլարեան։ Վաստնեայ ընտանիքի զաւակ, ծնած է Թիֆլիս, յետոյ Երեւան փոխադրուած։ Ժամանակ մը ղեկավարած է Արամ Մերանդուլեան ժողովրդային նուագարաններու համոյթը։ Դասախօսած է Երեւանի կոմիտաս երաժշտանոցին մէջ։ Իր յօրինուածները յաճախ կը սփռուին ձայնասփիւռէն եւ հեռատեսիլէն։

***

ԹԻՖԼԻՍՑԻ ՄԱՐԶԻԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Թիֆլիսի մէջ սպաննուած է ծանօթ ֆութպոլիստ կախի Աւաթիանին որ ներկայիս կը վարէր վրացական օդային ընկերութեան մը փոխ – նախագահութեան պաշտօնը։ Պատկան մարմինները կ'ենթադրեն որ սպանութիւնը կապուած է Աւաթիանիին դործին հետ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին։

***

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

***

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures

dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

Բարձր հովանաւորութեամբ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

ԱՐԱՄ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ջեզ կը հրաւիրէ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՒՅԹԻՒՆ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20·15–ին

dans les Salons de l'Hôtel «PALM-BEACH»
200, Corniche J.-F. Kennedy — Marseille 7e
Tél. : 33 - 0 - 4.91.16.19.00 — Fax : 33 - 0 - 4.91.16.19.39

Կը խնդրուի ձեր մասնակցութիւնը հաստատել Դեկտեմբեր 1–էն առաջ։
Հեռաձայն՝ 33 – 0 – 4·91·93·75·25 – *Հեռապատճէն՝* 33 – 0 – 4·91·93·90·18

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

---

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՂԱՑ ԽՍԶԱՏՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ - ՍՈՒԻՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտապիտութիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ, քաջորդական հոգեւոր հովիւներուն, եկեղեցւոյ ծառայողներուն, եկեղեցւոյ չինուածին բարօյապէս թէ նիւթապէս ատտարողներուն եւ ի յիշատակ ընդհանրապէս համայն Թաղի ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին։

Պատարագ ժամը 10–ին։

Հոգեհանգիստ ժամը 11·30–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Մարի Աբրահամեանի մահուան քառասունքին առթիւ Մարի Տօրումեան 30 Եւրօ եւ Վարդան Զիֆճիպաշեան 45 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

Les vendredis
du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au **Cercle d'écrits Caucasiens**
Vente du livre — Signature — Cocktail.

Après le succès de
WELCOME TO GLENDALE
Nareg DOURIAN
revient à TEBROTZASSERE
avec
WELCOME HOME
accompagné de sa troupe
le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☎ **01. 43. 81. 01. 72**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26
MARDI
26 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 ուրօ — վեցամսեայ : 122 ուրօ
Արտասահման : Տար· 270 ուրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 ուրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 ուրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·564 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.564

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՔԱՄԷՆՓՐԷՍ,

(Նոյեմբեր 23 / 25)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ժ. ՇԻՐԱՔ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՓՐԱԿԱՑԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյ· 22–ին կէս ժամուան հանդիպում մը ունեցած է նախագահ Ժ. Շիրաքի հետ: Նիւթ եղած են երկկողմ հետաքրքրութեան հարցեր, Ղարաբաղի հակամարտութիւնը: Նոյն օրը ՕԹԱՆ–ի վեհաժողովին ունեցած ե– լոյթով Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ Հա– յաստան պործակցութիւնը կը խորացնէ կազմակերպութեան հետ եւ գալ տարի զօրավարժութիւններ պիտի հիւրընկալէ, առաջին անգամ: Անդրադառնալով Ղա– րաբաղի հարցին, վարիչեան եւ քիւէս– թեան սկզբունքներուն, նախագահը ը– սած է թէ եթէ Ադրբեջան նախապէս ե– զած առաջարկները ընդունած ըլլար, այսօր արդէն խաղաղութեան ընթացքին մէջ կը գտնուէինք:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.–Ի ԱՅՑԸ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Նոյեմ– բեր 21–ին Սիանիի Ս. Յարութիւն հայ– կական եկեղեցիին մէջ հանդիսապետած է միաձայն աղօթքի արարողութեան մը ուր ներկայ գտնուած են աւելի քան 300 Հայեր: Նոյն երեկոյեան քաղաքին Ս. Անդրէաս տաճարին մէջ Գարեգին Բ. մասնակցած է էքիւմէնիք արարողութեան մը որուն աւարտին հանդիսում ունեցած է քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչնե– րուն հետ:

Նախորդ օրը կաթողիկոսին ի պատիւ Նիւ ՍաուԹ Ուէլսի կառավարական տան մէջ պաշտօնական ընդունելութիւն տը– ւած է ուր զինքը ողջունած է նահանգին վարչապետը Ս. Քէյր: Նոյն երեկոյեան Գարեգին Բ. հանդիպում ունեցած է երի– տասարդութեան հետ, պատասխանած ա– նոնց բազմաթիւ հարցումներուն:

Այդ ընթացքին կաթողիկոսը այց մը տուած է Սիանիի Ալեքսանտր Ծերանոցը ուր կ'ապրին հայ տարեցներ:

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.–Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱԻՏՐԱԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Գարեգին Բ. Նոյեմբեր 22–ին այցելած է վարչապետ Ճ. Հովարտին: Զրոյցին յատուկ ուշադրութեան առարկայ եղած է խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար ահաբեկչութեան սպառնալիքը: Կաթողիկոսը չնորհակալութիւն յայտնած է վարչապետին ու գնահատած Աւստրա– լիոյ կառավարութեան քաղաքականու– թիւնը որով բազմազգ հանրութեան մէջ կրօնական բոլոր դաւանանքներուն հա– ւասար վերաբերում ցոյց կը տրուի:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

Նոյեմբեր 22–ին «Հեռանկար» ռազմա– վարական կեդրոնի նախագահ Արամ Կա– բապետեան եւս նախագահական ընտրու– թեան թեկնածու առաջադրուած է պաշ– տօնապէս: Իրմէ առաջ, կեդրոնական ընտրական յանձնախումբին մօտ որպէս այդ արձանագրուած էր Ժողովրդական

ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԿԸ ՑՈՒՍԱՑ ՕՄԸ-Ի ԱՆԴԱՄ ԴԱՌՆԱԼ

Ֆիկարոյի Նոյեմբեր 23–ի տնտեսա– կան յատելուածը կը հաղորդէր որ Հա– յաստան յոյս ունի Դեկտեմբերին անդամ դառնալու Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան (Օ·Էմ·Ու·), իր ան– դամակցութիւնը Դեկտեմբեր 10–ին կ'են– թարկուի Օ·Էմ·Ու·ի Ընդհ· Խորհուրդի վաւերացման:

Տնտեսական Զարգացման եւ Առեւտու– րի նախարարը՝ Կ. Ճէմարիտեան յայ– տարարած է այս առթիւ, որ այդ անդա– մակցութեան ընդունումը պիտի նշանա– կէր «հաւասար հիման մը վրայ Հայաս– տանը ճանչնալ որպէս գործընկեր»:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտեմբեր 27–ի դատին Նոյեմբեր 22–ի նիստին քանի մը ընդմիջումներ եղած են, ապա նիստը յետաձգուած է: Պատճառը ատենկան Ա. Գասպարեանի առողջական վիճակը եղած է: Ան փո– խարերուած է հիւանդանոց, որոշ զար– մանումներու ենթարկուած ու դատարան վերադարձած, բայց չէ կրցած վկայու– թիւն տալ:

*
**

«ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՍԱՍԱՆԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԸ».

Այս խորագիրով անգլիական հատոր մը լոյս տեսած է Ամաթիի մէջ, հեղինա– կութեամբ Զադախատանի դեսպան Լ. Խուրշուդեանի եւ Երեւանի համալսարա– նին դրամատիտութեան փրոֆ. Արմինէ Զօհրապեանի: Անոնք, ատենաբան չըր– ջանի մօտ հազար նմոյշ դրամ դասակար– գած, նկարագրած են:

*
**

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀՆ ՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԷՍ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը որ Փարիզէն անցած էր Նիւ – Եորք, Նոյեմբեր 22–ին մեկնած է Լոս – Անճլըլես: Նիւ – Եորք գտնուած միջոցին նախագահը այցելած է Նիւ Ճըր– զիի Ցումնանեան վարժարանը, բարերար– ներու, նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի տնօրէններու խորհուրդին հետ հանդիպում ունեցած:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՇԻՐԱՔԻ «ԱՅՕ', ԲԱՅՑ»Ը ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԲԵՐԱՆ ՆՊԱՍՏԸ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ···

Փրակայի մէջ, Ուրբաթ, Նոյ· 22–ին, նախագահ Շիրաք յայտարարեց թէ կողմ– նակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան, եթէ նոյնիսկ նախապայմաններու ակնար– կեց: Ան ճչդեց· – «Թուրքիան իր ամբող– ջական տեղն ունի Եւրոպայի մէջ: Գի– տեմ որ հարցը վիճելի է աշխարհագրա– կան դեռնի վրայ, բայց ոչ՝ պատմական, ոչ ալ քաղաքակրթական, ամէնէն հինե– րէն մէկը որ չատ բան բերաւ մարդկու– թեան: Այս անոպասելի եւ անտեղի դա– վաճանութենէն ետք, Շիրաք աւելցուցած է որ անչուշտ, հարկ է որ Գոփընհակընի չափանիշները յարգուին (ժողովրդավա– րութիւն, մարդկային իրաւունք) չեչտե– լով թէ՝ «անհրաժեշտ պայմանն» է, որ– պէսզի 15–երը կարենան արտայայտուիլ անդամակցութեան իր դիմումին վրայ: Շիրաք կը մերժէ այն պատճառաբանու– թիւնը, ըստ որուն, Եւրոպա պատրաստ չէ ընդունելու 60 միլիոն մահմետական Թուրք, նչելով «տարօրինակ է, որով– հետեւ երբեք չըսուիր 60 միլիոն քրիս– տոնեայ Ֆրանսացիներ: Թուրքիա լաւք երկիր մըն է եւ կ'ակնկալենք անչուշտ, որ կրկին խնդրոյ առարկայ չընէ իր աշ– խարհականութիւնը: Պէտք չէ հարցը դը– նել կրօնական ճակատումի մը ձեւին տակ»:

Ժիսքարի հրապարակ դրած փչոտ հարցը եւ վր բուռն ընդդիմութիւն ըպատ– ճառ եղաւ որ 15–երը անդրադառնան որ տէ ֆաքտօ յանձնառու եղած են Թուր– քիոյ նկատմամբ Հելսինքիի վեհաժողո– վին 1999–ին, ընդունելով Թուրքիոյ «կո– չումը» Եւրոպայի միանալու: Բայց, նոյնիսկ անոնք որոնք, նման Շիրաքի, ջերմօրէն կ'արտայայտուին, խորքին մէջ, համաձայն չեն բայց, բացայայտ անկեղծութենէ մը կը խուսափին, հաւա– նաբար դէշ մարդ չըլլալու համար Թուր– քիոյ հետ: Ինչպէս Շիրաք, Շրէօտէր ալ կը պնդէ պայմաններու վրայ, ան չի պո– հանար ժողովրդավարութեամբ եւ մարդ– կային իրաւունքներով, այլեւ կը թե– լադրէ Անգարայի որ երկու նախաձեռնու– թիւն առնէ, մէկը վերցնէ իր վերջոն Մա– կեդոնիոյ մէջ ՕԹԱՆ–ի ուժերու փոխա– րինումին եւրոպական պաշտպանութեան ուժերով, ապա «զոհացուցիչ ձեւով» նե– ցուկ կենայ Կիպրոսի վերամիացման ջան– քերուն: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ մէկը, ոչ միւսը կը խորհին որ կարելի պիտի ըլլայ բանակցութեան թուական մը ա– ռաջարկել Թուրքիոյ, Գոփընհակընի վե– հաժողովին (Դեկտեմբեր 12 – 13) ինչպէս Անգարա կը պահանջէ:

*
**

Թուրի մէջ, ուր հրաւիրուած էր Լնտր– է – Լուառի Եւրոպական Շարժումին կողմէ Եւրոպայի մասին խօսելու հա– մար, Ժիսքար տ'Էսթէն խուսափեցաւ արտայայտուելու ուղղակի Թուրքիոյ մասին, բայց, ծանրացաւ ընդլայնումի անպատեհութիւններուն վրայ, հարց տալով՝ «Մինչեւ ո՞ւր»: Անհրաժեշտ կը դտնէ դադար մը նախքան որեւէ ընդ– լայնում: Լրագրողներ չատ փորձած են խօսեցնել Թուրքիոյ մասին, բայց, միշտ այլ կերպ պատասխանած է: Թուրք ուսանողի մը հարցումին, պատասխանած է· «Դեռ չենք կրցած կազմակերպել եւ– րոպական ցամաքամասը: Աւելը չէ այլ հարցեր ստեղծելու»: Նոյն նիւթին չուրջ այլ հարցումի մը, նկատել կու տայ· – «Ոչ ոք կ'առաջարկէ Մեքսիքայի կամ Գանատայի որ ԱՄՆ մտնեն»:

ՄԱՄՈՒԼ

«FIGARO *MAGAZINE*»

(23 novembre)

La Turquie et le mirage européen

Ալէն Ժերար Սլամա խոր վերլուծումի մը կ'ենթարկէ հարցը, ապացուցանելու համար որ Թուրքիա ոչ մէկ կապ ունի Եւրոպայի հետ: Թեր ու դէմ եղողներուն պատճառաբանութիւնները սխալ կը դըտ– նէ, նկատելով որ անցեալի փորձառու– թիւնը երկդիմի չէ, ցոյց կուտայ որ Թուրքիա Եւրոպա չէ եւ կը թուէ երեք յստակ դրդապատճառներ: Նախ, ինչ որ ցոյց կու տայ Ֆերնան Պրօտէլ «Մի– ջերկրականը» հատորով, երբ քաղաքա– կրթութիւնները կը բաղդատէ դետերուն, կրնան յորդիլ կամ փոխել իրենց հոսան– քին ուղին, բայց ի վերջոյ իրենց հունը կը վերադառնան: Ու կը խօսի Օսմանեան փսլամին մասին 1353–էն, երբ ոտք դրաւ պալքաններու մէջ, բայց, 19–րդ դարէն հաստատուեցաւ որ «Եւրոպայի հիւանդ մարդը» եւրոպացի չէ: Ճիշդ է որ, կ'ըսէ Ֆեմալի լաիք եւ հանրապետական յե– ղափոխութիւնը ներչնչուեցաւ Ֆրանսա– կան օրինակէն, բայց, Աթաթիւրք մայ– րաքաղաքը Բիւզանդիոնի ժառանգորդ Պոլիսէն փոխադրեց Անգարա, կեդրոնա– կան Անատոլու:

Երկրորդ դասը կուգայ, կը դրէ Մոն– թէսքիէօյէն եւ Ռուսոյէն, այն է որ օրէնքը բարքերը չի փոխեր: Աթաթիւր– քի վարած բաժանման քաղաքականու– թիւնը չյաջողեցաւ: Հուսկ, Սլամա նկա– տել կուտայ որ քաղաքակրթութեան դաչ– տերու զանազանութիւնը, ոչ միայն ան– խուսափելի է, այլեւ՝ անհրաժեշտ է:

Նոյն «Ֆիկարո – Մագազին»ի նամա– կանիի բաժինն ալ բազմաթիւ նամակնե– րով դէմ կ'արտայայտուին: Նամակնե– րու մրուան խորագիրներն իսկ յատկա– նչական են·– «Վտանգաւոր ծրագիր մը», «Թիսքար եւ Թուրքիա», «Իսկ եթէ Ֆը– րանսացիներո՞ւն կարծիքն առնուի», «Զսխսւոր իսլամապաշտ կա՞յ», «Անա– տոլուն Եւրոպա՞ է»:

Բոլոր նամակները նոյն տեսակէտը կը պաշտպանեն, մինչեւ իսկ Եւրոպայի անճնասպանութիւնը նախատեսելով: Մէկ– կը անհրաժեշտ կը գտնէ հանրաքուէի դի– մել Ֆրանսայի մէջ:

Նոյեմբեր 25–ի «Ֆիկարո»ի առաջին էջը լոյս տեսած է ակադեմական Ալէն Պրօսանոնի յօդուածը խորագրուած՝ «Non, la Turquie n'est pas européenne»: Ան երկարօրէն կը բացատրէ Եւրոպայի ըմբռնումը ու կը ծանրանայ Թուրքիոյ պատմութեան վրայ, Օսմանեան կայս– րութեան չրջանէն:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ապրանք փոխադրող բեռ– նակառքերու վարորդները չկրցան ամ– բողջովին գործադրել չրջափակման ի– րենց որոշումը Նոյեմբեր 24, ժամը 22–էն, որովհետեւ վերջին բանակցու– թիւններուն գործադրութեան հետ,

(Շար·ը Դ· էջ)

ԲԱԺ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ի ՓՈՐՁՈՒԹԻԻՆ ՏԱՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Ցառաջ»)։ – Ո՞ր ընթերցողը պիտի առաջին պահ չուրախանայ ու չյուզուի՝ ձեռքն առնելով 520 էջանոց այս չքեղ հատորը, որի ճակատին խոշոր ոսկեզօծ տառերով սիրելի բանաստեղծին անունն է՝ ՍԻԱՄԱՆԹՕ (ճիշդ այսպէս՝ ազգային ուղղագրութեամբ)։ Վստահ ենք, որ բարի ընթերցողը պիտի չտապալի ի սրտի իւրում չնորհակալութեան խօսքեր յղել գրքի անուանաթերթին դրոշմուած հաստիներին՝ «ՀՀ Գիտութիւնների Ազգային ակադեմիա. Մ. Աբեղեանի անուան գրականութեան ինստիտուտ» եւ «ՀՀ ԳԱԱ «Գիտութիւն» հրատարակչութիւն, Երեւան 2002»։

Կարդալով նոյն անուանաթերթին դրոշմուած վերնագիրը՝ «Անտիպ երկերի ժողովածու», ընթերցողը պիտի ցնծայ մտքից, որ ահա՛, ահա՛ ըմբոշխնելու է սքանչելի յայտնութիւնը՝ Սիամանթոյի անտիպ, այսինքն տակաւին չտպուած, ձեռագիրը մնացած քերթուածները։

Ապա ընթերցողը պիտի երախտապարտութեան զգացում ապրի այն ծանուցումից, թէ «Գիրքը տպագրուում է ամերիկահայ բարերար, հայ մշակոյթի եռանախտաւոր ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆի հովանաւորութեամբ»։

Նախքան քերթուածներին անցնելը, յարգարժան ընթերցողն անչուշտ պիտի չտապի կարդալ «Ինստիտուտի կողմից» բացատրական առաջաբանը, որի մէջ ասուած է,

«Հատորն ամփոփում է Սիամանթոյի պահպանուած ձեռագրերը, որ պահւում են Երեւանի Ե. Զարեցի անուան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում։ Դրանք բնոյթով բազմազան են. ասարտուն ձեռագրերի կողքին, որոնց մի մասը մասնակի փոփոխութիւններով մըտել է հեղինակի հրատարակած ժողովածուների մէջ կամ տպագրուել է պարբերական մամուլում նրա կենդանութեան ժամանակ եւ յետոյ, կան նաեւ ամբողջական եւ անաւարտ սեւագրեր, հանրայայտ ստեղծագործութիւնների նախնական տարբերակներ, պատառիկներ եւայլն։ ... Կազմողներն աշխատել են հատորից դուրս չթողնել ոչ մի ձեռագիր պատառիկ..., ուսումնասիրողներին հնարաւորութիւն տալով ամէնուրեք ձեռքի տակ ունենալ բանաստեղծի պահպանուած ձեռագիր ժառանգութիւնն ամբողջութեամբ, նրա ստեղծագործական աշխատանոցը»։

Ուրեմն, Սիամանթոյի այս գիրքը, հակառակ իր վերնագրին, ոչ թէ հեղինակի կողմից աւարտուն համարուած եւ առ այսօր չտպագրուած, ձեռագիրը մնացած ստեղծագործութիւնների, այլ, ո՛վ զարմանք, նախնական տարբերակների ու պատառիկների ժողովածու է ... Այդ դէպքում ինչո՞ւ է վերնագրուած «Անտիպ երկերի ժողովածու»... Երբուանի՞ց է անտիպ երկեր հասկացողութիւնը վերածուել – վերածուել տարբերակ եւ պատառիկ հասկացողութեան... Այս բնական հարցերին «Ինստիտուտի կողմից» անդրադարձ չկայ։ Տրուած է միայն հետեւեալ տեղեկութիւնը.

«Ժամանակին գրականութեան ինստիտուտում ձեռնարկուել է Սիամանթոյի երկերի երկհատոր ակադեմիական հրատարակութիւնը, որ հանգամանքների բերումով չի իրականացել։ Բայց դա մնում է ինստիտուտի առաջիկայ ծրագրում։ Ներկայ հատորը կարեւոր քայլ է այդ ուղղութեամբ։

Հատորը օգտակար կարող է լինել Սիամանթոյի ստեղծագործութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղուողների համար, առհասարակ կարող է հետաքրքրել ընթերցողների լայն շրջանի» (Ընդգծումները մեր – Լ. Մ.)։

Այստեղ ընթերցողի (անկախ այն բանից՝ նա ընթերցողների լայն շրջանից է թէ՝ նեղ) զարմանքը դառնում է տարակուսանք։ Եթէ «ժամանակին» «հանգամանքների (հաւանաբար՝ նիւթական հնարաւորութիւնների – Լ. Մ.) բերումով» Սիամանթոյի երկերի երկհատոր ակադեմիական հրատարակութիւնը հնարաւոր չի եղել իրականացնել, ապա այժմ, երբ Աստուած տուել էր այդ հնարաւորութիւնը ձեռամբ պատասխանատու Պարոն Յարութիւն Սիմոնեանի, ի՞նչը խանգարեց օգտուել բարեպատեհ առիթից։ Մի՞թէ անհրաժեշտ էր նախ, ակադեմիական (այն է՝ հեղինակի վերջին կամքին երկերի տեքստերի համապատասխանութիւնը, բնագրի հետ առընչուղ բոլոր հարցերը պիտականօրէն վերջնականապէս ճշդրտած տուեալ ըստեղծագործութեան կանոնական տարբերակը որոշած) հրատարակութիւնից առաջ եւ նրա հաշուին, տպագրել տարբերակների ու պատառիկների այս ժողովածուն՝ անունը դնելով «Անտիպ երկերի ժողովածու» եւ յայտարարելով, թէ այն «կարեւոր քայլ է այդ ուղղութեամբ»։ Տանամեակներ չարունակ իրականացուած ակադեմիական հրատարկութիւններից ո՞ր մէկին է նախորդել տարբերակների ու պատառիկների ժողովածուի հրատարակման մի այսպիսի անհարկի «կարեւոր քայլ»...

Հեղինակային իրաւունքի, հրատարակչական եւ բնագրագիտական գրուած ու չգրուած օրէնքների համաձայն, տարբերակները, էլ չենք խօսում պատառիկների մասին, ներկայացուում են միայն եւ միայն գիտական (ակադեմիական) հրատարակման դէպքում, մխիթարեան ժողովածուի մէջ, կանոնական տեքստից անջատ, առանձին բաժնով՝ համապատասխան ծանօթագրութիւններով։

Մեզ կարող են ասել, թէ չի բացառուում, որ կանոնական տեքստը հրատարակուի առանձին ժողովածուով, տարբերակները՝ առանձին։ Ճշմարի՛տ է, այդպէ՛ս էլ կարելի է, սակայն մի պարտադիր պայմանով՝ ՆԱԽԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ՏԵՔՍԸ։ Այս պարտադիր պայմանը հիմնուած է որքան ստեղծագործական – հրատարակչական, նոյնքան եւ իրաւական ըմբռնումների վրայ՝ միանշանակ պայմանաւորելով ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ԵՒ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՄՔԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ։ Այսպէ՛ս է ընդունուած միջազգային չափանիշներով։

Սիամանթոյի ներկայ ժողովածուի պարագային, տեղի է ունեցել հակառակը՝ հեղինակի ստեղծագործութիւնների տարբերակներն ու պատառիկներն ամբողջութեամբ հատարակութեանը յանձնուել են այն դէպքում, երբ որ հրատարակի վրայ տակաւին չկայ այդ ստեղծագործութիւնների գիտական (ակադեմիական) հրատարակութիւնը։ ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ, ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՄՔ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԿԱՐԳ հասկացողութիւնները անտեսուած, չըրջանցուած են...

Մինչդեռ, այդ հասկացողութիւնները, առաւել եւս տարբերակների, սեւագրերի ու պատառիկների հրատարակման ժամանակ, ՈՐՈՇԻՉ ՈՒ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐ ԵՆ։

Այդ սկզբունքների անտեսումն ու չըրջանցումը ժողովածուն դուրս է դրել որոշակի համակարգուածութիւնից։ Զի պահպանուած բնագրագիտական որեւէ ընդունելի չափանիշ։ Շատ դէպքերում իրար հետ նոյնացել են ասարտուն տարբերակ, սեւագիր տարբերակ եւ սեւագրութիւն ըմբռնումները, որով եւ ժողովածուն աւելի է հեռացել թէ՛ գիտական։ թէ՛ գրական – հասարակական նպատակայնութիւնից եւ արժէքից։

Սրըտցաւ կարդ է, որ յարդուի հեղինակի վերջին կամքը, այսինքն՝ նրա չհրապարակած գործերը, որոնք ինքը՝ հեղինակը չի համարել ըստ ամենայնի աւարտուն, չի կարելի հրապարակել, հանրութեանը ներկայացնել նախքան հեղինակի երկերի գիտական (ակադեմիական) հրատարակութիւնը։ Համընդհանուր այս կարգը սոյն ժողովածուն պատրաստողների ուշադրութեանը չի արժանացել։ Նրանք առաջնորդուել են այն միամիտ մօտեցումով, ըստ որի ԱՆՏԻՊ ԵՐԿ է գրողի արխիւում գտնուող ամէն մի ձեռագիրը ,եւ իրենք այդ ձեռագիրը կարող են տնօրինել ցանկացած պահի՝ իրենց կամքի ու հնարաւորութեան համեմատ։ Այսպիսի մօտեցման անընդունելի լինելը ցայտուն կերպով դրսեւորուած է ժողովածուով մէկ։

Ահա, գրօրինակ, «Հայորդիներ» բաժինը, որի ծանօթագրութեան սկզբում (էջ 493) կարդում ենք. «Առաջին անգամ տպագրուող այս գործերը ամենայն հաւանականութեամբ պէտք է տեղ գտնէին 1905 թ. ժրնեւում լոյս տեսած «Հայորդիները» ժողովածուում։ Ներկայացուղ բանաստեղծութիւնները գալիս են լրացնելու այդ բացը» (ընդգծումները մերն են – Լ. Մ.)։

Տեսնենք, թէ ինչպիսի՞ն են «ներկայացուղ բանաստեղծութիւնները», որոնք, այն էլ՝ «ամենայն հաւանականութեամբ», «պէտք է տեղ գտնէին» Սիամանթոյի կենդանութեան օրօք տպագրուած Ժընեւեան (1905) ժողովածուում եւ, քանի որ տեղ չեն գտել, իբրեւ թէ անհրաժեշտութիւն կար «լրացնելու այդ բացը»...

«Այդ բացը» «լրացնում» են երկու տասնեակից աւելի չափածոյ սեւագիրներ։ Դրանք են՝ «Խանասորի արշաւանք» (վեց անաւարտ սեւագիր տարբերակներ), «Անյիշատակներ» (երկու), «Անյիշատակներուն» (երեք), «Սովամահ» (հինգ) եւ այլն։ Հեղինակն ինչպէ՞ս կարող էր աճապարտ սեւագիրներին տեղ տալ իր աւարտուն գործերի կողքին։ Եւ եթէ տեղ չի տուել, արդեօ՞ք դա կարելի է համարել «բաց»... Սա էլ նոր՝ «յետադարձ ակադեմիական» մեթո՞դ է...

Հեղինակային կամքի անտեսում է նաեւ այն, որ ժողովածուն պատրաստողներն իրենց ափից աւելի ազատ են զգացել բանաստեղծական չարքերի վերաբերմամբ։ Օրինակ, «Զարչարանքի տեսիլներ» խորագիրը կրող բանաստեղծաշարքի ծանօթագրութեան մէջ գրուած է. «Այս շարքի մէջ ենք մտցրել ըստ մտայղացման, պատկերային համակարգի ընդհանրութեան եւս չորս անաւարտ բանաստեղծութիւններ "Եղերերգութիւն" վերնագրով» (ընդգծումները մերն են – Լ. Մ.)։ Պատկերային համակարգի ընդհանրութիւն կոչուածը հեղինակային իրաւունքի վրայ ներգործելու չափանիշ չէ։ Բնագրագիտական իմաստով էլ որոշիչ հիմք հանդիսանալ չի կարող։

Ժողովածուի նիւթերը ներկայացուած են տարբերակների համատեղուած տեքստով, ինչն անհնար է դարձրել տարբերակների յաջորդականութիւնը որոշելը։ Իսկ առանց դրա, անհնար է տուեալ ստեղծագործութեան զարգացման ընթացքի հետեւումը։ Նիւթերի ներկայացման այս ձեւը վերաբերել է թէ՛ յայտնի գործերի տարբերակներին, թէ՛ այսպէս կոչուած անտիպներին։ Մեր միտքը պարզելու նպատակով, որպէս օրինակ բերենք երկու – երեք քաղուածք սոյն ժողովածուի այն գործերից, որոնց մասին նըշուած է, թէ «Տպագրուում է առաջին անգամ»։

... Իրիկուն, հիւանդներուն համար
մեր հոգիին
[Ամէն պատուհանէ լոյս մը
կ'երեւայ] բոլոր
պատուհաններուն լոյսերը
կը մարեն
Ու մարմարէ սենեակներու մէջ ծեր
կիներ կը հսկեն
[Հիւանդ] Հիւծախտաւոր
աղջիկներու վրայ։
[Լամբարին խաղաղութեանը մէջէն]։
Փողոցներէն աչալուրջ այրի կիներ
անցան...

(«Իրիկուն», էջ 27)

Կէս–գիշերներուն մէջէն սայլերը
անսահման
Սպանդանոցին դուռներէն
ներս
Ծանրօրէն, դանդաղօրէն,
[Խագաղներու նման յաւերժական]
Ցաւերժական դագաղներու նման
Հանդիսաւոր դուրս կը սահեն։
Մորթուած անասուններու սայլերուն
վրայ կուտակած։
[ՈՒ] Հրէշայինօրէն [կը բալեն]
կը թաւալին
Աւաններէն ու գիւղերէն դէպի
բազաբներ հեռաւոր։
[Լուսինկային աչքերուն տակէն
մեծարաղմ]։

(«Ինկող գլուխներ», էջ 13)

ՈՒ ոսկորներէ անհուն պատեր,
հսկայ ու մթին,
Ծովուն վրայ եղերականօրէն
բարձրացան,
ՈՒ գանկերը, մեծ բարափներ
ահագին.
Ալիքներուն դիմաց [կռուեցան]
կ'աշտարակուին
[Ապառնոզ արիւններէ հրաշէկ]
[Կապոյտ ծովերը խենթեցան]
[ՈՒ բոլոր ճառերը անօգուտօրէն
ահաբեկ]
[Ցուսահատօրէն թափառեցան]
Երբ հեռաւոր բարափներէն
Սրբագործուած հոգիները
բոլորը մէկէն
Դէպի աշտարակը փրկութեան
Փոթորկի գիշեր մը կը բերէին։

(«Քաւարան», էջ 16)

Եթէ ընթերցողների լայն շրջանից որեւէ մէկը ցանկանայ անդիր անել այս բանաստեղծութիւնները եւ արտասանել մանաւանդ, ինչպէ՞ս վարուի, փակագծերի մէջ առնուածները նոյնպէ՞ս արտասանի՝ կամ, ո՞ր տեքստին տայ նախապատուութիւնը՝ դուրսի՞ թէ՞ փակագծերի մէջ եղածները...

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՄԲԱԳԻՐՆԵՐԻ ՇՔԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«ԲՆԱԳԻՐ» ԻՆՏԵՐՆԵՏԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳԻՐ

– Ի՞նչ է «Բնագիրը», երբ եւ ինչո՞ւ ծնուեց...

– «Բնագիրը» հրատարակում ենք Վիոլէթ Գրիգորեանի հետ համատեղ։ Վիոլէթը մեր սերնդի մի քանի գրողների հետ բազմիցս փորձել է Գրողների Միութեան տարածքում ամսագիր ստեղծել, որտեղ այսօր ստեղծագործող երիտասարդ հեղինակները կը ներգրաւուեն առողջ բանավէճի մէջ, կը կազմակերպեն ակտիւ քննարկումներ։ Վիոլէթի փորձերը ձախողուեցին տարբեր պատճառներով։ Ես նոյնպէս այդ չըջանում մտածում էի իմ տանը՝ հիւրասենեակի տարածքում, կազմակերպել գրական սալոն...

Առիթ եղաւ, խօսեցինք մեր մտադրութիւնների մասին, որոշեցինք համատեղել... Քանի որ միջոցներ չունէինք, ինտերնետային ամսագրի տարբերակը ամենաիրականը թուաց այդ պահին եւ, կարծում եմ, չսխալուեցինք։ Աւելի ուշ, երբ մէկ համարի նիւթ արդէն ունէինք, նաեւ ինտերնետի միջոցով ընթերցողների բազմաթիւ արձագանգներ կային, որոնք յուշում էին, որ «Բնագիրը» պէտք է տպագիր վիճակում ներկայանայ ընթերցողին, ի մի բերեցինք արդէն եղածը եւ տպագրեցինք։ Եթէ յիշում էք, մեր առաջին համարը բազմացրել էինք սովորական պատճէնահանով, ամենասուղ միջոցներով եւ փոքր տպաքանակով։

Այսօր թաքուն ուրախութիւն եմ ապրում, երբ ծանօթներիս ձեռքին տեսնում եմ «Բնագրի» Ա. եւ Բ. համարները՝ մաշած, թերթատուած վիճակում։

– Իսկ չփորձեցի՞ք հովանաւորներ գտնել...

– *Փող ունեցողներին, որպէս կանոն, դրականութիւնը չի յուզում։ Դժուար թէ գտնուէր մէկը, որը անչահախնդիր նուիրուած է, թէ «Տպագրուում է առաջին անգամ»։*

... Իրիկուն, հիւանդներուն համար
մեր հոգիին
[Ամէն պատուհանէ լոյս մը
կ'երեւայ] բոլոր
պատուհաններուն լոյսերը
կը մարեն
Ու մարմարէ սենեակներու մէջ ծեր
կիներ կը հսկեն
[Հիւանդ] Հիւծախտաւոր
աղջիկներու վրայ։
[Լամբարին խաղաղութեանը մէջէն]։
Փողոցներէն աչալուրջ այրի կիներ
անցան...

(«Իրիկուն», էջ 27)

Կէս–գիշերներուն մէջէն սայլերը
անսահման
Սպանդանոցին դուռներէն
ներս
Ծանրօրէն, դանդաղօրէն,
[Խագաղներու նման յաւերժական]
Ցաւերժական դագաղներու նման
Հանդիսաւոր դուրս կը սահեն։
Մորթուած անասուններու սայլերուն
վրայ կուտակած։
[ՈՒ] Հրէշայինօրէն [կը բալեն]
կը թաւալին
Աւաններէն ու գիւղերէն դէպի
բազաբներ հեռաւոր։
[Լուսինկային աչքերուն տակէն
մեծարաղմ]։

(«Ինկող գլուխներ», էջ 13)

ՈՒ ոսկորներէ անհուն պատեր,
հսկայ ու մթին,
Ծովուն վրայ եղերականօրէն
բարձրացան,
ՈՒ գանկերը, մեծ բարափներ
ահագին.
Ալիքներուն դիմաց [կռուեցան]
կ'աշտարակուին
[Ապառնոզ արիւններէ հրաշէկ]
[Կապոյտ ծովերը խենթեցան]
[ՈՒ բոլոր ճառերը անօգուտօրէն
ահաբեկ]
[Ցուսահատօրէն թափառեցան]
Երբ հեռաւոր բարափներէն
Սրբագործուած հոգիները
բոլորը մէկէն
Դէպի աշտարակը փրկութեան
Փոթորկի գիշեր մը կը բերէին։

(«Քաւարան», էջ 16)

Եթէ ընթերցողների լայն շրջանից որեւէ մէկը ցանկանայ անդիր անել այս բանաստեղծութիւնները եւ արտասանել մանաւանդ, ինչպէ՞ս վարուի, փակագծերի մէջ առնուածները նոյնպէ՞ս արտասանի՝ կամ, ո՞ր տեքստին տայ նախապատուութիւնը՝ դուրսի՞ թէ՞ փակագծերի մէջ եղածները...

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԸ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԻՇԻՔԹԱՇԻ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 9–ին, համերգ մը տուած է «Քնար» նուագախումբը «Հայկական երաժշտութիւն Անատոլուէն մինչեւ Կովկաս» ընդհանուր խորագրին տակ: Ձեռնարկը հովանաւորած է Մեսրոպ պատրիարք: Ձոխ յայտագրով մը «Քնար» հանդիսականները փոխադրած է Սեբաստիա, Մուշ, Տարօն, Տիգրանակերտ, Սասուն, Պինկէօլ, Արաբկիր եւ մինչեւ Կովկաս եւ մեծ խանդավառութիւն ըստեղծուած է:

*
**

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ «էքլէր» արուեստի ցուցասրահին մէջ, Նոյ. 8–ին բացուած է նկարչուհի Վերժին Շապճեանի ցուցահանդէսը, որ կը կրէր «Ամերիկայէն իմ տպաւորութիւնները» խորագիրը: Աւետարիտուհին 23 գործեր ներկայացուցած է, որոնք վերջին երկու տարիներու աշխատանքի արդիւնք են:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԵՒ
ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ
(Երկու հատորով)
Հատոր առաջին

Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ
Բանասիրական գիտութիւններու
տոքթոր, փրոֆէսէօր

Խմբագիր՝ տոքթոր Զաւէն Եկաւեան

Հայագիտական մատենաշար Գալուստ
Կիւլպէնկեան հրատարակչութեան
Լիզպոն, 2002

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀԱՑ ԳԱՂՈՒԹԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷԼ («Յառաջ»).–

Նոյեմբեր 8–էն 17–ը տեղի ունեցան կարգ մը ձեռնարկներ.

● ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8–ԻՆ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ Հրաչ Պետրոսեան ներկայացուց եւ ձօնադրեց Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալտեանի «Հայկական Գողգոթան» արժէքաւոր երկհատորին Ֆրանսերէնի թարգմանած Ա. հատորը: Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալտեան եկեղեցականի իր առաքելութեան կողքին ունի գրականութիւն մը, ապրուած գրականութիւն մը որ կ'արժէ ծանօթացնել հասարակութեան: Ան Մարսէյլի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ երախտաշատ եպիսկոպոսն է, «Վէմ քարը» ուխտ եկեղեցիներու: Հատորին մէջ թերիներ եւ պակասներ կան Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալտեանի կենսագրութեան մէջ, որ հարկ է երկրորդ հատորին հրատարակութեան առիթով սրբագրել եւ ճոխացնել:

*
**

● Կապոյտ Աչի Սէն Ժերմէն «Զաւօ Շանթ» մանանճիւղը եւ Կապոյտ Աչի Պօմոնի «Նայիրի» մանանճիւղը յաջորդաբար Նոյեմբեր 10 եւ 17–ի կիրակիները յարգեցին իրենց ընկերուհիներու յիշատակը, անոնց որոնք տասնամեակներու երկայնքին սիրտ եւ բազուկ եղան, նկարագիր տուին այս կուռ եւ ծաւալուն կանացի շարժումին: Հոդեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Սէն Ժերմէն Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցիին եւ Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Պատարագի եւ յիշատակի արարողութեանց ատարին, ըստ աւանդութեան տեղի ունեցաւ մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում:

*
**

● ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10–ի եւ 17–ի կիրակիները յետ միջօրէի, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Խոտաւ Տէրիքլեան երիտասարդաց Միութիւնը եւ Կապոյտ Աչի Պուլվար Օտտոյի «Լէոթաս Սասունի» մանանճիւղը բացին «Լոթօ» խաղի եղանակը, որ կ'երկարի մինչեւ Յունուարի վերջը: Մարսէյլի բայց ընդհանրապէս Փրովանսի մէջ տարածուած աւանդական խաղ մըն է որ մաս կը կազմէ տարեվերջի տօնական օրերու «Փոլքլոր»ին: Կը մասնակցին մեծ թէ պզտիկ, այր թէ կին: Մտաւորական խաղ մը չէ, այլ ժամանց մը նուէրներ չահելու ակնկալութեամբ: Կը բաւէ ճանչնալ եւ կարդալ թուանշանները 1–էն 90: Սակայն, միութիւններու համար հասութաբեր կրնայ ըլլալ եթէ մասնակցողներ ըլլան թիւով չատ քանի խաղաթուղթերը վճարովի են:

*
**

● ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15–ԻՆ, երկչուհի եղսօ բուն անունով՝ Էլիզ Եղիկեան – Յովհաննէսեան ելոյթ ունեցաւ «Թուրսքի» թատրոնի բեմին վրայ, հրաւէրովը տնօրէն Ռիշար Մարթինի: Համերգը արձանագրուած էր թատրոնի տարեկան յայտագրին մէջ: Եղսոյին համար տեսակ մը վերադարձ եղաւ դէպի ակերը, Մարսէյլ: Ծնած է Սէն Լու–ի հայաշատ թաղամասը: Հատակ նետած ու անանցած է հայկականութեամբ, փոքր տարիքէն, իր ընտանիքէն ներս եւ միութենական կեանքին մէջ:

Եղսօ երգերու փունջով մը հրամցուց հասարակութեան, լայն մեծամասնութեամբ ոչ – Հայեր, հայ երգն ու երաժշտութիւնը: Ցուզիչ էր «Ալակէօզ աչերդ զուգերդը, իր մօրը հետ: Մայրը Արաքսի Եղիկեան մահացած է չուրջ 20 տարի առաջ եւ ձայնը արձանագրուած ձայներիզի վրայ: Ցաջող էր յեղափոխական երգերու մեկնաբանութեան մէջ՝ «Սերոբ Աղբիւր» եւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», երգեր որոնք խանդավառեցին ներկայ Հայերը: Եղսոյին ելոյթը արժանացաւ դնահատանքի:

*
**

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16–ԻՆ, Պօմոնի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ նշուեցաւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 112–րդ տարեդարձը, հացկերոյթով մը:

Նկարներու լուսարձակումով մը եւ Սիմոն Մանկեան վերածեց Դաշնակցութեան պատմութեան գլխաւոր անցքերը, դէպքերը, դէմքերն ու դրուագները:

Օրուան բանախօսը՝ Մուրատ Փափազեան վերագծեց Դաշնակցութեան առաքելութիւնը, պայքարները, գործունէութիւնները, նպատակները, այժմէական ուղղութիւնները եւ ապագայի հեռանկարները:

Տօնախմբութիւնը տեղի ունեցաւ ընկերական, քաղեկամական չրջանակի մէջ, համեմուած Դաւիթ Ցովհաննէսեանի եւ Ալէն Պօղոսլեանի երաժշտական կտոյթով եւ ձայնով:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՆԻՍ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Միօրեայ տօնավաճառը, նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ մեր չրջանի Հայ Տիկնանցին, իր ծաւալով եւ, մանաւանդ, իր հայադրոշմ ղիմագիծով ստեղծ մեր փոքրաթիւ գաղութին ընթացիկ «կեանք»ին մաս կը կազմէ: Նօսր թիւ պարզող եւ, դէռ իր պղպջային տոհմիկ ղէմքը չեշտ գիծով արտայայտող մեր հատուկտոր գաղութի համար, անկասկած, այս տօնավաճառը տովորական առումով համախմբումի առիթ ըլլալէ աւելի, է՛, ապահովաբար, հոգեթով պահեր ստեղծող, օգտակարը հաճելիով չաղախող, պայմանաւորող ձեռնարկ:

Այս տարուանը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 17, Լա Մէզոն տիւ Սեմիներ:

Նախորդներուն նման, այս անգամ եւս, ազգայիններ ամէն տարիքէ եւ երկու սեռէ, երամ – երամ եկած էին մեծկակ սրահին մէջ վաճառքի դրուած Ամանորեան աչք չոյող իրերով զարդարուն սեղաններուն չուրջ:

Գունագեղ, ճոխ, պէսպիսուն: Ընդհանրապէս ազգային մոթիվներով կամ բնանկարներով զարդարուն դեղօններ· մանեակ, ճաշասեղանի մոմակալ, տուֆակերտ փոքր խաչքար, կաղանդ պապայի կարմրագոյն գլխանոց, բրդեայ կրկնակ, ազգային տոհմիկ տարազներով պճնազարդ հայուհիներ ներկայացնող (ասեղնագործ)· գլխաբարձ, սկուտեղ, սրճաման, Նոր Տարին չնորհաւորող հայպիր բացիկներ, մեծ ու փոքր եռագոյն դրօշ, պետական գինանչան, ճայներիզ, հայրենական յուչանուէրներ: Եւ դեռ Ֆրանսերէն ու հայերէն բաղմադէմ գիրք, դրքոյկ, տետրակ (փոքրերու Այբբենարան, երգարան): Ֆրանսերէնէ – հայերէն բառարան (Ե. Տէմիրճիպաչեան, Պոլիս, 1896, Նոր տիպ·) Սեղանին վրիչը Տիկին Ա. Սերովբեան գոհունակ ժպիտով կը հաստատէր գիրքերու չատ չայող վաճառքը:

Բացայայտ հետաքրքրութիւն եւ գնահատանք կար չորս առանձին սեղաններու վրայ ցուցադրուած չախճապակիի գեղօններուն եւ, առհասարակ, մեծ ու փոքր այլ տեսակի իրերուն համար:

Ստուգիւ, այդ օր կը ներկայացուէին չախճապակիի նկարչութեան մասնագէտ Տիկին Հելէն Քաբուճոլի եւ իր աչակերտուհիներուն Տիկիններ Լօրէթ Ասլանեան – Թապէթի, Հուրի Պալեօզեան, Թամար Պալեօզեանի եւ Տիգրիս Էրմիլի ձեռակերտ ստեղծագործութիւնները: – Ջնարակային մշակումի ենթարկուած գունաւոր մեծ ու փոքր սրուակներ, ապակեակ, աղաման, սպիտակափայլ Մասիսի վեհաշուք տեսքով զարդարուն չաքարաման, ոսկեզօծ սրճատաչ հաչիով աչք չոյող պնակ, պէսպէս գաւաթ ջուրի, սուրճի, թէյի, նկարապեղ մանր, սիրուն այլատեսակ զարդեր, բոնանկար եւ այլն:

Ձեռարուեստի հմայքով առթող նրբաճաշակ գործեր, բոլորն ալ, անկասկած եւ ծափահարելի անպայման:

Կրկնենք, թէ Նիսի Հայ Տիկնանցի այս տարուան տնօնավաճառին լման հաւոյթը, ինչպէս միշտ, կը յատկացուէր մեր Միօրեային:

ԺԻՐԱՑՐ

(Շար. Ա. Էջէն)

փոքրամասնութեան պատկանող չորս սենտիքաներ համաձայնեցան եւ դոհացուցիչ գտան եղած առաջարկները (14% յաւելում երեք տարուան վրայ): Գըլխաւոր երկու սենտիքաները սակայն Սէ-ժի-Թէ եւ Սէ-Ֆէ-Տէ-Թէ- անբաւարար գտան եւ կը պնդեն 13-րդ ամսուան վճարումի իրենց պահանջին վրայ, զոր զօրաժառիրութիւնը բոլորովին կը մերժէ: Միւս կողմէ, Սարքոզի յայտնեց թէ ապահովութեան ուժերը արգելք պիտի հանդիսանան չրջափակումի որոշ «ռազմագիտական կէտերու» վրայ: Նոյեմբեր 25-ի առաւօտը, չրջափակումը մասնակի բնոյթ ունէր:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արտաքին գործերու նոր նշանակուած նախարարը արագ երթուդարձ մը ըրած է Նիւ-Եորք, հանդիպելու համար Կիպրոսի թուրք ղեկավար Ռ. Տէնքթաչի: Այս վերջինը որ զարմանումի տակ կը գտնուի հոն, յայտարարած էր թէ իրենց համար անընդունելի է Կիպրոսի հարցին կարգաւորման համար Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ընդհանուր քարտուղար Ք. Անանի առաջարկած տարբերակը: Իսկ թուրք նախարարը գացած է Տէնքթաչը մղելու որ բանակցութիւններու համաձայն գտնուի ու առանց այլեւայլի չմերժէ տարբերակը:

ԱԻՍՏՐԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւններուն յաղթական ելաւ պահպանողական հոսանքը ի վնաս Հայտէրի ծայրայեղ ալ չարժումին: Ներկայ վարչապետը՝ Վոլֆկանկ Շիւսէլ ձայներու 42,3%-ը ապահովեց, բայց եւ այնպէս պարտի համախմբման կառավարութիւն մը կազմել ընկերային-դեմոկրատներու հետ:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ ԲԱՆԱԿԸ խոստովանեցաւ որ, Նոյեմբեր 22-ին, սխալմամբ սպանած էր ՄԱԿ-ի բրիտանացի մէկ պաշտօնատարը Ճենինի մէջ, ինչ որ բաւական դժգոհութիւն ստեղծած է Լոնտոն, ուր «արկած»ի արդարացումը չի գոհացներ: Կը չեշտուի որ են Հուք, 54 տարեկան, բարձրահասակ եւ չիկահեր էր, դժուար էր զինք չփոթել Պաղեստինցիի մը հետ: Նոյն գործողութեան ընթացքին երեք Պաղեստինցիներ ալ սպանուած են: Սուր բանավէճ մը ծագած է Իսրայէլի եւ ՄԱԿ-ի միջեւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նախագահը՝ Սեզէր լաչակ կրելու դէմ արտայայտուեցաւ: Նախագահը որ, ծանօթ իրաւագէտ է, զգուշացուց սահմանադրական բարեփոխումներու ձեռնարկելու տրամադրութեան դէմ: Միւս կողմէ, Նոյեմբեր 23-ին, 180 մահապատիժներ ցկեանս բանտարկութեան վերածուեցան, համաձայն վերջին օրէնքներուն: Այդ 180 մահապատիժները քիւրտ անկախապաշտներ եւ իսլամ դաւանապաշտներ են:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Պէ-ժէն-Փէ – Փարիզա ղըբամատունը աճուրդով գնեց Գրեամ-Լիոնէի դրամագլուխին 10,9%-ը, զոր Պեուտլիւնը կը վաճառէր: Գնումը 2,2 միլիառ Եւրօ արժած է:

ՌՈՊԼՐԹՕ ՄԱՔԹԱ, չիլիցի գերիրապաշտ նկարիչը, որ կը ներկայացուէր յաճախ որպէս «վերջին ողջ գերիրապաշտը,» մեռաւ 91 տարեկանին, Իտալիոյ մէջ, ուր տուն մը գնած էր Թուարքուինիա:

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՑ օտարատեացութիւնը կը ծաւալի եւ փաստը տրուեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 24-ի հանրաքուէով: Արդարեւ ազգը հանրաքուէ մը կազմակերպած էր «ապաստանի իրաւունքի չահագործման դէմ» եւ միայն 2500 ձայնով է որ մերժուեցաւ, ինչ որ չատ յատկանշական է:

ՆԻԺԵՐԻՈՑ մայրաքաղաքին՝ Ափիժայի մէջ, Նոյեմբեր 22-ին բուռն բախումներ տեղի ունեցած են մահմետական ներուն եւ քրիստոնեաներուն միջեւ: Նման բախումներ ծայր տուած էին նախորդ օրուընէ, որովհետեւ մահմետականները նախատական գտած էին յօդուած մը, որ կը վերաբերէր «Միս Մոնտ»ի ընտրութեան առթիւ Նիժերիա ժամանած 80 թեկնածուներուն: Յօդուածագիրը իր եզրակացութեան մէջ գրած էր թէ Մոհամէտ հաւանաբար անոնցմէ մէկը կ'ընտրէր որպէս կին: Բախումներէն աւելի քան 200 մեռեալ կայ: Մրցումն ալ Լոնտոն փոխադրուած է:

Տիկին Մարկօ Բարխեան (Պարխեան), Պր. Մարգար Բարխեան,

Տէր եւ Տիկին Արէա Սէսիլ – Բարխեան – Տէտէեան,

Տէր եւ Տիկին Մովսէս Բարխեան եւ զաւակները,

Օրիորդներ՝ Ասղիկ, Հերմին Զիլին-կիրեան,

Տէտէեան, Ղազարեան, Պարութճեան, Ճակոբեան (Պէյրութ), Տէգիրմէնճեան (Գանատա) ընտանիքները եւ համայն պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԿՈՐԻՒՆ ԲԱՐԽԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 21-ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյ. 28, ժամը 14·45-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին

4, rue Komitas

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Ս. Մեսրոպ կրթարանին կամ Կապոյտ Խաչի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղին:

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀԱՋԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՋԼԼԱՎԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՑՍ ԻԲՐԵԻ ՍՑԴ ՆԿԱՏԵԼ:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մարկօ Բարխեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան համայն պարագաներուն:

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE ST JEAN-BAPTISTE
DE PARIS
organise

LE REPAS TRADITIONNEL DE FIN D'ANNEE

Dimanche 22 décembre à 13h

Salle **«Nourhan Fringhian»**
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Réservation des places
avant le 17 décembre

— Secrétariat de l'Eglise: 01.43.59.67.03
— Comité des Dames: 01.47.43.12.66
— Père Avédis Balekian: 01.46.62.01.29

Participation aux frais : 20 euros.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14-ին, սովորական հաւաքատեղին:

⁂

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures

dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

⁂

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

ՅՈՅՑ ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԺԱՄԱՆՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հայ Դատի Ցանձնախումբը (Սէ. Տէ. Սէ. Ա.) յոյժ մը կը հրաւիրէ Ա.Ռ.Փ. իսլամապաշտ կուսակցութեան պարագլուխ՝ Թ. Էրտողանի Փարիզ ժամանման առթիւ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27,
ԺԱՄԸ 17-ԻՆ

PLACE HERRIOT
(derrière l'Assemblée Nationale)

Les vendredis du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au **Cercle d'écrits Caucasiens**
Vente du livre — Signature — Cocktail.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարվիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՔԵՂԱՑ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱՒ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ - ՍՈՒԻՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻՆ, յաջորդական հոգեւոր հովիւներուն, եկեղեցւոյ ծառայողներուն, եկեղեցւոյ չինուհեան բարոյապէս թէ նիւթապէս ստեղծողներուն եւ ի յիշատակ ընդհանրապէս համայն Թաղի ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ կիրակի, Դեկտեմբեր 1-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Հոգեհանգիստ ժամը 11·30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԷՏԵԱՆ

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne —
brocante — cadeaux . . .

- Bar
- Restaurant
- Tombola

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril
(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**
Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **S P F A,** 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27
MERCREDI
27 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·565

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.565

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՓՄՓՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 25 / 26)

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՕԹԱՆ–Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

ՕԹԱՆ–Ի Փրակայի վեհաժողովէն եաք նախագահ Ռ· Քոչարեան պատասխանելով հարցումներու, ըսած է թէ Վրաստանին այդ կազմակերպութեան անդամակցութեան մէջ Հայաստան հարց չի տեսներ· ամէն երկիր կ'որոշէ արտաքին իր քաղաքականութիւնը· Հայաստան արդէն ՕԹԱՆ–ի անդամ տահմանակից երկիր ունի եւ չի մտահոգուիր եթէ անոնց թիւը երկուքի բարձրանայ: Նախագահը միայն կարեւոր համարած է զգուշաւոր եւ հաւասարակշռուած ըլլալ, քանի որ Հարաւային Կովկասը բաւական զգայուն գօտի է, հոն պատմականօրէն ձեւաւորուած ազդեցութիւններ, հզօր ըրացիներ կան: Ան անհրաժեշտ դատած է որ այդ տարածքին մէջ բաժանարար ոեւէ գիծեր չձեւաւորուին:

Ռ· Քոչարեան աւելցուցած է թէ Հայաստան ՕԹԱՆ–ի անդամակցութեան հարց չի ներկայացներ, միայն կ'ուզէ լայնցնել գործակցութեան չրջանակները:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՕԹԱՆ–Ի ԸՆԿԵՐԱԿԻՑ ԱՆԴԱՄ

Նոյեմբեր 17 – 19 Պոլիս գումարուած ՕԹԱՆ–ի խորհրդարանական վեհաժողովին որոշուած է Հայաստանի ընկերակից անդամութիւնը: Նոյնը եղած է Ադրբեջանի պարագան: Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յ· Յովհաննիսեան այդ անդամակցութիւնը նկատած է Հայաստանի վարած արտաքին քաղաքականութեան արդիւնքներէն մէկը:

*
**

ՀՅԴ ԶՕՐԱՎԻԳ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Ծաղկաձորի մէջ, Նոյեմբեր 22 – 24 գումարուած Դեբագոյն ժողովին Հ·Յ·Դ· յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսուի թէ կուսակցութիւնը որոշած է զօրավիգ կանգնիլ Ռ· Քոչարեանի թեկնածութեան: Հոն նշուած է· «Անկախ ներքին ու արտաքին դժուարութիւններից ու դեռեւս չլուծուած բազմաթիւ հիմնախնդիրներից (պայմար կաշառակերութեան, ստուերային տնտեսութեան դէմ, տնտեսական աճի արդիւնքների արդարացի վերաբաշխում, ընկերային բեւեռացման նուազեցում) 1998–ին որդեգրուած ուղեգիծը ճիշդ է ընտրուած: Անհրաժեշտ է այն հետեւողականօրէն շարունակել եւ զարգացնել անշրջելի»:

Զօրակցութեան գլխաւոր ազդակը եղած է այն մօտեցումը որ հարկ է թոյլ տալ որ ներկայի նախագահը աւարտէ սկսած գործերը:

*
**

Ր· ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Փետրուարի նախագահական ընտրութեան համար թեկնածուներու դիմումները իրարու կը յաջորդեն: Ցայտարարածներէն եւք կեդրոնական ընտրական յանձնախումբին դիմած է նաեւ Ռաֆմավարական եւ ազգային հետաքրքրութիւններու հայկական կեդրոնի ղեկավար Բաֆֆի Յովհաննիսեան: Ծանօթ է որ ան ԱՄՆ–ու քաղաքացի էր, 1989–էն ի վեր կ'ապրի Հայաստան ուր 1992–ին Արտաքին գործերու նախարար նշանակուած էր: Իրեն միայն 2001–ին տրուեցաւ Հայաստանի քաղաքացիութիւն: Այդ առումով, քանի որ Հայաստանի օրէնքը պայման կը դնէ որ թեկնածու մը առնուազն վերջին տասը տարին երկրին քաղաքացիութիւնը ունեցող մը ըլլայ, Ր· Յովհաննիսեան ըսած է· «Ես նոյնիսկ իրաւունք ունիմ մասնակցելու ընտրական բոլոր գործընթացներին, որեւէ հանրապետութեան նախագահ եւ որեւէ նախագահի ամէնէն արմատական ընդդիմախօսը»:

*
**

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ԱՆԼՈՒԾԵԼԻ ՀԱՐՑԸ

Նոյն օրուան «Ռատիքալ» օրաթերթը կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները չարժման անցած են, որպէսզի պահանջեն իրենց կալուածներուն օրէնքին մասին պատրաստուած կանոնադրութեան ընդունումը: Անոնց կարծիքով՝

կ'նպատակ Հայաստան ուր 1992–ին Արտաքին գործերու նախարար նշանակուած էր: Իրեն միայն 2001–ին տրուեցաւ Հայաստանի քաղաքացիութիւն: Այդ առումով, քանի որ Հայաստանի օրէնքը պայման կը դնէ որ թեկնածու մը առնուազն վերջին տասը տարին երկրին քաղաքացիութիւնը ունեցող մը ըլլայ, Ր· Յովհաննիսեան ըսած է· «Ես նոյնիսկ իրաւունք ունիմ մասնակցելու ընտրական բոլոր գործընթացներին, որեւէ հանրապետութեան նախագահ եւ որեւէ նախագահի ամէնէն արմատական ընդդիմախօսը»:

*
**

113 ՀԱՅԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԻԱՆ ՂՐԿՈՒԱԾ

Թիւրքմէնիստանի մէջ ապօրինի կերպով ապրող 113 Հայաստանի քաղաքացիներ Նոյեմբեր 25–ին օդանաւով Երեւան ղրկուած են: Անոնց վերադարձը կարելի եղած է Գաղթի միջազգային կազմակերպութեան միջոցներով: Ուրիշ, մօտ 500 Հայեր ալ ապօրինի ձեւով կը գտնուին Թիւրքմէնիստան, ըստ Հայաստանի դեսպանութեան:

ԼՂՀ

ԱՐՑԱԽԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ղարաբաղի «Հիւսիս – Հարաւ» մայրուղիին չինուելուն համար Նոյ· 24–ին Արցախի մէջ ալ հանդանակութեան ձեռնարկուած է եւ նոյն օրը չուրջ 30 միլիոն դրամ հաւաքուած (50 հազար տոլար): Նախաձեռնութիւնը պատկանած է «Հայաստան» հիմնադրամին ու Լեռնային Ղարաբաղի ձեռնարկատէրերու միութեան: Առաջին օրը մասնակցած են աւելի քան 37 հազար արցախցի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LA LETTRE DIPLOMATIQUE»

(3ème trimestre 2002)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Ֆրանսերէն եւ անգլերէն լոյս տեսնող այս եռամսեայ պարբերականին 3–րդ եռամսեայի թիւին մէջ երկար հարցազրոյց մը լոյս տեսած է Հայաստանի դեսպան Է· Նալպանտեանի հետ: Ան մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ Հայաստանի ներկայ վիճակը քաղաքական, տնտեսական եւ այլ այլ դետիններու վրայ, Ղարաբաղի կարգավիճակին կապուած հարցերը, Հայաստանի աշխարհագրական դիրքին պարտադրած լաւ յարաբերութիւնները դրացի երկիրներուն հետ, եւլն·, եւլն·:

Հարցազրոյցին կ'ընկերանայ Է· Նալպանտեանի կենսագրական դիծերը պարզող դրուագիւն մը, Հայաստանի վերաբերող տեղեկութիւններ եւ քանի մը նկարներ:

այդ կանոնադրութիւնը օրէնքը անդորձադրելի կը դարձնէ ու ոչ մէկ հաստատութիւն կրնայ նոր կալուածի տիրանալ:

Նիւթին մասին աշխատանքի ժողովի մը մասնակցած է վաստակաւոր Տ· Պաքար ու յայտնած հայ համայնքին նպատակները:

*
**

Պատրիարքարանի կայքէջը կը տեղեկացնէ (Նոյեմբեր 25) թէ Մեսրոպ պատրիարքն ու ընկերակիցները՝ փրեն օգնական Վաղարշակ Սերոբեան ու իրաւաբան Լուիզ Պաքար, Թոփընհափլըի մէջ դիմաւորուած են Թուրքիոյ դեսպանատան ներկայացուցիչին կողմէ ու պանդոկ առաջնորդուած:

*
**

Թուրք մամուլը (Նոյ· 26) կարճ արձագանգով մը լուրը կուտայ, խորագրելով· «Մութաֆեան Եւրոպայի Միութեան մօտ լոպիի աշխատանք կը տանի»: Տրուած տեղեկութիւնը այն է որ պատրիարքը հանդիպում մը ունեցած է Միութեան ներկայի չրջանի նախագահ Դանիոյ Խորհրդարանին Եւրոպայի հարցերու յանձնաժողովին նախագահին հետ: Անկէ նեցուկ խնդրած է ի նպաստ Թուրքիոյ, որպէսզի Թոփընհափլըի վեհաժողովին անդամակցութեան բանակցութիւններ սկսելու որոշ թուական մը տրուի:

«Հիւրրիյէթ» կը մէջբերէ հանդիպումէն եաք Մեսրոպ Ա·ր·ի խօսքերը· ան ըսած է· «Դանիացի նախարարին բացատրեցի թէ որքան գոհ էինք տեսնելով որ փոքրամասնութիւններու կացութեան բարելաւման հոլովոյթը որ սկիզբ առած էր նախագահ Էօզալի օրով, կը շարունակուի Օգոստոս 3–ին Ազգային ժողովին ներկայացուած օրէնքներով»:

Դանիացի նախարարը հարց տուած է Մեսրոպ պատրիարքին որ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ դեղատապանութեան առընչուած հարց մը կ'տպրուի՞: Պատրիարքը պատասխանած է· «Հոս կը գըտնուին պատմական ոճով հայ Թուրքիոյ քաղաքացի մը: Ոչ թէ խնդիրներ հրահրելու, այլ երկխօսութեան կողմնակից եմ: Թուրքիա – Հայաստան երկխօսութիւնը լաւ մակարդակի վրայ է: Ներկայի հերոսութիւնը կը կայանայ տարբերութիւններով միասնութիւն մը ապահովելու յաջողութեան մէջ»:

Բաւական բան մտածել կուտայ տեսնել այս առիթու թէ երկրին մէջ ուր պատրիարք մը լոպիական աշխատանքի մղուած է, մամուլի մեծագոյն անունը փոյթը իսկ չէ ունեցած անոր մականունը ճիշդ տալու. խորագիրէն մինչեւ վերջին տողը «Հիւրրիյէթ» Մեսրոպ պատրիարքին մականունը դրած է «Մութաֆեան»···:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բեռնատար կառքերու վարորդներու մասնակի չրջադարձման իսկ չտեւեց եւ Նոյեմբեր 25–ի իրիկունը բոլոր ճամբաները բաց էին: Ասիկա հետեւանք էր անչուշտ սենտիքաներու տարակարծութեանց, բայց, կը դատապարտուի նաեւ ապահովութեան ուժերու միջամտութիւնը: Նոյեմբեր 26–ին, փոխադրութեանց պետնի վրայ է որ մասնակի դործադուլ կար: Հանրակառքերը կ'երթեւեկէին, բայց, հարցեր կային երկաթուղիի եւ մեթրոյի դիծերուն վրայ: Ուղեվարներն ալ ցոյց մը կ'ընէին նոյն օրը:

ՄԱԿ–ի հակակոռի նոր յանձնախումբի եւ Ուժանիւթի միջազգային Գործակալութեան առաջին քննիչները պաղտատ ժամանած են Նոյեմբեր 25–ին: Աչխատանքի կը ձեռնարկէին չորրորդ օրն իսկ եւ 60 օրէն իրենց եզրակացութիւնները պիտի յանձնեն Ապահովութեան Խորհուրդին: Քննիչներուն պաշտօնը կենսական է Իրաքի համար, որեւէ թերի պիտի բաւէ որպէսզի Պուշ պատերազմի իր ծրագիրը գործադրութեան դնէ: Միեւնոյն ատեն «քարիւղ սնունդի դէմ» ծրագիրը, որու ժամանակաչրջանը 90 օրուան սահմանափակեցին նախատեսուած 180–ին փոխարէն: ՄԱԿ–ի քննիչներու պետը՝ Հանս Պլիքս չեչտած է որ, Իրաքի կը մնայ հարկ եղած համոզիչ փաստերը տալ որ պանդուածային բնաջնջման զէնք չունի այլեւս:

ԼԻԶՊՈՆԻ մէջ, ուր հասած էր Նոյեմբեր 25–ին, Ռեճկիւ–Թայիմ էրտողան, յայտարարած է որ Կիպրոսի ծրագիրը «բանակցելի» է: Կը դանէ որ կարելի է կարգադրել Կիպրոսի հարցը «փոխադարձ զոհողութիւններու եւ բանակցութիւններու միջոցաւ, արդար եւ մնայուն լուծումի մը համար»:

ՄԱՐՈՒԻ մէջ, տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով 35 մեռեալ կայ հիւսիս–արեւմտեան չրջանի Ղարպ գաշտը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ պարտատէր 17 երկիրները, որոնք Փարիզ հաւաքուած էին Նոյ· 23–ին, աւելի քան 4 միլիառ եւրոյի վարկ մը բացին Լիբանանի, առաջին առնելու համար ֆինանսական ծանր տագնապի մը: Ֆրանսա, Շիրաքի որոշումով, 500 միլիոն եւրոյի փոխատուութիւն մը պիտի ընէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Ապտուլլահ Կիւլ, Նոյեմբեր 23–ին, Ազգ· ժողովին ներկայացուցած է իր կառավարութեան ծրագիրը: Կը նախատեսէ աւելի իրաւասութիւններ չնորհել տեղական իչխանութեանց եւ ընդլայնել անհատական ազատութիւնները: «Նոր Սահմանադրութիւն մը պիտի պատրաստենք, յայտարարած է Կիւլ, հիմնուած՝ ազատութիւններու եւ մասնակցութեան վրայ, փոխարինելու համար ան որ, ներկայիս, կը սահմանափակէ մեր ազգին ազատութիւնը»:

ԹԻՒՐՔՄԻՆԻՍՏԱՆԻ նախագահին՝ Սապարմուրատ Նիազովի դէմ մահափորձ մը ձախողած է Երկուչաբթի, Նոյեմբեր 25–ին: Ցկեանս նախագահը, որ իչխանութեան գլուխ է 1985–էն ի վեր, այս առիթը վերագրած է ընդդիմութեան երկու պատասխանատուներու՝ իր նախկին

(Շար·ը Գ· էջ)

ԲԱԺԻՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ի ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»)։–

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կանոնական տեքստը ճիշդ նրա՛ համար է, որպէսզի հեղինակը ընթերցողին ներկայացուի իր ամէն մի ստեղծագործութեան ամենահամոզիչ, ընդհանրականի իրաւունք ձեռք բերած տարբերակով, ա՛յն տարբերակով, որն ըստ ամենայնի համապատասխանում է հեղինակի վերջին կամքին։ Այլապէս, հեղինակների մահից յետոյ կը ստեղծուի մի այնպիսի իրավիճակ, երբ հրապարակ կը հանուեն տարբերակներն ու պատառիկները, եւ ընթերցողները չեն կարողանայ կողմնորոշուել։ Ամէն մի ընթերցող ի վերջոյ ստիպուած կը լինի ընտրել իրեն ճաշակին համապատասխան տարբերակը, եւ կ'ստացուի բաբելոնեան խառնակութիւն... Հետեւապէս, ո՞վ է կամ ի՞նչն է, որ վերահսկել ու վերահսկում է հրատարակչական ամէն մի կարգ ու կանոնի։ Այդ ովը կամ ինչը ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆ է, որին պարտաւոր են անսալ մանաւանդ գիտահանրամատչելի հրատարակութիւն իրականացնողները։

Կասկածից դուրս է, որ գաղափարների ստեղծագործութիւններին վերաբերող արխիւային իւրաքանչիւր նիւթ ինքնին արժէքաւոր է։ Սակայն պէտք է պահպանել արխիւային նիւթի մատուցման տարրական կանոնները, ինչի մասին խնդրոյ առարկայ ժողովածուն պատրաստողները կարծես թէ այնքան էլ մտահոգ չեն եղել։

Որ ազգային մեծ բանաստեղծ Սիամանթոյի ստեղծագործութիւնները առհասարակ պաշտամունք են ընթերցողների ամենալայն զանգուածների համար, որ ժամանակի հետ Սիմանթոյի տիտանական կերպարն աւելի ու աւելի է բարձրանում մեր պատմութեան հորիզոնի վեր, դա վաղուց է յայտնի։ Մանաւանդ այդ պատճառով, նրա ստեղծագործութիւնների հրատարակմանը պէտք էր վերաբերուել ամենայն բարեխղճութեամբ։

Արդեօք, ներկայ ժողովածուն օգնո՞ւմ է պատկերացում կազմելու մեծ բանաստեղծի երկերի ստեղծագործական զարգացման ընթացքի մասին։ Կարո՞ղ էր օգնել եւ չէր կարող չօգնել, եթէ լինէր բնականոն ակադեմիական հրատարակութիւն, այլ ոչ թէ բնաւորագիտական երերուն մակարդակով աչխարհ հանուած ժողովածու։

Մեր անբաւականութիւնը փաստող բազում օրինակներից յիշատակենք մէկ – երկուսը եւս։

Պարականոն այս հատորում զետեղուած է նաեւ Սիամանթոյի լայնօրէն յայտնի «Աղօթք»ը, որը, միւս գործերի նման, նոյնպէս ներկայացուած է տարբերակների համատեղուած տեքստով։ Յարդ յայտնի բանաստեղծութեան համեմատութեամբ որոշակի տարբերութիւնը ենթադրում էր հանդամանալի ծանօթագրութիւն։ Օրինակ, ծանօթագրութեան մէջ պէտք է ասուէր այն մասին, որ, ըստ ցուք, սեւագրի «ՈՒ տրտում բոյրս [մեղամազօրէն] երազկոտ [անտին] թիակրանին դուռներուն տակը եղբայր մը կ'եթազէ...» պատկերը զարձել է «ՈՒ տըրտում բոյրեր, թիարանին պատերուն տակ, եղբայրներ կ'երազեն...», «Իշխանուհիները» դարձել են պարզ «գեղեցկուհիներ» եւ այլն, այսինքն հեղինակը կատարել է ոչ միայն լեզուա – ոճական, այլեւ բովանդակային փոփոխութիւններ, որոնք անպայման արժանի են տեղատակման։

Ուրի էլ որտեղ, եթէ ոչ ծանօթագրութեան մէջ պէտք է նշուէին յետագայում հեղինակի կատարած այն փոփոխութիւնները, որոնք որակական նոր աստիճանի են բարձրացրել նաեւ «Սուրբին աղօթքը» նշանաւոր բանաստեղծութիւնը։ Աւաղ, ծանօթագրութեան մէջ այդ հարցի վերաբերեալ ակնարկ անգամ չկայ։

Նոյնանման վերաբերմունք է հանդէս բերուած Սիամանթոյի զրեթէ բոլոր գործերի հանդէպ, ինչը խիստ նուազեցրել է ժողովածուի ընդհանուր գիտական արժէքը, անհնար դարձնելով որեւէ պրպտերացում տուեալ երկի ստեղծագործական պատմութեան մասին, մանաւանդ երբ որ տարբերակները մէկից աւելի են...

Ընդհանրապէս հասկանալի չէ, թէ տարբերակների եւ պատառիկների 520 էջանոց ժողովածուն ինչպէ՞ս կարող էր ունենալ բառացիօրէն ընդամէնը մի քանի էջ (488 – 509) ղբաղեցնող ծանօթագրութիւնների բաժին...

Դժուար թէ մինչեւ անգամ մասնագէտ բանասէրները կարողանան պէտք եղածին պէս օգտուել այս ժողովածուից, որովհետեւ ներանում անտեսուած են բնագրը – րդիւտական նոյնիսկ տարրական սկզբունքներ։ Ընդունուած կարգ է, որ նմանատիպ հրատարակութիւնների մէջ բացատրւում են օգտագործուած պայմանական նշանները։ Այս կարգն էլ է անտեսուած։ «Ծանօթագրութիւններ» բաժնում չեն նշուած ստեղծագործութիւնների համապատասխան էջերը, անհրաժեշտ տարեթուերը եւ այլն...

Դրա փոխարէն, յաճախ, անյայտը թողած՝ յայտնի է ծանօթագրուած։ Հարկ է համարուել տալ մինչեւ անգամ այսպիսի ծանօթագրութիւն. «Յիսուս – Խօսքը Աստծոյ Որդու՝ Յիսուս Քրիստոսի մասին է» (էջ 500)...

Գրքի անուանաթերթին գրուած է՝ «Բնագրերը պատրաստեցին...» եւ տըրուած են անուններ։ Սխա՛լ է։ Բնագիրը կարող է պատրաստել, ստեղծել միայն հեղինակն ինքը, ուրիշ՝ ոչ ոք։ Պէտք էր գրել՝ «Բնագրերը տպագրութեան պատրաստեցին»։

Ի վերջոյ ամենայնի հաշուի նստելով Սիամանթոյի ժառանգորդ եւ Սիամանթօ Միութեան Նախագահ Տօքթոր Մանուկ Աղամեանի՝ նախապէս արուած հրապարակային Յայտարարութիւն – Պահանջի հետ, Ակադեմիան բարեհաճեց Սիամանթոյի ստեղծագործութիւնները տպագրել ազգային ուղղագրութեամբ։ Երանի թէ յարգարժան Պարոն Աղամեանը մի Յայտարարութիւն էլ արած լինէր ծանօթագրութիւնների վերաբերեալ։ Այդ դէպքում, թերեւս, դրանք տպագրուած չլինէին, ինչպէս յատուկ նշուած է «Ինստիտուտի կողմից», «արեւելահայ գրական աշխարհաբարի ժամանակակից ուղղագրութեամբ»...

Փոքր – ինչ ողջամտօրէն դատելու դէպքում, ի հարկէ կարելի էր ժողովածուն զերծ պահել նման զաւեշտա – ողբերգական կացութիւնից. Ազգային Ակադեմիայում տպագրուած համազգային բանաստեղծի ժողովածու՝ երկատուած ուղղագրութեամբ...

Արդեօք, մի օր պիտի գիտակցե՞նք, որ սերունդների առաջ պատասխանատո՛ւ ենք «ժամանակակից ուղղագրութիւն» կոչուած խեղագրութեան հանդէպ այսպիսի կոյր հաւատարմութեան համար։ Եւ պիտի գիտակցի՞նք, որ բոլորս ենք մեղաւոր։ Այո՛, բոլո՛րս։ Մենք պարտաւոր ենք առաւել սկզբունքային լինել ազգային ուղղագրութեան համար տարուող համազգային մեր պայքարում։ Դա պայքար է ի շահ մեր հին ու նոր դասականների, երէկուայ, այսօրուայ ու վաղուայ մեր համայն գրաւոր մշակոյթի։

«Ինստիտուտի կողմից» նշուած է. «Եթէ ընկատի ունենանք նաեւ քանաստեղծի ձեռագրի ծայրաստիճան խրթնութիւնը, որ հաւրայայտ է, ապա հարկ է յատուկ ընդգծել հատորը կազմողների շնորհակալ աշխատանքը, որ իրօք մեծ հմտութիւն, ջանադրութիւն եւ նուիրւածութիւն է պահանջել»։ Անշուշտ, նիւթը հաւաքելու տեսակէտից, որը չափի աշխատանք կատարուած է, եւ ինստիտուտի իրաւունքն է՝ իր կարծիքի համեմատ գնահատութիւններ անելը։ Մենք միայն կ'ուզէինք նշած լինել, որ Սիամանթոյի ձեռագրերի «ծայրաստիճան խրթնութիւնը», որն իրրեւ թէ «հաւրայայտ է», իրականութեանը չի համապատասխանում։ Եւ, ի հարկէ, հնարաւոր չէ այդ «խրթնութեամբ» զարկել Սիամանթոյի սրբասուրբ տողերում սխուռած ուղղագրական ու կէտադրական անթիւ – անհամար սխալները, որ բնաւ էլ սովորական սրբագրական վրիպակները չեն եւ, ի դէպ, «Հատորում նկատուած վրիպակներ»ի մէջ չկան...

Պարզապէս պէտք էր իմանալ, որ Սիամանթոյի երբեք չէր գրի «ջրՈՒեժ» (էջ 67), «բարՕգին» (66), «Ցանդէպ» (67), «բարՕգին» (89), «վարդապէտ» (62, 75, 87, 88, 99), «դաշտՕրայ» (66), «արտասուաթՕր» (67), «արժանաւորը» (74), «դաշտՕրա» (93), «հայրապէտ» (71, 76, 87, 99), «աճաւջրպէտ» (68), «աճչրպէտին» (277), «յՈշտուած» (169), «ցամայնափոսերը», «ցամայնակուլ» (174), «արծիվներուն» (178), «անխՕճջօրէն» (219), «ի՛նչ ցոգ» (284, երկու տեղ), «խավար» (186), «բռնապէտնեբռուն» (139), «ճշմարտապէտութեան» (139), «ցեղեղօրէ՛ն, ցեղեղօրէ՛ն» (141), «դիզված» (267), «Հանկարծօրէն» (298), «Հանկարծ» (359), «օրենքին» (301), «ցանգրուանիդ» (313), «ցանդիսականներուն» (342, 343), «Հարութիւն» (352), «նավասարդեան» (379), «հավատամ» (380), «նուներ» (389, երկու տեղ), «հրավերը» (390), «բաւալելէն» (391), «զՈրութիւններ» (403), «հիվանդներուն» (409), «Հովհաննայ» (411), «Զավարեանի» (412), «ալերումի» (453), «թէրեւս» (468), «դարիվը» (379), «Ճավուբիւն» (352, 505), «Լուսավորիչ» (507) եւ այլն, եւ այլն, եւ այլն։

Խիստ ցաւալի վրիպակ է «Սուրբ Մեսրոպ Աբգ. Աչճեան, հայկական կարգ մը թերթերու մէջ (*), «ԱՆԻԻ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ 1000–ԱՄԵԱԿԸ» եւ «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷԻ ՀՐԱՇԻՔԸ» զոյգ խորագրերով, վարակիչ զգայնութեամբ յօդուածած մը արձանագրած է, ուր առանձինն մեծ յուշարերի դեր ստանձնելով՝ Անիի Մայր Տաճարի 1000–ամեակը մոռացութեան չտըրտելու յիշեցում կ'ընէ հանրութեան։ Արժան եւ իրաւ։ Առաջին անգամը չէ, որ Մեսրոպ Աբգ. մեր ուշադրութեան կը յանձնէ Անիի պատմական հպարտութիւնը։ Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի իր առաջնորդութեան տարիներուն, ան նախաձեռնեց եւ կազմակերպեց համահայկական բարձրորակ սիմփոզիում մը Նիւ–Եորքի մէջ, ուր Հայաստանէն եւ Իսպայլէն հրաւիրուած էին Անիագէտներ զեկուցելու Անիի՝ ճարտարապետութեան, հասարակական կարգերու, տնտեսական զարգացումի եւ համաշխարհային կարեւորութեան բազմակողմանի երեսներու մասին։ Այդ հանդիսութեան, առիթը տրուած էր ինձի որ լաստեսողական ծրագիր մը մատուցեմ։ Այդ եղաւ իմ առաջին լուրջ ուսումնասիրութիւնը Անիի մասին։ Անիի հետ մեր բոլորիս անմիջական առընչութիւնը չեշտելու համար, փոխն ի փոխ գործածած էի՝ Գրաբարը, Արեւմտահայերէնը, Արեւելահայերէնը եւ Անգլերէնը։ Նկարներու համար, օգտագործած էի տարբեր աղբիւրներու մէջ հրատարակուած լուսանկարները։ Չէի՛ գիտեր, չէ՛ի կրնար երեւակայել, որ բախտը պիտի ժպտէր ինձի եւ պիտի երթայի հո՛ն՝ անձամբ ձուլուելու Անիի հոյակերտ տաճարներուն հետ։ Այդ եղաւ նոյնինքն Սրբազան Մեսրոպ Աչճեանի հետ 1997–ին։ Անոր յաջորդեց երկրորդ այցելութիւնը նորէն Սրբազանին հետ 1999–ին։ Տարիներու ծարաւս յագեցնելու համար, հազարաւոր լուսանկարներ նկարահանեցի։ Քարեր ժողվեցի մեր կիսափուլ եկեղեցիներու պատերուն տակէն որոնք չարուած գրասեղանիս վրայ ինձի կը նային օրն ի բուն։ «Քարաճայն պատարագ» («Քարաճայն»ը ր–ով եւ ոչ թէ ո–ով) խորագրելով երկլեզու գիրքս հրատարակեցի մեր Երկրի մասին եւ 76 դասախօսութիւններով ելոյթ ունեցայ աշխարհի դրեթէ բոլոր հայաշատ գաղութներու ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ Արցախի մէջ։

Սրբազանը իր ա՛յս յօդուածով նորէ՛ն մէջս արթնցուց Անին։

Հիմա կը նայիմ Անիի Մայր Տաճարէն բերած խանճուած քարին ու կը խորհրդածեմ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ Թագուհիին մասին։ Սիւնեաց Վասակ Թագաւորի դուստրը, Բագրատունեաց Գագիկ Թագաւորի կինը, որ իր հրաշագործ ափիւնով իր ամարտին հասցուց՝ Սմբատ Թագաւորի օրով սկսուած Անիի Մայր Տաճարի կառոյցը։

Այս յօդուածով պիտի փորձեմ՝ ԿԱՏՐԱՆԻԴէ Թագուհիին անուան ստուգաբանութիւնը կատարել։

Ուրեմն՝

Առաջին – «Կատրանիդէ» անուան ուղղագրութիւնը։

Մեր մեծագոյն ստուգաբանող, Բառգիրքի Հայր Հրաչեայ Աճառեանը, իր «Անձնանունների Բառարան»ին մէջ «Կատրամիդէ» (մ–ով։ ՀՄ) անունին ներքեւ, հետեւեալ տարբերակները կը թուէ, որոնք գործածուած են տարբեր գրողներու կողմէ։ Այսպէս՝ «Կատրամիտէ», «Կատրամիդէս», «Կատրամինդէս», «Կատրամինդէ», «Կատրամիդուխտ», «Կատրամիդուխայ» եւ «Կատրօնիդէ»։

Ճշդենք նախ «Կատրանիդէ»ի ուղղագրութեան հարցը։

Անունին ճիշդ ուղղագրութիւնը պէտք է առնել Մայր Տաճարի հարաւային պատի վրայ 1000 տարի առաջ գրուած երկաթալիր վիմագրութենէն, այլ խօսքով թագուհի՛ին տղայութեան օրերուն գրուածէն, ուր վասկած չի կրնար ըլլալ թէ ինչպէ՛ս կը գրուէր թագուհիին անունը։ Հ. Օրբելի վերածած է գրուածը իր՝ «Հայ Վիմագրութիւն» ուսումնասիրութեան մէջ։ Նոյնը արտատպած է Թ. Ղ. Ցակոբեան իր՝ «Անիի Պատմութիւն» գրքին մէջ (Երեւան, 1980) հետեւեալ ձեւով. – «ԻՆՁ ԹՈՒԻՆ ՀԱՑՈՑ ՄԱԹ ԹՈՒԻՆ ՀՈՌՈՄՈՑ Ի ԺԱՆԱՄԱԿՍ ԱՏՄՊԱՏԻ ԵՒ ՀՈԳԵՒՈՐ ՏԵԱՌՆ ՍԱՐԳՍԻ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵՒ Ի ՄԵԾԱՓԱՌ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱ. ՀԱՑՈՑ ԵՒ ՎՐԱՑ ՇԱՀԱՆՇԱՀԻ ԵՍ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ (Ահա ուղղագրութիւնը։ ՀՄ) ՀԱՑՈՑ ԹԱԳՈՒՀԻ, ԴՈՒՍՏՐ ՎԱՍԱԿԱ. ՍԻՒՆԵԱՑ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՅՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆՆ ԱՑ ԱՊԻՒՆԱՅԱՑ ԵՒ ՀՐԱՄԱՆԱՒ ԱՌՆ ԻՄՈ ԳԱԳԿԱ. ՇԱՀԱՆՇԱՀԻ. ՇԻՆԵՑԻ ՁՈՒՈՒԲ ԿԱԹՈՂԻԿԷՍ։ ՁՈՐ ԷՐ ՀԻՄՆԱԴՐԵԱԼ ՄԵԾԻՆ ՍՄԲԱՏԱ ԵՒ ԿԱՆԳՆԵՑԱՒ ՏՈՒՆ ԱՑ ՆՈՐՈԳ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻ ԾՆՈՒՆԴ ՀՈ(Ց)ԳԵՒՈՐ ԵՒ ԱՐՁԱՆ ՄՇՏՆՋԵՆԱՒՈՐ, ՁԱՐԴԱՐԵՑԻ ԵՒ ՁԱՐԴԻՒՆՔ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆԱՒՔ ՆՈՒՐՔ ԻՆՁ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ԵՒ ՁԱՐՄԻՑ ԻՄ ՈՐԴՈՑ ՍՄԲԱՏԱ, ԱԲԱՍ ԵՒ ԱՇՈՏՈՒ։ ՀՐԱՄԱՆԵԱԼ ԵՄ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍ ՍՊԱՍԱՒՈՐԱՑ ԵԿԵՂԵՑՈՑՍ, ՑԵՏ ԷԼԻՑ ԲԱՐԵՊԱՇՏ ԹԱԳՈՒՀՈՑՍ ՁՎԱՐԴԱՎԱՐԻՆ

ԱՆԻԻ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ 1000–ԱՄԵԱԿԸ

«ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ»Ի ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՏՕՔԹՈՐ ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Մեսրոպ Արք. Աչճեան, հայկական կարգ մը թերթերու մէջ (*), «ԱՆԻԻ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ 1000–ԱՄԵԱԿԸ» եւ «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ ՀՐԱՇԻՔԸ» զոյգ խորագրերով, վարակիչ զգայնութեամբ յօդուածած մը արձանագրած է, ուր առանձինն մեծ յուշարերի դեր ստանձնելով՝ Անիի Մայր Տաճարի 1000–ամեակը մոռացութեան չտըրտելու յիշեցում կ'ընէ հանրութեան։ Արժան եւ իրաւ։ Առաջին անգամը չէ, որ Մեսրոպ Արք. մեր ուշադրութեան կը յանձնէ Անիի պատմական հպարտութիւնը։ Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի իր առաջնորդութեան տարիներուն, ան նախաձեռնեց եւ կազմակերպեց համահայկական բարձրորակ սիմփոզիում մը Նիւ–Եորքի մէջ, ուր Հայաստանէն եւ Իսպայլէն հրաւիրուած էին Անիագէտներ զեկուցելու Անիի՝ ճարտարապետութեան, հասարակական կարգերու, տնտեսական զարգացումի եւ համաշխարհային կարեւորութեան բազմակողմանի երեսներու մասին։ Այդ հանդիսութեան, առիթը տրուած էր ինձի որ լաստեսողական ծրագիր մը մատուցեմ։ Այդ եղաւ իմ առաջին լուրջ ուսումնասիրութիւնը Անիի մասին։ Անիի հետ մեր բոլորիս անմիջական առընչութիւնը չեշտելու համար, փոխն ի փոխ գործածած էի՝ Գրաբարը, Արեւմտահայերէնը, Արեւելահայերէնը եւ Անգլերէնը։ Նկարներու համար, օգտագործած էի տարբեր աղբիւրներու մէջ հրատարակուած լուսանկարները։ Չէի՛ գիտեր, չէ՛ի կրնար երեւակայել, որ բախտը պիտի ժպտէր ինձի եւ պիտի երթայի հո՛ն՝ անձամբ ձուլուելու Անիի հոյակերտ տաճարներուն հետ։ Այդ եղաւ նոյնինքն Սրբազան Մեսրոպ Աչճեանի հետ 1997–ին։ Անոր յաջորդեց երկրորդ այցելութիւնը նորէն Սրբազանին հետ 1999–ին։ Տարիներու ծարաւս յագեցնելու համար, հազարաւոր լուսանկարներ նկարահանեցի։ Քարեր ժողվեցի մեր կիսափուլ եկեղեցիներու պատերուն տակէն որոնք չարուած գրասեղանիս վրայ ինձի կը նային օրն ի բուն։ «Քարաճայն պատարագ» («Քարաճայն»ը ր–ով եւ ոչ թէ ո–ով) խորագրելով երկլեզու գիրքս հրատարակեցի մեր Երկրի մասին եւ 76 դասախօսութիւններով ելոյթ ունեցայ աշխարհի դրեթէ բոլոր հայաշատ գաղութներու ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ Արցախի մէջ։

Սրբազանը իր ա՛յս յօդուածով նորէ՛ն մէջս արթնցուց Անին։

Հիմա կը նայիմ Անիի Մայր Տաճարէն բերած խանճուած քարին ու կը խորհրդածեմ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ Թագուհիին մասին։ Սիւնեաց Վասակ Թագաւորի դուստրը, Բագրատունեաց Գագիկ Թագաւորի կինը, որ իր հրաշագործ ափիւնով իր ամարտին հասցուց՝ Սմբատ Թագաւորի օրով սկսուած Անիի Մայր Տաճարի կառոյցը։

Այս յօդուածով պիտի փորձեմ՝ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ Թագուհիին անուան ստուգաբանութիւնը կատարել։

Ուրեմն՝

Առաջին – «Կատրանիդէ» անուան ուղղագրութիւնը։

Մեր մեծագոյն ստուգաբանող, Բառգիրքի Հայր Հրաչեայ Աճառեանը, իր «Անձնանունների Բառարան»ին մէջ «Կատրամիդէ» (մ–ով։ ՀՄ) անունին ներքեւ, հետեւեալ տարբերակները կը թուէ, որոնք գործածուած են տարբեր գրողներու կողմէ։ Այսպէս՝ «Կատրամիտէ», «Կատրամիդէս», «Կատրամինդէս», «Կատրամինդէ», «Կատրամիդուխտ», «Կատրամիդուխայ» եւ «Կատրօնիդէ»։

Ճշդենք նախ «Կատրանիդէ»ի ուղղագրութեան հարցը։

Անունին ճիշդ ուղղագրութիւնը պէտք է առնել Մայր Տաճարի հարաւային պատի վրայ 1000 տարի առաջ գրուած երկաթալիր վիմագրութենէն, այլ խօսքով թագուհի՛ին տղայութեան օրերուն գրուածէն, ուր վասկած չի կրնար ըլլալ թէ ինչպէ՛ս կը գրուէր թագուհիին անունը։ Հ. Օրբելի վերածած է գրուածը իր՝ «Հայ Վիմագրութիւն» ուսումնասիրութեան մէջ։ Նոյնը արտատպած է Թ. Ղ. Ցակոբեան իր՝ «Անիի Պատմութիւն» գրքին մէջ (Երեւան, 1980) հետեւեալ ձեւով. – «ԻՆՁ ԹՈՒԻՆ ՀԱՑՈՑ ՄԱԹ ԹՈՒԻՆ ՀՈՌՈՄՈՑ Ի ԺԱՆԱՄԱԿՍ ԱՏՄՊԱՏԻ ԵՒ ՀՈԳԵՒՈՐ ՏԵԱՌՆ ՍԱՐԳՍԻ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵՒ Ի ՄԵԾԱՓԱՌ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՆ ԳԱԳԿԱ. ՀԱՑՈՑ ԵՒ ՎՐԱՑ ՇԱՀԱՆՇԱՀԻ ԵՍ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ (Ահա ուղղագրութիւնը։ ՀՄ) ՀԱՑՈՑ ԹԱԳՈՒՀԻ, ԴՈՒՍՏՐ ՎԱՍԱԿԱ. ՍԻՒՆԵԱՑ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՅՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆՆ ԱՑ ԱՊԻՒՆԱՅԱՑ ԵՒ ՀՐԱՄԱՆԱՒ ԱՌՆ ԻՄՈ ԳԱԳԿԱ. ՇԱՀԱՆՇԱՀԻ. ՇԻՆԵՑԻ ՁՈՒՈՒԲ ԿԱԹՈՂԻԿԷՍ։ ՁՈՐ ԷՐ ՀԻՄՆԱԴՐԵԱԼ ՄԵԾԻՆ ՍՄԲԱՏԱ ԵՒ ԿԱՆԳՆԵՑԱՒ ՏՈՒՆ ԱՑ ՆՈՐՈԳ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻ ԾՆՈՒՆԴ ՀՈ(Ց)ԳԵՒՈՐ ԵՒ ԱՐՁԱՆ ՄՇՏՆՋԵՆԱՒՈՐ, ՁԱՐԴԱՐԵՑԻ ԵՒ ՁԱՐԴԻՒՆՔ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆԱՒՔ ՆՈՒՐՔ ԻՆՁ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ԵՒ ՁԱՐՄԻՑ ԻՄ ՈՐԴՈՑ ՍՄԲԱՏԱ, ԱԲԱՍ ԵՒ ԱՇՈՏՈՒ։ ՀՐԱՄԱՆԵԱԼ ԵՄ ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍ ՍՊԱՍԱՒՈՐԱՑ ԵԿԵՂԵՑՈՑՍ, ՑԵՏ ԷԼԻՑ ԲԱՐԵՊԱՇՏ ԹԱԳՈՒՀՈՑՍ ՁՎԱՐԴԱՎԱՐԻՆ

Նարաւոր չէ այդ «խրթնութեամբ» զարկել Սիամանթոյի սրբասուրբ տողերում սխուռած ուղղագրական ու կէտադրական անթիւ – անհամար սխալները, որ բնաւ էլ սովորական սրբագրական վրիպակները չեն եւ, ի դէպ, «Հատորում նկատուած վրիպակներ»ի մէջ չկան...

Պարզապէս պէտք էր իմանալ, որ Սիամանթոյի երբեք չէր գրի «ջրՈՒեժ» (էջ 67), «բարՕգին» (66), «Ցանդէպ» (67), «բարՕգին» (89), «վարդապէտ» (62, 75, 87, 88, 99), «դաշտՕրայ» (66), «արտասուաթՕր» (67), «արժանաւորը» (74), «դաշտՕրա» (93), «հայրապէտ» (71, 76, 87, 99), «աճաւջրպէտ» (68), «աճչրպէտին» (277), «յՈշտուած» (169), «ցամայնափոսերը», «ցամայնակուլ» (174), «արծիվներուն» (178), «անխՕճջօրէն» (219), «ի՛նչ ցոգ» (284, երկու տեղ), «խավար» (186), «բռնապէտնեբռուն» (139), «ճշմարտապէտութեան» (139), «ցեղեղօրէ՛ն, ցեղեղօրէ՛ն» (141), «դիզված» (267), «Հանկարծօրէն» (298), «Հանկարծ» (359), «օրենքին» (301), «ցանգրուանիդ» (313), «ցանդիսականներուն» (342, 343), «Հարութիւն» (352), «նավասարդեան» (379), «հավատամ» (380), «նուներ» (389, երկու տեղ), «հրավերը» (390), «բաւալելէն» (391), «զՈրութիւններ» (403), «հիվանդներուն» (409), «Հովհաննայ» (411), «Զավարեանի» (412), «ալերումի» (453), «թէրեւս» (468), «դարիվը» (379), «Ճավուբիւն» (352, 505), «Լուսավորիչ» (507) եւ այլն, եւ այլն, եւ այլն։

Խիստ ցաւալի վրիպակ է «Սուրբ Մեսրոպ» չարքի «Ներբողական» բանաստեղծութեան տարբերակի (էջ 64) վերջերոյ հատուածի նախավերջին՝ «Ներէ՛ որ ես աշակերտդ արբեցեալ» տողի բացակայութիւնը...

Ժողովածուն թացւում է ծանօթ, հապատ այն լուսանկարով, ուր Սիամանթոն է՝ գրասեղանի առջեւ նստած։ Սակայն... մէկ տարբերութեամբ։ Եթէ մինչեւ այժմ բանաստեղծը մեզ նայել է՝ դէպի ձախ թեքուած, ապա ներկայ դէպքում, մխեւնո՛ւն լուսանկարից, «ընթերցողների լայն շրջանին» նայում է՝ թեքած դէպի աջ... Թոյլատրելի՞ է, արդեօք, այսպիսի «տարբերակ»...

Ցաւարտ մեր հպանցիկ ակնարկի առնենք որ ուղղակի անհասկանալի է, թէ ինչպէ՞ս է նման հրատարակութիւն իրականացրել գիտական բարձրորակ հրատարակութիւնների հարուստ փորձ ունեցող մի ինստիտուտ։

Անուանաթերթին նշուած է, թէ ժողովածուն «Հրատարակւում է ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղեանի անուան գրականութեան ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ»։ Բնական է հարցնել՝ գիտական խորհուրդն իր որոշումը կայացրել է ժողովածուի նիւթերին ծանօթանալուց առա՞ջ, թէ՞ յետոյ... կարծես թէ՝ առա՛ջ, այլապէս կը նկատուէր, որ ժողովածուն խմբագրական խորհուրդ եւ նոյնիսկ խմբագիր չունի, ինչը մի աւելորդ վկայութիւն է մեծ բանաստեղծի գրքի հրատարակման հանդէպ անեղերլի անտարբերութեան։

ՅԻՄՆԵԱԿԱՆ ՄԻՈՎ ՔԱՌԱՄԱՆԻ ԿԱՏԱՐԵԼ ԱՆԽԱՓԱՆ ՄԻՆՉԵՒ Ի ԳԱԼՈՒՍՏՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ: ԵԹԷ ՈՒ ՋԱՐՁԱՆԱԳՐԵԱԼՈՂ ԱՆՓՈՓԹ ԱՌՆԷ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼ ԵՂԻՑԻ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ...»:

Վիմագրութեան մէջ ընդգծեցի թագուհիին անունը որ յստակօրէն գրուած է՝ ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ, կ–ով, տ–ով եւ ղ–ով: Ըսենք որ Սրբազան Աշճեան նոյն այս ուղղագրութեամբ գրած է թագուհիին անունը իր յօդուածին մէջ:

Ուրեմն՝ թագուհիին անուան ճիշդ ուղղագրութիւնը «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» է:

Երկրորդ – Անունին հնչի՛ւնը:

«ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» պէտք է հնչել Արեւելահայ հնչիւնարանութեամբ (QATRANIDE'), եւ ո՛չ Արեւմտահայ հնչեարանութեամբ (GADRANITE'): Կ՛ընդգծեմ Q եւ T տառերը, զանոնք՝ Արեւելահայերէնի «կ» «տ» հնչիւններուն նմանցնելու մտումով: Հնչիւնը կապ ունի յետագայ ձայնաւորին տեսակ:

Երրորդ – «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» անունին ծագումը:

Այս անունը հայկական ծագում չունի: Եթէ հայկական ծագում ունենար, մեր բառահայրը՝ Ա.Ճառեան առանց դոյզն կասկածի պիտի ստուգաբանութիւնը կատարած ըլլար: Սակայն Ա.Ճառեան իր «Անձնանունների Բառարանին» մէջ կը դրէ· – «Ծագումն ինձ անյայտ»:

Ուրեմն անունին ստուգաբանութիւնը պէտք է փնտռել՝ Հայաստանի մէջ ա՛յդ ըլլանին ասկայ լեզուական ազդեցութիւններէն:

Հայաստանը 7–րդ դարու երկրորդ կէսէն ենթակայ եղաւ Դամասկոսի Արաբական Ամլուի թագաւորներուն, ապա՝ 9–րդ դարէն մինչեւ 11–րդ դար, Պաղտատի Աբբասեան թագաւորներու: Այլ խօսքով չորս դար, 7–էն մինչեւ 11 դար, մէջընդմէջ, Հայաստան արաբական թագաւորութիւններու տիրապետութեան տակ գտնուած է: Արաբական ազդեցութիւնը իր ներգործութիւնը ունեցաւ շատ մը մարզերէ ներս: Օրինակ, յայտնի է գաղիկ թագաւորի արձանը, ուր թագի փոխարէն, արաբական վարթոց ունի դլխուն: Արաբական բառեր եւ անուններ մտան մեր լեզուին մէջ: Թագաւորական եւ իշխանական տոհմերու մէջ որդեգրուեցան շատ մը արաբական անուններ:

Տանք քանի մը օրինակներ: (Անունները միշտ արեւելահայ հնչիւնով կարդալ):

Վասպուրականի Սենեքերիմ թագաւորի զաւակներէն մին կոչուած է Համազ («Հ»–ն արտասանել կոկորդային հնչիւնով): Նոյն Վասպուրականի մէջ, ծանօթ եղած է յեղափոխական Գուրգէն Աբու Բելլ: Վասպուրականի Գագիկ թագաւորի երկրորդ կնոջ անունը «Մլքէ» (թագուհի) է, որու անունով կայ նշանաւոր Մլքէ Աւետարանը: Ժողովուրդին մէջ ընդհանրացած է «մելիք» (թագաւոր) անունը: Ազգական – անուններուն մէջ կան պահլաւունի իշխանական տոհմին մէջ գործածուած սա անունները – «Աբլ դարիբ» (պանդուխտի հայր): «Աբու զամբ» (պերճանքի հայր): «Աբու Սալըհ» (Հաշտութեան հայր) եւ այլն:

Ուրեմն՝ արաբական անուններու որդեգրումը թագաւորական եւ իշխանական տուներու կողմէ, այդ օրերուն անհասկնալի երեւոյթ մը չէր:

«ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» անունն ալ արաբական ծագումը ունի եւ կազմուած է հետեւեալ մասերէ՝ «կատր»«ա»«նիդէ»: (Միչա Սարեվելա.Հայերին հնչել տառերը): «Կատր» կը նշանակէ «կաթիլ», «ա'» կրճատումն է «ալ» որոշիչ յօդին եւ «նիդէ» կը նշանակէ «ցօղ» կամ «չաղ»: Բառակազմութիւնը քերականօրէն՝ յատկացուցիչ – յատկացեալ է (արաբերէնով մուդհաֆ մուդհաֆ իլէյհ): Արդ՝ «ԿԱՏՐ–Ա–ՆԻԴԷ» կը նշանակէ «ցօղի կաթիլ» կամ «չաղի կաթիլ»: Անգլերէնով՝ Dew drop, իսկ ներկայի հայերէնով «չաղիկ» կամ «ցօղիկ»:

Արաբերէնով այս անունը «կատր ալ նիդէ» կը գրուի: Պիտի հարցնենք ո՞ւր մնաց «լ» հնչիւնը անունին մէջ: Արաբերէնի մէջ հնչիւնական համակարգի օրէնք մը կայ, ըստ որու, արաբական 28 տառերը բաժնուած են երկու տեսակ հընչիւններու՝ 14 հատ «արեւային» եւ 14 ալ՝ «լուսնային» տառեր: «Արեւային» տառերուն դիմաց գրուած «ալ» որոշիչ յօդին «լ»ն չի' հնչուիր: Այսպէս՝ կը գըրուի «ալ չէմս» (արեւը) բայց կը հնչուի «ա' չէմս», առանց «լ»ի: «Արեւային» տառ է նաեւ «ն» տառը: Կը գրուի «ալ նառ» (կրակը), կը հնչուի «ա' նառ»: Այս օրէնքին հետեւանքով՝ գրուա՛ծ՝ «կատր ալ նիդէ»ն կը հնչուի՝ «կատր ա' նիդէ» կամ «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ»:

Ահա «ԿԱՏՐԱՆԻԴԷ» անունին ստուգաբանութիւնը:

Սրբազան Աշճեան քնքշութեամբ մը՝ «կատրանիդէ» անունին խորհրդաւորութիւնը կը փափաքէր որ այդպէս մնար:

Անկի Մայր Տաճարի կառուցման հարցամաեակի առթիւ այս լուսաբանութիւնը կատրանիդէ թագուհիի արժանիքները աւելի կը չեշտէ եւ մտածել կու տայ՝ որ թագուհի մը, որ անկասկած գիտէր իր անունին արաբական ըլլալը, այնպի՛սի նուիրումով մը կառչեցաւ իր հաւատքին եւ այնպի՛սի բացառիկ դրշմ մը դրաւ մեր պատմութեան վրայ, որ անկախ իր անուան ծագումէն, դարեր չարունակ պիտի մնայ՝ պատմական յարգարժան մակարդակի մը վրայ որպէս հազուագիւտ, յարգելի եւ պաշտելի թագուհի մը:

Կը նայիմ գրասեղանիս վրայ դրուած Անկի Մայր Տաճարէն բերուած փոքրիկ քարին ու կը ժպտիմ:

Ակնարկս կ'երթայ երկրէն բերած մի'ւս քարերուն ու կը մտածեմ թէ՝ ինչքա՜ն դանձեր կան մեր պատմութեան մէջ, ո՜րոնք կը սպասեն ... լուսաբացումելու:

Փասատինա, Նիւ – Եորք
2002, Նոյեմբեր 19

(*) Տե՛ս՝ «Ցարաջ», Հոկտեմբեր 21–22

ԹՈՒՂԹԻ ՄԸ ԿՏՈՐ ԷՐ ՄԻԱՑՆ

Սթրազպուրկ նստող Եւրոպական Խորհրդարանին համար, Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 19 մե՛ծ, պատմական օր մըն էր: Այդ օրը, Եւրո – խորհրդարանին մէջ խորհրդանշական կերպով ընդունուեցաւ 2004–ի Մայիսին նախատեսուած ընդլայնման թեկնածու տասը երկիրներու երեսփոխանական պատգամաւորութիւնները: Տասը երկիրներ, լրտարմէ չաս տարբեր՝ թէ' իրենց աշխարհագրական դիրքերով, թէ իրենց տնտեսական ու մանաւանդ թուային կարեւորութեամբ. 38 միլիոննոց Լեհաստանէն մինչեւ 300 հազարնոց Մալթան:

Սթրազպուրկ կեդրոնատեղի ունեցող հեռատեսիլի Ֆրանքեւզեմանական ԱՐԹԻ կայանը, նոյն իրիկունը 45 վայրկեան տեւող բացառիկ հաղորդում մը նուիրեց վերոյիշեալ դէպքին, զայն չատ կարեւոր անդրադարձ տրակելով Եւրոպայի ապագայ կառուցման գործընթացին մէջ, որ 1,5 տարիէն 15–էն պիտի բարձրանայ 25 անդամ պետութիւններու: Այդ բացառիկ հաղորդումին հաղորդավարն էր կայանին քաղաքական խմբագիր, վորձառու տե հին լրագրող՝ Ժեռար Սէն – Փօլ:

Նախ հարցազննուեցան մէկական քաղաքացի, այր թէ կին, թեկնածու փոքրաքանակ երկրէն: Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ջերմ կողմնակիցներու կողքին, եղան նաեւ Եւրօ – սկեպտիկներ, ինչպէս կիպրացի (յոյն) երիտասարդ մը վախ յայտնեց որ եւրոպական յոռի բարքերը – բրտութիւն, ոճիր, թմրեցուցիչներ – հետզհետէ կղզին կ'ապականեն: Խստոնացի ձկնորս մը, ըսելով որ հաղիւ միութենէ մը դուրս եկած, ազատ չունչ կը քաշեն քիչ մը, վախ յայտնեց որ Եւրոպայի անդամակցելով անոր խիստ կանոնները զան իրենց ձկնորսութիւնը խանգարելու: Հաղորդումին ամենահետաքրքրական մասը սակայն, ներկայ եւ հիւր երեսփոխաններէն 6 – 7 հատին ուղղուած հարցումներն էին, թէ' 2004–ին նախատեսուած ընդլայնումին մասին, թէ' աւելի ուշ այլ երկիրներու, մանաւանդ Թուրքիոյ առընչուած: Անոնցմէ ոչ ոք, ժխտական, վճռականօրէն ժխտական պատասխան տուաւ այդ մասին: Խորհրդարանի այժմու նախագահ իրլանտացի Փաթ Գոքս վերապահութիւններ յայտնեց, ըսելով որ ժողովրդավարութեան եւրոպական չափանիշներուն հասնելու համար, Թուրքիա տակաւին բաւական ճամբայ ունի կտրելիք...: Խորհրդարանի նախկին նախագահներէն ընկերվարական սպանիացի ... (անունը անմիջապէս չկրցայ արձանագրել) պայման նկատեց որ այդ երկրին քաղաքացիական իշխանութիւնները վերջնականապէս ձերբազատին պինուրակներուն ճնշումներէն..., եւ այլն: Այս երկուքը, ինչպէս ուրիշներ, ապագայի համար դուռը բաց է, ըսելով վերջացուցին իրենց խօսքերը, մինչ խանդարվիչ Տանիէլ Գոհն – Պենտիթ Ջերմ պաշտպանը հանդիսացաւ Թուրքիոյ մօտալուտ անդամակցութեան: ՈՉ ՈՒ, այո՛, ՈՉ ՈՒ յիշեց որ այդ նոյն Եւրոպական Խորհրդարանը ասկէ հազիւ 15 տարի առաջ, 1987–ի Յունիս 18–ին բանաձեւ մը քուէարկած էր 1915–ի հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցող, եւ Թուրքիոյ կողմէ ալ ճանաչումին կապած այդ երկրին ապագայ անդամակցութիւնը: Արդ, կը տարուիմ այդ պարոն երեսվոխաններուն, եւ լրագրող Ժեռար Սէն–Փօլին հարց տալու – «Այդքան ծաղր նստած է մոռացութեան փոշին ձեր յիշողութիւններուն վրայ, հազիւ 15 տարի վերջ»:

Երբ լիսէի աշակերտ էի, սորված էինք 1914–ի Համաշխարհային Առաջին պատերազմին յայտարարութեան մանրամասնութիւնները: Աստրիաեւհունգարիա – Սերպիոյ տուած վերնագիրէն յետոյ, յարձակած էր այդ փոքրիկ երկրին վրայ: Իր կարգին, Ռուսաստան, զինակից ըլլալով Սերպիոյ, պատերազմ յայտարարած էր Աստրիաեւհունգարիոյ դէմ: Գերմանիա ալ այս վերջինին նակիցը ըլլալով, պատերազմի մտած էր: Ֆրանսա եւ Անգլիա, ըլլալով Ռուսաստանի դինակիցները, պատերազմ յայտարարած էին կեդրոնական կայսրութիւններուն:

Երբ Պէրլինի Անգլոյ դեսպանը պատերազմի յայտարարութիւնը կը տանի Գերմանիոյ կայսերական վարչապետ Պէթման – Հոլվէգի, այս վերջինը կ'ունենայ հետեւեալ արտայայտութիւնը.

– «Միայն թուղթի կտոր մը համա՞ր է որ պատերազմ կը յայտարարէք»:

Արդեօք Եւրոպական Խորհրդարանին 1987 Յունիս 18–ի բանաձեւ – յայտարարութիւնը Մի Միայն Թուղթի Կտո՞ր Մըն էր, որուն համար ոչ հայութիւնը միամըտաբար շաբաթներով ու ամիսներով ցնծաց ու պար բռնեց:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ, Նոյեմբեր 20

Յ. Գ. – Համեստօրէն կը թելադրեմ Պրիւսէլի Հայ Դատի յանձնախումբին որ այդ դէպքը յիշեցնելով, հարցապնդեն Եւրոպական Խորհրդարանի իւրաքանչիւր անդամ, թէ 1987–ի Յունիս 18–ի յայտարարութիւնը Պէրմանի – Հոլվէգի ըսածին պէս «թուղթի կտո՞ր» մը կը նկատեն, թէ ոչ իրր կարեւոր որոշում, միշտ ի զօրու...:

ԹԻ՞Ւ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Բայց ձեր այդ ըսածը բաւական տարօրինակ է:

– Օրինակի համար, ձեր բարեկամ զերմանացի սպան անչուշտ ուրիշ սպաներ կ'ընդունի տունը:

– Ամէն օր եւ ամէն գիշեր, – պատասխանեց տիկին Լիւսի:

– Այդ սպաները իրարու հետ կը խօսին քու ներկայութեանդ:

– Բնականաբար:

– Ընդհանրապէս ի՞նչ բանի վրայ կը խօսին:

– Ամէն բանի վրայ, քաղաքականութեան, պատերազմին, զեղարուեստի եւ երբեմն ալ կիներուն վրայ:

– Այդ ամէնքն ալ մեզի կը չահագրգռեն, մանաւանդ Թուրքերու մասին յայտնուած կարծիքները: Անչուշտ մեր վրայ ալ կը խօսին:

– Շատ անգամներ:

– Ի՞նչ կ'ըսեն ընդհանրապէս:

– Շիտակը խօսերու համար՝ շատ նըշանաւոր բաներ չեն ըսեր:

– Ասկէ եւս քիչ որ ըսեն մեր մասին, պէտք է նօթագրէք եւ մեզի հաղորդէք:

– Եթէ այդ է ընելիքս, բաւական դիւրին է:

– Ասիկա ամբողջ ընելիքներէդ չէ, այլ անոր մէկ մասը: Բացի այդ Գերմանացիներէն անչուշտ ուրիշներու հետ ալ կը տեսնուիք:

– Բնականաբար:

– Որո՞նք են ընդհանրապէս ձեր ճանչցած անձերը:

– Գրեթէ ամէն դասակարգի անձերու հետ կը տեսնուիմ:

– Աւելի աղէկ, ճիշդ մեր փնտռած ու մինչեւ հիմա չգտած լրտեսուհին պիտի ըլլաք: Սա ըսեմ միայն, որ դուք լոկ մտիկ ընելով պիտի չբաւականանաք, այլ նաեւ պիտի աշխատիք խօսեցնել, եւ ճիշդ ասոր մէջն է ձեր ճարպիկութիւնը:

– Կ'աշխատիմ այդ ճարպիկութիւնը ունենալ, – պատասխանեց տիկին Լիւսի:

– Հայերու հետ ալ յարաբերութիւն ունի՞ք:

– Գրեթէ Աստիկ էֆէնտիի բոլոր բարեկամները կը ճանչնամ:

– Անոնք ընդհանրապէս մեր դիտցած մարդիկն են: Պատերազմական ըրջանակին մարդ չէ՞ք ճանչնար:

– Դժբախտաբար ո՛չ:

– Ես կրնամ ձեզ այդ ըրջանակին հետ ծանօթացնել:

– Ի՞նչ կերպով:

– Արթին էֆէնտիին միջոցաւ. Արթին էֆէնտին կը ճանչնաք, այնպէս չէ՞:

– Այո՛, մեր տունը եկած է մէկ քանի անգամներ:

– Միշտ նոյն տո՞ւնը կը նստիք:

– Այո՛:

– Թառլա պաչիի կողմե՞րը:

– Ճիշդ հո՛ն:

– Ուրեմն ես Արթին էֆէնտին կը ղրկեմ քեզի, եւ ան պէտք եղածը կը խօսի: Հիմա կրնաք երթալ:

– Մնաք բարով:

– Երթաք բարով:

Գեղանի մանկամարդուհին դուրս ելաւ Քըսմը սիսսիի տնօրէնին քովէն եւ ուղղուեցաւ փողոց:

Հանրակին պարտքի չէնքին առջեւ երիտասարդ մը իրեն կը սպասէր, զայն տեսնելուն պէս մօտեցաւ քովը:

– Որչա՛փ ուշացար, – ըսաւ յանդիմանական ձայնով մը, – ոտքի վրայ քեզի սպասելէն ա՛լ ձանձրացայ ու յոգնեցայ:

– Ինչ ընեմ, սիրելի՛ս, Բէչատ պէյին հետ խօսակցութիւնը երկարեցաւ, – պատասխանեց կինը՝ երիտասարդին հետ ճամբան չարունակելով:

– Լուր մը կրցա՞ր առնել Աստիկէն:

– Այո՛, կասկածս ճիշդ է եղեր:

– Մեռե՞ր է:

– Ամիս մը առաջ ... գիւղի մը մէջ, իր մահուան մասին պաշտօնական տեղեկագիր մը կայ:

Նոյն միջոցին մանկամարդուհին ձեռքի կանանչ հովանոցովը նշան ըրաւ կառապանի մը, որ կենայ:

– Կառքո՞վ երթալ կ'ուզես, – ըսաւ երիտասարդը:

– Այո՛, թռամվայը չատ խճողուած է: Եւ ցատքեց կառքին մէջ: Երիտասարդը հետեւեցաւ իրեն:

– Բերա, Շիտակ ճամբայ, – հրամայեց դեղուհին, եւ կառքը ճամբայ ելաւ:

– Ա՛ս ի՞նչ չռայլութիւն, – նկատեց երիտասարդը, – առտուն կ'ըսէիր, թէ դրամդ սպառած է բոլորովին:

– Առտուն այնպէս էր, բայց հիմա հարուստ եմ:

– Աստիկէ՞ն ժառանգեցիր արդեօք, – հարցուց երիտասարդը ծաղրածու դէմքով մը:

– Անոր պէս բան մը, իր պաշտօնը ժառանգեցի:

– Չեմ հասկնար:

– Լրտեսուհի՛ եղայ:

– Լրտեսուհի՞, այսպէս մէկէն ի մէկ

– Րէչատ պէյը առաջարկեց այդ պաշտօնը, եւ ես ալ չմերժեցի, առաջին ամսականն ալ կանխիկ վճարեց:

– Քանի՞ ոսկի:

– Հարիւր, ի՞նչ կ'ըսես սակը, դէչ դրամ չէ ամսական հարիւր ոսկի:

– Բայց բաւական ծանր է յանձն առած գործդ:

– Ցոյս քու վրադ դրած եմ:

(Շար. 344)

Տիկին Մարկօ Բարխեան (Պարխեան), Պր. Մարգար Բարխեան,
Տէր եւ Տիկին Արէա Սէսիլ – Բարխեան – Տէտէեան,
Տէր եւ Տիկին Մովսէս Բարխեան եւ զաւակները,
Օրիորդները՝ Աւտրիկ, Հերմին Զիլին–կիրեան,
Տէտէեան, Ղազարեան, Պարութճեան, Յակոբեան (Պէյրութ), Տէդիրմէնճեան (Գանատա) ընտանիքները եւ համայն պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ա–մուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, մօր–եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԿՈՐԻՒՆ ԲԱՐԽԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 21–ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 71 տա–րեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյ. 28, ժամը 14.45–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին

4, rue Komitas

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆոր–վիլի դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Ս. Մեսրոպ կրթարա–նին կամ Կապոյտ Խաչի Էլէն Բիւզանդ մանկաճիւղին։

ՈՐԵԻՆ ՄԱՀԱՁԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ԶԼԼԱՍ–ԼՈՎ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՑՍ ԻԲՐԵԻ ԱՑԴ ՆԿԱՏԵԼ։

(Շար. Ա. էջէն)

Արտաքին եւ Հողագործութեան նախա–րարներուն։

ԱԻՍՏՐԻՈՑ վարչապետ՝ Վոլֆկանկ Շիւսէլի գործը բաւական բարդ է, քանի ձայներու 42,3%–ով չունի բացարձակ մեծամասնութիւն մը եւ կը դժուարա–նայ համախմբման կառավարութիւն մը կազմելու իր պարտադրանքը։ Իրաց այս կացութեան մէջ, պարտի բանակցիլ ծայ–րայեղ աջին հետ։ Արդարեւ, ընկերա–յին դեմոկրատները ու կանաչները կ'ու–զեն ընդդիմութեան մէջ մնալ։ Ընկերա–յին դեմոկրատները ձայներու 36,9%–ը ստացած էին, կանաչներն ալ՝ 8,96%–ը։ Ծայրայեղ աջը կրցած էր միայն 10,16%ի հասնիլ։

ԷՔՈՒԱԹՈՐԻ նախագահ ընտրուեցաւ Լուչիօ Կիւթիէրէզ, որ մկրտուած է «աղ–քատներու գնդապետը»։ Ձայներու 55%ը ստացաւ, ընտրութեան Բ. շրջանին ընդ–դէմ իր մրցակիցին՝ մեծահարուստ Ալ–վարօ Նոպոայի։ Ընդդիմադիրները ապօ–րինի կը նկատեն այս յաղթանակը, բաղ–դատմամբ Ա. շրջանի արդիւնքներուն, ուր աղքատներու գնդապետը ձայներու միայն 20%ը ունէր։

ՍԻՆ – ՍԻՆ–ՏՐՆԻի նահանգին մէջ վե–ցի հասած է ձերբակալուած իսլամա–կաններու թիւը։ Վերջինը, ծագումով ալ–ժերացի ֆրանսացի մըն է՝ Սլիման Խալ–ֆաուի։ Կը հետապնդուէր 1996–էն ի վեր։ Ծայրայեղ տարր մը կը նկատուի, Նախկին մարտիկ Պոսնիա եւ Աֆղանիս–տան։

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԻՐԱՔի քրտական երկու կուսակցութիւններու պարագլուխները՝ Մաս–ուտ Պարզանի (Քիւրտիստանի դե–մոկրատ կուսակցութիւն) եւ Ճալալ Թա–լապանի (Քիւրտիստանի Հայրենասիրա–կան Միութիւն) Փարիզ ժամանեցին Նո–յեմբեր 25–ին։ Պիտի ընդունուին Ծերա–կոյտի նախագահին՝ Ք. Փոնթլէի, Ար–տաքին նախարար՝ Տ. մը Վիլբիէնի եւ Ներքին նախարար՝ Ն. Սարքոզիի կող–մէ։ Պիտի մասնակցին նաեւ ժողովի մը որ կազմակերպած է Փարիզի քիւրտ Համնարկը՝ «Ի՞նչ ապագայ Իրաքի Քիւր–տերուն համար» թեմայով։

ՃՈՆ ՌՈԼՍ, ամերիկացի վէպերուն, որ մեր ժամանակներու քաղաքական մե–ծագոյն փիլիսոփան կը նկատուէր մեռած է 81 տարեկանին։ Հեղինակն է միակ հատորի մը՝ Թէորի օֆ Ճըսթիս (Արդա–րութեան տեսութիւնը), ուր յատակօրէն կը ճշդէ որ իր հետազօտութիւնները իրենց արմատն ունին ընկերային պայմա–նագրութեան աւանդական տեսութեան մէջ, այնպէս ինչպէս ներկայացուցած է Լոքէի, Ռուսոյի եւ Քանթի կողմէ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շիրինեան – Տակաուեան ընտանիքը 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին կարիւճ Բարխեանի յիշատակին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մանկաճիւղը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Հռիփսիմէ Տէյիրմէն–ճեանի, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէ–յիրմէնճեանի եւ զաւակներուն եւ հարա–զատներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր՝ Սարգիս Տէյիրմէնճեանի մահուան առիթով։ Նոյն առիթով իր ցաւակցու–թիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Շաքէ Պէնկեանին եւ Անդրանիկ Պէնկեանի իրենց տանահօր մահուան առիթիւ։

*
**

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւանդ մանկաճիւղը իր խորին ցա–ւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարկօ Բարխեանի իր ամուսնոյն Կարիւճ Բարխեանի մահուան առիթով։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

NAREG DOURIAN

et sa troupe reviennent

à MARSEILLE

Dimanche 1er décembre à 15h30

avec

WELCOME TO GLENDALE

Réservations et renseignements:

☎ **04. 91. 50. 15. 09**

Entrée : 10 euros

Entrée gratuite pour les enfants de moins de 12 ans.

Les vendredis du Centre Culturel Saint-Mesrob

10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 29 novembre à 20h45 :

HRATCH BEDROSSIAN

présentera sa traduction de

LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR

de Mgr Grégoire Balakian

qui vient de paraître

au **Cercle d'écrits Caucasiens**

Vente du livre — Signature — Cocktail.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ա. Թադէոսեան մաս–նաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին։

*
**

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures

dans la Salle des Fêtes

de l'église arménienne de Beaumont

8, impasse des Monts - 13012 Marseille

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՂԱՑ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Ե–կեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղա–կան Խորհուրդը առ ի երախտագիտու–թիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔ–ԵԱՆԻՆ, յաջորդական հոգեւոր հովիւ–ներուն, եկեղեցւոյ Ծառայողներուն, ե–կեղեցւոյ Չինուհեան բարոյապէս թէ նիւթապէս ատատարողներուն եւ ի յիշատակ ընդհանրապէս համայն Թաղի ննջեց–եալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին։

Պատարագ ժամը 10–ին։

Հոգեհանգիստ ժամը 11.30–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ԿՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

DANS LA FOULEE DU PHONETHON DU FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Suivez en direct le Téléthon des USA consacré à la Route Dorsale du Karabagh

Le jeudi 28 novembre de 17h à 22 (heure française)

Plage horaire consacrée à la France de 21h à 22h

Vous pouvez suivre le Téléthon soit via la télé arménienne (C1) sur TPS chaîne 301, soit sur internet www.armeniafund.org

Envoyez vos dons au Fonds Arménien de France, BP 12, 75660 Paris cedex 14

Բարձր հովանաւորութեամբ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

ԱՐԱՄ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆԸ

Ձեզ կը հրաւիրէ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹԻՒՆ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20.15–ի ն

dans les Salons de l'Hôtel «PALM-BEACH»
200, Corniche J.-F. Kennedy — Marseille 7e
Tél. : 33 - 0 - 4.91.16.19.00 — Fax : 33 - 0 - 4.91.16.19.39

Կը խնդրուի ձեր մասնակցութիւնը հաստատել Դեկտեմբեր 1–էն առաջ։
Հեռաձայն՝ 33 – 0 – 4·91·93·75·25 – *Հեռապատճէն՝* 33 – 0 – 4·91·93·90·18

ԱՐԱՐԱՏԻ ՇՈՒՆՉԸ

քաջգործիկ երեկոները
ԱՇՈՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
հետ

Խոր Վիրապի Չրջանէն,
Երզիւ եւ Աւետարանի քարոզիչ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26, ժամը 20·30,
Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27, ժամը 20·30

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
25, փող. Մ. Մանուչեան – 95400 – *Արնուվիլ լէ Կոնես*
Հեռաձայն. – 01 43 76 89 93

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 28, ժամը 20·30,
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 29, ժամը 20·30

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
8, փող. Մ. Մանուչեան – 94140 – *Ալֆորվիլ*
Հեռաձայն. – 01 48 93 99 88

Շաբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 20·30,
Կիրակի, Դեկտեմբեր 1, ժամը 15·30

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, փող. Պուրկեն
55, փող. Վ. Գրէսոն – 92130 – *Իսի լէ Մուլինօ*
Հեռաձայն. – 01 47 36 02 50

Մուտքը ազատ է։ Բարի գալուստ ամէ–նուն։

Après le succès de

WELCOME TO GLENDALE

Nareg DOURIAN

revient à TEBROTZASSERE

avec

WELCOME HOME

accompagné de sa troupe

le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère

1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☎ **01. 43. 81. 01. 72**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԴՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
JEUDI
28 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 20.566

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.566

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 26 / 27)

ՆԱԽԱԳԱՀՆ ԱԼ ԹԵԿՆԱԾՈՒ Է

Նոյեմբեր 26–ին քաղաքական կազմակերպութիւններու, պետական դէմքերու, մշակոյթի գործիչներու կողմէ որոշուած է քաղաքացիական նախաձեռնութեան կարգով Փետրուար 19–ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրել Ռ. Քոչարեանը: Նախաձեռնող խումբին ժողովը զեկավարելու համար ստեղծուած է նախագահութիւն, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի գլխաւորութեամբ: Ռ. Քոչարեանը վերընտրելու անհրաժեշտութեան մասին ելոյթներ ունեցած են դերասան Ս. Սարգսեան, Հանրապետական կուսակցութենէն Գ. Մելիքեան, Հ.Ց.Դ. ներկայացուցիչ Ա. Թուտտամեան, «Օրինաց երկիր»էն Ս. Բալասանեան եւ ուրիշներ:

*
**

ԲԱՔՈՒ ԴԱԳՈՀ Է Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԷՆ

Ադրբեջանի գլխաւոր դատախազութիւնը որոշած է քրէական հարց յարուցանել ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ, Ադրբեջանի հողային ամբողջականութիւնը եւ երկրին հիմնական օրէնքները ապառդելու մեղադրանքով:

Ադրբեջանական թերթ մըն ալ հետեւելով, ինչպէս կ'ըսուի, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլեւեին, կը գրէ թէ ԱՄՆ–ու Ադրբեջանի դեսպանին յանձնարարուած է ուշադիր հետեւիլ Ա. Ղուկասեանի ամերիկեան հանդիպումներուն: Դեսպան Փաշաեւ պէտք չէ պահ մը իսկ ակնարկը բաժնէ հայ «ահաբեկիչ»էն եւ անոր մասին հաշուետուութիւն ներկայացնէ Բաքուի:

*
**

Ա. ԳԵՂԱՄԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Ազգային միաբանութեան կուսակցութեան կողմէ անոր ղեկավարը Արտաշէս Գեղամեան նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայացուած է: Անհրաժեշտ փաստաթուղթերը Նոյեմբեր 26–ին յանձնուած են կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկտ. 27–ի դաժին Նոյ. 25–ի նիստին վերջապէս կարելի եղած է հարցաքննել ոստիկան Արմէն Գասպարեանը որ ահաբեկութեան օրը պահակ էր Ազգային ժողովի դահլիճին մուտքին: Ան նորէն որոշ հակասութիւններով պատասխաններ տուած է Ն. եւ Կ. Քունանեաններու Ազգային ժողովի չէնք մուտքին, դիրքնէ նախապէս ճանչցած ըլլալուն մասին, եւայլն:

*
**

ՄՈՆԹԻ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ 45–ԱՄԵԱԿԸ

Արտակարգ իրավիճակներու վարչութեան մէջ Նոյեմբեր 25–ին նշուած է ազգային հերոս Մոնթէ Մելքոնեանի 45–ամեակը: Անոր մարտական ընկերները վերյիշած են իրենց միասին անցած ուղին, Մոնթէին հերոսական անցեալը: Նոյն առիթով ֆիլմ մըն ալ պատրաստուած է Մոնթէ Մելքոնեանի կենսագրութեան մասին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ժխքար տ'Էսթէնի ելոյթը եւ Թուրքիոյ ԱՔՓ իսլամական կուսակցութեան յաղթանակը Գոփընհակընի եւրոպական վեհաժողովի նախօրեակին, օրուան գլխաւոր նիւթի վերածեցին Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը Եւրոպական Միութեան:

Լայնօրէն արձագանգելինք Ֆրանսական մամուլի հակազդեցութեանց եւ եթէ «Ֆիկարօ» եւ իր չաթաթական յաւելուածը եւ նամականին բուռն կերպով դէմ կ'արտայայտուէին, ինչպէս ըրած էին նաեւ քաղաքական դէմքեր ինչպէս Ժան–Լօսթ Կօտէն, «Լը Մոնտ» իր երկու յաջորդական թիւերուն մէջ (Նոյ. 26 եւ 27) երկու յօդուածներ կը հրատարակէր ի պաշտպանութիւն Թուրքիոյ թեկնածութեան: Առաջինը ստորագրած էր Գլէր Թրքան, երկրորդն ալ նախկին վարչապետ (Միթերանի շրջանի) Միշէլ Ռոքար: Այս վերջինը, որու դրութեան խոր–թափերն էր·– «Թուրքիա՝ ա'յո ըսել կենսական է», հակիրճ կերպով կը յիշէր որ երեսուն տարիէն Թուրքիա 100 միլիոն բնակիչ կ'ունենայ, անցնելով Գերմանիոյ բնակչութեան թիւը ու կը շարունակէր·– «Միութեան առաջի՞ն երկիրը: Բիւրտ է եւ չի ծածկեր՝ Հայեր, Կիպրացիներ եւ Քիւրտեր վճարած են մեծ տառապանքներով»···:

*
**

«Լիպերասիոն» (Նոյեմբեր 27) մեծ խոր–դրով մը իր առաջին էջին վրայ հարց կուտար՝ «Ո՞վ կը վախնայ Թուրքիայէն»: Ժագ Ամալրիք խմբագրական մը ստորագրած է զոր խորագրած է «կեղծաւորութիւն» եւ ուր կը վերլուծէ տարիներէ ի վեր ձգձգուած հարցերը, նկատել կու տայ որ եւրոպացի զեկավարներ վատութիւն եւ կեղծարարութիւն ցուցաբերեցին: Իրեն համար բուն հարցը սա է·– «Իսլամական Թուրքիան կը ձուլուի՞ Եւրոպայի մէջ: Նուազագոյնը, զոր կարելի է ըսել այն է որ չատ կանուխ է դրական պատասխան մը տալու համար: Ոգեկոչել երէկ Ափղանիւրքի եւ Թերեւս վաղը թանակին պարտադրած աշխարհականութիւնը, հակառակը պընդելու համար սոփեստութիւն կ'ըլլար»:

Երեք էջերու վրայ կը վերլուծուի հարցը: Կը ներկայացնէ թէր ու դէմ տեսակէտները, յօդուածներէն մէկը՝ «LOBBY CONTRE LOBBY : Arméniens et Turcs ont chacun leur relais au Parlement et dans les sphères économiques françaises» ստորագրած է Տիտիէ Հասու: Սկիզբը կը նշէ որ քաղաքական շրջանակները կ'ընդդիմանան Թուրքիոյ անդամակցութեան եթէ չընդունի 1915–ի ցեղասպանութիւնը կամ՝ «առնուազն չխորհրդածէ իր պատմութեան ցաւոտ շրջաններուն վրայ»: Առեւտրական շրջանակները կը խորհին տնտեսական դռնէ մը դնել ի չահ Ֆրանսական ձեռնարկութիւններուն: Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 27–ին, մինչ ժխքար եւրոպական իր ելոյթը կ'ունենայ Արտաքին յանձնախումբին առջեւ, շուրջ 50 երեսփոխաններ կը հաւաքուին: Առնք կը կազմեն Ֆրանքեւհայկական Բարեկամութեան խումբը եւ իրենց հաստատակաց պիծն այն է որ «ընտրական եւ կամ բարեկամական դեռնի վրայ զգայուն են հայ դատին»: Առնց մէջ, կը գրէ յօդուածագիրը, Ռընէ Ռուքէ (Ալֆորվիլ), Անտրէ Սանթինի (Իսի), կի Թէքսիէ (ատա վերջինին համար կը գրէ թէ ծնած ու մեծցած է Հիւսիսային Մարսէյլի Հայերուն մէջ եւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ Եւրոպան տեղ մը կենայ): Տ. Հասուն կը յիշէ դեռ Ֆ. Ռուշըպլուանը, ժ.–Գ. Կօտէնը եւլն.: Անդարայի ամէնէն ջերմ զինակիցն է ՄԵՏԷՓ–ի (գործատիրութեան) միջազգային ճիւղը: Փարիզի Թուրքերու մէկ միութեան անունով ալ կ'արտայայտուի Փարիզի 10–րդ թաղամասէն՝ Իմիթ Մեթին: Ըստ իրեն Եւրոպան ի վերջոյ պիտի ընդունի Թուրքիան:

Նոյն թուականը կրող «Ֆիկարօ»ն ալ լայն տեղ կուտայ հարցին, Էրտողանի այցելութեան առթիւ: Եւրոպացի զեկավարները, կը գրէ, քաջալերուած Միացեալ – Նահանգներէն, կը ջանան ապահովութիւն տալ Թուրքիոյ: Դանիոյ վարչապետը ըսած է թէ որոշում մը կուտան Թուրքիոյ թեկնածութեան յաջորդ հանդրուանին համար:

2–րդ եւ 3–րդ էջերուն վրայ լոյս տեսած են բազմաթիւ յօդուածներ զանազան նիւթեր չօչափող: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսացի երեսփոխանները տարակարծիք են անդամակցութեան մասին: Գրութիւն մը կայ Վատիկանի դիրքին մասին, որու համար, կը գրէ Թերթին Վատիկանի թղթակիցը՝ Անդրեա Նաեւ Պոլիան է: Թուրքիոյ նոր դեսպանը Վատիկանի, Ֆիլիզ Տինչմէն պնդած է Պապին մօտ, որ զօրավիգ ըլլայ Թուրքիոյ թեկնածութեան եւ իր դատը պաշտպանելու համար, չեչտած է իր երկրին «քրիստոնեայ արմատները», երկիր մը որ ընդունած է տիեզերական առաջին եօթը ժողովները, ծնունդը տեսած է Պօղոս առաքեալի եւ այսօր ալ ապաստան կուտայ քրիստոնեայ բազմաթիւ սրբավայրերու:

Յօդուած մը կայ Ֆրանսայի 400 հազար Թուրքերու մասին, լաչակի եւ այլն, եւայլն:

«Ֆիկարօ» նաեւ խմբագրականը նուիրած է հարցին: «Թուրքիոյ անդամակցութեան վտանգը» խորագրուած, Ռընօ Ժերար կը չեչտէ որ Թուրքերը չեն եւ երբեք չեն եղած Եւրոպացի: Ով որ, կը գրէ ապրած է Էրզրում, Պոլիս կամ Ան–գարա երբեք Եւրոպական քաղաք մը ապրելու տպաւորութիւնը չէ ունեցած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԵՆԻԻ ՄԷՋ, Իսրայէլացիք պաղեստինցի երկու պարտզլուխներ սպաննած են, մէկը Ալ – Աքսայի նահատակներու ջոկատներու տեղւոյն պետն էր:

ՓԱՐԻԶի Նոյեմբեր 26–ի ցոյցը 30 հազար հոգի համախմբած էր ըստ ոստիկանութեան եւ 80 հազար ըստ կազմակերպիչներուն: Ցուցարարները ճամբու դրած են ընկերվարական կուսակցութեան նախկին նախարարներ՝ Էլիզապէթ Կիվու, Սեկոլէն Ռուայալ եւ Տանիէլ Վայանը, որոնք կը ջանային մաս կազմել տողանցքին:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ իրաւունքներու եւրոպական դատարանը Թուրքիոյ դէմ բացուած հինգ դատի մասին վճիռ արձակած է, Անդարան դատապարտելով 151.872 եւրօ հատուցում վճարելու: Ամբաստանութիւնները վերաբերած են կարծիքի արտայայտութեան ոտնակոխումի, չարչարանքի, կողմնակալ դատավճիռներու պարագաներու:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ իշխանութեան տէր ԱՔ կուսակցութեան զեկավար Թ. Էրտողան չարունակելով բարեփոխութեան եւրոպական ընթացքը, հանդիպումներ ունեցած է Ֆինլանտիոյ եւ Դանիոյ վարչապետներուն հետ: Սակայն, երկուքն ալ ակնկալած նեցուկը չէ գտած, քանի որ երկուքն ալ եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բանակցութիւններու ուրոյ թուական տալու համար պայման նկատած են եւրոպական չափանիշներուն յարգանքի գործնական փաստը:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով,, Պօղոս Մեսրոպ պատրիարքը եւրոպական շրջապտոյտի մը ձեռնարկած էր եւ Գոփընհակընէն ետք, Փարիզ կը ժամանէր:

Պատրիարքը Փարիզ հասաւ երեքշաբթի, Նոյեմբեր 26–ի իրիկունը, իրեն կ'ընկերանան Տիկին Լուիզ Պաքար եւ Վաղարշակ Սերոբեան: Հեռաձայնային կապ հաստատելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան հետ Զորեքշաբթի վաղ առաւօտեան, պատրիարքը մեզի տուաւ հակիրճ կերպով, հետեւեալ տեղեկութիւնները: Այս շրջապտոյտը Պատրիարքարանի նախաձեռնութիւնն է: Այդ առընչութեամբ, տեղւոյն վրայ չափումներ ըստեղծուած են Ֆրանսայի Պօղոս ԺԱ.ի հիւպատոսին, Անդարայի դեսպանին հետ որպէսզի հանդիպումներ ապահովուին Փարիզի մէջ: Երեքշաբթի իրիկուն իսկ, առաջին տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է նախկին նախարար Էրվէ տը Շառէթի հետ, իսկ Զորեքշաբթի պատրիարքը յաջորդաբար կը տեսնուէր Փիէր Լէքիւյէի, Միշէլ Փէլլայի (Ծերակոյտի Ֆրանսա – Թուրքիա խումբի նախագահ), Ռընօ Միւզլիէի, Թուրքիոյ Փարիզի դեսպանին հետ: Պր. Է. Նալպանտեանի բացակայութեան պատճառաւ, Մեսրոպ Արք. հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է միայն Հայաստանի Գերմանիոյ դեսպան՝ Տիկին Կ. Ղազինեանի հետ:

Պատրիարքը հաղորդեց մեզի, որ Պօղոսոյ մէջ տեղեկացած է Ցունաց պատրիարքին, ռարուննապետին, Ասորիներու առաջնորդին հետ եւ միասնաբար որոշած են իրենց մտահոգութիւնը արտայայտել Եւրոպական Միութեան զեկավարներուն որպէսզի անոնք ժխտական դիրք չբռնեն յատկապէս կրօնական դեռնի վրայ, Թուրքիոյ նկատմամբ Գոփընհակընի վեհաժողովին, եթէ նոյնիսկ բանակցութեան թուական պիտի չճշդեն: Պատրիարքը դիտել կուտայ որ առաջին անգամ ըլլալով, իշխանութեան գլուխն է մէկ կուսակցութիւն, որ իսլամական ըլլալով հանդերձ դէպի կեդրոն ձգտում մը ունի եւ եթէ եւրոպական մերժումը կրօնական պատճառաբանութիւն ունենայ, հետեւանքները կրնան ծանր ըլլալ:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԱՑՑԻՆ ԱՌԹԻԻ ԲԱՔՈՒԻ ԲՈՂՈՔԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԷՄ

ԱՔՓ (Լուսերու Ֆրանսական գործակալութիւն) կը տեղեկացնէ թէ Նոյեմբեր 20–ին Բաքուի Ֆրանսական դեսպանատունէն դիւանագէտ մը Արտաքին գործերու նախարարութիւն հրաւիրուած է, ստանալու համար ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Փարիզի մէջ պաշտօնական դէմքերու կողմէ ընդունելուն առթիւ շարադրուած բողոքագիրը մը:

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը հաղորդագրութեամբ մը արձագանգած է բողոքագիրին որ Ֆրանսայի դեսպանատան գործավար Թ. Ֆուրիէրի յանձնուած է ադրբեջանցի փոխնախարար Խալաֆովի կողմէ: Այս վերջինը իր երկրին մտահոգութիւնն ալ արտայայտած է Ֆրանսայի դիւանագէտին, Ֆրանսայի երեսփոխաններու եւ դիւանագէտներու կողմէ Ա. Ղուկասեանի ընդունելութեան պատճառով: Ադրբեջութիւն մըն ալ ընկերացած է մտահոգութեան, թէ նման այլ հանդիպումներ անդրադարձի պիտի նկատուին···:

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ ԲՈՒԹ ԳՈՐԾԱՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս բաւական տարօրինակ գործարք մը տեղի ունեցաւ Հայաստանի ու Ռուսաստանի միջեւ: Ան ներկայացուեցաւ «Գոյք՝ պարտքի դիմաց» պիտակով որ անհասկնալի որեւէ կէտ չունի: Պարտք ունեցող մը, անհատ կամ կազմակերպութիւն, հաստատութիւն, երբ անկարող կ'ըլլայ վճարելու ստացածին փոխարժէքը, պարտապահանջը իրաւունք կ'ունենայ պահանջելու եւ ստանալու պարտականին արժէք ներկայացնող ըստացուածքը· գոյք, կամ հողամաս, եւայլն:

Համաշխարհային չատ ընթացիկ այս կարգադրութիւնը կը բանի՞ պետութիւններու մակարդակով ալ: Դատելով Հայաստանի ու Ռուսաստանի միջեւ կատարուածէն, այնպէս կը թուի որ դրական է հարցումին պատասխանը: Հայաստան տարիներէ ի վեր Ռուսաստանէն ստըացած, — վաճառուած—, վառելանիւթին փոխարէն հարիւր միլիոն տոլար պարտք ունէր այդ երկրին եւ չէր կրնար վճարել: Պարզ է որ ուրիշ երկրի մը պարտական ու վճարելու անկարող առաջին երկիրը չէր Հայաստան այս աշխարհին մէջ: Նոյնպէս, հասկնալի էր որ Ռուսաստան այդ 100 միլիոն տոլարին անմիջական պէտք ունենալուն, կամ որեւէ այլ պատճառով, պահանջէր առնելիքը: Սակայն, ինչ որ չատերու համար անըմբռնելի եղաւ ու մնաց այդպէս, խնդիրը փակելու համար գտնուած «ճարը» եղաւ:

«Գոյք՝ պարտքի դիմաց» սահմանումը, ինչպէս դրուեցաւ, նշանակեց Հայաստանի կարեւորագոյն եւ նաեւ ռազմավարական իմաստի տէր հինգ ձեռնարկութիւն — հաստատութեան Ռուսաստանի յանձնումը: Զգիտցանք թէ ի՛նչպէս, որո՛ւն հաչիւներով այդ հինգը ճիշդ 100 միլիոն տոլարի համարժէք նկատուեցան, եւ ոչ՝ օրինակ, 110 միլիոնի, կամ 87 միլիոնի: Պաշտօնական տեղեկատուութիւնը նման մանրուքներով զբաղելու հարկը չզգաց· տուաւ կարեւորը· Ռուսաստանի վարչապետը այդ գործարքին առթիւ երեւան եկած էր, հանդիպումներ ունեցած, եղեռնի յուշարձան այցելած, եւ այլն: Անշուշտ, հիւրին ու հիւրընկալին ամէն մէկ քայլը ընթացած էր հայեւոյս աւանդական, զարաւոր քաղեկամութեան, եղբայրական անխզելի կապերուն յատկապէս իւղուած անիւներուն վրայ: Այդ ալ չէր բաւած ու հասնող լուրերը կ'աւելցնէին նաեւ թէ երկու կողմերն ալ չատ գոհ են կատարած գործարքէն: Անոնք որ դժուարութիւն մունէին ըմբռնելու թէ անվճարունակ եղբօրմէ մը ո՛ր եղբայրը կը դիմէ ունեցածը առնել տանելու քայլին, պէտք է բաւարարուէին երկու նախագահներուն յայտնած գոհունակութեամբ: Մանաւանդ որ հոս — հոն, կարկտանի պէս տեղ տրուեցաւ տեսակէտներու ալ թէ նչուած գոյքին Ռուսաստանի յանձնումով յաւելեալ աշխատատեղիներ պիտի բացուէին Հայաստանի գործազուրկներուն համար, եւ այլն:

Ախտահանդերձ, մնացած են պատասխանը կլլելու դժուարութեամբ տառապողները: Եւ ըսել որ ինծի, ձեզի նման հասարակ մահկանացուներ չեն անոնք, այլ քաղաքական դէմքեր: Մարդիկ որոնց գործունէութիւնը, մտածումները, դատումները իրենց բաժինը կ'ունենան Հայաստանի ընթացքը որոշելու մէջ, նոյնիսկ եթէ կը պատկանին ընդդիմութեան թեւին: Նաեւ անոնք մարդիկ են որ ո՛րեւէ պահու կրնան բաժին ունենալէ չատ աւելի ճակատագրական դիրքեր ղրաւել, անակնկալները երբեք բացատուած չըլլալով հոն:

Ինդրոյ առարկայ դէմքերը հրապիրուած են դատելու «Գոյք՝ պարտքի դիմաց» գործարքը· հրապիրողը «Իրաւունք» չաբաթաթերթը (Նոյեմբեր 12 — 14) եղած է որ ըման էջով մըն ալ տեղ տուած է Փիրուզա Մելիքսեթեանի հարցումնե — րուն պատասխանած հինգ քաղաքական դէմքի արժեւորումներուն: Հինգն ալ երեսփոխան են· Հայկ Բաբուխանեան (Սահմանադրական իրաւունք միութիւն — ՍԻՄ), Շաւարշ Քոչարեան (Ազգային ժողովրդավարական կուսակցութիւն), Նորիկ Պետրոսեան (Համահայկական կուսակցութիւն), Ստեփան Զաքարեան (Հայաստանի ժողովրդական կուսակցութիւն) եւ Արշակ Սադոյեան (Ազգային ժողովրդավարական դաշինք):

Ասուլիսին հիմնական առանցքը կազմած են երկու հարցումները. «Պայմանագիրը տնտեսական գործարք էր թէ քաղաքական, որով Ռուսաստան իր ներկայութիւնը ապահովեց Հայաստանի մէջ» եւ «Գոյք՝ պարտքի դիմաց, պայմանագիրը կնքելով, արդեօք, չափով մը չզիջացա՞նք մեր անկախութեան աստիճանը»:

Ինչ կը վերաբերի առաջինին, հինգ եռեսփոխաններն ալ դրական բան չեն տեսներ կատարուածին մէջ, եթէ նոյնիսկ մէկ — երկուքը կը դժուարանան որոշելու անոր բնոյթը: Ընդհանուր է եղածին մէջ երկու բարեկամի չվայելող ընթացք տեսնելու, մանաւանդ այդ ընթացքը վտանգաւոր նախընթաց նկատելու կեցուածքը: Հայաստան մխայն Ռուսաստանի չէ որ պարտք ունի· նոյնիսկ, աւելի մեծ դումարներ կը պարտի Համաշխարհային դրամատան, միջազգային այլ հիմնարկներու, ինչպէս կ'ըսեն Շ. Քոչարեան, Ա. Սադոյեան, մինչեւ մէկ միլիառ տոլարի թիւ տալով: Ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ «Գոյք՝ պարտքի դիմաց» ձեւը ընդհանրանայ ու վաղն ալ ուրիշ մը Սեւանը պահանջէ... կամ Մեղրին: Ու վտանգաւոր նախընթացի նչումին կը յայտարդէ «հայրենիք վաճառել»ու ամբաստանութիւնը:

Ս. Զաքարեան բաւական մտահոգիչ ծալքեր կը բանայ պարտքին փոխարէն տրուածներէն «Մարս» գործատան մասին. անոր դեկավարը Ստեփան Դեմիրճեանն է որ հիմնած է զայն 1993—ի մարտ ու յունիս օրերուն: Ղեկավարութիւնը քանի — քանի անդամ ծրագիր ներկայացուցած է, բայց միշտ մերժուած, «որպէսզի սեփականաչնորհուի»: Հիմա անոր Ռուսաստանի յանձնումին դէմ արտայայտուողները ամբոխավարական ելոյթներով «Ռուսերու դէմ» կ'որակուին:

Ա. Սադոյեան ալ կը ճշդէ թէ խնդրոյ առարկայ պարտքը գոյացած է նոյն մարտ ու յունիս տարիներուն երբ «Հայաստան չմտած մազութի դիմաց մեծ պարտքեր կուտակեցինք»: Կ'ըսէ թէ դուրսն իսկ վաճառուած այդ վառելանիւթին փոխարժէքը իրարու միջեւ բաժնուած են Հայաստանի ու Ռուսաստանի համապատասխան դեկավարները: Այս յիշեցումը միտք կը բերէ այդ տարիներու նոյն մարզին չարաչահումներուն մասին բացուած հետաքննութիւնները որոնք իրերու թէ ըստուդեցին չարաչահումներ, սակայն, ո՛չ մէկ պատասխանատուի անուն տրուեցաւ, հետեւաբար ոչ ոք հաչիւ տալու եւ հետեւաբար, ոչ ալ պատիժի դատապարտուեցաւ: Թէեւ, անցնող տասնամեակը ամէնէն բարեմիտին ալ սորվեցուցած է թէ նման ակնկալութիւններ չեն բանիր Հայաստանի պարագային ուր իշխանութեան ամբողջ վերնախաւ մը մաքրադործած ոճրագործներու ամէն առիթ տրուեցաւ երկուան ողբերգութենէն զարթելի զաւեշտ մը սարքելու· զաւեշտ, որուն բեմը երկրին դատական մէկ ատեանն է, դիմաւոր դերակատարներն ալ դատաւոր, դատախազ եւ մամբ նորին:

Փ. Մելիքսեթեանի հարցումներուն պատասխանողներէն մէկ երկուքն ալ եզածը կը մեկնաբանեն որպէս յառաջիկայի ընտրութենէն առաջ Ռուսաստանի հաւատարմութեան ապացոյց տալու արարք:

Պարտքի փոխարէն պետական ստացուածք տալու գործարքը Հ. Բաբուխանեան կը համեմատէ ելեկտրականութեան ցանցին, օդակայանին, քոնեակի գործատան, հեռաճայնի ընկերութեան վաճառքներուն հետ: Եթէ այդ բաները կը ծախուին, կարեւոր չէ թէ Ամերիկացիի, կամ Հայու, եւ պետութեան ձեռքէն կը հանուին, ինչո՞ւ ուրիշ բաներով պարտք չվճարուի: Այն հարկաւոր կը նկատէ տընտեսական քաղաքականութիւնը ամբողջութեամբ փոխել, անշուշտ, երկրին մէջ վաճառելի ստացուածքներու վերջինին հասնելէ առաջ:

Նչուած գործարքին ու անկախութեան կապին առընչուած հարցումին տրուած պատասխաններն ալ միանչանակ են: Ինչպէս կ'ըսէ Ն. Պետրոսեան. «Եթէ վաճառուում են տնտեսական լծակները, դա ինքնին անկախութեան կորստի վկայութիւններից մէկն է»: Նոյն անձը արդէն կ'ըսէ թէ վերջին 10 — 12 տարուան վճարը կարելի չէ անկախութիւն անուանել:

Ս. Զաքարեան ասուլիսին նիւթէն աւելի ծանրակչիռ տուեալներ կը ներկայացնէ, անկախութեան կորուստի նիւթով: Ամէնէն վտանգաւոր նկատածը վերջերս կատարուած կարգադրութեամբ մը հայկական բանակի հաղորդակցութեան ղրուեթեան փոփոխութիւնն է· չորս միլիոնով ամերիկեանով պիտի փոխարինուի ան: Մինչդեռ, բանակին ամբողջ ցնդը ռուսական է, կան ռուսական յենակէտեր: Եւ պէտք չէ մոռնալ որ բնականաբար ամերիկեան ղրութեամբ է թրքական բանակը թէ՛ հաղորդակցութեամբ, թէ՛ պինամթերքով: Ասկէ զատ, Ս. Զաքարեան արժանապատուութեան հարց մըն ալ կը նչմարէ կատարուածին մէջ· «Եթէ Ռուսաստանը վերցնում է ֆոգոյքը, ուրեմն նա ֆեզ չի համարում ռազմավարական արժանապատիւ գործընկեր»:

Ընուածին չարունակութիւն — պատասխան են Ա. Սադոյեանի խօսքերը· «Եթէ մենք արհեստականօրէն կուտակած պարտքի դիմաց տալիս ենք ուժանիւթ արտադրող ձեռնարկութիւններից կրեռոքագոյնը, եթէ առնուազն 3/4—ով կախման մէջ ենք ընկնում մի այլ պետութիւնից, բնական է իշխանութիւնները յանցագործութիւն են կատարում երկրի ապագայի դէմ: Քեզ ո՞վ կը համարի ռազմավարական լուրջ գործընկեր, երբ յանուն որոշակի գումարների գրպանման ֆո օդային դարպասներն ես տալիս օտարին ... ապա ֆեզ հետ յարաբերութիւնները պէտք է պահպանել "ինչ հնարաւոր է, վերցնել" սկզբունքով, որն էլ դրուած է յիշեալ գործարքի բուն հիմքում»:

Կարդալէ ետք բուն գործարքի մը համաոտ այս պատմութիւնը, մարդ նախ կը տարուի խորհելու որ կատարուածը ի՛նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ յառաջիկայ ընտրութիւններուն վրայ: Ցետոյ, սակայն, կ'անդրադառնայ որ հակազդելէ ալ յոգնած ժողովուրդ մը պիտի երթայ քուէատուփերու գլուխը: Ուստի, աւելորդ է պատճառի ու արդիւնքի տրամաբանական յարաբերութիւն ակնկալել:

Հաւանօրէն, մինչեւ այն օրը երբ քուէատուփերն ալ պարտքի մը փոխարէն տրուած չըլլան հիւսիսի, հարաւի, արեւելքի կամ արեւմուտքի բարեկամի, զարմիկի, դրկիցի մը, կացութեան մէջ մեծ բան չփոխուի:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ»ի

Համազգայինի նախաձեռնութեամբ մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 22—ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ եւ որու ընթացքին Համազգայինի կեդրոնական վարչութիւնը կը պարգեւատրէր խմբավար եւ յօրինող Կարպիս Ափրիկեանը, որ յիսուն տարիէ ի վեր կը ծառայէ հայ երգին սփիւռքի ապերախտ պայմաններուն մէջ:

Տիկին Մարի — Լուիզ Պալեան քացութը կատարելով յայտնեց որ Համազգայինի վերջին ընդհանուր ժողովը որոշած էր պարգեւատրել հայ մշակոյթի երախտաւորները եւ այդ նպատակաւ հաստատած էր չքանչան մը, որ առաջին առթիւ կը չնորհուէր Սիփան — Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավար՝ Կարպիս Ափրիկեանի: Տիկին Մարի — Լուիզ Պալեան կ'անդրադառնար անոր կենսագրական դլխաւոր գիծերուն վրայ ծննդավայր՝ Աղեքսանդրիայէն Փարիզ: Մնած 1926ին, 10 տարեկանին կը սկսէր իր երաժշտական աշկերտութիւնը, ապա 1948—ին կը հիմնէր խառն երգչախումբ մը՝ «Համազգային» եւ չարք մը համերգներ կուտար Աղեքսանդրիա եւ Գահիրէ, 1953—ին կ'անցնէր Փարիզ, ուր կը յաճախէր Երաժշտութեան բարձրագոյն վարժարանը (Էքոլ Նորմալ Սիւփէրիէօր տը Միւզիք), ապա, ընդառաջելով երգչախումբին դիմումին, կը ստանձնէր Սիփան — Կոմիտասի դեկավարութիւնը եւ տասնամեակներու երկայնքին չարք մը համերգներ կուտար ամէն կողմ: Կը յայտնէր թէ յանուն Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան Ցակոբ Պալեան, քիչ յետոյ, պիտի պարգեւատրէր խմբավարը: Մ. — Լ. Պալեան կը տեղեկացնէր նաեւ որ դիմած էին ձեռնհաս երաժշտագէտի մը՝ Պետրոս Ալահայտոյեանի որ արտայայտուի Ափրիկեանի վաստակին մասին եւ կը կարդար Լոս — Անճըլըսէն ղրկած անոր գրութիւնը, զոր կը հրատարակենք առանձին: Տիկին Պալեան կը կարդար նաեւ չնորհաւորական նամակը Խաչիկ Եըլմազեանի, Մարսէյլի Սահակ—Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավարը, որ ցաւ կը յայտնէր թէ չէր կրցած ներկայ ըլլալ եւ լաւագոյն մաղթանքներ կ'ընէր Կ. Ափրիկեանին չեչտելով թէ որքան դժուար է հայկական երգչախումբ պահպանել Սփիւռքի պայմաններուն մէջ: Կը յայտորդէր գեղարուեստական կարճ բաժին մը, որու սկիզբը Կ. Ափրիկեան կը ներկայացնէր մասնակցող արուեստագէտները: Հայուհի Զէյթօ (Մեծծօ) կ'երգէր Ափրիկեանէ Գովք եւ խրախճանք, դաշնակի ընկերակցութեամբ Մարիա Օփիի, որ առանձին ալ կը նուագէր դաշնակի համար գրուած քանի մը խմբերդներ, ապա, պատրաստութեան մէջ Մկրտիչ Մկրտիչեան կ'երգէր Հովերն առան եւ Լճակ:

Խօսք կ'առնէր, յանուն Սիփան — Կոմիտաս երգչախումբին Արմէն Քիլիչեան, որ հակիրճ կերպով կը գծէր երգչախումբին կտրած ճամբան, չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Համազգայինի իր նախաձեռնութեան համար: Կը յիչէր որ 1953—ին Ափրիկեանի եւ երգչախումբին ճամբանները զիրար խաչաձեւած են, կը ծանրանար Ափրիկեանի երկու երեսակներուն վրայ՝ խմբավարը եւ յօրինողը, ու կը պարզէր ապագայի ծրագիրները, որոնց գլխաւորը խտացեալ սալի մը պատրաստութիւնն էր, մեծարելու համար վարպետը եւ որու իրագործման համար, կ'ակնկալուէր նաեւ գաղութին նիւթական օժանդակութիւնը (այդ առընչութեամբ, Ֆրանսերէն թէ հայերէն նամակներ բաժնուեցան ներկաներուն, ուր կը յայտնուէր թէ սալը պիտի արժէ 38 հազար եւրօ, որու մնացն 19 հազարը երգչախումբը կրցած է հաւաքել):

Ցակոբ Պալեան, յանուն Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան ուղերձով մը կարպիս Ափրիկեանի, վեր կ'առնէր անոր բոլոր արժանիքները, կը յիչէր թէ 25 տարի վկան եղած է անոր գործունէութեան, ան հայ երգը տարածած է բեմէ բեմ: Ց. Պալեան կ'անդրադառնար նաեւ «Լը Մոնտ»ի նման թերթերու գնահատական յօդուածներուն, Սորպոնի բացառիկ համերգին (Սաուննայ Դահլիթ), կը յիչէր ստացած մրցանակներն ու չքանչանները (Ամենայն Հայոց, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսներ, Ժապ Շերաք), հուսկ յանուն Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան չքանչանով, որու կ'ընկերանար նախագահ Մկրտիչ Մկրտիչեանի ստորագրած վկայագիրը կը պարգեւատրէր Կ. Ափրիկեանը:

Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ, Կ. Ափրիկեան կը նչէր թէ ամէն մէկ չքանչան իր տեղն ունի եւ այս մէկը, իր առանձին տեղը կ'ունենայ, անոր տեղը ուրիշ է: Արտայայտելով իր մտածումները, կը չեչտէր թէ ամէն մարդ իր ստացած դաստիարակութեան արդիւնքն է եւ այդ արդիւնքը գլխաւորաբար հասմեսութիւն է: Ու կը յիչատակուին անոնք, թէկուզ պարտեալ ինչպէս Վարդան Մամիկոնեան, որոնք ծառայած են իրենց ազգին ու չեն յիչուիր այն հայ կայսրերը զորս ունեցած ենք գահերու վրայ: Ըսաւ նաեւ թէ չքանչանը կ'երթայ նաեւ երգչախումբին անդամներուն որոնք դիմացան այսքան տարիներ եւ անոնք եթէ հպարտ են իրմով, ինք ալ հպարտ է անոնցմով:

Տիկին Մարի — Լուիզ Պալեան յայտնեց

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ՄԱՍԻՆ ՀԵՐՎԷ ԺՈՐԺԸԼԷՆ-Ի ՏՈՔԹՈՐԱԿԱՆ ԱՒԱՐՏԱՃԱՌԸ

Նոյեմբեր 18–ին, Ընկերային Գիտութիւններու Բարձրագոյն վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ Հերվէ Ժորժըլէնի տոքթորական աւարտաճառին պաշտպանութիւնը: Նիւթն էր՝ «Զմիւռնիոյ մէջ Belle Epoque–ի մը աւարտը՝ 1870–էն Սեպտեմբեր 1922»: Դատական կազմը բաղկացած էր հետեւեալ անձերէն. Ժիլ փեքու, Լիւսէթ Վալանսի (աւարտաճառին ղեկավարուհին), Պեռնար Լոռի, Յարութիւն Գէորգեան, Ռանտի Տեկիլէմ եւ Ֆրանսուա Ժորժոն:

Նշենք որ Հ. Ժորժըլէնն ծանօթ անուն մըն է հայագիտական շրջանակներէ ներս: Յարդ յաճախակիօրէն հրատարակուող իր պատմագիտական յօդուածներուն մէջ եւ մինչդարային զանազան համագումարներու իր մասնակցութեան ընթացքին, Ժորժըլէն դիտական հետազօտութեան նիւթ դարձուցած է Զմիւռնիոյ (Իզմիրի) հայութեան պատմութիւնը, ինչպէս նաեւ Օսմանեան կայսրութեան Հայերուն վերաբերող այլ խնդիրներ:

Աւարտաճառին մէջ հեղինակը ներկայացուցած ու քննած է օսմանեան այս քաղաքին ընկերային ու քաղաքական կեանքին: Այնպէս ինչպէս դատական կազմը նշեց, Ժորժըլէնի աւարտաճառը պատմագիտական հզօր ու տոկուն գործ մըն է: Անոր մեծագոյն արժանիքներէն մէկը այն է, որ աշխատանքին մէջ օգտագործուած են հինգ տարբեր լեզուի պահպանող աղբիւրային նիւթեր. Ֆրանսերէն, անգլերէն, յունարէն, գերմաներէն եւ հայերէն: Հեղինակը կը տիրապետէ բոլոր այս լեզուներուն: Հետեւաբար, բացի մեծ պետութիւններու դիւանագիտական ու ռազմական արխիւներու օգտագործումէն, Ժորժըլէնն մեծապէս օգտուած է նաեւ յունական եւ հայկական աղբիւրներէ: Այս ձեւով հեղինակին աշխատանքը կարեւոր գործ մըն է որուն մէջ կ'արտացոլան թէ՛ արտաքին դիտորդներու (դեսպան, հիւպատոս, եւայլն) եւ թէ ներքին դերակատարներու (քաղաքը բազկացնող զանազան համայնքներ) պատումները: Կ'արժէ նաեւ նշել որ Ժորժըլէն իր գործը պատրաստելու համար հետազօտութիւններ կատարած է ֆրանսական, բրիտանական, գերմանական, աւստրիական, յունական եւ հայկական պաշտօնական կամ այլ բնոյթի արխիւներու մէջ:

Զմիւռնիան բազմահամայնքային օսմանեան նաւահանգիստ քաղաք մըն էր, ուր կը դոյակցէին Թուրքեր, Յոյներ, Հայեր, Հրեաներ, Լատիններ ու եւրոպացի քաղաքացիներ: Այս իմաստով ալ համայնքային այս կնճռոտ, շատ յաճախ տագնապալի յարաբերութիւններուն դիտակնօրէն քննարկումը կը պահանջէր լուրջ բծախնդրութիւն ու անաչառութիւն: Դատական կազմը վկայեց որ Ժորժըլէնն իր աշխատանքին մէջ յաջողած էր այս դժուարութիւնները դիմագրաւել:

Աւարտաճառին մէջ մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած են Զմիւռնիոյ բնակիչներուն ընկերա – տնտեսական ու առօրեայ կեանքի զանազան երեսները (առեւտուր, արհեստներ, հաւատք, քաղաքական եւ ընկերային կազմակերպութիւններ, եւայլն): Աշխատանքին մէկ ուրիշ արժէքը այն է որ այս ամբողջը ներկայացուած են համայնքային փոխ – յարաբերութիւններու շրջագիծէն ներս, ինչ որ գործը կը դարձնէ աւելի կենդանի ու առարկայական:

Ժորժըլէն իր գործին մէջ դիտել կուտայ որ Զմիւռնիոյ մէջ – համայնքային կապերը, 19–րդ դարու վերջերէն սկսեալ, ծանրակշիռ տագնապներով յղի հանդրուան մը թեւակոխեցին: Այս անկայուն ժամանակաշրջանին զգալիօրէն կէտը հանդիսացաւ Զմիւռնիոյ աղէտալի հրդեհը: Այսպէս, Սեպտեմբեր 1922–ին, քեմալական ուժերուն կողմէ հրահրուած հրդեհը հիմնայատակ կործանեց երբեմնի բազմահամայնք եւ բազմակրօն քաղաքը: Ժորժըլէնն արխիւային վաւերաթուղթերու եւ զանազան վկայութիւններու բազմաթեզու եւ բազմաղբիւր հրուստ պաշարի մը վրայ հիմնուած, անաչառ եւ բազմածաւալ քննարկումի նիւթ կը դարձնէ պատմական այս իրադարձութիւնը եւ անոր դրդապատճառները:

Նշենք վերջապէս որ Հերվէ Ժորժըլէնի տոքթորական աւարտաճառը արժանացաւ դատակազմի բարձրագոյն գնահատանքին: Այժմ անհամբեր կը սպասենք նոյնպիսի տոքթորին այս կարեւոր աշխատանքին հրատարակութեան:

ՎԱՀԷ Թ.

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ ԵՒ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ ԳԼԷՐՄՈՆ-ՖԷՐԱՆԻ ՄԷՋ

Ոչ, ֆութպոլի մրցումի ծանուցում մը չէ, այլ ուխտագնացութիւնն ու այցը Սէն Թ'էթիէնի եւ Սէն Շամոնի Հայատառնեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հաւատացեալները իր հոգեւոր հովիւով Հայր Տաթեւ Վարդապետ Յակոբեան, Գլէրմոն – Ֆէրանի եւ շրջանի հայութեան:

Որոշուած թուականը էր Կիրակի, Նոյեմբեր 10, օթօպուս մը 54 Սէն Թ'էթիէնցի եւ Սէն Շամոնցի Հայերով կը ժամանէր Շանոնա դիւղը, Փիւի տը Տոմի մէջ (63) առտուան ժամը 11–ին. Հայր Տաթեւ պատարագ մատուցանեց Շանոնայի եկեղեցւոյ մէջ, երկեցողութիւնը կատարեց Սէն Թ'էթիէնի եկեղեցւոյ երդչախումբը դեկավարութեամբ տոքթ. Արշամ Սիվասեանի, ընկերակցութեամբ երդեհոնահարուհի Տիկին Ալիս Սարաֆեանի:

Պատարագէն ետք միասնաբար մեկնեցանք Գլէրմոն – Ֆէրանի Բարեկարգեալ (Ռէֆորմէ) եկեղեցին, ուր մեզի կը սպասէր ճաշ մը պատրաստուած այս նոյն եկեղեցւոյ կողմէ. ապա օթօպուսով այցելեցինք Գլէրմոն – Ֆէրան եւ Նօթր Տամ տիւ Փոր եկեղեցին, կառուցուած ռոմանական ոճով, որուն ճարտարապետութիւնը կը յիշեցնէ հայկական եկեղեցիները, այս եկեղեցիէն է որ 1095–ին Ուրբանոս Բ. պապը կը քարոզէր, նիւթ ունենալով առաջին խաչակրութիւնը:

Ժամը 17–ին վերադարձանք Բարեկարգեալ եկեղեցին, որպէսզի երդչախումբը պատրաստուի նախատեսուած համերգին ու երգէ 12 ժողովրդական երգեր դեկավարութեամբ տոքթոր Արշամ Սիվասեանի, ընկերակցութեամբ երդեհոնահարուհի Տիկին Ալիս Սարաֆեանի:

Յիշատակելի օր մըն էր Գլէրմոն – Ֆէրանցի Հայերուն համար:

ՀԱՑԿ ԺԱՆ ԵՈՐԿԻ

ՖՈՆԷԹՈՆԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).–

«Հայատառան» Հիմնադրամի Ֆրանսայի հարաւային շրջանը կազմակերպեց Ֆոնէթոնի երեք հայաշատ կեդրոններուն մէջ՝ Մարսէյլ – Պուշ տիւ Ռոն, Նիս – Քոթ ա'Ազիւռ եւ Մոնփըլիէ – Լանկըտոք:

Մարսէյլի «Թէլէքոմ» ընկերութիւնը, ինչպէս անցեալ տարի, տրամադրեց վայրը եւ հարկ եղած անհրաժեշտ սարքաւորումները, յատկապէս հեռաձայնի դիծերը եւ համապատասխան մեքենաները:

Շուրջ քառասուն կամաւոր անձեր, փոխ ի փոխ, եռօրեայ ներկայութեամբ եւ աշխատանքով, Նոյեմբեր 15, 16 եւ 17–ին կատարեցին դրամահաւաքը:

Եթէ Ղարաքաղի հիւսիս – հարաւ մայրուղիի չինութիւնը պետական ըմբռնումով կենսական եւ ռազմավարական է փոխադրութեան ցանցի տեսակէտէն եւ տնտեսապէս, այդ հիմնական նպատակին հատնելու մտահոգութիւնը, դեռ ապրելին խմաստով, համապատասխան չէ: Շատ մը հայ ընտանիքներու ժխտական, անտարբեր կամ անդիտակից կեցուածքը ակնյայտ է հեռաձայնի խօսակցութիւններուն եւ տրուած պատասխաններուն կամ պատճառաբանութիւններուն մէջ:

Ասիկա նոր երեւոյթ մը չէ:

Մարսէյլի եւ շրջակայ քաղաքներուն մէջ, Պուշ տիւ Ռոն նահանգ, հարիւր հազարի կը բարձրացնենք հայութեան թիւը, մինչ որ միջին հաշուով կ'ընդունէ երեսուն հազար ընտանիք: Ֆոնէթոնին մասնակցող ընտանիքներու թիւն է միայն՝ հազար վեց հարիւր չորս (խոստում), այսինքն 5,3 առ հարիւր: Ճիշդ է որ բոլոր ընտանիքները կարելի չեղաւ հեռաձայնային ցանցին կամ ցանկին կապել, եւ սակայն...:

Այս հաստատումէն անդին, որ նոր երեւոյթ մը չէ, արձանագրուած արդիւնքները, անցեալ տարուան համեմատելով քանակերպական են:

Ահաւասիկ այդ արդիւնքները.

– Մարսէյլ՝ 1604 նուիրատուութեան խոստում 78·042 եւրօի դումարի մը համար

– Նիս՝ 400 նուիրատուութեան խոստում 22·992 եւրօի դումարի մը համար

– Մոնփըլիէ 518 նուիրատուութեան խոստում 27·291 եւրօի դումարի մը համար

Ֆրանսայի հարաւի երեք քաղաքներուն համար նուիրատուութեան խոստումներու ընդհանուր դումարը կը բարձրանայ՝ 128·331 եւրօի (841·796 Ֆրանք): Աւելի ճշդրիտ ըլլալու համար վիճակագրութիւններուն եւ եզրակացութիւններուն մէջ, այս դումարին վրայ հարկ է աւելցնել այս եկրեք քաղաքներէն ուղղակի հեռաձայնի կանաչ թիւին միջոցաւ եղած խոստումները:

Ցամենայնդէպս, այս պարագային առաւել կարելի է ըսել թէ «Հայատառան» Հիմնադրամը կը չարունակէ զարգացնել իր աշխատանքի ճամբան ընդրայնելով իր ճառագայթումին չրջագիծը:

Ֆոնէթոնին մասնակցող բոլոր կամաւորները չնորհաւորելի են իրենց ցոյց տուած ազգային արժանապատուութեան եւ պարտականութեան դիտակցութեան համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Livres reçus

Petit futé
Country Guide
ARMENIE
(nouvelle édition)

GARI ULUBEYAN

Nouvelles Editions de l'Université
Paris, édition 2003

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳԱՂՈՒԹ

*Ֆէրիգիւղի եկեղեցւոյ «Ալաճաճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 13–ին, Զուարթնոց երդչախումբի նախաձեռնութեամբ, տեղի ունեցաւ «Հայատառ թերթը Հայ տուներէ ներս» կարգախօսքով արշաւի երկրորդ նիստը, որու նախապահած են Զուարթնոց երդչախումբի մշակութասէր անդամներէն խմբավար՝ Լեւոն Խոզիկեան եւ Պր. Կարօ Գարբրիէլեան: Բայմանն խօսքը արտասանած է Կարօ Գարբրիէլեան որ կրկին անդրադարձած է հայատառ մամուլը ապրեցնելու եւ հայ տուներէ ներս տարածելու ուղղութեամբ իրենց որդեգրած նպատակին եւ հարց տուած է ներկաներուն թէ ի՞նչ միջոցներ կրնային առաջարկել կամ ի՞նչ զօրակցութիւն կրնային բերել: Լեւոն Խոզիկեան խօսք առնելով յայտնած է որ իրենց գլխաւոր նպատակն է ապահովել որ հայատառ մամուլը մուտք գործէ հայ տուներէն ներս: Ան չեշտած է որ ամէն մարդ չի կրնար դպրոց երթալ հայերէն սորվելու համար, հայերէնը զարգացնելու համար, բայց, ամէն մարդ կրնայ հայերէն թերթ կարդալով զարգացնել հայերէնի իր պաշարը: Անդրադարձած է Ռ. Հատտէճեանի «Յուշատետր» սիւնակին, մատնանշելով անոնց բարձրարժէք մշակոյթը: Դիտել տուած է որ իրենց նպատակն է պատրաստել այնպիսի Հայեր, որոնք համ առնեն, հաճոյք պղտն այդ գրութիւններէն: Պր. Գարբրիէլեան եւս անդրադառնալով որ թերթերը ծանուցումներով կ'ապրին, առաջարկած է որ զօրաշարժի ձեռնարկուի, որպէսզի անձեր եւ հաստատութիւններ ծանուցում տան հայկական թերթերուն:

***

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Նոյեմբեր 15–ին, գեղարուեստական որակաւոր յայտագիր մը ներկայացուցած են կեդրոնականցի աշակերտներ: Բացման խօսքը արտասանած է Կ. Ս. Միութեան տեղապահը՝ Պօղոս Զալկըճօղլու, որ ողջունելէ ետք ներկաները, բացատրութիւններ տուած է Սանուց Միութեան այս եղանակի գործունէութիւններուն մասին: Յայտագրի սկիզբը ելոյթ ունեցած է կեդրոնականի երդչախումբը, դեկավարութեամբ Տիկին Ովսաննա Գալէնտէրի: Բեմադրուած է ներկայացում մը՝ «Հայկական վարժարանի մէջ» որու նիւթը կը վերաբերէր հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան: Ապա, խօսք առած է վարժարանի ուսուցչուհիներէն Նաթալի Պաղտատ, որու ելոյթը նուիրուած էր Մեսրոպ Մաշտոցին եւ գրերու գիւտին: Յաջորդաբար արտայայտուած են աշակերտներ գեղարուեստական բաժինով: Ելոյթ ունեցած է նաեւ փիլիսոփայութեան ուսուցիչ՝ Արմէն Սարուխանեան, որ լուսարձակի տակ առած է մայրենի լեզուի, հայկական մշակոյթի, հայեցի կրթութեան, հայեցի դաստիարակութեան նիւթերը: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք: Աւարտին տեղի ունեցած է քոքթէյլ մը:

***

ՊՈԼՍՈՑ եչիլդիւղի «2001» մասնաւոր վարժարանի ցուցասրահին մէջ, պոլսահայ հին նկարչուհիներ՝ Ժանին Փափազեան, Սոնա Ա.Փար, Անի Զիմէն, Բարիս – Հիլտա Թէլլէր եւ Մելինէ Ըչըճման, Նոյեմբեր 12–ին խառն ցուցահանդէս մը սարքած են, որ մեծ ընդունելութիւն գտած է արուեստասէր հասարակութեան մօտ: Ցուցահանդէսին նկարները մեծ մասամբ վաճառուած են: Ցուցահանդէսը բաց կը մնայ մինչեւ Դեկտեմբեր 12:

Livres reçus

COURS INTENSIF
D'ARMENIEN ANCIEN
avec reprise et traduction des versions
du manuel pratique d'Arménien ancien
du même auteur

MARTIROS MINASSIAN
Ancien maître d'enseignement
et de recherches à l'Université de Genève
Editor: **Zaven Yegavian**
BIBLIOTHEQUE ARMENOLOGIQUE
DE LA FONDATION CALOUSTE GULBENKIAN

Lisbonne 2002

PRIX DU CDCA 2003

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne annonce le lancement de la seconde édition de son prix qui récompense l'auteur d'un travail universitaire ayant abouti à l'obtention d'un diplôme durant l'année 2002.

Ce concours, ouvert à toutes les disciplines, récompense les meilleurs travaux dont le sujet porte, directement ou indirectement, sur l'Arménie ou sur les Arméniens.

Toutes les disciplines sont concernées: histoire, géographie, sociologie, économie, science de la vie et de la terre, arts, sciences politiques, sciences physiques, psychanalyse, architecture, cinéma etc...

LES PRIX

Cette année, trois prix ainsi qu'une possibilité de publication, récompenseront les meilleurs travaux :

1er Prix: 1500 euros
2ème Prix: 1000 euros
3ème Prix: 500 euros

POUR QUI ?

Tout étudiant titulaire d'un diplôme Bac+3 (niveau Licence ou équivalent) jusqu'à Bac+5 (DEA-DESS ou équivalent).

TYPE DE DOCUMENT ?

Tout document rédigé en français ou en anglais ayant donné lieu à la délivrance d'un diplôme par des organismes d'enseignement français : rapport de stage, mémoire, document de fin d'études, film etc...

JURY

Un jury pluridisciplinaire composé de chercheurs, professeurs et universitaires déterminera les trois œuvres jugées les meilleres tant sur le plan de l'originalité du thème que de la forme.

Inscriptions, remise de documents et des pièces justificatives avant le 31 janvier 2003.

Remise des prix en mai

Règlement et formulaire d'inscription à retirer :

— Auprès du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), 17, rue Bleue, 75009 Paris, Tél. : 01.44.83.07.02 Fax: 01.42.46.81.59
— Auprès des sections Rhône-Alpes et Marseille-Provence du CDCA
— Sur http://www.cdca.asso.fr

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՕ. – Տէր եւ Տիկին Ժաք Մուրատեան 200 եւրօ։

*
**

ՓԱՐԻԶ. – Գ. Գէորգեան 120 եւրօ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կորիւն Բարխեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Քիւշիւքեան 75 եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղիկի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը չափահակալութեամբ ստացած է 700 եւրօ Տիկին Ժեմիլա Մալիխասէ ի նպաստ իր բարեսիրական ձեռնարկներուն։

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ – ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ եւ ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

կը դասախօսէ՝
ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Պատմաբան եւ Սէ – էճ – էր – էս–ի հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՂԱՑ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱՅ Ա. ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը առ ի երախտապիտութիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՖԵԱՆԻՆ, յաջորդական հոգեւոր հովիւներուն, եկեղեցւոյ ծառայողներուն, եկեղեցւոյ շինութեան բարերարէս թէ նիւթապէս աստուածդներուն եւ ի յիշատակ ընդհանրապէս համայն Թաղի ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին։

Պատարագ ժամը 10–ին։

Հոգեհանգիստ ժամը 11·30–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ԿՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Voyage en Arménie

OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 21 au 28 Avril

(prix : 1.065 euros)

Acompagnateur : **pasteur Samuel Sahagian**

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 155 euros
à **SPFA**, 1, rue Cabanis, 75014 PARIS
☎ **01. 47. 35. 30. 23**

——— (Programme détaillé sur demande) ———

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne —
brocante — cadeaux . . .

- Bar
- Restaurant
- Tombola

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

NAREG DOURIAN
et sa troupe reviennent
à MARSEILLE
Dimanche 1er décembre à 15h30
avec
WELCOME TO GLENDALE

Réservations et renseignements:
☎ **04. 91. 50. 15. 09**

Entrée : 10 euros

Entrée gratuite pour les enfants de moins de 12 ans.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին։

*
**

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL
le Dimanche 1er Décembre à 15 heures
dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

*
**

SECTION PARIS

DU 16 AU 23 FEVRIER

La Section **Archalouys TATHEOSSIAN** de Paris organise son

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (JURA).

Prix compétitifs ! ! !

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Surtout n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre.

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie : 01.39.83.71.19 (de 19h à 21h)
- Brigitte : 01.45.78.79.97 (de 9h à 19h)
- Alice : 01.42.93.03.56 (de 19h à 22h).

Les vendredis du Centre Culturel Saint-Mesrob
10 bis, rue Thouin, 75005 Paris

Vendredi 29 novembre à 20h45 :
HRATCH BEDROSSIAN
présentera sa traduction de
LE GOLGOTHA ARMENIEN, BERLIN — DEIR EZ ZOR
de Mgr Grégoire Balakian
qui vient de paraître
au **Cercle d'écrits Caucasiens**
Vente du livre — Signature — Cocktail.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարի Տէր-Յակոբեանէ 30 եւրօ իր մօր՝ Տիկին Ակոբոսեանի մահուան տարելիցին առթիւ։

Ստացած է նաեւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 17–ի հոգեճաշին առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եաղըճեան, Ոմն, Տիկին Մարիտա Փափազեան, Տիկին Հրանոյշ Գիւլբա, Տիկին Անահիտ Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Զապունեան, Տէր եւ Տիկին Մակարեան, Տիկին Ան – Մարի Զէդոյեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ազաշեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պաամաճեան 50–ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նէտէլեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան, Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն 100–ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Զիլինկիրեան 150 եւրօ։

(Շար.)

*
**

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Արշալոյս Մուրատեանէ 100 եւրօ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29
VENDREDI
29 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·567 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.567

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Թուրքիոյ յաղթական ԱՔԿ–ի պարագլուխին՝ Թ. Էրտողանի եւ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքին Փարիզ այցելութիւններու զուգադիպութիւնը (Նոյեմբեր 27) պատճառ էր, չատ բնականաբար, որ մեծխանները բաւական լայն արձագանգ տան։ Նոյեմբեր 28–ի մեր տեսած առաւօտեան օրաթերթերէն «Ֆիկարօ» եւ «Լա Գրուա» երկու յօդուածներով կ'անդրադառնային դէպքին։ «Ֆիկարօ» իր աշխատակիցին՝ Գլօա Լորիէօյի յօդուածը խորագրած էր՝ «Les Chrétiens d'Istanbul parient sur l'adhésion à l'Europe» եւ մանրամասնօրէն կը պարզէր կացութիւնը։ Սկիզբին կը գրէր. – «Քրիստոնեայ եւ հրեայ բոլորովին փոքրամասնութիւն, կողմնակից են որ իրենց երկիրը մուտք գործէ Եւրոպական Միութենէն ներս»։ Այս է, կ'ըսէ Լորիէօ, այն ուղերձը զոր Պոլսոյ Հայոց պատրիարքը եկաւ փոխանցելու Փարիզ, Բ. Հանդրոնը եւրոպական եօթը մայրաքաղաքներու իր ընթացքին։ Ան չեշտած է.– «Եթէ Եւրոպացիները անկեղծ են, եթէ էքիւմենիզմը եւ քաղաքակրթութիւններու երկխօսութիւնը պարապ լոզունգներ չեն, այն ատեն պէտք չէ որ կրօնական պատմէչ մը քարձրացնեն իրենց եւ Թուրքիոյ միջեւ»։ Թերթը կ'աւելցնէ, ինչ որ ըրած էինք մեր նախորդ թիւով ալ, որ ռաբունապետը եւ Ցունաց պատրիարքը եւ այլ առաջնորդներ քրիստոնեայ փոքրամասնութեան, զօրավիդ եղած են Մեսրոպ Աղբ·ի դիմումին։ Բարթուղիմիոս պատրիարքն ալ տեսնուած է Յանձնախումբի նախագահին՝ Ռոմանօ Փրոտիի հետ, որու հետ նաեւ ժամադրութիւն ունէր Մեսրոպ պատրիարքը։

Թուրքիոյ դեսպանատան մէջ, Մեսրոպ պատրիարք ըսած է լրագրողներուն թէ առաջին անգամն է որ նման համաձայնութիւն մը նկատած է արեւելեան քրիստոնեաներու միջեւ։ Ըստ իրեն, քրիստոնեայ բանակցողներու աշխատանքը կը դիւրանայ եթէ Թուրքիա Եւրոպա մտնէ։ Պատրիարքը ըսած է թէ Հայաստանի նախկին վարչապետ՝ Հրանտ Բագրատեան հրաւիրած է նախագահ Քոչարեանը որ զօրավիդ ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան «Եւրոպականացած Թուրքիա»ի մը լաւագոյն է Հայաստանի համար» կը բացատրէ Մեսրոպ Աղբ·։

«Ֆիկարօ» դիտել կուտայ որ պատրիարքին նախաձեռնութիւնը հաւանութիւնը չի վայելեր Սիւնեաց, որու դիրքերը չատ աւելի բուռն եղած են Անգարայի նկատմամբ քան Հայաստանի կամ Պոլսոյ Հայերուն դիրքը ու կ'ակնարկէ Հայ Դատի Յանձնախումբին հրապարակած յայտարարութեան այդ առթիւ, ուր կ'ըսուի թէ պատրիարքը «հրաւիրուած էր ընկերանալու էրտողանի»։ Մեսրոպ Աղբ·, կը չարունակէ յօդուածագիրը, կ'ակընկալէ որ նոր կառավարութիւնը եւրոպական չափանիշներուն յարմարցնէ թերքական օրէնսդրութիւնը կրօնական հաստատութեանց վերաբերեալ, ինչ որ թոյլ կրնայ տալ ֆինանսաւորել քրիստոնեայ վերքրամասնութեան հիւանդանոցներն ու պանազան հաստատութիւնները։ Էրտողան եւ կիւլ այդպէս ըսած են։

Նոյն թիւին մէջ, «Ֆիկարօ» կ'անդրադառնայ Շիրաք – Էրտողան հանդիպման։ Շիրաք քաջալերած է Թուրք պարագլուխը որ չարունակէ բարենորոգումները, բայց, որեւէ ակնարկութիւն չէ ըրած Թուրքիոյ մը, Էրտողան ալ յայտնած է որ Սահմանադրութեան վերանայում պիտի կատարուի, ինչ կը վերաբերի ժխքարի յայտարարութեան, զայն անտեղի որակած է։

«Ֆիկարօ» վիճարկումներու իր էջին վրայ ալ, Թեր ու դէմ անդամակցութեան երկու յօդուած հրատարակած է։ Մէկը (Թեր) ստորագրած է դեսպանատուներու ակումբի նախագահ՝ Ժան–Տանիէլ Թորճման, միւսը (դէմ) Ֆիլիփ Ռենօ, քաղաքական դիտութեան փրոֆէսէօր։ Թեր յօդուածին մէջ, Թորճման կը թուէ իր պատճառաբանութիւնները որոնց կարդին հարց կուտայ՝ «Ո՞ւր կը դտնուի Աբրահամը»...։

Նոյեմբեր 28–ի «Լա Գրուա»ն ալ լայն տեղ կուտայ հարցին։ Առաջին էջի խմբագրականով, զոր խորագրած է՝ «Դուռը չփակել Թուրքիոյ առջեւ», Թերթը յիշեցնով հանդերձ Թուրքիոյ դիրքը քիւրտ փոքրամասնութեան նկատմամբ, կիպրոսի հարցը եւ Հայոց ցեղասպանութեան ուրացումը, կը դտնէ իր եզրակացութեան մէջ որ կապ մը պէտք է հաստատուի Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, անդամակցութիւն կամ այլ։ Թերթը կ'արձագանգէ նաեւ Մեսրոպ պատրիարքի այցելութեան, կրկնելով ինչ որ ըսուեցաւ արդէն, այսինքն Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ կրօնական պատնէշ պէտք չէ բարձրացնել։ Այս բաժնին խորագիրն է՝ – «Թուրքիոյ Հայերը կ'ուզեն Եւրոպական Միութեան ծոցը ապրիլ»։

«Լիպերասիոն» նուազ տեղ կուտայ, բայց, կը գրէ նաեւ թէ, մինչ Շիրաք կ'ընդունէր էրտողանը, արտաքին յանձնախումբին առջեւ, ժխքար ա'նթէն կը կրկնէր, ինչ որ ըսած էր (եւ որ փառաւոր առիթ ստեղծեց վիճարկումի), այսինքն Թուրքիոյ անդամակցութիւնը փափաքելի չէ։ Ան չեչտած է.– «Երբ Եւրոպա յառաջդիմէ իր ընդլայնումին մէջ, ինք իրեն հարց պիտի տայ թէ կարելի՞ է ուրիշ ընդլայնումի մը ձեռնարկել»։

Զօրավիդ չըլլալով հանդերձ ժխքարի յայտարարութիւններուն, Ֆրանսական իշխանութիւնները նեղը մնացած վիճակ մը ունին եւ չեն համարձակիր բացէ ի բաց արտայայտել իրենց ժխտական տրամադրութիւնը։

*
**

ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՅՈՑՑԸ

Հայ Դատի Յանձնախումբին հրաւէրով, չուրջ 500 Հայեր հաւաքուած էին, Զօրեքշաբթի, Նոյ· 27, ժամը 17–ին, Փլաս Իտալիա Հերիօ (Ազգային ժողովի չէնքին եաեւը)։ Նախապէս արդէն, թէ Հայ Դատի Յանձնախումբը եւ թէ Հ·Յ·Դ·ն դնաձակցութիւնը յայտարարութիւններ հրապարակած էին, ուր հայ պաղութը աչալրջութեան կը հրաւիրէին Թուրքիոյ անդամակցութեան նկատմամբ։ Հ·Յ·Դ·ն դիտել կու տար թէ Թուրքիա չէ փոխած եւ կոչ կ'ընէր Շիրաքի որ պահանջկոտ դիրք բռնէ Թուրք իր խօսակիցին նկատմամբ։

Յոյսի ընթացքին, ելոյթ կ'ունենային Հիլտա Զոպոյեան, Յարութիւն Մարտիրոսեան (Հայ Դատի Յանձնախումբ, Եւրոպա եւ Ֆրանսա), Ռուբէն Փափազեան (Հ·Յ·Դ· Նոր Սերունդ), Ֆրանսուա Ռոշղլոտան եւ Ռընէ Ռուքէ, եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Մուրատ Փափազեան։ Բոլորն ալ չեչտած են այն բազմաթիւ պայմանները զոր Թուրքիա պէտք է լրացնէ, չուրանայ իր պատմութեան սեւ էջերը։

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Աբք· Մութաֆեան որ ընկերակցութեամբ խորհրդականներէն իրաւաբան Լուիզ Պաքարի, դատաղանակիր Վաղարշակ արեղայ Սեբոբեանի փարիզ կը դտնուէր Նոյ· 27, Չորեքշաբթի, չարք մը հանդիպումներ ունեցաւ պետական դէմքերու հետ։ Ինչպէս դրեցինք, Մեսրոպ պատրիարքը ձեռնարկած է եւրոպական չրջապտոյտի մը յատկապէս իր մտահոգութիւնը փոխանցելու եւրոպացի ղեկավարներու, Թուրքիոյ անդամակցութեան դժկամութեան մէջ կրօնական ազդակին տրուած կարեւորութեան առընչութեամբ։ Ան համոզուած է որ այդ մարդին կապուած պատճառաբանութիւնները, գործօն դեր ունենալու պարագային, հետեւանքները պիտի կրէ Թուրքիոյ ոչ մահմետական տարրը որ հազիւ 1% համեմատութիւն կը ներկայացնէ։ Թուրքիոյ նոր ղեկավարութիւնը որ կը ջանայ չափաւոր դիծի մը վրայ պահել կրօնական հակումները, հաւանական է որ մերժումի պարագային չվարձենայ արդելք ըլլալ կրօնամոլ հոսանքներու չեչտումին, որոնք պիտի չուշանան զուգահեռ մը գծելու դուրսի մերժողներուն եւ ներսի ոչ մահմետական տարրին հետ։ Ատկէ զատ, հաւասարութեան, խորհրդանութեան կեցուածքներէ ձեռնպահ մնալու թելադրանքները Մեսրոպ պատրիարք կ'ուղէ որ Եւրոպայի երկիրներուն ոչ միայն խօսքին, կիրարկութեան մէջ ալ տեսնուին ու Թուրքիան միմիայն, կամ գլխաւորաբար կրօնական տարբերութեան պատճառով դուրս չձգելի Եւրոպայէն։

Այս կէտերը բացատրելու նպատակով ձեռնարկուած չրջապտոյտին Բ. հանդրոնեանը եղաւ Փարիզը ուր Մեսրոպ Աղբ· նախ տեսակցութիւն ունեցաւ Արտաքին գործերու նախկին նախարար է·Տը Շարէթի, յետոյ Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա յարաբերութիւններուն Ազգային ժողովի տեղեկաբեր Կի Լանկայնի հետ։ Հանդիպում ունեցաւ նաեւ Մերկոտի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբին նախագահ Ժաք Ուտէնի եւ Ֆրանսա – Թուրքիա բարեկամութեան խումբին նախագահ Միշէլ Փէչայի հետ։ Օրուան վերջին հանդիպումը եղաւ Արտաքին գործերու ենթանախարար Ռ· Միւզիլիէի հետ ունեցածը։

Նոյն օրը Մեսրոպ պատրիարք այց մը տուած էր Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Աբք· Նադդաչեանի, իսկ կէս գիշերին Հայաստանի դեսպան է· Նալպանտեանի որ ուշ ժամու կը վերադառնար Իսրայէլէն։

Իր այցերուն նպատակներուն, մտահոգութիւններուն, յաջորդ օրերու ծրագիրներուն մասին կարճատեւ հանդիպում մը ունեցանք Նոյն երեկոյեան Մեսրոպ պատրիարքին հետ։ Կուտանք առանձին։ Ինք ընդհանուր առմամբ լաւ տպաւորուած էր հանդիպումներէն ու վստահ էր որ խօսակիցները ճիշդ հասկցած էին իր մտքերը։

Մեսրոպ Աբք· Նոյեմբեր 28–ին կը մեկնէր Պելճիա, անկէ Գերմանիա, Անգլիա, ապա անցնելու համար Իտալիա եւ Վատիկան ուրկէ պիտի վերադառնայ Պոլիս։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՊԱՐՈՆ ՏԷՐ ԿԱԼՈՒԱԾԻՆ ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԱԾ

Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանէն Նոյեմբեր 27 թուակիր հաղորդագրութիւն մը կը տեղեկացը – նէ թէ կարգադրուած է հայապատկան Պարոն Տէր կալուածին առընչութեամբ ամբան ամիսներուն ծագած խընդիրը։ Այդ կալուածը որ մաս կը կազմէ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան պատկանող հողերու, մասամբ գրաւուած էր իսրայէլեան պատկան իշխանութիւններու կողմէ, ապահովութեան պատճառաբանութեամբ մը։ Ծրագիրը կար կալուածին մէջտեղէն ճամբայ մը անցընելու, չրջանցելու համար պաղեստինեան տարածքները ու Պատրիարքարանը առարկած էր, դիմումներ կատարած, որպէսզի ճամբան այլ տեղէ անցնի։

Վերոնչեալ հաղորդագրութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Իսրայէլեան իշխանութիւնները տեղի տալով Պատրիարքարանի առարկութեան, հրաժարած են ապահովական այդ ճամբան հայապատկան կալուածէն անցընելէ ու որոշած Պարոն Տէրը կրկին յանձնել Պատրիարքութեան։ Իսրայէլեան Պետութիւնը ընդունած է նաեւ հատուցանել պատճառած նիւթական վնասները։

Բարեդիպ այս կարգադրութեան առթիւ Երուսաղէմի Թորգոմ Պատրիարքը տրուած բարոյական զօրակցութեան համար չնորհակալութիւն յայտնած է Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան, Հայց· Եկեղեցւոյ պետերուն, թեմերու առաջնորդներուն, հայկական եւ ոչ հայկական կազմակերպութիւններու եւ յատկապէս Յովհ·–Պօղոս Բ·ին, Ռուսաստանի Ալէքսի Բ· Պատրիարքին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՆՔՐԷՍ

(Նոյեմբեր 27/28)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Ազգային Համաձայնութեան կուսակցութիւնն ալ արտակարգ համագումարին ընթացքին որոշած է թեկնածու առաջադրել իր նախագահ Արամ Յարութիւնեանը։ Աւելի քան 350 պատուիրակներու առջեւ ելոյթ ունենալով ան ըսած է թէ ազատական – պահպանողական դաշտափարաբանութեան տէր կուսակցութիւնը ըլլալով ոչ երդուեալ ընդդիմադիր, ոչ իշխանամէտ քաղաքական ուժ, նախագահական ընտրարշաւին մէջ բեւեռացած քաղաքական դաշտին համաձայնութեան տարրեր հաղորդելու նպատակը կը հետապնդէ։

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Հոկտեմբեր 27»–ի դատին Նոյեմբեր 27–ի նիստին չարունակուած եւ աւարտած է ոստիկան Ա· Գասպարեանի հարցաքննութիւնը։ Ապա որպէս տուժող ատեանը ունկնդրած է Ռ· Յակոբեանը որ

(Շար·ը Գ· էջ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, ՄԵՐ ՊԱՏԻՒԸ ԵՒ ԱՆՄԵՂ ԱԲԻՍՈՂՈՄԸ

Մերժելի ու վիճելի չատ տեսակէտ յայտնուեցաւ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան հռչակման 1700-ամեակին առթիւ կառուցուած տաճարին մասին: Երկրին ներկայի ծանօթ կացութեան մէջ նման չռայլութենէն միւնչեւ չէնքին ճարտարապետական «արժէք»ին բաւական յաց մակարդակը տարուբերեցան այդ տեսակէտները: Սակայն, հարցը ոչ իսկ հանրային վիճարկումի նիւթ եղաւ. պէտք է ըսել որ երկրի մը մէջ ուր դրամը ամենահզօրն է, նման մտածում միայն կրնար ցնորքի բնոյթով ընկալուիլ: Դրամը առատը կար, առնողները միշտ պատրաստ էին, դանուած էր փառապանծ պատրուակն ալ, այլեւս ի՞նչ կ'արժէին ազգային առանձնահատկութիւնները, արեւտի պահանջները, նոյնիսկ հաւատքի հարցերու առընչուած հարցականները ոնք միայն կրնային ժամավաճառ ընել ու սրբազան գործը ուշացնել. մինչդեռ, քրիստոնէութիւնը աշխարհի մէջ պետական կրօնք հռչակած առաջին երկիրը աղկիկեան պատրաստ մանկամարդուհի մը նման հագուստ – չգուած, ականաւոր այցելուներու կը սպասէր: Պէտք էր ամէն բան աւարտուն, ներկայանալի, մանաւանդ մեծախոհ ու մեծաշունդ ըլլար: Եղա՞ւ – չեղա՞ւ, այս կէտն ալ բաւական վիճելի մնաց: Մէկ բան որոշ է. դուռսէն գացողներէն ու տեղւոյն վրայ դըտնուողներէն չատեր ամէնքն մը եւս մտածեցին թէ ի՛նչպէս Հռիփսիմէ ու Հռիփսիմեան եկեղեցի կառուցանող ժողովուրդի մը չառաւիղները հազար, հազար երկու հարիւր, հազար երեք հարիւր տարի եառ, դեղեցկատիւութեան, ճաշակի դեռնին վրայ կրնան ա՛յս աստիճան բոպիկ յայտնուիլ:

Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տաճարին կապուած յաւելեալ զարմանալի մըն ալ եղաւ անոր չրջաբակին մէջ Անդրանիկի արձան մը դեռեղելու որոշումը: Կարծէք զօրավարը եկեղեցական մեր մեծ դէմքերէն էր: Ոչ ոք կրնայ դէմ ըլլալ, կամ զարմանալ Անդրանիկի արձանի մը որ կը կանգնի Հայաստանի որեւէ մէկ անկիւնին, կամ Սփիւռքի հայաշատ մէկ վայրին մէջ, բացի եկեղեցիի մը մերձակայքէն: Չհարցնե՞լ թէ նման բռնազբօսիկ կապ Անդրանիկով տաճա՞րը աւելի չքաւորելու նպատակով հաստատուած է, թէ՞ հակառակը: Այսուհանդերձ, հարցը մոռցուած էր, որպէս հայաստանեան «առեւտուր»ի հերթական մէկ դրուածը եւ ուշադրութիւնները դառած էին այլ սեռեակէտեր: Ի վերջոյ, հաւատքեան մըտքին ու սրտին մէջ Անդրանիկն ալ, Աստուած եւ Գրիգոր Լուսաւորիչն ալ ունէին իրենց անջնջելի տեղերը որոնք ոչ մէկ փոփոխութիւն կրնային կրել արձանի մը ճիշդ կամ սխալ դեռեղումով: Ցետոյ, վերջապէս, հայկական իրականութեան մէջ ո՛չ Անդրանիկը, ո՛չ ալ Լուսաւորիչը չահարկումի միջոց կ'ըլլային առաջին անգամ: Ո՛չ ալ Աստուած ինքը, բնականաբար:

Այս առումով, առնող ու տուող, Լուսաւորիչ ու Անդրանիկ պիտի կրնային անարդել դոյակցիլ, եթէ զօրավարին արձանին առընչուած պարագայ մը նոր ընդվզում պատճառած չըլլար: Եւ այդ ընդվզումն ալ արտայայտութիւն չդանէր հայաստանեան մամուլին մէջ («Ազատ օր», Նոյեմբեր 16), «Փրկենք մեր պատիւը» խորագրուած դրութեամբ մը: Ամբողջ ժողովուրդը այդ վրկութեան ստանձնումին կանչող էջին հեղինակներն են Մարատ Յովհաննիսեան եւ Ռոպէր Միրզոյեան: Առաջինը «երկրահանքարանական դիտութիւնների թեկնածու» է, երկրորդը՝ պետական մրցանակի դափնեկիր, թէ որպէս ի՞նչ, նշում չկայ:

Երկուքն ալ գոհունակութեամբ, ուրախութեամբ դիմաւորած են Լուսաւորիչ – Անդրանիկ դրացնութեան լուրը, ինչպէս՝ համոզուած են, «բոլորը»: Ուրախալի դառած են նաեւ որ յուշարձանի հեղինակներն են Ամրա Շիրազը եւ ճարտարապետ Ասլան Միսիթարեանը: Անոնք կարող կը նկատուին կերտելու այնպիսի կոթող մը որ մայրաքաղաքին Հարաւ – արեւմտեան թաղամասին զօրավար Անդրանիկի «անյաղթ» արձանին հակակշիռ ըլլայ: Այս մէջբերումը կարեւոր է անով որ Փարիզի Հայը կրնայ պուտ մը թեթեւացած չունչ քաշել, տեղեկանալով որ Անդրանիկի «անյաղթ» արձան կանգնելու մեծաչնորհը չունի...:

Յովհաննիսեան – Միրզոյեանի ուրախութիւնը յուսախարութեան կը վերածուի սակայն, երբ վերջերս կը դտնուին յուշարձանին չինութեան վայրը ու ա՜ կանատես կ'ըլլան զօրավարին ու ամբողջ ժողովուրդին ուղղուած վիրաւորանքին: Իրենց սիրտերը ալեկոծած այդ վիրաւորանքին պատճառը կոթողին տակին կիսակատոյց պատուանդանին վրայ արդէն փորագրուած արձանագրութիւն մըն է. հոն կ'ըսուի թէ Անդրանիկի յուշարձանը կը կառուցուի Վահրամ Շիրինեանի դումարով, ի յիշատակ իր սիրելի կնոջ:

Ու անմիջապէս, երկու այցելուին մըտքին մէջ կը ծագի արժեւորել – արժեւորելու հարցը: Անդրանիկին նման դէմք մը արժանի չէ՞ ամբողջ ժողովուրդին կողմէ կառուցուած արձանի մը որ «ինչ – որ մէկը, ո՛վ ուզում է լինի, Անդրանիկի յուշարձանի միջոցով աշխարհին տեղեակ է պահում հանգուցեալ կնոջ յիշատակը յաւերժացնելու իր հնարաւորութեան մասին»: Ու կը յաջորդէ «չուկայական յարաբերութիւններ»ու նշումը որ կարելի դարձուցած է ամէն բան, մինչեւ ազգային արժանապատուութիւն «բազար»ի ապրանք ընել: Ու Մ. Յովհաննիսեան եւ Ռ. Միրզոյեան բարի օրինակը կու տան քանի մը մեթր անդին Ալ. Գրիբոյեդովի արձանին ոտքուն պատուանդանին որպէս կանգնող նշուած է «երախտադէտ հայ ժողովուրդը»:

Անկեղծ վիրաւորանքով կ'ուզեն որ հայ ժողովուրդը իր պատիւը փրկելու, նաեւ իր «հերոսին մեծարելու այդ անարժան ձեւը, այդ խայտառակ երեւոյթը վերացընելու համար», այդ դումարը վերադարձնէ Պ. Շիրինեանին: Թող ան այդ դումարով «աւելի ճիշդ ձեւ գտնուի իր կնոջ յիշատակը յաւերժացնելու համար»: Կ'ուզեն որ դումարին չափը ըսուի ժողովուրդին եւ եթէ նոյնիսկ միայն հայաստանցիներուն վիճակի հասուցումը, ան ամէն մէկուն հաշուին քանի մը տասնեակ դրամին աւելի պիտի չըլլայ: Վստահ են որ չատ կարճ ժամանակի մէջ կը հաւաքուի դումարը:

Արդա՞ր է յայտնուած ընդվզումը, վիրաւորանքը: Բնականաբար: Սակայն, անմիջապէս պէտք է աւելցնել որ երեւոյթը, նոյնիսկ իր սուր բնոյթով, անհանդուրժելի չէ: Կը բաւէ քակել կծիկը յատկապէս այն դէպրոցներուն որոնք բերարի մը, կամ անոր հարազատներէն մէկուն անունը կը կրեն, մինչդեռ կրնային լաստագոյն յուշարձանը ըլլալ մեր անչիրիմ մեծերէն մէկուն կամ միւսին: Տեսնելով բարերարին կնոջը յիշատակութեան լուսանկարը թերթին նոյն էջին վրայ, մարդ կը տարուի մտածելու որ եկեղեցաչէն մեր հիներուն – Թագաւոր, Թագուհի, Իշխան, եւ այլն – օրինակը ընդօրինակելու մարմաջը ունեցած է Անդրանիկի կոթողին բարերարը: Ցայտնապէս, ոչ ոք ալ իրեն թելադրած է, դոնէ «Զօրավար Անդրանիկ» արձանագրութենէն աւելի մեծ տառերով չղնել իր ու կնոջը անուններուն նշումը: Ոչ այնքան աչքի զարնող անկիւնի մը մէջ տեղուելիք յուշաքար մը չատ աւելի կ'արժեւորէր Վ. Շիրինեանի ու հանգուցեալ կնոջը յիշատակը, Անդրանիկի նման դէմքի մը նկատմամբ անոնց սիրոյն ու հաւատարմութեան փաստն ալ տալով:

Սակայն, ինչ որ իսկական վրդովեցընողն է, նոր Աբիսողոմներու յայտնութիւնը չէ մեր իրականութեան մէջ. անոնք անպակաս եղած են մեր ընթացքէն: Նոր չեն, առանց պատճառած յուսախարութիւնն ալ, գոյն արտայայտողներն ալ: Այս բոլորին եկեղեցիի չրջափակ, անարդել դեռին, գիրկ ու ծոց բացող կեցուածքն է որ դառապարտելի է, Աստուած ու կայսր չփոթող պատասխատուներու, արուեստագէտներու եւ մասամբ նոյին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Կարպիս Ափրիկեան կը ներկայացնէ հիմնադիր մը, հաւատարմութիւն մը. ոսկէ չղթայ մը: Կանգնած Եւրոպայի սրահին վրայ, Փարիզի մէջ, իր հոդիին հարազատ մասնիկը ըրած Սիփան – կոմիտաս խումբին կողքին, Ափրիկեան, մօտ կէս դարէ վեր, կը չարունակէ հայ ազնուագոյն երաժշտութիւնը՝ ոչ միայն Ֆրանսացի եւ Ֆրանսահայ երաժշտասէրներուն, այլ նաեւ սահմանակից Զուիցերիոյ, Պելժիոյ, Սպանիոյ եւ Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու երաժշտական չըրջանակներէ ներս: 1955-էն վեր, իր ուսած համերգներով, իր ճարտին վրա ուսահած Սիփան – կոմիտասի մեներգներով, անոնց եւ խումբին ընկերակցող պանդարն մեծ ու փոքր նուագախումբով, Ափրիկեան ոչ միայն տարածած է հայ երաժշտութիւնը իր չրջապատէն ներս՝ բարձր որակով եւ չարունակաբար, այլեւ ան, ինքնամոռաց չամառութեամբ, ձեռնարկած է հայակերտումի վեհ դործին: Արդարեւ, մաէսթրոն, իր խումբով եւ իր խումբէն սկսած, կերտած է հայ լսափնտ տաքուկ օճախ, որուն ջերմ չրջանակին մէջ, հայ երիտասարդ – երիտասարդուհին բոլոր տուեալները ունի վերահաստատելու, վերստին հայ դարբնուելու եւ ինքնավստահելու, երբ նկատենք այն սիրով չանճն առնուած սրբազան պոհոդութիւնը, որով կէս դարէ ի վեր երդչախումբի մէն մի անդամը, խումբէ ամբողջ չարան – չարան, խորան մտնելու նման փութացած են փորձի վայրը եւ յագեցած է հայ երաժշտութեան հոգեպարար մնունդով: Այս արեւատուր եւ կենարար չիճուկը, որ կը կայանայ Ափրիկեանի չուրջ խմբուիլ եւ հայ երգով վերանորոգուիլ, խմբավարին անդուլ եւ անդադար, չարունակաբար ներգրում – ներով, հիմնական դեր կատարած է հայապահպանման, եւ ապա՝ հայակերտումի սրբազան գործին մէջ:

Նաեւ, Ֆրանսայի երաժիշտներու մասնակցութիւնը Ափրիկեանի համերգներուն, երբ ասոնք կը տրուին պիմֆոնիկ նուագախումբի ընկերակցութեամբ, եւ մանաւանդ իւրաքանչիւր ելոյթի ատիթին, տեղւոյն մամուլի մէջ լոյս տեսած անոր արձագանգը՝ Ֆրանսայի, ապա նաեւ կամ եւրոպայի թղթակիցներու դրչով, մչտապէս վերանորոգած են Ցրանսացիներու յիշողութեան մէջ, մեր «Ապրիլ 24»ը, Ցեղասպանութիւնը, Հայը Կոմիտասը, հայ երգի իւրայատուկ թարմութիւնն ու դիւթանքը: Այս արհամարհելի գործ չէ, այլ հիմնական, ակունքային գործ – մէկուն մտքին ու հոգիին մէջ, միւսին յիշողութեան մէջ անվերջ թարմացնել եւ արթուն պահել, որ Հայը կայ, չէ ճաւրուած տակաւին, եւ դեռ ունի իր ուրոյն երգարուեստը, ա՛յն որ մչտապէս եւ մչտենջենապէս կը լիցքաւորէ հայ անհատը՝ ինչ որ ալ ըլլայ այս վերջինին ընկերային, քաղաքական կամ ամուսնական (օտարի հետ) պայմանները:

Ցրանսայի հոդին վրայ, ամէն կոդմէ եկող հոսանքներու եւ աղեցութիւններու ենթակայ, հայ անհատը հայ երգին մէջ կը գտնէ հայրենի հոդի նչանակութիւնը, քանդի հոն նոյնացած են թէ՛ հայ երաժըչտութիւնը, թէ՛ հայ դիրն ու քերթուածը, թէ՛ հայ հոդին կանչը, թէ՛ հայրենիքը կորսնցուցած Հայուն նախկին կեանքն ու բանը, աչխատանքն ու հարսանիքը, ուղն ու ծուծը: Ափրիկեանի մատակարարածը հայ չունչն է, հայ ակունքներէ ջրվիժած հայ աղբիւրն է, ան որ առակ է հոդի եւ ինքնութիւն նեարկելու քի՛չ մը դիտակից իւրաքանչիւր հայ մարդու:

Ափրիկեան հայ երաժշտութիւնը սրբագած է ոսկեայ եռանկիւնի մը բովէն: Գուրդէն Ալէմշահ, որուն յաջորդած է Սիփան – կոմիտաս երդչախումբի դեկավարութիւնը ստանձնելով եւ որու երդչանուագախմբային դործերու առաջին կատարողն է. Բարսեղ Կանաչեան, որուն դործերուն մէջ մեծ համութիւն ունեցած է եւ չատ մեծ սիրով դործիքաւորած է վարպետին «Նանոր»ը կամ «Վարդերի հետ»ը, «Ուռին»՝ անվերջ յայտադրելով այս վեհասուր դործերը իր համերդներէն ներս. իսկ իր առաջին լոյսը եղած է հայր Կոմիտասը, որ այս չղթային գլխուն կը դրաւէ: Կոմիտաս – Կանաչեան – Ալէմշահ՝ եռահիւս այս բարձունքներէն Ափրիկեան արձակած է իր հրաչքեր ձայնային նետերը եւ մէկ առ մէկ հայութեան փարախը բերած է բազմահարիւր կամ հազարաւոր հայորդիներ՝ վերստին հայցնելով զանոնք՝ մկրտելէ ետք հայ երգի աւազանին մէջ: Ահա երդով եւ երգելով կատարուած հրաչք դործը: Եթէ միայն ա՛յս ըլլար Ափրիկեանի գործը, ան արդէն անմահութեան պատուանդանին կանգնած պիտի ըլլար:

Ափրիկեան նաեւ յօրինող է, լուրջ յօրինող, եւ իրրեւ ուրոյն ստեղծագործ, ան կը հանդիսանայ հայ երգարուեստի ներկայացուցիչներէն Սփիւռքի տարածքին: Մենք, հոս, Լոս – Անճըլըս, բախտ չունեցանք տակաւին լսելու իր վերջին, չայնաձայնաւոր եւ ահագնադղրդող օրատորիոն որ կը կոչուի «Մասունցի Դաւիթի ծնունդը»՝ մեկնելով մեր ազգային դիւցազնավէպի օչականեան տարբերակէն: Եւրոպական մամուլը, որ մեր աչքի առաջ ունինք, «4 աստղ» մակարդակ չնորհելով կը գովերդէ Ափրիկեանի սոյն գործը:

Ափրիկեանի չամբավարական արուեստը կը յատկանչուի իր խրոխտութեամբ, բարձր ճաչակով, ազնուականութեամբ, առնական հոսքով: Յուզականութեան՝ ան կը մտի տալ բանականացած կերպար, դրամական յատկութիւն եւ տեսիլք: Իր ներչնչումը գոյապ է եւ ոչինչ ունի մաչկային. ան կը խրտչի հաւատարակէս կային. ան կը խրտչի հաւատարակէս ցոգեկուսած մեղկութիւններէ ինչպէս նաեւ ուռուցիկ ճեւականութիւններէ եւ դռեհիկ գրդռութիւններէ:

Ահա Ափրիկեանը, գոյապ, դիպաստ, հմուտ, չգթահատակ իր լուռ բայց խիստ եւ հայակորիզ, բարձրաճաճանչ տաքնութեամբ: Պատիւ իրեն:

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՑՏՈՑԵԱՆ

ԿԼԷՆՏԷյլ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԸԲ

ԻՍՐԱՑԷԼ ԵՒՐՈՊԱՑԻ՞ Է

Այնպէս կը թուի որ Թուրքիա միակ երկիրը չէ որուն անդամակցութեան փափաքը լուրջ հարցեր կը ստեղծէ Եւրոպական Միութեան: Վերջերս Իսրայէլի նոր Արտաքին գործերու նախարարը Պ. Նեթանիահու եւս նոյն փափաքը արտայայտած է իր երկրին համար: Անդրադառնալով անոր արտայայտութեան, դեմոկրատական մամուլի ծանօթ անուններէն «Տի Վէլթ» ընդունելով հանդերձ Իսրայէլի դրական չատ մը տուեալները, Եւրոպայի մէջ տեղ չի տեսներ այդ երկրին:

Իսրայէլ, ինչպէս կ'ըսուի, իր պատմական, նաեւ մչակութային ու կրօնական արմատներով, եւրոպական ծագում մի տէր Իսրայէլացիներու մեծ թիւով եւ վերջապէս ժողովրդավարական պետութեան տէր երկրի հանդամանքով, եւրոպացի ըլլալու չատկանիչները ունի: Ասով հանդերձ, իսկական պատճառ չկայ որ Իսրայէլ ամբողջական անդամ ըլլայ Եւրոպայի: Ճիշդ է որ, կը գրէ դեմոկրատական թերթը, նման անդամակցութիւն անթիւ առաւելութիւն կ'ընծայէ անոր, բայց կարճատեւ չրջանի մը համար, իսկ Միութիւնը չուտով կը մնայ լեռնակուտակ հարցերու ծանրութեան տակ: Անոնց գլխաւորները կ'ըլլան Պաղեստինցիներու հետ հակամարտութիւնը, հրէական պետութեան մէջ կրօնքին տեղին մասին վէճերը, իսրայէլեան արտադրութիւններով ողողուած հոդագործական չուկան: Այսքանը, առանց խնդրոյ առարկայ ընելու եւրոպական սահմանները, հարցը. դժուար չէ կռահել որ Միութեան ոչ մէկ անդամ պատրաստ կ'ըլլայ թոյլ տալու որ ազատ չրջագայութեան գօտին երկարի մինչեւ եդիպտական, յորդանանեան, սուրիական եւ լիբանանեան սահմանագիծերը: Ընդհանուր է վախը նման անդամակցութեամբ մը գանգուածային դաղթերու դէմ յանդիման մնալու, ինչպէս է պարագան նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն մուտքին բանակցութիւններէն ի վեր Եւրոպական Միութիւնը եւ զարգացման օժանդակութիւնը կը չփոթուին: Թուրքերը կը պնդեն որ միայն Պրիւսէլի օգնութեամբ կրնան իրենց երկիրը արդիականացնել եւ բնակչութիւնը արեւմտականացնել, այդ ձեւով իրենց ներքին

ԴԱՂԱՒԹԻՔ ԴԱՂԱՒԹ

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Ա.Թոռանեան Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 17–ին, նախ եկեղեցական արարողութեամբ, ապա Սիրոյ սեղանով մը, նշուած է Գալֆայեան Տան հիմնադրութեան 136–րդ տարեդարձը: Քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք: Պատարագի ատարին Սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է ի նպաստ Գալֆայեան տան, եկեղեցւոյ կից՝ «Պէզճեան Ամիրա» սրահին մէջ ,որու նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Սիրոյ սեղանը վարած է ուսուցչուհի Տիկին Ժապլին Էմմէն: Ներկայ եղած են տեղական իշխանութեան տեղեկագիրը ներկայացուցած է առենապետ Դանիէլ Աթիքեան, որ չեշտած է թէ խնամակալութեան գլխաւոր մտահոգութիւնն է բարձրացնել ուսման մակարդակը եւ ապահովել բարւոք ուսման մը պայմանները: Յայտնած է նաեւ որ, բացի նիւթական անհրաժեշտութենէ, ուրիշ որեւէ հարց չունին: Ելոյթ ունեցած է նոր նշանակուած տնօրէնուհին՝ Տիկին Ասրինէ Թահմինճիօղլու: Ան հաղորդած է որ այս տարեշրջանին, վարժարանին մէջ կ'ուսանին 116 աշակերտներ, որոնցմէ 26–ը՝ դիւրթիկ, կան 22 ուսուցիչներ եւ 12 հոգեվարձով պաշտօնէութիւն մը: Գործադրուած է զեղչաուճատական յայտագիր մը: Հաւաքոյթին «Հուսկ Բանք»ը արտատպած է Մեսրոպ պատրիարք:

դժուարութիւններուն միակ լուծումը տեսնելով Միութեան անդամակցութեան մէջ: Այնպէս մը որ իրրեւ թէ Միութիւնը տէր է ամբողջ աշխարհի հարցերը լուծելու բաւարար հարստութեան եւ զօրութեան:

Պրիւսէլ համարկելու պարտականութիւն ունի միայն այն երկիրներուն նկատմամբ որոնք արմատացած են Եւրոպայի սրտին վրայ: Անոնց մուտքը հիմնական չհապճեպութիւն կը ներկայացնէ եւ մեծ չանք կը պահանջէ: Կարելի չէ նոյն չանքը գործադրել նաեւ Եւրոպային դուրս գտնուող երկիրներու համար, քանի որ առիկա Միութեան քայքայումին կ'առաջնորդէ: Անշուշտ, առիկա չի նշանակեր որ պէտք է դուռը փակել Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի առջեւ: Շատ մը ճեւեր կան անոնց հետ սերտ գործակցութիւն հաստատելու, որպէսզի անոնք ալ չհաւատան որ այդ երկիրները անդամակցին Միութեան մը որ ենթարկուած ճնշումին տակ քանդուելու վտանգին առաջնորդէ ինքզինք:

ՔԱՂՀԱՆ

ARMÉNIE
(Rencontres)

«Թառոս» հրատարակչական տունէն լոյս տեսաւ Հոկտեմբերին ARMENIE - Rencontres հատորը:

Ընթիր տպագրութեամբ, գունազարդ, ներկայանալի գեղեցիկ գիրք մը որ հարիւր վաթսուն մեծադիր նկարներով եւ քարտէսներով երկու անձերու լրացուցիչ գործին արդիւնքն է, նկարիչ – լրագրող՝ Լուի Կիւնամաւի եւ մամուլի հրատարակչութեան մէջ մանրակերտիչ՝ (մաքըթթէ), Ժեռար Պալալեանի:

Գիրքը հանդիպում մըն է Հայաստանի առօրեային հետ: Շրջապտոյտ մը մեկնակէտը եւ վերադարձը ըլլալով միշտ Երեւան: Երեւանէն դէպի Գիւմրի, Ամբերդ, դէպի Գառնի, Գեղարդ, Սեւան: Վերադարձ Երեւան առնելու համար այս անգամ Սպիտակի, Վանաձորի եւ Ագարակի ճամբան: Ապա Երեւանէն Էջմիածին, Երեւանէն Զերմուկ եւ հուսկ Գորիս, ու վերջին հանգրուան դարձեալ Երեւան:

Նկարները այրերու, կիներու, երախաներու դէմքեր են, ինքնին արտայայտիչ եւ խօսուն, դէմքեր առնուած դաշտերու մէջ, չուկայ կամ աշխատանոց, ուսումնական պահերուն, ուրախութեան առիթներուն, ընտանեկան յարկերէն ներս կամ ապ պարզապէս նայուածքներ կորսուած հոգիզնին անհունութեան մէջ, կքած ժամանակի բեռին տակ եւ այլն...: Ամէն պարագայի պարզ մարդիկ իրենց ժպիտով, իրենց սեւեռումներով, իրենց խոհերով, իրենց ճակատի խորշումներով եւ ակօսներով որոնք աւելի դժուար աշխատանքի, խիստ կլիմայի ֆիզիքական արտայայտութիւններ են քան տարիքի կշիռը:

Նկարներու անշարժութեան բայց զօրութեան մէջ կայ շարժում մը, ցոյց տալու համար երկրի մը, ժողովուրդի մը կեանքը իր հակասութիւններով, ժողովուրդ մը ոչ տխուր, ոչ ալ ուրախ, դուցէ յոդնած սակայն միշտ խմաստուն եւ... յոյսով... եւ հպարտ...:

Այս հատորին ներկայացումը եւ ձօնադրութիւնը տեղի ունեցաւ Հայ Մշակոյթի Տունը, Նոյեմբեր 22–ին, Լուի Կիւնամաւի ներկայութեամբ: Տօնական օրերու առթիւ, այդ գիրքը զեղչիկ նըւէր մը կրնայ ըլլալ: Կարելի է դնել Հայ Մշակոյթի Տունէն,

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԽԱՉԳՐԱՐԻ ԶԵՏԵՂՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԱՐԾՈՒԱԲՈՑՆ ԶԷՅԹՈՒՆԸ ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿՈՎ ԿԱՆԳՆԵՑԱՒ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԷՆ ՆԵՐՍ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ»). – Արծուաբոյն Զէյթունը եւ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ու ինքնապաշտպանութեան պայքարի Կիլիկեան ժամանակաշրջանը ոգեկոչուեցաւ Անթիլիասի Մայրավանքին ներս, Կիրակի, Նոյեմբեր 24–ին:

Մայր Տաճարին մէջ եկեղեցական արարողութենց հանդիսապետեց Արամ Ա. Կաթողիկոս: Պատարագը մատուցեց Տիրայր Եպիսկոպոս Փանոսեան, որ իր քարոզին մէջ անդրադարձաւ հայ ժողովուրդի դոյապայքարի պատմութեան եւ իր ազգային լինելութեան նկատմամբ ցուցաբերած անմկուն կամքին:

Պատարագէն ետք տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն Զէյթունի քաջամարտիկ նահատակներու հոգիներուն համար, ներկայութեամբ Զէյթունի Հայրենակցական Միութեան բոլոր անդամներուն եւ հոծ թիւով հաւատացեալներու:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք ներկայ բազմութիւնը հոգեւորականաց դասուն գլխաւորութեամբ ուղղուեցաւ Մայրավանքի շրջափակին մէջ վեհարանի աջակողմը նոր կանգնուած գեղակերտ խաչքարին շուրջ, բացման հանդիսաւոր արարողութեան համար: Խաչքարը ձօնուած է Արամ Ա. Հայրապետին, ի յաւերժացումն Զէյթունի քաջամարտիկ հերոսներու յիշատակին:

Բացման հանդիսաւոր արարողութեան բացման խօսքը արտասանեց Հայրենակցական Միութեան առենապետ Պր. Պերճ Արապեան, որ կարեւորութեամբ անդրադարձաւ Կիլիկեան Հայաստանի վառուռը անցեալին լուսաւոր խորհրդանիշը եղող՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Մայրավանքէն ներս սոյն խաչքարին բարձրացման իրողութեան: Նոյն առիթով խօսք առաւ նաեւ Զէյթունցի Տիրայր Սրբազան, որ խաչքարին կանգնումը նկատեց յաւերժարարքառ պատգամ՝ հին սերունդին կողմէ նոր սերունդին փոխանցուող պայքարի ջահին, որ բոցավառ պիտի մնայ միշտ, ի խնդիր արդարութեան ձեռքբերման: Դպրեվանքի սաներ այս առիթով հնչեցուցին Զէյթունի հայ ազգային:

– Բայց դուն այդ տեսակ տեղեկութիւններ ուրկէ՞ պիտի հաւաքես:

– Օրինակի համար շատ հետաքրքիր են իմանալ, թէ զերմանացի զինուորականները կ'ինչ կը խորհին Թուրքերու մասին, ես բնականաբար կրնամ իրենց չահեկան տեղեկութիւններ հաղորդել:

– Գու մարդուդ չնորհիւ:

– Անշուշտ:

– Բայց անոնց քուն վնտռածը Հայերու մասին տեղեկութիւններ են, ես քիչ – շատ մօտէն տեղեկութիւն ունիմ անցած–դարձածներուն վրայ ... հիմա քիչ մը թողած են յեղափոխականներուն օձիքը, որովհետեւ համոզուած են, որ այլեւս անոնք ուժ մը չունին Պոլսոյ մէջ, հիմա պատրիարքարանի չուրջը կը դառնայ իրենց ուշադրութիւնը:

– Այդ բանը արդէն ըսաւ Րէչատ պէյ:

– Եւ դուն այդ մարդոց հետ յարաբերութիւն չունիս:

– Ինք միջոց պիտի դտնէ, որ յարաբերութեան մտնեմ:

– Ինչպէ՞ս...

– Զեմ պիտեր, Արթին էֆէնտին ինծի պիտի դայ եւ այս մասին պիտի խօսի:

– Ահա՛ խորհրդաւոր բան մը, Արթին էֆէնտին ի՞նչ պիտի կրնայ ըսել քեզի:

– Ես ալ չեմ դիտեր:

– Այդէն պարադային, ատոր համար ես կրնամ օգտակար ըլլալ քեզի, որովհետեւ պատրիարքարանի հետ յարաբերութիւն ունիմ:

– Ինչպէ՞ս:

– Պաշտօնեաներէն մէկը ինծի ազգական է, եւ կրնամ, եթէ քիչ մը աշխատիմ, շատ բան իմանալ հոն անցած–դարձածներէն:

– Ուրեմն գործերնիս յաջող է:

Ճաշէն յետոյ զեղուհին հաշիւը մաքրեց եւ, իր խոստումին համեմատ, տասը ոսկի տուաւ Տիրանին եւ յետոյ ըսաւ.

– Ես տուն պիտի երթամ հանգչելու:

– Գնա, – ըսաւ երիտասարդը, – ես ալ մէկ քանի գործեր ունիմ, երթամ անոնք լմնցունեմ:

– Գործե՞ր ունիս ... կը զարմացնես զիս:

– Ինչո՞ւ համար:

– Մինչեւ հիմա երբեք չէի լսած, թէ որեւէ գործով կը զբաղիս:

– Այս անգամ լուրջ գործ մը կը հետապնդեմ հոր եւ եթէ յաջողիմ, տես թէ Տիրանը ի՛նչ պիտի ըլլայ:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, – գոչեց տիկին Լիւսի զարմացած եւ հետաքրքիր, – քիչ մը տեղեկութիւն տուր այդ գործիդ մասին:

– Խազարան մը բանալու միտք ունիմ ... բայց վտանգաւոր բան մը, սովորական խաղարաններու պէս չէ:

– Սակայն ատոր համար մեծ գումարի մը պէտք կայ:

– Ոչ այդչափ մեծ:

– Քանիո՞վ կարելի է վտանգաւոր խազարան մը բանալ:

– Չորս – հինգ հազար ոսկին կը բաւէ:

– Եւ այդ գումարը ոչի՞նչ բան մըն է քեզի համար, երբ դրպանդ հազիւ տասը ոսկի կայ:

– Զարմանալի խօսքեր կ'ընես, դրամը ես պիտի չդնեմ, այլ ուրիշներ:

– Այն ատեն խազարանին տէրն ալ ուրիշները պիտի ըլլան:

– Այսինքն դրամագլխին տէրերը, իսկ խազարանը իմս պիտի ըլլայ, այսինքն ես պիտի ըլլամ տնօրէնը, կը հասկնա՞ս:

– Իսկ դրամը դնողները որո՞նք են:

– Մէկ քանի հարուստ Թուրքեր:

(Շար. 345)

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ 1600–ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԱԴՐԱՄ

Կեդրոնական դրամատունը շրջանառութեան մէջ դրած է 10 հազար դրամնոց ոսկիէ յուշադրամ մը, նուիրուած՝ Գիրերու դիւտին 1600–ամեակին: Անոր մէկ երեսը գետեղուած է հայկական այբուբենը, միւս կողմը՝ Մաշտոցի յուշարձանին նկարները: Յուշադրամը ունի հազար սպաքանակ:

*
**

ՋԱԶՈՒՐԻ ՄԷՋ ՄԻՆԱՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

«Լինտի» հիմնադրամի Մշակոյթ ծրագրի իրականացման գրասենեակը 63 միլիոն 700 հազար դրամ յատկացուցած է Մինաս Աւետիսեան թանգարանի կառուցման: Ջազուռ գտնուող իր թանգարանը քարուքանդ եղած է 1988–ի երկրաշարժի առեն եւ 15 տարի տարաբախտ նկարչին հարազատները, մտերիմները բազում դուռներ ծեծած էին վերականգնելու համար թանգարանը: Դժբախտաբար ապարդիւն, եթէ նոյնիսկ թանգարանի վերակառուցումը լաւ ընթացքի մէջ է, նոյնը չէ պարագան արուեստագէտին որմնանկարներուն, որոնք անխնամ վիճակի մէջ մնացած են:

թունդիներու քայլերգը եւ «Կիլիկիա»ն:

Բացման հանդիսութենէն ետք, ներկայ բազմութիւնը ուղղուեցաւ Վեհարան, ուր Հայրապետին առ ի երախտագիտութիւն խօսք առին Հայրենակցական Միութեան Լիբանանի ու Սուրիոյ առենապետները: Ապա Դպրեվանքի երգչախումբը ներկայացուց ազգապրական երգերու շարք մը: Վեհափառ Հայրապետը իր գնահատանքի ու օրհնութեան խօսքով վեր առաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի նուիրական առաքելութիւնը «որ աշխարհագրական ու ժամանակագրական սահմանափակումներ չունի ապ կը շարունակուի վաղ ժամանակներէն մինչեւ այսօր: Այդ պայքարը Հայաստանի ու Կիլիկեան աշխարհի զանազան շրջաններէն սկսեալ կը հասնի մինչեւ Արցախ, Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի»:

Հայրապետին պատգամէն ետք, Դպրեվանքի սաներ երգեցին «Ի վեհ բարձանց» հայրապետական մաղթերգը, որմէ ետք տեղի ունեցաւ Աջհամբոյր:

ԹԻ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

(Շար. Ա. Էջէ)

ներկայիս Ս. Պետերսբուրգի հիւպատոս է: Ան պատահարին մասին համոզում յայտնած է թէ զեկավարի դերը ստանձնած էր Նայիրի Ցունանեան, թէեւ նոյնքան պաղարիւն ու գործօն էր եղբայրը: Լսած է թէ Վ. Սարգսեանի, Կ. Դեմիրճեանի եւ Ե. Բախչեանի սպանութիւններըը դիտաւորեալ էին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՑ նախագահը՝ Ա. Լուկաչենկօ անբաղձալի է Ամերիկա, իշխանութիւնները մերժած ըլլալով մուտքի վիզա չնորհել իրեն եւ 7 ուրիշ պատասխանատու անձերու, երկրին մէջ տիրող մարդկային իրաւանց խախտումին համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՔՐՏԱԿԱՆ հիմնարկին նախադահը՝ Քենտալ Նեզան յօդուած մը ստորագրած է «Լիպերասիոն»ի (Նոյեմբեր 28) մէջ, ուր կը չեշտէ թէ «Վաղուան իրաքը Քիւրտերուն պէտք ունի»: Ան կը նկատէ որ 11 տարի է, Քիւրտիստանը մատակարարող քրտական երկու մեծ կուսակցութիւնները յաջողած են խաղաղութիւն հաստատել եւ համեմատական բարգաւաճում մը աւերուած շրջանին մէջ:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնի ղեկավար Ռ. Տէնքթաշ կիպրական հարցին կարգաւորման նպատակով ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղար Ք. Անանի ներկայացուցած յուծումի ծրագիրը ընդունած է պայմանական կերպով: Ան պէտք է կողմերէն ստորագրուի մինչեւ Դեկտ. 12, որպէսզի կարելի ըլլայ բանակցութեան սկսիլ: Տէնքթաշ այլընտրական ծրագիր մը պատրաստած է որպէս պատասխան ուայդ մասին տեղեակ պահած Անգարան:

Le souffle de l'Ararat

Soirées exceptionnelles avec

ACHOD MARDIROSSIAN

de la région de Khor Virap
Chanteur, prédicateur de l'évangile

— **Vendredi 29 novembre, à 20h30**
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian —
94140 Alfortville
Tél. : 01 48 93 99 88

— **Samedi 30 novembre, à 20h30,**
Dimanche 1er décembre, à 15h30
Eglise Evangélique Arménienne
28, av Bourgain-55, av Victor Cresson
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 01 47 36 02 50

Entrée libre — Bienvenue à tous

LE CENTRE D'HISTOIRE
ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et **L'UGAB-JEUNES**

organisent

une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec

ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, 2002 Դեկտեմբեր 15, ժամը 10–17, տեղի կ'ունենայ Մայր Եկեղեցւոյ վարչական խորհուրդի կազմի մէկ երրորդի ընտրութիւնը: Վիճակով հանուած հինգ թաղուր տեղերու վրայ աւելցած են եւս երկուքը՝ նկատի առնելով երկու հրաժարականներ:

Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ բացառիկ մեծամասնական սկզբունքով եւ, ի հարկին, ամիս մը յետոյ՝ յարաբերական մեծամասնութեամբ մնացած տեղերու համար (Կանոնագրի 16,2 յօդուածին համաձայն):

Կրօնական Ընկերակցութեան բոլոր անդամները, որոնք վճարած են իրենց անդամագրութեան 2002–ի տուրքը, հրաւիրուած են անհատական նամակով կատարելու իրենց պարտականութիւնը:

Ի ԴԻՄԱՑ
ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՎԻ
ԱՏԵՆԱՊԵՏ Ա. ՊԱՊԱՅԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ – ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՓԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

եւ

ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

կը դասախօսէ՝
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԵՒՈՆԵԱՆ
Պատմաբան եւ Սէ – էճ – էր – էս–ի հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Բարձր հովանաւորութեամբ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

ԱՐԱՄ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ձեզ կը հրաւիրէ ներկայ գտնուելու իր կազմակերպած

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹԻՒՆ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20·15–ի ն

dans les Salons de l'Hôtel «PALM-BEACH»
200, Corniche J.-F. Kennedy — Marseille 7e
Tél. : 33 - 0 - 4.91.16.19.00 — Fax : 33 - 0 - 4.91.16.19.39

Կը խնդրուի ձեր մասնակցութիւնը հաստատել Դեկտեմբեր 1–էն առաջ:
Հեռաձայն՝ 33 – 0 – 4·91·93·75·25 – Հեռապատճէն՝ 33 – 0 – 4·91·93·90·18

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

NAREG DOURIAN

et sa troupe reviennent

à MARSEILLE

Dimanche 1er décembre à 15h30

avec

WELCOME TO GLENDALE

Réservations et renseignements:
☎ **04. 91. 50. 15. 09**

Entrée : 10 euros

Entrée gratuite pour les enfants de moins de 12 ans.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Նոյեմբեր 30, ժամը 14–ին, սովորական հաւաքատեղին:

*
**

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles,
Villiers-le-Bel

invite toute la communauté arménienne
à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

*
**

SECTION DE BEAUMONT

LOTO ANNUEL

le Dimanche 1er Décembre à 15 heures

dans la Salle des Fêtes
de l'église arménienne de Beaumont
8, impasse des Monts - 13012 Marseille

*
**

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 8 au 15 février pour les enfants nés entre 1987 et 1995.

Prix : 500 euros incluant :

transport, forfait, cours et location de skis, hébergement en pension complète.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. : Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris;
Tél. : 01.53.34.18.18

Places limitées.
Date limite d'inscription : 15 décembre
(à respecter impérativement).

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԱՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՂԱՑ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

Տօն է Սբբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԷՈՍԻ առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԷՆ Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՖԵԱՆԻՆ, յաջորդական հոգեւոր հովիւներուն, եկեղեցւոյ ծառայողներուն, եկեղեցւոյ չինութեան բարոյապէս թէ նիւթապէս աստարողներուն եւ ի յիշատակ ընդհանրապէս համայն Թաղի ննջեցեալներուն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Հոգեհանգիստ ժամը 11·30–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Après le succès de

WELCOME TO GLENDALE

Nareg DOURIAN

revient à TEBROTZASSERE

avec

WELCOME HOME

accompagné de sa troupe

le Vendredi 6 décembre à 20h30

Dans la Salle des Fêtes
de l'Ecole Tebrotzassère

1, Bd du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY

Réservations et renseignements :
☎ **01. 43. 81. 01. 72**

ՇՆՈՐՀԱՒԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Նոյեմբեր 17–ի հոգեճաշին առթիւ:

Տիկին Լիւսի Նէտէլեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան, Տիկին Վերժին Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Շահմիրեան, Ոմն, Ոմն 20–ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մատիկեան, Տէր եւ Տիկին Մամիկոն Առաքելեան, Տիկին Սիւզան Զորաթաթելեան, Պր. Սարգիս Մուրատեան, Տիկին Արտեմիս Ադիք, Տիկին Անէթ Յովհաննեան, Տիկին Զապէլ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Անանեան, Պ. Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Շահմիրեան, Ոմն, Տիկին Լուիզ Ոսկանեան, Օրիորդ Ժան Զիլինկիրեան, Տիկին Վերժին Ուզունեան, Տիկին Գարբիէլեան 30–ական եւրօ:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30
SAMEDI
30 NOVEMBRE
2002

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·568 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20.568

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԻՐ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ (*)

Հ· – Կրնայի՞ք ձեր եւրոպական այս շրջապտոյտին շարժառիթները բացատրել: Ի՞նչ պահանջէ դրդուած է ան եւ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ:

Պ· – Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան ծանօթ այժմէական նութեան մէջ, մենք որպէս Թուրքիոյ ոչ մահմեդական փոքրամասնութիւններուն պիսկոպոսը, համայնքային, ու նաեւ՝ Յոյներու, Հրեաներու, Ասորիներու, Գաղդէացիներու հետ, միջհամայնքային ժողովներ գումարեցինք, յստակացնելու համար մեր դիրքը:

Հ· – Ի՞նչու հարկը զգացիք նման յըստակացումի մը:

Պ· – Պէտքը ունէինք յստակացնելու, որովհետեւ Եւրոպական Միութեան երկիրներու դեսպանները մէկ – մէկ կուգային մեր կեցուածքը հարցնելու: Հարցը անձնական կեցուածքով որոշելու բան չէր, ուստի հրաւիրեցինք նախ մեր Կրօնական ժողովը եւ պատրիարքարանի խորհրդակցականներ մարմինը· յետոյ համայնքային ատելի լայն խորհրդակցութիւն ունեցանք: Ասկէ ետք միւս համայնքներուն մարմիններուն եւ առաջնորդներուն հետ տեսակցեցանք եւ տեսանք որ նոյն եզրակացութեան յանգած ենք· անոր որ որպէս փոքրամասնութիւն մեր շահը կը պահանջէ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը, որովհետեւ Եւրոպական Միութեան հետ բանակցութեան սեղանը նստած Թուրքիա մը ստիպուած կ'ըլլայ աւելի յարգելու մարդկային իրաւունքները, փոքրամասնութիւններու իրաւունքները, նաեւ բարելաւելու, արդիականացնելու փոքրամասնութիւններու նկատմամբ օրէնքները, բանաձեւերը:

Մենք ամէն բանէ առաջ ճամբայ կ'ելլենք մեր համայնքին շահերէն: Ես, թէ՛ որպէս Պոլսոյ Հայոց պատրիարք, թէ՛ համայնքիս հոգեւոր եւ աչխարհական ընտրուած ներկայացուցիչ, պարտականութիւն ունիմ Թուրքիա ապրող Հայերուն շահերը պաշտպանելու: Ասիկա առաջին կէտն է:

Հ· – Եւրոպայի երկիրներուն դեսպաններուն կարելի չէ՞ր ըսել թէ դուք հոգեւոր պետ մըն էք, մինչ խնդիրը բաղաքական բնոյթ ունի:

Պ· – Ասիկա նոր բան չէ, որովհետեւ պատրիարքը նոյն առեն ազգապետ է: 1461–էն ի վեր Հայերու, նաեւ Յոյներու պարագային այդպէս եղած է եւ կը շարունակէ այդպէս ըլլալ: Չէք կրնար փակուստի դիմել, երբ դեսպան մը կուգայ հարց տալու թէ ի՛նչ կը մտածէք: Պատգան նոյնն է նաեւ Սփիւռքի ամէն առաջնորդի:

Ես բացարձակ կերպով քաղաքականութեան չեմ առընչուիր· ոչ Թուրքիոյ մէջ, ոչ ալ դուրսը: Որպէս Հայոց պատրիարք, կը խօսիմ միայն կրօնական ազդակին մասին: Եթէ ոչ – կրօնական արտայայտութիւն պիտի ունենամ, ատիկա երբեք ես ձրի չեմ առներ· կը հրաւիրեմ խորհրդակցական մարմինը, համայնքի ներկայացուցիչները, կ'ուզեմ իրենցմէ որ բանաձեւ մը պատրաստեն· յետոյ իբրեւ իրենց կողմէ ընտրուած Թուրքիոյ Հայոց պատրիարք, որպէս համայնքին պաշտօնական բանբերը, այդ բանաձեւը պատրիարքարանէն կը հրապարակեմ որպէս պաշտօնական բանաձեւ: Ի վերջոյ, քաղաքական հարցերու մէջ երկրին հայազգի քաղաքացիներն են որոնք տեսակէտ պիտի արտայայտեն եւ այդպէս ալ կ'ըլլայ:

Հ· – Վերադառնալով ձեր շրջապտոյտին շարժառիթներուն···

Պ· – Մէնք համայնքներուն հետ չխոստացանք որ անոնց պատասխանատուներն ալ նոյն մտահոգութիւնները ունին: Արդէն վերջերս Յունաց պատրիարքն ալ նոյնիսկ հանդիպումներ ունեցաւ Եւրոպայի կարեւոր պաշտօնատարներու հետ:

Գործընկերոջս վեհաժողովին նախօրեակին Թուրքիոյ որոշ թուական տալու – չտալու վիճքը կը աստականար ու անոր մէջ մեզ անհանգստացնող բան մը կար:

Հ· – Ի՞նչն էր ատիկա:

Պ· – Եւրոպայի այն պահպանողական խաւերը որպէս թէ ուրիշ բան չեն պատած, մինչ մարդկային իրաւունքներու, փոքրամասնութիւններու, ժողովրդավարացման հարցեր կան, կրօնքով կը զբաղին: Ինդրոյ առարկայ կ'ընեն Թուրքիոյ մահմեդական ըլլալը: Ասիկա որպէս Թուրքիոյ մէջ ապրող փոքրամասնութիւն մեզ կ'անհանգստացնէ:

Քրիստոնէութիւնը, քրիստոնէական մըշակոյթը Եւրոպան բաղկացնող տարրերն են: Այդ մշակոյթին մէջ կայ բարի սամարացիին առակը: Ան կը բաւէ ամփոփելու գաղափարը թէ Եւրոպայի երկիրները քրիստոնեայ ըլլալով, մահմեդական երկիր մը մերժելի կը նկատուի: Այս կեցուածքը հաշտ չէ քրիստոնէութեան հետ: Ասիկէ զատ, կան էքիւմենիզմի չարժումները որոնց համար թէ՛ Վատիկան, թէ միւս մեծ երկիրները քրիստոնեայ – մահմեդական փոխ – յարաբերութիւններու դրասենեակներ ունին: Մեծ յատկացումներ կ'ըլլան: Այդ բոլորէն եթէ, ի՞նչպէս կարելի է ըսել որ մենք քրիստոնեայ ենք, դուն մահմեդական, չես կրնար Եւրոպա մտնել:

Երբ ասիկա կ'ընես, կը զրգռես 99% մահմեդական բնակչութեամբ երկրի մը ոչ պետութիւնը, բայց հանրային կարծիքը, 1% այդ փոքրիկ փոքրամասնութիւններուն հանդէպ: Ու այդ կարծիքը մեզի դէմ կը դառնայ: Ահա մեզ անհանդստացնողը որպէս կրօնական փոքրամասնութիւն:

Ոչ միայն մեր, այլեւ միւս ոչ – մահմեդական փոքրամասնութիւններուն անունով ա՛յս պատգամն է որ կը տանիմ Եւրոպայի զանազան մակարդակի հանդիպումներուս: Զործածել կրօնքը որպէս Թուրքիոյ հետ բանակցելու, զայն մերժելու ազդակ:

Հ· – Միասնական դիմումի մը բնոյթը ատելի պիտի չշեշտուէ՞ր եթէ ձեզի ընկերանար այդ միւս փոքրամասնութիւններէն առաջնորդ մըն ալ:

Պ· – Փորձեցինք որ չորս միասին դանք· բայց նախ ժամանակացոյցերը չյարմարեցան: Հրեաներու խախտապատ նոր նոր ընտրուած է, աչխուժօրէն նոյն ուղղութեամբ կ'աչխատի: Արդէն անոնք չրջելու պէտք ալ չունին, ամէն տեղ համակրածիք մխածեւ զանգուածներ ունենալով: Մենք, ամէն երկրի Հայերս, տուրքեր կը մատածենք: Այս առթիւ ըսեմ որ դուրսը Պոլսոյ Հայերուն ոչ ներկան, ոչ ապագան մտածող ոեւէ համայնք կայ: Ուստի, ստիպուած ենք մենք մեր բանբերը ըլլալու: Ջկայ համահայկական կառոյց մը որ գայ, նախ մեզ հասկնայ, մեր չահերը, կեցուածքը հասկացողութեամբ դիմաւորէ եւ մեր բանբերը ըլլայ:

Հ· – Ըսիք որ ձեր համայնիին շահէն մեկնելով ձեռնարկեցիք այս շրջապտոյտին· ոեւէ ապահովութիւն ունի՞ք որ շօշափելի արդիւնք ձեռք պիտի ձգէք համայնային հարցերը թերեւցնելու ուղղութեամբ:

Պ· – Ոեւէ պաշտօնական խորհրդակցութիւն չենք ունեցած, ոչ մէկ ապահովութիւն: Ցուսալ որ բարերար ազդեցութիւն ի՛ունենայ, ատիկա իսկ երկրորդական է: Մենք, ինչպէս ամէն պոլսահայ, պարտաւոր ենք երեք գնդակով խաղալու, առանց մէկը դեռին ձգելու· մէկը հայութիւնն է, երկրորդը թրքահպատակութիւնը, երրորդը՝ քրիստոնէական հաւատքը: Եւ ասիկա որքան համոզում կրնանք այնքան աւելի երջանիկ, յաջող ըլլալ:

Այս պարագային, որպէս Թուրքիոյ հայազգի քաղաքացի, մեր համոզումը կը կիրարկենք: Ըսեմ նաեւ որ զգաստակից եմ Հայաստանի նախկին վարչապետ Հ· Բաղրատեանի որ ըսաւ թէ Հայաստանի համար ալ նպաստաւոր է Եւրոպայի հետ բանակցութեան սեղան նստած Թուրքիա մը:

Հ· – Կրնայի՞ք ըսել թէ ձեր պատուիրակութեան պիւտճէն ուրկէ՞ հայթայթուած է:

Պ· – Թուրքիոյ ընտրութենէն առաջ, պոլսահայ 2 – 3 գործի մարդիկ եւ անոնց բարեկամ մէկ – երկու Թուրք գործարարներ հիմնադրամ մը կը ստեղծեն: Այսքան ծախքը պատրիարքարանը չէր կրնար ստանձնել: Անոնք ալ տեղին կը զանկին որ բարելաւում մը պէտք է ըլլայ փոքրամասնութիւններու նկատմամբ:

Հ· – Ի՞նչ տպաւորութիւն ունեցաք ձեր հանդիպումներէն:

Պ· – Կրկնեմ որ կը խորհիմ թէ ճիշդ է մեր նախաձեռնութիւնը: Եթէ համոզած չըլլայի, չէի ձեռնարկեր: Արդէն, ոչ Թուրք պետութիւնը, ոչ ալ համայնքային ուեւէ մարմին կրնային պիս ստիպել ճամբայ ելլելու: Կը խորհիմ որ Եւրոպայի քաղաքական դէմքերը երբ կը տեսնեն որ պատրիարք մըն է իրենց խօսակիցը, լուրջի կ'առնեն ըսուածները:

Հ· – Վստահութիւնը ունի՞ք որ ձեզ ճիշդ հասկցան ձեր խօսակիցները:

Պ· – Այո: Կը խորհիմ որ Փարիզի մեր 4 – 5 հանդիպումներով ֆրանսական դատաւարութեան բոլոր խաւերուն արդէն հասաւ մեր խօսքը թէ այս հարցը կրօնական ոլորտէն պէտք է հանուի: Կ'ենթադրեմ որ հասկցան թէ չափաւոր մահմեդական երկրի մը մէջ անդամ կրօնական նիւթին չահարկումը հանրային կարծիքին վրայ դէշ ազդեցութիւն կը դործէ:

Օրինակ, Ռ· Միւզըլիէ մեր հանդիպումին ըսաւ թէ լաւ ըրած էի գալով: Հարցուց նաեւ թէ ի՞նչ կը մտածեմ Սփիւռքի Հայերուն մեկնաբանութեան մասին: Պատասխանեցի թէ ես քաղաքականօրէն չեմ մօտենար այս հարցին, այլ հոս եմ պարզապէս որպէս Թուրքիոյ Հայերուն հոգեւոր ներկայացուցիչը: Ցիշեցի Հ· Բաղրատեանի արտայայտութիւնը որուն տեղեակ էր արդէն:

Հ· – Ի՞նչեր են այս ուղղութեամբ ձեր հետագիմարները:

Պ· – Թուրքիոյ մէջ կրօնական սեղմում չկայ· էթնիք հարցեր կան, վաքըֆներու եւ այլն: Ես այդ մասին բացէ ի բաց կ'արտայայտուիմ: Վերադարձիս Անդրայ պիտի երթամ պաշտօնապէս չնորհաւորելու վարչապետը: Պիտի պարզեմ մեր հարցերը· այդ մասին միակ բանը որ կըրնայ պիս դժուարացնել, մահմեդական եւ քրիստոնէական վաքըֆներուն հաւասարութիւնն է: Ատիկա եւրոպացիներուն ալ ուզածն է: Այնքան առեն որ ատիկա ապահովուած չէ, հարցնողներուն, – դեսպան, ուրիշներ–, պիտի ըսեմ որ հաւասար չենք: Մինչեւ այսօր ըսած ենք, ասկէ ետքն ալ կ'ըսենք:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

(*) «Յառաջ»ի այս տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ, Ջորեքշաբթի իրիկուն, Նոյեմբեր 27, պատրիարքին իջեւանած պանդոկը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՃԲԱՓՈՐՁԵՐ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԴԷՄ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 28–ին, յաջորդական ոճբափորձեր գործուեցան Իսրայէլի դէմ, տարբեր վայրերու մէջ եւ տարբեր ձեւերով: Առաջինը տեղի ունեցաւ վաղ առաւօտեան, Քենիա, Մոմպասայի նաւահանգիստէն 25 քմ· հեռու Փարատայզ Պիչ պանդոկին դէմ: Երեք քամիքաշներ, պայթուցիկներով լեցուն կառքով մը նետուեցան պանդոկին մուտքը: Պանդոկը քարուքանդ եղաւ անմիջապէս: Մեռելներու թիւը 18 էր, որոնց միայն 3–ը իսրայէլացի էին, միւսները ափրիկեցի եւ այլ· պանդոկը իսրայէլեան սեփականութիւն էր: Գրեթէ նոյն ատեն, երկու հրթիռներ կ'արձակուէին նոյն վայրէն մեկնած Պոյինկ 757 օդանաւի մը վրայ, որ կը պատկաներ իսրայէլեան Զարթըր Արքիա ընկերութեան եւ 261 Իսրայէլացի կը փոխադրէր Թել–Ավիվ: Հրթիռները չէին հասներ թիրախին եւ օդանաւը կրնար պէն կուրիոն օդակայանը էջք կատարել առանց վնասի: Միւս նոյն օրը, երկու պաղեստինցիներ կը յարձակէին Իսրայէլի հիւսիսը Պէյթ Շէ–ան քաղաքի Լիքուտ կուսակցութեան ընտրական գրասենեակին վրայ զէնքերով եւ ձեռնառումբերով: Վեց Իսրայէլացիներ կը սպաննուէին եւ 30 ուրիշներ ալ կը վիրաւորուէին (երկու զաւակները նախկին նախարար Տաւիտ Լեւիի), մինչ երկու ահաբեկիչներն ալ կը սպաննուէին տեղն ու տեղը:

Հակառակ այս բոլորին, կամ թերեւս այս պատճառով, Շարոն կը վերընտրուէր իր կուսակցութեան –Լիքուտի– գլուխը եւ այդ հանդամանքով ալ պիտի ճակատի աչխատաւորական պարագլուխ՝ Ամրան Միցնայի դէմ:

Քենիայի պանդոկին եւ օդանաւին ոճրափորձերուն տէր եղած է, Պէյրութի մէջ ցարդ անծանօթ Պաղեստինի Բանակ կազմակերպութիւն մը, բայց մասնագէտներ Ալ–Քափտայի կը վերագրեն երկու արարքներն ալ:

Շարոն յայտարարեց թէ վրէժի պիտի դիմէ եւ բուռն կերպով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ կառավարութիւնը Խորհրդարանին վստահութիւնը ձեռք ձգեց

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՒԱՒՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (287) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Իզմիր՝ ապէտէն 80 տարի հետ
Վ· ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Michelet et les Arméniens
CH. MATOSSIAN

L'appropriation écrite simultanée du Français et de l'Arménien
S. TOPOUZKHANIAN

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՍՊԱՆԻԱ

2002

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԷՈՍ

ԴԷՊԻ ՂԱՐԱԲԱՂ, ԱՆՄԱՐԴԱԲՆԱԿ ԵԴԵՄ

Ղարաբաղը մեր ընտանիքի բանտարկուած զաւակն էր. տարիներով սպասելինք որ ազատ արձակէն, եւ վերջին խիստ բանտարկեցին: Օրին մէկը, ամէնքով հաւաքեցինք մեր ուժերը, խորտակեցինք բանտին դուռերը եւ ազատագրեցինք մեր հարազատը:

..., Եւ կուտակուած կարօտը, եւ պինք ողջագուրելու ցանկութիւնը, աշխարհ չորս ծագերէն իր չուրջ համախմբեց հին եւ նոր սերունդի ներկայացուցիչներ, որ չարան չարան փութացին զմայլելու իր հրաշալի բնութեան վրայ, դարմանելու իր վէրքերը, յոյս ներշնչելու մնացեալ բնակիչներուն հոգիներուն մէջ, նաեւ կայք հաստատելու հոն, նոր կեանքի մը արշալոյսը ողջունելով:

Ես ընդհանրապէս կը խուսափիմ մեծ ամբոխներէ. անոնց խանդավառութիւնն անգամ պիս կը խանգարէ, կը ցրուէ: Կը նախընտրեմ մենութիւնս, ամբողջապէս ապրելու համար հոգեկան ներքին փոթորկումներ:

Նոր է որ կը մեկնիմ Արցախ, երբ բնական կեանքը սկսած է, յուզումն ու խանդավառութիւնը իրենց հունին մէջ մտած. կ'ուզեմ անցնիլ անտրմուկ, անյայտ, փմ հարազատ Գէորգիս հետ, մեր ողորմելի ժիկուլիով:

Ճամբայ կ'ելլենք արեւոտ սքանչելի առաւօտ մը չատ կանուխէն, Կապոյտի բարձունքէն իջնելով եւ արեւու առաջին ճառագայթներուն հետ Գորիս հասնելով:

Շուկան եռուզեռի մէջ է. ամէն ինչ կը գտնուի. անհրաժեշտը կ'առնենք առանց կընկալի առջեւ չգտնուելու համար... արդէն բռնած ենք Լաչինի ուղղութիւնը:

Հայաստանի վերջին երկու գիւղերը կը գտնուին մայրուղիին վրայ դէմ դիմաց: Ձախինը կը կոչուի ԱՌԱԻՈՒՍ, որուն ժե. դարու եկեղեցին նկատելի է ճամբեզրէն, աջինը ՏԵՂ-ն է որ բարձրավանդակի մը վրայ թառած է, չուրջ 2·000 բնակչութեամբ: Նշանաւոր է Ս. Գէորգ եկեղեցին հիմնուած Դ.-Ե. դարուն եւ ամբողջացած 1737: Գիւղէն քիչ հեռու կը գտնուի սրբատաշ պազալթով կառուցուած ՍՈՒՆԵՂՅԻ կոչուած եկեղեցին: Հին գերեզմանատունը ունի ուշագրաւ խաչքարեր եւ տապանաքարեր: ՏԵՂ կը կարօտի պիտական պեղումներու. տակաւին չատ տալիքներ ունի հնախօսութեան:

Արդէն բռնած ենք օճապտոյտ մայրուղին որ մեզ պիտի հասցնէ Լաչին - Բերձոր:

Մայրուղին, այս հատուածին մէջ ամէնէն աւելի արեւմտեան չափանիշներու մօտեցողն է. Համահայկական հիմնադրամի ներդրումներով նորոգուած, անսահմանօրէն դիւրացուցած է Սոեվիանակերտ հասնիլը, որ մօտաւոր անցեալին կը խլէր երկար ժամեր եւ մանաւանդ անտանելի չարչարանք:

Զգալիօրէն տեսարանը կը փոխուի, հարիւ Հայաստանի սահմանը եռեւ ձգուի: Հորիզոնը աւելի ընդարձակ է, մարդկային բնակութեան հետքեր չեն խանգարեր բնութիւնը որ անտառապատ լեռնաշղթայ կը դառնայ, խաղաղութեան, անսահմանութեան հոգեկան մթնոլորտ ստեղծելով:

ՇԻՇԵՌՆԱՎԱՆՔ

Բերձորի զառիվերը չսկսած, առանց դինուորական կայանին բարեւ տալու, պահ մը կը չեղինք Աղաւնու գետակի երկայնքին, դէպի ձախ, 10 քիլոմեթր անդին, այցելութիւն մը տալու հայկական ճարտարապետութեան հնագոյն կոթողներէն Շիշեռնավանքին, որուն վերանորոգութեան առթիւ հանդիսութիւնները տեղի ունեցած էին դեռ վերջերս, ակադեմական - պետական / սովետական / չուքով:

Այդ աստուածաշնչեան ամայութեան մէջ, ուր վայրկեանէ - վայրկեան կը սպասես որ Ադամ կամ Եւան դիմացդ ելլեն... բժիշկի նմանող ձիաւոր մը յայտնուեցաւ, որ չորս ճիւղեր կը հաւաքէր, եւ քալելերէց որ չյուսահատինք, քիչ մը եւս բարձրանանք, հոն կը գտնենք մեր փնտռածը:

Ինչպէս միշտ, այս ՆՈՐ ԱԴԱՄԻՆ ներկայութիւնը հետաքրքրութիւնս չարժեց եւ դարձեալ «տափակ» հարցումներ մէս մէկը «զգեցիկ» խօսակցութիւն մը սկսելու համար... - Վանքի մօտ Ռեստորան կա՞յ...

... «Բանից դուրս եկաւ որ» այս անձը իսկական բժիշկ է, հեռացած քաղաքէն, ձանձրացած մարդոցմէ, քնութեան սիրահար, արդէն երկու ամիս է հոն կ'ապրի եւ վստահեցուց որ չատ երջանիկ է:

Վանքը, Նորահարսի նման, նորոգուած կանգնած է փոքրիկ բլուրի մը տափարակ գագաթին, ե.-Զ. դարէն սկսեալ: Եռանաւ պազիլիք եկեղեցի է, առանց գըմբէթի, հաստատուն կերպով վերանորոգուած, տանիքի կղմինտրներն են որ ճախորդ երեւոյթ տուած են այս փառաւոր կառոյցին, չեմ պիտեր որքան հարազատ ... երբեմն այնպիսի անտեղի նորոգութիւններ կը կատարուին մեր դարաւոր յուշարձաններուն վրայ, կարծես ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ըլլային: Վերջերս նոր վարդապետութեամբ կատարուած ՄԱՐՄԱՐԱ-ՇԻՆԻ ՀԱՄԱԼԻՐԻՆ նորոգութիւնը, իտալական գրասենեակի մը խնամքով կատարուած, թող օրինակ հանդիսանայ գալիք վերականգնումներուն...:

Վանքի պահակը, չուրջը հաւաքած մի քանի բարեկամներ, պատրաստութիւնները կը տեսնէր տղուն տարեդարձը տօնելու: Ինք աշխատած ըլլալով աղամանդ տաշողներու աշխատանոցի մը մէջ, երբեմն ,դիս վստահաբար չվոխեց Անվերսի բնակիչներէն մէկուն հետ, եւ կը պընդէր որ անպայման մնանք իրենց ուրախութեան մասնակցելու... որ քիչ վերջ պիտի սկսէր: Չկրցայ հասկնալ թէ ի՞նչ պիտի սկսէր...:

Վանքը կոչուած է նաեւ ԱԳՌԱԻԻ ՔԱՐ կամ ԱԳՌԱԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆ. հանելուկ մըն էր, որուն բացատրութիւնը գտայ Սիսականի մէջ (էջ 268):

Ալիշան կը գրէ. - ... «Հիմա Ծիծեռնավանքը Հայերու ուխտատեղի է, մանաւանդ Համբարձման եւ Ս. Խաչի տօնին օրերը: Կ'ասանդուի որ չինութեան ատեն երբ հարիւրաւոր գործաւորներ նոյն կաթսայէն կը ճաշէին, օձ մը կ'կթայ եւ ագռաւ մը վրանին թեւածելով կը ղղուշացնէ, բայց գործաւորները կատարուածը չհասկնալով, կը սպաննեն ագռաւը եւ վերջը կ'անդրադառնան սխալին եւ մեծ պատիւով կը թաղեն գայն, տեղն ալ կոչելով ԱԳՌԱԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆ, եւ օձի քանդակն ալ եկեղեցիին մէջ կը կախեն...»:

Վերադարձի ճամբուն վրայ մեր ձիաւոր - ճշնաւորը չկար արդէն, բայց չես դիտեր ուսկից, երեք երիտասարդ կիներ կը բարձրանային դէպի պահակատուն:

Գէորգ, երեւանեան իր յատուկ սրամտութեամբ ժպտեցաւ. - ... Հիմա հասկըցա՞ր ինչ տարեդարձ փախցուցինք...:

Զինուորական կրպակին դիմաց, Լաչինի վերելքը չսկսած, նոր յուշարձան կոթող մը բարձրացած է, նուիրուած «նահատակներուն»: Ճարտարապետական ԶՈՀ մըն ալ ինքն է, անճաշակութեան մարմնացում: Հեղինակը արդեօք փորձած է անցեալի պլուխ - գործոցներէն որեւէ մէկո՞ւ մը նմանիլ... Անիի Հովիւի, կամ Խծկոնքի Ս. Սարգիսի, Աշտարակի Կարմրաւո՞ր... ինչպէ՞ս թոյլատրելի է 1500 տարի չարունակ ճարտարապետական գոհարներ ստեղծել եւ 2002 թուականին ծնանիլ փոքրիկ հրէշ մը, ուր գմբէթը հաւասարած է կառոյցին, կարծես մանկամսուրի երախայի մը գլխուն կարմիր թանակային կաթսայանման գլխարկը զետեղած ըլլան ... Իշխանութիւններ, ի սէր ճաշակի եւ ի յարգանս հայ ճարտարապետութեան, քիչ մը կարգ - կանոն մտցուցէք նորակառոյցներու վրայ:

Բերձորի մուտքին նորակառոյց եկեղեցին, կարծես զարերով հոն գտնուած ըլլար, սիրուն, ներդաշնակ, հաղորդուած չուրջի բնութեան հետ:

Բերձոր (Լաչին) պէտք է վանդ առնէինք եւ փնտռէինք Վայքի Աննան, մեր խորովածարանի գուարթ Աննան, որ Կոստան Զարեան հիացում եւ ակնածանք ունէր սպանական մշակոյթին հանդէպ: Ստորեւ տրուածը, որ պատմա - մշակութային հակիրճ արժէւորում մըն է, միայն հատուած մը այն բազմաթիւ էջերէն, զորս ան նուիրած է Սպանիոյ եւ անոր մշակոյթին:

***

Ի՜նչ ցեղ եւ ի՜նչ պատմութիւն...

Ծոլ ու չառաչող մի աշխարհագրութիւն, խառնաչփոթ մի քարտէս՝ լեցուն տարերքների որոտումներով եւ ժողովուրդների վիթխարի պայքարներով:

Ցեղերի լաւաները հոսում են անապատներից ներս, խուժում դաշտերը, մաղլցում լեռները, ամրապնդւում մերկ ժայռերի կատարին, տարածւում գետերի չուրջ, նուաճում ծովափները: Հաղիւ ամրապնդուած՝ ահաւասիկ որ Ափրիկէն, Փոքր Ասիան, Արեւմուտքը, մերկ ձիերի վրայ նստած, տափակ քթերով եւ երկայն մազերով բարբարոսների վոհմակներ են ղրկում, իրենց կարգին լաւայի նման տարածւում, նուաճում, ամրապընդում, մինչեւ որ հերթը գայ երկրագունդի ուրիշ մասերից եկած արշաւողներին:

Իպերները բարձրանում են հարաւից հիւսիս, պասքերի խորհրդաւոր երկու ցեղերը, որոնց լեզուն մինչեւ հիմա մը նացել է առեղծուածային, գալիս են Փոքր Ասիայից կամ Կովկասից, կէլտերը իջնում են հիւսիսից ու խառնւում իպերների հետ: Փիւնիկեցիները եւ Ասիայի Ցոյները ստեղծում են Ֆաթիքսը, Մալագան եւ Սակունթէն. կարթագենացիք հիմնում են Կարթագէնը եւ Պարսելոնան. Հռոմէացիները նուաճում են Սեւիլեան եւ ապա՝ ամբողջ Թերակղզին, որին են-թարկում են լատինական ազդեցութեան:

Ու ահա հռոմէական աշխարհի մեծ անկումը, մինչ սվեւները անցնում են Փիրենեան լեռները՝ լքելով Գերմանիան, սլաւոնական ալէհները, վանտալները եւ, չատ հաւանական է, թաթարները դիմում են նրանց օրինակին: Մեծդի Յարդերը, հրդեհներ, անսիրտ եւ անմխիթար կոտորածներ եւ թալան, անիշխանութիւն եւ քաոս:

Եւ նաեւ Ափրիկէի մահեւտականները... Նախ մի քանի ձիաւոր խմբեր: Կողոպուտ եւ աւար: Ապա՝ ամբողջ մի բանակ, Ալժերիայի վալիի Թարիկ անունով թիկնապահի զեկավարութեան տակ, ափ ելած ձեպել էլ Թարիկի մօտ, որ աւելի ուշ պիտի անուանեն Ճիպրալթար:

Այդ լուծը տեւում է երեք դար: Մահմետական Սպանիան դառնում է աշխարհի մեծագոյն քաղաքակրթական կենտրոններից մէկը: Ապտէլ Ռահմանը՝ հզօր եւ խելացի մի թագաւոր, ստեղծում է հրաշալի մի արուեստ, հիմնում են բարձրագոյն դպրոցներ, որ զարկ են տալիս դիտութեան եւ փիլիսոփայութեան: Անապատները ոռոգւում են, երկիրը հարստանում է, ի՜նչ աւելին. բայց Սպանիայի ոգին, նախ ընկճուած դրեթէ անհետացած, կամաց - կամաց արթնանում է, ձեւաւորւում իր սրբերի եւ հեռոնների միջոցով եւ վերջապէս, մեծացած, ալեկոծուած նա գրոհ է տալիս Թշնամու դէմ եւ ճակատագրական պայքարներից ետքը, աստիճանաբար վերականգնում իր անկախութիւնը եւ պատրաստում իր մեծ, պատմական դերին:

Այդ մեծդի խառնուրդից, հսկայական այդ կրակների միջից առաջ է եկել պողպատի նման ղարբնուած մի ցեղ, որ կրկնելով հռոմէական ժեսքը, աւելի ուշ կարողացել է Նոր Աշխարհում ստեղծել քանի մօտ ազգեր, որոնք դեռ չարունակում են խօսել իրենց լեզուն, դտնւում են իր մշակութային ազդեցութեան տակ, եւ որոնց դերը ամերիկեան նոր քաղաքակրթութեան մէջ չատ աւելի մեծ պիտի ըլնի, քան կարծում են:

Սպանիայի պատմութիւնը կանգ չի առել, նա թեւակոխել է ուրիշ մի շրջան, որ դեռ դոյացման մէջ է: Նա որոշ չափով դադարել է ազգ լինելուց, եթէ բաոը ընդունենք արդիական ինքնաբաւ եւ սահմանափակ պետականութեան միտքով: Նա իրեն համարում է raza եւ իր դասական լեզուով naciones չի նշանակում ազգ, այլ՝ ընտրեալ ցեղ, որի դերը համաշխարհային է:

Սպանիայի ոգին տարածողական, հաւաքիչ բնոյթ է առել:

Նրա ստեղծագործական թափը տատածուել է դէպի լայնութիւնը: Նա կազմել է բազմաթիւ ուրիշ կենտրոններ, առանց սակայն կորցնելու իր միութիւնը: «Քոնքուիսթատորների» կատարած աշխատանքը դեռ կանգ չի առել: Մեծաչունչ արկածախնդրութիւններն փրենց եռեւ սերմեր են թողել, որոնք անապատների, վամփռների եւ խիտ անտառների ծոցում չարունակում են ծաղկել, զարգանալ, ստուերախիտ ճիւղեր նետել:

Քաթիլիայի զեղեցիկ եւ հնչուն լեզուն ներկայ է ամէնուրեք:

Ինչպէս զարեր առաջ մայր երկրում, այնտեղ, մշակութային այդ հեռաւոր զաղութներում ցեղերը եւ աստուածները խուլ պայքար են մղում փրենց գերագոյն համադրութիւնը գտնելու համար: Աղթէքների հոյակապ տիեզերապիտութիւնը եւ առեղծուածային կրօնազգացողութիւնը, տարօրինակ կերպով խառնուելով Ցիսուսականների վարդապետութեան, ճգնում են ստեղծել նոր հոգեբանական այն տիպարը, որ, չատ հաւանական է, վաղը պիտի խաղայ կարեւոր պատմական դեր Յաղթականի ափերին:

Սպանական ոգին նորից դժուարին պայքարի մէջ է: Կենտրոնից հեռու, նա նորից կրկնւում է իր պատմութիւնը: Նորից ցեղերի, լեզուների, կրօնքների խառնուրդը, օտար ժողովուրդների աւերիչ արշաւանքները, տեւական պայքարները, չերտաւորուղ հասարակական մտայնութիւնների կազմութիւնները, անհանգիստ եւ վտանգալի ընկերային կեանքի մրրիկը, քաղաքական անորոշութիւնը: Եւ սակայն յաղթողը միշտ մնում է raza-ն, կենտրոնաձիգ ոգին, չափաւոր ստեղծագործ այն թափը, որ պարզ մտածման աղբեւ հանդիսանում է անհասկանալի եւ խորհրդաւոր:

Պարզ մի բան. Սպանիան զերազանցապէս է: Եւրոպական չղազրգիռ ժխորում նրա ձայնը գրեթէ չի լսւում. նա թւում է կէս մրափած, մինչ փրականի մէջ ամէն տեղ է՝ կենդանի եւ ներուժ:

***

Ինչքա՜ն նշանակալից են թաքնաթաքուր եւ խորհրդաւոր այն փոխ-յարաբերութիւնները, որոնք ստեղծւում են երկրի եւ մեր մէջ: Նրանք ստանում են գըրեթէ երաժշտական բնոյթ, դաշնակութեան այն բախտաւոր ձեւը, որ ընդգըրկում է մեր ամբողջ էութիւնը, իջնում կրկին ամուսնացած, հաստատուած էր հոս, եւ ստացուած լուրերու համաձայն չատ երջանիկ կ'ապրէր իր նորածինին հետ:

Քաղաքի նմանող այս կեդրոնը, սկսած էր կամաց - կամաց ձեւ առնել. փայտափները պակսած կը թուէին, նոր երդիքներով բնակելի չէնքերը բազմացած, եւ ամէնէն մխիթարականը երիտասարդութիւն կար փողոցը:

Աղջիկներու խումբի մը հարցուցինք թէ իրենց ծանո՞թ է դասական պարի ուսուցչուհի Աննան: Աննան Վայքի խորհածէն Բերձորի բեմերը բարձրացած անձնաւորութիւն մը դարձած էր եւ ինչպէս յայտնի եղաւ, ծանօթ հեղինակութիւն...:

Շուտով գտանք զինք. անակնկալի եկաւ. ուրախութենէն աչքերը լեցուեցան. կը բնակէր տիպար ազերիական բնակարանի մը մէջ, բազմայարկ, մէջէ մէջ սրահներով, սենեակներով, աւելի դըպրոցական հանրակացարանի նմանող քան բնակելի չէնքի:

Ուրախութեամբ պատմեց գործի մասին, գտած մեծ յաջողութեան, ժողովրդականութեան, պուպրիկի նմանող նորածինին, բայց տխուր բան մը կար աչքերուն մէջ ... ամուսինը մեկնած էր Երեւան եւ չէր վերադարձած: Մտահոգ էր. փորձառութիւն ունէր հայաստանցի այր մարդոց նկարագրին. կ'ուզէր որ մայրը այցի գայ կամ ինք Վայք վերադառնայ: Կ'ըսէր որ քաղաքը ԱՐՇԱԿԱԽԱՆ ՄԸՆ է. ոչ ոք, ոչ մէկուն անցեալէն տեղեակ է. կրնան հրաշալի հայրենասէր գաղափարապաշտ անձերու հանդիպիլ, ինչպէս նաեւ վըտրռուած ոճրագործի ... Բերձո՞ր. այս է Բերձորը:

(Շար. 20)

մեր գիտակցութեան տակ ծփող աչխարհը, բոյներ կազմում, թռիչք առնում եւ լինելութեան նոր վիճակներին խորհուրդ խմաստներ տալիս:

Ի՞նքը երկիրը: Ոչ թէ, ինչպէս Իտալիայում, արուեստի եւ ճարտարապետութեան հոյակապ գլուխ գործոցները, որոնք մեզ գնում են արդէն կատարուած ու իրագործուած հոգեբանական բարդ իրողութիւնների առջեւ, ոչ թէ Ֆրանսական այն գեղեցիկ դաշտանկարները, որոնք զծաւորուած եւ զգեստաւորուած են չնորհիւ մարդկային ճիգին, որ կարծես ուզում է մի ինչ – որ բան թաքցնել, այլ՝ հողի, լոյսի, քնական գոյների այն մեծդի եւ արտայայտիչ մերկութիւնը, որոնց առջեւ մեր հոգին ստիպուած է գիրք առնել եւ դրսեւորել իր թաքնուած առաքինութիւնները: Ի՞նքը երկիրը, ինչպէս Հայաստանում:

Ինչպէս Հայաստանում՝ տեսարանը աւելի երկինք է, քան երկիր. հողը համակուած է, չաղուած է արեւով: Ամառնային կէսօրներին, երբ երկիրը առած է իր կատարեալ արտայայտութեան ձեւը, Սպանիայի լեռները եւ դաշտերը բոցանում են, հալուած արծաթների չըղաչների տակ կանգ առնում այնպիսի վճռականութիւնով, որ մարդու յոգնած զգայարանքները սկսում են հաւատալ՝ արեւը երբեք պիտի չիջնի, եւ եթէ իջնի, Սպանիան պիտի գլորուի նրա հետ հորիզոններից այն կողմ: Որովհետեւ թըրթըռացող օդը, որ բարձրանում է, այնքան լեցուած է հողի պայծառ հիւթերով, որ թուում է նրա անբաժանելի մասը:

Հրաչալի եւ խստամբեր դաշտանկար՝ անապատային, լերկ եւ խորունկ:

Հսկայական սրբազան մի սեղան, որի վրայ աստուածութիւնը ինքն իրեն պատարագ է մատուցում: Զոհաբերում է հողերի նրբագոյն, լուսաւոր եւ բուրմնաւէտ հիւթերը՝ երկնքի թափանցիկ, չողչողուն, անտեսանելի հիւթերին: Հաստատում է իր ճակատագրական միութիւնը: Աղաղակում է իր անբաժանելիութիւնը եւ վերակոչում է իր անմահութիւնը:

Այստեղ անհունը զտուած, վերացական, բնաքանդական զաղափար չի, այլ տեսանելի, երկնքի լուսաւորութեան հետ չաղախուած մի իրականութիւն, ճառագայթուն մի մթնոլորտ, որի մէջ մարդ քայլում է բնականօրէն, ամբողջ մարմնով ողողուած:

Ահա թէ ինչու սպանացին ուզում է մահը ճանաչել, նայել նրա աչքերի մէջ, ապրել նրա հետ, ընդունել նրան իբրեւ լինելութեան ճակատագրական մի մասը, իբրեւ կեանքի միւս երեսը:

Սակայն երկրի այդ միութիւնը երբեք միակերպութիւն չի: Նայեցէք լեռների բարձր պարիսպներին, որ բաժանում են Նրան Եւրոպայից, Միջերկրական ծովին, որ Քաթալոնիայի զեղածիծաղ եւ զերքներին դեռ չարունակում է չնչել յունական մթնոլորտը, ովկիանոսին, որի հրաւիրող կանչը զալիս է Ամերիկանից, Ալիկանտիից վայր իջնող ժայռերից, ուր ներկայ է հրավառ եւ ջերմաջերմ Ապրիլկէն, հարաւային հողամասերին – Քաթան, Սիերրա Նեւատան, Ռոնտան, Քատիքսի չրջակայքը, Հուելիան, Պատահսոսը, Էսթրամատուռը, Կրետոսը, ուր ծաղկում է փարթամ եւ չոայլ մի բուսականութիւն, ու անապատներին, լայնատարած սթեփներին, կծու եւ խեղդիչ աղերի մագիլների մէջ սեղմուած, լերկ եւ ամայի, ուր տարմանները անհետացած են, ուր մինակութիւնը տառապում է քամիների հետ, ուր լոյսերը պահւում են երեսի վրայ երկարած, քարուկները տարածած, հողի տակ թաղուած մեռելին խօսող վշտերով վառ մօր նման, եւ պիտի տեսնէք՝ ինչքա՜ն այլ բան է Սպանիան:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Հէրրէնպէրկ, Սեպտեմբեր 26 – 27, – Պատէն Վիւրթէմպէրկի հայ համայնքը արդէն մէկ տարիէ ի վեր անդամ է Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Համագործակցութեան Գերմանիոյ Պատէն Վիւրթէմպէրկ նահանգի մասնաճիւղին: Սեպտ. 26–27–ին տեղի ունեցաւ սոյն մասնաճիւղի տարեկան ու հերթական պատգամաւորական երկրորդ ժողովը: Ժողովին իր մասնակցութիւնը բերաւ հարաւային Գերմանիոյ հայ համայնքներու հոգեւոր հովիւ Արմաշ Աբգ. Նալպանտեան:

Պատգամաւորական ժողովի ընթացքին, որուն կը մասնակցէին 15 եկեղեցիներէ եւ յարանուանութիւններէ աւելի քան 30 պատգամաւորներ, քննարկուեցան եկեղեցիները մտահոգող հարցերը, միջեկեղեցական խնդիրներ եւ համագործակցութեան նոր բնագաւառներ:

● Զալախ, Հոկտեմբեր 4.– Արդէն դեղեցիկ աւանդութիւն դարձած է բերքահաւաքին նուիրուած միջեկեղեցական արարողութիւն կատարել Գերմանիոյ Զալախ գիւղաքաղաքին մէջ: Տարւոյս Հոկտեմբեր 4–ին, Կաթողիկէ, Աւետարանական, Ասորի եւ Հայ համայնքներու մասնակցութեամբ Զալախի Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ 2002–ի բերքահաւաքի միջեկեղեցական աղօթք: Հայ համայնքին կողմէ կը մասնակցէին չրջանի հոգեւոր հովիւ Արմաշ Աբգ. Նալպանտեան, Լեւոն Սրկ. Սարտարեան: Արարողութեան ընթացքին հնչեցին ասորերէն, գերմաներէն եւ հայերէն աղօթքներ ու չարականներ: Իսկ Կէօփինկէնի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տիկին Երանուհի Այնալի, հայերէն երգեց «Հայր Մեր»ը: Միասնական աղօթքէն ետք բոլոր համայնքայիններուն հաւաքուեցան միասնական հանդիպման տեղի աւետարանական եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

● Մուրհարտ, Հոկտեմբեր 12.– Գերմանիոյ Պատէն Վիւրթէմպէրկ նահանգի Մուրհարտի գիւղաքաղաքին մէջ բնակող Պայըլ ընտանիքին նախաձեռնութեամբ եւ Կէօփինկէնի Հայ համայնքի եւ Մուրհարտի Աւետարանական եկեղեցւոյ կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ միջեկեղեցական արարողութիւն, տեղւոյն Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ: Միասնական այս երեկոյեան ժամերգութիւնը առաջինն էր իր օրինակին մէջ Մուրհարտի բնակիչներուն համար: Երեկոյեան ժամը 18.30–ին սկսաւ միասնական աղօթքը, որուն ներկայ էին Աւետարանական ու Հայ համայնքներու հաւատացեալները:

Իսկ Կէօփինկէնի Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբը, տիկին Երանուհի Այնալի ղեկավարութեամբ, հայերէն չարականներով ճոխացուց արարողութիւնը: Ցաւուր պատճառի քարոզեց Արմաշ Աբեղան՝ «Ուստի ամէն ինչ, զոր կ'ուզէք մարդիկ ձեզի ընեն, դուք ալ այնպէս ըրէք, քանզի այս է օրէնքը ու մարգարէները» բնաբանով: Ան կարեւորեց սէրը եւ անանձնական նուիրուածութիւնը միմեանց նկատմամբ, որոնք խաղաղութեան եւ երկկողմանի հասկացողութեան հիմքերը կը կազմեն:

Ցետ երեկոյեան արարողութեան, ներկաները միասնական ընթրիքի մը չուրջ հաւաքուեցան եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Ապա, Արմաշ Աբգ. տեսասալիկներով դասախօսութիւն մը տուաւ Հայաստանի տեսարժան վայրերն ու Հայաստանի ներկայ քաղաքական ու տնտեսական վիճակը ներկայացնելով, որմէ ետք պատասխանեց հետաքրքրասէր ներկաներու հարցումներուն:

● Նոյեմբեր 4–ին Պէրլինի Ֆէսթունկսկրապէն պալատին մէջ երգահան Արամ Խաչատրեանի ծննդեան 100ամեակին առթիւ տեղի ունեցաւ համերգ մը, որուն իր մասնակցութիւնը բերաւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան իր հետ ունենալով չրջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան ու Պէրլինի եկեղեցական համայնքի վարչութեան տեսուչ Պ. Պետրոս Տիքիճեանը:

Համերգը կազմակերպուած էր ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանութեան կողմէ, դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեանի նախաձեռնութեամբ: Քանի հոգիէ բաղկացած պետական սենեկային նուագախումբը Մոցարթի, Եդուարդ Հայրապետեանի, Պախի, Եդուարդ Միրզոյեանի եւ Արամ Խաչատրեանի ամէնէն կրեւոր յօրինումները մեկնաբանեց վարպետօրէն, արժանանալով երկու հարիւր հոգինոց սրահին յոտնկայս ծափահարութեան: Նուագախումբին ղեկավարն էր Արամ Ղարապէկեան:

Համերգը ղրուած էր Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահի կնոջ՝ Քրիստինա Ռաուի եւ ՀՀ նախագահի կնոջ՝ Պէլլա Քոչարեանի հովանաւորութեան ներքեւ: Իսկ ներկաները կը բաղկանային դիւանագիտական չրջանակներէ, տարբեր երկիրներու դեսպաններէ ու Գերմանիոյ Հայ համայնքներու ներկայացուցիչներէ:

● Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Նոյեմբեր 10–ին տեղի ունեցաւ աւանդական մատաղօրհնութիւնը Քէօլնի Սուրբ Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ:

Այս տարուան հանդիսութեանց իրենց մասնակցութիւնը բերին Միքայէլ Եպիսկ. Աջապահեան, որ մատոյց պատարագն ու տուաւ օրուան պատգամը, ինչպէս նաեւ Գայեանէ վանքի երգչախումբը՝ տասը օրիորդներէ բաղկացած, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Շահպազեանի:

Երկուչաբթի, Նոյեմբեր 11–ի դիչերը Գայեանէ երգչախումբը հրաւիրուած էր Պոն քաղաքի պետական մչակութային կեդրոնին կողմէ եւ ելոյթ ունեցաւ Ս. Ռէմիկիուս եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ նոյն երգչախումբը Չորեքչաբթի, Նոյեմբեր 13–ի դիչերը ելոյթ ունեցաւ Քէօլնի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ ի ներկայութեան Գարեգին եւ Միքայէլ Եպիսկոպոսներու: Երկու ժամ տեւողութեամբ ան ներկայացուց հոգեւոր երգերէ ու Կոմիտաս Վարդապետի ընտրեալ գործերէն բաղկացած երգացանկ մը, որ հոյակապ արձագանգ ունեցաւ գերմանացի եւ հայ ունկնդիրներու մօտ:

Տասը հոգիէ բաղկացած Գայեանէ երգչախումբը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 15–ին իր երկրորդ համերգը տալէ ետք Պոնի մէջ, Հայաստան կը մեկնէր Շաբաթ օր:

● Նոյեմբեր 17–ին, Քէօլնի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի մչակութային յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ «Դռնբաց օր», նախատեսուած՝ հայ ու գերմանացի երախաներու համար:

Դռնբաց օրուան նպատակն է առաջին հերթին հայ ու գերմանացի երախաներուն, ինչպէս նաեւ անոնց ծնողքին հետ ծանօթանալն ու բարեկամութիւն հաստատելը: Երկրորդ նպատակն է՝ ներկաներուն ծանօթացնել Հայ եկեղեցին, մշակոյթը, պատմութիւնը, աւանդութիւնները: Այս իմաստով, կիրակի օր կազմակերպուած ծրագիրը, որուն գլխաւոր մղիչ ուժն էր մշակոյթի յանձնախումբին տիկին Սէնտի Էրտողան, հասաւ իր նպատակին ներկայ երախաները առաջնորդելով ակնկալուած արդիւնքին: Մանկական երգերէ, պատմուածքներէ, պարերէ, թատերական ներկայացումէ մը բաղկացած ծրագրի կողքին երախաները պարզեւատրուեցան հայկական պարունակութիւն ունեցող նուէրներով, ինչպէս նաեւ բոլոր ներկաները հիւրասիրուեցան աւանդական անուշապուրով:

ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

Ց. ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ԱՐՁԱՆ

Նոյեմբեր 26–ին Կոմիտաս երաժշտութեան տան դէպի Մոսկովեան փողոց նայող հատուածին մէջ նկարիչ Ց. Այվազովսկիի արձան մը ղրուած է: Ան դործն է Ե. Պետրոսեանի, պատուանդանը չինած է Ս. Քիւրքճեան: Հանդիսաւոր բացումը յետագային կ'ըլլայ, քանի որ չինարարական աչխատանքները աւարտած չեն տակաւին:

քի վարչութեանատենապետ Պ. Պետրոս Տիքիճեանը:

Համերգը կազմակերպուած էր ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանութեան կողմէ, դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեանի նախաձեռնութեամբ: Քանի հոգիէ բաղկացած պետական սենեկային նուագախումբը Մոցարթի, Եդուարդ Հայրապետեանի, Պախի, Եդուարդ Միրզոյեանի եւ Արամ Խաչատրեանի ամէնէն կրեւոր յօրինումները մեկնաբանեց վարպետօրէն, արժանանալով երկու հարիւր հոգինոց սրահին յոտնկայս ծափահարութեան: Նուագախումբին ղեկավարն էր Արամ Ղարապէկեան:

Համերգը ղրուած էր Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահի կնոջ՝ Քրիստինա Ռաուի եւ ՀՀ նախագահի կնոջ՝ Պէլլա Քոչարեանի հովանաւորութեան ներքեւ: Իսկ ներկաները կը բաղկանային դիւանագիտական չրջանակներէ, տարբեր երկիրներու դեսպաններէ ու Գերմանիոյ Հայ համայնքներու ներկայացուցիչներէ:

● Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Նոյեմբեր 10–ին տեղի ունեցաւ աւանդական մատաղօրհնութիւնը Քէօլնի Սուրբ Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ:

Այս տարուան հանդիսութեանց իրենց մասնակցութիւնը բերին Միքայէլ Եպիսկ. Աջապահեան, որ մատոյց պատարագն ու տուաւ օրուան պատգամը, ինչպէս նաեւ Գայեանէ վանքի երգչախումբը՝ տասը օրիորդներէ բաղկացած, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Շահպազեանի:

Երկուչաբթի, Նոյեմբեր 11–ի դիչերը Գայեանէ երգչախումբը հրաւիրուած էր Պոն քաղաքի պետական մչակութային կեդրոնին կողմէ եւ ելոյթ ունեցաւ Ս. Ռէմիկիուս եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ նոյն երգչախումբը Չորեքչաբթի, Նոյեմբեր 13–ի դիչերը ելոյթ ունեցաւ Քէօլնի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ ի ներկայութեան Գարեգին եւ Միքայէլ Եպիսկոպոսներու: Երկու ժամ տեւողութեամբ ան ներկայացուց հոգեւոր երգերէ ու Կոմիտաս Վարդապետի ընտրեալ գործերէն բաղկացած երգացանկ մը, որ հոյակապ արձագանգ ունեցաւ գերմանացի եւ հայ ունկնդիրներու մօտ:

Տասը հոգիէ բաղկացած Գայեանէ երգչախումբը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 15–ին իր երկրորդ համերգը տալէ ետք Պոնի մէջ, Հայաստան կը մեկնէր Շաբաթ օր:

● Նոյեմբեր 17–ին, Քէօլնի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի մչակութային յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ «Դռնբաց օր», նախատեսուած՝ հայ ու գերմանացի երախաներու համար:

Դռնբաց օրուան նպատակն է առաջին հերթին հայ ու գերմանացի երախաներուն, ինչպէս նաեւ անոնց ծնողքին հետ ծանօթանալն ու բարեկամութիւն հաստատելը: Երկրորդ նպատակն է՝ ներկաներուն ծանօթացնել Հայ եկեղեցին, մշակոյթը, պատմութիւնը, աւանդութիւնները: Այս իմաստով, կիրակի օր կազմակերպուած ծրագիրը, որուն գլխաւոր մղիչ ուժն էր մշակոյթի յանձնախումբին տիկին Սէնտի Էրտողան, հասաւ իր նպատակին ներկայ երախաները առաջնորդելով ակնկալուած արդիւնքին: Մանկական երգերէ, պատմուածքներէ, պարերէ, թատերական ներկայացումէ մը բաղկացած ծրագրի կողքին երախաները պարգեւատրուեցան հայկական պարունակութիւն ունեցող նուէրներով, ինչպէս նաեւ բոլոր ներկաները հիւրասիրուեցան աւանդական անուշապուրով:

ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ԹԻ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Գ. ՀԱՏՈՐ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

– Բայց մինչեւ հիմա այդ մասին բնաւ խօսք մը չէիր ըրած ինծի:

– Որովհետեւ դեռ գործը չատ անորոշ էր, եւ խօսքը միայն կար, իսկ հիմա լուրջ հանդիպանք մը առաւ, անոր համար կ'ըսեմ կոր, հիմա պիտի երթամ յարմար չենք մը փնտռելու եւ անդամ մը որ չենքը գտնեմ ու վարձենք, գործը եղած ըսել է:

– Ուրեմն յաջողութիւն, փրիկունը կը սպասեմ:

– Անպատճառ կուգամ:

Տիկին Լիւսի եւ Տիրան միասին դուրս ելան ճաշարանէն, տիկինը կառք մը վարձեց ու իր տունը դարձաւ, իսկ երիտասարդը իր քայլերը ուղղեց դէպի թիւնէլ:

Այս ճաչկերոյթէն երկու օր ետքը իրիկուն մը, երբ տիկին Լիւսի տունը նստած էր առանձին, սպասուհին եկաւ իմացընելու, որ Արթին էֆէնտին եկած է եւ պինքը տեսնել կ'ուզէ:

– Վե՛ր հրամցուր, – ըսաւ տիկինը:

Քանի մը վայրկեան ետքը ծանօթ լըրտեսը ներս մտաւ:

Բարեւատուքէն ետքը Արթին ըսաւ.

– Րէչատ պէյին կողմէ կուգամ:

– Արդէն կը սպասէի ձեր այցելութեան, – պատասխանեց գեղուհին:

– Այո, Րէչատ պէյը խօսեր է ձեզի, ուրեմն գիտէք վո՛ւ այցելութեանս նպատակը:

– Գիտեմ:

– Ինդիրը, ինչպէս յայտնի է, միջոց մը գտնելու վրայ է պատրիարքական չըրջանակներու հետ յարաբերութեան մըտնելու, առանց կասկած յարուցանելու:

– Ճիշդ այդ է:

– Այս մասին բաւական խորհեցայ եւ կարծեմ յաջողեցայ լաւ միջոց մը գըտնել:

– Ո՞րն է տեսնենք:

– Հիմա պիտի բացատրեմ... կարծեմ դուք ամուսնացած էք եւ յետոյ ձեր ամուսինէն բաժնուած, առանց սակայն պաշտօնապէս ձեր պսակը լուծելու:

– Այնպէս է:

– Հիմա չէ՞ք կրնար պաշտօնապէս դիմում ընել եւ ամուսնալուծում պահանջել:

– Ի՞նչ օգուտ ատկէց:

– Ատկէց այն օգուտը կայ, որ նախ առիթ մը պիտի ստեղծէք Պատրիարքարան գալու, յետոյ պիտի ծանօթանաք Դատաստանական խորհուրդի անդամներուն հետ, Պատրիարքարանի դիւանապետներուն, փոխանորդին, գրագիրներուն, բարապաններուն հետ:

– Եւ կը կարծէ՞ք, որ այդ պաշտօնական դիմումները բաւական են հոն եղած դադանիքները հասկնալու համար:

– Անշուշտ ոչ, բայց պաշտօնական դիմումները կրնան անպաշտօն յարաբերութիւններու փոխուիլ:

– Ի՞նչ կերպով...

– Շնորհիւ ձեր հմայքին եւ գեղեցկութեան:

– Բայց, Արթի՛ն էֆէնտի, գիտէ՞ք, որ վիրաւորիչ բաներ կ'ըսէք կնոջ մը:

– Խօսքս տիկին Լիւսիի չեմ ուղղեր, այլ մեղի պաշտօնակից լրտեսուհիի մը: Քանի որ այս պաշտօնը ընդունած էք, պէտք չէ, որ չատ դիւրագգած ըլլաք, ինչ որ հիմա կ'ըսեմ, գիտցէք, որ Րէչատ պէյի գիտակցութեամբն է:

– Այս պաշտօնը ընդունելով չէի կարծեր, որ այդ տեսակ զիջողութիւններ պիտի պահանջուէր ինէ:

– Այս գործին մէջ ամէն բան յանձն առնելու էք յաջողելու համար:

– Ամէ՞ն բան...

– Բնականաբար, ինչպէս նաեւ ամէն վտանգ, որովհետեւ վտանգ ալ պակաս չէ մեր դէմէն: Բայց ասիկա կ'ըսեմ ոչ թէ ձեզի վախ ազդելու համար, այլ որովհետեւ կ'ուզեմ ձեզ համոզել, որ պէտք էր ձեր պաշտօնին պարտադրած բոլոր պարտականութիւնները կատարէք:

– Ենթադրենք, որ ատոր չանձնառու եղայ, սակայն ուրիշ ինդիր մը կայ... ամուսնոյս հետ մեր բաժանումը բաւական տարիներէ ի վեր է, ատկէ զատ, ամուսինս էր, որ ուզեց ինէ բաժնուիլ, եւ իրն է իրաւունքը, քանի որ ես անհաւատարիմ գտնուած եմ իրեն, այս պայմաններուն ներքեւ ինչպէ՞ս կրնամ հիմակ ելլել եւ ամուսնալուծում պահանջել:

– Ատիկա բնաւ կարեւորութիւն չունի:

– Դատաստանական խորհուրդը միս պիտի դատապարտէ:

(Շար. 346)

(Շար. Ա. էջէն)

Նոյեմբեր 28–ին, 516 ձայնով (550–ի վրայ)։ Նոր վարչապետը յայտարարած է որ նոր չրջան մը կը բացուի Թուրքիոյ համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ, այս չաբաթավերջին (Նոյեմբեր 30 – Դեկտ. 1) վերջ կը դնէր սոխպողական վիճակի մը, որ կը կիրարկուէր 15 տարիէ ի վեր երկրին հարաւ-արեւելեան չրջանը, առաւելաբար քիւրտ բնակչութեամբ։ Այս ալ պայմաններէն մէկն էր Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան բանակցութիւններուն համար։

ԷԼԻՆԱ ՊՈՆԷՐ, Սախարովի այրին եւ Ալիխանեանի զաւակը, յօդուած մը ստորագրած է Ֆիկարոյի (Նոյ. 29) «Վիճարկումներ եւ կարծիքներ» էջին մէջ, ի պաշտպանութիւն Չէչէնիոյ։

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ իր 70–ամեակը տօնեց Նոյեմբեր 29–ին, չաբաթ մը առաջ արդէն, Թոնի Պլէր իրեն նուիրած էր Զբէիլ ինքնահոս գրիչ մը։ Շիրաք Եւրոպայի եւ ըլեցագոյն ղեկավարն է եւ ժ. Սեկելա չի վարանիր յայտարարելու թէ թեկնածու պիտի ըլլայ 2007–ին։

ԻՏԱԼԻՈՅ հիւսիսը քանի մը տասնեակ քաղաքներ ողողումներու զոհ գացած են Նոյ. 27–ին եւ մօտ տասը հազար հոգի պարտաւորուած են տեղափոխուիլ, պարպելով իրենց բնակարանները։

ԻՎԱՆ ՌԻՈՒ–ՖՈՂ, Ֆիկարոյի իր «Պլոք–նոթ»ին մէջ (Նոյ. 29) դէմ կ'արտայայտուի Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ կ'ոգեկոչէ իչխան Պիսմարքի խօսքը, որ կը վերջացնէ Ռասփայլի «Լը գան տէ սէն» հատորը՝ «Պոլսոյ անկումը (1453) անճնական դժբախտութիւն մըն է որ պատահեցաւ անցեալ չաբթու», ու քրոնիկագիրը կ'աւելցնէ՝ պատմութիւնը հետքեր կը ձգէ։

«ՄԻՄԻՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 28 / 29)

ՀՀՇ–Ի 13–ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայոց Համազգային Շարժումին 13–րդ համագումարին (Նոյեմբեր 28) նախագահ Ա. Արզումանեան յայտնած է թէ մինչեւ Դեկտեմբեր 6 կը յայտարարեն նախագահական ընտրութեան թեկնածու ներկայացնելու մասին իրենց որոշումը։ Այդ արտայայտութիւնը, սակայն, քննադատութիւններու պատճառ եղած է եւ կարգ մը անդամներ դժգոհած են ցոյց տրուած չէզոքութեան եւ անորոշութեան։ Համագումարին ներկայ գտնուած է Լեւոն Տէր–Պետրոսեան որ մերժած է խօսք առնել եւ նիստին ասպարէզն առաջ մեկնած է։ Համագումարը ընտրած է նոր վարչութեան անդամները։

*
**

«ՄԻԱԽՈՐՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ»ՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

«Միաւորուած Հայեր» կուսակցութիւնն ալ թեկնածու ներկայացուցած է նախագահական ընտրութեան. ան կուսակցութեան ղեկավար Ռուբէն Ասադեանն է։ Իրմով, մինչեւ այսօր առաջադրուած թեկնածուներու թիւը եօթը կ'ըլլայ։

Chorale Koghtan de l'UGAB-Paris

le dimanche 8 décembre à 11 h 45

Dans le cadre des **matinées musicales** de l'Eglise Evangélique Allemande de Paris

La Chorale Koghtan
dirigée par Haïg Sarkissian
donnera un concert

25, rue Blanche, 75009 Paris

Les matinées musicales sont ouvertes à tous.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Vendredi 6 décembre à 19 h

Le Docteur ALBERT KHAZINEDJIAN
présente et dédicace ses ouvrages

— **L'Eglise arménienne dans l'Eglise universelle**

— **L'Eglise arménienne dans l'œcuménisme**
Edition l'Harmattan.

Albert Khazinedjian est docteur en médecine. Il doit sa formation théologique à deux prélats, Mgr Ardavast Terterian, archvêque à Antélias (Liban) et feu Mgr Hagop Vartanian.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

Գրական երեկոյթ

ԴԱՆԻԱՑԻ ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՔԱՐԷՆ ԵՓՓԷ

եւ

ԵՂԵՌՆԻ ՈՐԲԵՐԸ

կը դասախօսէ՝
ՕՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Պատմաբան եւ Սէ – էճ – էր – էս–ի հետազօտող

Երկուշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue — 75009 PARIS
métro : Cadet

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Ա.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝

ՅՈՎՍԷՓ–Ի եւ «Կոմիտաս» նուագախումբին

(Հալէպէն)

Շաբաթ, Յունուար 11–ին

Hôtel SOFITEL «Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս

17 bis, Bld Saint-Jacques, 75014 Paris

LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE

et **L'UGAB-JEUNES**

organisent

une table-ronde sur :

La Turquie et les Arméniens

problèmes actuels et perspectives

avec

ALEXIS GOVCIYAN,
CLAUDE MUTAFIAN,
RAYMOND KEVORKIAN

le vendredi 13 décembre à 20h45

au Centre Culturel **A. Manoogian**
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **ASTRIG**
d'Arnouville, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel

invite toute la communauté arménienne à son

THE DANSANT

le Dimanche 15 décembre à 15 heures

Salle du Restaurant scolaire
175, rue Jean-Jaurès
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Au programme :

L'école de langue, de danse et la chorale adultes se produiront pour le plaisir de tous.

Attractions, goûter, tout cela dans une ambiance musicale.

Renseignements :
☎ bur. : 01.41.43.25.65
ou 01.39.90.63.89 (le soir).

GRANDE BRADERIE DE NOEL

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 7 et dimanche 8 décembre de 10h à 20h sans interruption

Artisanat d'Arménie :
poterie — objets de bois sculptés — bijoux — broderie — tapisserie
instruments de musique — khatchkar . . .

livres — philatélie arménienne — épicerie fine arménienne —
brocante — cadeaux . . .

- Bar
- Restaurant
- Tombola

CHENE

POUR LA POURSUITE DES ACTIVITES DE CHENE EN ARMENIE, EN ARTSAKH ET A DJAVAKHK

au **COLLEGE SAMUEL-MOORAT** — 26, rue Troyon, 92130 Sèvres
— Métro Pont de Sèvres — — Parking assuré —

